

מַסְכַּת אַבוֹת

עם פְּרוּשׁ

נְחִלַת אַבוֹת

חדושים וביאורים, צינים ופרחים, על
פי פרד"ס נאמרים,
בדרך נראיה ונפלאה על פי סדר
העבודה, להאיר על נפשו אור וזיו
וחיות אלקות, לקים תמיד מצות עשה
של יחוד הבורא יתברך שמו, ולהיות
דבוק בחי החיים.

בנוי ומיסד על פי דברי רבנו
הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון
בוצינא קדישא עלאה,
אדוננו מורנו ורבנו
רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן
עלינו
ועל פי דברי תלמידו, מורנו הקדוש אור
נפלא, אשר כל רי לא אנים ליה,
רבי נתן מברסלב, זכותו יגן
עלינו,
ומשלב בפסוקי תורה נביאים, כתובים
ומאמרי חכמינו הקדושים מגמרא
ומדרשים וזהר הקדוש.

הובא לדפוס על ידי קרן
"והאמת והשלום אהבו"
חסידי ברסלב עיר הקדש ירושלים
תובב"א

את ספרי רבי נחמן מברסלב זי"ע ותלמידיו הקדושים בולל
ספרי מוהרא"ש, "הצדיק מיבנאל" ניתן להשיג במקומות
הבאים:

**הפצה ראשית - קרן "והאמת והשלום אהבו"
חדש!!! אפשרות משלוחים לכל רחבי הארץ והעולם**
055-678-3366

בני ברק: 054-847-1400

פרדס ב"ז: 058-320-4865

אלעד: 055-678-3366

אשקלון: 054-743-4456

נתיבות: 052-735-4403

אשדוד: 052-761-8316

קרית גת: 054-848-2279

רמת השרון: 058-691-3314

שדרות: 055-938-5500

בית-אל: 052-786-5978

מזפנה יריחו: 052-786-5978

יד בנימין (מחוז דרום): 050-868-4153

מגדל העמק: 058-477-9804

שבי שומרון: 052-956-7899

**מי שמעוניין להפיץ ספרי
ברסלב ונפרסם את פרטיו
בספרים הבאים
יער אתנו קשר
בפלאפון:
055-678-3366**

יבנאל:

(אפשרות למשלוחים לכל רחבי הארץ)

חנות נצני הקודש: 054-228-7882

קרן גר להצדיק: 058-588-8148

ירושלים:

סנהדריה / פסנת זאב / רמת שלמה / בר
אילן:

053-4158646

גבעת שאול: 058-691-3315

צמת בר אילן חנות "ספר הספרים"

הר נוף: 058-326-0155

רמות: 054-586-3486

מאה שערים: 055-678-3366

חנות ברסלב מתחת ל"שול"

חנות עין יעקב

תל אביב: 053-311-1711

פתח תקוה: 055-678-3366

ביתר עלית:

גבעה א': 052-766-7226

גבעה ב': 053-316-8148

הַקְדָּמָה

אָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (ירושלמי ברכות, פָּרָק ד'): אֲשֶׁרֵי אָדָם שֶׁזָּכוּ לוֹ אַבּוֹתָיו, אֲשֶׁרֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְתֵד לְתִלּוֹת בּוֹ. וְהִנֵּה חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים, אַבּוֹת הָאֵמָה, שֶׁכָּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה נִמְסְרָה לָנוּ עַל יָדָם, הִשְׁאִירוּ לָנוּ יְרֵשָׁה מְסֻכַת אַבּוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּסִינֵי, כִּי (ירושלמי חגיגה, פָּרָק א'): אֶפְלוּ מִה שֶׁתִּלְמִיד וְחִיק עֲתִיד לְהוֹרוֹת לְפָנָי רַבּוֹ, כִּבְר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינֵי. וְכֵן אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא יְתֵרוֹ): אִף מִה שֶׁהִנְבִּיאִים עֲתִידִים לְהִתְנַבְּאוֹת, כָּלָם קִבְּלוּ מִסִּינֵי. וְאָמְרוּ (ירושלמי, פָּרָק ב', הַלְכָה ז'): דְּבָרֵי סוֹפְרִים חֲבִיבִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תּוֹרָה. וּבִפְרָטִיּוֹת מְסֻכַת אַבּוֹת, שֶׁסִּדְּרוּ אוֹתָהּ אַחַר מְסֻכַת עֲבוּדָה זָרָה, לְהוֹרוֹת שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְהַחְזִיק מֵעַמֵּד מִהֶמְיָנִים וְהָאֶפִיקוֹרְסִים, עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, אֵלָּא עַל-יְדֵי קִיּוּם מִדּוֹת הָאַבּוֹת הַקְדוּשִׁים, אֲשֶׁר כָּל תַּנְּא עֵבֵד אֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּפִי הַדְּרָךְ שֶׁדְּרָךְ לְעֲצֻמוֹ, שֶׁזוֹ מְסֻכַת אַבּוֹת, הַמִּדּוֹת הַקְדוּשׁוֹת, שֶׁכָּל תַּנְּא הוֹרִיד עַל יָדוֹ אֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָם. וּכְבָר אָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שוֹחֵר טוֹב, תְּהִלִּים טז): אֵלוּ בִקְשׁוּ אַבּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁתְּהֵא דִירְתָן לְמַעְלָה הֵיוּ יְכוּלִין, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן לֹא נִקְרְאוּ קְדוּשִׁים עַד שֶׁמָּתוּ, וְנִסְתַּם הַגּוֹלָל בְּפָנֵיהֶם. כִּי הִתְקַרַח לְעֵבֵר אֶת זֶה הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי, הַמְּלֵא תַּאֲוֹת וּמִדּוֹת רַעוֹת, נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים. וְאֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְחַזֵּיק מֵעַמֵּד בְּזֶה הָעוֹלָם הָעוֹבֵר, אֲשֶׁר מְלֵא הָעֲלָמוֹת וְהַסְּתָרוֹת, שֶׁמְעַלִּימִים וּמְסַתִּירִים אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יְתִבְרַךְ. וְזֶה עֵקֶר גְּדֻלַּת בְּרַי שְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹכָה לְגִלּוֹת אֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתוֹךְ כָּל הָעֲלָמוֹת וְהַסְּתָרוֹת, וּמְחַזֵּיק מֵעַמֵּד עַד שֶׁיּוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם. וְהִנֵּה בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלוּ שָׁלַח לָנוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רַב רַבִּנּוּן, אִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ הוּא, בּוֹצִינָא קְדִישָׁא, בּוֹצִינָא עֲלָאָה, הֵלֵא הוּא רַבְּנֵי הַקְדוּשׁ וְהַנּוֹרָא, אֲדוּנְנוּ, מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ, רַבִּי נַחֲמָן מְבַרְסֵלְב זי"ע, וְתִלְמִידוֹ הַקְדוּשׁ וְהַנּוֹרָא, אִישׁ חֵי רַב פְּעֻלִים, אֲשֶׁר זָכָה וְזָכָה אֶת הַרְבִּים, וְדוּלָה וּמִשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לְאַחֲרִים, הֵלֵא הוּא רַבִּי נֶתָן מְבַרְסֵלְב זי"ע, שֶׁהוֹתִירוּ לָנוּ סְפָרִים קְדוּשִׁים וְנוֹרָאִים, הַמְּגַלִּים אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יְתִבְרַךְ, בְּגִלּוֹי רַב וְנוֹרָא מְאֹד, וְהֵם מְלֵאִים עֲצוֹת נוֹרָאוֹת וְנִפְלְאוֹת, אִיף לְהִתְחַזֵּק בְּכָל הַמְּצָבִים שֶׁעוֹבְרִים עַל הָאָדָם. וַיַּעַן שֶׁזָּכְנִי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִתְמִיד בְּסַפְרֵיהֶם יָמִים וְשָׁנִים, וְדַרְכֵי זֶה רַבּוֹת בְּשָׁנִים לְלַמֵּד כָּל יוֹם אַחַר בְּרִפְתַּת הַתּוֹרָה פָּרָק מִפְּרָקֵי אַבּוֹת, כְּדִי לְהִתְחִיל אֶת הַיּוֹם עִם מוֹסְרֵי הַתַּנְּאִים הַקְדוּשִׁים, וּבְדְרָךְ לְמוֹדֵי הַתְּחַדֵּשׁ אֲצִלִּי בְּכָל יוֹם חֲדָשׁ חֲדָשׁ בְּאִיזוֹ מְשַׁנָּה עַל-פִּי הַהַקְדָּמוֹת הַקְדוּשׁוֹת, שֶׁקִּבְּלָנוּ מִרַבְּנוּ ז"ל וּמִמּוֹהֲרֵינָא ז"ל, וְאֲמַרְתִּי לְרִשְׁמָם עַל פְּנֵי הַכְּתָב. וּמִמֶּנּוּ יְתִבְרַךְ אֲבָקָשׁ: "אֱלֹהֵי אָבִי הִנֵּה בְּעֲזָרִי, שֶׁאֲזָכָה לְעוֹרֵר אֶת נַפְשִׁי בְּהָאֲרַת הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלִזְכּוֹת לְרִאוֹת בְּמוֹ עֵינֵי גִלּוֹי שְׂכִינָה וּבְנִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, אֲשֶׁר יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם בְּגֹאֲלָה שְׁלֵמָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן.

טַעַם שְׁנֵקְרָאת מִסֵּכֶת זֶה 'אָבוֹת'

הִנֵּה לְבִאזְרוֹהָ, הָיוּ צָרִיכִים לְקַרְא לְמִסֵּכֶת זֶה
"מִסֵּכֶת מִדּוֹת", הַמְדַבֵּרֶת מִמִּדּוֹת טוֹבוֹת
וְהַנְּהַגוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּקְנֶה הָאָדָם, וְלַמָּה נִקְרָאת
"מִסֵּכֶת אָבוֹת"? אֵלָּא לְקִנּוֹת לְעַצְמוֹ מִדּוֹת
טוֹבוֹת, זֶה אֵי אֶפְשָׁר עַל־יְדֵי צוּרִי — תַּעֲשֶׂה כִּן
אוֹ תַעֲשֶׂה כֵּן, כִּי זֶה צָרִיךְ לְהִיֹּת מִשָּׂרֵשׁ מִיָּמֵי
קִטְנוֹתוֹ מִבֵּית אָבִי, כִּי מֵה שְׂרֹאִים הַבָּנִים אֵצֶל
אֲבִיהֶם, זֶה הֵם יִמְשִׁיכוּ. וְלָכֵן נִקְרָאת הַמִּסֵּכֶת
"מִסֵּכֶת אָבוֹת" דִּיקָא, כִּי הָאָבוֹת הֵם דְּגָמָא
חַיָּה לְבָנִים, כִּפְּי שְׁהָאָבוֹת מִתְנַהֲגִים, כִּן יִתְנַהֲגוּ
אֲחֵרֵיהֶם הַבָּנִים, כִּי הֵבִין מִתְנַהֵג כְּדָגְמַת אָבִיו.
וַיַּעַן שְׁהַתְנַאֲאִים הַקְדוּשִׁים הַתְנַהֲגוּ בְּמִדּוֹת אֱלֹהֵי,
וְהֵם הָאָבוֹת, וְאִנְחֲנוּ הַבָּנִים הַנִּקְרָאִים תְּלַמִּידִים,
אֵי לְכֵן נִקְרָאת "מִסֵּכֶת אָבוֹת" דִּיקָא, כִּי זֶה
"נַחֲלַת אָבוֹת", לְהַנְחִיל לְבָנִים מִדּוֹת טוֹבוֹת
וְיִשְׂרָאֵל, וְהֵבִין.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנתחייבו מימה צבית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעמידים לחיות ולעמוד בגופן וזנפשמ חיים נחיים כחמה וכלזנה וככוכזים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעמידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא חכילה ולא שמה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח מטעמי מעשה ידי להתפאר. פְּרָק א א משה קבל תורה

למשה קבלת התורה. וכן כשמתחילים ללמד פרק במדות התנאים, איך להגיע על ידם לחיי העולם הבא, מתחילים "כל ישראל", אם כלל נשמות ישראל מתאחדים יחד, יהיו בטוחים אשר "יש להם חלק לעולם הבא", כי עצם העבודה שעם ישראל מתאחדים יחד, זה בעצמו ממשיך עליהם הארת העולם הבא בעולם הזה, ומרגישים ערבות, נעימות, ידידות, זיו שכנינת עזו יתברך, וזה בעצמו עושה אותם צדיקים, כי האחדות שמתאחדים יחד, זה בונה אותם לקומה שלמה. פי ידוע, אשר כל אחד ואחד

נמשך יותר אל מדה אחת, או אל מצוה אחת יותר מהשניה, ובניחוד כלל נשמות ישראל הם קומה שלמה, ועל-ידי-זה הם צדיקים. וזה שמביא ראיה מן הכתוב "ועמך כלם צדיקים", אם עמך ישראל כלם מחזיקים עצמם ביחד, אזי הם צדיקים. וזה "ועמך כלם", אם כל עם ישראל כלם יחד, אזי נעשים "צדיקים", כי בכל אחד יש נקדה אשר אין בשני. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן לד); ולכן דיקא קדם שלומדים פרק ממדת התנאים, שהם מוסר השכל, איך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא, מזכירים את המשנה הזאת: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", להורות שאם כלל ישראל יתאחדו יחד, יהיה להם חלק לעולם הבא, פי כלם הם קומה שלמה. ולכן אי אפשר לקנות לעצמו מדה ממדת התנאים, אלא כשמתחזקים את עצמו ביחד, והבן למעשה.

פְּרָק א'

משה קבל תורה מסיני: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם בטל ומבטל לאין סוף ברוך הוא, ואין לו שום רצון אחר, רק לעשות רצונו יתברך, אזי נעשה כלי לקבל את התורה. ולא זכה לזה בשלמות, בתכלית השלמות, אלא משה רבנו, כמו שכתוב (במדבר יב, ג): "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"; כי היה פאין וכאפס. ודבר זה לא יכולהו הרעיון, איך אדם יכול להגיע למדרגת בטול כזה לאין סוף ברוך הוא, עד אשר התורה תעיד עליו (דברים

לד, י): "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה, אחרת חכמי המשנה מלצם חלל חף חלל נאמרו צסיני: אשר ידעו הווי"ה פנים אל פנים"; ופרש התרגום: דאיתגלי ליה הווי"ה אפין באפין; ולכן היה לו כלי קבול לקבל את התורה. לחמתם של נביאים, שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: לא-כן תלמידו יהושע, כבר לא היה במדרגה זו, עד שאמר לו משה (במדבר יא, כט): "המקנא אתה לי" וגו'; ואמרו חכמינו הקדושים (בבא בתרא עה.): פני משה כפני החמה, ופני יהושע כפני לבנה; ועל-פן אצל משה שהיה בטל ומבטל לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ונעשה בעלה דמטרוניתא, אמרו: "משה קבל תורה", שהוא נעשה כלי לקבל בו את האור האין סוף ברוך הוא, בהתלבשות התורה הקדושה. מה שאין פן יהושע, שהיה בדרגה פחותה ממנו, אמרו: "ומסרה ליהושע" בעל פרחו, כמו שפיתוב (במדבר לא, ה): "וימסרו מאלפי ישראל" וגו', ופרש רש"י: לא רצו ללכת עד שנמסרו בעל פרחן; וכן הוא קנין מסירה, שאמרו חכמינו הקדושים (בבא בתרא עו.): אותיות נקנות במסירה, דברי רבי, וחקמים אומרים: בין כתב ולא מסר, בין מסר ולא כתב, לא קנה עד שיכתב וימסר; הינו שצריכים למסר, ואז הוא קונה. ולכן יען שיהושע היה במדרגה פחותה, לכן נאמר אצלו הלשון: "ומסרה ליהושע", וכן הלאה "ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים", כי בכל דור יורד הדור ממדרגתו. ואחר-כך אמרו: "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה", כי אנשי כנסת הגדולה היו כבר פחותים מהנביאים, ולכן גם אצלם היה צריך הלשון מסרוה בעל פרחן. "הם אמרו"; הינו אנשי כנסת הגדולה גלו שלשה דברים, שבהם תקימו כלל ישראל בגלות המרה: "היו מתונים בדין", בזה העולם צריכים סבלנות גדולה מאד על כל פרט ופרט בחיים, כי (ברכות כ.): מתון מתון ד' מאה זוזי שוין; כי אסור לעשות שום דבר בפזיזות, ובפרט בענין לדון את חברו, צריכים לראות מאד מאד לדון את כל אחד לכף זכות, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שצריכים לדון את כל בר ישראל לכף זכות, ואפלו רשע גמור, כי איך שהוא, איך אפשר שלא יהיה בו איזה טוב; ואם מחפשים ומבקשים נקודות טובות אצל כל בר ישראל — מוצאים.

וזו (תהלים לו, י): "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו"; הינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף-על-פי-כן צריך אתה לחפש ולבקש ולמצא בו מעט טוב ששם אינו רשע. וזה "ועוד מעט ואין רשע", שצריך אתה לחפש בו מעט טוב שיש בו עדין, ששם אינו רשע, כי אף-על-פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדין?! כי איך אפשר שלא עשה איזו מצוה או דבר טוב מימיו?! ועל-ידי-זה

אמר (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא. צאו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירום כזמחלה לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שאלמלא כן היאך אומה כזו יכולה להתקיים צפני כמה אומות:

מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים, הווי מתונים בדין, והעמידו

הם אמרו ג' דברים. הרצה דברים אמרו אלא ג' דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום המורה: הווי מתונים בדין. שאם לא דין לפניך פעם ושמים ושלום. לא תאמר דין זה כבר לא לפני ושנימי ושלשמי זו. אלא

הווי מתונים כלומר ממתינין קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר

תְּלִמִידֵי הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה:

מַעֲט וְאֵין רָשָׁע, עַל-יְדֵי שְׂמוּצָא בְּרָשָׁע עוֹד מַעֲט טוֹב, שְׁשָׁם אֵינוֹ רָשָׁע, עַל-יְדֵי-זֶה "וְהַתְּבוּנָה עַל

מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ", הֵינּוּ כְּשֶׁתְּסַבֵּל עַל מְקוֹמוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ, "וְאֵינְנוּ" שֵׁם עַל מְקוֹמוֹ הֶרָאשׁוֹן, וְעַל-יְדֵי שְׂמוּצָאִים בּוֹ מַעֲט טוֹב וְאֵיזוֹ נִקְדָּה טוֹבָה, וְדָנִים אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, עַל-יְדֵי-זֶה מוֹצִיאִים אוֹתוֹ בְּאֶמֶת מִכַּף חוֹבָה לְכַף זְכוּת, וְזֶה "וְהַתְּבוּנָה עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ". וְהִזְהִירְנוּ

(ברכות כח.) כל תלמיד שאין מוכו כזרו אל יכנס לזית המדרש קח משמע לן שמלמדין מורה לכל אדם ואין נריך לזדוק אחריו. וזלזל שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה אי נמי אשמעינן (יבמות סב:) שאם העמיד תלמידים צנחרותו יעמיד

רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד לִילָךְ עִם הַנְּהֻגָה זו, כִּי הוּא יְסוּד גְּדוֹל לְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לְהִתְקַרֵּב לַהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, וּלְבַל יֵאָבֵד עוֹלָמוֹ לְגַמְרֵי, חֵס וְשְׁלוֹם; כִּי רַב בְּנֵי-אָדָם שֶׁרְחוּקִים מֵהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, עָקַר רְחוּקִים הוּא מִחֲמַת מְרָה שְׁחוֹרָה וְעֻצְבוֹת, מִחֲמַת שְׁנוּפְלִים בְּדַעְתָּם, מִחֲמַת שְׂרוּאִים בְּעֻצְמָם גְּדָל קְלָקוּלָם שֶׁקְלָקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם, כָּל אֶחָד כְּפִי מֵה שִׁיּוּדָע בְּעֻצְמוֹ אֶת נִגְעֵי לְבָבוֹ וּמְכַאוּבֵי, וּמִחֲמַת זֶה הֵם נוֹפְלִים בְּדַעְתָּם. וְרַבֵּן מֵיֵאֲשִׁים עֻצְמָן לְגַמְרֵי, וְעַל-יְדֵי-זֶה אֵינָם מִתְּפַלְלִים בְּכּוֹנֵה כָּלָל, וְאֵינָם עוֹשִׂים אֲפִלוּ מֵה שֶׁהֵיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת עֲדֵינָן, עַל-כֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִשְׁפִּיל מְאֹד עַל דַּבָּר זֶה, כִּי כָל הַנְּפִילוֹת שֶׁבְּדַעְתּוֹ, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִחֲמַת מַעֲשִׂים רָעִים שֶׁעָשָׂה בְּאֶמֶת, עִם כָּל זֶה הַנְּפִילָה שֶׁבְּדַעְתּוֹ וְהַעֲצָבוֹת וְהַמְרָה שְׁחוֹרָה שְׁנוּפְלָת עָלָיו עַל-יְדֵי-זֶה, הַכֹּל הוּא רַק מַעֲשֵׂי בַעַל-דַּבָּר, שֶׁמִּחֲלִישׁ דַּעְתּוֹ כְּדִי לְהִפְּלוֹ, חֵס וְשְׁלוֹם. עַל-כֵּן צָרִיךְ לְהִרְגִיל אֶת עֻצְמוֹ לִילָךְ בְּדַרְךָ זו — לְדוֹן אֶת עֻצְמוֹ וְאֶת אַחֲרִים לְכַף זְכוּת. וּבְפֶרֶט בְּבֵיתוֹ — אֶת אֲשֶׁתוֹ, צָרִיךְ לְדוֹנָה לְכַף זְכוּת, וְעַל-יְדֵי-זֶה יְכוּל לְעַבֵּר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּשְׁלוֹם. וְכָל זֶה נֵאָמַר לְרָשָׁע, שֶׁמִּתְגַּבֵּר עָלָיו יִצְרוֹ, אֲבָל אִם רוֹאִים מְסִית וּמְדִית אֶת אַחֲרִים נֶגֶד הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, עָלָיו אֲסוּר לְרַחֵם, וְאֲסוּר לְדוֹנוֹ לְכַף זְכוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנוּ ז"ל (ספֶּרֶת-הַמִּדּוֹת, אוֹת מְרִיבָה, סִימָן פח): אֵין מְלַמְדִין זְכוּת עַל הַמְּסִית, וְזוֹ גְּמָרָא מְפָרְשָׁת (סְנֵהֲדֵרִין כט): מִנִּין שְׂאִין טוֹעֲנִים לְמְסִית? מִנְחָשׁ הַקְּדָמוֹנִי וְכוּ', עֵין שָׁם; וְעֵין בְּרַמְבַּ"ם (פְּרָק ד' מֵהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה, הִלְכָה א'), שֶׁאֶחָד מֵהכ"ד דְּבָרִים שְׂאִין מוֹעִילָה לָהֶם תְּשׁוּבָה — זֶה הַמְּטָה אֶת חֲבֵרוֹ מִדַּרְךְ טוֹבָה לְרָעָה, כְּגוֹן: מְסִית וּמְדִית. וּבְפֶרֶט בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה, שֶׁקָּמוּ מְסִיתִים וּמְדִיתִים, וּמְדַבְּרִים פְּתוּחַ נֶגֶד הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְנֶגֶד כָּל הַקְּדוּשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְהֵם מוֹמְרִים לְהַכְעִיס, אוֹתָם אֲסוּר לְדוֹן לְכַף זְכוּת, עֵין שָׁם. וְכֵן הוּא (שָׁם פְּרָק י"א, מֵהַלְכוֹת סְנֵהֲדֵרִין, הִלְכָה ה'), שֶׁהֶאֱכֹרִיּוֹת עַל אֱלוֹ שְׁמַטְעִין אֶת הָעַם אַחֲרֵי הַהֶבֶל, רַחֲמִים הוּא בְּעוֹלָם, שֶׁנֵּאָמַר (דְּבָרִים יג, יח): "לְמַעַן יֵשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אַפּוֹ, וְיִתֵּן לָךְ רַחֲמִים, עֵין שָׁם; כִּי מִי שֶׁמְסִית וּמְדִית בְּשֵׂאֵט נִפְשׁ אֲנָשִׁים, שִׁנְתָּקוּ אֶת עֻצְמָם מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, עָלָיו אֲסוּר לְרַחֵם, כִּי (תְּנַחֲמוּא פְּנִיחָס): כָּל הַמְּחַטֵּיא אֶת הָאָדָם חָמוּר יוֹתֵר מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהוֹרְגוֹ — הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהַמְּחַטֵּיאוֹ — הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא. "וְהַעֲמִידוּ תְּלִמִידֵי הַרְבֵּה"; עֲכָשׁוּ בִימֵי הַגְּלוּת, צְרִיכִים לְמָסַר

את נפשו להקים ישיבות לבחורים, ותלמודי תורה לתינוקות של בית רבן, ובתי-ספר לבנות ישראל, ולהעמיד תלמידים הרבה; כי זה לעצמת זה מתגברת ומתפשטת הסטרא אחרא — להקים בתי חנוף טמאים, ששורפים את הנשמות עם כפירות ואפיקורסות ועוקרים אותם משני העולמות, פי מפטמים אותם בטרפות ונבלות, ומכשילים אותם עם כל

תלמידים זקנומו דכמיז (קהלת יא) צנקר זרע זרעך ולערב אל מנח ידך: ועשו סיג לתורה. גדר שלא יצוא ליגע צאיסור מורה כגון שניות לעריות ושנות לשנת דכמיז (ויקרא יח) ושמתס את משמרת. עשו

משמרת למשמרת: ב משירי. משירי שלאחר שמתו כלן נשמירה הקבלה צידו. והוא היה כהן גדול אחר עזרא: הוא היה אומר. כלומר כך היה מרגלא נפומיה תמיד וכן כל ר' פלוני

ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל

העוונות שבעולם ומרגילים אותם לגלוי עריות שקרן תעוב זהום וערם פחיות השדה, ונעשים פרוצים בעריות בלי שום בושה, רחמנא לצלן, ומחללים שבת בפרהסייה, ואוכלים ביום כפור,

אומר. הוא היה אומר. שצמסכת זו. פירוש היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נצרא העולם אלא בשביל שלושה דברים הללו: על התורה. שאלמלי לא

עד שהם כופרים בכל, רחמנא לישזבן. ולכן אשרי מי שזוכה להחזיר בעתים הללו כמה שיותר נשמות ישראל אל הקדשה, ולהקים בתי חנוף קדושים, כדי להרבות בתלמידים, ולהחזיר עטרה לישנה. "ועשו סיג לתורה"; כי זה לעצמת זה שהם פרוץ על לגמרי מקיום המצוות ולמוד התורה, צריכים החכמים לעשות סיג לתורה ולגדר גדרים, כדי שיתחזקו באמונה פשוטה בו יתברך. ולכן אנשי כנסת הגדולה, שבימיהם התחילה הגלות, הזהירו לדורות, שיקימו את השלשה דברים האלו, שהם מאד מאד נחוצים: לדון את כל בר ישראל לכף זכות, ולהרבות תלמידים שילמדו תורה, ויקימו את המצוות, ויתחזקו באמונה. ועם כל זאת צריכים לעשות סיגים וגדרים לתורה, שלא יתקרבו אלינו אלו הרשעים, הקלי עולם, המסיתים והמדיחים את נשמות ישראל ממנו יתברך, והבן למעשה.

ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כנסת הגדולה נוסדה על-ידי חגי, זכריה, מלאכי, עזרא ונחמיה, והם היו מאה ועשרים, ונקרא בלשון כנסת על שם האספה שעזרא ונחמיה אספו לכריתת ברית להשם יתברך ולתורתו, ואלו האנשי כנסת הגדולה תקנו לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, פמובא (ברכות לג.), והם נקראים גם בשם סופרים, מפני שהיו סופרים את כל האותיות שבתורה, פמובא (קדושין ל.), ועליהם אמרו חכמינו הקדושים (שיר השירים רבה, פרשה א', סימן י'): חביבין דברי סופרים מדברי תורה, פי הם פרושו את התורה שנבין אותה, והם עשו גדרים וסיגים לשמירת המצוות, ומסרו נפשם להחדיר תורה בנשמות ישראל, והחזירו עטרה לישנה, ושמעון הצדיק היה מאחרוני כנסת הגדולה. ולכן מאחר שראה ברוח הקדש, שהולך להיות חרוב, ועם ישראל יתפזרו בכל קצוי תבל, לכן אמר: יסוד גדול בחיי יום יום, ועקר קיום היהדות תלוי בזה עד סוף כל הדורות. "על שלשה דברים העולם עומד", הינו עולמו של כל אחד ואחד שרוצה להשאר חזק באמונה ברורה ומזככת. "על התורה", שירבה לעסק בלמוד התורה הקדושה, אשר אין למעלה מזה, עד שאמרו חכמינו הקדושים (דברים רבה, פרשה ח', סימן ה'): אמר הקדוש-ברוך-הוא, אם קריתם את התורה, מצוה

קבלו ישראל את התורה לא נצרכו שמים וארץ. דכתיב (ירמיה לג) אס לא צריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (שבת פח.): ועל העבודה. עבודת הקרנות שכך שנינו במסכת מעניית (כז:) שאלמלא מעמדות לא נקיימו שמים וארץ. ומנינו ששזביל הקרנות שהקריב נח נשבע [הקדוש צרוך הוא] שלא יציא מצול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב (תהלים פט) עולם חסד יצנה. וגמילות חסדים הוא לשמח חתנים. ולנחם אבלים. ולצקר חולים. ולקבור מתים. וכיוצא בזה: ג פרס. לשון ערך ערך מתרגמינן פורסנא הוא מה

הַעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוֹת חֲסָדִים:
ג אֲנֹטִיגְנוּס אִישׁ סוּכוּ קִבֵּל מְשַׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הִזָּה אוֹמֵר, אַל תִּהְיוּ כְעֹבְדֵי הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלֵא הָיוּ כְעֹבְדֵי הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

אתם עושים על עולמי, שאלמלא התורה, כבר היה העולם חוזר לתהו ובהו. "על העבודה"; אין עוד דבר יותר חשוב מתפלה והתבודדות להקדוש-ברוך-הוא, עד שאמרו חכמינו הקדושים (תנחומא וירא א'): אמר להן הקדוש-ברוך-הוא לישראל הווי זהירין בתפלה, שאין מדה אחרת יפה הימנה, והיא גדולה מכל הקרנות, ואפלו אין אדם כדאי לענות בתפלתו ולעשות חסד עמו, כיון שמתפלל ומרבה בתחנונים, אני עושה חסד עמו. "ועל גמילות חסדים"; אשר דבר זה עולה על הכל,

שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב צדין ליתן לו כלום. כמו מה שיתן אדם לצנו קטן או לאשתו או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפילו לתקות פרס כזה לא יעבוד אדם את זוראו אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם. אף על פי שאתה עובד מאהבה עבוד גם כן מיראה שהעובד מאהבה זריו במצות עשה. והעובד מיראה נוהר ממצות לא תעשה. ונמצאת דעבודתו שלמה. וכן אמרו חז"ל עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה — שאם צאת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עבוד מיראה — שאם צאת לזעוט דע שאתה ירא ואין ירא זועט:

כמאמרם ו"ל (עליוט הושע, רמז תקכב): אמר הקדוש-ברוך-הוא חביב עלי חסד שאתם גומלים זה עם זה, מכל החסד שזבח לפניי שלמה; כי אצל הקדוש-ברוך-הוא יותר חשוב חסד שיהודי עושה עם השני יותר מכל הקרנות שהקריב שלמה המלך, כי מדת החסד עולה על הכל. עד כדי כך שאמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי תענית, פרק ד', הלכה ב'): "ובצל ידי כפיתיה" — זו גמילות חסדים, ללמדך, שכל מי שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה לישוב בצלו של הקדוש-ברוך-הוא, הנא הוא דכתיב: "מה יקר חסדך אלהים, ובגוי-אדם שיהיה משירי כנסת הגדולה, ראה ברוח הקדוש, שעם ישראל יצטרכו להיות בגלות מרה. ולכן דיקא הוא אמר "על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים"; כי רק זה מה שיתחזק את כלל נשמות ישראל במשך זמן הגלות, והם כנגד האבות הקדושים: אברהם, יצחק ויעקב, אשר בזכותם אנו קיימים בגלותנו המרה, והבן למעשה.

ג אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב, שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר שלמות העבודה שהאדם עובד את הקדוש-ברוך-הוא הוא שלא על מנת לקבל פרס,

אלו העבודות אינן פּלוּם, רק הכל הוא בְּדֶרֶךְ "כְּאֵלוֹ", כִּי הַכֹּל הוּא כְּמוֹ שְׁחוּק בְּעֵלְמָא כְּנִגְדָּא גְדִלְתוּ יְתְבְרָךְ, בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְּנוּ קְלָאמִירְשָׁט, וְכָל הָעֲבוּדָה שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת שְׂצוּהָ אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת בְּזֶה הָעוֹלָם, הֵן רַק הַכְּנוֹת שְׂצָרִיכִין אֲנוּ לְהַכִּין אֶת עֲצָמָנוּ לְקַבֵּל מִתַּנַּת יְדוּ הַטּוֹבָה, שֶׁהוּא יְתְבְרָךְ רוֹצֵה לְתַן לָנוּ בְּרַחֲמָיו לַעֲתִיד; כִּי בְּאַמַּת כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת קְלוֹת וּנְעִימוֹת לַעֲשׂוֹתָן, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (מְשַׁלֵּי ג, יז): "דְּרָכִיָּה דְרָכִי נַעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם"; וּמִן הַדִּין אֵין רָאוּי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שְׂכָר, וְכָל הַשְּׂכָר טוֹב שְׂיִתָּן, הוּא רַק מִתַּנַּת חֲנָם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (תְּהֵלִים סב, יג): "וּלְךָ אֲדַנִּי חֶסֶד, כִּי אַתָּה תִשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ"; וְכָל הַמִּצְוֹת הֵן רַק הַכְּנוֹת לְקַבֵּל עַל יָדָן מִתַּנַּת חֲנָם מִמְּנוּ יְתְבְרָךְ, שֶׁהוּא הַשְּׂכָר שֶׁל אוֹתָהּ הַמִּצְוָה. כְּגוֹן לְמַשָּׁל: עַל-יְדֵי שְׂאָנוּ לוֹבֶשֶׁיִן צִיצִית, עַל-יְדֵי-זֶה אֲנוּ מְכִינִים עֲצָמָנוּ לְהַתְעַטֵּף בְּאוֹר הַצִּיצִית, וְלִזְכּוֹת לְחִלּוּקָא דְרַבָּנָן, אוֹרוֹת צַחֲצַחוֹת, אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים וְכוּ', וְכֵן עַל-יְדֵי מִצְוֹת תְּפָלִין אֲנוּ מְכִינִים עֲצָמָנוּ לְהַתְעַטֵּר בְּכַתְרֵי דְמִלְכָּא, שֶׁהֵם אוֹרוֹת הַתְּפָלִין בְּשֵׁרֶשָׁם, שֶׁהֵם הַמְּשַׁכֵּת הַמַּחֲזִין הָעֲלִיוֹנִים לְמַטָּה. כִּי בְּנֻדָּא עַל-פִּי דִין אֵין מְגִיעַ לְהָאֲדָם שְׂכָר נִפְלָא וְנוֹרָא כְּזֶה בְּשָׁבִיל צִיצִית וְתְפָלִין, שֶׁהֵם קָלִים וּנְעִימִים לַעֲשׂוֹתָם, וְכָל הַשְּׂכָר שְׂיִקְבֵּל בְּעִבּוּרָם, הוּא רַק מִתַּנַּת חֲנָם, רַק שֶׁהֵשֵׁם יְתְבְרָךְ בְּרַחֲמָיו חֶמֶל עֲלֵינוּ, וְצוּהָ עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת בְּזֶה הָעוֹלָם אֵלוּ הַמִּצְוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, כְּדֵי שְׂיִהְיוּ לָנוּ כָּלִים וְכֵחַ לְקַבֵּל מִתַּנַּת חֲנָם שְׁלוֹ, וְכֵן בְּשֵׂאֲרֵי הַמִּצְוֹת. וְכֵן כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַזְהִיר אוֹתָנוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִבּוֹא מְלַכְלָכִים, חֶס וְשְׁלוֹם, לְהַלּוּלָא דְמִלְכָּא. וְהוּא כְּמוֹ מְלָךְ שְׂמִזְהִיר וּמוֹדִיעַ מִקֶּדֶם לְאוּהִבּוּ, שְׂרוֹצֵה לְתַן לָהֶם מִתַּנּוֹת יְקָרוֹת וּסְגֻלוֹת נוֹרָאוֹת וּנְשָׁגְבוֹת, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּזִמְנֵי פְלוּנֵי. וּמֵאֵהֲבָתוֹ וְחֻמְלָתוֹ הוּא מוֹדִיעֵם תְּחִלָּה, כְּדֵי שְׂיִכְנִינוּ עֲצָמָם לְזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבּוֹאוּ מְלַכְלָכִים, חֶס וְשְׁלוֹם, בְּטִיט

רק עוֹשֶׂה מֵאֵהֲבָה. אַף מֵאַחַר שְׂאָם הָאָדָם יַעֲבֹד רַק מֵאֵהֲבָה, יִקַּל רָאשׁוֹ, לְזֹאת אָמַר: "וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם"; כִּי צָרִיכִים לְכָלֵל אֵהֲבָה וַיִּרְאָה בִּיחַד, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּשְׁטֵי מוּהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן יז), שְׂאֵהֲבָה וַיִּרְאָה מְקַבְּלִים מֵהַצַּדִּיק. וְכֵן הוּא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּשְׁטֵי מוּהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ה'), שְׂקָדָם צָרִיכִים לְהַקְדִּים אֶת הַיִּרְאָה, וְאֵז תִּבּוֹא אֵלָיו הָאֵהֲבָה מִמִּילָא; כִּי הָאֵהֲבָה הוֹלֶכֶת וּמַחֲזֶרֶת אַחַר הַיִּרְאָה תְּמִיד. וְלָכֵן אָמַר: "הֵיוּ כְּעֹבְדִים הַמְּשַׁמְשִׁים אֶת הַרְבֵּי, שֶׁלֹּא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרָס", שֶׁזֶה מִדַּת הָאֵהֲבָה. שְׂעוּבָד אֶת הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּלִי שׁוּם קוּוִי שְׂכָר. אֲבָל צָרִיכִים לְצַרְף לְזֶה מִדַּת הַיִּרְאָה, שְׂזֶה "וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם". וְכַתּוּב מוּהַר"ן תְּ ו"ל (לְקוּשְׁטֵי-הַלְכוֹת, מַתְּנָה, הַלְכָה ד', אוֹת ז'): וְזֶהוּ בַחֲנִינֵת כָּלֵל כָּל הָעֲבוּדָה שֶׁל הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם, שְׂנִקְרָא עֲרַב שֶׁבַת, וְהָעוֹלָם הַבָּא נִקְרָא שֶׁבַת. כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (עֲבוּדָה זְרָה ג'): מִי שְׂטָרַח בְּעֲרַב שֶׁבַת — יֵאֱכַל בְּשֶׁבַת, מִי שֶׁלֹּא טָרַח בְּעֲרַב שֶׁבַת, מֵהֵיכֵן יֵאֱכַל בְּשֶׁבַת? כִּי בְּאַמַּת אֵי אֲפֹשֶׁר לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יְתְבְרָךְ כָּלֵל, אֲלֵא בְּבַחֲנִינֵת רְצוֹן, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נא): אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא שְׂיִוְכַל לֹאמַר, שְׂיַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יְתְבְרָךְ לְפִי גְדִלְת הַבוֹרָא יְתְבְרָךְ שְׂמוֹ, מִי שְׂיִוְדַע מְעַט מִגְדִּלְתוֹ יְתְבְרָךְ, אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ יְכוּל לֹאמַר שְׂיַעֲבֹד אוֹתוֹ יְתְבְרָךְ, וְשׁוּם מְלֶאךְ וְשֵׁרֶף אֵינִי יְכוּל לְהַתְפָּאֵר עַל זֹאת, שְׂיִוְכַל לַעֲבֹד אוֹתוֹ יְתְבְרָךְ, רַק הָעֶקֶר הוּא הַרְצוֹן, לְהִיּוֹת רְצוּנוֹ חֶזֶק וְתַקִּיף תְּמִיד לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו יְתְבְרָךְ. וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁהַפֶּל חֲפָצִים וְרוֹצִים לַעֲבֹדוֹ, אֵף-עַל-פִּי-כֵן אֵין כָּל הַרְצוֹנוֹת שְׁוִין, וַיֵּשׁ חֲלוּקִים רַבִּים בְּרְצוֹן, אֲפֹלוּ בְּאָדָם אֶחָד בְּעַצְמוֹ בְּכָל עֵת וּבְכָל רִגַע יֵשׁ חֲלוּקִים גְּדוּלִים בֵּין הַרְצוֹנוֹת. וְהַפְּלֵל — שְׂהַעֲקֵר הוּא הַרְצוֹן וְהַפְּסוּפִין, שְׂיִהְיֶה כּוֹסֵף תְּמִיד אֵלָיו יְתְבְרָךְ, וּבַתּוֹף כְּף מִתְּפָלְלִין וְלוֹמְדִין וְעוֹשִׂין מִצְוֹת. וּבְאַמַּת לְפִי גְדִלְתוֹ יְתְבְרָךְ, כָּל

ויקרים. והודיעם, שבכל הזמן שנתן להם, יש בידם לקחת מכל החפצים והבשמים אשר הכין להם, ולהתלבש ולהתקשט בהם כמו שירצו, ולטבל ולטהר עצמם בכל המעונות הקדושים האלה, שמטהרין ומנקין אותם מכל הלכלוכים, כדי שיוכלו לבוא נקיים וטהורים להיכל-המלך מקטרים מור ולבונה, מלבשים בלבושים קדושים ונקיים הנוהגים שם מכתרים בכתרי דמלכא. ואז יוכלו לקבל כל האוצרות מתנת חנם, אשר הכין להם המלך, אשר "עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה לו" (ישעיה סד, ג); אשרי הזוכה להם! והנמשל מוכן ממילא. נמצא, שכל המצוות והמעשים טובים, הכל מאתו יתברך, ממה שהכין לנו ברחמי המרבים. וכמו שכתוב (דברי הימים א' כט, יד): "כי ממך הכל ומידך נתנו לך", וכתוב (איוב מא, ג): "מי הקדימני ואשלם", ואין ראוי לקבל עליהם שכר, רק שברחמי רצה לזפות אותנו לתן לנו אוצרות מתנת חנם פאֵלה, לפיכך הרבה לנו תורה ומצוות, שהם כלם תקוניים והכנות לקבל על ידם רב טוב הצפון, שהם אוצרות מתנת חנם, שרוצה לתן לנו בחסדו וברחמי. ועל-כן אמרו חכמינו הקדושים: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס"; הינו פי בודאי נקבל רב טוב אשר עין לא ראתה על-ידי מעשינו הטובים, רק שאנו צריכים לידע האמת, שכפי שורת הדין, אין מגיע לנו פרס, מאחר שהכל מאתו יתברך, רק שכל עבודתנו היא שלא על מנת לקבל פרס, רק שעל-ידי עבודתנו ומעשינו הטובים, תהיה לנו הכנה לקבל חסדו הגדול, שהם אוצרי מתנת חנם, שיתן לנו לכל אחד ואחד כפי מה שהכין את עצמו בזה העולם לסעדתא דמלכא וגדוליו ומידעיו, כמו שכתוב (יואל ג, ה): "ובשרידים אשר הנו"ה קורא". וכמו שפרש רש"י שם: לשון קרואים לסעדה

ובצואה לסעדת המלך, שיהיו שם המלך וסיעתו. פי בודאי אי אפשר להם לקבל מתנותיו הקדושות כשהם מלכלכים, חס ושלום. גם צריכים להכין לעצמם מלבושים נאים ויקרים, וכמה מיני ריחות טובים: גרד וכרכום, קנה וקנמון וכיו', וכמה מיני קשויים יפים ונאים, שיהיו ראויים לכנס בהם בהיכל-המלך בין גדוליו ושריו ועבדיו הקדושים והטהורים, ואז יוכלו לקבל מתנת ידו הטובה. ובחמלתו הגדולה, הכין להם מקדם כל הדברים והחפצים שצריכים לעשות ולתקן מהם מלבושים וכתרים כאלו, שיהיו ראויים לכנס בהם בהיכלא דמלכא, וכל מיני בשמים וריחות טובים, שיתבשמו בהם מקדם. וצוה להם והזהיר להם, שבכל הזמן שנתן להם מקדם להכין עצמן לסעדה, שבכל הזמן הזה יעסקו לעשות ולתקן אלו המלבושים היקרים, וכל אלו הכתרים הקדושים. ושלח להם שלוחיו הנאמנים, ללמדם ולהודיעם איך לעשותם ולתקנם בפרטי פרטיות, כדי שביאו לשם בלבושים וכתרים ותקוניים הנהוגים שם, כדי שלא יתבישו בין כל הקרואים לשם. וכיותר ויותר צוה להם והודיעם על-ידי שלוחיו ממה להתרחק, והזהירם מאד מאד, שלא יטמאו ולא ילכלכו עצמן, חס ושלום, בכל הדברים המתעבים שם, ומרב חמלתו הודיעם גם-כן על-ידי נאמניו במה ירחצו ויטהרו עצמן מלכלוכים אלו, אם יכשלו לפעמים, ולא יהיו נזהרין מהם, חס ושלום. ותקן להם כמה וכמה מעונות קדושים וכמה עצות ותקוניים לרחץ ולנקות עצמן מכל זה, עד שאפלו מי שהוא מלכלך מאד, וטבול בשחת ומטבע ביון מצולה ומלבש בבגדים צואים, חס ושלום, גם הוא יכול לנקות עצמו ולרחץ ולטהר עצמו באלו המעונות הנובעים שמן אפרסמון וכל מיני ריחות נפלאים, שיש להם כח להפך כל מיני ריחות רעים לריחות טובים

יִתְבַּרְךָ מִמְּשִׁיף חֲסָדִים חֲדָשִׁים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, וְעוֹשֶׂה חֶסֶד חֲנָם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר; כִּי אֶפְלוּ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם נִמְשָׁכִין חֲסָדִים חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב (אֵיכָה ג, כב): "חֲסָדֵי ה' כִּי לֹא תִמְנוּ כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו", "חֲדָשִׁים לְבַקְרִים רַבָּה אֲמוֹנָתְךָ". וְכֵמוֹ שִׁפְרָשׁ רַש"י שָׁם: שֶׁהַחֲסָדִים מֵתְחַדָּשִׁים בְּכָל בִּקְרָה, מִכָּל שָׁפָן בְּכָל שְׂבוּעַ וּבְכָל חֹדֶשׁ וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִכָּל שָׁפָן בְּכָל דּוֹר וְדוֹר. כִּי סוּף כָּל סוּף חֲסָדוֹ יִתְגַּבֵּר עֲלֵינוּ, עַד שֶׁיָּבִיא לָנוּ אֶת מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וַיִּגְאֹלֵנוּ מִכָּל הַצָּרוֹת וְהַמְּצוּקוֹת שֶׁסָּבְלוּנוּ, בְּפֶרֶט בְּעֵתִים הַלְלוּ, הַמְּקוֹם יְרַחֵם. וּבּוֹדָאֵי כָּל שָׁנָה וְכָל יוֹם שָׂבָא מֵאַחֵר, הוּא קְרוֹב יוֹתֵר לְבִיאַת מְשִׁיחַ, וְנִמְשָׁף עָלָיו חֶסֶד הַגְּדוֹל, שֶׁמִּמְשִׁיף מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ. כְּמוֹ שִׁפְתוֹב (תְּהִלִּים יח, נא): "וְעוֹשֶׂה חֶסֶד לְמְשִׁיחוֹ לְדוֹר וַיְלַוְרְעוּ עַד עוֹלָם"; כָּל אֵלוֹ הַחֲסָדִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ רוֹצֵה לְהַמְשִׁיף עֲלֵינוּ בְּכָל עֵת, אֵין מִי שִׁידַע מֵהֶם, כִּי אִם הַצְּדִיק הָאֱמֵת. וְכָל מִי שֶׁמְקַרֵּב אֵלָיו, הוּא מוֹדִיעַ לוֹ רַחֲמָיו וְטוֹבוֹ הַגְּדוֹל עַד אֵין חֶקֶר, אֲשֶׁר עַל-יְדֵי-זֶה אֶפְלוּ הַגְּרוּעַ שֶׁבְּגְרוּעִים יְכוֹל לְהִכִּין אֶת עֲצָמוֹ לְקַבֵּל אוֹצֵר מִתְּנַת חֲנָם שְׁלוֹ. וְהַעֲקָר הוּא הָאֱמוּנָה וְהַרְצוֹן, שִׁידַע הָאֱמֵת בְּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה עַל מָה אֲתִי בְּהֵאֵי עֲלֵמָא. וְאִזּוֹ בּוֹדָאֵי יִרְצֶה וַיִּשְׁתַּוְּקַק תְּמִיד לְשׁוֹב אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וַיַּחֲתֵר בְּכָל כַּחוֹ לְהִתְקַרֵּב לְאֲנָשִׁים נְאֻמָּנִים שִׁיּוֹדְעִים לְחִזְקוֹ וְלִיעֲצוֹ עֲצוֹת אֱמֵתוֹת וּנְכוֹנוֹת כְּפִי מַה שֶׁקָּבְלוּ מִרְבוּתֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים, עַד אֲשֶׁר יִזְכֶּה לְשׁוֹב אֶל הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ וַיִּרְחַמְהוּ, "וְאֵל אֲלַקִּינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסֹלַח". וְאֵל כָּל זֶה תִּזְכָּה, אֶהוּבִי, בְּנִי! אִם תִּעֲבֹד אוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ "שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרְס", אֲלֵא תְמִיד תִּצְיֵת לְקוֹל הַצְּדִיק הָאֱמֵת, שֶׁמְחַזְקֶךָ וּמְאֻמְצֶךָ וּמְחַדִּיר בְּךָ, שֶׁכָּל מַה שִׁישׁ לְךָ, זֶה חֶסֶד מִמְּנוּ יִתְבַּרְךָ. וְלִכֵּן לֹא רְאוּי לְךָ לְבַקֵּשׁ שָׂכָר, פָּרְס נְאֻה עַל עֲבוֹדָתְךָ. וְזוֹ מְדַרְגַת הַצְּדִיקִים הַגְּדוֹלִים מְאֹד, הַדְּבוּקִים בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵינָם רוֹצִים שׁוֹם שָׂכָר עַל

או לְעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, לְשׁוֹן הַזְּמָנָה. וְזֶהוּ הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמָה לְפְרוּזְדוֹר וְהָעוֹלָם הַבֵּא לְטְרַקְלִין, הַתְּקַן עֲצָמְךָ בְּפְרוּזְדוֹר, כְּדִי שִׁתְכַּנֵּס לְטְרַקְלִין; הֵינּוּ שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה שְׂבִיחַ הָעוֹלָם הִיא רַק הַכְּנוּת כְּדִי לְהַכְּנִס בְּהִיכַל-הַמֶּלֶךְ. וְלִכֵּן כָּל עֲבוֹדָתְנוּ צְרִיכָה לְהִיּוֹת שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרְס, אֲלֵא כְּמִתְנַת חֲנָם, וְלִזְכֹּר אֲשֶׁר כָּל מְצוּהָ וּמְצוּהָ שְׂאֵנוּ זוֹכִין לְקַיֵּם, וְכֵן כָּל לְמוֹד תּוֹרָה שְׂאֵנוּ זוֹכִין לְלַמֵּד, רַק בְּחֶסֶד מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְלִכֵּן אָמַר הַתְּנָא הַקְּדוּשׁ: "אֵל תְּהִי פְּעֻבְדִּים הַמְּשִׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרְס אֲלֵא הוּוּ כְּעֻבְדִּים הַמְּשִׁמְשִׁין אֶת הָרַב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרְס וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם"; כִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן לָנוּ מִתְּנָה מִמֶּשׁ מִתְּנַת חֲנָם, שְׂנוֹזְכָה לְקַיֵּם אֶת מְצוּוֹתָיו יִתְבַּרְךָ, וְלִלְמַד אֶת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבַּרְךָ. וְזֶהוּ גְדֹל הַמַּעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעֲלָה מִמֶּנָּה, שֶׁהוּא הַתְּקַרְבוֹת לְצְדִיקִים, וְלִירְאִים וּכְשָׁרִים אֱמֵתִים. כִּי הַצְּדִיקִים הָאֱמֵתִים הֵם מוֹדִיעִים לָנוּ בְּכָל פְּעַם אוֹצְרֵי מִתְּנוּתוֹ הַטּוֹבִים שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ רוֹצֵה לְתַן לָנוּ בְּרַחֲמָיו, וּמוֹדִיעִים לָנוּ בְּכָל עֵת אֵיךְ לְהִכִּין אֶת עֲצָמָנוּ לְקַבֵּל. וְנוֹתְנִים לָנוּ עֲצוֹת אֵיךְ לְנַקוֹת וּלְטַהֵר עֲצָמָנוּ וּלְבוֹשְׁנוּ מִכָּל מַה שֶׁנִּכְשְׁלָנוּ עַד הֵנָּה. כִּי כָּל צְדִיק הַדּוֹר הוּא בְּחִינַת מֹשֶׁה, אֲשֶׁר הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ מוֹדִיעַ עַל יְדוֹ לָנוּ אֶת כָּל הַמִּתְּנוּת טוֹבוֹת שְׂרוּצָה לְתַן לָנוּ, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב (תְּהִלִּים קג, ז): "יִוֹדִיעַ דְּרַכְיוֹ לְמֹשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל-לִוְתוֹתָיו"; וְכֵתִיב (תְּהִלִּים עח, ה): "אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אַבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעַם לְבְנֵיהֶם". כִּי הַצְּדִיק הָאֱמֵת שֶׁכָּל דּוֹר, הוּא חוֹפֵר בְּאֵרוֹת וּמְעִינּוֹת חֲדָשִׁים, מְעִינּוֹת הִישׁוּעָה, שְׂאֵינָם פּוֹסְקִים, בְּאִפְסָן שִׁיּוֹכְלוּ לְטַהֵר בָּהֶם כָּל הַפְּגוּמִים וְהַמְּלַכְלָכִים וְהַמְּתַעֲבִים שֶׁבָּעוֹלָם, וּלְהַתְּרַפֵּא בָּהֶם מִכָּל מִינֵי חֲלָאִים וּמְכַאוֹבוֹת רָעִים בְּגוּף וּנְפֶשׁ, וּלְהַתְּרוּץ וּלְהַתְּבַשֵּׁם עַל יְדָם בְּכָל מִינֵי רִיחוֹת טוֹבִים. כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ מוֹדִיעַ דְּרַכְיוֹ טוֹבוֹ וְחֲסָדָיו הַנְּפִלְאִים לְהַצְּדִיק הָאֱמֵת, כִּי הוּא

ד יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים הנזכרים צפרק זה זוג פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני. הראשון מהם נשיא. והשני אב צית דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשירלו החכמים להתקבץ ולהתועד יהיה ציתך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר נתקבץ ציתו של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנותו של זושם

(דברים כד, טו): "ביום תתן שכרו", שיהיה שכרו מהמצוות בעצמן, ולא "תבוא עליו השמש", שלא יעשה המצוות בשכר עולם הבא, שהוא אחר ביאת שמשו, אחר מותו, אלא הוא עוד שמת

ד יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יעזר איש צרידה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי

בזה העולם עם המצוות, פי הוא מתענג בערכות ידידות זיו שכנית עזו יתברך שיש בכל מצוה ומצוה. אשרי מי שזוכה למדרגה זו, לעבד את הקדוש-ברוך-הוא מאהבה, שאוהב אותו יתברך, ולכן מוסר את נפשו לקיים את כל מצוותיו הקדושים, ולומד את תורתו הקדושה, וימשיך על עצמו יראה ופחד, בבחינת: "ויהי מורא שמים עליכם", והבן למעשה.

ד יהי ביתך בית ועד לחכמים; צריך שתדע, אהובי, בני! אם אפה רוצה להצליח עם ילדיך, תשתדל להזמין תמיד תלמידי חכמים לתוך ביתך, פי אין עוד דבר יותר גדול מזה, שתחכמים, חכמי התורה, מסתובבים בתוך ביתך, פי כף יראו ילדיך מעלת התורה; פי כשמצמינים תלמידי חכמים לתוך הבית, והם עוסקים בתורה ובפול, נעשה כל הבית מלא אורה, פי התורה מאירה את העינים, והילדים תמיד נמשכין אחר החכמה שרואים, ולכן אם תעשה את "ביתך בית ועד לחכמים", על-ידי-זה תזכה לילדים תלמידי חכמים, הבנים ירצו ללמד תורה, והבנות תרצינה להנשא רק לבני תורה. ואל יקל בעיניך דבר זה, ובפרט בעתים הללו, שרוח הפפירות והאפיקורסות נושבת בחוץ, צריכים לתסן את הילדים שלא תכנס בהם איזו רוח המצויה ברחוב. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כח): מי שבונה את ביתו על-ידי תלמידי חכמים אמתיים, יש להם לילדים על מה שייסמוכו, פי תלמידי חכמים אמתיים הם יסוד כל דבר, ומי שביתו "בית ועד לחכמים", שבונה ביתו בבחינת (מלכים ב' ד, ט): "איש קדוש עבר עלינו תמיד, נעשה נא עלית קיר", הנאמר אצל השונמית. ובעבור זה יצא מהם חכוק הנביא. פי ברגע שהכינו חדר מיוחד לאלישע הנביא, הוא ברך אותם בזרע של קמא, וזכו שייצא מהם חכוק הנביא, וכמו שמוכא (זהר חלק א' ד) מפני שפתוב (מלכים ב' ד, טז): "למועד הזה פעת תיה את חובקת בן", ולכן נקרא שמו חכוק, והיה כל-כף גדול בתורה, עד שאמרו חכמינו הקדושים (סוטה מט): אלמלא תפלתו של חכוק, היו שני תלמידי חכמים מתפסים בטלית אחת ועוסקין בתורה, שנאמר (חכוק ג, ב): "ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו", אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים, ואמרו (מכות כד): בא חכוק והעמידן על אחת, שנאמר (חכוק ב'): "וצדיק באמונתו יחיה", שראה שהדורות מתמעטין, ולכן העמיד את כל התורה על עמוד אחד שהוא אמונה. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן לג): אצל העולם אמונה הוא דבר קטן, ואצלי האמונה הוא דבר גדול מאד; ולכן זהו דבר גדול מאד לארח תלמידי חכמים בתוך ביתו, וכך יהיה ביתו "בית ועד לחכמים",

ותמיד ישמעו שמה רתחא דאורייתא, פלפולי החכמים. "והוי מתאבק בעפר רגליהם", על ידי שהתלמידי חכמים יהיו בתוך ביתך, תוכל גם אתה להתפלפל עמם, שזה 'מתאבק' לשון (בראשית לב, כה): "ויאבק איש עמו" (עין רש"י שם): מנחם פרש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם, על ידי נענועם, דהינו פדרך המתפלפלים יחד בריתחא דאורייתא, וכל אחד רוצה

מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם:
ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים

אף על פי שלא לקח כלום מכל מקום ריח טוב קלט והולח עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שמתך אחריהם. שהמהלך מעלה חזק צרגליו. וההולך אחריו מתמלא מאצק שהוא מעלה צרגליו. פירוש אחר שמשז לרגליהם על הארץ שכן היו נוהגים שהרז יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: והוי שותה בצמא את דבריהם. כאלם למה ששומה למיאזון ולא כאלם שזע שקן צמוגו שמואס אפילו צדצרים

להראות שהוא צודק פדרכה של תורה, שזה מתאבקים יחד. "והוי שותה בצמא את דבריהם", פי (בבא קמא פב.): אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה, א): "הוי פל צמא לכו למים", ואמרו חכמינו הקדושים (תענית ז.): רבי

הערצים וטווצים: ה יהי ביתך פתוח לרוחה. כציתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם. כדי שלא יטרכו האורחים להקיף למנוח הפתח: ויהיו עניים בני ביתך. ולא יקנה עזדים

חנינא בר פפא רמי פתיב (ישעיה כא, יד): "לקראת צמא התיו מים", וכתיב (ישעיהו נה, א): "הוי פל צמא לכו למים", אם תלמיד הגון הוא "לקראת צמא התיו מים", ואי לא "הוי פל צמא לכו למים". רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב: "הוי פל צמא לכו למים", לומר לה מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. וכדרך הצמאים שתמיד שותים מים, כך צריכים לשותות בצמא את דברי החכמים, ותמיד יהיו אצלו דבריהם חדשים, ואז תוכל ללמד מהם הרבה, והבן למעשה.

ה יהי ביתך פתוח לרוחה; צריך שתדע, אהובי, בני! פי אדם צריך להיות רגיל בהכנסת אורחים, אשר זו המצוה הכי קשה, פי אין עוד מצוה יותר קשה מלעשות חסד וצדקה עם בעל בחירה, שכל מה שלא תעשה בשבילו, הוא אף פעם לא יעריך את זה, פי זו דרכם של אורחים. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (ברכות נח.): אורח טוב מה הוא אומר? כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי! כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי. אבל אורח רע, מה הוא אומר? מה טרח טרח בעל הבית זה? פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, פוס אחת שתיתי, כל טרח שטרח בעל הבית זה, לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. עם כל זאת מזהיר אותך התנא הקדוש: "יהי ביתך פתוח לרוחה", ותכניס את כלם, אפלו שתקבל מהם עלבונות ובזיונות, ותדון אותם לכף זכות, פי מי יודע מה עובר עליהם; וזהו שאמר "ויהיו עניים בני ביתך", שתשתדל תמיד שהאורחים האלו יהיו עניים. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה י', סימן ה'): מיכיהו לפי שהיה מקבל אורחים, נכתב שמו כשם הצדיקים, אף שהיה רשע עובד עבודה זרה, עם כל זאת מפני שהיה מקבל תמיד אורחים, נכתב שמו כשם הצדיקים. ואמרו (סנהדרין קג.): מפני מה לא מנו את מיכה שאין לו חלק לעולם הבא? מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים. (זכריה י, יא): "ועבר בים צרה והכה בים

לשמשו מוטב שיהנו ישראל מנכסיו ולא זרע כנען
 הארור: באשתו אמרו. מדקאמר עם האשה ולא
 אמר עם אשה. למדנו שבאשתו אמרו. אית דמפרשי
 באשתו נדה בלנד. שלא יבא לידי הרגל עזירה. ומדברי

המשנה נראה דאפילו באשתו
 טהורה. וכן אמרו חז"ל
 (חגיגה ה) ומגיד לאדם מה
בְּנֵי בֵיתְךָ, וְאֵל תְּרַבֶּה שִׁיחָה
עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ,
 אמר להן הקדוש-ברוך-
 הוא: הניחו לו, שפתו
 מצויה לעוברי דרכים.
 למדים מכאן, שאפלו

אחד עובד עבודה זרה, רחמנא לישזבן, אבל פתו מצויה לעוברי דרכים, הקדוש-ברוך-הוא חס
 עליו. וכן אמרו חכמינו הקדושים (אבות דרבי נתן, פרק ו): אמר לו הקדוש-ברוך-הוא לאיוב: איוב,
 עדין לא הגעת לחצי שעור של אברהם, אתה יושב ושוהה בתוך ביתך, ואורחין נכנסים אצלך,
 את שדרכו לאכל פת חטים — האכלתו פת חטים, את שדרכו לאכל בשר — האכלתו בשר,
 את שדרכו לשתות יין — השקיתו יין, אבל אברהם לא עשה כן, אלא יושב ומהדר בעולם,
 וכשימצא אורחין — מכניסן בתוך ביתו, את שאין דרכו לאכל פת חטים — האכילהו פת חטים,
 את שאין דרכו לאכל בשר — האכילהו בשר. ואת שאין דרכו לשתות יין — השקהו יין, ולא
 עוד אלא עמד וקנה פלטרין גדולים על הדרכים, והניח מאכל ומשקה, וכל הבא ונכנס, אכל
 ושתה וברך לשמים, לפיכך נעשית לו נחת-רוח. וכל שהפה שואל מצוי בתוך ביתו של אברהם,
 שנאמר (בראשית כא, לג): "ויטע אשל בכאר שבע". אף הוסיף התנא הקדוש ואמר: "ואל תרבה
 שיחה עם האשה", אף שיהיה מצוי שבין האורחים תהייה נשים, בא להזהיר אותך, שאל תרבה
 שיחה עם הנשים שמתארחים אצלך, משום הרחק מהכעור, כמאמרם ו"ל (במדבר רבה, פרשה י,
 סימן ח): לא יספר עם אשה בשוק, אפלו עם אשתו, ואין צריך לומר עם אשה אחרת, מפני טענת
 הבריות, כאן נאמר אצל שאר בשר "לא תקרבו", ולהלן הוא אומר: "לא תקרבו", לדבר המביא
 לדבר עברה "לא תקרבו", הרחק מן הכעור ומן הדומה לכעור, שכתב אמרו חכמים: הרחק מחטא
 הקל, שמא יביאך לידי חמור, באשתו אמרו, שאסור להרבות לדבר ולספר לה מי הם האורחים
 ומה מעשיהם, כי כף אמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא פו), שהאשה צרה עיניה באורחים יותר
 מהאיש, כי אם תספר לה מהות האורחים, היא עוד תמנע אותך מלארחם. ואם אמרו זאת שאסור
 לספר לאשתו, קל וחומר באשת חברו, שבודאי אסור לספר לה מי הם האורחים, כי היא עוד
 תספר לאשתו, וכן לכל השכנות, וירכלו עליו כלם. ולכן מה אתה צריך, אהובי, בני, להפגס
 בדברים כאלו, תשתדל תמיד שיהיה "ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך", ותאכילם
 ותשקם, ותדבר על לבם דברי נחומים, ותחזקם ותאמצם ותעודדם ותשמחם, שזה עקר שלמות
 המצוה, אף שמר מאד, "ואל תרבה שיחה עם האשה", כי דבר זה יביא לקלות ראש, רחמנא
 לישזבן, פי צריכים להשמר מאד לא להרבות בדבורים של מה בכך עם האשה שמתארכת
 אצלכם, אלא במה ששייך לארוח ולא יותר. וכמאמרם ו"ל (במדבר רבה, פרשה יד, סימן י) על הפסוק
 (בראשית יב, ה): "ואת הנפש אשר עשו בחרן", מלמד שהיה אברהם מגיר את האנשים ושרה
 מגירת את הנשים; "באשתו אמרו", שאסור להרבות בדבור, כמאמרם ו"ל (חגיגה ה): על הפסוק
 (עמוס ד, יג): "ומגיד לאדם מה שחוו", אפלו שיחה יתרה שבין איש לאשתו, מגידים לו לאדם
 בשעת מיתה, קל וחומר באשת חברו, שצריכים מאד מאד להזהר לא לדבר דברים של מה בכך,

שְׁזָה גוֹרָם אַחֲרֶיךָ לְקִלוֹת רֹאשׁ, וְלָבֹא לְיָדֵי עֲבֵרוֹת חַמוּרוֹת, וְחַמְנָא לִישׁוּבָן. מִפְּאֵן, מִפֶּל זָה, אֵף שֶׁהוּא דְבַר מְצוּהָ, אָמְרוּ חֲכָמִים: פֶּל זְמַן שֶׁאֵדָם מְרַבָּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, שְׁזָה סוֹבֵב כָּבֵר אֶפְלוּ עִם אִשְׁתּוֹ, גוֹרָם רָעָה לְעַצְמוֹ, פִּי מִי שֶׁמְסַפֵּר לְאִשְׁתּוֹ כֹּל מַה שֶׁקוֹרָה עִמוֹ, וְאֵת כֹּל כְּשִׁלּוֹנוֹתָיו וּמְרִיבוֹתָיו בְּפִרְטֵי פִרְטוּיֹת, עַל-יָדֵי-זָה "גוֹרָם רָעָה לְעַצְמוֹ", שֶׁמְאַבֵּד אֶת חַנוּ בְּעֵינֶיהָ,

פִּי (שֶׁבַת לֵג): נְשִׁים דְּעַתָּן קִלָּה עֲלֵיהֶן; בְּמָקוֹם לְחֻזֵק וְלְעוֹדֵד וְלִשְׂמִיחַ אֶת בְּעֵלָהּ, בְּשִׁעָה שֶׁנִּמְצָא בְּעֵת צָרָה, הִיא עוֹד תִּלְעַג לוֹ וְתַבְּזָה אוֹתוֹ וְתִשְׁפִּילּוּ, וּמַה גַּם "וּבוֹטֵל מִדְּבָרֵי תוֹרָה", שֶׁעַל-יָדֵי שֶׁמְדַבֵּר וּמְסַפֵּר עִמָּה דְּבָרִים שֶׁל מַה בְּכֹף, הוּא מְבַטֵּל אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר שֶׁלּוֹ, פִּי עַל דְּבוּר עִם הָאִשָּׁה נֶאֱמַר (אִיּוֹב טז, ג): "הִקֵּץ לְדְבָרֵי רוּחַ"; וְאָמְרוּ (קְדוּשִׁין מֵב): עֲשֶׂרָה קְבִינֵי שִׂיחָה יָרְדוּ לְעוֹלָם, תִּשְׁעָה נְטִלוּ נְשִׁים; וְלָכֵן אִם מְרַבִּים לְדַבֵּר עִמָּהֶן, מְבַטְלִים אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר שֶׁהָיוּ יְכוּלִים לְלַמֵּד אֶז תוֹרָה, וּמַה גַּם אֲשֶׁר "וְסוֹפּוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהֶנָם"; פִּי מִפֶּל שִׂיחָה שֶׁל שִׂיחַת חֲלִיץ, וּדְבָרִים שֶׁל מַה בְּכֹף, שֶׁמְרַבִּים לְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה, הֵהֲכִרַח שֶׁתִּצְאָ מִזֶּה אַחֲרֶיךָ מְרִיבָה, וְיִוֹרֵשׁ גֵּיהֶנּוּם עוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה, פִּי (קֹהֶלֶת ז, כו): "וּמִוֹצֵא אֲנִי מֵרַמְּנוֹת אֶת הָאִשָּׁה". וְאָמְרוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בַּמִּדְבָּר רַבָּה, פֶּרֶשָׁה ט', סִימָן יב): כִּי צִדָּה הִיא מְרָה מְמוֹת? שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת לוֹ יְסוּרִין בְּעוֹלָם הַזֶּה, עַל שֶׁהוּא טוֹעֵה אַחֲרֶיהָ, וְלִבְסוּף מוֹרִידָה אוֹתוֹ לְגֵיהֶנָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ב, יח): "פִּי שָׁחָה אֶל מוֹת בֵּיתָה", "שֶׁאוֹל צִעֲדֶיהָ יִתְמַכּוּ" (שֵׁם ה, ה), וְכֵן אָמְרוּ (קֹהֶלֶת רַבָּה, פֶּרֶשָׁה ז', סִימָן לו), שֶׁהִיא תוֹבְעַת בְּיָדוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵינוּ יְכוּלִים לְעַמֵּד בְּהֶן, סוֹף שֶׁהִיא מְמִיתָה אוֹתוֹ מִיֵּתָה מְרָה. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מִדְּרַשׁ אַגְדָּה): אִשָּׁה רָעָה נִמְשָׁלָה לְדָלָף, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי יט, יג): "דָּלָף טָרַד מִדִּינִי אִשָּׁה", וְנִמְשָׁלָה כְּנִחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (עֲמוּס ה, יט): "וּבֵא הַבַּיִת, וְסַמֵּךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וּנְשַׁכּוּ הַנִּחָשׁ". בֵּא וּרְאֵה כִּפְּהָ קִשָּׁה אִשָּׁה רָעָה מִמְּלֶאךָ הַמּוֹת, מִלֶּאךָ הַמּוֹת מִמִּית, וְאַחֲרֶיךָ בֵּא הָאָדָם לְעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל הָאִשָּׁה "כֹּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים" (מִשְׁלֵי כ, ג). נִחָשׁ נוֹשֵׁף, וְעַל-יָדֵי נִחָשׁ מִתְרַפֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כֹּא, ט): "אִם נִשְׁף הַנִּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהִבִּיט אֶל נִחָשׁ הַנִּחָשֵׁת וְחָי", אֲבָל אִשָּׁה רָעָה "דְּרַכֵּי שְׂאוֹל בֵּיתָה יִרְדוּת אֶל חֲדָרֵי מוֹת" (מִשְׁלֵי ז, כו); לְפִיכֹף הַזֶּה הִירָשָׁלְמָה הַמְּלֶאךָ עֲלָיו הַשְּׁלוֹם (שֵׁם ה, ח): "הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרַכֶּךָ", וְכֵן כָּתַב בֶּן סִירָא: "אִשָּׁה רָעָה מִתְּנָה רָעָה בְּחֵיק רִשְׁעֵי תַנְתָּן". פִּי מִדְּבוּרִים שֶׁל מַה בְּכֹף, לְבִסוּף יוֹצְאִים וְכוֹחִים, וּמְוַפְּחִים בְּאִים לְמַחְלָקַת וְלִמְרִיבוֹת. וְלָכֵן אֲשֶׁרִי מִי שֶׁמְמַעֵט בְּדְבוּר, וּמִפֶּל שֶׁכֵּן שְׂלֵא יְסַפֵּר לְאִשְׁתּוֹ אֶת כְּשִׁלּוֹנוֹתָיו וְאֶכְזָבוֹתָיו, פִּי בְּמָקוֹם לְחֻזֵק אוֹתוֹ, עוֹד תִּשְׁבֵּר אוֹתוֹ. וְלָכֵן אֲשֶׁרִי הָאָדָם שֶׁמְמַעֵט בְּדְבוּר, שְׂאֵז לֹא יָבֹא אֵף פְּעַם לְמַחְלָקַת.

לְאִשְׁתּוֹ מִה שֶׁעָשָׂה מִשֶׁה שֶׁהֵנִיף אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה וְהִזְיָאֲתוֹ זְדַנְרִים לְיָדֵי מַחְלוּקַת. אִי נִמִּי מִמּוֹךְ שֶׁהוּא מְסַפֵּר לָהּ שֶׁחֲזַרְיוֹ גָּנוּהוּ וְצִיּוּסוּהוּ אֵף הִיא מְזַזָּה אוֹתוֹ בְּלִצְנָה זֹה גוֹרָם רָעָה לְעַצְמוֹ: וּבוֹטֵל מִדְּבָרֵי תוֹרָה. שְׁנִמְשָׁךְ אַחֲרֵי דְבָרִים זְטָלִים וְאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה:

לְאִשְׁתּוֹ מִה שֶׁעָשָׂה מִשֶׁה שֶׁהֵנִיף אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה וְהִזְיָאֲתוֹ זְדַנְרִים לְיָדֵי מַחְלוּקַת. אִי נִמִּי מִמּוֹךְ שֶׁהוּא מְסַפֵּר לָהּ שֶׁחֲזַרְיוֹ גָּנוּהוּ וְצִיּוּסוּהוּ אֵף הִיא מְזַזָּה אוֹתוֹ בְּלִצְנָה זֹה גוֹרָם רָעָה לְעַצְמוֹ: וּבוֹטֵל מִדְּבָרֵי תוֹרָה. שְׁנִמְשָׁךְ אַחֲרֵי דְבָרִים זְטָלִים וְאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה:

ו עשה לך רב. רמז"ס פירש אף על פי שאינו ראוי להיות לך רב. עשה אוחו רב עליך ולא תלמוד זינך לבין עמך. ואני שמעתי עשה לך רב שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו תמיד. ולא ילמוד היום מאחד ולמחר מן

האחר. ואף על גב דזמסכת עבודה זרה (דף ט) אמרו הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן צרכה כבר פירשו ואמרו הני מילי בסצרא שטוב לו לשמוע סצרת הרבים. אבל לענין גמרא מחד רב מעלי כי היכי דלא ליפגוס לישניה:

וקנה לך חבר. ואפילו אתה נריך לקנותו צדמים יקרים ולפור עליו ממון כדי שתקנה אהבתו. אבל צר לא שייך לומר קנה לך רב שהרב נריך ללמד צחנס: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר צדק מאזניים ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם נדיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה. מדת חסידות הוא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהחזק צרשע מותר לדונו לחוב שלא אמרו (שבת צז) אלא החושד בצחריס לוקה בגופו מכלל שהחושד צרשעים אינו לוקה:

ואמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות מריבה, סימן לה): מי שהוא עצור במלין, לא יוכל אותו שום אדם; ואין עוד דבר המנצח בבית כמו השתיקה. ואמרו חכמינו הקדושים (בלקוט משלי,

רמז תתקנז): "ברצות הני"ה דרכי איש גם אויביו ישלים אתו", אויביו זו אשתו. ואמרו (מדרש תהלים, פרשה קא, סימן ג): אמר רבי יהושע בן לוי, צריך אדם להיות עלוב בתוך ביתו, ועל-ידי-זה יתפטר מהרבה צרות שיש בעולם, והבן למעשה.

ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות:

ו עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקבל בשום פנים ואפן שום השגה ברוחניות, אלא על-ידי רב אמתי, שהוא מוכן למסר את נפשו בעבורך פשוטו כמשמעו. ואל תאמר, שאתה יכול בעצמך להגיע לאיזו מדרגה, כי הכל זה דמיון, כי בזה שאדם מבטל את עצמו לרב, בזה בעצמו מוכיח שהוא מבטל את עצמו אליו ותברך, כמו

שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן יד): כפי הכבוד שמכבד את יראי השם, כן מראה שאצלו נתעלה כבודו ותברך; כי כל זמן שהכבוד הוא בגלות, כל אחד לפי בחינתו הוא מזולזל ביראי השם, וכל אחד לפי תקונו את הכבוד, כן הוא מכבד את יראי השם, הינו שהרב לומד עם תלמידו גלוי אלקות במדרגה עליונה. וכפי שאדם זוכה ללמד אצל רב אמתי גלוי אלקותו ותברך, כן מכבד את הרב, אבל אם מזולזל בהרב, סימן שהוא מזולזל ככבודו בו ותברך. ובאמת עליך לזכור, שזה יסוד גדול בקניית החכמה העליונה, ולהתעלות ביראת שמים שלמה, לעשות לעצמו רב קבוע שילמד אצלו. ואל תאמר שאתה יכול בעצמך להתעלות, כי זהו רק דמיון, שלבסוף תתפס שבליטת את ימך בהבל וריק, ולמאומה לא זכית. ורבנו ז"ל גלה לנו (לקוטי-מוה"ר, חלק ב', סימן ח), שצריכין לחפש ולבקש אחרי צדיק ורב אמתי, שיכול לברר אצלו את המדמה, כי אדם בעצמו הוא מלא דמיונות מרב חטאיו, חטאת נעוריו, עד שנדמה לו, שכבר השיג איזה אור, ובאמת הוא רק דמיון גדול. ולכן הזהיר התנא הקדוש: "עשה לך רב", שאדם מכרח לעשות לעצמו רב שילמד עמו איך להתחזק ולעבר את זה העולם בשלום ובדבקות אמת, כי גדל הירידות והנפילות שיש לאדם בזה העולם, זה אין לתאר ואין לשער כלל. ולכן אשרי מי שמחזיק מעמד ואינו נשבר. ואת הלמוד הזה מקבלים רק על-ידי רב אמתי, שמוכן למסר את נפשו

שִׁיחֲזֹק אוֹתוֹ לְהַבִּין אֶת דְּבָרֵי הָרַב, וְלֹא לְחַלֵּק, חֶסֶד וְשְׁלוֹם, עַל דְּבָרָיו. וְזֶה שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תַּעֲנִית ז): הַרְבֵּה לְמַדְתֵּי מַרְבוֹתַי, וּמַחְבְּרֵי יוֹתֵר מַרְבוֹתַי; כִּי הַרְבֵּה פְעָמִים מְבִינִים יוֹתֵר מִהַחֲבֵר מֵאֲשֶׁר מִהֵרֵב בְּעֵצְמוֹ, כִּי מַחֲמַת עֵמֶק הַמַּשְׁגֵּג וְקוֹצֵר הַמַּשְׁיֵג, יְכוּל לְהַפְגִּס בַּתְלִמִּיד קִשְׁיוֹת עַל הָרַב, עַד שִׁיתְרַחֵק לְגַמְרֵי לְבַסּוֹף מִהֵרֵב, כִּפְאֲשֶׁר רוֹאִים דְּבָר זֶה בַּחוּשׁ, שֶׁהֵרֵב מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעֵבּוֹר תְּלִמִּידוֹ, וּמִבְּטֵל אֶת זְמַנּוֹ הַיָּקָר בְּעֵבּוֹרָם, וּלְבַסּוֹף נוֹפְלִים עַל תְּלִמִּידוֹ קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת עַד שֶׁמִּתְרַחֲקִים מִהֵרֵב. וְלִכֵּן נוֹתֵן הַתַּנָּא הַקְדוּשׁ עֲצָה: אִךְ שְׁאָמְרַתִּי לָךְ "עֲשֵׂה לָךְ רַב", עֲלֶיךָ לְדַעַת, שְׂזֵה לֹא מִסְפִּיק, אֲלֵא גַם "וַיִּקְנֶה לָךְ חֵבֵר"; אֲבָל צָרִיכִים לְדַעַת, שְׂגַם לְמַצֵּא חֵבֵר, אֵינּוּ בֹא כָּל-כֶּף בְּנִקְל, וּכְמֵאמְרָם ו"ל (לְקוּט פְּנִיחַס, רַמֵּז תשעו): אֵין חֵבֵר נִקְנֶה אֲלֵא בְּקִשֵׁי קִשְׁיִן; וְלִכֵּן הוּא אוֹמֵר: "וַהֲיִי דִן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת"; כִּי כְּדֵי לְמַצֵּא לְעֵצְמוֹ חֵבֵר טוֹב, עָלָיו לְדוֹן אֶת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת, כִּי אִם יִמְצֵא מוֹמִים וְחִסְרוֹנוֹת בְּכָל אָדָם, אֲזִי אִךְ פֵּעַם לֹא יִמְצֵא לְעֵצְמוֹ חֵבֵר. וְלִכֵּן הִזְהִיר הַתַּנָּא: אִם אַתָּה רוֹצֵה לְמַצֵּא חֵבֵר טוֹב, אֲזִי "וַהֲיִי דִן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת", וְאִזּוֹ תִּמְצֵא הַרְבֵּה חֵבֵרִים, שֶׁהֵם יַחֲזִקוּ אוֹתָךְ לְהַשְׁאֵר אֲצֶל הָרַב, אֲשֶׁר כָּלֵם מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ חֲכָמָה וְדַעַת. וּבִאֲמַת עָלֶיךָ לְדַעַת, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁבִלֵי הַתְּחִזְקוֹת אֵי אֲפֹשֶׁר לְהַשְׁאֵר אֲצֶל הַצַּדִּיק, כִּי בְּהִכְרַח שִׁיפְלוּ עָלָיו קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת, וּכְמוֹ שְׁאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֵלֵק ב', סִימָן נב): כְּמוֹ שִׁישׁ קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת עַל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּף יֵשׁ קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת עַל הַצַּדִּיק, כִּי צַדִּיקִים מִתְדַמִּים לְקוֹנֵם, וְלִכֵּן בְּהִכְרַח שִׁיִּהְיוּ לוֹ חֵבֵרִים שִׁיחֲזִקוּ אוֹתוֹ לְהַשְׁאֵר אֲצֶל הָרַב הַצַּדִּיק, שֶׁמְקַבֵּל אֲצֵלוֹ יֵרֵאת שְׁמִים שְׁלֵמָה, וְחֲכָמָה וְדַעַת, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

בְּעֵבּוֹרֶךָ. וְזֶה מֵה שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (חֲגִיגָה טו:): וְהֵאמֵר רַבֵּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאֵי דְכִתִּיב (מְלָאכִי ב, ז): "כִּי שִׁפְתַי כִּהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מְלֹאֵךְ הִנְיָ"ה צְבָאוֹת הוּא", אִם דוֹמָה הָרַב לְמְלֹאֵךְ הִנְיָ"ה צְבָאוֹת — יִבְקָשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ. וְאִם לֹא — אֵל יִבְקָשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ; וּבִאֲמַת מִי יוֹדֵעַ אֵיךְ נִרְאֶה מְלֹאֵךְ, כְּדֵי שִׁימְצֵא רַב דוֹמָה לְמְלֹאֵךְ וְלִלְמַד אֲצֵלוֹ תוֹרָה? אֲלֵא יְדוּעַ, שְׁאָדָם נִקְרָא הוֹלֵךְ, וּמְלֹאֵךְ נִקְרָא עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (זְכָרְיָה ג, ד): "וְנִתְתִי לָךְ מְהֻלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים", וְתַכְלִית שֶׁל אָדָם בְּזֵה הָעוֹלָם — רַק לְהַתְעַלּוֹת מֵעֵלָה מֵעֵלָה, וְזוֹ מַעֲלָתוֹ יוֹתֵר מִמְּלֹאֵךְ, שֶׁהוּא רַק עוֹמֵד בְּמַקוֹמוֹ, וְאֵינּוּ יְכוּל לְהַתְעַלּוֹת. וְהִנֵּה מִי שְׁלוֹמֵד עִם אַחֲרִים, הוּא גוֹרֵם לְעֵצְמוֹ רָעָה מְאֹד, כִּי הִיָּה יְכוּל לְהַתְעַלּוֹת בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה, וּבְמַקוֹם זֶה הוּא מוֹרִיד אֶת עֵצְמוֹ מִמְּדֻרְגָתוֹ, וּמוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעֵבּוֹר זוּלָתוֹ לְלַמֵּד עִמוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא גַעֲשֵׂה עוֹמֵד, כִּי הוּא אֵינּוּ מִתְקַדֵּם, כִּי הוּא מוֹרִיד אֶת עֵצְמוֹ אֶל הַתְּלִמִּיד, וְגַעֲשֵׂה כְּמוֹ מְלֹאֵךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד. וְלִכֵּן אִם יֵשׁ רַב כְּזֶה, שֶׁמוּכָן לְמוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ, פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְעֹזֵב אֶת מְדֻרְגָתוֹ, שִׁיכוּל לְעַלּוֹת עֲלֵיהָ אַחַר עֲלֵיהָ, וְהוּא מוּכָן לְלַמֵּד אֶתְךָ וְלִחֲזֹק וְלְעוֹדֵד וְלְשַׂמֵּחַ אוֹתָךְ, שְׂאִזּוֹ גַעֲשֵׂה כְּדִגְמַת מְלֹאֵךְ, אֲזִי "תוֹרָה תִּבְקָשׁ מִפִּיהוּ". וְזֶה "עֲשֵׂה לָךְ רַב" כְּזֶה שְׁדוּמָה לְמְלֹאֵךְ, שֶׁמוּכָן לְעַמֵּד בְּמַקוֹמוֹ, הָעֵקֶר לְעֹזֵר לָךְ לְצִאת מִהַבוּץ שֶׁנִּפְלְתָ אֵלָיו. עִם כָּל זֹאת אֲפִלוּ שֶׁכָּבֵר מְצִאתָ רַב כְּזֶה, עֲלֶיךָ גַם לְקַנּוֹת לְעֵצְמֶךָ חֵבֵר, שְׂזֵה "וַיִּקְנֶה לָךְ חֵבֵר"; כִּי כָּל תְּלִמִּיד מְקַבֵּל מִהֵרֵב בְּאִפְסָן אַחֵר, וּמִבִּין אוֹתוֹ בְּצוּרָה אַחֲרַת, וְלִכֵּן אִם רוֹצִים לְקַבֵּל בְּאֲמַת מֵרַב, הַהִכְרַח שִׁיִּהְיֶה לוֹ גַם חֵבֵר אֲמַתִּי, שִׁיִּסְבִּיר לוֹ אֶת דְּבָרֵי הָרַב, וַיִּחֲזֹק אוֹתוֹ לְקַיֵּם דְּבָרֵי הָרַב, כִּי בְּלִי חֵבֵר יְכוּלִים לְפַל בְּנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּה, וְגַם שִׁיפְגִּסוּ בוֹ קִשְׁיוֹת עַל הָרַב, וְלִכֵּן צָרִיכִים חֵבֵר

ז הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד שלא
 תלקה עמו זמפלתו דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל
 תתחבר לרשע. שכן אמרו חכמים כל המתדבק
 לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר
 כיוצא בהם. למה הדבר דומה
 לנכנס לזימו של זורסי אף על
 פי שלא לקח ממנו כלום מכל
 מקום ריח רע קלט והוליא
 עמו: ואל תתיאש מן
ז נתאי הארבלוי אומר, הרחק
משכן רע, ואל תתחבר
לרשע, ואל תתיאש מן
הפרענות:

חולק על הצדיק, פי הם שגיהם — הן השכן רע והן הרשע, יוליכו אותך שולל; פי עליך לזכר,
 אהובי, בני! אשר כל אדם חושב רק מעצמו, וטובת עצמו חשוב לו, ולא אכפת לו מזולתו,
 לא-כן הצדיק האמת הדבוק באין סוף ברוך הוא, הוא מוסר את נפשו תמיד בעבור נשמות ישראל
 לקרבם אליו יתברך. ולכן הזהירנו רבנו ז"ל מאד (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ז'), שצריכים לקבל
 את העצות רק מהצדיק האמת, שעצותיו הן מעלמא דאתי, פי הצדיק האמת דבוק לגמרי באין
 סוף ברוך הוא, ואין לו כבוד שום הסתפלות בזה העולם כלה. ולכן כל עצותיו הן רק עצות של
 העולם הבא. לא-כן עצות של רשעים הן עצת הנחש, פי לטובת עצמם הם דורשים. ולכן צריכים
 להתרחק הן משכן רע המדבר רע על הצדיק, והן מרשע המעזי פניו לדבר על הצדיק. פי עליך
 לזכר, אשר כל אלו המעזים פניהם לדבר נגד הצדיק לא ינקו ויקבלו ענשם, שזה "ואל תתיאש
 מן הפרענות", אף שאתה רואה שעכשו שעצתם של הרשעים מצלחת, וכל מי שרודף את הצדיק
 מצליח, אין זה אלא לרעתם, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נה), אשר לבסוף
 יפלו הרשעים והחולקים על הצדיקים במפלה כזו שלא תארו לעצמם. וכמו שכתוב (תהלים לו,
 לב): "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, והנני לא יעזבנו בידו"; פי הצדיק האמת ממשיך על
 עצמו יד הנני"ה ברוך הוא, ולבסוף אלו שחולקים על הצדיקים יקבלו ענש כבוד מאד. ולכן ראה,
 אהובי, בני, מה לפניך! התרחק משכן רע ומרשעים המדברים רע על הצדיק, ואף שאתה רואה
 ששעצתם מצלחת, דע לך, שלבסוף יקבלו ענש כבוד, ויפלו בפרעניות, רחמנא לישזבן. וחקמינו
 הקדושים אמרו (במדבר רבה, פרשה יח, סימן ה'): אוי לרשע ואוי לשכנו, דתן ואבירם לפי שהיו
 שכנים של קרח, שהיה שרוי בדרום, דכתיב (במדבר ג, ט): "משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן
 תימנה", דגלו של ראובן סמוך להם, שנאמר (במדבר ב, י): "דגל מחנה ראובן תימנה", [לפניך
 נעקרו מהעולם עם קרח בידו]. אבל דגלו של יהודה היה במזרח, ויששכר וזבולן עמו, שנאמר
 (שם ג): "ויהחנים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה", וסמוכין להן משה ואהרן, דכתיב (שם ג, לח):
 "ויהחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו", לפי שהיו אלו סמוכין
 לתורה, זכו להיות בני תורה, דכתיב (תהלים ס, ט): "יהודה מחקקי", וכתוב (דברי-הימים א' יב, לג):
 "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים", וכתוב (שופטים ה, יד): "ומזבולן משכים בשבט ספר", ודתן
 ואבירם שהיו שכנים לבעל מחלקת — לקו עמו ואבדו מן העולם. ולכן אשרי מי שזוכה
 להתחבר אל הצדיק האמת, ובורח משכנים רעים ורשעים אחרים החולקים על הצדיק. ובפרט
 אלו שכבר היו מקרבים אל הצדיק, ולבסוף נתרחקו ודברו עליו כל דבר אסור, הם יקבלו את

עָנָשׁ בְּאֶפֶן מִרְמָד פְּקַח וְעֵדְתוֹ, וְהָבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ח אַל תַּעֲשֵׂה עֲצֻמָּה פְּעוֹרָכִי הַדִּינִין: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁבַכְל דְּבַר אֲשֶׁר קוֹרָה

בְּזֶה הָעוֹלָם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, אֶל תְּרוֹץ לְהִתְעַרֵּב וּלְהַבִּיעַ אֶת דַּעְתְּךָ, וְאַפְלוּ כְּשׂוֹאֲלִים אוֹתְךָ — תִּרְאֶה לְהִתְחַמֵּק, כִּי מֵה לָּךְ וּלְצָרָה הַזֹּאת — לְדוֹן אֶת בְּנֵי-אָדָם?! וְלִכְן נֹתֵן לָּךְ הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ יַעֲזֶה: "אַל תַּעֲשֵׂה עֲצֻמָּה פְּעוֹרָכִי הַדִּינִין", כִּי זֶהוּ הַדְּבַר הַמְּסַכֵּן בְּיֹתֵר לְהִתְעַרֵּב

ח יְהוּדָה בֶּן טַבָּאִי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שִׁטְח קָבְלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבָּאִי אוֹמֵר, אַל תַּעֲשֵׂה עֲצֻמָּה פְּעוֹרָכִי הַדִּינִין. וּכְשִׂיְהִי בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים. וּכְשִׁנְפֹטְרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּזֹפְאִין, כְּשִׁקְבָלוּ

בַּדְּבָרִים שְׂאִינָם שְׂיָכִים אֵלֶיךָ. וּכְבָר אָמַר הַחֲכָם מִכָּל הָאָדָם (מְשַׁלֵּי כו, יז): "מַחְזִיק בְּאֲזְנֵי כָּלֵב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רֵיב לֹא לוֹ", כִּי בְּוַדָּאֵי יִנְשֹׁף אוֹתְךָ. וְלִכְן אֶפְלוּ שְׂבָאִים אֵלֶיךָ לְהַתְּדַיֵּן, תִּרְאֶה לְהִתְחַמֵּק, וְאַפְלוּ אִם כָּבַר בְּאוֹ אֵלֶיךָ וְכִפּוֹ עֲלֶיךָ שְׂתַדִּין אוֹתָם, אוֹמֵר הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ: "וּכְשִׂיְהִי בַּעֲלֵי דִינִין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים", כִּי אֲסוּר לְשִׁמְעַ צַד אֶחָד בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן, אֲלֵא שְׂגִיָּהֶם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים, עַד

הַפּוֹרְעָנוֹת. שֶׁלֹּא תֵאֱמַר רַשָּׁע זֶה מַעֲשִׂיו מִנְּלִימִין חֲלָךְ וְאִדְבַק עִמּוֹ הוֹאִיל וְהַשְׁעָה מִשְׁחַקָּת לּוֹ. לִכְךָ חֲמַר וְאֵל תַּחֲמִישׁ מִן הַפּוֹרְעָנוֹת. כְּלוֹמַר דַּע שְׂמַהֲרָה תִּצַּח עֲלִיו פּוֹרְעָנוֹת כִּי פִתְחָם יִצַּח חֲדָיו: ח אַל תַּעֲשׂ עֲצֻמָּה כְּעוֹרָכִי הַדִּינִין. כְּאוֹתָן חֲנִשִּׁים שְׂעוֹרָכִים וּמִסְדָּרִים טַעֲנוֹת צַעֲלֵי הַדִּין לִפְנֵי הַדִּינִים. שֶׁאֲסוּר לֵאדָם לְגַלוֹת דֵּינוֹ לְאֶחָד מִצַּעֲלֵי הַדִּין וְלוֹמַר לוֹ עֲשֵׂה כַךְ צִשְׁצִיל שְׂחֹזְכָה צְדִיק וְאִף עַל פִּי שִׂידוּעַ שֶׁהָדִין עִמּוֹ. פִּירוֹשׁ אַחֵר כְּעוֹרָכִי הַדִּינִין כְּגִדּוּלֵי הַדִּינִים. וְצַחֲלָמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ מְדַבֵּר שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂה עִמּוֹ כְּגִדּוּלֵי הַדִּינִים לְדַבֵּר לִפְנֵי

רַבּוֹ כְּפּוֹסֵק אֶת הַדִּין. עוֹרָכִי לְשׁוֹן עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל פְּרִסִּים (גִּיטִין ט-י) עֲרֻכָּאוֹת שֶׁל צִית דוּד. וּמִפִּי אַחֲרִים שִׁמְעִי אֵל תַּעֲשׂ עִמָּךְ כְּגִדּוּלֵי הַדִּינִים לְכוֹף צַעֲלֵי דִינִים שִׁיבּוֹאוּ לְדוֹן לִפְנֵיךָ: יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים. שֶׁלֹּא יֵטֶה לְכַךְ לְאֶחָד מֵהֶם לֹמַר אִישׁ פְּלוֹנִי חֲשׂוֹב הוּא וְלֹא יִטְעוֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר. שֶׁאִם אִתָּה אוֹמֵר כֵּן אֵין אִתָּה רוּחָה לוֹ חוֹבָה: כְּשִׁקְבָלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. שֶׁלֹּא תַחֲשׂוּד הַחַיִּי לֹמַר גּוֹלֵן הִיא זֶה. אֵלֹא תֵאֱמַר שֶׁמֵּא טוֹעָה הִיא

שְׂאִינָךְ מְבַרֵּר אֶת הַדִּין הַיָּטֵב, וְעַד שְׂאִינָךְ שׁוֹמֵעַ אֶת שְׁנֵי הַצְּדָדִים, שְׂגִיָּהֶם צְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סְנֵהֲדָרִין ז): עַל הַפְּסוּק (דְּבָרִים א, טז): "שִׁמְעַ בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׂפָטֶתֶם", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲזַהְרָה לְבֵית דִּין, שְׁלֵא יִשְׁמַע דְּבָרֵי בַּעַל דִּין קָדָם שְׂיָבּוֹא בַּעַל דִּין חֵבְרוֹ. וְאֲזַהְרָה לְבַעַל דִּין שְׁלֵא יִטְעִים דְּבָרָיו לְדִין קָדָם שְׂיָבּוֹא בַּעַל דִּין חֵבְרוֹ. וְכֵן אָמְרוּ (מְכִילֵתָא מְשַׁפְּטִים): אֲזַהְרָה לְדִין, שְׁלֵא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין, עַד שְׂיָהֵא בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ. שְׂנַאֲמַר (שְׁמוֹת כב, ח): "עַד הֲאֵלֵהֶם יָבֵא דְבַר שְׂגִיָּהֶם". דְּבַר אַחֵר אֲזַהְרָה לְבַעַל דִּין, שְׁלֵא יִשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לְדִין, עַד שְׂיָהֵא בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ, שְׂנַאֲמַר (דְּבָרִים יט, יז): וְעַמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים"; וְלִכְן אִף פַּעַם אֵל תִּשְׁמַע רַק צַד אֶחָד, וְאַפְלוּ שֶׁהוּא בּוֹכָה בְּכִיּוֹת עֲצוּמוֹת כַּתְּנִין הַזֶּה שִׂידוּעַ לְכַפּוֹת הַיָּטֵב, כִּי כָּבַר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (כְּתוּבוֹת פד): אֵין מְרַחֲמִין בְּדִין, כִּי לִפְנֵי שְׂנִיבְנִיּוֹת בְּעַבְדֵי הַקּוֹרָה, שְׂגִיָּהֶם צְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים, וְשְׁלֵא יִמְשֹׁף לְבָב לְצַד אֶחָד בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן, כִּי אֲזַ אֲתָה רָשָׁע מְרִשָּׁע, כִּי אֵיךְ מִתָּר לָּךְ לְשִׁמְעַ צַד אֶחָד? הֲרֵי זֶה לְשׁוֹן הַרְעָ! וְכִינּוֹן שְׂשִׁמְעָתָ אֶת שְׂגִיָּהֶם וְנִתְבָּרַר לָּךְ הַדִּין, עַל זֶה אָמַר לָּךְ הַתְּנָא: "וּכְשִׁנְפֹטְרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּזֹפְאִין כְּשִׁקְבָלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין"; וּכְבָרְגַע

ולא נתכוין לגזול. אי נמי נחמיז אחד מהם שזוהי
ונשבע לא תאמר לשקר נשבע: ט והוי זהיר בדבריך.
שלא יאמר הדיין שמה כן וכך היה מעשה או אם היה
הדבר כן היה פלוני זכאי ומתוך דברים הללו לומד בעל

**עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין: ט שְׁמֵעוֹן בֶּן שֵׁטַח אוֹמֵר, הוּא
מְרַבֵּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים, וְהוּא זֶהִיר בְּדַבְרֵיךָ, שְׁמָא
מֵתוּכָם יִלְמְדוּ לְשִׁקֵּר:**

ובא ומקדים את חברו, ובוכה כתיבין, כאלו שהוא עשק אותו, ובעזות בלי שמץ של בושה, איננו
מתבייש להפך את הקערה על פיה, כאלו הוא הנגזל ולו עשו עול. ועל-פי-רוב אלו הרשעים,
הגנבים והגזלנים, העושים עול לזולתם, הם מצליחים לשכנע בני-אדם כאלו הצדק עמהם. ולכן
ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ואף פעם אל תשמע צד אחד, והטוב ביותר שתתחמק לגמרי, כי
מה לך ולצרה הזאת, להתערב בריב שאינו שיך אליך? ! ואם כבר כן באו אליך, ההכרח לך
לשמע את שני הצדדים, ואם אינך שומע, אתה רשע גמור. ולא בחנם שאמרו חכמינו הקדושים
(שבת קלט.): תניא, רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדק
בדיני ישראל, שכל פרענות שבאה לעולם — לא באה, אלא בשביל דיני ישראל. וזה מה שקורה
היום, ששומעים רק צד אחד ולא את שני הצדדים, ודנים כבר את האדם, וזו רשעות שאין
כמותה, ולכן ברח לך מכל זה, כי מה לך להפגם בצרה הזאת, ולדון בדינים שאינם שיכים
אליך? ! ואף-על-פי-כן אם כבר באו אליך, תהיה חזק מאד להחזיק באמת כמות שהיא, בלי
שום חנפה כלל. ותקיים (דברים א, יז): "לא תכירו פנים במשפט פקטן כגדל תשמעו לא תגורו
מפני איש, כי המשפט לאלהים", והבן למעשה.

**ט הוּא מְרַבֵּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! כְּשֶׁבָאִים עֲדִים לְהַעֲיֵד עַל הָאָדָם,
עֲלִיךָ לְבַדֵּק אוֹתָם הֵיטֵב הֵיטֵב. וצְרִיכִים לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים רַבִּים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, שְׁלֵא יִטְעֶה
אוֹתוֹ הַשֶּׁכֶל, וּבְכַרְט בְּדוֹר הַזֶּה, שְׂרַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה, אֲנָשִׁים קָלִים וְרִיקִים הִבָּאִים לְהַעֲיֵד עַל
הָאָדָם דְּבָרִים שְׂאִין בּוֹ. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (ירושלמי ברכות, פרק א', הלכה ה'): אָמַר
הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אִם הַעֲדַתְּ לַחֲבֵרְךָ עֲדוֹת שִׁקְרָה, מַעֲלָה אֲנִי עֲלִיךָ כְּאִלּוּ הַעֲדַתְּ בִּי שְׁלֵא בְּרַאתִי
שָׁמַיִם וָאָרֶץ; כֹּל-כֵּן חֲמוֹר בְּעֵינָיו יִתְבַּרֵךְ מִי שֶׁמַּעֲיֵד עֲדוֹת שִׁקְרָה. וְדָבָר זֶה נַעֲשֶׂה הַיּוֹם קֵל בְּעֵינֵי
הַבְּרִיּוֹת, בְּשֶׁבִיל בְּצַע כְּסָף אוֹ תַּאֲוֹת הַכְּבוֹד, הַיִּשּׁוֹת וְהַפְּרָסוּם, אָדָם יַעֲיֵד עֲדוֹת שִׁקְרָה עַל זוּלָתוֹ.
וְעַל זֶה הִזְהִירֵנוּ הַתַּנָּא מֵאֵד: "הוּא מְרַבֵּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים", אִם אֵין לָהֶם כּוֹנֵה עֲצָמִית. "וְהוּא
זֶהִיר בְּדַבְרֵיךָ, שְׁמָא מֵתוּכָם יִלְמְדוּ לְשִׁקֵּר"; וְאִפְלוּ שְׂאֵתָה זוֹכָה כְּבָר לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים, שְׁמַר מֵאֵד
בְּדַבְרֵיךָ כִּי־צַד אֵתָה מְדַבֵּר עִם זוּלָתָךְ, כְּדִי שְׁלֵא יִלְמְדוּ מִמֶּךָ לְשִׁקֵּר, כִּי עַל זֶה צְרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים
מֵאֵד, שְׁלֵא יִטְעֶה אֶת עֲצָמוֹ; כִּי בְּאֵמַת הָאָדָם צְרִיף לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי לֵאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
וְתִמִּיד לְחֶשֶׁב אֵיךְ שְׁכָל הָעוֹלָם כֵּלֹּ מְלֵא אוֹרוֹת, וּכְשֶׁבָאִים אֲנָשִׁים לְהַעֲיֵד עַל אֶחָד, צְרִיכִים כְּבָר
לְחַשֵּׁשׁ אִם אֵין בְּדַבְרֵיהֶם אֵיזָה לְשׁוֹן-הַרַע, אוֹ שְׁנֵאָה, אוֹ קִנְיָה, כְּאִשְׁרֵי מְצוּי בְּעֵתִים הַלְלוּ, שְׁכָל
זֶה בָּא מִפְּרִיקַת עַל; כִּי בְּאֵמַת אִם אָדָם הִיָּה מְחַדִּיר בְּעֲצָמוֹ אֲמוּנָה בְּרוּךְ וּמְזַכֶּכֶת, אֲשֶׁר אֵין
בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרֵךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, וְהוּא יִתְבַּרֵךְ צוֹפֵה וּמְבִיט עַל כָּל אֶחָד, אֲזִי**

הִזָּה נִזְהָר מְאֹד לֹא לְהַעֲיֵד יַעֲדוֹת שְׁקָר; כִּי הָרִי
 מִי שְׁמַעֲיֵד יַעֲדוֹת שְׁקָר עַל אַחֲרִים, לְבַסּוּף יִהְיֶה
 הַקּוֹלֵר תְּלוּי בְּצַוָּאָרוֹ. וְכִבֵּר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
 הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה מו, סִימָן א'): אוֹי לָהֶם

כִּמוֹ אֲמַר ר' יוֹסֵפִן כִּד הוֹינָא
 טָלִיא (מְגִילָה ה:) כִּשְׁהֵיִתִּי
 קָטָן. לֵיִתְמוּ טָלִיא וְטָלִיּוֹמָא.
 יִצּוּאוּ קָטָן וְקִטְנָה. אֲרַף כֹּאן
 אֲבַטְלִיוֹן אֲבִיחָן שֶׁל יְתוּמִים
 קָטָנִים: אַהוּב אַת

**י שְׁמַעֲיָה וְאַבְטָלְיוֹן קָבְלוּ
 מֵהֶם. שְׁמַעֲיָה אוֹמֵר, אַהוּב
 אֶת הַמְּלָאכָה, וְשֵׁנָא אֶת
 הַרְבָּנוֹת, וְאֵל תַּתּוּדַע לְרָשׁוֹת:**

הַמְּלָאכָה. אֲפִילוּ יֵשׁ לוֹ זְמַה לְהַתְּפַרְנֵס חַיִּיז לַעֲסוֹק
 זְמַלְמַלְכָּה. שֶׁהַזְּמַלְמַל מְזִיחָה לִידֵי שִׁיעוּמוֹס (כְּתוּבוֹת נט):
 וְשֵׁנָא אֶת הַרְבָּנוֹת. וְלֹא תֵּאֲמַר אֲדַם גְּדוֹל אֲנִי וְגַנְאִי
 לִי לַעֲסוֹק זְמַלְמַלְכָּה. דֹּאֲמַר לִיה רַב לְרַב כְּהֵנָּה פְּשׁוּט
 נְצַלְמָא זְשׁוֹק וְטוֹל אֲגַרְסָא וְלֹא תֵּימָא כְּהֵנָּה אֲנָא. גְּזַרְסָא
 רַבָּא אֲנָא. וְסַנְיָא זִי מַלְמַלָּא (פְּסָחִים קיג). פִּירוּשׁ אֲחֵר
 וְשֵׁנָא אֶת הַרְבָּנוֹת. הַתְּרַחֵק מִלְּנֵהוּג שְׂרַרְרָה עַל לִיצוֹר
 שֶׁהַרְבָּנוֹת מַקְצֵרְת אֶת זַעֲלִיָּה: וְאֵל תַּתּוּדַע לְרָשׁוֹת.

לְבַנְי־אָדָם, שְׁמַעֲיָדִים מַה
 שְׁאִינָם רוֹאִים; וְלִכְּנָ גַם
 אַתָּה, כְּשֶׁהֲנִיחַ חוֹקֵר אֶת
 הַעֲדִים, תִּשְׁמַר מְאֹד שְׁלֹא
 לְדַבֵּר דְּבוּרִים יִתְרִים, כִּדְרֵי
 שְׁלֹא יִלְמְדוּ מִדְּבָרֶיךָ אֵיךְ
 לְשַׁקֵּר, אֲדַרְבֵּה אַתָּה רְאֵה לְדַבֵּר רַק מִמֶּנּוּ
 יִתְבָּרַךְ, וְתִמְשִׁיךְ אֶת שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ לְמַטָּה.
 וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (דֶּרֶךְ אֶרֶץ זִיטָא, פְּרָק ד'):
 אֵל תִּתְּיָרָא מִבֵּית-דִּין שֶׁל מַטָּה, שְׁהָרִי עֲדִיךְ
 אוֹמְרִים עֲלֶיךָ, אוֹהֲבֵי מִמוֹן הֵן. הָרִי מִתְּיָרָא
 מִבֵּית-דִּין שֶׁל מַעְלָה, שְׁהָרִי עֲדִים יֵשׁ לָךְ שָׁם;
 כִּי תִמְיֵד צְרִיכִים לְדַבֵּר רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ,
 וְלִהְיוּרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה לְמַטָּה, וְעַל-יַדֵּי-זֶה לֹא
 יוּכְלוּ לָךְ כָּלָל. וְכָל אֱלוֹ הַרוּצִים לְהַעֲיֵד יַעֲדוֹת

שְׁקָר עַל חֲבֵרָם, יִפְלוּ בְּנִפְלִיָּה שְׁאִין לָהּ סוּמְיָה. וְכִבֵּר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מִדְּרַשׁ אֲגָדָה): מִי
 שְׁמַעֲיֵד יַעֲדוֹת שְׁקָר עַל חֲבֵרוֹ בְּבֵית-דִּין, אֲפִי-עַל-פִּי שְׁמַתְחַרְט מֵאָה פְּעָמִים, שׁוֹב אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר
 מִרְעֻתוֹ, אוֹי לוֹ וְאוֹי לְנַפְשׁוֹ! וְלִכְּנָ שְׁמַר מְאֹד לֹא לְהַעֲיֵד יַעֲדוֹת שְׁקָר, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

י אַהוּב אֶת הַמְּלָאכָה, וְשֵׁנָא אֶת הַרְבָּנוֹת, וְאֵל תַּתּוּדַע לְרָשׁוֹת: צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר
 עָקַר שְׁלֵמוֹת הָאָדָם, שְׁיָבוֹא אֵל בְּטוֹל גְּמוּרָה, לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי לְאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלַעֲבֹד
 אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַמִּימוֹת וּבְכַפְשִׁיטוֹת גְּמוּרָה בְּלֵי שׁוּם חֲכָמוֹת וְהַשְּׁכָלוֹת כָּלָל. וְכִמוֹ שְׁאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל
 (לְקוּשִׁי-מִזְהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן יב), שְׁעַקֵּר הַיְהוּדוֹת — לַעֲבֹד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּלֵי שׁוּם חֲכָמוֹת,
 רַק לִילֵךְ בְּתַמִּימוֹת וּבְכַפְשִׁיטוֹת, שְׁזֵה "אַהוּב אֶת הַמְּלָאכָה", לַעֲבֹד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעַבְדוּת
 פְּשׁוּטוֹת, כִּמוֹ בַּעַל מְלָאכָה שְׁעוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּלֵי חֲכָמוֹת, שְׁזֵה הִזָּה רְצוֹנוֹ שֶׁל רַבְּנּוּ ז"ל,
 כְּמוֹבָא (שִׁיחוֹת-הַר"ן, שִׁיחָה יט), שְׁעַקֵּר מִגְּמַתּוֹ וְחִפְצוֹ הִזָּה תְּמִיד רַק לַעֲבֹדוֹת וְעֲשִׂיוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה,
 בְּלֵי שׁוּם חֲכָמוֹת כָּלָל, רַק שְׁנַעֲסֵק תְּמִיד בְּקִיּוּם מַצּוּוֹת מְעֲשִׂיוֹת וּבְלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְלִהְיֵרְבוֹת
 בְּתַפְלָה וּבְתַחֲנוּנִים וְשִׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ, שְׁכָל זֶה בְּכָלֵל "אַהוּב אֶת הַמְּלָאכָה", וְכִמוֹ שְׁהַתְּבַטָּא
 פְּעַם רַבְּנּוּ ז"ל: 'דְּעַר עַקֵּר אִיז טַהוּן אֹן טַהוּן' [לַעֲשׂוֹת וְלַעֲשׂוֹת בְּעַבְדוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ]. "וְשֵׁנָא
 אֶת הַרְבָּנוֹת"; וְרָאֵה לְבָרַח מִלְּהִיּוֹת רַב וְרַבָּן וּמְנַהִיג וּמוֹשֵׁל, וּמִשְׁתַּלֵּט עַל זוּלְתָךְ, כִּי זֶה רַק יִפְּלִי
 אוֹתְךָ לְנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּא, כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפְּלִיָּה הַהִתְנַשְּׂאוֹת הַזֹּאת. וְאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל
 (לְקוּשִׁי-מִזְהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן א'), אֲשֶׁר הַהִתְנַשְּׂאוֹת שְׁנוֹכְנְסָה בְּאָדָם גּוֹרְמַת לוֹ לִירִידָה עֲצוּמָה, וּמֵאֲבָדַת
 מִמֶּנּוּ אֶת הַנְּבוּאָה וְרוּחַ-הַקְּדוּשָׁה. וְלִכְּנָ צְרִיכִים לְהַשְׁמַר מְאֹד מִהַתְּמַנּוּת, וְשְׁלֹא יִרְצָה לְהִיּוֹת רַב רַבָּן.
 "וְאֵל תַּתּוּדַע לְרָשׁוֹת"; שְׁתַּשְׁתַּדֵּל לְהַסְתִּיר אֶת מְעֲשִׂיךָ וְעַבְדוּתְךָ, וְשִׂאף אַחַד בְּעוֹלָם לֹא יִדַּע אֶת

כדי ליטול שררות [רצנות] על ידיה. אי נמי אל תמודע לרשות. שלא יעזירוך על דעת קונך כמו שאירע לדואג האדומי: לרשות. השררה קרויה רשות מפני שהרשות צדה לעשות כרצונה: יא הזהרו בדבריכם. שלא

רצונך וכסופך, וכמו שכתוב (מיכה ו, ח): "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה'י"ה דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך"; כי למה לך בכלל שידעו ממך? ! ולכן

תניחו מקום למינים לטעות בדבריהם: שמא תחובו חובת גלות. כלומר אף על פי שצמקום שאתם צו אין שם (ס"א מינים) יש לחוש שמא יגרום החטא ותמחייבו גלות: ותגלו למקום. שיש שם אנשים שמראים פנים נמורה

יא אבטליון אומר, חכמים, הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הבאים אחריכם

הזהיר התנא הקדוש: "ואל תתודע לרשות", שכל עבודתך ויגיעתך וטרחתך בעבודת השם יתברך, שיהיה בהעלם ובהסתור, ושלא יתגלה לרשות הרבים. ואין עוד הצלחה יותר גדולה

שלא כהלכה והם כנוי למים הרעים. ויזינו ממוך דבריהם שמינם הגונים וישמו התלמידים הבאים אחריכם מאותם דברי מינות וימותו צעונים: ונמצא

לאדם, שהוא עובד את הקדוש ברוך הוא בהעלם ובהצנע, ואינו מכיר את אף אחד, ואף אחד אינו מכיר אותו, פי אז יוכל להרבות בתורה ובתפלה ובעבודת השם יתברך, בלי

שום מניעה ועכוב כלל. וכרגע שרק מתגלה לרשות הרבים עבודתו, כבר יש לו מניעות ועפובים, מחלקת וחוקרים עליו, וזה מה שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ו'), אשר מי שרודף אחד כבוד ומפרסם את מעשיו, אזי הפל חוקרים אחריו וחולקים עליו. לא-כן מי שמעלים ומסתיר את עצמו, על-ידי-זה זוכה לכבוד אלקי, שעליו נאמר (משלי כה, ב): "כבוד אלקים הסתר דבר", כי אף אחד אינו יכול לחלק עליו, כי אף אחד אינו יודע מי הוא ומה מעשיו, ולכן מונע מעצמו מחלקת, וזוכה לישוב בד' אמותיו, דבוק בחי החיים בו יתברך, ומתענג בזיו שכנינת עזו יתברך, ואינו מבלבל עצמו משום ברירה שבעולם, אשרי לו! והבן למעשה.

יא חכמים הזהרו בדבריכם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, עד שלא תהיה לו שום הסתכלות בזה העולם, ולא שום שמיעה בזה העולם, ולא שום דבור בזה העולם, ולא שום הליכה בזה העולם, אלא כל פלו יהיה נכלל באין סוף ברוך הוא לגמרי, זה עקר השלמות שאדם צריך להגיע בזה העולם, להיות בטל ומבטל לגמרי, עד שלא יהיה נגד עיניו רק אמתת מציאותו יתברך. והנה מאחר שהקדוש ברוך הוא ברא, שאי אפשר לבן-אדם להיות תמיד דבוק, אלא צריך להחליף את המחין, הנה מאיר לו עד אין סוף, והנה נחשף לו, שזו בחינת נפילה. על זה מזהירנו התנא הקדוש, ואומר: "חכמים", אשר אתם דבוקים באין סוף ברוך הוא, "הזהרו בדבריכם", פשאתם נופלים ויורדים חזרה אל המציאות, תשמרו איך אתם מדברים, "שמא תחובו חובת גלות", פי גיע זמן שאתם צריכים לילף בגלות, כי בעת שאדם זוכה ודבוק בחי החיים בו יתברך, והוא בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, זה בחינת גאלה, אבל פשצריך לנתק את עצמו מהדבקות, שזו חובת גלות, ואז "ותגלו למקום מים הרעים"; הינו בעת ירידה יכול להיות שתתנהגו כפי הירידה שלכם, או תדברו כפי הירידה שלכם, ומה תגרמו בזה? "וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו"; הינו שתלמידים יסתפלו רק אל הירידה שלכם, הינו יחשבו שרק זו המדרגה שלכם, וישתו את דבריכם,

ועל־ידי־זוּה הם ימותו, פי יפלו נפילה אחר שם שמים מתחלל. שיסארו אותן דעות בטלות נפילה. לזאת הוא מזהיר אתכם מאד מאד, בעולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם לדוק שתשמרו בעת ירידה לא לדבר כל העולה על ריחכם, ולא תתנהגו בדרך פשוטה, אלא תחביאו את עצמכם. ואם לאו — אלא תדברו כפי ירידתכם ונפילתכם, ונמצא שם שמים מתחלל, פי אם יעשו כמוכם, יחלו שם שמים. ולכן ראוי מאד מאד להשמר בעת ירידה, להתחזק מאד ולא להתנהג כפי ירידתכם ונפילתכם, והבין למעשה.

וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל: יב הלל ושמאי קבלו מהם. הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

רוחה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חזירו ואומר לו ראה חזרך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאצוא אליך שתמחול לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיילד היה מקרצ הבריות לתורה כשהיה יודע צאדס שעצר עצירה היה מתחזר עמו ומראה לו פנים נהוצות. והיה אותו אדם מתבייש ואמר אילו היה יודע נדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנציח מעיד עליו (מלאכי ב) צלום וצמישור הלך אחי ורצים

יב הלל ושמאי קבלו מהם: הינו משמעיה ואבטליון, אף שהם היו גרים, עם כל זאת זכו להתעלות בתכלית העליה, פי כל אלו הגרים שמתגרים, גלה לנו רבנו ו"ל (לקוט"י מוהר"ן, חלק א', סימן יז) זה בא מהטוב הפבוש, וכשמתגלה טובם, הם יכולים להוציא מן הכח אל הפעל דברים עליונים מאד; פי הגרים הן נשמות גבוהות עד מאד, אשר אין לנו שום השגה בהם. ולכן ניקא הלל ושמאי התנאים

הקדושים, למדו וקבלו משמעיה ואבטליון. "הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"; פי כל הלמוד של הלל הנה, שתרגיל את עצמך, אהובי, בני, להיות מתלמידי אהרן הפהן, אשר הוא מוסר את נפשו לעשות שלום בין איש לרעהו ובין איש לאשתו. ואמרו חכמינו הקדושים (אבות דרבי נתן, פרק יב, סימן ג'): פשהיה אהרן מהלך בדרך, ופגע בו אדם רשע, ונתן לו שלום, למחרת בקש אותו האיש לעשות עברה, אמר: איך אשא פני ואראך את אהרן?! בשתי מפנו שנתן לי שלום! הינו שאהרן הפהן הרגיל את עצמו להקדים שלום לכל אדם, אפלו לרשע גמור. ובזה שהרשע נזכר רק בדמות אהרן, פבר חזר בתשובה, והיה מתבייש לעשות עברה. וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוט"י מוהר"ן, חלק א', סימן יט): תכף-ומיד כשרואים את פני הצדיק — נתעורר בתשובה, אפלו שלא אומר לו דבר, פי אפלו ראית פני הצדיק בלבד, פבר מעוררת בו חרטה ובושה, שמתבייש לחטא, פי כל עבודת אהרן הפהן היתה רק להחזיר בגי-אדם בתשובה. וזה נקרא באמת "אוהב את הבריות" — אימתי? כשזוכה לקרבן לתורה. ואמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו רבה, פרק יד): אהרן הנה קושר חבל של ברזל במתניו, ומחזר על כל פתחי ישראל, וכל מי שאינו יודע לקרות קריאת שמע — למדו

השיע מעון: יג נגד שמא אבד שמיה. מי שנמשך קריאת שמע, ומי שאינו יודע להתפלל —
 לו שמו מרחוק מתוך שררה ורצנות, מהרה יאבד שמו למדו תפלה, ומי שאינו נכנס בגופה של תורה
 שהרצנות מקצרת את בעליה, נגד לשון משיכה. תרגום — הִיָּה מְלַמְדוּ. וְלֹכֵן זָכָה, שְׁפָלָם אָהָבוֹ אוֹתוֹ.
 משכו. נגידו: ודלא מוסיף. מי שאינו מוסיף על וכמאמרם ז"ל (אבות דרבי נתן, פרק יב, סימן ג):
 למודו: יסיף. יסוף מפיו מה יג **הוא הִיָּה אוֹמֵר, נְגִד שְׁמָא,**
 שכבר למד וישכח תלמודו. ויש שנקרא שמם אהרן, **אָבֵד שְׁמָה. וְדָלָא מוֹסִיף,**
 גורסין יאסף כלומר יאסף אל שאלמלא אהרן לא באו לעולם, כי הוא הִיָּה

משים שלום בין איש לאשתו והיו מזדווגים, וקוראים את שם הילוד על שמו. ולכן אומר הלל:
 "הוי מתלמידיו של אהרן", שכל עבודתו היתה: "אוהב שלום ורודף שלום", הוא אהב לעשות
 שלום בין איש לאשתו, בין איש לרעהו. וכמאמרם ז"ל (אבות דרבי נתן, פרק יב, סימן ג): שני אנשים
 שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם, ואמר לו: בני, מה חבֵרְךָ אמר? בשתי
 הימנו שחטאתי לו, והוא יושב אצלו, עד שמשיר קנאה מלבו. והולך אהרן ויושב אצל השני
 ואומר לו: ראה איך חבֵרְךָ אומר: אוי לי, איך אשא את עיני ואראה את חברי?! בשתי הימנו
 שאני הוא שחטאתי לו, והוא יושב אצלו, עד שמשיר קנאה מלבו. וכשפוגשים זה את זה גופפו
 ונשקו זה לזה. וכך עשה שלום אפלו בין שני שונאים גדולים, ששנאו אחד את השני, הוא לא
 זו משם, עד שנעשה שלום ביניהם. ואיך אני יודע, שהוא הִיָּה אוהב את הבריות? על-ידי שהיה
 מקרבן לתורה; כי כשפקרבים בני-אדם אל התורה, ומחדירים בהם אהבת התורה והתמדת
 התורה, ותשוקה לתורה, זה סימן שאוהבים את הבריות. אבל אם אדם מנצל את הזולת לדברים
 של מה בכך, הוא אינו אוהב את הבריות, אלא אוהב את עצמו. ואת זה תקח, אהובי, בני, כלל
 בידך תמיד, אשר מי הוא באמת אוהב את הבריות? דיקא זה שזוכה לקרבן לתורה, שמקרב את
 הבריות ללמוד תורה. אשרי מי שזוכה לקים את כל זה! והבן למעשה.

יג נגד שמא אבד שמיה: צריך שתדע, אהובי, בני! שכל אלו החיים מפרסום, ועושים כל מיני
 השתדלות שיתפרסמו בעולם, לבסוף אבד שמם מן העולם. וראינו במשך הדורות, שהיו
 בני-אדם שעשו כל מיני מאמצים להתפרסם בעולם, והרבה הצליחו בעזותם, כי (סנהדרין צט):
 עזות מלכותא בלא תגא; וכן (גטין ס): כל דאלימ גבר — זה רק לשעה, אבל לבסוף נשכח
 זכרם לגמרי, וכבר לא יודעים שהאדם הזה היה פעם קים, לא-כן אלו שבורחים מן הכבוד ומן
 הפרסום, ועוסקים רק לגלות את כבודו יתברך, לבסוף שמם מתפרסם בעולם. וזה מה שאמרו
 חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה א', סימן כ'): אליהו אומר, כל המרבה כבוד שמים וממעט
 כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה; וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו,
 כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט; ודבר זה ראו בחוש אצל מוהרנ"ת ז"ל, שמסר את נפשו
 כל ימיו לגלות ולפרסם את אמתת מציאותו יתברך כפי הלמוד שקבל מרבנו ז"ל, וכל ימיו סבל
 רק עלבונות ובזיונות, חרופים וגדופים, ולא הִיָּה חשוב שמו בעולם כלל. ולהפך, כל אלו שרדפו
 אותו, הִיָּה שמם מפרסם מאד בעולם. ולבסוף נתהפך — ששמו הקדוש של מוהרנ"ת ז"ל
 מפרסם מסוף העולם ועד סופו, ובני-אדם נוסעים במסירות נפש לציונו הקדוש להתפלל שם.
 ואלו שחלקו ורדפו אותו, לא השאירו אחריהם זכר, ואפלו היכן מנחות עצמותיהם לא ידוע.
 ולכן מזהיר התנא הקדוש ואומר: "נגד שמא אבד שמיה", כי אם תעשה פעולות שימשך שמך

בְּעוֹלָם, לְבַסּוֹף תֵּאבֹד אֶת שְׁמִי. וּכְעֵין שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סוֹטָה ט.): כָּל הַנוֹתֵן עֵינָיו בְּמָה שְׁאִינוֹ שָׁלוֹ, מָה שְׁמַבְקֵשׁ — אֵין נוֹתָנִים לוֹ, וּמָה שְׁבָדוֹ — נוֹטְלִים מִמֶּנּוּ.

וּדְלָא מוֹסִיף יְסִיף; צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּבֹא בְתָרָא קכא): תְּנִיא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, בִּינּוֹן שְׁהַגִּיעַ חֲמִשָּׁה-עָשָׂר בָּאָב, תִּשָּׂש כַּחַה שֶׁל חֲמָה, וְלֹא

הָיוּ כּוֹרְתִין יַעֲצִים אֶמֶר רַב מְנַשֶּׁה, יְסִיף. וּדְלָא יְלִיף, קִטְלָא חֲבִיב. וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא, לְמַעַרְכָּה. אֶמֶר רַב מְנַשֶּׁה,

וְקָרוּ לִיה יוֹם תְּבַר מַגָּל. מִכָּאן וְאֵילָף דְּמוֹסִיף יוֹסִיף, שְׁאִינוֹ מוֹסִיף יְסִיף. מֵאֵי יְסִיף? תְּנִי רַב יוֹסֵף, תְּקַבְרִיה אַמִּיהָ. וּפְרַשׁ רַשִׁי ז"ל: מִט"ו בָּאָב וְאֵילָף דְּמוֹסִיף מִן הַלִּילָה עַל הַיּוֹם, לְשִׁנּוֹת יוֹסִיף יָמִים. כְּדַכְתִּיב (דְּבָרִים ל, כ): "כִּי הוּא חֲיִיף", וְכַתִּיב (מְשֻׁלֵי ג, ב): "כִּי אֲרָךְ יָמִים וּשְׁנֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ", שְׁמַתוּף שֶׁהַלִּילוֹת מְאַרְיִכִין וְהַיָּמִים מִתְקַצְרִין, צְרִיף לְעַסֵּק בְּלַמּוּדוֹ גַּם בְּלִילָה. וּדְלָא מוֹסִיף יְסִיף; מֵאֵי יְסִיף? תְּנִי רַב יוֹסֵף תְּקַבְרִיה אַמִּיהָ, שְׁיָמוּת בְּחֻצֵי יָמָיו, כְּמוֹ (אַסְתֵּר ט, כח): "וְיִזְכְּרֶם לֹא יִסּוּף מִזְרַעֲם" — לְשׁוֹן כְּלָיָה, עֵין שָׁם. כִּי צְרִיכִים לְשִׁמּוֹר מְאֹד עַל הַלִּילוֹת לְלַמֵּד תּוֹרָה, וְלֹא לְבַטֵּל אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר לְהִבָּל וְלָרִיק, כִּי אֵין אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה אֲלָא בְּלִילָה, וְכַמוֹבֵא (רַמְבַּ"ם פָּרְק ג', הַלְכוֹת תְּלַמוּד תּוֹרָה, הַלְכָה יג): אֶף-עַל-פִּי שְׁמַצְנָה לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבְלִילָה, אֵין אָדָם לְמַד רַב חֲכָמָתוֹ אֲלָא בְּלִילָה, לְפִיכֹף מִי שְׁרוּצָה לְזִכּוֹת בְּכַתֵּר הַתּוֹרָה יִזְהַר בְּכָל לַילוֹתָיו, וְלֹא יֵאבֹד אֶפְלוֹי אֶחָד מֵהֶן בְּשָׁנָה וְאֵכִילָה וּשְׂתִיָּה וְשִׁיחָה וְכִיוּצָא בְּהֵן, אֲלָא בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְדַבְרֵי חֲכָמָה. אָמְרוּ חֲכָמִים (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה יט, סִימָן א'): אֵין רַבָּה שֶׁל תּוֹרָה אֲלָא בְּלִילָה, שְׁנַאֲמַר (אַיְכָה ב, יט): "קוּמִי רַבִּי בְּלִילָה", וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּלִילָה, חוּט שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים מב, ט): "וּמִם יִצְנָה ה' חֶסֶדוֹ וּבְלִילָה שִׁירָה עַמִּי תִפְלָה לְאֵל חֲיִי", וְכָל בֵּית שְׁאִין נִשְׁמָעִים בּוֹ דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּלִילָה — אֲשֶׁר אוֹכְלָתוֹ, שְׁנַאֲמַר (אַיּוֹב כ, כו): "כָּל חֲשֵׁךְ טְמוּן לְצַפּוֹנָיו תֵּאכְלֵהוּ אֲשֶׁר לֹא נִפְח", וְכֵן הוּא (שְׁלֹחַן עָרוֹף יוֹרָה דְּעָה, סִימָן רמו, סַעִיף כג): מִי שְׁרוּצָה לְזִכּוֹת בְּכַתֵּרָה שֶׁל תּוֹרָה יִזְהַר בְּכָל לַילוֹתָיו, וְלֹא יֵאבֹד אֶפְלוֹי אַחַת מֵהֶן בְּשָׁנָה, בְּאֵכִילָה וּשְׂתִיָּה וְשִׁיחָה וְכִיוּצָא בְּהֵם, אֲלָא בְּדַבְרֵי חֲכָמָה וּתְלַמוּד תּוֹרָה, הִגָּה: כִּי אֵין אָדָם לוֹמֵד רַב חֲכָמָתוֹ כִּי אִם בְּלִילָה. וַיֵּשׁ לְאָדָם לְהַתְחִיל לְלַמֵּד בְּלִילָה מִט"ו בָּאָב וְאֵילָף, וּמֵאֵן דְּלָא מוֹסִיף יְסִיף, עֵין שָׁם.

וּדְלָא יְלִיף קִטְלָא חֲבִיב: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׁמַתְרַשֵּׁל בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה וְאִינוֹ לוֹמֵד — חֲבִיב מֵיָתָה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲיִינוֹ וְאֲרָךְ יָמֵינוּ, וְכְמוֹ שְׂכַתּוֹב (דְּבָרִים ל, כ): "כִּי הוּא חֲיִיף וְאֲרָךְ יָמֵיךְ"; וְאָמְרוּ עַל זֶה בַּזְהַר (וַיְתֵרוּ פו): מֵאֵן דְּזָכִי בְּאוֹרֵייתָא וְלֹא אֶתְפָּרַשׁ מִיָּגָה זָכִי לְתַרְיִן חֲיִין —

חַד בְּעָלְמָא דִּין וְחַד בְּעָלְמָא דְּאֵתִי, דְּכַתִּיב: חֲיִיף תְּרִי. וְכָל מֵאֵן דִּיתְפָּרַשׁ מִיָּגָה כְּמֵאֵן דִּמְתְּפָרַשׁ מִן חֲיִי. וְלָכֵן רָאָה לְהַתְמִיד בַּיּוֹתָר בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וְתַכְּף-וּמִיד כְּשֶׁאֶחָד מִתְּחַזֵּק אוֹתָף לְלַמֵּד תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, תְּחַזִּיק בּוֹ בְּכָל כַּחֲף, וְאֵל תַּעֲזֹב אוֹתוֹ, כִּי חַיִּים הוּא נוֹתֵן לָךְ, אֲבָל בּוֹ בְּרַגְעַ שֶׁתִּשְׁמַע מֵאִיזָה רִשָּׁע אָרוּר טָמֵא, שֶׁלֹּא צְרִיכִים לְלַמֵּד תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, תְּבַרַח מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שְׁבוֹרְחִים מֵאֵשׁ, כִּי הוּא מְסַכֵּן אוֹתָף בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא. וּבַיּוֹתָר צְרִיכִים לְרַעַת דְּבַר זֶה אֵלוֹ שְׁזוֹכִים לְחֹזֵר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, אֵל מִי הֵם מִתְקַרְבִּים, כִּי יֵשׁ הַיּוֹם כָּל מִיגֵי שְׁקִרְנִים, רַמָּאִים, צְבוּעִים, שְׂרִיץ' הַשׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, וְאֵינִם מִתְבַּיְשִׁים לְהַגִּיד פְּתוּחַ אֵל אֵלוֹ שְׁמַתְקַרְבִּים אֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא הֶעָקַר תּוֹרָה, תִּפְח רויחֵם וְנִפְשָׁם. וְצְרִיכִים לְבָרַח מֵהֶם כְּמוֹ שְׁבוֹרְחִים מִחַיּוֹת טוֹרְפוֹת, כִּי אֵין לָנוּ אֲלָא הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וּבְלִי לַמּוּד תּוֹרָה, אֵין לְאָדָם כְּלוּם, וְהוּא חֲבִיב מֵיָתָה. וְזָכֵר דְּבַר זֶה, אֶהוּבִי, בְּנִי! כִּי תִצְטַרֵּךְ אֶת זֶה תְּמִיד, וְלָכֵן תְּחַזִּיק רַק בְּאָדָם שְׁמַחֲזֵק וּמַעוֹרֵר אוֹתָף לְלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה.

עמיו וימות בלא עמו: ודלא יליף. קשה מדלל מוסיף הלכך קטלח חייב כלומר רחוי הוא שיהרגוהו כמו שאמרו (פסחים מט:) עם הארץ מותר לקרעו כדג ומגזו: ודאשתמש בתגא חלף. המשמט ככתרה של תורה כחדם המשמט בכליו חלף ועצר מן העולם. חגא בלשון ישמעאל כתר. ויש מפרשים חג"ל ראשי תיבות תלמיד גזרל אחרינא שאסור לאדם להשתמש בתלמידים

חלף: יד הוא היה אומר, אם אין אני לי, מי לי. וכשאני לעצמי, מה אני. ואם לא עבשיו, אימתי:

ודאשתמש בתגא חלף: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אסור להנות מכבוד התורה, פי עקר למוד התורה צריך להיות לשם אל עולם, וזה נקרא תורה לשמה. וכמוכא בדברי מוהרנ"ת ז"ל (לקוטי הלכות, פלאי אילן, הלכה א, אות ב): גר חנפה אסור להשתמש לאורו, פי עקר הדבור המאיר הוא על-ידי שלמות

שאינו תלמידיו. ואני שמעתי ודאשתמש בתגא המשמט בשם המפורש חלף ואזל שאין לו חלק לעולם הבא: יד אם אין אני לי. אם אין אני זוכה לעלמי מי זכה בשבילי: וכשאני לעצמי. ואפילו זכיתי לעלמי מה הוא הזכות הזה וזמה נחשב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: ואם לא עבשיו. זעוה"ז: אימתי כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד, פירוש אחר אם לא עבשיו זימי הזכרות אימתי. שמה זימי הזכנה לא יעלה לידי:

הכבוד, דהינו על-ידי שפמעט בכבוד עצמו, ומרבה בכבוד המקום. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן יד), שזה שאסור להשתמש לאורו של גר חנפה, פי האור של גר חנפה הוא סוד הארת הכבוד, שעל-ידי זה מאיר הדבור של התורה. ועל-כן אסור להשתמש לאורו, פי אסור להשתמש הכבוד של התורה הקדושה, שזה "ודאשתמש בתגא חלף"; פי אסור לקח לעצמו שום הנאה ותשמיש מכבוד התורה. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (גדרים סב.): ולא תעשה עטרה להתגדל בה, ולא קרדום לחפור בה, רק צריכין להתחזיר כל הארת הכבוד להשם ותברך לבר, והבן למעשה.

יד אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, ואם לא עבשיו אימתי: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר חכמינו הקדושים אמרו (ברכות ח.): לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור, משלימים לו ימיו ושנותיו; ויבאמת מה כל הרעש הזה, שכל מי שמשלים פרשיותיו עם הצבור, משלימים לו ימיו ושנותיו? אלא מבאר בדברי מוהרנ"ת ז"ל (לקוטי הלכות, קריאת התורה, הלכה ו), אשר כל שבוע יונק מפרשה אחרת, הינו שכל התורה נחלקת לימי השבוע, וכן כל שבוע נחלק לשבעה ימים, שזה השבעה קרואים שיש בכל פרשת השבוע, וכל יום יום יונק מחלק אחר מהתורה. ולכן צריכים את שניהם: לשמע את הקריאה בצבור דיקא, פי צריכים להתחבר לצדיק האמת, וכן כל אחד ואחד צריך לעבר בעצמו את פרשת השבוע, ולהשלים בעצמו בכל יום יום השיף אל היום הזה. וכן מבאר (שלחן ערוך, ארץ חיים, סימן רפה, סעיף ג): מיום ראשון ואילך נקרא עם הצבור; ולכן צריכים את שניהם — הן לקבל בעצמו את חלקו בתורה בכל יום, שזה החיוב לעבר את הסדרא בעצמו: שנים מקרא ואחד תרגום עם פרוש רש"י, וכן צריכים לשמע בצבור את כל הפרשה בשבת קדש, שזו הבחינה לקבל מהצדיק, שהוא הבעל כח, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב, סימן ח); וצריכים את שניהם דיקא. וזה מה שאמר התנא הקדוש: "אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, ואם לא עבשיו אימתי"; הינו שצריכין שניהם דיקא: לקרות בצבור, ולהשלים פרשיותיו בפני עצמו, כדי

שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְהַפְלִיל בְּתוֹךְ נַפְשוֹת הַצְּבוּר
הַקְּדוֹשׁ, שְׁזֶה עֶקֶר בְּחִינַת קְבֵלַת הַתּוֹרָה, וְזֶהוּ
"אִם אֵין אָנִי לִי מִי לִי", שְׁאִם לֹא אֲשַׁתְּדֵל
בְּעֶצְמִי לְלַמֵּד וּלְהַגִּיט בַּתּוֹרָה וְעַבּוּדָה, "מִי לִי",
כִּי חוֹבַת הָאָדָם שָׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֵין מִי
שְׁיִפְטוּר אוֹתוֹ מִזֶּה, "וּכְשֶׁאֲנִי לְעֶצְמִי מַה אָנִי",
כִּי בּוֹדָאי תּוֹרָתִי וְעַבּוּדָתִי בְּעֶצְמָה אֵינָה נִחְשָׁבַת,
כִּי עֶקֶר בְּחִינַת קְבֵלַת הַתּוֹרָה, שְׁמַחֲבֵב כָּל אִישׁ
יִשְׂרָאֵלִי לְקַבֵּל בְּכָל דּוֹר, הוּא רַק עַל-יְדֵי
שְׁיִתְחַבֵּר וַיִּפְלֵל בְּתוֹךְ הַצְּבוּר הַקְּדוֹשׁ. וְאִם
אוֹמֵר, שְׁלֹא לְלַמֵּד וּלְהַתְּפַלֵּל, כִּי אִם כְּשֶׁאֲזַכֶּה
לְבוֹא וּלְהִתְחַבֵּר לְצְבוּר הַגּוֹן הַעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה
וְעַבּוּדָה, עַל זֶה מְשִׁיב לְעֶצְמוֹ: "וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ
אִימְתִי"; כִּי חֵס וְשְׁלוֹם, יְכַלֶּה זְמַן יְמֵי חַיָּיו,
וְלֹא יִזְכֶּה לְזֶה, כִּי לְמוֹד וְעַבּוּדָה שָׁל הַצְּבוּר
אֵינּוּ קְבוּעַ בְּתַמִּידוֹת, וּבְתוֹךְ כֶּף יֵאָבֵד הַרְבֵּה
מִימֵי חַיָּיו בְּלֹא תּוֹרָה וְעַבּוּדָה, וְגַם כִּי לֹא בְּנִקְל
זוֹכִין לְמַצֵּא צְבוּר הַגּוֹן, שְׁיִזְכֶּה לְהַשְׁלִים
עַבּוּדָתוֹ עַל יְדָם. וְכָל כּוֹנֵת הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ
לְהוֹרוֹת לְאָדָם הַרוֹצֵה לְפַקֵּחַ עַל יְמֵי חַיָּיו, שְׁלֹא
יֵאָבֵד יְמָיו, חֵס וְשְׁלוֹם, שְׁצָרִיף לְהַשְׁתַּדֵּל לְבַקֵּשׁ
וּלְחַפֵּשׁ מְאֹד, וּלְהַתְּפַלֵּל לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁיִזְכֶּה
לְמַצֵּא רַבִּי אֲמִתִּי עִם צְבוּר הַגּוֹן, שְׁהֵם תַּלְמִידָיו
הַנּוֹלָיִים אֵלָיו וַיֵּאֱחָז בְּזֶה, וְגַם מִזֶּה אֵל תַּנּוּחַ יְדָה,
לְהִתְחַבֵּר בְּכָל עַבּוּדָתוֹ בַּתּוֹרָה וּבַתְּפִלָּה עִם
צְבוּר הַגּוֹן, וְגַם בְּפָנָי עֶצְמוֹ יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
וּבַתְּפִלָּה, בְּעֵת שֶׁאֵינּוּ יוֹכֵל לְהִתְנוּעַד עִם הַצְּבוּר,
וְגַם אִזּוּ יִהְיֶה מְקַשֵּׁר עִמָּהֶם בְּפָנִימִיּוֹת לְכַבּוֹ,
שְׁכָל כּוֹנֵתוֹ בְּעֶסְקוֹ בַּתּוֹרָה וּתְפִלָּה יִהְיֶה, שְׁיִזְכֶּה
לְהַפְלִיל תַּמִּיד עִם הַצְּבוּר הַקְּדוֹשׁ הַנִּכְלָלִים בְּרַבִּי
הָאֲמִתִּי, שְׁיִישׁ לוֹ בְּחִינַת רֵיחַ-הַקֹּדֶשׁ, שְׁעֶקֶר
הַתְּקוּן עַל יְדוֹ; כִּי אֵי אֲפָשֶׁר לְבַד, אֲלֹא צָרִיף
לְהִיּוֹת מְקַרֵּב לְצַדִּיק אֲמִתִּי, שְׁיִישׁ לוֹ רֵיחַ-הַקֹּדֶשׁ,
שְׁיִכּוֹל לְבָרֵר לָךְ אֶת הַמְּדַמָּה, עַד שֶׁגַם אֶתָּה
תּוֹכֵל בְּעֶצְמָךְ לְלַמֵּד. וְלָכֵן צָרִיכִים אֶת שְׁנֵיהֶם
— לְשַׁמַּע קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּצְבוּר דִּיקָא, שְׁזֶה
מַה שְׁמַקְבְּלִים מֵהַצַּדִּיק הָאֲמִתִּי, וְאַחֲרֵי-כֵן

צָרִיכִים גַּם לְהַשְׁלִים פְּרָשְׁיוֹתָיו עִם הַצְּבוּר
בְּעֶצְמוֹ, שְׁצָרִיכִים לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם שְׁנַיִם מְקָרָא
וְאַחַד תַּרְגוּם עִם פְּרוּשׁ רַש"י. וּבְאַמַּת אִם
תְּשַׁכֵּיל וְתַבִּין בְּעֵנֵן הַיְרִידוֹת וְהַנְּפִילוֹת
שְׁעוֹבְרִין עַל כָּל אֶחָד, עֶקֶר נְפִילָתוֹ בְּדַעְתּוֹ שָׁל
כָּל אֶחָד, הוּא מַחֲמַת שְׁנַדְמָה לוֹ בְּדַעְתּוֹ, שְׁכָבֵר
נִסָּה אֶת עֶצְמוֹ, וְהַתְּחִיל קָצַת בְּעַבּוּדַת הַשֵּׁם
יִתְבָּרַךְ וְנִפְל מִזֶּה, וְאַחֲרֵי-כֵן הַתְּחִיל לְהַתְּחִיל
עוֹד פַּעַם, וְנִפְל עוֹד הַפַּעַם, וְכֵן הָיָה כַּמָּה
פַּעַמִּים, עַל-כֵּן מְסִיתוֹ הַבַּעַל-דְּבָר לִיָּאֵשׁ אֶת
עֶצְמוֹ, חֵס וְשְׁלוֹם, לְגַמְרֵי, וְאוֹמֵר לוֹ בְּלִבּוֹ:
הֲלֹא אֶתָּה רוֹצֵה, כִּי אֲפִס תִּקְרָה וּמְנוּס מִמָּךְ וְלֹא
תְּצַלִּיחַ, כִּי בְּכָל פַּעַם אֶתָּה מַתְּחִיל, וְאַתָּה נוֹפֵל
בְּעַמְקָא דְּתַהוּמָא רַבָּא, כִּי דוּעַ כָּל זֶה לְמִי
שְׁעוֹסֵק בְּלְמוּד הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה שָׁל הַתְּקַרְבוֹת בְּנֵי
הַנְּעוּרִים לְעַבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְכֵן כָּל אֶחָד עִם
עֶצְמוֹ, שְׁבְכָל פַּעַם עוֹשֶׂה הַתְּחִלָּה חֲדָשָׁה, הֵן
לְהַתְּקַרֵּב לְהַצַּדִּיק הָאֲמִתִּי, שְׁיִישׁ לוֹ רֵיחַ-הַקֹּדֶשׁ,
וְיִכּוֹל לְבָרֵר לוֹ אֶת הַמְּדַמָּה, שְׁזוֹ קְרִיאַת כָּל
הַפְּרָשָׁה בְּצְבוּר, וְהֵן שְׁהוּא בְּעֶצְמוֹ רוֹצֵה
לְהַתְּקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, שְׁזֶה שְׁלוּמֵד בְּעֶצְמוֹ אֶת
פְּרָשַׁת הַשְּׁבוּעַ בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וּבְכָל פַּעַם עוֹשֶׂה
הַתְּחִלָּה חֲדָשָׁה, הֵן לְהַחֲזִיק מְעַמֵּד בְּעֶצְמוֹ, וְהֵן
לְהַתְּקַרֵּב אֵל הַצַּדִּיק הָאֲמִתִּי, וּלְבַסּוֹף נוֹפֵל מִזֶּה.
וְכָל זֶה מְפָנִי שְׁהוּא לְבַד, שְׁזֶה "וּכְשֶׁאֲנִי לְעֶצְמִי
מַה אָנִי"; כִּי מִי שְׁהוּא נִמְשָׁךְ רַק לְעֶצְמוֹ, וְאֵינּוּ
מַתְּקַרֵּב אֵל הַצַּדִּיק, לְבַסּוֹף נוֹפֵל וּמַתְּקַרֵּר
מֵעַבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. אֲבָל מִי שְׁזוֹכֶה לְהִתְחַבֵּר
לְחַבְרִים כְּשֵׁרִים וְאֲמִתִּים, אֲשֶׁר הֵם מְקַרְבִּים
לְהַצַּדִּיק הָאֲמִתִּי, לְבַסּוֹף יִזְכֶּה לְקַבֵּל וּלְקַבֵּעַ
בְּלִבּוֹ הַעֲצָה הַקְּדוֹשָׁה לְשַׁכַּח בְּכָל פַּעַם כָּל מַה
שְׁעָבֵר עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׁכָבֵר הַתְּחִיל אֶלְפֵי
וּרְכָבוֹת פַּעַמִּים בְּלִי מְסַפֵּר, רַק עֵתָה יִתְחִיל
מַחְדָּשׁ לְהַכִּין וּלְהַזְמִין אֶת עֶצְמוֹ בְּכָל מַה
שְׁיִוְכַל — הֵן לְצַעֵק אֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְעַמְק
הַלֵּב, כְּמוֹ שְׁצָרִיף עֵתָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְהֵן
לְהַתְּחִיל לְלַמֵּד וּלְהַתְּפַלֵּל וּלְעַסֵּק בְּמַצּוֹת, וְהֵן

טו עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ציוס וכללה בתורה וכשתהיה יגע מן הלמוד תעשה מלאכה, ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה תעסוק בתורה. ומלאתי כחוב עשה תורתך קבע שלא תחמיר לעמך

ותקל לאחרים. או תחמיר **טו שְׂמַאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ** פי בהכרח להיות מקרב אל הצדיק האמת ואל

לאחרים ותקל לעמך. אלא מהא תורתך קבע לך כמו לאחרים. וכן הוא אומר בעזרא ז'. כי עזרא הכין לבנו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד לבני ישראל. כמו שהכין לבנו לעשות כך היה מלמד לבני ישראל:

בְּאַחֲרֹנָה — מוֹחֲלִין לוֹ הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ

חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (קדושין מ:); וְכַמְבָּאָר בְּכָל סִפְרֵי מוֹסֵר, וְכֵן כָּבֵר גַּמְצָאוּ בְּמָה בְּעֲלֵי תְּשׁוּבוֹת

בְּעוֹלָם, שְׁלֹא שָׁבוּ בְּתְּשׁוּבָה אֲלָא בְּסוּף יְמֵיהֶם, וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְחַל לָהֶם, כִּי בְּנֻדָּאֵי מִי שֶׁשָּׁב

בִּימֵי נְעוּרָיו — אֵין לְמַעֲלָה הֵימְנוּ, אֲבָל אִם כָּבֵר גַּתְרָשָׁל, חַס וְשְׁלוֹם, וְלֹא שָׁב עַד סוּף יָמָיו,

גַּם-כֵּן אֲשַׁרֵּי לוֹ, שֶׁשָּׁב בְּסוּף יָמָיו עַל-כָּל-פְּנִינִים, אֲבָל עָקֵר הַנִּפְלִיָּה בְּדַעְתָּם שֶׁל הַרְבֵּה בְּנֵי-אָדָם,

שֶׁכָּבֵר הַתְּחִילוֹ בְּמָה פְּעָמִים וְנִפְלוּ וְכוּ', עָקֵר נִפְלְתָם הוּא מַחֲמַת שָׂרָאוּ שֶׁכָּבֵר הַתְּחִילוֹ בְּמָה

פְּעָמִים וְנִפְלוּ, עַל-כֵּן רוּצָה הַבַּעַל-דָּבָר לְהַסִּיתָם לֵיֵאֵשׁ אֶת עֲצָמָם, חַס וְשְׁלוֹם. עַל-כֵּן צְרִיכִין לִילֹךְ

בְּדַרְךָ זוֹ — לְהַתְּחִיל מִחֲדָשׁ בְּאִיזוֹ בְּחִינָה שֶׁהוּא גַּמְצָא בָּהּ, וְיִשְׁפִּיחַ מִדַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי כָּל מָה שֶׁעָבַר

עָלָיו, וְיַעֲשֶׂה הַתְּחִלָּה חֲדָשָׁה, כִּי עֲתָה צְרִיךְ לְהַתְּחִיל מִחֲדָשׁ לְגַמְרֵי, וְכֵן לְעוֹלָם, עַד שִׁינָזְכֶּה לְבַחֲחִינַת

תְּשׁוּבָה שֶׁל שְׁבֵת, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לקוטי מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן עט), שֶׁאֵז יִתְחִיל וְיִגְמֹר

בְּשְׁלֵמוֹת כְּרָאוּי. וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא: "אִם אֵין אָנִי לִי מִי לִי, וְכִשְׁאֲנִי לְעֲצָמֵי מָה אָנִי, וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ

אֵימַתִּי"; הֵינּוּ שֶׁקָּדָם מִזְהִיר אֶת הָאָדָם שֶׁצְּרִיךְ בְּעֲצָמוֹ לְהַשְׁלִים פְּרָשְׁיוֹתָיו, וְלַעֲבֹר אֶת הַסְּדָרָא

שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תְּרַגּוּם עִם פְּרוּשׁ רַש"י, כִּי אִם אַתָּה לֹא תִלְמַד בְּעֲצָמָךְ — מִי יִלְמַד בְּשִׁבְלֶךְ?!

אֲבָל תִּכְף-וּמָיִד עָלֶיךָ לְדַעַת, שֶׁאַתָּה בְּעֲצָמָךְ בְּלִי הַצְּדִיק אֵינְךָ כְּלוּם. וְאִם תֹּאמַר, שִׁישׁ לִי עוֹד

זְמַן, עַל זֶה הוּא אוֹמֵר, שֶׁאֲסוּר לְדַחוֹת מִיּוֹם לְחֻבְרוֹ, כִּי מִי יוֹדֵעַ מָה יִלְד יוֹם, וְכִמוֹ שֶׁגָּלָה לָנוּ

רַבְּנּוּ ז"ל (לקוטי מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ערב), עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים צה, ז): "הַיּוֹם אִם בָּקָלוּ תִשְׁמְעוּ", אִם

אַתָּם רוּצִים לְשִׁמְעַת בְּקוּלוֹ יִתְבָּרַךְ, תִּדְעוּ שֶׁאֵין לָכֶם רַק הַיּוֹם הַזֶּה, וְלֹא לְדַחֵק מִיּוֹם לְיוֹם, כִּי אֵינְךָ

יוֹדֵעַ מָה יִלְד יוֹם. וְלָכֵן צְרִיכִים אֶת שְׁנֵיהֶם — הֵן בְּעֲצָמוֹ לַעֲבֹר אֶת הַסְּדָרָא שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד

תְּרַגּוּם עִם פְּרוּשׁ רַש"י, וְהֵן לְשִׁמְעַת עִם הַצְּבוּר בְּשִׁבְת-קֹדֶשׁ, שֶׁהוּא קְבֵלַת גְּדוּת הַצְּדִיק, וְאֲסוּר

לְדַחוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, אֲלָא לִידַע, שֶׁ"אִם לֹא עֲכָשׁוּ אֵימַתִּי", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

טו עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קָבֵעַ: צְרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיךְ לְקַבֵּעַ לְעֲצָמוֹ קְבִיעוֹת חֲזָקָה

לְלַמַּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְאֲפִלוּ שְׁנֵה בָּא לוֹ מָאֵד מָאֵד קֶשֶׁה, מְרַב טְרָדוֹת שִׁישׁ לוֹ בְּכָל יוֹם

וְיוֹם, טְרָדוֹת הַפְּרָנְסָה וְכוּ', עִם כָּל זֹאת עָלָיו לְקַבֵּעַ אֶת עֲצָמוֹ בְּקְבִיעוֹת חֲזָקָה לְלַמַּד תּוֹרָה, כִּי

מָה יִשְׂאָר מִמֶּנּוּ? רַק הַתּוֹרָה שִׁילְמַד בְּכָל יוֹם. וּבְכֹאמַת כָּבֵר אָמַר מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל (לקוטי-הַלְכוֹת,

בֵּית-הַכְּנֶסֶת, הַלְכָה ה', אוֹת ט'): אֶף-עַל-פִּי שֶׁצְּרִיכִין לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ וְלַעֲסֹק בְּאִיזָה מִשָּׂא וּמִתָּן אוֹ

מְלָאכָה, אֲבָל הָעָקֵר הוּא הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְהִירוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים וְאָמְרוּ: "עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קָבֵעַ"

וּמְלָאכְתָּךְ עֲרָאִי. וְאָמְרוּ (בְּרִכּוֹת לה:): דוֹרוֹת הָרָאשׁוֹנִים עָשׂוּ תוֹרָתָן קָבֵעַ וּמְלָאכְתָּן עֲרָאִי, זוֹ וְזוֹ

נְתַקִּימָה בְּיָדָן, דוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים שְׁעָשׂוּ מְלֹאכְתָן קָבַע וְתוֹרָתָן עֲרָאִי, זוֹ וְזוֹ לֹא נְתַקִּימָה בְּיָדָן; כִּי בְּאֵמַת אָדָם צָרִיף לְבַטֵּל הִרְבָּה כְּדֵי שְׁלֹא יִתְבַלְבֵּל מַחוּ, וְכֵן שְׁצָרִיף לְעַסֵּק בְּפִרְנֻסָתוֹ, עִם כָּל זֹאת עָלָיו לְזָכֵר, אֲפִלוּ בְּעַת הַבְּטוּל, שְׁזָה רַק מִחֲמַת קִיּוֹם הָעוֹלָם, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן

אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמצינו באזכרה אבינו ע"ה שאמר תחלה (בראשית יד) ולקחה פת לחם וצסוף ויקח בן צקר כך וטוב: והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מכניס אורחים לזיתך לא תמן להם לפניו כזושות צקרקע שכל הנותן פניו כזושות צקרקע אפילו נתן כל מתנות שזעולם מעלים עליו כאילו לא נתן כלום. שלש אזכרות

קָבַע. אָמֹר מְעַט וְעָשָׂה הִרְבָּה, וְהוּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת:

עח): הַחַיּוֹת שֶׁל בְּחִינַת הַבְּטוּל, שֶׁהוּא הַחֶסֶד חָנּוּם, שֶׁהִיָּה מְקַיֵּם הָעוֹלָם קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה, הוּא רַק מִבְּחִינַת עֲרָאִי, בְּחִינַת דִּירַת עֲרָאִי. וְעַקֵּר הַקִּיּוֹם בְּדַרְךָ קָבַע הוּא רַק עַל-יַדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא עַקֵּר קִיּוֹם הָעוֹלָם בְּקַבְּיַעוֹת. וְעַל-פֶּן קִדְּם שֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, נֶאֱמַר (תְּהִלִּים ע"ה, ד):

הזהיר שמאי כנגד שלש מעלות שהזכיר ירמיה. חכס גבור ועשיר. כנגד חכס אמר עשה תורתך קבע. כנגד עשיר אמר אמור מעט ועשה הרבה. כנגד גבור אמר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. שיכזוש יצרו וילחוס כנגד לזו הרע. ושנינו איזוהו גבור

"נְמוּגִים אֶרֶץ וְכָל יִשְׁבֵיהָ אֲנָכִי תִכְנִיתִי עֲמוּדֵיהָ סֵלָה"; שֶׁהִיָּה הָעוֹלָם מִתְמוּטֵט, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, פְּרָשָׁה א', סִימָן נא): אֱלוֹלֵי שְׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְאָמְרוּ (שְׁמוֹת כד, ז): "כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר הַיְיָ"ה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", הִיָּה הָעוֹלָם מִתְמַגְמַג וְחוֹזֵר לְתַהוּ וְבַהוּ, וּמִי בִּסָּס הָעוֹלָם "אֲנָכִי תִכְנִיתִי עֲמוּדֵיהָ סֵלָה", בְּזִכּוֹת: "אֲנָכִי הַיְיָ"ה אֱלֹהֵיךָ תִכְנִיתִי עֲמוּדֵיהָ סֵלָה", כְּמוֹ דִּירַת עֲרָאִי שֶׁהִיא מִתְמוּטֵטָת, כִּי עַקֵּר קִיּוֹם הָעוֹלָם בְּקַבְּיַעוֹת הוּא עַל-יַדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁבְּשִׁבְלֶיהָ נִבְרָא הַכֹּל. וְלָכֵן אָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "עָשָׂה תּוֹרָתְךָ קָבַע", כִּי כָּל קִיּוֹם הָעוֹלָם הוּא רַק עַל-יַדֵי הַתּוֹרָה, וְאֵף שֶׁאֲתָה צָרִיף לְעַסֵּק גַּם בְּמִשְׁא וּמִתֵּן, עִם כָּל זֹאת הַקַּבְּיַעוֹת צָרִיכָה לְהִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְהַמִּשְׁא וּמִתֵּן שֶׁהִיָּה עֲרָאִי. וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁאָמַרְתִּי לָךְ "עָשָׂה תּוֹרָתְךָ קָבַע", עָלֶיךָ לְדַעַת, אֲשֶׁר "אָמַר מְעַט וְעָשָׂה הִרְבָּה", כִּי לֹא הַמְדַרְשׁ עַקֵּר אֲלֵא הַמַּעֲשֶׂה, לְפִי שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְכַפֵּר עַל הָאָדָם, כְּמוֹאֲמַרְם ו"ל (בַּמְדָּבָר רַבָּה, פְּרָשָׁה יד, סִימָן ט'): כִּי עַקֵּר הַלְמוּד שֶׁאָדָם לוֹמֵד צָרִיף לְהִיּוֹת, כְּדֵי לְשַׁמֵּר וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם דִּיקָא, כִּי כָּל הַתּוֹרָה שְׁלוּמֵדִים צָרִיכָה לְהִיּוֹת, כְּדֵי שֶׁתְּבִיא אוֹתוֹ לְיַדֵי מַעֲשֶׂה, הֵינּוּ קִיּוֹם מְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא, וְזֶה נִקְרָא תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, שְׁלוּמֵד תּוֹרָה עַל מְנַת לְקַיֵּם אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, עִם כָּל זֹאת אֵף שֶׁאֲתָה עוֹשֶׂה תּוֹרָתְךָ קָבַע, וּמְקַיֵּם אֶת הַמְצוּוֹת בְּפַעַל מִמֶּשׁ, וְאֲתָה דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, אֵף-עַל-פִּי-כֵן עָלֶיךָ לְדַעַת "וְהוּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת"; אֵף שֶׁהִזְהַרְתִּי אוֹתְךָ שֶׁתִּהְיֶה תּוֹרָתְךָ קָבַע, וְתַעֲזוֹב אֶת כָּל מְלֹאכְתְּךָ, שֶׁתִּהְיֶה רַק עֲרָאִי, וְכֵן "אָמַר מְעַט וְעָשָׂה הִרְבָּה", שֶׁהַעַקֵּר הוּא קִיּוֹם מְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְתִהְיֶה בְּטוּל וּמְבַטֵּל לְעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, עִם כָּל זֹאת רָאָה לְהוֹרִיד אֶת עֲצָמְךָ אֶל בְּנֵי-אָדָם, וּלְקַבֵּל אֶת פְּנִיָהֶם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת, שְׁזָה עַקֵּר הַשְּׁלָמוֹת — לְהִיּוֹת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן סח): אֵף שֶׁהוּא דְּבָר גְּדוֹל מְאֹד לְהִיּוֹת לְמַעְלָה, דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּבְטוּל כָּל עֲצָמוֹתוֹ, וּלְקַבֵּעַ אֶת עֲצָמוֹ בְּקַבְּיַעוֹת בְּלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּלְקַיֵּם מְצוּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא, עִם כָּל זֹאת צָרִיכִים לְהוֹרִיד אֶת עֲצָמוֹ לְכָל בְּרָיָה, וּלְקַבֵּל אֶת כָּל אָדָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת, לְחַזְקוֹ וּלְעוֹדְדוֹ וּלְשַׁמְחוֹ, כִּי זֶה עַקֵּר הַשְּׁלָמוֹת — לְהִיּוֹת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה גַּם יַחַד, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

הכוזב את ילדו: טז עשה לך רב. לענין הוראה מדבר עכשיו. אם צא דין לפניך ונסתפקת בו עשה לך רב: והסתלק מן הספק. ולא תפסוק עליו אתה לזדך כי הא דרזא כי הוי אחיא טריפתא לגזיה הוי מכניף

לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמטיין שיצא מכשורא: ואל תרבה לעשר אומדות. שהמפריש מעשרות מאומד אינו נלול מן הקלקלה. אם פוחת ממה שראוי ליתן מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים. ואם העדיף על שהיה ראוי ליתן פירותיו מתוקנים

ומעשרותיו מקולקלים: יז ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. מי שסומע חרפתו ושומק: ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. ומדע לך שהשתיקה טובה. שאפילו המדרש והדרש והדבור צמורה שאין לך מדה טובה הימנה אין עיקר קצול השכר אלא צשזיל המעשה. והדורש ואינו מקיים נוח

טז עשה לך רב, והסתלק מן הספק, ואל תרבה לעשר אומדות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מבאר בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לו), שזה כלל גדול, פי (איכה ג, לח):

טז רבן גמליאל היה אומר, עשה לך רב, והסתלק מן הספק, ואל תרבה לעשר אומדות: יז שמעון בנו אומר, כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ולא המדרש עקר,

"מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", פי אם אור פשוט, פי הוא יתברך אין בו שום ציור, פי הכל הוא אור פשוט, אך הכל לפי בחינת המקבל את האור, כך נצטיר האור בתוכו, אם הפלי בשלמות, אזי מקבל את האור בשלמות, ואם הפלי

פגום, אזי הוא מקבל את האור עם חסרון. ומובא בדברי מוהר"ן ז"ל (לקוטי הלכות, ברכות השחר, הלכה א', אות א); ועל-כן צריכין לנסע לצדיק האמת, ולשמע מפיו דיקא, פי אז יכולים לקבל האור בבחינת ברכה, מאחר שפבר נצטיר קצת בפי הצדיק. וזה מה שמגלה התנא הקדוש: "עשה לך רב והסתלק מן

הספק", פי כל זמן שלא נצטיר האור העליון, הוא בבחינת ספק, פי עדין אין יודעין ממנו יתברך כלל, ואין מבינים פלום, ואין בו השגה כלל, ואין בו שום תפיסה כלל, ועל-ידי הרב האמת, שהוא מגלה את רצונו יתברך, על-ידי זה נצטיר האור בבחינת ברכה. וזהו "עשה לך רב והסתלק מן הספק", וזה "ואל תרבה לעשר אומדות"; פי מעשר ללוי זה בחינת ציור האור לברכה, פי תרומה אין לה שיעור ונתנה לפה, שכל זה בחינת אור העליון, שהוא קמין וסתים בחינת: "וקמץ הפה", ועל-כן אין לה שיעור, פי עדין אין שם בחינת ציור, שהוא בחינת שיעור וצמצום. ומעשר ללוי הוא בחינת צירי, לשון ציר, שמציר את האור לטובה, ועל-כן יש לה שיעור, פי שם נצטיר האור. ועל-כן צריכין לתן המעשר במדידה דיקא ולא מאמד, כדי לציר האור לברכה, על-ידי המדידה, שהיא בחינת ציור, אבל מאמד הוא רחוק יותר ועליון מבחינת ציור על-ידי מדידה, ועל-כן צריכין לעשר במדידה דיקא, כדי לציר האור לברכה. וזהו שנסמך "ואל תרבה לעשר אומדות" אל "עשה לך רב והסתלק מן הספק", פי הכל אחד, והבן למעשה.

יז כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ולא המדרש הוא העקר אלא המעשה, וכל המרבה דברים מביא חטא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סד), אשר כל הבריאה כלה היה קדם רק אור אין סוף, ולא היה מקום לבריאת העולם כלל, אלא על-ידי סוד הצמצום, פי בלי הצמצום לא היה מקום לברא את העולם. וענין הצמצום זהו דבר פלא, שאדם אינו מסגל להבין את זאת, פי אי אפשר לומר

יתברך נמצא בד' צדדי הבית: מזרח, מערב, צפון, דרום, וצדדים לאחדים יחד, שזה סוד שלום ואחדות שנעשה מהמחלקת, שהוא הצמצום, שבנה בית בתוך האור האין סוף ברוך הוא. וזה סוד ד', פנגד ד' רוחות, שנאמר (זכריה ב, י): "כי פארבע רוחות השמים פרשתי אתכם", ומשם בגין הש"י עולמות, שזה סוד שם שד"י, אותיות י"ש ד', על-ידי שעושין שלום ואחדות בין המחלקת, וכוללין ומיחדין כל הד' רוחות בבחינת ד' דאחד, שמאמינין שכל הד' רוחות העולם וכל החלוקי דעות שבהם, כלם שבים אל מקום אחד, למקור אחדותו יתברך, שהוא סוד ד' דאחד, כי המחלקת היא ד' רוחות העולם, שכל אחד נמשך לצדו — זה לימין וזה לשמאל, זה למזרח וזה למערב, ובאמת שרש המחלקת הוא כלו אחדות, כי שרש כל המחלקת בקדושה הוא מחלקת התנאים והאמוראים, שזה אוסר וזה מתיר, זה מטמא וזה מטהר, זה פוסל וזה מכשיר, שכל זה שרש מחלקת התנאים והצדיקים, שזה נמשך מתחלת הצמצום של החלל הפנוי, שאי אפשר להשיגו; כי המחלקת שבין הצדיקים, היא סוד חלל הפנוי, כי אור נשמתם הקדושה של הצדיקים, הוא סוד אור אין סוף ברוך הוא, ובכל מה שהצדיקים מדברים, הם בוראים עולמות, כי הם שתפים להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית. כמובא (זהר ח"א ה'): מה אנא עבדי שמיא וארעא במלולי וכו', עין שם. ואם היו כל הצדיקים אחד, היה האור אין סוף, ולא היה מקום לבריאת העולם. על-כן בהכרח שימשך בכל אחד ואחד לצדו, שזה סוד המחלקת, שיש ביניהם חלוקי דעות, וכל אחד נמשך לצדו, שזה המשכת האור אין סוף לצדדין, ועל-ידי זה נעשה סוד חלל הפנוי, ואז יש מקום לבריאה, דהינו בריאת העולמות שבוראין הצדיקים בכל דור. וזה מה שאמר התנא: "כל

כפשוטו, כי הרי אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, אתה קדם שבראת את העולם, ואתה משבראת את העולם, ומה שיך שיהיה איזה צמצום? אלא ההכרח לומר, שהצמצום הוא בדעת האדם, שהוא אינו מבין איך שיך לצמצם האור אין סוף ברוך הוא, כדי שתהיה בריאה, ומהצמצום הזה נתהוו כל הקלפות והמשחיתים, שמשם באה כל המחלקת. וזהו סוד בגין בית, שאדם בונה לעצמו, שהוא סוד הצמצום, כי אדם לא יכול לגור בחוץ, במקום הפקר ומגלה, אלא ההכרח לו לבנות לעצמו בית צנוע, להפנס בו לגור שם, וזה בעצמו ענין הצמצום, שמצמצם לעצמו מקום להפנס שמה, ושלא יהיה מגלה לכלם, אף הוא יכול לשכח ממנו יתברך, חס ושלום, כי כשאדם בחוץ, הוא רואה את השמים ואת הארץ ואת כל הנבראים, אז יכול לבוא להפיר את הקדוש-ברוך-הוא, אבל ברגע שהוא מצמצם את עצמו בתוך הבית, הוא יכול לשכח את אמתת מציאותו יתברך, שמשם יוצאים כל הקלקולים; כי ברגע שאדם אינו יודע ממנו יתברך, אז הוא סובל כל הסבל המר. ולכן צוה לנו הקדוש-ברוך-הוא לקבץ מזוזה על פתח הבית, כדי להזכיר לעצמו בשעה שנוכנס לביתו, שיש אלקים חיים ומלך עולם, שזה סוד המזוזה, שרשום בה שם שד"י, ומובא (לקוטי-הלכות, מזוזה, הלכה ד', אות ד'): שם שד"י שבמזוזה, אותיות ש"י ד', ש"י הוא סוד הש"י עולמות שנתנו לכל צדיק, כמאמרם ז"ל (עקצין ג'): עתיד הקדוש-ברוך-הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, שהם שעשוע עולם הבא, שצריכין שמשם יהיה בגין הבית, הינו הצמצום, כדי שאדם יוכל לקבל את האור אין סוף ברוך הוא, עליו להפנס לתוך הבית, שהוא בחינת י"ש מאין, כי קדם היה הכל אין סוף, ועכשו בבגין הבית, שהוא סוד הצמצום נעשה י"ש, וכן ד' היא סוד ד' דאחד, לגלות שהוא

לו חס היה שומק ולא היה דורש: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מנינו צחיה שהרבה דברים ואמרה אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. והוסיפה נגיעה שלא נאמרה זה ודחפה נחש עד שנגעה בו ואמר לה כסס שאין מיטה זנגיעה כך אין מיטה זאכילה ומתוך כך זאה לידי חטא שאכלה מן הפרי.

אֵלָא הַמַּעֲשָׂה. וְכָל הַמְרֻבָּה דְבָרִים, מְבִיא חֵטָא.

לְקַיִם אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, שְׂזָה בְּעַצְמוֹ סוּד בְּרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁהוּא בְּחִינַת עוֹלָם הַעֲשִׂיָה הַנִּמְצָא

הוא ששלמה אמר (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יוכיח צד וכזבת:

הצמצום, ששכבכול הקדוש-ברוך-הוא מצמצם את עצמו בתוך הבריאה, ושם אסור לדבר, שזזה "וכל המרבה דברים מביא חטא", שהוא גורם העולם והסתר יותר, כי רבוי האור גורם רבוי החשך. ובאמת צריך שתדע, אהובי, בני! אשר זו המחלקת שבין הצדיקים, היא שלום ושלחה, והם בחינת 'אלו ואלו דברי אלקים חיים', שהם אותיות א'ח'ד', כי באמת פלו אחד, רק שאי אפשר להשיג זאת בשכל אנושי בשום אופן, כי בסוד חלל הפנוי אי אפשר להשיג, כי נעלם ונסתר אלקותו, וצריכים לומר יש מאין, שזזה סוד שם שד"י של המזוזה, שהם אותיות "ש שיוצא מאין, הינו מאין סוף ברוך הוא, וד' זה כנגד הצמצום, ד' רוחות הבית, ובזזה שיש לאדם מזוזה על פתח ביתו, הוא מגלה, שבתוך הצמצום גם-כן נמצא הקדוש-ברוך-הוא, ואף שהם שני הפכים, יש ואין, שזו המחלקת דקדשה, והכל כדי שתהיה בריאה. ולכן אמר התנא: "כל ימי גדלתי בין החכמים", כי הימים הם המדות והצמצומים שבתוך החלל הפנוי, וזה בין החכמים דיקא, כי אחד לא יכול להבין את השני, שמשם נמשכת המחלקת, עד שמשתלשלת מזה מחלקת גמורה, והצדיק האמת הוא מטה כלפי חסד, ודן את הכל לכף זכות, ועושה שלום בין המחלקת, ובונה מהם ש"י עולמות, שזזה "ולא המדרש עקר אלא המעשה", שזו עבודת הצדיקים האמתיים, שהם מעלים כל המחלקת שבעולם לשרשה, אל המחלקת של החלל הפנוי, שהוא באמת פלו אחד. אבל צריכים אז לשתק, שזזה "ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה", לגוף דיקא, שהוא בעצמו סוד הצמצום, לבוש לגבי הנשמה, ולכן צריכים לשתק בשעה שחולקים עליו, ולידע שכל זה לטובתו, וזה "וכל המרבה דברים מביא חטא", כי לא היה העולם יכול לסבל האור של הצדיק, שאורו גדול מאד לעולם לסבלו, ולכן ההכרח שתהיה קצת מחלקת וחלוקי דעות בין החכמים, כי אם לאו, לא היו יכולים לקבל אור הצדיק שגדול מאד מאד, ואי אפשר לעולם לסבלו, כי היה סוד אין סוף, אבל על-ידי מחלקת גמשה האור לצדדין, ואז יש מקום לבריאה, ועל-ידי שהצדיק דן את הכל לכף זכות, ומעלה כל המחלקת לשרשה, לסוד המחלקת של חלל הפנוי, וידע ומאמין, שבאמת זו המחלקת פלו אחד, על-ידי-זו עושה שלום בין כל המחלקת, ועל-ידי-זו הוא בונה הש"י עולמות, שהם שעשוע עולם הבא; כי עקר הש"י עולמות, שהם קבול השכר של הצדיקים בעולם הבא, הם השגת אלקות, שישגו אלקותו ואחדותו יתברך בהשגות נפלאות פאלה, שמהם יהיו נבנין בתים והיכלות ברוחניות עליונה, שהם סוד ש"י עולמות, אשרי הזוכין להם! וכל זה מרמז בשם שד"י, שמרמז על קבול השכר, כמו שכתוב

בְּאֲבָרְהֶם (בראשית יז, א): "אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלְףֶךָ לְפָנַי וְהָיָה תְּמִים"; וּפְרַשׁ רַש"י: 'אֲנִי הוּא שְׂיֵשׁ דִּי בְּאֵלְקוּתַי לְכָל בְּרִיָּה, לְפִיכֶךָ הַתְּהַלְףֶךָ לְפָנַי, וְאֵהְיָה לְךָ לְאֵלֹהִים וּלְפִטְרוֹן' וְכוּ', וְזֶהוּ סוּד שְׂיֵשׁ דִּי בְּאֵלְקוּתַי, ד"י דִּיקָא, כִּי דִּי הוּא סוּד הַצְּמָצוּם, כִּי עָקֵר קְבוּל הַשְּׂכָר הוּא דִּיקָא עַל-יְדֵי שְׂיֵשׁ דִּי צְמָצוּם בְּהַמָּח בְּהַשְׁגוֹת אֵלְקוּתוֹ, כֹּל אֶחָד כְּפִי עֶרְכוֹ, שְׁזָה סוּד הַבֵּית שְׁאָדָם בּוֹנֵה לְעֶצְמוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת צְמָצוּם, וְזֶהוּ בְּעֶצְמוֹ אוֹתוֹת שְׂד"י —

יח **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קָיָם, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח, טז) אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:**

שְׂד"י ד'. שְׂד"י זֶה שְׂד"י עוֹלָמוֹת, ד' זֶה ד' דְּאֶחָד, שְׁמַמְתִּיק וּמִיחָד וְכוּלָל בְּאֶחָד כֹּל הַד' רוּחוֹת, שֶׁהֵם הַמַּחְלָקֶת שֶׁל תַּחֲלַת הַצְּמָצוּם, שְׁצָרִיכִין לְהַמְתִּיקוֹ עַל-יְדֵי אֲמוּנַת הַיַּחְוּד, שְׁמַאֲמִינִין שְׁכָל הַד' רוּחוֹת וְכָל הַצְּמָצוּמִים וְכָל הַמַּחְלֻקוֹת וְחֻלּוֹקֵי דַעוֹת הַנִּמְשָׁכִים מֵהֶם, הַכֹּל נִמְשָׁךְ מִהָאֶחָד יַחִיד וּמִיחָד יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּעֶצְמוֹ נִבְנִין הַשְׂד"י עוֹלָמוֹת, שֶׁהֵם סוּד עוֹלָם הַבָּא. וְעַל-כֵּן כּוֹתְבִין שֵׁם זֶה בְּמִזְוָה, כִּי זֶה עָקֵר תַּקוּן הַבֵּית עַל-יְדֵי הַמְּזוּזָה, שְׂיֵהְיָה שְׁלוֹם-בֵּית, וְכָל זֶה מְרַמֵּז הַתַּנּוּא הַקְּדוּשׁ: "כֹּל יְמֵי גְדֻלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים" דִּיקָא, כִּי הַיָּמִים הֵם הַמְּדוּדוֹת וְהַצְּמָצוּמִים מִתַּחֲלַת הַבְּרִיאָה, וְהַהֲכָרַח שְׂיֵהְיָה בֵּין הַחֲכָמִים דִּיקָא חֻלּוֹקִים וּפְרוּדִים בִּינֵיהֶם, וְהַעֲקֵר "וְלֹא מְצִאתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה", כִּי בְּחָלָל הַפְּנוּי צָרִיכִים לְשַׁתֵּק, רַק לְעֵשׂוֹת, שְׁזָה עוֹלָם הָעֲשִׂיָה, שְׁזָה "וְלֹא הַמְּדַרְשׁ עָקֵר אֵלָּא הַמְּעֵשָׂה", כִּי שֵׁם בְּחָלָל הַפְּנוּי, אִם מְרַבִּים בְּדַבּוּרִים, יְכוּלִים לְהַכְנִס בְּכַפִּירוֹת וְאִפְיֻקוּרְסוֹת, שְׁאֵלוֹ הַסְּפָקוֹת שֶׁנִּכְנָסִים בְּאָדָם, שְׁזָה "וְכָל הַמְּרַבֵּה דְבָרִים מִבֵּיא חֲטָא", וְהַבֵּן לְמַעֲשָׂה.

יח **עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קָיָם: עַל הַדִּין, וְעַל הָאֱמֶת, וְעַל הַשְּׁלוֹם: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר רַבְּנוּ ז"ל גָּלָה לָנוּ (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נא), אֲשֶׁר עָקֵר כַּח הַיָּצֵר הָרַע נִמְשָׁךְ מִרְבוּי הַשְּׁנוּיִים, כִּי בְּשֶׁרֶשׁ הַכֹּל שֵׁם הַכֹּל אֶחָד, וְאִין שֵׁם שׁוּם שְׁנוּי, חַס וְשְׁלוֹם, וְשֵׁם כְּלוּ טוֹב, וְאִין שֵׁם שׁוּם רַע וְהַתְּנַגְּדוֹת כְּלָל. וְעָקֵר אֲחִיזַת הָרַע, שְׁמִשֵּׁם כַּח הַיָּצֵר הָרַע, שְׁמִשֵּׁם כֹּל הַהַתְּנַגְּדוֹת, נִמְשָׁךְ רַק מִבְּחִינַת רְבוּי, שְׁשֵׁם יֵשׁ שְׁנוּיִים, כִּי קִדְּם הַבְּרִיאָה הָיָה הַכֹּל אֶחָד, שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלוּ טוֹב, כְּלוּ קִדְּשׁ, וְתַכְף שְׂיִצְאָה הַבְּרִיאָה מֵהַכַּח אֶל הַפְּעַל, וְנִתְּהוּוּ בְּחִינַת שְׁנִים, דִּהִינּוּ קִדְּם הַבְּרִיאָה וְאַחַר הַבְּרִיאָה, אֲזִי נִתְּהוּוּ תַכְף שְׂרֵשׁ אֲחִיזַת הַשְּׂקֵר, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הָיָה עֲדִין, חַס וְשְׁלוֹם, שׁוּם רַע וְשְׂקֵר, רַק מֵאַחַר שֶׁהָיָה שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת, נִתְּהוּוּ מִיַּד הַבְּחִינָה, שְׁמִשֵּׁם מִשְׁתַּלְשֵׁל אֲחִיזַת הַשְּׂקֵר, שֶׁהוּא הָרַע, שֶׁהוּא הַטְּמָאָה, שְׁמִשֵּׁם כֹּל כַּח הַיָּצֵר הָרַע, וּמִשֵּׁם כֹּל הַהַתְּנַגְּדוֹת, כִּי בְּאֶחָד אִין שְׂרֵף הַתְּנַגְּדוֹת, וּמִשֵּׁם כֹּל כַּח הַבְּחִינָה, אֲבָל גַּם אַחַר הַבְּרִיאָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁכַבֵּר נִתְּהוּוּ שְׂרֵשׁ אֲחִיזַת הַשְּׂקֵר, שֶׁהוּא הָרַע, שְׁמִשֵּׁם כַּח הַבְּחִינָה, כִּי מִשֵּׁם כַּח הַיָּצֵר הָרַע, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה בְּהַעֲלֵם גְּדוּל מֵאֵד, וְעֲדִין לֹא הָיָה כַּח לְהַשְּׂקֵר, שֶׁהוּא הַיָּצֵר הָרַע לְהַתְּגַבֵּר לְהוֹצִיא שְׂקֵרוֹ מִכַּח אֶל הַפְּעַל, עַד אֲשֶׁר נִתְּרַבּוּ הַשְּׁנוּיִים יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וּמִחֲמַת שֶׁעָקֵר הַבְּרִיאָה הָיָה רַק בְּשִׁבִיל הָאָדָם, כִּי הַכֹּל נִבְרָא רַק בְּשִׁבִילוֹ לְבַד, מִחֲמַת שֶׁרַק הָאָדָם יֵשׁ לוֹ כַּח הַבְּחִינָה, כִּי אִין שׁוּם נִבְרָא בְּעוֹלָם שְׂיֵהְיָה לוֹ כַּח הַבְּחִינָה, כִּי אִם הָאָדָם, כִּי מְלֵאָךְ הוּא קְדוּשׁ וְטָהוֹר, אֲבָל אִין לוֹ בְּחִינָה, וְלִהְפֹךְ בְּהַמּוֹת וְחִיּוֹת**

כָּל הַמְאֹרְעוֹת שֶׁל הָאָדָם, כָּל מֵה שְׁעוֹבֵר עָלָיו, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מְשַׁנֵּיחַ בְּרַחֲמָיו, וּמְנַהֵיג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד, וּמְשַׁנֵּה עֲתִים בְּתַבּוּנָתוֹ, וּמַחְלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה עוֹבֵר בְּעוֹלָם בְּכָלֵל וּבְפָרֵט כָּל הַמְאֹרְעוֹת — לְטוֹב אוֹ לְהַפֵּךְ, חֵס וְשָׁלוֹם, וְעַל כָּל אָדָם בְּפִרְטוּיֹת עוֹבֵר מֵה שְׁעוֹבֵר כְּפִי הַשְּׁנֵחָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וּכְמוֹ-כֵן נִשְׁתַּנָּה דַעְתוֹ מִחֲבָרוֹ כְּפִי טַבְעוֹ וְשִׁרְשׁוֹ, וּכְפִי מֵה שְׁעוֹבֵר עָלָיו. וְהַעֲקָר הוּא הַבְּחִירָה, כִּי הָאָדָם צָרִיף לְכוֹן דַעְתוֹ בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה בְּכָל מֵה שְׁעוֹבֵר עָלָיו, לְהֶאֱמִין בְּאַמֶּת שֶׁהַכֹּל לְטוֹבָתוֹ, כִּי הַכֹּל רְמוּזִים מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַשִּׁיבוֹ אֵלָיו בְּאַמֶּת, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נד), וּמִי שֶׁמְכוּן דַעְתוֹ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּבְכָל מֵה שְׁעוֹבֵר עָלָיו הוּא מְקַשֵּׁר וּמְקַרֵּב עֲצָמוֹ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ — בֵּין בְּטִיבוֹ וּבֵין בְּעִיקוֹ, הוּא מְבַטֵּל כָּל אַחֲזִיזוֹת הַיֵּצֵר הָרַע וְהַסְטֵרָא אַחֲרָא שְׁנֵאֲחִזוּ בְּהַשְׁנוּיִים, כִּי הוּא פּוֹלֵל כָּל הַשְּׁנוּיִים בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁשֵּׁם כָּלוֹ אֶחָד. וְאִם הָיָה כָּל בְּנֵי-אָדָם מִתְנַהֲגִים כֵּן, לְכָלֵל הַכֹּל בְּאַחָד, בּוֹדָאֵי הָיָה הַכֹּל בְּאַהֲבָה וּבְשָׁלוֹם וּבְאַחֲדוּת, וְהָיָה כָּל הָעוֹלָם מְתַקֵּן בְּתַכְלִית הַתְּקוּן, כִּי זֶה יָקָר מִן הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (וַיִּקְרָא יט, יח): "וְאַהֲבַת לְרַעַף כְּמוֹד", אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא זֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּתוֹרָה; כִּי בְּאַמֶּת אֶף-עַל-פִּי שְׁדַעַת כָּל אָדָם מְשַׁנֵּה מִחֲבָרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרִכּוֹת נח), שְׂאִין דַעְתָּן דְּוָמָה זֹו לְזוֹ, וְאִין פְּרָצוּפִיָּהֶן דְּוָמִים זֶה לְזֶה; אֶף-עַל-פִּי-כֵן צָרִיךְ כָּל אֶחָד לְאַהֲבֵי אֶת חֲבָרוֹ כְּנִפְשׁוֹ, וְלִידַע שֶׁהַכֹּל אֶחָד, כִּי כָּל הַפְּעֻלוֹת מְשַׁתַּנּוֹת נִמְשָׁכִין מֵאֶחָד הַפְּשׁוּט, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרָא אֶת כָּל אֶחָד בְּדַעַת מְשַׁנֵּה מִחֲבָרוֹ דִּיקָא, כְּדִי שֶׁכָּל אֶחָד בְּשֵׁנוֹי דַעְתוֹ יִכָּלֵל בְּאַחֲדוּת עִם חֲבָרוֹ, וְלֹא יְבוֹאוּ לִידֵי קִנְיָה וְשִׁנְיָה וּקְטָטָה, חֵס וְשָׁלוֹם, עַל-יְדֵי שְׁנוֹי דַעְתָּם, רַק יֵאָהְבוּ זֶה אֶת זֶה, וַיִּקְיָמוּ אֶת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת יַחַד, וַיִּכְלְלוּ כָּלֵם כְּאַחָד, שְׁזֶה יָקָר מְאֹד אֲצֵל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ —

הֵן חֲסֵרֵי דַעַת וּמְגַשְׁמִים מְאֹד, וְאִין לָהֶן בְּחִירָה. וְעַקָר הַבְּחִירָה אֲצֵל הָאָדָם, וְעַל-כֵּן בְּשִׁבְלֵוֹ נִבְרָא הַכֹּל, כִּי הַבְּחִירָה הִיא הַחֲדוּשׁ וְהַפְּלֵא הַגְּדוֹל מְכֹל יְצִירַת מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. וּמַחֲמַת שְׁעַקָר הַבְּחִירָה הִיא אֲצֵל הָאָדָם, שֶׁבְּשִׁבְלֵוֹ נִבְרָא הַכֹּל, וְעַקָר הַבְּחִירָה עַל-יְדֵי שִׁישׁ יֵצֵר טוֹב וַיֵּצֵר הָרַע, עַל-כֵּן לֹא הָיָה כַח לְהַיֵּצֵר הָרַע לְגַלוּת שְׁקָרוֹ לְהִסִּית וּלְהַדִּיחַ אֶת הָאָדָם, עַד שֶׁהִתְחִיל הָרַבּוּי וְהַשְּׁנוּי בְּמִין בְּנֵי-אָדָם, דִּהְיָנוּ שְׁנֵתְהוּוּ שְׁנִים, שֶׁהוּא כְּשִׁנְבְּרָאָה חוּה וְנַעֲשׂוּ שְׁנִים, וְאִז הָיוּ שְׁתֵּי דַעוֹת, אִז דִּיקָא הָיָה לוֹ כַח לְהִסִּית, כִּי עַקָר אַחֲזִיזוֹ מִרַבּוּי וְשְׁנוּי דַעוֹת, וְהַעֲקָר כְּשִׁנְתְּרַבּוּ בְּנֵי-אָדָם, שֶׁאֲצֵלֵם עַקָר הַבְּחִירָה, וּכְמוֹ שֶׁפָּתוּב (קֹהֶלֶת ז, כט): "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, וְהֵמָּה בְּקִשׁוֹ חֲשַׁבְנוֹת רַבִּים", וּכְמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י שֵׁם, שֶׁתַּכְּף שְׁנַעֲשׂוּ שְׁנִים שְׁנֵקְרָאוּ הֵמָּה בְּקִשׁוֹ חֲשַׁבְנוֹת רַבִּים לְסוּר מֵאַחֲרֵי הַמְּקוֹם, וְחֲטָאוּ נִגְדוּ בְּעֵץ הַדַעַת טוֹב וְרַע, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי מוֹהַר"ן ת"ז"ל (לְקוּטֵי-הַלְכוֹת, רַבִּית, הַלְכָה ה', אוֹת א'); כִּי בְּאַמֶּת נִשְׁמַת הָאָדָם גְּדוֹלָה וּגְבוּהָה מְאֹד, וְלֹא הָיָה כַח לְהַיֵּצֵר הָרַע בְּכָל תַּחְבּוּלוֹתָיו לְהַחֲטִיאוֹ, כִּי אִם עַל-יְדֵי שְׁמַתְלִבֵּשׁ תַּחֲלָה בְּהַאֲשָׁה שְׁדַעַתָּה קְלָה, וְאַחֲרֵי-כֵן הִיא הִסִּיתָה אוֹתוֹ, כִּי הַאֲשָׁה נִלְקַחָה עַל-יְדֵי תְרַדְמָה וְשִׁנְיָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, כא): "וַיִּפֹּל הַגִּזְיָה אֱלֹקִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן, וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו" וְגו', וְשִׁנְיָה הִיא בְּחִינַת הַסְתַּלְקוֹת הַדַעַת, שֶׁמִּשְׁשׁ עַקָר אַחֲזִיזוֹת הַזְּמַן, כִּי בְּהַשְׁכֵּל הָאֱמֵתִי מְשִׁיגִין שְׂאִין שׁוּם זְמַן כָּלֵל, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן סא); וְעַקָר אַחֲזִיזוֹת הַשְּׁנוּיִים הוּא בְּהַזְמַן, שֶׁשֵּׁם כָּל הַשְּׁנוּיִים, וְכִנְרָאָה בְּחוּשׁ רַבּוּי הַשְּׁנוּיִים, שְׁעַל-יְדֵי הַזְּמַנִּים קוֹר וְחֵם, קִיץ וְחֹרֶף, יוֹם וְלַיְלָה, וְאֶפְלוּ בְיוֹם אֶחָד יֵשׁ שְׁנוּיִים רַבִּים, וְכָל זֶה בָּא רַק מִמְּנוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִהַזְּמַן וְלְמַעְלָה מִהַמְּקוֹם, וּכְשֶׁמְלַבִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּזְמַן וּבְמְקוֹם כְּבִיכּוֹל, מִשְׁשׁ נִמְשָׁכִין

כְּשֶׁפְּעֻלוֹת מְשִׁתְּנוֹת נִכְלָלוֹת בְּאֶחָד הַפְּשוּט, וְכַמוּכָא בְּדִבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ב'); אֲבָל מִרְבוּי הַשְּׁנוּיִים — מִשֵּׁם אַחִיּוֹת הַיֵּצֵר הָרַע, עַד שֶׁמְסִיתוֹ לְמַה שֶׁמְסִיתוֹ. וְעַקֵּר הַתְּחִלְתּוֹ הָיָה כְּשֶׁנִּבְרָאָה חוּהָ, וְנִעֲשֶׂה שְׁנֵי בְּנֵי-אָדָם; כִּי מִחֻמַּת שְׁתוּהָ הַיָּא נִלְקָחָה מִתְּרֻמָּה, מִהִסְתַּלְקוֹת הַדַּעַת, בְּחִינַת שְׁנָה, שֶׁשֵּׁם עַקֵּר אַחִיּוֹת הַזְּמַן, שֶׁמִּשֵּׁם כָּל הַשְּׁנוּיִים, עַל-כֵּן הָיָה לְהִנָּחֵשׁ כַּחַ לְהִסִּיתָהּ בְּיוֹתֵר, וְתַכְּף שֶׁהִסִּית אֹתָהּ, הָיָה לוֹ כַּחַ עַל יָדָהּ דִּיקָא לְהִסִּית אֶת הָאָדָם בְּעֶצְמוֹ, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא גְבוּהָ מְאֹד, וְלֹא הָיָה לוֹ כַּחַ בְּשׁוּם אַפֵּן לְהִסִּיתוֹ בְּעֶצְמוֹ, לְעַבֵּר עַל דִּבְרֵי הַשֵּׁם לְאֶכָּל מַעַץ הַדַּעַת, אֲבָל עַל יָדָהּ הִחֲטִיאוֹ. וְכֵן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר; כִּי אַחֲר־כֵּף שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַדּוֹרוֹת מִחוּהָ, וְכָל מַה שֶׁנִּתְּרַבּוּ בְּנֵי-אָדָם בְּיוֹתֵר, יֵשׁ כַּחַ לְהַיֵּצֵר הָרַע בְּיוֹתֵר לְהִחֲטִיא אֶת הָאָדָם, אֲפִלּוֹ הַגְּדוֹל בְּמַעֲלָה, וְהַעֲקֵר עַל-יְדֵי בְּנֵי-אָדָם, שֶׁמִּלְבִּישׁ אֶת עֶצְמוֹ בְּבְנֵי-אָדָם שְׁאִינָם בְּעַלֵּי כַחַ כָּל-כֵּף וּמִחֲטִיאָם, וְאַחֲר־כֵּף עַל יָדָם יָכוֹל לְהִחֲטִיא, חַס וְשָׁלוֹם, אֲפִלּוֹ אֶת הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֵי ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָנִים: פ', פ"א), שֶׁבְּנֵי-אָדָם הֵם מוֹנְעִים גְּדוֹלִים מְאֹד, וַיֵּשׁ לָהֶם כַּחַ לְמַנְעַ וְלְהִסִּית אֶת הָאָדָם, וְלִרְחֹקוֹ מִעֲבוּדַת הַבוֹרָא יִתְּבַרֵךְ שְׁמוֹ וּמִצְדִּיקֵי אֲמַת, יוֹתֵר מִן הַיֵּצֵר הָרַע, כִּי הַיֵּצֵר הָרַע אֵינִן לוֹ יָכֹלֵת רַק כְּפִי כַחוֹ, כְּפִי בְּחִינַת הַיֵּצֵר הָרַע מְאִיזָה עוֹלָם שֶׁהוּא, אֲבָל הָאָדָם הוּא כְּפִלְיוֹת, שֶׁפְּלוֹל מִכָּל הָעוֹלָמוֹת, וְעַל-כֵּן מְנִיעוֹת שֶׁל בְּנֵי-אָדָם הֵן יוֹתֵר מִמְּנִיעוֹת שֶׁל יֵצֵר הָרַע, וְעַל-כֵּן כַּחַ הַיֵּצֵר הָרַע בְּיוֹתֵר הוּא עַל-יְדֵי מַחֲלָקַת וּמְרִיבוֹת וְאֵי הַבְּנוֹת, שֶׁזֶה מַה שֶׁגָּרַם לָנוּ אֶת חֲרַבְּן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, וְעַדִּין מְרַקֵּד בֵּינָן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (יוֹמָא ט:); וְעַדִּין לֹא חֲזַרְנוּ לְאַרְצֵנוּ עַל-יְדֵי-זֶה. וְעַקֵּר הַשָּׁלוֹם הוּא רַק עַל-יְדֵי אֲמַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה ח, יט): "וְהָאֲמַת וְהַשָּׁלוֹם אָהָבוּ"; וְלָכֵן אִם יֵשׁ לְאָדָם אִיזָה מִשְׁפָּט עִם חֲבֵרוֹ, עַלִּיו לְהַשְׁתַּדֵּל לְלַכֵּת

לְבֵית-דִּין, וְהֵם יוֹצִיאוּ אֶת הַמִּשְׁפָּט לְאוֹר. אַף עַקֵּר הַמִּשְׁפָּט הוּא אֲמַת, כִּי מִשְׁפָּטוֹ יִתְּבַרֵךְ הוּא רַק אֲמַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים יט, י'): "מִשְׁפָּטֵי הַיְוָ"ה אֲמַת צְדָקוֹ יִחְדָּו", וְאַפְלוּ בְּמִשְׁפָּט שְׁלֵמֻטָּה, עַקֵּר מִצְוֹת הַמִּשְׁפָּט הַיָּא לְשִׁפְט אֲמַת, לְהַצִּיל הָעֲשׂוֹק וְהַנְּגוּל שֶׁבָּא עָלָיו חֲבָרוֹ לְגַזְלוֹ בְּעוֹלָה וְשֶׁקֶר, לְעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט אֲמַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה ח, טז): "אֲמַת וּמִשְׁפָּט שָׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעֲרֵיכֶם", רַק בְּבְנֵי-אָדָם יֵשׁ שׁוֹפְטִים שֶׁמְטִינַן הַמִּשְׁפָּט בְּשֶׁקֶר, שֶׁהֵם מַחֲרִיבִין הָעוֹלָם, שֶׁזֶה מַה שֶׁהַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ אוֹמֵר: "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם קָיָם, עַל הַדִּין, וְעַל הָאֲמַת, וְעַל הַשָּׁלוֹם"; אֲבָל הוּא יִתְּבַרֵךְ מִשְׁפָּטוֹ אֲמַת תָּמִיד, כִּי עַקֵּר כְּוִנָּתוֹ יִתְּבַרֵךְ לְדוֹן וְלִשְׁפָּט אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּמִשְׁפָּטוֹ הַיִּשְׁרִים וְהָאֲמַתִּים, בְּאִפְּן שֶׁיָּבוֹא כָּל אֶחָד אֶל תְּכִלִּית הַטוֹב הַנִּצְחִי, שֶׁהוּא לְהַפְּלִל בּוֹ יִתְּבַרֵךְ; הַיְנוּ שֶׁיְהִיָּה נִכְלָל אַחֵר הַבְּרִיאָה בְּקִדְּם הַבְּרִיאָה, שֶׁזֶה עַקֵּר תְּכִלִּית הַטוֹב, שֶׁבְּשִׁבְלֵי זֶה נִבְרָא הַכָּל, וּבְזֶה תְּלוּיָהּ כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ, כִּי עַל-יְדֵי כָּל מִצְוָה וְעֲבוּדָה נִכְלָלִין בּוֹ יִתְּבַרֵךְ, וְלִהְפֹּךְ עַל-יְדֵי כָּל עֲבָרָה וּפְגָם נִתְּרַחֲקִין וְעוֹשִׁין פְּרוּד בֵּין קִדְּם הַבְּרִיאָה לְאַחֵר הַבְּרִיאָה; כִּי כָּל הַתּוֹרָה הַיָּא בְּחִינַת אֲמַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מְלָאכִי ב, ו): "תּוֹרַת אֲמַת" וְגו', וְעַל-יְדֵי אֲמַת נִמְשָׁךְ עֵינֵי הַשְּׂגָחַתוֹ יִתְּבַרֵךְ, וְכַמוּכָא בְּדִבְרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יג), שֶׁעַקֵּר הַמִּשְׁכַּת הַשְּׂגָחָה שְׁלֵמָה הוּא עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא טְעָמִים, נִקְדוּת, תְּגִין, אוֹתִיוֹת, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִכְלָל אַחֵר הַבְּרִיאָה בְּקִדְּם הַבְּרִיאָה. וְלָכֵן מְזַהֵר הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר: "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם קָיָם, עַל הַדִּין, וְעַל הָאֲמַת, וְעַל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (זְכַרְיָה ח, טז): "אֲמַת וּמִשְׁפָּט שָׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעֲרֵיכֶם"; כִּי בְּכָל דִּין שֶׁדִּנְגִים אֶת הָאָדָם אוֹ שֶׁאָדָם מִתְּדַיֵּן עִם חֲבֵרוֹ, מְכַרַח לְהִיּוֹת רַק דִּין אֲמַת, וְשֶׁזֶה יָבִיא אַחֲר־כֵּף לְשָׁלוֹם, וְעַל זֶה קָיָם כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ. וְכַעֲיֵן שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת הקדושים (פסיקתא דרב פהנא, פרק י"ט, סימן ו'): שקנים ורמשים להרצות סכר שהן גדלים מהם אף על העולם מתמוטט, ואימתי נתבסס העולם? פי שזלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם משבאו לנהו קדשה, תמן תנינן רבן שמעון בן קנה זכה למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותו. גמליאל אומר: על שלשה דברים העולם קיים,

וּשְׁלֹשָׁתָן בְּפִסּוּק אֶחָד: רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשְׁיָא אוֹמֵר, רְצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזוֹכוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְשֵׁנָאֵמֵר (ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה וישלשתן בפסוק אחד: "אלה הדברים אשר תעשו, דברו אמת איש את רעהו, אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם" (זכריה ח, טז); וישלשתן ויאדיר:

דבר אחד, נעשה הדין, נעשה אמת, נעשה שלום; וצריכים לשמר על דבר זה מאד, פי לצערנו הרב, כל הצרות שעם ישראל סובל, זה רק על-ידי דינים שקרנים, רמאים, צבועים, כמאמרם ז"ל (שבת קלט.): תניא, רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראית דור, שצרות רבות באות עליו, צא ובדק בדיני ישראל, שכל פרענות שבאה לעולם — לא באה, אלא בשביל דיני ישראל, ובפרט בדורותינו אלה, ששמו הערב-רב מטרה להעביר את עם ישראל על הדת, הקימו רבנים מטעמם, שהם כלם משחדים, פי מי שיש לו שיכות אל הערב-רב, הוא כבר משחד. ואמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות בושא, סימן ב'): מתר לבייש את הרבנים ששוכרין את הרבנות לשם גאונה, וראוי לבזותן ולהקל בכבודן, ואין עומדים בפניהם, ואין קורין אותם רבי, והטלית שעליהם כמרדעת של חמור; פי ברגע שדין או רב משחד, הוא מהפך את כל העולם, ולכן לא בחנם שאמר רבן שמעון בן גמליאל: על שלשה דברים העולם קיים, על הדין, ועל האמת, ועל השלום; ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא שופטים): כל הדין דין אמת לאמתו, זוכה לחיי העולם הבא, שנאמר (ישעיה נו, א): "כה אמר הוי"ה שמרו משפט ועשו צדקה", וכן אמרו (סנהדרין ז): אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, כל דין שדין דין אמת לאמתו משרה שכניה בישראל, שנאמר (תהלים פב, א): "אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט", וכל דין שאינו דין אמת לאמתו, גורם לשכניה שתסתלק מישראל, שנאמר (תהלים יב, ו): "משד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר הוי"ה וגו', ואמר רבי שמואל בר נחמן, אמר רבי יונתן: כל דין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין, הקדוש-ברוך-הוא נוטל ממנו נפשו, שנאמר (משלי כב, כב): "אל תגזל דל פי דל הוא, ואל תדכא עני בשער, פי הוי"ה יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש", ואמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן: לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מנחת לו בין ירכותיו, וגיהנום פתוחה לו מתחתיו, שנאמר (שיר השירים ג, ז): "הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל, כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה, איש חרבו על ירכו מפחד בלילות", מפחדה של גיהנום שדומה ללילה; הרי שלף לפניך, איך שאדם צריך ללכת רק אל רבנים ודינים יראי השם וחושבי שמו, שדינים דין אמת לאמתו, וישמר את עצמו מאלו הרע-בנים מטעם, שהם מטעים את הדין, ולוקחים שחד ומחריבים את העולם, פי אין העולם מתקיים אלא על הדין, ועל האמת, ועל השלום, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין", ויש לומר הטעם, למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא יש לומר, כי הנה למדת פרק

מפרקי מדות של התנאים הקדושים, ולא ידמה כדעתך כאלו זה הרבה מאד, ומתי אזהר לקיים את כל זה; וכן נכנסת באדם מחשבה, למה לנו תרני"ג מצוות, שזה הרבה מדאי; לזאת מסימים את הפרק עם המשנה הזאת: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל", כדי להחזיר בך, שהקדוש-ברוך-הוא אוהב את כל בר ישראל, "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", וכן התנאים למדו אהנו מדות טובות, איך לתקן את מדותינו, והכל כדי לזכותנו, שהקדוש-ברוך-הוא חפץ לזכות — לשון זכוף, את רמ"ח איברינו ופש"ה גידינו, שיהיו כלי לקבל בו את אמתת מציאותו יתברך; פי באמת על-ידי כל מצוה שאדם מקיים, ממשיך אור וזיו וחיות ודבקות על אותו איבר, שהוא כנגד אותה מצוה עשה, וכן על-ידי שנוהר מלעבר איזו עברה, חס ושלום, הוא ממשיך אור וזיו וחיות ודבקות על אותו הגיד שהוא כנגד מצוה לא תעשה, וכן המדות הטובות שהתנאים הקדושים למדו אותנו איך לעבד את הקדוש-ברוך-הוא — הכל כדי לזכות, מלשון זכוף, את איברינו וגידינו, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): 'ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר.'

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר. פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמי יש להם חלק.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר. זהו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז); וכן יש להקשות, הרי בהמשך המשנה אמר: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא וכו', ואיך אומר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"? אלא יש לומר, כי הנה חכמינו הקדושים התנאים, שהם אבות של התורה שבעל פה, מגלים לנו מוסר השכל, איך לשוב בתשובה שלמה אליו יתברך, ולהתקרב לאמתת מציאותו יתברך. ואפלו שעשה מה שעשה, עדין יש לו תקנה לחזר אליו יתברך, פי הם מלמדים אותו עצות והתחזקות והנהגות ישרות, איך שיוכל להתקרב אליו יתברך. ולכן מתחילים לפני כל פרק לומר את המשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", כי אין משג פזה להתיאש. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיב): אם אתה מאמין שיכולים לקלקל, תאמין שיכולים לתקן; ואם תאמר, הרי בהמשך אומר: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא וכו'; והוא מתחיל: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", שמשמע בלי יוצא מן הכלל? אלא יש לומר, שזה סובב על עניני הגלגול, שגלה לנו האיש האלקי נורא מאד האר"י ז"ל. ופרש הסבא דמשפטים, שמועיל גלגול לכל החטאים, ועל זה מוכן למה מתחיל "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"; שכלם בלי יוצא מן הכלל: כ"ל — כהן, לוי, ישראל — שלשתם יש להם חלק לעולם הבא ברזי הגלגול. ומביא ראיה: "שנאמר (ישעיה ס, סא): 'ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר'"; שעל-ידי רזי הגלגול יש לכלם תקוה, פי כשמתגלגלים עוד פעם בזה העולם לתקן מעשיהם ונעשים צדיקים, בזה הנה ליה "נצור מטעי", כאלו נוטעים אילן חדש

פרק ב רבי אומר. שיבור. שינור: כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו ויהיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך בכל המדות דרך האמנעי ולא יטה לאחד משני הקלות. שחס הוא כלי צימר יש תפארת לו שאוסף ממון הרצה אצל אין בני אדם מפארין אותו צמדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקצלים ממנו מפאריס אותו. אצל אינו תפארת לעושיה. ואינו נוח לו שהוא צל לדי עניות כשציל כך. אצל מדת הנדיבות שהיא אמנעית צין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושיה. ששומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם. שצני אדם מפארין אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בשאר כל המדות:

פְּרָק ב א רַבִּי אוֹמֵר, אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂיָבוֹר לֹא הָאָדָם, כָּל שֶׁהִיא תִּפְאָרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאָרֶת לֹא מִן שְׂאֵדָם יִפְּל בְּדַעְתּוֹ בְּחִלְשׁוֹת הַדַּעַת, כִּי יִזְכִּיר לְעַצְמוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁחָטָא וְעָבַר בְּזֵה הָעוֹלָם, וְיִרְצֶה לְהִתְרַשֵּׁל, וְלִכֵּן מִזְכִּירִים לּוֹ, שְׂאֵסוֹר לְהִתְיַאֵשׁ, וְאִפְּלוּ שְׁעֵשֶׂה כְּבָר מַה שֶּׁעֲשֶׂה, כִּי לְעוֹלָם יִכּוֹלִים לְתַקֵּן מַה שֶּׁהוּא עֲשֶׂה וּפְגָם בְּזֵה הָעוֹלָם, וְהֵבִין לְמַעֲשֶׂה.

פְּרָק ב'

א רַבִּי אוֹמֵר: הוּא רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ, שֶׁחִבְּר אֶת הַמִּשְׁנָיוֹת, שֶׁהֵן כָּלֵל תּוֹרָה שְׂבַעֲל פֶּה, וְלָמַד תּוֹרָה מִכָּל חֲכָמֵי דוֹרוֹ, וּבִפְרָט מִתְּלַמְּדֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְהוּא הָיָה נוֹסֵעַ מִיְשִׁיבָה לְיִשִּׁיבָה אֶתוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה אֶצֶל כָּלֵם. וּכְמֵאמָרָם ו"ל (ערויבין גג): כִּשְׁהֵינּוּ לֹמְדִים תּוֹרָה אֶצֶל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ, הֵינּוּ יוֹשְׁבִים שֶׁשָּׂה בְּאֵמָה, וּמִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנָה לּוֹ רְשׁוּת מִן הַשָּׁמַיִם לְחַבְּר אֶת הַמִּשְׁנָיוֹת, שֶׁהֵן כָּלֵל תּוֹרָה שְׂבַעֲל פֶּה, לְזֹאת נִקְרָא רַבִּי סֵתָם, הֵינּוּ שֶׁהוּא רַבֵּן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל.

אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂיָבוֹר לֹא הָאָדָם, כָּל שֶׁהִיא תִּפְאָרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאָרֶת לֹא מִן הָאָדָם: צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיף לְבָרַר לֹא דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁשִּׁילָף בֶּה תָּמִיד, וְלֹא יִבְלָבֵל אֶת עַצְמוֹ מִדֶּרֶךְ לְדֶרֶךְ. וְסֵפֶר רַבְּנֵי ו"ל (לקוטי מוה"ר"ז, חלק ב', סימן קטו), שֶׁהִיָּתָה לֹא הִתְחַזְּקוֹת גְּדוּלָּה בְּעַבְדוּתוֹ, וְלֹא הֵנִיחַ עַצְמוֹ לְבִלְבָּל כָּלֵל. וְדָרְכוּ הֵיָּתָה, שֶׁהִיָּה בּוֹרֵר לֹא אֵיזוֹ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהִתְנַהֵג בְּעַבְדוּת ה', וְהִתְחִיל לְהִתְנַהֵג בְּזוֹ הִתְנַהֵגוֹת וּבְאֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁבָחָר לּוֹ, וְהִיָּה מִתְנַהֵג בְּזוֹ הִתְנַהֵגוֹת אֵיזָה זְמַן, וְכָל מַה שֶּׁהָיָה בְּאֹת אֵלָיו מִחֲשָׁבוֹת אַחֲרוֹת לְבִלְבָּלוּ מִהִנְהֵגָה זֹאת וְלִהְתַּנְהֵג בְּדֶרֶךְ אַחֲרָת, לֹא הָיָה שׁוֹמֵעַ לְאֵלוֹ הַמִּחְשָׁבוֹת כָּלֵל, וְהָיָה דוֹחָה אֶת אֵלוֹ הַמִּחְשָׁבוֹת מִדַּעְתּוֹ, וְלֹא הֵנִיחַ לְכַנֵּס בְּדַעְתּוֹ כָּלֵל, רַק הָיָה חֹזֵק וְאִמִּץ בְּדַעְתּוֹ מֵאֵד, וְהָיָה הוֹלֵף וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ שֶׁבָחָר לּוֹ אֵיזָה זְמַן. אֵף אַחֲרֵיכֶן בְּהַמְשֵׁךְ הַזְּמַן, אַחַר כִּפְּמָה שְׁבוּעוֹת, חֲזָרוּ וּבָאוּ אֶל דַּעְתּוֹ אֵילוֹ מִחֲשָׁבוֹת שֶׁצָּרִיף לְהִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ אַחֲרָת, וְאַחַר שֶׁעָבַר זְמַן אַרְבֵּי, אֲזִי יִשָּׁב עַצְמוֹ, וּבָחַר לּוֹ אֵיזָה דֶּרֶךְ וְסִדֵּר אַחַר כִּפְּמֵי שֶׁהָיָה נִרְאֶה לּוֹ אֲזִי, אֲבָל לֹא הֵנִיחַ עַצְמוֹ לְבִלְבָּל כָּלֵל פֶּעַם מִעַבְדוּתָהּ לְעַבְדוּתָהּ וּמִדֶּרֶךְ זֶה לְדֶרֶךְ אַחֲרָת, רַק הָיָה חֹזֵק לִילֵף בְּדֶרֶךְ אַחַת זְמַן גְּדוּל. וּכְמוֹ-כֵן הָאָדָם צָרִיף לְבָרַר לְעַצְמוֹ לְלַמֵּד אֶצֶל רַב אֶחָד דִּיקָא, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֵי ו"ל (ספֶּר-הַמִּדּוֹת, אוֹת אַמוּנָה, חֵלֵק ב', סִימָן ז'): כִּשְׁהוֹלֵף מְרַב לְרַב אֲזִי צָרִיף לְחֹזֵק אַמוּנָתוֹ בְּאַחַדוֹת ה' יִתְבָּרַךְ, כִּי הִלְמוּד מִהֶרְבֵּה מִלְּמַדִּים מְזִיק לְאַמוּנַת הַיְחוד. וְכֵן הוּא (ספֶּר-הַמִּדּוֹת, אוֹת צִדִּיק, סִימָן עה): מִי שֶׁהָיָה מְקַרֵּב לְצִדִּיק אֶחָד, וְאַחֲרֵיכֶן מְקַרֵּב אֶת עַצְמוֹ לְצִדִּיק

אחר, התורה ששמע מהצדיק הראשון מטרידה אותו. ואלו כשיברר לעצמו דרך ישרה, וילמד אצל רב אחד, מה יצא מזה? שהדרך שלו תהיה לתפארת להקדוש-ברוך-הוא, שהוא יתפאר ממנו, שזה "כל שהיא תפארת לעושיה"; כי מי שבחר לו דרך ישרה אחת, ואינו משנה מפעם לפעם דרכים ונהנהגות, וכן לומד אצל רב אחד, ואינו משנה מרבי לרבי, על-ידי-זה

הָאָדָם. וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה קָלָה כְּבַחְמוּרָה, שְׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת. וְהוּי מְחַשֵּׁב הַפְסֵד מִצְוָה כְּנֹגֵד שְׂכָרָה, וְשֹׁכֵר עֲבָרָה

שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נתפרש צמורה שכר המקיים מצות עשה ולא עונש המצטל מעשייתו דלילו ענשן של מצות לא תעשה מפורשות הם סקילה. שריפה. הרג. וחנק. כרת. ומיתה צידי שמים. ומלקות. העונש הקל לעזירה הקלה. והחמור לחמורה: והוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מסחורתך וממונך מפני עסק המצוה. כנגד השכר שיעלה לך ממנה צעוה"ז או צעוה"צ שיהא

יותר מלוחו הפסד: ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה בעזירה כנגד הפסד שעמיד לנא לך ממנה:

כל הדרך שיתנהג תהיה לשם אל עולם, שהוא יתברך יתפאר בו. וכן אדם שמתנהג כך, שהולך רק בדרך ישרה אחת, ואינו מבליבל את

עצמו מדרך לדרך ומרב לרב, אזי גם בגני-אדם ילמדו ממנו איך להתנהג, כי יסתכלו עליו, שזה "ותפארת לו מן האדם", שבגני-אדם יתפארו מהנהגותו, כי זה תלוי בזה, אם אדם עובד את הקדוש-ברוך-הוא לשמה, ומנהיג את עצמו בדרך ישרה אחת, ולומד אצל רב אחד, לא מחליף דרכים, ולא משנה בכל פעם רב וצדיק אחר, אזי גם בגני-אדם יתפארו עמו, והבן למעשה.

וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה קָלָה כְּבַחְמוּרָה, שְׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת, וְהוּי מְחַשֵּׁב הַפְסֵד מִצְוָה כְּנֹגֵד שְׂכָרָה וְשֹׁכֵר עֲבָרָה כְּנֹגֵד הַפְסֵדָה: צריך שתדע, אהובי, בני! שהאדם צריך למסור את נפשו לקיים את מצוותיו יתברך, ואל יקל בעיניו שום מצוה, כי אדם אינו יודע מה זו מצוה קלה ומה זו מצוה חמורה, כי לפעמים מה שנדמה לאדם מצוה קלה, זו מצוה חמורה שבחמורות, ומה שנדמה לאדם מצוה חמורה, זו קלה מאד, כי אין האדם יודע להעריך מצוה ממצוותיו יתברך, כי הוא יתברך נתן לנו תרי"ג מצוות, ועלינו למסור את נפשנו לקיים את כל מצוותיו בשמחה עצומה. וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות שמחה, סימן א'): כשהאדם עושה מצוה בשמחה, זה סימן שלבו שלם לאלהיו; כי עליך לזכור, "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות"; כי אצלו יתברך העקר לב אמת, לב תמים, לקיים את מצוותיו יתברך בלב טהור, ולא יתבלבל משום דבר שבעולם. ואדם צריך תמיד לחשב ולהתבונן בדעתו את ההפסד והצער שיהיה לו אם לא יקיים את מצוותיו יתברך פראוי, שזה מה שאמר התנא הקדוש: "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה"; כי אצלו יתברך העקר כשפא לאדם קשה לקיים מצוה, והוא צריך למסור את נפשו בשביל קיומה, זה אצלו יתברך חשוב יותר מהכל. וזה שאמר: "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה"; הינו תמיד יהיה חשוב בעיניך מצוה שבאה לך קשה מאד ובהפסדים רבים ובקשי, מאשר יקיים מצוה בנגל ושכרה בצדה. וכן הדבר "ושכר עברה כנגד הפסדה"; כי לפעמים בא לאדם קל מאד לעשות עברה, ועוד מקבל על זה שכר, רחמנא לצלן, עם כל זאת אצל הקדוש-ברוך-הוא חשוב יותר אדם שבוער בו יצרו מאד, ומה

ב דרך ארץ. מלאכה או סמורה: שיגיעת שניהם גם שפסיד בעת שעושה עברה, רחמנא משכחת עון. שהמורה מתשת כמו של אדם והמלאכה לישזבן, ואף-על-פי-כן הוא נמנע מלעשותה, מפרכת ומסזרת את הגוף ומתוך כך יצר הרע צטל זה יותר חשוב אצלו יתברך מהכל. הינו ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה. ואם תאמר פשהאדם בא לו קשה לעשות את העברה, ועוד

מפסיד כסף אם יעשה אותה, ואף-על-פי-כן מתגבר ואינו עושה אותה, זה יותר חשוב אצלו יתברך מאשר בא לו בקלות ובשכר עברה ומתגבר עליה, והבן למעשה.

כְּנָגַד הַפְּסֻדָּה. וְהִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאִין אַתָּה בָּא לְיַדֵּי עֲבֵרָה, דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמָּךְ, עֵינֵי רוּאָה וְאַזְן שׁוֹמְעַת, וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסִפְרָא נִכְתָּבִים: ב רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אוֹמֵר, יָפָה תְּלֻמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שְׂיִגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁבַּחַת עוֹן. וְכָל תּוֹרָה שְׂאִין עִמָּה מְלָאכָה, סוּפָה

והסתפל בשלשה דברים

ואין אתה בא לידי עברה: דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים: צריך שתדע, אהובי, בני! שהאדם צריך להיות דבוק באין סוף ברוך הוא, ולידע ולהודיע ולהודיע ולהודיע, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, וכשיחדיר בעצמו ידיעות אלו, יזכר שאין העולם הפקר, כי הכל זה אלקות ואלקות זה הכל, וידע שלמעלה מתנהג כדגמת דלתתא, וזה "מה למעלה ממך", הינו מה שקורה למעלה, תראה את זה ממך, כמו שעיניך רואות בכל דבר, בן כבכול, הקדוש-ברוך-הוא "עין רואה", עינא חד דרחמי מאיר עליך, כמובא (אדרא רבה גשא קלז): עינא חד דרחמי, עינא דעתיקא דעתיקין; וכן "אזן שומעת" את תפלתך שאתה מתפלל אליו יתברך. "וכל מעשיך בספר נכתבין"; ועליך לדעת, אשר כל מה שאתה עושה בכל יום, אתה בעצמך רושם בספר העליון, וחותם על זה, כמו שכתוב (איוב לו, ז): "ביד כל אדם יחתם"; כי כל אדם, מה שהוא עושה בכל יום, נכתב בספר העליון, והוא חותם על זה. וכמובא (תקוני-זוהר, תקון ה'): ואית חובין דאיתמר בהון וביד כל אדם יחתם, ומראין לה חתימת ידוהי; וכן אמרו חכמינו הקדושים (תענית יא): אמרו בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו, כל מעשיו נפרטין לפנינו, ואומרים לו: "כה וכה עשית במקום פלוני וביום פלוני?" והוא אומר: "הן". ואומרים לו: "חתם וחותם, שנאמר (איוב לו, ז): "ביד כל אדם יחתם". ואמרו (פנחומא בראשית): בינן שבא אדם לפטר מן העולם, נגלה עליו הקדוש-ברוך-הוא, אומר לו: "כתב מעשיך שעשית, שאתה מת על מעשיך שעשית", והוא כותב, בינן שכתב אומר לו: "חתם", והוא חותם, שנאמר: "ביד כל אדם יחתם", ולעתיד לבוא כשיושב הקדוש-ברוך-הוא לדון עם בריותיו, מביא כל הספרים של בני-אדם, ומגלה להם מעשיהם, לכה נאמר: "ביד כל אדם יחתם", כי אם תדיק בהלשון, הנה צריך להיות כתוב: "וכל מעשיך בספר כותבין", מה הלשון: "וכל מעשיך בספר נכתבין"? אלא האדם בעצמו כותב את כל מעשיו שעשה, וכן חותם עליהם. ולכן ראה, אהובי, בני, לשמר מאד על כל מעשיך, ותרגיל את עצמך תמיד להסתפל בעיניך רק אליו יתברך, ותטה אונך לקול הפנימי של הבריאה, ועל-ידי-זה תהיה דבוק בחי החיים בו יתברך, והבן למעשה.

ב יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון: צריך שתדע, אהובי, בני,

שְׁצָרִיכִים אֶת שְׁנֵיהֶם דִּיקָא, מַצַּד אֶחָד — יֵהָא עֵמֶל בְּתוֹרָה תְּמִיד וְיִגְיעַתָּה תֵּהֵא מִשְׁכַּחַת עוֹן וּמְהָ לְלַמַּד הַרְבֵּה תוֹרָה, וּמַצַּד שְׁנֵי — צָרִיךְ לַעֲסֹק גַּם בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ. וּכְמֵאמָרָם ו'ל (בְּרִכּוֹת ל"ה): עַל הַפְּסוּק (דְּבָרִים י"א, י"ד): "וְאַסְפֹּת דְּגִגְדָּה", מַה תְּלַמּוּד לֹאמַר? לְפִי שְׁנָאמַר (יְהוֹשֻׁעַ א, ח): "לֹא יְמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת מִפִּיךָ", יְכוּל דְּבָרִים כְּכַתְּבָם? תְּלַמּוּד לֹאמַר: "וְאַסְפֹּת דְּגִגְדָּה", הַתְּנַהֵג בְּהֵם מְנַהֵג דֶּרֶךְ אֶרֶץ, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, הִיגְוּ שְׂאָדָם צָרִיךְ גַּם לַעֲסֹק בְּמִשְׁא וּמִתָּן וּפְרִנְסָה,

עֲמַהֵם לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְלֹא כְּדִי לִיטוּל עֵטְרָה לֹאמַר כֵּךְ וְכֵךְ עִשִׂיתִי כִּשְׁצִיל הַלְּבָבוֹת: שְׁזִכּוֹת אֲבוֹתָם מְסִיעֵתָן. שְׁזִכּוֹת אֲבוֹתָן שֶׁל צְבוֹר וְלִדְקָתָן הָעוֹמְדָה לַעֲד הֵיא הַמְּסִיעֵת אֶל הָעוֹסְקִין עִמָּהֵן לְהוֹלִיֵא לְאוֹר דְּקוֹן וְלֹא מַלְד טוֹב הַשְׁתַּדְּלוּתָם שֶׁל הָעוֹסְקִים: וְאַתֶּם מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם

בְּטֵלָה וְגוֹרְרָת עוֹן. וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוֹר, יֵהִיו עֲמֵלִים עִמָּהֵם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שְׁזִכּוֹת אֲבוֹתָם מְסִיעֵתָם וְצִדְקָתָם עוֹמְדָת לַעֲד. וְאַתֶּם, מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׁכַר הַרְבֵּה כְּאֵלוֹ עֲשִׂיתֶם:

שְׁכַר. אֵיךְ עַל פִּי שְׁאִין הַדְּבַר כֹּחַ לִידֵי גַמְר טוֹב מַלְד מִעֲשִׂיכֶם. אֲלֹא כִּשְׁצִיל זְכוּת אֲבוֹתָם שֶׁל צְבוֹר. מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׁכַר כְּאֵלוֹ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַיְשׁוּעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל הוֹאִיל וְאַתֶּם עוֹסְקִים לְשֵׁם שָׁמַיִם. פִּירוּשׁ אַחֵר וְכֹל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוֹר לְהַכְרִיחַ וּלְכוּף אֶת הַצְּבוֹר לְדַבְּרֵי מַלְוָה לְדַקָּה אוֹ לְפִדְיוֹן שְׁבוּסִים יֵהִיו עוֹסְקִים עִמָּהֵם לְשֵׁם שָׁמַיִם. שְׁזִכּוֹת אֲבוֹתָם שֶׁל צְבוֹר מְסִיעֵתָן לְתַת מַה שֶׁפִּסְקוּ עֲלֵיהֶם וְאִפְּלוּ מִמּוֹן הַרְצָה וְהַלְדָּקָה שֶׁעָשׂוּ

שְׁזָה מְנַהֵג דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְסִימּוֹ שֵׁם בְּגִמְרָא: הַרְבֵּה עָשׂוּ כְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְעֵלְתָה בְּיָדָם, שְׁזָה "וְכָל תּוֹרָה שְׂאִין עִמָּה מְלֵאכָה, סוּפָה בְּטֵלָה וְגוֹרְרָת עוֹן"; כִּי אִם אָדָם אֵינּוּ עוֹסֵק גַּם בְּפְרִנְסָה, לְבַסּוּף הָעֲנִיּוֹת תַּעֲבִיר אוֹתוֹ עַל דַּעְתּוֹ וְעַל דַּעַת קוֹנּוֹ (עֲרוּבִין מ"א), וְיִבְטֵל מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְיַעֲבֹר עֲבָרוֹת, וְיַעֲשֶׂה עוֹנוֹת, רַחֲמָנָא לְצִלָּן. כִּי (בְּתַבּוֹת נ"ט): הַבְּטֵלָה מְבִיאָה לְיַדֵּי שְׁעָמוּם וְלְיַדֵּי זְמָה; וְלִכֵּן צָרִיכִים לַעֲסֹק בְּשְׁנֵיהֶם דִּיקָא, הִיגְוּ תוֹרָה

וּמִשְׁא וּמִתָּן, כִּי כֵךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ זְמַן פְּנוּי לְחֵטָא. וּבְיַדֵּי אִם אָדָם יְכוּל לְרְאוּת שְׁעִבּוּדָתוֹ תִּהְיֶה עֲבוּדַת צָרְכֵי צְבוֹר, אֵין לְמַעֲלָה מְזָה, כִּי כֵךְ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יְרוּשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת, פֶּרֶק ה', הַלְכָה א'): הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צְבוֹר כְּעוֹסֵק בְּתוֹרָה. וּמִמִּשְׁיָךְ וְאוֹמַר: "וְכָל הָעוֹסְקִים עִם הַצְּבוֹר יֵהִיו עֲמֵלִים עִמָּהֵם לְשֵׁם שָׁמַיִם"; אֶפְּלוּ אֵלוֹ שְׁמֵתְפָרְנְסִים מְצָרְכֵי צְבוֹר, צָרִיךְ שְׁעָקֵר בְּנִתְהֵי רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם, "שְׁזִכּוֹת אֲבוֹתָם מְסִיעֵתָם, וְצִדְקָתָם עוֹמְדָת לַעֲד"; הִיגְוּ כִּי מִי שְׁעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צְבוֹר זוֹכֵה שְׁזִכּוֹת הָאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים מְאִירָה בּוֹ, כִּי גַם הֵם עֲסָקוּ בְּצָרְכֵי צְבוֹר, לְקַרְבֵּי אֶת בְּנֵי הָאָדָם אֶל הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא, וְלַמְדוֹ אַתֶּם תּוֹרָה. "וְאַתֶּם מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שְׁכַר הַרְבֵּה כְּאֵלוֹ עֲשִׂיתֶם"; הִיגְוּ אֶל תַּחֲלֵשׁ דַּעְתָּךְ, אֶהוּבִי, בְּנִי, שְׂאֵתָה לֹא יְכוּל לְלַמַּד מִסְּפִיק, מִפְּנֵי שְׂאֵתָה טְרוּד בְּצָרְכֵי צְבוֹר, כִּי מַעֲלַת הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צְבוֹר עוֹלָה עַל הַכֹּל, כִּי כֹל מִי שְׁמִזְכֵּה אֶת הַרְבִּים בְּקִיּוּם הַמְּצוּוֹת וּבְלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, הוּא מְתַחַלֵּק עִמָּהֵם חֶלֶק בְּחֻלְק. וְלִכֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי! רְאֵה לְהַתְמִיד בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּתַשׁוּקָה עֲצוּמָה, כִּי רַק זֶה מַה שִׁישְׂאָר מִמֶּךָ. וְאִם אַתָּה צָרִיךְ לְהַתְפָּרְנֵס, רְאֵה שְׁפָרְנְסָתָךְ תִּהְיֶה בְּעֲנִיּוֹת צָרְכֵי צְבוֹר, שְׁשֵׁם גַּם הִיגְיעַתָּה וְהַטְרַחָה שְׂאֵתָה טְרוּדָה, זֶה גַּם מְצוּנָה, וְתִקְבֵּל שְׁכַר עַל זֶה, מַה שְׂאִין בֵּן אִם אַתָּה יַגְע וְטוֹרַח בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיִּים, לֹא תִקְבֵּל שְׁכַר עַל הִיגְיעַתָּה וְהַטְרַחָה הַגְּשָׁמִית שְׂיַגְעָתָה. וְלִכֵּן רְאֵה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי צְבוֹר, וְתְמִיד תִּרְאֶה שְׂתִהְיֶה

תעמוד להם לעד. ואחס המתעסקים לכוף את הנזכר למנוה זו. מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המנוה מממוניכם ממש. ורמז"ס פירש ואחס מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם. אם נשעה שאחס עוסקים עם הנזכר נתזטלמם מעשיית חיזו מנוה נשזיל עסקי הנזכר מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם אותה מנוה שנתזטלמם ממנו: ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם

אלא לצורך עצמן: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל אדם רק חושב מעצמו, ואף אחד שלא יטעה אותך, כאלו הוא רוצה את טובתך, אין דבר כזה! כי לכל אחד ואחד יש פניה, היות שאינו מנפה אותך בלמוד התורה הקדושה וקיום המצוות והתחזקות בשמחה והתעוררות בתפלה. וזהו שמעורר אותנו התנא הקדוש: "הווי זהירין ברשות"; בכל דבר שהוא רשות, הינו שאין בו טובה רוחנית להוציא אותי מהשאל תחתית ומתחתיו שנפלטתי אליה, ולנפות אותי ללמד תורה ולעסק בתפלה, תזהר מאד מאד בזה, ואפלו שיגיד לך שהוא החבר הכי טוב שלך — אל תאמין לו בשום פנים ואופן, ואל תחיה באשליה, כי בדברים של רשות הכלי עולם הזה אין דבר כזה חבר טוב, שמקרב אותך, כי אם אתה רואה שהוא מקרב אותך ומחייב אליך, זכר וזכר, אהובי, בני! "שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן"; כל פונתו היא רק לצורך עצמו הוא רוצה למלא את תאנתו ולנצל אותך. ואף שאתה רואה שהוא אוהב אותך, זכר אשר "נראין פאוהבין בשעת הנאתן", הוא רק מראה את אהבתו אליך בשעה שהוא מקבל ממך טובת הנאה, כסף או פבוד, או שאר דברים, אזי מראה פנים כאלו הוא אוהב אותך. והראיה לזה "ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו", כי בזמן שיהיה לך דחק, הוא יברח ממך ויעזב אותך לנפשך. וזה הסימן אם אדם אוהב אותך באמת — אם בעת צרה, בשעה שאתה נמצא בדחק ובצרה — הוא עוזר לך, זה סימן שהוא אוהב אמתי שלך, אבל אם בעת צרתך הוא עוזב אותך, דע לך שהוא שקרן, רמאי, צבוע, שר"ץ השורץ על הארץ, ותברח ממנו. ורואים אצל יהודה, בעת צרתו פתיב (בראשית לח, א): "ויהי בעת ההיא ויירד יהודה מאת אחיו, ויט עד איש עדלמי ושמו חירה", ופרש רש"י, שהורידוהו אחיו מגדלתו כשראו בצרת אביהם וכו', הינו שפלים עזבו אותו, אזי ירד מגדלתו והלך עד עירה שנקראת עדלם, ושם מצא איש עדלמי והתחבר אליו. ואחר-כך כשארעה עמו הצרה, שמתו שני בניו וכו', ובה למעשה תמר, כתוב (שם): "וישלח יהודה את גדי העזים ביד רעהו העדלמי לקחת הערבון" וגו', נשאלת השאלה: למה בהתחלה קראו "איש עדלמי", ועכשו קראו "רעהו העדלמי"? אלא בעת שיהודה נכנס בצרה גדולה, והיו לו בושות וחרפות גדולות, היה חירה צריך לעזבו — מה לו עם אדם כזה? אף הוא נשאר אצלו ועזר לו. זה נקרא 'חבר טוב', רע אמתי. ולכן נקרא בעת צרה "רעהו העדלמי". וזכור דבר זה תמיד, אהובי, בני! שחבר טוב זהו רק מי שעוזר לך בעת צרה. ואפלו אחד נשבע לך, שהוא החבר הכי טוב שלך, בשום פנים ואופן אל תאמין לו, רק כשתהיה, חס ושלום, בעת צרה, והוא ימסר את נפשו בשבילך, אז תאמין לו שהוא החבר הכי טוב שלך.

ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין פאוהבין בשעת הנאתן. ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו:

וּמְסָפֵר, שֶׁהִגְאוֹן הַגְּדוֹל ר' בְּרוּךְ בָּעַר מְקַאמְנִיץ ז"ל, בְּעַת צוּק הָעֵתִים, נִשְׁאָר בְּנוֹ ר' יַעֲקֹב מֹשֶׁה ז"ל בַּגְּבוּל הַשְּׁנִי, וְעָבַר זְמַן רַב, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְרְאוֹתוֹ. וְאָבִיו הָיָה בְּצַעַר רַב עַל כֵּן, כִּי הֵבִין הַזֶּה הָיָה מְאֹד חָבִיב בְּעֵינָיו. וְהִנֵּה בֵּין כָּל הַבְּחוּרִים הָיָה בְּחוּר אֶחָד, שֶׁרָאָה וְהִבִּין אֶת צִעְרוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, וְעָשָׂה מַעֲשֵׂה וְעָבַר אֶת הַגְּבוּל, כִּי הָיָה לוֹ פֶּאֶסְפָּאֲרֵט בֵּינְלָאֲמִי, וּמְסָרוֹ לְבָנוֹ, וְכֵן עָבְרוּ שְׁנֵיהֶם אֶת הַגְּבוּל. וְכַמוֹכֵן גְּדָל הַשְּׁמִמָּה שֶׁהִיָּתְתָה לְרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה, כְּשֶׁרָאָה אֶת בְּנוֹ אַחַר זְמַן רַב שֶׁלֹּא רָאָה אוֹתוֹ. וּמֵאֵז קָרַב רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה מְאֹד אֶת הַבְּחוּר הַזֶּה, בְּאִפְסָן יוֹצֵא מִן הַכֶּלֶל. וּפְעַם אַחַת לֹא יָכוֹל הַבְּחוּר הַזֶּה לְהִתְאַפֵּק, וְשָׂאֵל אֶת רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה: "הֲלֹא כָּל בְּחוּר אַחַר בִּישִׁיבָה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת זֶה לְרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הַכִּי גְדוֹלָה, וְיִמָּה הִרְבוּתָא מַה שְּׂאֲנִי עֲשִׂיתִי?" עָנָה וְאָמַר לוֹ רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "לְאָדָם יֵשׁ יְדִידִים מִיְדִידִים שׁוֹנִים, יֵשׁ יְדִיד שֶׁהוּא יְדִיד בְּעִלְמָא, וְיֵשׁ יְדִיד שֶׁהוּא יְדִיד אֲמֵת. וְאִם רוֹצֵה אָדָם לְדַעַת מִיְהוּ יְדִיד אֲמֵת שְׁלוֹ, וְכִיצַד יְבַדֵּק אֶת זֶה? אֵלֶּא צָא וּבְדַק עַל-יְדֵי מִי נִתְגַּלְגְּלָה טוֹבֶתְךָ — זֶהוּ יְדִיד הָאֲמֵת"; וְזֹאת צְרִיכִים תְּמִיד לְזַכֵּר. כִּי בְּאֲמֵת בְּזֶה הַעוֹלָם אֵין לְאָדָם חֵבֵר טוֹב, וְאִם אֶחָד שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲלֶיךָ, אֶהוּבִי, בְּנִי! כִּי כָּל אֶחָד רַק חוֹשֵׁב מְטוֹבֵת עֲצָמוֹ. וּמִי בְּאֲמֵת הַיְדִיד הַטוֹב שֶׁלְךָ? מִי שֶׁעוֹזֵר לְךָ בְּעַת צָרְתְּךָ, וְאֵינּוּ עוֹזֵב אוֹתְךָ עַד הַרְגַע הָאַחֲרוֹן, בּוֹ תְּדַבֵּק תְּמִיד, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

ד עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שְׂיַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנְךָ, בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדִי שְׂיִבְטַל רְצוֹן אַחֲרֵים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ.

ד עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שְׂיַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנְךָ, בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדִי שְׂיִבְטַל רְצוֹן אַחֲרֵים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לְבַטַּל אֶת רְצוֹנוֹ לְגַמְרֵי אֵל הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּשְׁטֵי-מוֹתְבֵּרֵין, חֶלֶק ב', סִימָן ד'). אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לְהַגִּיעַ אֵל רְצוֹן בְּזֶה, שְׂיַדַּע שֶׁהַכֹּל מִמְּנוֹ יִתְבַּרֵךְ, בְּרְצוֹנוֹ הַפְּשוּט, וְאֵז יִקְיַם אֲצֵלוֹ (שְׂעִיָּה ס"א, ה'): "וְעַמְדוּ זָרִים וְרַעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי גֶכֶר אֶפְרַיִם וְכַרְמֵיכֶם, וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי הַיְיָ תִקְרְאוּ", כִּי בְּרַגַע שְׂאָדָם מְבַטַּל אֶת רְצוֹנוֹ לְגַמְרֵי אֵל הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, אֵז לֹא צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כֶּלֶל עֵסֶק וּמְלָאכָה, כִּי אִפְלוּ הִתְבַּרְחִיּוֹת שְׁלוֹ נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי אַחֲרֵים, וְזֶה נַעֲשֶׂה כְּשֶׂאָדָם זוֹכֵה לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה כְּזוֹ, שֶׁהוּא בְּטַל וּמְבַטַּל אֵל רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְאֵז הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יַעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ. וְזֶה תְּלוּי בְּזֶה; כִּפִּי שְׂאִתָּה מְבַטַּל אֶת רְצוֹנְךָ אֵל הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, כֵּן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה אֶת רְצוֹנְךָ. וְהוּא מוֹסִיף "בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדִי שְׂיִבְטַל רְצוֹן אַחֲרֵים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ"; אִם תִּזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוֹ לְהִיּוֹת בְּטַל וּמְבַטַּל אֵל אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּלְבַטַּל אֶת עֲצָמְךָ רַק אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, אֵזִי כֹּלָם יִתְבַּטְּלוּ גַם אֵלֶיךָ, כִּי יְבַטַּל רְצוֹן אַחֲרֵים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ. וְזוֹ מְדַרְגַת גְּדוּלֵי מְפֻלְגֵי הַצְּדִיקִים, שְׂזוֹכִים לְהַגִּיעַ אֵל בְּטוֹל אֲמֵת בְּזֶה אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, עַד שְׂאֵין לְפָנָי עֵינֵיהֶם כְּלוּם רַק אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. לְכֵן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי!

יְדֵי רְצוֹנוֹ הַחֲזֵק מְאֹד שְׂזָכָה בְּזֶה הָעוֹלָם הַרְחוֹק דִּיקָא. כִּי דִיקָא מַחֲמַת גְּדֹל הַהִתְרַחֲקוּת, זָכָה לְרְצוֹן חֲזֵק בְּשִׁלְמוֹת פְּנִי"ל, אֲשֶׁר רַק בְּשִׁבִיל זֶה יֵרֵד לְזֶה הָעוֹלָם, כְּדֵי לְזַכּוֹת פָּאן דִּיקָא לְרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, מַחֲמַת שְׂזָה הָעוֹלָם רְחוֹק בְּיֹתֵר בְּתַכְלִית הַרְחוֹק. אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נִתֵּן בַּחֲרִיָּה לְאָדָם, וְעַל-כֵּן אֵת זֶה לְעַמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹקִים, כִּי בְּרָא בְּזֶה הָעוֹלָם כְּמֵה דְבָרִים, וְהִלְבִּישׁ בָּהֶם חַיּוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְנִתֵּן בַּחֲרִיָּה לְהָאָדָם, דְּהֵינּוּ שְׂיֵישׁ גַּם רְצוֹנוֹת לַתְּאוּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שְׂאֵלוֹ הָרְצוֹנוֹת הֵם מִתְנַגְּדִים כְּנֶגֶד רְצוֹן דְּקִדְשָׁה; כִּי עַקֵּר כָּל הַתְּאוּוֹת הֵם רְצוֹנוֹת נְפוּלִים, וְעַל-כֵּן נִקְרְאוּ אֵי תְּאוּוֹת, שֶׁהֵיא בַּחֲרִיָּת חֲמֻדָּה וְרְצוֹן, וְכִשְׂמִתְגַּבְּרִים, חֵס וְשְׁלוֹם, הַתְּאוּוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵם רְצוֹנוֹת דְּסִטְרָא אַחְרָא, אֲזִי, חֵס וְשְׁלוֹם, נִפְגַּם הָרְצוֹן דְּקִדְשָׁה, עַד שְׁחֵס וְשְׁלוֹם יְכוּל לְשַׁכַּח לְגַמְרֵי אֵת הָרְצוֹן דְּקִדְשָׁה, עַד שְׂיִשְׁכַּח מִלְכֻסָּף וְיִלְהַשְׁתַּוְּקַק לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וּבְאֵמַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרָא כָּל הַדְּבָרִים שְׂבַעוֹלָם הַזֶּה שְׂיֵישׁ לְאָדָם תְּאוּוֹת אֱלִיָּהֶם, בְּרָא הַכֹּל לְטוֹבָתָנוּ, בְּשִׁבִיל קִיּוּם הָאָדָם. כִּי בְּאֵמַת לֹא הָיָה אִפְשָׁר לְהָאָדָם לְהִתְקַיֵּם בְּעוֹלָם הַזֶּה אִפְלוּ שְׂעָה קֵלָה לְגִדְל רְצוֹן וְכִסּוּפִין וְהַשְׁתַּוְּקָאוֹת הַנִּשְׁמָה הַקְּדוּשָׁה שְׂבַאָדָם, אֲשֶׁר הֵיא מִשְׁתַּוְּקָאוֹת תְּמִיד לְשׁוֹב אֶל דּוּדָה, לְמִקּוֹר מַחְצַבְתָּהּ, בְּרְצוֹן חֲזֵק וְתַקִּיף מְאֹד, כִּי שְׂרַשׁ הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה הוּא מִמִּקּוֹר הָרְצוֹן, מִבְּחִינַת רַעְוָא דְרַעְוִין, שֶׁהוּא שְׂרַשׁ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּלוּלִים בְּמַשָּׁה רַבְּנָו, אֲשֶׁר טִבַּע הַנִּשְׁמָה תְּמִיד לְכֻסָּף בְּרְצוֹן חֲזֵק מְאֹד לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, בְּפָרֵט בְּבוֹאָה לְעוֹלָם הַזֶּה הַשִּׁפְלָה וְהַנִּשְׁמָה, הַרְחוֹק בְּתַכְלִית הַרְחוֹק מִמִּקּוֹם קִדְשָׁתָהּ, אֲשֶׁר מַחֲמַת זֶה מִתְגַּבֵּר פָּאן בְּעוֹלָם הַזֶּה הָרְצוֹן יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וְעַל-כֵּן מִגְּדֹל הַפְּלָגַת עֲצָם הָרְצוֹן חֲזֵק שְׂיֵישׁ לְהַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם הַזֶּה לְשׁוֹב לְמַעְלָה לְשַׂרְשָׁה, לֹא הָיָה אִפְשָׁר לְהַנִּשְׁמָה שְׂתַתְּקִים בְּהַגּוּף אִפְלוּ שְׂעָה קֵלָה, עַל-כֵּן לְמַחֲרָה שְׂלַח אֱלֹקִים כָּל עֲנִינֵי אֲכִילָה

לְהִיּוֹת בְּטַל וּמִבְטָל אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, וְתְּמִיד תְּבַטֵּל אֵת רְצוֹנָהּ לְגַבֵּי הָרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, אֲשֶׁר זֶה הַתַּכְלִית הַנִּצְחִית שְׂאָדָם צָרִיף לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, כְּמוֹבֵא (לְקוּטִי-הַלְכוֹת, עֲרַב, הַלְכָה ג', אוֹת ג'); כִּי עַקֵּר יִרִידַת הַנִּשְׁמָה לְזֶה הָעוֹלָם הָעֵכוּר וְהַשִּׁפְלָה, הוּא רַק בְּשִׁבִיל הָרְצוֹן, כְּדֵי שְׂתַזְכָּה לְרְצוֹן בְּשִׁלְמוֹת, וּבְשִׁבִיל זֶה הַכְּרָחָה הַנִּשְׁמָה לֵירֵד וּלְהִתְרַחֵק מִמִּקּוֹם מְעַלְתָּהּ, וְלָבוֹא לְעוֹלָם הַנִּשְׁמָה הָעֵכוּר וְהַשִּׁפְלָה, וְלְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גִּשְׁמִי, בַּחֲמֹר עֵב וּמִגִּשְׁם בְּזֶה הָעוֹלָם הַנִּשְׁמָה בְּתַכְלִית הַרְחוֹק מִמִּקּוֹם כְּבוֹדָה. וְכָל זֶה הָיָה בְּשִׁבִיל הָרְצוֹן, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ רָצָה לְזַכּוֹת אֵת יִשְׂרָאֵל, שְׂיִזְכּוּ לְכָל טוֹב, הֵינּוּ לְטוֹב הָאֵמִתִּי בְּשִׁלְמוֹת הָעוֹלָה עַל הַכֹּל. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹדֵעַ שְׂעַקֵּר תַּכְלִית הַטוֹב הוּא לְזַכּוֹת לְרְצוֹן בְּשִׁלְמוֹת. עַל-כֵּן הַכְּרָחָה הַנִּשְׁמָה לְהִתְרַחֵק מִמִּקּוֹם כְּבוֹדָה, וְלֵירֵד לְזֶה הָעוֹלָם הַנִּשְׁמָה, כְּדֵי שְׂיִתְגַּבֵּר הָרְצוֹן בְּיֹתֵר. כִּי זֶה יְדוּעַ בַּחוּשׁ, שְׂכָל מֵה שְׂנִתְרַחֲקִין יוֹתֵר, מִתְגַּבֵּר הָרְצוֹן בְּיֹתֵר. כִּי הַבֵּן כָּל זְמַן שֶׁהוּא אֲצֵל אָבִיו, אַף-עַל-פִּי שְׂאֵהֲבָתוֹ חֲזָקָה מְאֹד, אַף-עַל-פִּי-כֵן אֵין שְׂיָד לֹאמַר שְׂיֵישׁ לוֹ רְצוֹן וְגַעְגּוּעִים לְאָבִיו, מֵאֲחֵר שֶׁהוּא אֲצֵלוֹ תְּמִיד. אֲבָל כְּשֶׁהַבֵּן נוֹסַע מֵאָבִיו לְאִיזָה מִקּוֹם, הוּא מִתְגַּעְגַּע בְּרְצוֹן חֲזֵק לְאָבִיו. וְכָל שֶׁהַבֵּן נִתְרַחֵק יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִתְגַּבְּרִים בְּיֹתֵר הָרְצוֹנוֹת וְהַכְּסוּפִים וְהַנִּשְׁמָה לְאָבִיו. וְעַל-כֵּן הַכְּרָחָה הַנִּשְׁמָה לֵירֵד מִמִּקּוֹמָהּ הַגְּבוּהָ מְאֹד מְאֹד, וְלְהִתְלַבֵּשׁ בְּזֶה הָעוֹלָם הַנִּשְׁמָה הַרְחוֹק בְּתַכְלִית הַרְחוֹק מִשְׂרַשׁ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שְׂיִתְגַּבֵּר הָרְצוֹן שֶׁל הַנִּשְׁמָה בְּיֹתֵר, מַחֲמַת שֶׁהֵיא רְחוֹקָה מְאֹד מִשְׁלַחַן אָבִיהָ. כִּי כָּל מֵה שְׂרַחֲחוֹק יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִתְגַּבֵּר הָרְצוֹן יוֹתֵר. וּבְאֵמַת זֶה עַקֵּר הַנִּסְיּוֹן וְהַבְּחִירָה שֶׁל הָאָדָם; כִּי בְּאֵמַת כָּל מֵה שְׂרַחֲחוֹק יוֹתֵר, הָרְצוֹן מִתְגַּבֵּר בְּיֹתֵר, וְכָל זְמַן שֶׁהָרְצוֹן בְּשִׁלְמוֹת כְּרָאוּי, בּוֹדָאֵי יִזְכָּה עַל-יְדֵי זֶה הַהִתְרַחֲקוּת דִּיקָא לְמַעְלָה נְפִלְאָה, כִּי יִזְכָּה לְהַפְּלִל בְּרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, בְּרְצוֹן שְׂבַרְצוֹנוֹת, עַל-

ושְׁתִּיָּה וְכִיּוֹצֵא, אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים בְּזֶה הָעוֹלָם, מעליו: ה אל תפרוש מן הצבור. אלא השתתף
 אֲשֶׁר עַל יָדָם יְכוּלָה הַנְּשָׁמָה לְהִתְקַיֵּם בְּהַגּוּף זנרתם שכל הפורש מן הצבור אינו רואה זנחמת לצור
 בְּזֶה הָעוֹלָם. כִּי בְּכָל הַתְּאֻוֹת שֶׁבְּזֶה הָעוֹלָם (תענית יא.): ואל תאמין בעצמך עד יום מותך.
 מְלַבְּשִׁים בָּהֶם רְצוֹנוֹת עֲלִיוֹנִים, כִּי יֵשׁ בְּכֻלָּם שהרי יוחנן כהן גדול שמש זכהוה גדולה שמונים שנה

נְצוּצוֹת קְדוּשִׁים עֲלִיוֹנִים, ה הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמין
 שֶׁהֵם נִמְשָׁכִין מִהֲרָצוֹן

הָעֲלִיּוֹן, וּמַחֲמַת שֶׁהַנְּשָׁמָה מוֹצֵאת גַּם בְּזֶה הָעוֹלָם רְצוֹנוֹת עֲלִיוֹנִים הַמְּלַבְּשִׁין בְּכָל דְּבָר, עַל-פִּנּוֹן
 הִיא מְרַצָּה קֶצֶת לְהַתְמַהֵמָה בְּזֶה הָעוֹלָם, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֵלָיו הַרְצוֹנוֹת, כְּדֵי שְׂיִתּוּסֵף עָלֶיהָ אוֹר הַרְצוֹן
 יוֹתֵר וְיוֹתֵר, עַל-יְדֵי שֶׁתּוֹזָה לְהַעֲלוֹת כָּל הַרְצוֹנוֹת הַנְּפֹלִים הַמְּלַבְּשִׁין בְּכָל עֶסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה —
 בְּאֵכִילָה וּשְׁתִּיָּה וְכִיּוֹצֵא. נִמְצָא, שֶׁבְּאַמַּת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, שֵׁישׁ לְהַאֲדָם רְצוֹן וְתֵאָוָה
 אֲלֵיהֶם, הַכֹּל הוּא לְטוֹבָה, בְּשָׂבִיל קִיּוּם הָעוֹלָם, וְעַל-פִּנּוֹן מִתְקַיֵּמַת נַפְשׁ הָאָדָם בְּקִרְבּוֹ עַל-יְדֵי אֲכִילָה
 וּשְׁתִּיָּה, מִחֲמַת שֶׁבָּהֶם מְלַבְּשִׁים רְצוֹנוֹת עֲלִיוֹנִים, אֲשֶׁר רַק עַל-יְדֵי-זֶה יֵשׁ קִיּוּם לְהַנְּשָׁמָה בְּזֶה
 הָעוֹלָם, מִחֲמַת שֶׁמוֹצֵאת גַּם כָּאֵן רְצוֹנוֹת עֲלִיוֹנִים. אֲבָל מִחֲמַת שֶׁאֵלּוֹ הַרְצוֹנוֹת מְלַבְּשִׁים בְּדְבָרִים
 גְּשָׁמִיִּים, יֵשׁ בָּהֶם אַחִיזוֹת הַסְּטָרָא אַחֲרָא, עַל-פִּנּוֹן צְרִיף הָאָדָם לְהַתְגַּבֵּר מְאֹד, שְׁלֵא יִפֹּל לְתֵאָוָה
 שֶׁהִיא רְצוֹן גְּשָׁמִי, חֶס וְשְׁלוֹם, אֲשֶׁר עַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה, חֶס וְשְׁלוֹם, נִפְגָּם הַרְצוֹן דְּקִדְשָׁה, חֶס וְשְׁלוֹם.
 עַל-פִּנּוֹן צְרִיכִין לְהִסְתַּפֵּק בְּמוֹעֵט מְאֹד בְּכָל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְאִפְלוּ מְעַט הַמְּכַרְח צְרִיכִין לְהַתְגַּבֵּר
 מְאֹד מְאֹד, שִׁיְהִיָּה בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה, בְּאִפְּן שְׁלֵא יִהְיֶה נִפְגָּם עַל-יְדֵי-זֶה הַרְצוֹן דְּקִדְשָׁה, רַק אֲדִרְבָּה,
 עַל-יְדֵי כָּל מָה שֶׁאוּכָל וְשׁוֹתָה וְכִיּוֹצֵא, יִזְכֶּה לְרְצוֹן דְּקִדְשָׁה יוֹתֵר וְיוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבְּנּוּ ז"ל
 (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן ז'), שְׁמִי שְׂזוּכָה, יְכוּל לְקַבֵּל בְּעַת הָאֲכִילָה דִּיקָא הָאֵרַת הַרְצוֹן. נִמְצָא,
 שֶׁהַכֹּל הוּא הַרְצוֹן לְהֵשֵׁם יְתִבְרָךְ, אֲשֶׁר רַק בְּשָׂבִיל זֶה בָּא הָאָדָם לְעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא עָקֵר הַתְּכֵלִית
 שֶׁל הָאָדָם. וְזֶה מָה שֶׁמְגַלֵּה לָנוּ הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ שְׁתֵּי יְדִיעוֹת: "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנָךְ, כְּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה
 רְצוֹנָךְ כְּרְצוֹנוֹ", הִינּוּ שֶׁהָאָדָם צְרִיף לְהַגִּיעַ אֶל בְּטוּל כְּזֶה כְּרְצוֹנוֹ הַחֹזֵק אֵלָיו יְתִבְרָךְ, עַד שְׁלֵא
 תִּהְיֶה מְצִיאוֹת אֲצִלוֹ רְצוֹן אַחֵר, רַק רְצוֹנוֹ יְתִבְרָךְ! אֵין בְּעוֹלָם שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵי יְתִבְרָךְ כָּלֵל!
 וְהַכֹּל לְכַל אֲלֵקוֹת גְּמוּר הוּא, שְׁזֶה "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנָךְ", הִינּוּ שְׂאֵין רְצוֹן אַחֵר מְבַלְעֵדֵי רְצוֹנוֹ
 יְתִבְרָךְ. וּבִידִיעוֹת אֵלוֹ שֶׁתְּחַדִּיר הֵיטֵב בְּדַעְתָּךְ, אֲשֶׁר בְּכָל תְּנוּעָה וּתְנוּעָה שֶׁם אֵלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם,
 אִפְלוּ בְּגִשְׁמִיּוֹת הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, גַּם שֶׁם מְלַבֵּשׁ רְצוֹנוֹ יְתִבְרָךְ, עַל-יְדֵי שֶׁתְּחַזֵּק לְרְצוֹת רַק אֶת
 רְצוֹנוֹ יְתִבְרָךְ, אִז תּוֹזָה "כְּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה רְצוֹנָךְ כְּרְצוֹנוֹ", לֹא יִהְיֶה לָךְ רְצוֹן אַחֵר — רַק רְצוֹנוֹ יְתִבְרָךְ!
 וּיְדִיעָה שְׁנִיָּה הִיא: "בְּטוּל רְצוֹנָךְ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדֵי שְׂיִבְטַל רְצוֹן אַחֲרִים מִפְּנֵי רְצוֹנָךְ"; כִּי בְּזֶה
 שֶׁהָאָדָם רוֹצֵה רַק אֶת הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעַצְמוֹ, אֵין לוֹ שׁוּם רְצוֹן אַחֵר,
 רַק לְעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹנוֹ יְתִבְרָךְ, עַל-יְדֵי-זֶה כָּלֵם מִתְבַּטְּלִים נִגְדוּ, וְאֵין לוֹ רְצוֹן אַחֵר, רַק רְצוֹנוֹ
 יְתִבְרָךְ! וְעַל-יְדֵי-זֶה מִתְבַּטְּלֵם גַּם רְצוֹן אַחֲרִים לְרְצוֹנוֹ, כִּי מִי שְׂזוּכָה לְהַגִּיעַ אֶל הַמְּדֻרְגָּה הָעֲלִיּוֹנָה
 הַזֶּה — לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַל-יְדֵי-זֶה גַּם אַחֲרִים מְסִפִּימִים עִמוֹ, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.
 ה אל תפרוש מן הצבור: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁעַל הָאָדָם תְּמִיד לְהִתְאַחַד עִם כָּלֵל נְשָׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל. וְזֶה עָקֵר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁהָאָדָם צְרִיף לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ — לֹא לְהַפְרֵד מִשׁוּם בֵּר יִשְׂרָאֵל. וְלִכְּן
 מְזַהֵר הַתְּנָא: "אל תפרוש מן הצבור", כִּי כָּל זְמַן שֶׁהָאָדָם בְּיַחַד עִם הַצְּבוּר, מָה שְׂיִקְרָה עִם הַצְּבוּר
 — יִקְרָה אִתּוֹ. וְלִכְּן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרִכּוֹת ל.): לְעוֹלָם לִישְׁתַּף אִינֵשׁ נִפְשִׂיהָ בְּהַדִּי
 צְבוּרָא; שְׁגַם בְּתַפְלָה עָלָיו לְהִשְׁתַּף עִם הַצְּבוּר. וְאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן נה),

ולצטוק נעשה זדוקי (תענית יא.): ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו. אם ראית חברך שזא לדי נסיון ונכשל אל מדינהו לחובה. עד שחגיע לדי נסיון כמותו ותנלל: ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. כלומר לא יהיו דבריך מסופקים שאי אפשר להבינם בחילה ובעיון ראשון. ומסמוך שאל יעמיק השומע זהם לצטוק יבינם כי זה יביא בני אדם לטעות בדבריך שמה יטעו ויאלו למינות על ידיך. פירוש אחר לא תגלה סודך מפילו זינך לזין ענמן ומאמר שאין כאן מי שישמעך לפי סופו להשמע כי עוף השמים יוליך את הקול. והגירסא היא לפי פירוש זה סופו להשמע אבל רש"י גורס ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע סופו להשמע ודברי תורה מדבר אל תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שחשמע אותו לצטוק אלא הט אזינך ושמע מיד: לכשאפנה. מעסקי אעסוק בחורה:

אל יאמר אדם, אלף לבייתי ואכל ואשתה, ושלוש עליו נפשי, ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה כב, יג): "והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין, אכול ושתו פי מחר נמות"; מה כתיב בתריה: "ונגלה באזני הנה"ה צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמתוין", וזה "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך", כי תקבל ענש על שאתה מפריד את עצמך מהצבור. ואם תאמר: "קשה לי להתחבר עם הצבור", מפני שתמצא אצל כל אחד חסרונות, על זה הוא אומר: "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"; שצריכים לדון את כל אחד לכף זכות, פי מה אתה יודע מה שעובר על כל אחד ואחד?! ולכן הזהירנו רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א, סימן רפב) לדון את כל אחד לכף זכות, ואפלו רשע גמור, פי מה אתה יודע מה שעובר עליו?! וכן שאתה דן אותו לכף זכות, תעלה אותו מכף חוב לכף זכות. "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע"; זה סובב, שיש הרבה רשעים שהתרחקו לגמרי מהקדשה, ונדמה שאף פעם לא יוכלו לחזור בתשובה, ועל זה אומר התנא: "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע", שהרשע הזה לא יחזור בתשובה, אל תאמר כך, פי "סופו להשמע", שכבר שמעו דברים כאלו, שרשעים גמורים חזרו בתשובה. ולכן אסור להתנאש משום בר ישראל, פי כל זמן ששם ישראל נקרא עליו, יש לו תקנה לתקן את הפל. ולכן זהו דבר גדול מאד להתאחד יחד עם נשמות ישראל, ולהאיר על כל אחד את אמתת מציאותו ותברך. וחוב זה מנח על כל בר ישראל מצד ערכות, לדאג להחזיר גם אחרים בתשובה. ואם תאמר לעצמך: "עכשו אין לי זמן, ואני טרוד מללמד ולדבר עם אחרים, לכשאפנה ויהיה לי זמן אלמד ואדבר עם אחרים", על זה אומר התנא: "ואל

אשר צבר ראשי תבות: צדיקים, בינונים, רשעים; פי זה עקר השלמות, שכלם משתתפים יחד, ועל ידי זה אחד מעלה את השני. ואמר: "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך", פי ברגע שהאדם מפריד את עצמו מהצבור, ורוצה להיות לבד, עליו לידע שיכול לפל לנוקבא דתהומא רבא, פי ברגע שגפרדים מהצבור, מאיזו סבה שרק לא תהיה, יכולים לפל ולהתרחק לגמרי מהקדשה. ולכן אסור להאמין בעצמו עד היום האחרון, אם יהיה לבד, פי כל זמן שמתאחדים יחד, על ידי זה אף פעם לא יפלו. ואמרו חכמינו הקדושים (תענית יא.): בזמן שישאל שרויין בצער, ופרש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלווין לו לאדם, ומניחין לו ידיהן על ראשו, ואומרים: פלוני זה שפרש מן הצבור, אל יראה בנחמת הצבור. תניא אידך: בזמן שהצבור שרוי בצער, אל יאמר אדם, אלף לבייתי ואכל ואשתה, ושלוש עליו נפשי, ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה כב, יג): "והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין, אכול ושתו פי מחר נמות"; מה כתיב בתריה: "ונגלה באזני הנה"ה צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמתוין", וזה "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך", כי תקבל ענש על שאתה מפריד את עצמך מהצבור. ואם תאמר: "קשה לי להתחבר עם הצבור", מפני שתמצא אצל כל אחד חסרונות, על זה הוא אומר: "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"; שצריכים לדון את כל אחד לכף זכות, פי מה אתה יודע מה שעובר על כל אחד ואחד?! ולכן הזהירנו רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א, סימן רפב) לדון את כל אחד לכף זכות, ואפלו רשע גמור, פי מה אתה יודע מה שעובר עליו?! וכן שאתה דן אותו לכף זכות, תעלה אותו מכף חוב לכף זכות. "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע"; זה סובב, שיש הרבה רשעים שהתרחקו לגמרי מהקדשה, ונדמה שאף פעם לא יוכלו לחזור בתשובה, ועל זה אומר התנא: "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע", שהרשע הזה לא יחזור בתשובה, אל תאמר כך, פי "סופו להשמע", שכבר שמעו דברים כאלו, שרשעים גמורים חזרו בתשובה. ולכן אסור להתנאש משום בר ישראל, פי כל זמן ששם ישראל נקרא עליו, יש לו תקנה לתקן את הפל. ולכן זהו דבר גדול מאד להתאחד יחד עם נשמות ישראל, ולהאיר על כל אחד את אמתת מציאותו ותברך. וחוב זה מנח על כל בר ישראל מצד ערכות, לדאג להחזיר גם אחרים בתשובה. ואם תאמר לעצמך: "עכשו אין לי זמן, ואני טרוד מללמד ולדבר עם אחרים, לכשאפנה ויהיה לי זמן אלמד ואדבר עם אחרים", על זה אומר התנא: "ואל

תאמר לְכַשְׁאֶפְנָה אֲשֶׁנָּה, שְׁמָא לֹא תִפְנָה, וְנִמְצָא, שְׂאִין בְּיַדְךָ זְכוּת לְקַרְב רְחוּקִים, וְהִכְלֵל, שְׂאִין עוֹד דְּבַר יוֹתֵר גְּדוֹל מִלְּהִתְאַחַד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּלְקַרְבָּם אֲלֵינוּ יִתְבַּרְךָ, שְׁעַל זֶה אָמְרוּ בִּיהִר (תְּרוּמָה קכח:): תָּא תְּזִי כָּל מָאן דְּאֶחִיד בְּיַדָּא דְחִיבָא וְאֲשְׁתַּדֵּל בֵּיהּ לְמִשְׁבַּק אֲרֻחָא בִישָׂא אִיהוּ אֶסְתַּלַּק בְּתַלְת סְלוּקִין, מַה דְּלֹא אֶסְתַּלַּק הֵכִי בַר גִּישׁ אַחְרָא, גְּרִים לְאַכְפִּיָּא סְטְרָא אַחְרָא, וְגָרִים

ר"ע מְבַרְטֵנוּרָא

לְהִשְׁמַע. וְאֵל תֹּאמַר

לְכַשְׁאֶפְנָה אֲשֶׁנָּה, שְׁמָא לֹא

תִּפְנָה: וְהוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵין

בוּר יֵרָא חֲטָא, וְלֹא עִם הָאָרֶץ

חֲסִיד, וְלֹא הִבִּישָׁן לְמַד, וְלֹא

דְּאֶסְתַּלַּק קַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא בִיקְרִיָּה, וְגָרִים לְקִימָא כָּל עֲלָמָא בְּקִיּוּמֵיהּ לְעִילָא וְתַתָּא, וְעַל הָאֵי בַר גִּישׁ כְּתִיב (מְלָאכִי ב, ו): "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם", וְזָכִי לְמַחְמֵי בְּנִין לְבִנּוּי, וְזָכִי בְּהָאֵי

ו בור. ריק מכל דבר ואפילו צטיצ משא ומתן אינו יודע. והוא גרוע מעם הארץ. מרגוס והאדמה לא תשם. וארעא לא תצור: ולא עם הארץ חסיד. אצל ירא חטא

עֲלָמָא וְזָכִי לְעֲלָמָא דְאֶתִּי, כָּל מְאָרֵי דִינִין לֹא יִכְלִין לְמִידֵן לִיהּ בְּהָאֵי

עֲלָמָא וּבְעֲלָמָא דְאֶתִּי. עָאל בְּתַרְיֶסָר תַּרְעֵי וְלִית מָאן דִּימְחֵי בְּיַדְיָהּ, וְעַל דָּא כְּתִיב (תְּהִלִּים קיב, ב): "גְּבוּר בְּאָרֶץ יִהְיֶה זִרְעוֹ דוֹר יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ", "הוֹן וְעֵשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצַדִּיקְתּוֹ עֲמֻדַת לְעַד", "זָרַח בַּחֲשֻׁךְ אֹר לְיִשְׂרָאֵל" וְגו'; כִּי אֵין עוֹד מַעְלָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִהַעֲבוּדָה הַקְּדוּשָׁה הַזֶּה — לְהִתְאַחַד יַחַד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּלְקַרְבָּם אֲלֵינוּ יִתְבַּרְךָ, כִּי הִכַּל תְּלוּי זֶה בְּזָה, כְּפִי שֶׁהִתְאַחַד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּיְקַרְבָּם אֲלֵינוּ יִתְבַּרְךָ, עַל־יְדֵי־זֶה גַם לוֹ יִהְיֶה תַקְוָה לְתַקֵּן אֶת הַכֹּל. וְכַמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ וַ"ל (לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קפד): כְּשֶׁאֶחָד מְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בִּירְאָת שָׁמַיִם, נַעֲשֶׂה אֹר יֵשֶׁר וְאֹר חוֹזֵר. וְהַרְבֵּה פְעָמִים בְּזֶה שֶׁמְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ, גַּם הוּא נִתְעוֹרֵר בְּתִשׁוּבָה, וְזֶה מוֹעִיל לְשִׁנְיָהֶם, וְהֵבִין לְמַעֲשֶׂה.

ו אֵין בּוּר יֵרָא חֲטָא: צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בּוּר הוּא כְּלִי רִיק לְגַמְרִי, שְׂאִין בּוֹ כְּלוּם, וְהוּא רַק דְּבַר הַמְזִיק, כְּעִין שְׂאֲמָרוֹ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּבֹא קמא ב.): בּוּר הוּא מְאַבּוֹת נְזִיקִין; וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שם ו.): דְּתַחֲלַת עֲשִׂיתוֹ לְגִזְק; כְּמוֹ־כֵן אָדָם שֶׁהוּא רִיק מְכַל וְכֹל, לֹא שִׁיךְ שִׁיחָהּ יֵרָא חֲטָא, כִּי בְּאִפְּן שְׂאָדָם יֵרָא מְלַעֲשׂוֹת חֲטָא, הוּא צְרִיךְ שִׁיחָהּ אֲצִלוֹ לְכֹל הַפְּחוֹת אֵיזָה טוֹב. וְכִמוֹ בּוּר, אֲשֶׁר הוּא דְבַר הַמְזִיק אִם לֹא מְכַסִּים אוֹתוֹ, כְּמוֹ־כֵן מִי שְׂאִינוֹ מְחַדֵּיר בְּעַצְמוֹ אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְהוּא כְּבוֹר פְּתוּחַ, הוּא אֵינוֹ יְכוּל לְהִיּוֹת יֵרָא חֲטָא, כִּי הוּא מְסַכֵּן גְּדוֹל וְרַחוּק לְגַמְרֵי מִהַמְצִיאֹת. וְסוּד בּוּר הוּא אַחֲוָרִים שֶׁל שֵׁם הַנּוֹי"ה בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא כּוּז"וֹ וּבְמִלּוּי כְּזֶה: כ"פ וי"ו זי"ן וי"ו בְּגִימְטְרִיָּה בּוּר עִם הַג' אוֹתִיּוֹת, כִּי הוּא אַחֲוָרִים דְּאַחֲוָרִים שֶׁל שֵׁם הַנּוֹי"ה שְׁנַעֲלָם וְנִסְתָּר מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי אֲלֵקוּתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְעַל־יְדֵי־זֶה אֵיךְ הוּא יְכוּל לְהִיּוֹת יֵרָא חֲטָא? כִּי מִי שְׂאִינוֹ מְרַגֵּישׁ אֶת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שְׁעוֹמֵד עַל יְדוֹ וְצוֹפֶה וּמִבִּיט עֲלָיו, הֵרִי הוּא כְּבוֹר שֶׁהוּא אַחֲוָרִים שֶׁל שֵׁם הַנּוֹי"ה.

וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד: צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר חֲסִיד הוּא הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ וְעוֹשֶׂה לְפָנִים מְשׁוּרַת הַדִּין. וְלָכֵן מִי שֶׁהוּא עִם הָאָרֶץ, שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ פְּשוּטָן שֶׁל דְּבָרִים, אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַלְכָה פְּשוּטָה, אֵיךְ הוּא יְכוּל לְהִיּוֹת חֲסִיד הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, וְלַעֲשׂוֹת לְפָנִים מְשׁוּרַת הַדִּין, כְּשֶׁבְעֵצָם הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַהֲלָכָה, הוּא עִם הָאָרֶץ גְּמוּר. וְלָכֵן הִזְהִירָנוּ רַבְּנּוּ וַ"ל מָאד עַל לְמוּד פּוֹסְקִים הַלְכָה בְּרוּרָה. וְאָמַר (שִׁיחוֹת־הַר"ן, סִימָן כט), שְׁכַל בַּר יִשְׂרָאֵל מְחִיב לְלַמֵּד כָּל יוֹם פּוֹסְקִים

אפשר שיהיה שהרי הוא זקי זטיב משח ומתן: ולא הביישן למד. שהמתנייש לשחול שמא ילעיגו עליו, ישאר תמיד בספקותיו: ולא הקפדן. הרב שמקפיד על התלמידים כששואלים אותו לא ילמד כראוי. אלא זריך שיסביר פנים זהלכה לתלמידיו: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. דכתיב **הַקְּפִדוֹן מִלְּמֹד, וְלֹא כָּל הַמְּרַבֵּה בַסְּחֹרָה מַחְכִּים.** לומד פוסקים, זוכה לישרות לב, שאין לו כבוד שום קשיות על הקדושה-ברוך-הוא. וכן אמר רבנו

ו"ל (ספר-המדות, אות יראה, חלק ב', סימן ג'): על-ידי למוד שלחן ערוך באים לידי יראה. ולכן מי שהוא עם הארץ, שעדין אינו יודע פשוטה של הלכה, איך הוא יכול להיות חסיד?! ודבר זה צריך כל בעל תשובה לדעת, שקדם צריכים ללמוד הרבה הלכה, לקיים את דברי חכמינו הקדושים בפשוטם, ואחר-כך הוא יכול להיות חסיד המתחסד עם קונו, ולעשות לפנים משורת הדין; כי קדם צריכים לדעת את הדין, ואחר-כך יעשה לפנים משורת הדין.

ולא הביישן למד: צריך שתדע, אהובי, בני! כשהאדם רוצה ללמד, אסור לו להתבייש משום ברירה שבעולם, וכמו שמתחיל השלחן ערוך: "ולא יתבייש מפני בני-אדם המלעיגים עליו"; כי הרבה פעמים אדם מונע את עצמו מלקיים איזו מצוה או להתחסד עם קונו, מפני שרואה שבני-אדם לויעגים עליו. ובאמת כלל גדול בעבודת ה' יתברך — לא להתפעל משום ברירה שבעולם, רק להתאזר בעזות ובעקשנות דקדשה. וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יז), שאי אפשר לקבל את התורה, אלא על-ידי עזות דקדשה, לעמד כנגד כל הקמים עליו, למנע אותו מעבודת השם יתברך. וכן מובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כח), שאי אפשר להתקרב אל הצדיקים האמתיים ולהבגס אל הקדשה, אלא על-ידי עזות ועקשנות דקדשה, לא להתפעל משום ברירה שבעולם. ולכן צריכים לזכור את זאת היטב, אשר "לא הביישן למד".

ולא הקפדן מלמד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שמלמד תלמידים אסור לו להקפיד עליהם, כי שלמות של מלמד טוב, שיכול להלביש את עצמו בכמה וכמה לבושים. וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ל'), אשר מלמד טוב היה משה רבנו, שהוא היה יכול להלביש שכל העליון בשכל תחתון, עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, כי הוא הלביש שכל אלקות, עד שאפלו הנמוכים ידעו והשיגו אלקותו יתברך. וכך צריך להיות מלמד סבלן גדול מאד, ולא יקפיד על התלמידים, כי בזה גורם שיתבלבלו לגמרי. וצריכים להראות פנים שמחות וצוחקות לתלמידים, ובכפרט בעתים הללו, שרוחות הכפירות והאפיקורסות נושבות בחוץ, צריכים לעשות כל מיני השתדלות שבעולם לקבל את התלמידים בסבר פנים יפות, ולהחזיר בהם חשק אל למוד התורה הקדושה וקיום מצוות מעשיות דיקא, ושלמות של מלמד טוב, שמסביר פנים לתלמידים.

ולא כל המרבה בסחורה מחכים: צריך שתדע, אהובי, בני! שהפרנסה היא רק בידי הקדוש-ברוך-הוא, ולא בזה שהאדם רץ ומתרוצץ בקורא בקהרים. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא מטות) על הפסוק (תהלים עה, ז): "כי לא ממוצא וממערב, ולא ממדבר הרים, כי אלהים שפט, זה ישפיל וזה ירים"; מהו "כי לא ממוצא וממערב"? לא ממה שאדם עמל ויוצא לסחורה, והולך ממזרח למערב — נעשה עשיר, אפלו פורש בספינות, והולך ממזרח למערב,

וְחֹזֵר עַל הַמְדַבְּרִיּוֹת וְעַל הַהָרִים, לֹא נַעֲשֶׂה (דברים ל) וְלֹא מַעֲזֵר לִים הֵיא אִין הַתּוֹרָה מִנְוִיהָ עֲשִׂיר. מֵהוּ "וְלֹא מִמְדַבְּרֵי הָרִים" אָמַר ר' זְאוֹתָם שְׁהוֹלְכִים מַעֲזֵר לִים: וּבִמְקוֹם שֶׁאִין אֲנָשִׁים. אָבֵא: כָּל הָרִים שֶׁבְּמִקְרָא הָרִים, חוּץ מִזֶּה לִישׁ זְרָאָשׁ וְלֵהוֹרוֹת הוֹרָאָה: ז' עַל דֹּאֲטַפְתָּ אֲטַפּוּךְ. שֶׁהוּא רוּמָמוֹת, שֶׁאִין אָדָם מִתְרוֹמֵם מִן הַדְּבָרִים רַשֵׁעַ הֵיית וּמִלִּסְטָס אַת הַצְרִיּוֹת וּמִלִּפְנֵי זְנֵהר. וְזְאוֹתָהּ

מֵדָה מִדְּלוּ לָךְ: וְסוּף מִטִּיפִיךָ יִטּוּפוּן. שְׁלֵא הֵיָה הַדְּזֵר מִסּוּר זִידוֹן לַהֲרַגְךָ אֲלֵא לְזִיַת דִּין וְהַקְצָ"ה מִסְרַךְ זִידוֹן שְׁמַגְלָגִלִים חוֹזֵה עַל יְדֵי חֵיִיב וְעַמִּיד הוּא אַחַר כֵּךְ לַחֲזוֹעַ מֵהֵן מִיַּתְמָךְ:

וּבִמְקוֹם שֶׁאִין אֲנָשִׁים, הַשְּׁתַדֵּל לְהִיּוֹת אִישׁ: ז' אִף הוּא רָאָה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דֹּאֲטַפְתָּ, אֲטַפּוּךְ. וְסוּף מִטִּיפִיךָ יִטּוּפוּן:

הַלְלוּ, וּמָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא עוֹשֶׂה? נוֹטֵל מִזֶּה וְנוֹתֵן לְזֶה. וְלִכֵּן הֶעֱקַר בַּקַּל לְבָרַח אֶל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא שֶׁהַפְּרָנְסָה בְּיָדוֹ. וּבִמְקוֹם שֶׁאִין אֲנָשִׁים הַשְּׁתַדֵּל לְהִיּוֹת אִישׁ: צְרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם

צְרִיךְ תָּמִיד לְחַזֵּק אֶת אַחֲרִים, וּבִפְרָט כְּשֶׁנוֹפֵל לְקַטְנוֹת הַמַּחֲזִין, עֲצָה לְהַגִּיעַ לְגְדֻלוֹת הַמַּחֲזִין, אָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן קו) הוּא לְהַשְׁכִּיל אַחֲרִים; כִּי בְּדֶרֶךְ כָּלֵל אָדָם צְרִיךְ לְשָׁמַע חֲזוּק אֲצֵל אַחֲרִים, כִּי אִין דְּבַר גְּדוֹל מִזֶּה שֶׁהוֹלֵךְ לְשָׁמַע חֲזוּק אֲצֵל אֵינָה צְדִיק, כִּי הֶהְכַרַח בְּזֶה הָעוֹלָם לְהִתְחַזֵּק. אָבֵל בִּמְקוֹם שֶׁאִין אֲנָשִׁים לְחַזֵּק אוֹתְךָ, אֲנִי תִשְׁתַּדֵּל אַתָּה לְהִיּוֹת הָאִישׁ הַמְּחַזֵּק אֶת אַחֲרִים וְתִתְחַזֵּק אוֹתָם, וְאֵז מִמִּילָא גַם אַתָּה תִּהְיֶה מְחַזֵּק. וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן קפד): כְּשֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ מִירְאַת שָׁמַיִם, נַעֲשֶׂה אוֹר יִשְׂרָאֵל וְאוֹר חוּזֵר. וְלִפְעָמִים זֶה שֶׁמְחַזֵּק אֶת אַחֲרִים, עַל-יְדֵי-זֶה הַדְּבָרִים פּוֹעֲלִים אֲצֵלוֹ בְּיוֹתֵר, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

ז' אִף הוּא רָאָה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמַר לָהּ: עַל דֹּאֲטַפְתָּ אֲטַפּוּךְ וְסוּף מִטִּיפִיךָ יִטּוּפוּן: צְרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹאֶה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, הֵינּוּ אַתָּה רוֹאֶה רֵאשׁ פְּרוֹת שֶׁשָּׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם, תִּדַע שֶׁהָרֵאשׁ הַזֶּה הֵרַג אָדָם אַחֵר, וְכָרַת לוֹ אֶת הָרֵאשׁ, וְלִכֵּן קָבַל מִדָּה כְּנֻגַד מִדָּה. וְכִמּוֹ-כֵן זֶה שֶׁפָּרַת לוֹ אֶת הָרֵאשׁ — יְכַרְתּוּ לוֹ אֶת הָרֵאשׁ, כִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁלֵּם לְאָדָם מִדָּה כְּנֻגַד מִדָּה וְלֹא יוֹעִיל לוֹ שׁוּם דְּבַר. בְּיָמֵי בְּחֻרוֹתֵי רָאִיתִי בְּסַפְרֵיהַ גְּדוּלָה סֶפֶר מַחְכֵם סְפָרְדִי, וּבִהַקְדָּמָה הִיָּה פְּתוּב, שֶׁדָּרְכּוֹ הִיָּתָה לְשִׁבְתָּ בְּד' אֲמוּתָיו לְלַמֵּד וְלְהַתְפַּלֵּל, וְכִמְעַט שְׁלֵא יֵצֵא בַחוּץ. מְקוֹם מְגוּרָיו הִיָּה בְּמִצְרַיִם. פֶּעַם חָלְתָה אִשְׁתּוֹ, וְהִצְרִיךְ לְלַכֵּת לְשׁוּק לְעֲרוֹךְ קְנִיּוֹת, וַיְהִי אִף יֵצֵא יֵצֵא, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְשׁוּק בָּא יִשְׁמַעְאֵלִי אַחַד, וְעַל לֹא דְבַר נָתַן לוֹ סְטִירַת לְחֵי וְיָרַק בְּפָנָיו, וְזֶה הִיָּה בְּמַעֲמַד מְאוֹת יִשְׁמַעְאֵלִים, וְכִלְּם צְחָקוֹ וְהִתְלוּצְצוֹ מִמֶּנּוּ. וּמֵרַב פָּחִי נָפֵשׁ, שֶׁבְּפֶעַם הָרֵאשׁוֹנָה קוֹרָה לוֹ מְקָרָה כְּזֶה עַל לֹא דְבַר, חֹזֵר הַבֵּיתָה כְּלַעֲמַת שְׁבָא, כִּי מֵרַב בְּזִיוֹן וְשִׁבְרוֹן לֵב לֹא יְכוֹל הִיָּה לַעֲשׂוֹת קְנִיּוֹת, וְסָגַר אֶת עֵצְמוֹ בְּחֻדְרוֹ שְׁלֵשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת, וּבְכָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמָה הִגִּיעַ לוֹ בְּזִיוֹן כָּל-כָּף גְּדוֹל, וַיְהִי בְּיָוִם הַרְבִּיעִי לֹא הִיָּה לָהֶם כְּפָר מֵה לְאַכֵּל, וְאִשְׁתּוֹ אֲלֻצְתָהּ לְצֵאתָ, כִּי אִין כְּפָר לְחֵם בְּבֵיתָ, וּבְלִית בְּרָרָה יֵצֵא עוֹד פֶּעַם, כְּשֶׁהִגִּיעַ לְאֲמַצַּע הַשׁוּק, לְמְקוֹם שֶׁקָּבַל סְטִירַת לְחֵי, רָאָה הַמּוֹלָה שֶׁל מְאוֹת יִשְׁמַעְאֵלִים צוֹעֲקִים בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, וְדַחַף עֵצְמוֹ גַם-כֵּן לְרֵאוֹת מֵה זֶה וְעַל מֵה זֶה, וְתַכְף כְּשֶׁהִגִּיעַ רָאָה שִׁישְׁמַעְאֵלִי אַחַד הוֹצִיא סִכִּין, וְדָקַר לְמוֹת אֶת הַיִּשְׁמַעְאֵלִי שֶׁסָּטַר עַל לְחִיו, כְּנֹרָאָה שֶׁרְבוּ בִּיגִיָּהֶם, וּבְרָגַע שֶׁהוּא הִגִּיעַ, דָּקְרוּ אוֹתוֹ לְמוֹת לְעֵינָיו. עָנָה וְאָמַר: "בְּרוּךְ הַנוֹקֵם נִקְמַתִּי". וְהִלֵּךְ וְקָנָה צָרְכֵי בֵיתוֹ, וְנָתַן תּוֹדָה

ח מרבה בשר מרבה רמה. המרצה זאכילה וטמיה עד שנעשה שמן וזעל זשר מרצה עליו רמה זקצר וקשה רמה למת כמחט זזשר החי. וקח משמע לן האי תנא שכל זבויין קשים לאדם חון מרצוי תורה וחכמה ולדקה: מרבה דאגה. שמה ח הוא הִיָּה אומר, מרבה יגולוהו מזית המלך או שמה יזואו עליו לסטים ויהרגוהו. בָּשֶׁר מְרַבֵּה רָמָה. מְרַבֵּה נְכֹסִים, מְרַבֵּה דְאָגָה. מְרַבֵּה יְהִיָּה לָךְ שׁוֹם עֶסֶק עִם

שׁוֹם בְּרִיָּה בְּעוֹלָם, אֲלֵא תְּמִיד תְּבָרַח אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְכָל מָה שֶׁאַתָּה צָרִיךְ תְּבַקֵּשׁ רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא יִנְקֶם אֶת נִקְמָתְךָ. וְאַפְלוּ שְׁקָמִים עָלֶיךָ רָשָׁעִים אַרְוֵרִים, הַמְצָרִים וּמְצִיקִים לָךְ, רְאֵה לְבָרַח רַק אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, וְאָז תִּרְאֶה נְסִים נִגְלִים שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמָּךְ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא; כִּי כָּל אֱלוֹי שְׂרֹדְפִים אוֹתְךָ וּמְצִיקִים לָךְ, מִחֲרָפִים וּמְבִזִּים אוֹתְךָ עַל לֹא דְבָר, יְמוּתוֹ בְּמִיתָה מְשֻׁנָּה, אוֹי לָהֶם וְאוֹי לְנַפְשָׁם. וְאַתָּה, אֶהוּבִי, בְּנִי! בְּרַח לָךְ אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, וְתִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּתוּלַעַת הַרוֹחֶשֶׁת עַל הָאָרֶץ, וְיִתְצַפְצַף בְּתַפְלוֹת וּבִקְשׁוֹת אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ. וְכַעֲיֵן שֶׁאַמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (פְּנִיחָמָא בְּשִׁלַּח): לָמָּה נִמְשָׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתוּלַעַת? לֹאמַר לָךְ, מָה תוּלַעַת הִזוֹ אֵינָה מְכָה אֶת הָאֲרָזִים אֲלֵא בְּפִיָּה, וְהִיא רְכָה וּמְכָה אֶת הַקֶּשֶׁה, כִּךְ אֵין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֲלֵא תַפְלָה. וְאִם הִיִּתּוּ יוֹדֵעַ, אֶהוּבִי, בְּנִי! מָה זֶה שֶׁאַדָּם זוֹכֶה לְבִטּוֹל אֶת עַצְמוֹ וְלִהְיוֹת בְּעֵינֵי עַצְמוֹ כְּתוּלַעַת הַרוֹחֶשֶׁת עַל הָאָרֶץ, וּמִתְפַּלֵּל לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הִיִּתּוּ עוֹסֵק בְּזֶה כָּל הַיּוֹם לְרַבּוֹת הַלֵּילָה, כִּי אֲצִלוּ יִתְבָּרַךְ מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב לֵב נִשְׁבֵּר, וּמִי שֶׁבוֹרַח רַק אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

ח מְרַבֵּה בָּשֶׁר מְרַבֵּה רָמָה: צָרִיךְ שֶׁתִּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מוּבָא בְּדִבְרֵי רַבֵּנוּ ו'ל' (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק א', סִימָן כב), אֲשֶׁר צָרִיכִים לְזַכֵּךְ אֶת הַגּוּף, עַד שֶׁמִּבְּשֶׁר הַגּוּף בְּעַצְמוֹ יִזְכֶּה לְרֵאוֹת אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, בְּסוּד (אִיּוֹב יט, כו): "וּמִבְּשָׂרִי אֶחְזֶה אֱלוֹהִים"; הֵינּוּ מִבְּשֶׁר הַגּוּף הַגִּשְׁמִי יִזְכֶּה לְרֵאוֹת אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ; כִּי בְּאַמַּת אֵין שׁוֹם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרַךְ כָּלָל, וְהַנֶּשְׁמָה שֶׁבְּתוֹךְ הָאָדָם נִקְרֵאת אַנִּי, וְהַגּוּף מְכֻסֶּה אֶת הַנֶּשְׁמָה. וְצָרִיכִים לְזַכֵּךְ אֶת הַגּוּף, עַד שֶׁמִּבְּשֶׁר הַגּוּף בְּעַצְמוֹ יִזְכֶּה לְרֵאוֹת אֱלֹקוֹת. וְצָרִיךְ כָּל אָדָם לְרַחֵם מְאֹד עַל בְּשֶׁר הַגּוּף, לְהִרְאוֹת לוֹ מִכָּל הָאֲרָה וּמִכָּל הַשָּׂגָה שֶׁהַנֶּשְׁמָה מְשַׁגֶּת, שֶׁהַגּוּף גַּם-כֵּן יִדַּע מִזֹּאת הַשָּׂגָה, שֶׁזֶּה (יִשְׁעִיָּה נח, ז): "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם"; הֵינּוּ מִבְּשֶׁר הַגּוּף לֹא תַעֲלִים עֵינֶיךָ מִלְּרַחֵם עַל בְּשָׂרְךָ, שֶׁגַּם הוּא יִשְׁכִּיל אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכִשְׁהָאָדָם מְזַכֵּךְ אֶת בְּשֶׁר הַגּוּף, הַתּוּלַעִים בְּקֶבֶר בּוֹרְחִים מִגּוּף קְדוֹשׁ כְּזֶה, כִּי גּוּפוֹ נַעֲשֶׂה גּוּף קְדוֹשׁ, כַּמוּבָא בְּדִבְרֵי רַבֵּנוּ ו'ל' (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק ב', סִימָן פג); אֲבָל אִם אֵין אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, אֲלֵא מְרַבֵּה בָּשֶׁר גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא מַגִּשֵׁם אֶת עַצְמוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה מְרַבֵּה רָמָה, שֶׁהַתּוּלַעִים יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

מְרַבֵּה נְכֹסִים מְרַבֵּה דְאָגָה: צָרִיךְ שֶׁתִּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר רַבֵּנוּ ו'ל' אָמַר (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק ב', סִימָן יג), שֶׁעַל-יְדֵי צְדָקָה מְמַשִּׁיף עַל עַצְמוֹ הַשָּׂנֵחָה, כִּי יוֹדֵעַ אֲשֶׁר הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁיֵּךְ רַק לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּנִי ב, ה): "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נִאֵם הַנְּיָ"ה צְבָאוֹת", וְאָז אֵין לוֹ שׁוֹם דְּאָגוֹת כָּלָל, כִּי עַקֵּר הַדְּאָגוֹת לֹא בָּאֵין לְאָדָם, אֲלֵא עַל-יְדֵי תַאֲנוֹן מְמוֹן, שֶׁחֹשֵׁב שֶׁהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב הֵם בִּידֵי הָאָדָם. שֶׁזֶה פְּרוּשׁ (תְּהִלִּים קטו, ד): "עַצְבִּיָּהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֶׂה יְדֵי אָדָם", מְתִי הָאָדָם נַעֲשֶׂה עֲצוּב וְרוֹאֵג דְּאָגַת חָנָם? כִּשְׁחֹשֵׁב שֶׁהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב בָּאִים רַק עַל-יְדֵי מַעֲשֶׂה הָאָדָם,

שֵׁשׁ כָּאן מְקַרְה, מְזַל וְטַבֵּעַ, שְׁאָז הוּא דוֹאָג. הַמְקוֹס יִלְנִי מִפְּזוֹר הַנֶּפֶס וְשָׁלוּ מִמֶּנּוּ מֵהוּ פְּזוֹר וְאָמַר רַבְּנֵי יו"ל (ספֿר־הַמִּדּוֹת, אוֹת מְמוֹן, סִימָן ס): הַנֶּפֶס. אִמַּר לְהֵס שִׁיְהוּ לוֹ נַכְסִים מִרְוּזִים מִפְּזוֹרִים דְּאָגָה וְטָרְדָה עַל מְזוֹנוֹת מְכַחִישִׁין כַּחוּ שֶׁל זַמְקוּמוֹת הַרְצָה וְנִרְיָן לִפְזוֹר נֶפֶסוֹ לַחֲשׂוֹב לַכֹּאֵן וְלַכֹּאֵן: אָדָם. וְזֶה שְׁאָמַר הַתַּנָּא: "מְרַבָּה נְכָסִים", מְרַבָּה נָשִׁים מְרַבָּה כְּשָׁפִים. סִדְרָא נִקִּיט וְאוֹזִיל שְׁחוֹשֵׁב שֶׁהַכֹּל מְקַרְה, נְשִׁים, מְרַבָּה כְּשָׁפִים. מְרַבָּה טַבֵּעַ וּמְזַל, עַל־יַד־יָדָהּ וְאוֹכֵל וְשׂוֹמֵה וּמְרַבָּה זָסֵר. "מְרַבָּה דְּאָגָה", שֶׁהוּא מְרַבָּה זְמָה. מְרַבָּה וְאַחַר כֵּן מִנְקֵשׁ לַהֲרַצוֹת תְּמִיד דוֹאָג, וְעַל־יַד־יָדָהּ

הוּא סוֹבֵל מֵה שְׁסוֹבֵל. כְּמוֹ שְׁאָמַר רַבְּנֵי יו"ל (ספֿר־הַמִּדּוֹת, אוֹת עֲצָבוֹת, סִימָן ג'): עַל־יַד־יָדָהּ דְּאָגָה בְּלֹב נוֹפֵל עַל הָאָדָם אִימַת מוֹת. וְכֵן הוּא (ספֿר־הַמִּדּוֹת, אוֹת פַּחַד, סִימָן כו'): עַל־יַד־יָדָהּ דְּאָגָה בָּא פַּחַד. וְכִשְׁהָאָדָם מִפַּחַד, סִימָן שְׁרַחוּק הוּא מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי יו"ל (ספֿר־הַמִּדּוֹת, אוֹת פַּחַד, סִימָן לג'): מִי שֵׁשׁ לוֹ פַּחַד, סִימָן שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוֹסִיף פָּנִים מִמֶּנּוּ, וְסִימָן שְׁדִינִים שׁוֹרִין עָלָיו. וְזֶה "מְרַבָּה נְכָסִים מְרַבָּה דְּאָגָה", כִּי הֵם תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה; כִּי בְּרַגַע שְׁחוֹשֵׁב שֶׁהַכֹּל טַבֵּעַ, מְקַרְה וּמְזַל, וּמְפָרִיד אֶת הַפְּרִיטָה מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ, עַל־יַד־יָדָהּ נוֹפֵל בְּדְאָגָה, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה. מְרַבָּה נְשִׁים מְרַבָּה כְּשָׁפִים: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר כְּשׁוֹפִים מְכַחִישִׁים פְּמַלְיָה שֶׁל מַעֲלָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (סִנְהֶדְרִין יז): לְמָה נִקְרָא שְׁמֵן כְּשָׁפִים? שְׁמַכְחִישִׁין פְּמַלְיָה שֶׁל מַעֲלָה. וְכֹל עֲנִין כְּשׁוֹף שִׁיף יוֹתֵר אֲצֵל נְשִׁים, כִּי הֵן קִטְנוֹת הַדַּעַת. וְלָכֵן אָמַר הַתַּנָּא: "מְרַבָּה נְשִׁים מְרַבָּה כְּשָׁפִים", וְצָרִיכִים לְבָרַח מֵאֵד מִכָּל מִינֵי כְּשׁוֹף, שֶׁהוֹרֵס אֶת הָאָדָם לְגַמְרֵי, וְגוֹרֵם לוֹ צָרוֹת וְיִסוּרִים. וּמוֹכָא (ספֿר־חֲסִידִים, סִימָן רה'): מִי שֶׁעוֹסֵק בְּרִכְיֵשֶׁת כְּשָׁפִים, לֹא יִהְיֶה סוֹפּוֹ טוֹב, וְיִרְאֶה רַעוֹת בְּגוֹפּוֹ אוֹ בְּבִנְיּוֹ כֹּל הַיָּמִים. וְלָכֵף יִתְרַחַק אָדָם מַעֲשׂוֹת כָּל אֱלוֹי וְכוּ'. וְכַמָּה נְבִיאִים נִהְרְגוּ וְלֹא הִשְׁבִּיעוּ בְּשֵׁם הַקְדוֹשׁ, אֶלָּא בְּתַפְלָה עֲמָדוֹ, אָמְרוּ: אִם לֹא יִשְׁמַע תְּפִלַּתִּינוּ, גִּדַע שְׂאִין אָנוּ רְאוּיִים לְהִנָּצֵל, וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂים אֶלָּא בְּתַפְלָה. וְאָמַר רַבְּנֵי יו"ל (לְקוּטֵי־מוֹתֵרָן, חֵלֶק א', סִימָן רכ), שֶׁהַנְּשִׁים דַּעְתָּן קָלָה וְקִטְנָה מְאֹד, וְלָכֵן הֵן מְחַפְּשׂוֹת כְּבוֹד. וְלָכֵן רוֹאִים, שְׁדִיָקָא הַנְּשִׁים עוֹסְקוֹת בְּכְשָׁפִים. וְלָכֵן אָמַר הַתַּנָּא: "מְרַבָּה נְשִׁים מְרַבָּה כְּשָׁפִים"; כִּי הֵן בְּיוֹתֵר נִמְשָׁכוֹת לְזֶה, וְכַמוֹ שְׁפָתוֹב (שְׁמוֹת כב, יז): "מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה". וְאָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (סִנְהֶדְרִין יז): מֵה תִלְמוּד לּוֹמַר מְכַשְׁפָּה? מִפְּנֵי שָׂרֹב נְשִׁים מְצוּיּוֹת בְּכְשָׁפִים, כִּי אֲשֶׁה נִמְשָׁכֶת יוֹתֵר לְכְשָׁפִים, כִּי דַעְתָּה קִטְנָה מְאֹד, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה.

מְרַבָּה שְׁפָחוֹת מְרַבָּה זְמָה: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בְּיוֹתֵר צְרִיכִים לְשֹׁמֵר בְּעֵתִים הַלְלוֹ, לֹא לְהַכְנִיס בְּבֵית נְשִׁים פְּרוּצוֹת, מְכַל שְׁפָן גּוֹיּוֹת הַעוֹזְרוֹת בְּבֵית, כִּי זֶה מְרַבָּה זְמָה, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן; כִּי הַפְּרִיצוֹת שְׁבִינֵיהֶם אִים וְנוֹרָא, וְהַבְּעַל יְכוֹל לְהַכְשֵׁל בְּרֵאיוֹת אֲסוּרוֹת, עַד שְׁיָבוֹא לְקִלוֹת רֵאשׁ, וְיָבוֹא עַל יָדָן לְעַבְרוֹת חֲמוּרוֹת, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, כְּאֲשֶׁר מְצוּי דְבָר זֶה. וְכֵן צְרִיכִים לְשֹׁמֵר מְאֹד מְאֹד עַל הַיְלָדִים, כְּשִׁרְוֹאִים גּוֹיָה פְּרוּצָה, שְׁפָחָה זוֹנָה, הוֹלְכֶת בְּבִגְדִים פְּרוּצִים, זֶה מְכַשֵּׁל אֶת הַיְלָדִים בְּעַבְרוֹת חֲמוּרוֹת. וְלָכֵן צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְהִזָּהֵר לֹא לְהַכְנִיס בְּבֵיתוֹ שְׁפָחוֹת גּוֹיּוֹת, שְׂזָה מֵה שֶׁהַתַּנָּא מְזַהֵר: "מְרַבָּה שְׁפָחוֹת מְרַבָּה זְמָה", וְאַל תִּקַּח אֶת זֹאת בְּנִקְל, כִּי רַבִּים חָלְלִים הִפִּילָה דְבָר זֶה, וּבְפֶרֶט הַיּוֹם שֶׁהַדּוֹר הִפְקֵר לְגַמְרֵי, צְרִיכִים לְעַמֵּד עַל הַמְשָׁמֵר, וְאֲסוּר לְקַחַת אֶת זֹאת בְּנִקְל, כִּי אַחֲר־כֵּף יִהְיֶה מִן הַצּוֹעֲקִים וְאִינִם נְעֻנִים, וְהַרְבֵּה בְּתִים נִהְרְסוּ כְּה, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן. וְצְרִיכִים מְאֹד לְהִזָּהֵר בְּדַבְרִים אֱלוֹ, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה.

נכסים. ולאחר שהרצה נכסים ורואה שיש צידו סיפוק
לפרנס נשים רצות ומרצה לו נשים ולאחר שהירצה
נשים כל אחת לריכה שפחה שתשמנה. הרי מרצה
שפחות. וכיון שיש לו צני צית מרזין לריך לשדות
וכרמים לספק יין ומזון לצני
ציתו ומרצה ענדים לענוד
השדות והכרמים. לכך הן
שנויין נסדר זה: מרבה
תורה מרבה חיים. דכתיב

(דברים ל) כי היא חייך ואוכך ימיך: מרבה חכמה.
שנותן טעם לדבריו והסכנות שלו מתיישבות על לב
השומעין: מרבה ישיבה. הרצה תלמידים מתקבלים
וצאים לשמוע ספרותיו. ואלת דגרסי מרצה ישיבה
מרצה חכמה. מי שמרצה בתלמידים התלמידים

מְרַבָּה עֲבָדִים מְרַבָּה גְּזֹל: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי,
בְּנִי! אֲשֶׁר צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְהַשְׁמֵר
כְּשִׁמְכְּנִיסִים מְשָׁרְתִים עֲבָדִים פּוֹעֲלִים זָרִים
בְּבֵית, שְׁלֹא יִגְנְבוּ. כִּי סֵתֵם עֲבָדִים הֵם גְּנָבִים
גְּזֹלִים, וּבְנֵי־אָדָם אֵינָם
קוֹלָטִים אֶת זֶה, וְאַחֲר־כֵּן
נַעֲלָמִים לָהֶם דְּבָרִים, וְהֵם
בְּכֹלל הַצּוֹעֲקִים וְאֵינָם
נַעֲנִים. וְלָכֵן צְרִיכִים מְאֹד

עֲבָדִים, מְרַבָּה גְּזֹל. מְרַבָּה
תּוֹרָה, מְרַבָּה חַיִּים. מְרַבָּה
יְשִׁיבָה, מְרַבָּה חֲכָמָה. מְרַבָּה

מְאֹד לְהִזְהַר בְּדָבָר זֶה, וּבִפְרָט מִי שְׂיִישׁ לוֹ עֵסֶק
גְּדוֹל, כְּגוֹן: בֵּית־חַרְשֵׁת, צְרִיף לְזָכֹר מֵה שֶׁהִתְנַא
הַקְּדוּשׁ מִזְהִיר: "מְרַבָּה עֲבָדִים מְרַבָּה גְּזֹל", כִּי
הֵם יִגְנְבוּ אוֹתוֹ, וְאֲסוּר לְבַטֵּחַ בָּהֶם כָּלֵל, כִּי
סֵתֵם עֶבֶד וּמְשָׁרֵת הוּא גְּנָב, וְצְרִיף שְׁמִירָה
עֲלֵיהֶם, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

מְרַבָּה תּוֹרָה מְרַבָּה חַיִּים: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי!
אֲשֶׁר אֵין עוֹד חַיּוֹת לְאָדָם כְּמוֹ לְמוֹד הַתּוֹרָה
הַקְּדוּשָׁה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וּכְשֶׁהָאָדָם מְכַנֵּס בְּעַצְמוֹ תּוֹרָה, עַל־יְדֵי־זֶה הוּא
מְכַנֵּס בְּעַצְמוֹ חַיִּים. וְזֶהוּ שְׂאוּמֵר הַתְּנַא הַקְּדוּשׁ: "מְרַבָּה תּוֹרָה מְרַבָּה חַיִּים", כִּי זֶה תְּלוּי בְּזֶה,
כָּל מֵה שֶׁהָאָדָם לוֹמֵד יוֹתֵר תּוֹרָה, יוֹתֵר חַיִּים רוֹחֲנִיִּים נִכְנָסִים בּוֹ, כִּי הַתּוֹרָה הִיא אוֹר אֵין סוּף,
וּכְשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה, נִזְדַּכְּכַת נִשְׁמָתוֹ, עַד שְׁזוֹכָה לְהַגִּיעַ לְדַבְּקוֹת עֲלִיוֹנָה. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
הַקְּדוּשִׁים (מִסְכַּת סוֹפְרִים, פְּרָק טז): הַתּוֹרָה מְשַׁמְרָתוֹ מִכָּל רַע בְּנַעֲרוֹתוֹ, וְנוֹתַנָּת לוֹ אַחֲרִית וְתַקְוָה
בְּזַקְנוֹתוֹ. וּמוּבָא (זֶהר וַיְקַהֵל ר.): אוֹרֵייתָא אִיהִי אֲרַכָּא דְחַיִּי בְּהַאי עֲלָמָא וְאֲרַכָּא דְחַיִּי בְּעֲלָמָא דְאַתִּי,
וְכָל מָאן דְּאֲשְׁתַּדֵּל בְּאוֹרֵייתָא, כְּאֵלוֹ אֲשְׁתַּדֵּל בְּהִיכְלִיָּה דְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא, דְּהִיכְלִיָּה עֲלָאָה דְקַדְשָׁא
בְּרִיף הוּא אוֹרֵייתָא אִיהִי. וְלָכֵן אֲשְׁרֵי מִי שְׁזוֹכָה לְהַתְמִיד בְּלְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְאָז יִמְשִׁיף
עָלָיו חַיִּים מְעֲלָמָא דְאַתִּי, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

מְרַבָּה יְשִׁיבָה מְרַבָּה חֲכָמָה: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֵם אָדָם מְלַמֵּד תּוֹרָה לְאַחֲרִים,
עַל־יְדֵי־זֶה הוּא נִתְחַכֵּם. וְכַמְאָמְרָם ז"ל (תַּעֲנִית ז): וּמִתְלַמְּדֵי יוֹתֵר מִכָּל; וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
הַקְּדוּשִׁים (יוֹמָא כח): מִימֵהֶן שֶׁל אַבוֹתֵינוּ לֹא פְּרָשָׁה יְשִׁיבָה מֵהֶם, הָיוּ בְּמַצְרִים יְשִׁיבָה עִמָּהֶם,
שְׁנַאָמֵר (שְׁמוֹת ג, טז): "לֵךְ וְאֶסְפַּת אֶת זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל", הָיוּ בְּמִדְבָר יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שְׁנַאָמֵר (בְּמִדְבָר
יא, טז): "אֶסְפָּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזַּקְנֵי יִשְׂרָאֵל"; אַבְרָהָם אָבִינוּ זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שְׁנַאָמֵר
(בְּרֵאשִׁית כד, א): "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים", יִצְחָק אָבִינוּ זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שְׁנַאָמֵר (בְּרֵאשִׁית
כז, א): "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק"; יַעֲקֹב אָבִינוּ זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שְׁנַאָמֵר (בְּרֵאשִׁית מח, י): "וַעֲיִנִי
יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזַּקְנִי"; אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שְׁנַאָמֵר (בְּרֵאשִׁית כד, ב): "וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל עֶבְדוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ"; וְלָכֵן כָּל מִי שְׂיִכּוֹל לַעֲשׂוֹת יְשִׁיבָה וְלִלְמַד עִם
תְּלַמְּדִים, עַל־יְדֵי־זֶה יִרְבֶּה חֲכָמָה, וְכַמוֹ שְׂאָמֵר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי־מוֹהַר"ן, חֵלֶק א, סִימָן נג), שֶׁהַצְּדִיקִים
רוֹדְפִים אַחֲרֵי בְנֵי־אָדָם לְקַרְבָּם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, לֹא כְּדֵי לְהַגְדִּיל אֶת שְׁמֵם, אֲלֵא כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת
דַּעְתָּם, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

מְרַבָּה עֲצָה מְרַבָּה תְּבוּנָה: צְרִיף שְׁתַּדַּע, מִמְּדֵיִם אֹמוֹ וּמְרַבִּין וּמוֹסִיפִין עַל חִכְמָתוֹ: מְרַבָּה אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר הָעֲצוֹת עֲצָה. מִי שְׁמַרְצָה לִיטוֹל עֵלָה: מְרַבָּה תְּבוּנָה. מִזִּין הָאֲמִתִּיּוֹת מְקַבְּלִים רַק עַל־יְדֵי הַצְּדִיק הָאֲמֵת, כִּי עֲצוֹת הַמּוֹן־עִם כָּלוּ שְׁקַר, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רַבֵּנוּ

ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ז); וְלִכְּן צְרִיכִים הֲרַבָּה לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, שֶׁכָּל עֲצָתוֹ תִּהְיֶה רַק מִהַצְּדִיק הָאֲמֵת, וְשֵׁלָא תִּהְיֶה לוֹ שׁוּם שְׂיָכוֹת אֶל הַרְשָׁעִים, שֶׁעֲצָתָם הִיא עֲצַת הַבַּל, עֲצוֹת שֶׁל עוֹלָם הִזָּה. וְלִכְּן מִזְהִיר הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "מְרַבָּה עֲצָה מְרַבָּה תְּבוּנָה", אִם תִּתְיַעַץ תְּמִיד עִם הַצְּדִיק,

עֲצָה, מְרַבָּה תְּבוּנָה. מְרַבָּה צְדָקָה, מְרַבָּה שְׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעֲצָמוֹ. קָנָה לוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: ט רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קָבַל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תוֹרָה הֲרַבָּה, אֵל תִּחְזִיק טוֹבָה לְעֲצָמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצְרָתָ.

עַל־יְדֵי־זֶה תִּזְכָּה לְהַגִּיעַ לְתְּבוּנוֹת הַתּוֹרָה, וְתִהְיֶה מִבֵּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר. וּכְבָר אָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (ספרי-המדות, אות עצה, סימן א'): אֵל תִּשְׁאֵל עֲצָה אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ סִתְרֵי תוֹרָה, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה. מְרַבָּה צְדָקָה מְרַבָּה שְׁלוֹם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מוּבָא בְּדִבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן יז), שֶׁעַל־יְדֵי שְׁנוֹתַיִם צְדָקָה, נַעֲשֶׂה אֹרִיר הַנַּח וְהַנּוֹף, וְאִז הַדְּבוּרִים שֶׁל אֲמוּנָה הוֹלְכִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּבְגֵי־אָדָם מִתְעוֹרְרִים לְחִזּוֹר בְּתִשׁוּבָה, וְגַם גּוֹיִים מִתְגַּיְרִים, כִּי כִּשְׁיֵשׁ אֹרִיר הַנַּח וְהַנּוֹף, עַל־יְדֵי־זֶה הַדְּבוּר שֶׁל הַצְּדִיק הוֹלֵךְ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ. אֲבָל כְּדֵי שְׂיִהְיֶה אֹרִיר הַנַּח וְהַנּוֹף, צְרִיכִים לְהֲרַבּוֹת בְּצְדָקָה, וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "מְרַבָּה צְדָקָה מְרַבָּה שְׁלוֹם", שֶׁנַּעֲשֶׂה מִזֶּה אֹרִיר הַנַּח וְהַנּוֹף, וְעַל־יְדֵי־זֶה רַבִּים יְכוּלִים לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה.

קָנָה שֵׁם טוֹב קָנָה לְעֲצָמוֹ, קָנָה לוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׁבִינָה הָעוֹלָם כָּל אֶחָד רוֹצֶה לְקַנּוֹת לְעֲצָמוֹ שֵׁם טוֹב, כְּדֵי שְׂיִלְךָ שְׁמוֹ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, אֲבָל הוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ שֶׁהַשֵּׁם טוֹב נִשְׁאָר רַק לְעֲצָמוֹ, כִּי כָּל זְמַן שְׁחִי, כָּלֵם יוֹדְעִים מִמֶּנּוּ, אֲבָל תַּכְּף־וּמְיָד כְּשֶׁנִּסְתַּלַּק, שׁוֹכַחִים מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי. לֹא־כֵן אִם אָדָם לוֹמֵד תוֹרָה, וְכָל הַשֵּׁם שֶׁלוֹ קָבַל רַק מִהַתּוֹרָה, זֶה נִשְׁאָר לוֹ לְנֶצַח. וְזוֹ מַעֲלַת גְּדוּלֵי וּמְבַחְרֵי הַצְּדִיקִים, שֶׁיִּגְעוּ בַּתּוֹרָה הֲרַבָּה בְּזֶה הָעוֹלָם, וְעָלוּ וְנִתְעָלוּ בַּתּוֹרָה, עַל־יְדֵי־זֶה שְׁמֵם נִשְׁאָר לְנֶצַח. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא: "קָנָה שֵׁם טוֹב" מִצַּד עֲצָמוֹ, שְׁרַדֵּף אַחַר קְבֻלַּת הַשֵּׁם וּפְרִסוּמוֹ, "קָנָה לְעֲצָמוֹ", הִינּוּ בְּדוֹרוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא חַי, הוּא מְפָרְסֵם בְּעוֹלָם, אֲבָל אַחֲר־כֵּךְ נִשְׁכַּח כְּאִלוֹ לֹא הָיָה, לֹא־כֵן "קָנָה לוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא"; אִם יִגַּע וְטָרַח בַּתּוֹרָה, וְכֵךְ קָנָה אֶת שְׁמוֹ, עַל־יְדֵי־זֶה שְׁמוֹ נִשְׁאָר לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, כְּמוֹ חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהוּא נִצְחִי. וְזוֹ מַעֲלַת גְּדוּלֵי וּמְבַחְרֵי הַצְּדִיקִים, שֶׁיִּגְעוּ הֲרַבָּה בַּתּוֹרָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה עָלוּ וְנִתְעָלוּ, וְנִשְׁאָר שְׁמֵם לְנֶצַח, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה.

ט אֵל תִּחְזִיק טוֹבָה לְעֲצָמְךָ כִּי לְכָךְ נוֹצְרָתָ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שֶׁכָּל מֶה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה, הוּא צְרִיף לַעֲשׂוֹת רַק בְּשִׁבִיל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא; כִּי בְּאֲמַת הָאָדָם נִכְרָא בְּזֶה הָעוֹלָם רַק כְּדֵי

אל עולם, לגלות ולפרסם את אמתת מציאותו ותברך. כי בזה שבר ישראל מעטף בציצית ומעטף בתפלין, ויש לו מזוזה על פתחו, וזקן ופאות על פניו, ואוכל רק כשר, ושומר שבת, בזה הוא מגלה את אמתת מציאותו ותברך בזה העולם, ומכל שכן כשאדם לומד תורה לשמה, לגלות ולפרסם את אמתת מציאותו ותברך בזה העולם, כי קיום מצוות מעשיות בזה העולם זה גלוי עצם עצמותו ותברך בתוך זה העולם, והוא מגלה, אשר בתוך דומם, צומח, חי, מדבר, נמצאות ההלכות שבתורה, ומגלה את האלקות שבתוך הבריאה, ומכל שכן וכל שכן כשמתפלל ומתחנן תמיד אליו ותברך, שיתגלה כבר עצמותו ותברך בעולם, בגלוי רב, על-ידי זה נעשה רק בבחינת משפיע, שמתגלה מלכותו ותברך לעיני כל, ואינו מבקש כלום בעבורו, אלא שיתגלה מלכותו ותברך, וילתקן עולם במלכות שדי, וכל רשעי ישראל יחזרו בתשובה שלמה, אז כביכול הקדוש-ברוך-הוא מקבל תענוג ממנו. וזהו שאמר התנא: "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך פי לך נוצרת"; הינו שאל תלמד את התורה באפן בזה שזה לעצמך, כי אתה רוצה שכר עולם הבא בעבור התורה והמצוות שלך, והתפלות הן להנאת עצמך, אל תאמר ותחשב כך, אלא עליך, אהובי, בני, לדעת! "פי לך נוצרת", שתהיה משפיע ולא מקבל; ובזה פרש האיש האלקי הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, שזה הסוד שהפנינים כשמברכים את ישראל או חזים את גב ידיהם כלפי מעלה, ופנימיות היד כלפי מטה, פי כשאדם רוצה לקבל איזה דבר, אז הוא או חזו גב היד כלפי הארץ ותוך היד כלפי מעלה, אבל כשמשפיע, אזי הוא מחזיק גב היד כלפי מעלה, ותוך היד כלפי מטה. ולכן הפהן שהוא מברך את נשמות ישראל, ומשפיע עליהן כל טוב, או חזו את גב ידיו כלפי מעלה ותוך ידיו כלפי מטה, פי הוא

לעשות רצון קונו. ובזה שמוסר את נפשו, ומקיים את מצוותיו ותברך בתמימות ובכפישיות גמורה, לעשות רצונו ותברך, ומכל שכן כשלומד תורה הקדושה, תורה לשמה, לשם אל עולם, ומכל שכן וכל שכן כשמתפלל אל הקדוש-ברוך-הוא, שיתגלה מלכותו בעולם, על-ידי זה הוא מוריד שפע אור וזיו רוחניות חיות אלקותו בעולם. ועקר השלמות הוא, שלא ירצה שום שכר בעבור עבודתו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן ה'), ששלמות המצנה היא כשאדם זוכה לגלוי בזה, שאינו רוצה בשכר המצוות, אלא רוצה במצנה בעצמה, שהוא שמח כל-כך בעשייתה, עד שממאס בכל מיני שכר. נמצא, שהעולם הבא שלו במצנה בעצמה, שזה סוד אספקלריה המאירה, כמו אדם הרואה דבר מקרוב בראיה יפה וברה, כמו-כן הוא נהנה מהמצנה בעצמה, ושכרו נגד עיניו, כי כל פונתו בעשית המצוות ובלמוד התורה הקדושה ובתפלה, הוא פדי שיתגלה מלכותו ותברך בעולם. נמצא, שהאדם הזה מוריד את השכינה בעולם, פי כל פונתו היא להכליל באין סוף ברוך הוא, עד שתהיה נעשית תורתו תורת הנו"ה, ותפלתו תפלת הנו"ה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן כב); נמצא, שהוא גורם תענוג להקדוש-ברוך-הוא, ואזי השם ותברך נעשה, כביכול, בבחינת אשה, שהוא מקבל תענוג מעמנו, כמו שכתוב (במדבר כח, ח): "אשה ריח ניחוח להנו"ה", על-ידי הריח ניחוח שמקבל, נעשה בבחינת אשה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימנים טו, עג), פי הקדוש-ברוך-הוא מתאנה לתפלתן של ישראל, וכשישראל מתפללין לפניו, וממלאים תאנתו, אז הוא נעשה, כביכול, בבחינת אשה, שהוא מקבל תענוג מעם ישראל. וזה עקר השלמות, שאדם צריך להיות משפיע ולא מקבל. וזה זוכה כשעוסק בקיום המצוות לשמו, הינו לשם

מְבָרֵךְ וּמְשַׁפֵּיעַ טוֹב לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל (קִדְשַׁת לֵוִי, פְּרֻשַׁת נִשְׂא); וְזֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת, שְׂאָדָם יִזְכֶּה לְהַפְלִיל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁהוּא יִהְיֶה מְשַׁפֵּיעַ וּמְבָרֵךְ אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְיוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה. וּבְקִיּוֹם מִצְוֹתָיו יִגְלֶה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי יִתְקַיֵּם אֲצִלוֹ בְּעַת הַנְּחִמַת תְּפִלִּין (דְּבָרִים כח, י): "וַיֵּרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ, כִּי שָׁם הָיְתָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִמֶּנִּי", וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֻכּוֹת

ו.א): אֵלֶּי תְּפִלִּין שְׁבִירָאשׁ, הֵינּוּ בְּזֶה שְׂאָדָם הוֹלֵךְ עִם תְּפִלִּין, כֻּלָּם יֵרְאוּ שְׁשֵׁם הַיְיָ עֲלֵיו. וְכֵן בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה צְרִיךְ כָּל יִשְׂרָאֵל לִילֵךְ בְּרִישׁ גְּלוֹי, וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ מִהַמְלַעֲיָגִים, אֲלֹא יִשְׁתַּדֵּל לְפָרְסָם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְכָל, וְאִיךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן כָּל לְמוֹדוֹ אֶת תּוֹרָה צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּצוּרָה כְּזוֹ, שֶׁהוּא מְשַׁפֵּיעַ שְׁפַע עַל כָּל נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּאֵין עֶרְךָ, אֲשֶׁר כָּל תְּפִלוֹתָיו צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת, שִׁיתְגַּלֶּה עַל מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׂאֵז הוּא בָּא אֶל הַשְּׁלֵמוֹת הָעֲלִיוֹנָה, שֶׁעַל זֶה אָמַר הַתַּנָּא: "אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעִצְמֶךָ", אֵל תְּקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת רַק בְּשִׁבִיל עֲצֻמָּה, לְהַנְּאֻתָּה, שִׁיְהִי לְךָ עוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא תְקַיֵּם אֶת מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּדִּי שִׁתְּגַלֶּה מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעוֹלָם, "כִּי לְכַף נוֹצְרֶת", כִּדִּי שִׁתְּשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנֵה, וְתִגְלֶה וְתִפְרָסֵם לְכָלֵם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְזֶה אַתָּה מְגַלֶּה אֶת עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּזֶה הָעוֹלָם דִּיקָא. וְזוֹ הַתְּכִלִּית שֶׁל הַבְּרִיאָה, שְׁנִמְלֵא אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ עִם אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהִבֵּן. י חֲמִשָּׁה תְּלַמִּידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי: הֵינּוּ אֵלֶּי הָיוּ רְאִשֵׁי תְּלַמִּידָיו, שֶׁהֵם הַפִּיצוּ תּוֹרָה לְמֵאוֹת וְאַלְפֵי תְּלַמִּידִים. "וְאֵלֶּי הָיוּ": הֵרָאשׁוּן "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס", עֲלֵיו אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּנְחוּמָא דְּרַבִּי לֵךְ): מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, שֶׁהָיָה בֶּן פִּילוֹט, וְהָיָה אָבִיו זְקוּק לְמַלְכוּת וְלַעֲסָקֵי הָאִיסְטִטֻטִּיוֹטִין. לִימִים, הֵלֵךְ אָבִיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמָקוֹם אַחֵר, פִּינֵן שֶׁהִרְגִישׁ שֶׁהֵן בְּאֵין, אָמַר לְבָנָיו: נַעֲמֵד וְנִכְרַח מִפְּנֵיהֶם. מִיָּד קָרָא לְעַבְדָּיו וְלִשְׁמֻשָׁיו. אָמַר: הִבִּיאוּ לִי הַבְּהֵמָה וְהַגְּמָלִים, וְטַעֲנוּ הַכֹּלִים עַל הַבְּהֵמָה. וּבְרַחוּ הֶרְקֵנוֹס וּבָנָיו, וּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא הֵלֵךְ עִם אָבִיו, אֲלֹא בְּרַח לִירוּשָׁלַיִם, וְלֹא נָטַל בְּיָדוֹ לֹא כֶּפֶר וְלֹא מְנָה וְלֹא כְּלוּם, אֲלֹא נִכְנַס לִירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ עֲנִי, וַיֵּרָא רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי יוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד תּוֹרָה, וְהַתְּלַמִּידִים יוֹשְׁבִים לְפָנָיו בְּפָרֶק, מְשַׁגְּמְרוּ הַפָּרֶק, אֹמְרִים לָהֶם הַגְּדָה, וְאַחֲרֵיכֶן אֹמְרֵי מְשֻׁנָּה, נִכְנַס וַיֵּשֶׁב אֲצֵל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי, עָשָׂה לְפָנָיו שְׂתִים וְשִׁלְשׁ שְׁבָתוֹת, וּבָא לְדַבֵּר כְּנֶגֶד הַתְּלַמִּידִים, וְהָיוּ מְרִיחִין רִיחַ פִּי סְרוּחַ, וְהָיוּ מְטַמְּינִים וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים. שׁוֹב בָּא לְדַבֵּר, וְהָיוּ מְטַמְּינִים, וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים, שׁוֹב בָּא לְדַבֵּר, וְהָיוּ מְטַמְּינִים וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים. יָדַע רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי, שְׂאֵין רִיחַ פִּי מְדַבֵּר רַע שְׂיֵשׁ בְּתוֹךְ פִּי, אֲלֹא מִן הָרֶעֶב, שֶׁלֹּא הָיָה אוֹכֵל כְּלוּם. אָמַר לָהֶן רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי לְתַלְמִידִים: בְּחִיכּוֹן שִׁתְּבַדְּקוּ אֶת הַדְּבָר וְתִדְעוּ מָה עֲסָקוֹ שֶׁל תְּלַמִּיד זֶה, אִם רַעֵב הוּא וּמָה אוֹכֵל. וְהָיוּ מְחַזְרִין בְּכָל יְרוּשָׁלַיִם, וְשׁוֹאֲלִין לְפָנֶיךָ: יֵשׁ כָּאן חֵבֶר אַכְסֵנְאִי? אָמְרוּ לָהֶן: לֹא. בָּאוּ אֲצֵל אִשָּׁה אַחַת, אָמְרוּ לָהּ: יֵשׁ כָּאן חֵבֶר אַכְסֵנְאִי? אָמְרָה לָהֶן: הֵן. יֵשׁ לוֹ כְּלוּם בְּכָאן? אָמְרָה לָהֶן: יֵשׁ לוֹ שֶׁק אַחַד. אָמְרוּ לָהּ הֲרֵאִינוּ אוֹתוֹ. מִיָּד הִבִּיאָה אוֹתוֹ לְפָנֵיהֶן. פְּתַחוּ אוֹתוֹ וּמְצָאוּ בוֹ עֶפֶר שֶׁהָיָה נוֹתֵן רֵאשׁוֹ לְתוֹכוֹ, וּמוֹצֵץ כְּנָבֵל יֵין. הִלְכוּ וְאָמְרוּ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי. וְהָיָה תַמָּה עַל הַדְּבָר. וַיֵּרָא צְדָק שְׁבִיד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁלֹּא תָבַע מִיָּד אָדָם לֹאמֹר: תֵּן לִי כְלוּם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָבַע לוֹ מַעוֹת הַרְבֵּה, כִּדִּי שְׂיֵהָ אוֹכֵל מְאָכְלִים טוֹבִים,

חֲמִשָּׁה תְּלַמִּידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי, וְאֵלֶּי הָיוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָהּ, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ.

אֶלְעֶזֶר בְּנֵי, וְאֵף לְרַחֲקָה מִירְשָׁה, עֲכָשׁוּ הַרְיָנִי
 נוֹתֵן לָךְ שְׁנֵי חֲלָקִים יוֹתֵר מֵאֶחָדָה, עֵינַן שָׁם. כֶּךָ
 הִתְקַרַּב אֶל רַבּוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. הַשְּׁנֵי "רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה", שֶׁהָיָה חָכֵם גָּדוֹל מְאֹד,
 וְהִחְזִיק אֶת עֲצָמוֹ כְּלֹא כְּלוֹם. כְּמֵאמְרָם ו"ל
 (תְּפִינִית דָּף יז): אָמְרָה לִיָּה בְּרַתְיָה דְקִיסָר לְרַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אֵי חֲכָמָה מִפְּאֲרָה בְּכָלִי
 מִכְּעָר? אָמַר לָהּ: אָבִיךָ רַמִּי חֲמַרָא בְּמַנִּי
 דְּפַחְרָא? אָמְרָה לִיָּה: אֵלָא בְּמַאי נִירְמִי? אָמַר
 לָהּ: אַתּוּן דְּחֻשְׁבִּיתוּ רַמּוֹ בְּמַנִּי דְהִבָּא וְכִסְפָּא.
 אֲזָלָה וְאָמְרָה לִיָּה לְאָבוּהָ: רַמִּיא לְחֲמַרָא בְּמַנִּי
 דְּהִבָּא וְכִסְפָּא וְתַקִּיף. אַתּוּ וְאָמְרוּ לִיָּה. אָמַר לָהּ
 לְבַרְתִּיָּה, מָאן אָמַר לָךְ הֵכִי? אָמְרָה לִיָּה: רַבִּי
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, קָרְיוּהוּ, אָמַר לִיָּה: אִמַּאי
 אָמַרְתְּ לָהּ הֵכִי? אָמַר לִיָּה: כִּי הֵיכִי דְאָמְרָה לִי
 אָמְרִי לָהּ. וְהָא אֵיבָא שְׁפִירִי דְגַמְרִי, אֵי הוּוּ סְנוּ
 טְפִי הוּוּ גַמְרִי. הַשְּׁלִישִׁי "רַבִּי יוֹסִי הַכְּהֵן",
 שְׁאָמְרוּ עֲלָיו חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שִׁבְתָּ יט),
 שְׁמַעוּלָם לֹא נִמְצָא כְּתֹב יָדוֹ בֵּינָם נְכָרִי, כִּי הוּא
 הִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ שְׁלֹא יוֹלִיכּוּ אֶת כְּתָבוֹ בְּשִׁבְתָּ,
 כִּי הוּא הָיָה חֲסִיד גָּדוֹל. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
 הַקְּדוּשִׁים (רֵאשׁ הַשְּׁנָה יז): שְׁאֵלָה בְּלוּרְיָא הַגִּיֶּרֶת
 אֶת רַבִּין גַּמְלִיאֵל, כְּתִיב בְּתוֹרַתְכֶם (דְּבָרִים י, יז):
 "אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁא פָנָיִם", וְכִתִּיב (בְּמִדְבָּר ו, כו):
 "יֵשֵׁא הַנְּיָה פָנָיו אֶלְיָךְ", נִטְפַל לָהּ רַבִּי יוֹסִי
 הַכְּהֵן. אָמַר לָהּ: אָמַשְׁל לָךְ מְשַׁל לְמָה הַדְּבָר
 דְּוָמָה? לְאָדָם שְׁנוּשָׁה בְּחִבְרוֹ מְנָה, וְקָבַע לוֹ זְמַן
 בְּפָנָי הַמְּלָךְ, וְנִשְׁבַּע לוֹ בְּחַיֵּי הַמְּלָךְ. הַגִּיעַ זְמַן
 וְלֹא פָרְעוּ. בָּא לְפִיָּס אֶת הַמְּלָךְ, וְאָמַר לוֹ:
 עֲלֻבוּנִי מְחוּל לָךְ, לָךְ וּפִיָּס אֶת חֲבֵרְךָ. הִכָּא נָמִי
 כָּאן — בְּעֵבְרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, כָּאן —
 בְּעֵבְרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֵבְרוֹ. כִּי עָקַר הַחֲסִידוֹת
 הוּא שֶׁהָאָדָם יִשְׁמַר בְּדְבָרִים שְׁבִין אָדָם לְחֵבְרוֹ.
 הַרְבִּיעִי: "רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל". הַחֲמִישִׁי: "רַבִּי
 אֶלְעֶזֶר בֶּן עֶרְוָה". וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים
 (תְּהִלָּה יד): מַעֲשֵׂה בְּרַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיָה
 רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, וְהָיָה מְהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ, וְרַבִּי

כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְמוֹד בְּבֵית אָבִיו, שֶׁהָיָה אוֹכֵל
 וְשׁוֹתֵה יָפָה, עַד שֶׁנִּתְרַפָּא רִיחַ פִּיו. עָשָׂה לְפָנָי
 רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שְׁנָה וְשִׁתִּים וְשָׁלַשׁ שָׁנִים,
 עַד שֶׁחֲזַר אָבִיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעֶזֶר לְמָקוֹמוֹ. כִּיּוֹן
 שָׁבָא לְמָקוֹמוֹ, וְעָמַד שָׁם חֲדָשׁ וְשְׁנֵי חֲדָשִׁים,
 וְלֹא בָּא רַבִּי אֶלְעֶזֶר בְּנּוֹ, הָיָה רַע לוֹ לוֹמַר
 שֶׁהִנְחַתִּיו, וְהֵלֵךְ לוֹ לִירוּשָׁלַיִם. וְהָיוּ אָחִיו שֶׁל
 רַבִּי אֶלְעֶזֶר אוֹמְרִים לְאָבִיהֶם: רְאֵה אֶלְעֶזֶר בְּנֵךְ
 מָה עָשָׂה — הִנִּיחָךְ, וְהֵלֵךְ לוֹ לִירוּשָׁלַיִם, אוֹכֵל
 פְּטוּמוֹת, וְאִתָּה טְלִטְלַת מִבֵּיתְךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרָיו,
 אֵלּוּ הָיָה דְבַר רַע, לֹא הָיָה קוֹפֵץ לְטַל יְרֻשָׁה,
 וְכַמָּה בִּינֵינוּ וּבֵין בְּנֵךְ, אֲנַחְנוּ נִתְנוּ נִפְשָׁנוּ עֲלֶיךָ
 וְלֹא הִנְחַנוּךְ, וְהוּא לֹא בָּא לְרֵאוֹת בְּצַרְתְּךָ,
 וְעָכְשׁוּ אִם שָׁמַע שְׁאַרַע לָךְ דְּבַר, הוּא עָתִיד
 לְבוֹא אֵלֵינוּ וְלַחֲלֹק עִמָּנוּ. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר
 לָהֶם: בְּכֶךָ וּבְכֶךָ אֵינּוּ יוֹרֵשׁ מִמֶּנִּי כְּלוֹם. אָמְרוּ
 לוֹ: מִשְׁאַתָּה מַת, אַתָּה מְרַחֵקוּ. אָמַר לָהֶם:
 קְרָאוּ לִי לְפָנֶיךָ. אָמְרוּ לוֹ: אֵינּוּ מוֹעִיל כְּלוֹם, יֵשׁ
 בִּירוּשָׁלַיִם נְשִׂיא אָחִד וְשָׁמוֹ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי,
 וּמְסִיעַ אוֹתוֹ, וּמִשְׁאַתָּה מַת בְּנִדְאֵי הוּא בָּא.
 וְהוּא אוֹמֵר: מִי יֹאמֵר שְׁרַחֲקוּ אָבִיו, וְאָנּוּ
 מוֹצִיאִין הַכְּתָב, וְהוּא אוֹמֵר פְּלִסְטִין הוּא (פְּרוּשׁ
 מִזְנֵף הוּא), אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אוֹתוֹ, וְאֵינּוּ אָנִי
 מֵאֲמִינוּ, עַד שֶׁנִּבְּאוֹ לְבֵית־דִּין. אָמַר לָהֶם:
 הוּאֵיל שְׁאֲמַרְתֶּם כֶּךָ לְפָנָי, רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי
 הוּא מִתְהַלֵּל בּוֹ, אָנִי מְרַחֵקוּ. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
 הִרְפִּיבוּהוּ בְּנָיו בְּסִטְרָנָה (פְּרוּשׁ בְּעַגְלָה), וְנִכְנַס
 לִירוּשָׁלַיִם בְּעָרֵב שִׁבְתָּ. אָמַר: אֵינִי מְרַחֵקוּ אֵלָא
 בְּשִׁבְתָּ בְּבֵית־הַמְּדָרֶשׁ, אֵימַתִּי? בְּשְׁעָה שִׁיתְּכִנְסוּ
 כָּל הַקְּהָל. נִכְנַס לִישֵׁב בְּבֵית־הַמְּדָרֶשׁ, וְנִכְנַסוּ
 כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלַמּוּדָן לְשִׁמְעַע הַדְּרָשָׁה שֶׁהָיָה רַבִּי
 אֶלְעֶזֶר דּוֹרֵשׁ בְּרַבִּים עַל הַפֶּסֶא, וְהִחֲזִין עוֹמֵד
 לְפָנָיו. רְאֵה אוֹתוֹ אָבִיו מְעֻטָּף בְּטִלְתּוֹ וְתַפְלִין
 בְּרֵאשׁוֹ, מִיָּד רְאָה, שֶׁהָיָה סְבוּר לְתַרְבוּת רְעָה
 יָצָא, כִּיּוֹן שֶׁרְאָה אוֹתוֹ יוֹשֵׁב עַל פֶּסֶאוֹ וְדוֹרֵשׁ,
 עָמַד לוֹ הִרְקָנוֹס עַל הַסְּפֶסֶל, וְאָמַר לְפָנָי בְּנֵי
 יְרוּשָׁלַיִם: לֹא עֲלִיתִי לִירוּשָׁלַיִם אֵלָא לְנִדּוּתְךָ,

אֲלֶעָזֶר בֶּן עֶרְוֶה מְחַמֵּר אַחֲרָיו. אָמַר לוֹ: רַבִּי, שָׁנָה לִי פֶּרֶק אֶחָד בְּמַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה. אָמַר לוֹ: לֹא כָּף שְׁנִיתִי לָכֶם, וְלֹא בְּמִרְכָּבָה בְּיַחֲדִיד, אֲלֵא אִם-כֵּן הָיָה חֶכֶם וּמְבִינִן מִדַּעְתּוֹ. אָמַר לוֹ: רַבִּי, תִּרְשָׁנִי לֹמֵר לְפָנֶיךָ דָּבָר אֶחָד שְׁלֵמֵדִתָּנִי. אָמַר לוֹ: אָמַר. מִיָּד יֵרֵד רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מֵעַל הַחֲמוֹר. וְנִחְצֵטָף, וַיֵּשֶׁב עַל הָאֲבֹן תַּחַת הַזַּיִת. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מִפְּנֵי מָה יֵרֵדָה מֵעַל הַחֲמוֹר. אָמַר: אֶפְשָׁר

אֶתְּהָ דוֹרֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה וּשְׂכִינָה עִמָּנוּ, יֵא הוּא הָיָה מוֹנֵה שְׁבַחָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן

וּמְלֵאכֵי הַשָּׂרֵת מְלוּיִן אוֹתָנוּ, וְאֲנִי אֶרְפֹּב עַל הַחֲמוֹר. מִיָּד פָּתַח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֶה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּרְכָּבָה וְדָרַשׁ. וַיִּרְדָּה אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, וְסָבְבָה כָּל הָאֵילָנוֹת שֶׁבַשְׂדָּה. פָּתְחוּ כָּלֵן וְאָמְרוּ שִׁירָה. מָה שִׁירָה אָמְרוּ? (תְּהִלִּים קמח, ז): "הִלְלוּ אֶת הַיְיָ מִן הָאָרֶץ, תַּנְיִינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת, עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים הַלְלוּיָהּ". נִעְנָה מְלֶאכֶּה מִן הָאֵשׁ, וְאָמַר: הֵן הֵן מַעֲשֵׂה הַמִּרְכָּבָה. עָמַד רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וּנְשָׁקוּ עַל רֵאשׁוֹ, וְאָמַר: בְּרוּךְ הַשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּתְּנָן בֶּן לְאַבְרָהָם אַבִּינוּ, שִׁוִּדַּע לְהַבִּין וּלְחַקֵּר וּלְדַרֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה. יֵשׁ נֶאֱמָה דוֹרֵשׁ וְאִין נֶאֱמָה מְקִיִּם, נֶאֱמָה מְקִיִּם וְאִין נֶאֱמָה דוֹרֵשׁ, אֶתְהָ נֶאֱמָה דוֹרֵשׁ וְנֶאֱמָה מְקִיִּם. אֲשֶׁרִיךְ אַבְרָהָם אַבִּינוּ, שֶׁאֲלֶעָזֶר בֶּן עֶרְוֶה יֵצֵא מִחֲלָצִיף. וְכִשְׁנֹאמְרוּ הַדְּבָרִים לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה הוּא וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן מְהֻלְכִים בְּדֶרֶךְ. אָמְרוּ: אִף אֲנוּ נִדְרֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה. פָּתַח רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְדָרַשׁ. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם תְּקוּפַת תַּמּוּז הָיָה, נִתְקַשְׁרוּ שָׁמַיִם בְּעֵבִים, וְנִרְאָה כְּמִין קִשְׁתׁ בְּעֵנָן, וְהָיוּ מְלֵאכֵי הַשָּׂרֵת מִתְקַבְּצִין וּבָאִין לְשִׁמְעַע כְּבָנֵי-אָדָם שֶׁמִּתְקַבְּצִין וּבָאִין לְרֵאוֹת בְּמַזְמוּטֵי חֲתָן וְכֻלָּה. הֵלֶךְ רַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְסִפֵּר דְּבָרִים לְפָנֵי רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאָמַר: אֲשֶׁרִיכֶם וְאֲשֶׁרִי יוֹלְדֵתְכֶם, אֲשֶׁרִי עֵינֵי שְׁכָף רָאוּ. הָרִי שְׁאֵלוֹ הַחֲמֻשָּׁה תְּלַמִּידִים זְכוּ יוֹתֵר מִכָּלֵם, עַד שֶׁהִתְפָּאֵר עִמָּהֶם מְאֹד. וְדָבָר זֶה שִׁיף אֶצֶל כָּל רַבִּי אֶמֶת הַדְּבֹק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אִף שֶׁהוּא מְקִיִּם הַמּוֹן תְּלַמִּידִים, עִם כָּל זֹאת תְּמִיד יֵשׁ אֶצְלוֹ תְּלַמִּידִים מִיַּחֲדִידִים, שֶׁהֵם זְכוּ לְמָה שְׁלֵא זְכוּ אַחֲרֵיכֶם, וְכִמוֹ שֶׁמְצִינּוּ אֶצֶל הָאֲרִיז״ל, שֶׁהֶעֱקֵר שְׂבָא לְזֶה הָעוֹלָם, הוּא רַק לְלַמֵּד אֶת סוּדוֹת הַתּוֹרָה לְרַבֵּי חַיִּים וַיִּטַּל ז״ל, וְהוּא כְּבָר יִלְמַד אֶת זֶה לְאַחֲרֵיכֶם. וְכֵן מְצִינּוּ אֶצֶל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, אִף שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁשִׁים גְּבוּרִים, גְּדוּלֵי וּמְבַחְרֵי הַצְּדִיקִים, אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה בַּעַל רוּחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּר, עִם כָּל זֹאת עָקַר הַהִנְהָגָה מְסוּרָה לְתַלְמִידוֹ הַרְבִּי רַבִּי דָּב בְּעַר מִמַּעֲזְרִיטָשׁ, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, אֲשֶׁר גַּם הוּא הִקִּים הַמּוֹן תְּלַמִּידִים, שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד גִּלָּה אֶת אֲמַתּוֹ מְצִיאָתוֹ בְּעוֹלָם. וְכֵן אֲנַחְנוּ מוֹצְאִים אֶצֶל רַבֵּנוּ ז״ל, שֶׁגִּלָּה נִרְאוֹת נִפְלְאוֹת עַד מְאֹד, גְּלוּי אֱלֻקוֹת בְּתַכְלִית מְדוּגָה עֲלִיּוֹנָה, וְהַלְבִּישׁ גִּנְזֵיָא דְּמַלְכָּא, עַד שֶׁגַּם הִרְוֹד וְהַפְּחוֹת וְהַרְחוּק לְגַמְרִי, גַּם-כֵּן יִשְׁיֵגוּ אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהִקִּים תְּלַמִּידִים הַרְבֵּה, אֲבָל עָקַר הַהִשְׁאָרָה נִשְׁאָרָה רַק אֶצֶל תְּלַמִּידוֹ מוֹהֲרָנָת״ל ז״ל, כִּי רַק הוּא יֵרֵד לְסוֹף דַּעְתּוֹ. וְהַבִּין, אֲשֶׁר דָּבָר רַבֵּנוּ ז״ל הוּא נִצְחִי. וְעַם הַדַּעַת הַזֶּה יְכַבֵּשׁ מְשִׁיחַ צְדִיקָנוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, כִּי הַלְבִּישׁ אֶת עֲצוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ ז״ל בְּלִבּוֹשִׁים כְּאֵלוֹ, עַד שֶׁאִין רְחוּק בְּעוֹלָם, שְׁלֵא יוּכַל לְהִתְקַרֵּב לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-יְדֵי עֲצוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ ז״ל, כִּי הוּא הוֹרִיד אֶת דְּבָרֵי רַבֵּנוּ ז״ל בְּכֻלָּם מִכָּלֵם שׁוֹנִים, עַד שֶׁאִין רְחוּק וְאִין יְרוּד וְנִפּוּל שְׁלֵא יוּכַל לְחַזֵּר בְּתַשׁוּבָה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְהָבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יֵא הוּא הָיָה מוֹנֵה שְׁבַחָן: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר חֲכַמֵּינוּ הַקְּדוֹשִׁים אָמְרוּ (עֶרְכִין טו.): לְעוֹלָם אֵל יִסְפֹּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רַעְתּוֹ. וּפְרַשׁ רַשׁ״י, שֶׁכִּשְׁהוּא מְסִפֵּר בְּטוֹבָתוֹ יוֹתֵר מְדַאֵי, הוּא עֲצָמוֹ אוֹמֵר: חוּץ מִמֶּדָּה רַעָה זֹו שְׁבוּ, אוֹ אַחֲרֵיכֶם שׁוֹמְעִין שְׁזָה מִשְׁבַּחוֹ, וְאוֹמְרִים: הֲלֹא מִדַּת כָּף וְכָף בְּיָדוֹ. וְעַל זֶה הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים: אִיף הָיָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן

יא בור סוד. גרסינן ולא צור סיד. כלומר כצור טוח וזכאי מונה שבחן? ויש לומר בפשיטות, שלא צמיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר מנה שבחם לפנייהם, אלא בפני שאר אחד מתלמודו: אשרי יולדתו. מאושר נמדות טויות התלמידים, שיעשו פמותם, כדי שתהיה קנאת עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדמו. ויש סופרים תרבה חכמה. רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סיד שאינו מאבד טפה: הורקנוס, בור סיד שאינו מאבד טפה: צריך שתדע, אהובי, חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן, חסיד. רבי שמעון בן

שנולד לא הוסיא עריסתו מצית המדרש כדי שלא יכנסו צאזויו אלא דברי תורה: חסיד. שעושה לפניו משורת (פרקי דרבי אליעזר, פרק ב'), ועל-ידי גדל מסירות דחקו, אף-על-פי-כן הוא לא עזב, ונדחק לפנים, ובכה הרבה, על-ידי-זה זכה שנעשה כבור שמטיח עם סיד, שאין יוצאים המים, כך הוא לא אבד אפלו טפה אחת ממה שלמד מרבו, עד כדי כך, שאמרו חכמינו הקדושים (ספ"ה כת): ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם. פי הנה דבוק מאד ברבו. ולכן התפאר רבו עמו מאד.

רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר ההתפארות שהתפאר בו רבו ואמר עליו: אשרי יולדתו, הוא מפני שכל מה שזכה להשיג בתורה, הנה בזכות אמו. פמאמרם ו"ל (ירושלמי יבמות, פרק א', הלכה ו'), שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית-הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה. ואף שהיה עני כל ימיו, פמאמרם ו"ל (ברכות כת), שהיה פחמי, וכן (ירושלמי ברכות, פרק ד', הלכה א'), שהיה עושה מחטים. ומובא (תוספתא ברכות, פרק ד'), שגור בבית קטן אשר קירותיו היו שחורים מהפחמים, עם כל זאת בזה שאמו היתה תמיד מסתובבת בעת עבודה עמו אצל החכמים להתברך, ואחר-כך כשנולד, שמה את עריסתו בתוך בית-הכנסת שיקלט דברי תורה, זה שעמד לו כל ימי חייו.

רבי יוסי הכהן חסיד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר חכמינו הקדושים מפליגים מאד בו, איך שהקפיד בכל דברי חכמינו הקדושים, עד שאמרו (שבת ט): אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, ואמרי לה על רבי יוסי החסיד, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, כדי שלא יחלל שבת על ידו. והוא זכה לגלוי שכונה, פמאמרם ו"ל (חגיגה יד:), שהיו רבי יהושע ורבי יוסי הכהן מהלכים בדרך, אמרו: אף אנו נדרש במעשה מרכבה. פתח רבי יהושע ודרש. ואותו היום תקופת תמוז הנה, נתקשרו שמים בעבים, ונראה כמין קשת בענן, והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמע כבני-אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה. הלך רבי יוסי הכהן וספר דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי, ואמר: אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שפך ראו. וגדל חסידות הביא אותו אל רוח-הקדש, והנה צופה במרכבה עליונה. והקפיד מאד שאחד לא יצער את השני, פמאמרם ו"ל (ראש השנה יז:): שאלה בלוריא הגירת את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם (דברים י, יז): "אשר לא ישא פנים", וכתיב (במדבר ו, כו): "ישא ה' פניו אליך"? נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה: אמשל לך משל למה הדבר דומה? לאדם שנושה בחברו מנה, וקבע לו זמן בפני

המלך, ונשבע לו בחיי המלך. הגיע זמן ולא פָּרְעוּ, בא לפייס את המלך, ואמר לו: עלבונני מחול לך, לך ופייס את חברך. הכא נמי כאן — בעברות שבין אדם למקום, כאן —

בעברות שבין אדם לחברו, כי זה עקר החסידות — לשמר מאד על מצוות שבין אדם לחברו, שהקדוש-ברוך הוא מקפיד על זה הרבה יותר ממה שמקפיד על מצוות שבין אדם למקום. וזה עקר החסידות של

נתנאל, ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערף, כמעין המתגבר. יב הוא הנה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע

האדם, שעושה לפנים משורת הדין.

החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערף מכריע:

רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא: צריך שתדע,

אהובי, בני! אשר השבח ירא חטא הוא שבח גדול מאד, כמובא בדברי רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן ה'), שהעקר הוא לעבד את הקדוש-ברוך-הוא במדת היראה, ואף שבוהר מגנה מי שעובד מיראה, עם כל זאת אי אפשר להגיע לשום מדרגה, אלא על-ידי יראה, שיהיה ירא חטא, ועל-ידי-זה יגיע אחר-כך למעלות עליונות וגדולות מאד. כי בתחלה צריכים להתחזק ביראת הענש, שיהיה ירא חטא, ואחר-כך יגיע לכל המדרגות שבעולם. ולכן הפליגו כל-כך התנא שהיה ירא חטא.

ורבי אלעזר בן ערף כמעין המתגבר: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שדבוק בו יתברך, נעשה כמעין המתגבר וקנהר שאינו פוסק. וזו היתה מדרגת רבי אלעזר בן ערף, שהפליגו חכמינו הקדושים במעלתו עד מאד, כמאמרם ז"ל (ערובין יג:), שמנהיר עיני חכמים בהלכה; וכן הוא (מדרש הנעלם תולדות קלט), שראה וצפה מה יהיה בעוד אלה וארבע מאות שנים ובכה וכו', עין שם; ולכן מרב דבקותו בו יתברך, זכה להעשות כמעין המתגבר וקנהר שאינו פוסק.

יב אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כלם: צריך שתדע, אהובי, בני! כי רבי יוחנן בן זכאי התפאר מאד עם תלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס שלמד תורה במסירות נפש, כי אביו נדהו, ומה גם שרבו בהתחלה רחוקו, והוא ישב ובכה והתעקש ללמד תורה. ולכן הפליג רבו במעלתו. ודבר זה שיך בכל דור ודור, כי כל מי שמתעקש ללמד תורה אצל רבו, אפלו שרבו מרחקו — אינו מותר, ומתעקש להשאר ללמד אצלו, דיקא תלמיד כזה זוכה אחר-כך להגיע למדרגות רמות והשגות גדולות בלמוד התורה הקדושה והשגת אלקות. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות גו:): אמרי דבי רבי ינאי, מאי דכתיב (משלי ל, ג): "כי מיץ חלב יוציא חמאה, ומיץ אף יוציא דם, ומיץ אפים יוציא ריב", במי אפה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה, "ומיץ אף יוציא דם", כל תלמיד שפועם עליו רבו פעם ראשונה ושותק, זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור, "ומיץ אפים יוציא ריב", כל תלמיד שפועם עליו רבו פעם ראשונה ושותק, זוכה להבחין בין

דיני ממונות לדיני נפשות. פי בזה נבחן התלמיד, אף שמרחקים אותו, ואף-על-פי-כן אינו מתפעל אלא נשאר, בזה הוא מראה את גדל רצונו וכסופו ללמד תורה באמת. וכן הרב צריך לבחון את תלמידו, שלא יהיה בכלל תלמיד שאינו הגון, שאמר חכמינו הקדושים (חלין קלג): כל השונה לתלמיד שאינו הגון, נופל בגיהנום, שנאמר (איוב כ, כו): "כל חשף טמון לצפוניו

את כלם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערף בכף שניה, מכריע את כלם:

לו אחר-כך כל-כף הרבה עגמת נפש, אשר על ידו יפל הרב בגיהנום עוד בזה העולם; פי תלמיד שאינו הגון הוא רשע גמור, והוא מוכן לסבך אותך ולהכניסך בבית-סהר ובמשפטים גדולים. ולכן צריך כל רב המלמד תורה לתלמידים לבחון את התלמיד, והכל — לראות את העזות והעקשנות דקדשה שיש לו, ואז אף שמרחקים אותו, הוא נשאר מסור לרבו, סימן שהוא יקבל ממנו הרבה מאד. אבל אם הוא בורח, סימן שכל התקרבותו אל הרב היתה רק לטובת עצמו, ולא לשום טובה אחרת. וכבר אמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן קנג): מי שמקרב את עצמו להצדיק, וקרבתו אינה בתמימות, על-ידי-זה נתהפך אחר-כך לרודף. וזו היתה דרכו של רבנו ז"ל עם תלמידיו, שבחן היטב היטב כל תלמיד. ובתחלה רחקו מאד, ואם אף-על-פי-כן נשאר מסור אליו, אזי למדו. ומי שלא היה יכול להתחזק מעמד — לבסוף ברח. וכבר אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רעא): צריך שיהיה לאדם עזות דקדשה נגד הרב, שיעז פניו לדבר עמו כל מה שצריך ולא יתבייש. וזה שאחד מקרב יותר, זה רק על-ידי שיש לו עזות יותר, ומחמת זה מדבר עמו יותר, פי צריכים עזות ועקשנות דקדשה, כדי לקבל מהרב, אז פונתו באמת. וזה היה רבי אליעזר בן הורקנוס, אף שרבו רבי יוחנן בן זכאי רחקו בהתחלה, והוא ישב ובכה והתעקש, לבסוף זכה שרבו יתפאר בו.

אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערף בכף שניה, מכריע את כלם: צריך שתדע, אהובי, בני! שיכולים להיות פמה תלמידים לאדם, וכל אחד ישמע רק מה שהוא צריך. וזו שלמות הרב, שיכול לדבר אל כל אחד כפי נקדתו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלד), שהצדיק שלומד תורה ברבים, דבוריו מתחלקים שלא ישמע כל אחד, פי אם מה שצריך לו ולא יותר. ואף שאומר בפני רבים לכלם בשונה, עם כל זאת לא יכנס בלב כל אחד ואחד, פי אם הנוגע לו וצריך לו. ולכן אבא שאול היה אומר בשם רבו רבי יוחנן בן זכאי, שתלמידו רבי אלעזר בן ערף הוא מכריע את כלם, פי לפי בחינת אבא שאול, היה צריך לשמע דבר זה. ולכן צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל רב יש לו הרבה תלמידים, ואפלו אם אתה שומע מכל תלמיד דבר אחר, שהוא שמע מרבו, תאמין לכל אחד ואחד, פי הרב והצדיק שבדור מדבר לכל אחד כפי בחינתו ולפי מדרגתו ולפי השגתו, פי אין שני בני-אדם שונים, וכל אחד צריך לקבל רק כפי נקדתו. ולכן לא בחנם שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לד), שצריכים לקבל את הנקדות מכל אחד ואחד, בבחינת 'ומקבלין דין מן דין', פי כל תלמיד מקבל נקדה אחרת מרבו, וצריכים

לקבל את כל הנגזרות. ולכן אין דבר זה סותר כלל, כי כן צריך הרב לדבר. וכמאמרם ז"ל (תנחומא פנחס), שיודע להלך עם כל אחד ואחד מהם לפי דעתו. ודבר זה מאד מאד נחוץ לדעת, כי כל המחלקת שנתהנה בין התלמידים, שכל אחד אומר שהוא שמע דבר זה, וחברו אומר בדיוק ההפך, ששמע דבר זה וכן להלן. אבל באמת כלם אהובים, כלם ברורים, וכלם שמעו כל אחד כפי בחינתו. ומה טוב יג **אמר להם, צאו וראו איזו היא דרך ישרה** ומה נעים, שכל אחד

יעיד מה ששמע מרבו, אבל לא שיביא אותו למחלקת, שזו כל מסכת עדינות, שכל תלמיד העיד בנפרד מה שהוא שמע מרבו. וצריכים לזכר את זאת טוב מאד, כי כל המחלקת באה רק מתלמידים שאינם חפצים באמת, רק רוצים קנטור ומחלקת, וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין פח): משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן, רבו מחלקת בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות. ודבר זה שיהי בכל דור ודור, שכל המחלקת שקורית בין התלמידים, אפלו שכלם מקבלים מאותו רבי, זה בא מפני שאינם חפצים באמת, אלא כל אחד רוצה להתיהר ולהתגדל על זולתו, ועל ידי זה באים לידי מחלקת, אבל אם כל אחד ואחד היה הולך כפי שהוא קבל מרבו, אף פעם לא היה חולק על חברו, אלא היה יודע שאלו ואלו דברי אלהים חיים, כי כלם קבלו מרוב אחד, והבן למעשה.

יג **צאו וראו איזו היא דרך ישרה שידבק בה האדם:** הינו שרבים אמר להם שיצאו בחוץ, ויהיו מערבים בין הבריות, וראו "איזו דרך ישרה שידבק בה האדם", הינו שיבוא על ידי זה לדבקות אל האין סוף ברוך הוא, כי מובא בשם הבעל-שם טוב הקדוש, זכותו יגן עלינו (עין בעל-שם טוב על התורה, פרשת קדושים), שאמר פעם לצדיק אחד בדורו, שהיה מוכיח לרבים, ואמר לו על זה הבעל-שם טוב הקדוש, זכותו יגן עלינו: איך אתה יודע להוכיח את אחרים, כשכל ימך אינך יודע מהחטא, וגם אין אתה מערב עם הבריות, שתדע מהחטאים שלהם; ולכן אמר התנא רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו "צאו" דיקא לחוץ, אל המון-עם, ותסתובבו ביניהם, ואז "וראו איזו היא דרך ישרה שידבק בה האדם", כי כשהאדם מסתובב בין המון-עם, ויודע את הירידות והנפילות והנסיונות שלהם, אז כבר יוכיח אותם בדרך אחרת לגמרי. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן ח'), אשר המוכיח צריך להוכיח את נשמות ישראל בתוכה של משה, להכניס בהם ריח טוב, בבחינת (שיר השירים א, יב): "גודי נתן ריחו", שצריך להכניס בהם ריח טוב, ולקרבם אליו יתברך ולא לרחקם. וכמובא (ספר שבחי הבעל-שם טוב): פעם אחת שבת הבעל-שם טוב, זכותו יגן עלינו, בקהלה אליק אצל הפרנס דשם, ובשבת במנחה הלה הפרנס לבית-הפנסת לשמע דרשה מדרשן אחד אורת, והמתין עליו הבעל-שם טוב בסעדה שלישית עד שיבוא מבית-הפנסת, ובתוך כך שמע, שהדרשן מלשין על ישראל, ורגז הבעל-שם טוב, ואמר למשרתו, שילך ויקרא לפרנס לביתו. והמשרת גלה לכמה אנשים, שרגז הבעל-שם טוב על הדרשן, וראה הדרשן שהעולם נשמטים אחד אחד, ופסק מלדרש. וביום המחר בא הדרשן להבעל-שם טוב, ונתן לו שלום, ושאל אותו מי הוא, ואמר: אני הדרשן, מפני מה רגז מעלתו עלי? וקפץ הבעל-שם טוב ממקומו, ונתזו דמעות מעיניו, ואמר: אתה תדבר רע על ישראל, תדע שבר ישראל שהולך כל היום על יומא דשוקא, ולעת ערב נתחרד ואומר: "אוי לי שאעבר זמן מנחה", והולך לבית אחד ומתפלל מנחה, ואינו יודע מה שאומר, אף-על-פי-כן מזדעזעים שרפים ואופנים מזה, עין שם. רואים מכאן איך שצריכים למצא את הטוב של כל בר

יג עין טובה. מסתפק כמה שיש לו ואינו מנקה דברים ימירים ואינו מקנא כשרואה שיש לחזרו יותר ממנו: חבר טוב. שמוכחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מנאי אללו זין זיוס זין זלילה. ואילו חזר טוב אינו מנאי אללו בכל עת: הרואה את הנוולד. נופה ומזיט כמה שעמיד להיות ומתוך כך נמלא מחשב הפסק מלזה כנגד שכרה ושכר עזירה כנגד הפסדה: לב טוב. לפי שהלז הוא המניע לכל שאר הכחות והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות. ואף על פי שיש לפעולות חזרים מיוחדים מכל מקום הכח המעורר לכל התנועות הוא זלז לפיכך אמר רבי אליעזר לז טוב. ומפני זה אמר רבי יוחנן זן זכאי רואה אני את דברי אלעזר זן ערך מדזריכס:

שִׁידְבֵּק בְּהָ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵין טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שְׁכֵן טוֹב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַרוֹאֶה אֶת הַנוֹלָד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבַרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוֹ מְדַבְּרִיכֶם, שֶׁבְכָלֵל דְּבַרְיוֹ דְּבַרֵיכֶם.

ישׂראל, ורק הוא יכול להוכיח. ולכן מי שיכול לצאת בחוץ ולראות את גדל הצער והנסיונות קשים ומרים שיש לעם ישׂראל, הוא יכול להוכיח אותם. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), שאין מי שיכול לדון את נשמות ישׂראל, רק מי שיודע את מקומו של כל אחד ואחד. ומי יכול לדעת את מקומו של כל אחד ואחד? אלא הצדיק שנכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא. וכן מובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן סח), שעקר שלמות הצדיק, שיכול להיות למעלה ולמטה, אף שהוא דבוק באין סוף ברוך הוא, ואינו רואה שום דבר רק אלקותו ותברך, עם כל זאת יכול לרדת גם להמון עם, לחזקם, לעודדם ולשמחם. וכן פירש רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נח), שרבי יוחנן בן זכאי היה גדול במעלה מאד מאד, אף-על-פי-כן אמר (בבא בתרא פט:): אוי לי אם אמר, אוי לי אם לא אמר; נמצא, שרבי יוחנן בן זכאי היה בקי כל-כף בתוך העולם, עד שהיה יודע ובקי מאד באנשי העולם. ולכן דיקא הוא אמר לתלמידיו: "צאו וראו איזוהי דרך ישׂרה שידבק בה האדם". הינו תצאו בחוץ בין אנשים פשוטים, וראו מהם "איזוהי דרך ישׂרה שידבק בה האדם", אפלו שהם נמצאים בחוץ דיקא, אף-על-פי-כן הם תמיד מתאנחים ודבוקים בו ותברך. וכן היה, שיצאו התלמידים וחוורו; "רבי אליעזר אומר עין טובה, רבי יהושע אומר חבר טוב, רבי יוסי אומר שכן טוב, רבי שמעון אומר הרואה את הנוולד, רבי אלעזר אומר לב טוב, אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערוך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם"; הינו שראו את מעלת כל בר ישׂראל הדבוקים באין סוף ברוך הוא, אפלו שהם נמצאים בתכלית הירידה, כי ברגע שיש לאדם עין טובה, חבר טוב, שכן טוב, ורואה את הנוולד, ולב טוב, אזי הוא רואה כבר גם את הטוב של כל בר ישׂראל, וזוכה להעלותו ולהדביקו אל האין סוף ברוך הוא. פי כפי שהאדם מסתפל על עצמו, כף מסתפל על הזולת. כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שצריכים לדון את עצמו לכף זכות, וכן צריכין לדון את הזולת לכף זכות, וזה תלוי בזה, הינו כשהאדם מסתפל בעין טובה על עצמו, הוא יסתפל בעין טובה גם על אחרים, כי אם אדם דבוק בהקדוש-ברוך-הוא, ואפלו פשיזא בחוץ בין המון-עם הוא אינו מסיח דעת ממנו ותברך, על-די-זוה הוא יראה רק את הטוב שיש אצל כל אחד ואחד. ולכן

אָדָם כְּזֶה יְכוּל לְהַעֲלוֹת אֶת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. וְאֵת הַלְמוּד הַזֶּה רָצָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְהַכְנִיֵס בְּגִדוּלֵי וּמִבְּחָרֵי תַלְמִידָיו, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂהָ.

יד איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. הולךך לשאלו מהם זה. ולא הבין מתוך דצריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה. לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע. כי מדת

יד צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: צריך שתדע, אהובי, בני! שרבי יוחנן בן זכאי צנה לתלמידיו לצאת לחוץ ולראות "איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם", הינו ידוע, שעקר השלמות של האדם, שיהיה עיל ונפיק, רצוא ושוב, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן ו'), שהאדם צריך להיות בקי ברצוא בקי בשוב, פי בהכרח להאדם בזה העולם, שיהיו לו עליות וירידות, פי אי אפשר לעמד על מקום אחד, ולכן הוא צריך התחזקות — בין

יד אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אִיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שְׂיִתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵינַי רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֵר רָע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שְׂכָן רָע. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַלּוּזָה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. אַחַד הַלּוּזָה מִן הָאָדָם, כְּלוּזָה מִן הַמָּקוֹם, שְׁנֵאמַר (תהלים לז, כא) "לוּזָה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלֵם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֵב רָע. אָמַר לָהֶם, רוּאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרֹךְ מִדְּבָרֵיכֶם, שְׁבַכְלָל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם:

החסידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה. ומי שאינו חסיד מעמיד דבריו על דין תורה אינו רע ואפשר היה לומר שאם ההסתפקות והיא עין טובה היא דרך טובה. בקשת היטרונות אינו דרך רעה לפי שאינו מוזק לשום אדם צוה. וכן נשאר המדות לפיכך הולךך לשאל מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלזה ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הנולד. שאם לא ישלם לא ימנע מי שילוו ויהיה מוטל ברעב. ולא אמר סתם מי שאינו רואה את הנולד. לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד. שלא יבא לידי תקלה. שיניל עצמו צווא הנולד הוא: וצדיק

כשעולה למעלה, שזה בקי ברצוא, שתהיה לו בקיאות לעלות תמיד מעלה מעלה, שלא יחשב שהגיע כבר לאיזו דרגה, ולהפך צריך שתהיה לו בקיאות בשוב, כשנופל ונכשל, חס ושלום,

חונן ונותן. הקצ"ה שהוא נדיקו של עולם חונן ונותן למלוה מה שלוה זה ממנו ולא פרע לו נמנע הלזה נשאר חייב למקום:

שלא יפל בדעתו, אלא יחזר בתשובה שלמה, ויתחזק מאד בכל הבא עליו, ולזה אמר התנא הקדוש רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו: "צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם"; הינו תסתכלו אילו ירידות יש בזה העולם, שצריכים להתרחק מהן, שאפלו כבר נתאחזו בו המדות רעות האלו, שיהיה בקי בשוב ולא ישבר. ולכן פל תלמיד מצא מדה רעה שנגמצאת בבני-אדם, שפרכת את האדם ממנו יתברך, ויהיה זהיר מאד מאד אפלו שנופל כבר בזה, שיוכל לחזק את עצמו ולחזור אל מקומו. "עין רעה", "חבר רע", "שכן רע", "לוה ואינו משלם", "לברע", שכל אלו המדות רעות מאד מצויות בבני-אדם. ולכן פל מי שנופל באיזו מדה רעה ממדות המגנות האלו, ראוי לו שיתרחק מאלו המדות רעות, ואפלו כבר נכשל במדות הרעות האלו, יחזק את עצמו, ויבדע

טו הם אמרו שלשה דברים. בדרך ארץ ומוסרים ומדות. דלילו צענין האסור והמותר והפטור והחיוצ דברים הרבה אמרו. אי נמי אלו השלשה דברים היו מרגלם צפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואימתי יהא זה כשלל תהי נוח לבעוס. שאם אמה נוח לבעוס אי אפשר שלא תזולל צנוד מצרך. הרי דצור אחד. ושזו יוס אחד לפי מיתתך. הרי צ'. והג' הוא מתחמם כנגד

שְׁעָרֵי יְכוּלִים לְשׁוֹב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. וְתַפְסוּ דִיקָא אֶת הַמִּדּוֹת רַעוֹת הָאֵלוֹ, כִּי הֵן מְאֹד מְצוּיּוֹת בְּבִנְי־אָדָם לְהַפְשִׁיל בְּהֵן. וְעַל-כֵּן כָּל תַּלְמִיד מִתְלַמְּדֵי רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זַפְאִי, הִזְהִירוּ אֶת הַמוֹן-עַם מִמֶּדָּה רַעָה שְׁמִצּוּיָהּ בְּעוֹלָם, וְצָרִיכִים לְהִזָּהֵר מְאֹד לֹא לִפְלַי בַּמֶּדָּה הַרְעָה הַזֹּאת, שֶׁעַל יְדָהּ יְכוּלִים לִפְלַי בְּנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּא, וְלְהַתְיַאֵשׁ לְגַמְרֵי, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ. טו הם אמרו שלשה דברים: הֵינּוּ כָּל אֶחָד מִתְלַמְּדֵי רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זַפְאִי אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, כָּל אֶחָד כִּפִּי מִדְתּוֹ וְשָׂרֵשׁ גִּשְׁמָתוֹ.

רבי אליעזר אומר: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. כי רבנו ז"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד), שיש בכל אחד נקדה אשר אין בחברו, וצריכים לקבל את כל הנקדות מכל אחד ואחד. ולכן צריכים לכבד מאד את חברו, ולקבל את נקדתו, כי כל בר ישראל הוא צנור להמשיך את אורו יתברך בזה העולם, כי לולי זאת לא היה נברא, ואין שני בני-אדם שוים. וכמאמר ז"ל (ברכות נח.), שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרוצופיהן דומים זה לזה, וכך אחד נשמתו נמשכת מהעולמות העליונים, ונתנה לו רשות לגלות הארה כפי שרש נשמתו, וכמאמר האריז"ל, שיש ששים רבוא פרושים לתורה בפשט, ששים רבוא פרושים לתורה ברמז, ששים רבוא פרושים לתורה בדרוש, ששים רבוא פרושים לתורה בסוד, וכך בר ישראל כפי שמזכיר את עצמו בזכור אחר זכור, זוכה שנשמתו נדבקת באין סוף ברוך הוא, ומקבל את חלקו בפשט, רמז, דרש, סוד, מה שאין חברו יכול לגלות ולהשיג. ולכן אמר התנא הקדוש: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", כמו שלך חשובה הנקדה של עצמך, שאתה מגלה פבדו יתברך, רזי וסתרי התורה, וכן פשטים ורמזים ודרושים בתורה, כמו-כן יהיה חביב אצלך חדושי חברך, בדיוק כמו שלך, כי כל אחד מקבל חלקו כפי שרש נשמתו. כי צריכים לקבל מכל אחד ואחד את נקדתו. וכעין שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סא); כי יש כמה ספרים עכשו, וגם עתידיים להיות עוד כמה ספרים, וכלם צריכים לעולם, ואסור ללעג על אף ספר, ומי שלועג על ספרים — נדון בצואה רותחת, שעולין לו עשנים סרוחים למח ומבלבלים אותו, וככל שחוזר בתשובה, כמו-כן נתחדש אצלו ספר, כי חוזר ונחשב בעיניו מה שהיה בתחלה בעיניו כלא, כי צריכים את כל הספרים. וכמו שאמר מוהר"ן ז"ל (לקוטי-הלכות, קדושין, הלכה ג', אות כא): יש שמחיים את עצמם עם פשט, ויש שמחיים את עצמם עם רמז, ויש שמחיים את עצמם עם דרש, ויש שמחיים את עצמם עם סוד. ולכן אסור ללעג על שום ספר, כי אם אתה אינך מקבל חיות מזה, אל תסתכל בזה, אבל אחרים בן מחיים את עצמם. ולכן "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", כמו שהספר שלך חביב בעיניך, בן יהיה ספר של חברך חביב בעיניך; כי צריכים לקבל את כל הנקדות מכל אחד. וכעין שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן כח): ראוי לאדם שיעבר וילך בזה העולם בכל הספרים הקדושים, וללמד בכלם, כדי שיהיה בכל מקום, כמו שנמצא השירים הגדולים, שהולכים ועוברים במדינות, ומוציאים

הוצאות רבות על זה, כְּדֵי שְׂיֻכְלוּ אַחֲרֵי-כֵן. ארון של חכמים וכו': ושוב יום אחד לפני מיתתך.
 להתפאר ולומר שְׁהִיּוּ בְּמַדִּינֹת, כְּמוֹ שְׂדֵרְךָ. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום
 השרים להתפאר ולומר: הִייתי בְּנֹרְשָׁא וְכִיּוֹצֵא שְׂמַח ימות למחר: והוי זהיר בגחלתן. שלא תנהג
 בְּזֶה, כְּמוֹ-כֵן רָאוּי שְׁיִהְיֶה הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. נהם קלות ראש: שלא תכזה. שלא תעגש על ידן:

בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת הַקְּדוּשִׁים וְאֵל תְּהִי נוּחַ לְכַעֲוֹס. וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנַי מִיִּתְתֶךָ.
 שְׁל הַתּוֹרָה, כְּדֵי שְׂיֻכַל וְהָיִי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרֵן שֶׁל חֲכָמִים, וְהָיִי זֶהִיר
 לְהִתְפָּאֵר בְּעוֹלָם הַבָּא, וְהָיִי בְּכָל מְקוֹם, דִּהְיִנוּ
 בְּכָל הַסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים, שְׁנִשְׂכַּתָּן וְנִשְׂכַּת שׁוּעַל,

וְלַעֲתִיד בְּעוֹלָם הַבָּא מִזְכִּירִין אוֹתוֹ כֹּל מֵה שֶׁלָּמַד בְּעוֹלָם הַזֶּה. "וְאֵל תְּהִי נוּחַ לְכַעֲס"; זֶה סוֹכֵב
 כְּשֵׁאתָה רוֹאֶה דָּבָר בְּסִפּוֹר וְלֹא נִרְאָה לְךָ, כִּי חֲבַרְךָ אוֹמֵר בְּדִיוֹק הַהֶפֶךְ מִמֶּךָ, "אֵל תְּהִי נוּחַ לְכַעֲס"
 עֲלִיו וְלַעֲרֹךְ עֲלָיו בְּקִרְתָּ, כִּי עֲלִיךָ לְהִבִּין, שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ הַנִּקְדָּה שְׁלוֹ, וְאֶפְלוּ שְׁאוּחֹז בְּדִיוֹק
 הַהֶפֶךְ מִמֶּךָ, דִּרְכָן שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים וּמְחַבְרֵי סְפָרִים לְשֵׁם שְׂמִים, שְׂיֻכְבְּדוּ אֶחָד אֶת הַשְּׂנִי, וְיִכְתְּבוּ
 אֶחָד לַשְּׂנִי בְּדֵרֶךְ כְּבוֹד, וְלֹא לְצֵאת בְּחֶרֶב קוֹלְמוֹס לְבִזְזוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים נו, ה): "וְלִשְׁוֹנָם
 חֶרֶב חֲדָה" וְגו', וְכָתִיב (מְשָׁלִי יב, יח): "יֵשׁ בּוֹטָה כְּמִדְקָרוֹת חֶרֶב וְלִשְׁוֹן חֲכָמִים מִרְפֵּא"; הִינּוּ יֵשׁ
 פְּרָאִיִּים שְׂיֻצְאִים בְּלִשְׁוֹן בּוֹטָה כְּמִדְקָרוֹת חֶרֶב, אֲבָל יֵשׁ אֲשֶׁר לִשְׁוֹנָם "לִשְׁוֹן חֲכָמִים מִרְפֵּא"; אִף
 שְׁחוֹלֵק עַל חֲבֵרוֹ, זֶה דִּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה — זֶה אוֹסֵר וְזֶה מִתִּיר, אֲבָל אֵל תְּהִי נוּחַ לְכַעֲס עַל חֲבַרְךָ,
 שְׂזֶה מֵה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (קְדוּשִׁין ל:): עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קכז, ה): "אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר מְלֹא
 אֶת אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם, לֹא יִבְשׁוּ כִּי יִדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵים בְּשַׁעַר", מֵאִי אֶת אוֹיְבֵים בְּשַׁעַר? אָמַר רַבִּי חִיָּא
 בַּר אֲבָא, אֶפְלוּ הָאֵב וּבְנוֹ, הֶרֶב וְתַלְמִידוֹ, שְׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁעַר אֶחָד, נַעֲשִׂים אוֹיְבֵים זֶה אֶת זֶה,
 וְאִינָם זִוִּים מִשָּׁם, עַד שֶׁנַּעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שְׁנֵאמַר (בְּמִדְבָר כ"א, יד): "אֶת וְהֵב בְּסוּפָה", אֵל
 תִּקְרִי בְּסוּפָה אֲלֵא בְּסוּפָה, כִּי כֵן דִּרְכָּם שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים לְהַשְׁלִים אֶחָד עִם הַשְּׂנִי, וּבְכַרְט בְּכַתְּב,
 שְׂזֶה דָּבָר שְׁנִשְׂאָר לְדוֹרוֹת, נִזְהָרִים מְאֹד לֹא לְדַקֵּר וְלִקְנֹטֵר אֶת חֲבֵרוֹ. "וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנַי
 מִיִּתְתֶךָ", כִּי תַמִּיד יִהְיֶה לְפָנַי עֵינֶיךָ, שְׁהִיוֹם הַזֶּה הוּא הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן שֶׁלְךָ; וְלִכֵּן אֶפְלוּ אִם אֲתָה
 לֹא מִסְפִּים לְדַבְּרֵי חֲבַרְךָ, וְאֲתָה חוֹלֵק עֲלָיו, אֵל תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִטּוּיִים חֲרִיפִים שְׂיִשְׂאָרוּ אַחֲרֵי-כֵן
 לְדוֹרוֹת, וַיֵּצֵא מִזֶּה חֲלוּל שֵׁם שְׂמִים, כִּי צְרִיכִים מְאֹד לְשַׁמֵּר בְּכָבוֹד תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, וְלִכֵּל אֶחָד
 יֵשׁ לוֹ אֶת הַרְאָיוֹת שְׁלוֹ, וְאִף שֶׁאֲתָה חוֹלֵק עֲלָיו, שְׁיִהְיֶה בְּדֵרֶךְ כְּבוֹד, וְלִהְרָאוֹת לוֹ שֶׁטַעַה בַּהֲלָכָה,
 אֲבָל תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשְׁוֹן נִקְיָה, בְּלִשְׁוֹן חֲכָמִים, לֹא לְדַקֵּר וְלִבְזוֹתוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לֹא לְהַעֲלוֹת אֶת זֶה
 עַל הַפֶּתַח, פֶּן יִבּוֹאוּ הַתְּלַמִּידִים הַקְּטָנִים, וּמִמֶּךָ יִלְמְדוּ וַיִּחְצִיפוּ פְּנֵיהֶם נֶגֶד תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, וְיִקְבְּלוּ
 עֲנֵשׁ גְּדוֹל, כִּי אֲתָה לְכָל הַפְּחוֹת יוֹדֵעַ אֶת הַהֲלָכָה, וְחוֹלֵק עַל זוּלְתָךְ וּמִבִּיא רְאִיוֹת לְדַבְּרֶיךָ, אֲבָל
 תְּלַמִּידֶיךָ הַקְּטָנִים, קִטְנֵי הַדַּעַת וְהַשְׂכָּל, שְׂאִינָם יוֹדְעִים בֵּין יְמִינָם לְשְׂמָאלָם, הֵם יִלְמְדוּ מִחֶרֶב
 קוֹלְמוֹסָךְ הַחֲדָה, וַיֵּצֵאוּ וַיִּלְעָגוּ עַל דַּבְּרֵי חֲכָמִים וַיַּעֲנִשׁוּ. וְזֶה שֶׁאֲמַר "וְהָיִי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרֵן שֶׁל
 חֲכָמִים", תַּעֲמִד מִרְחוֹק בְּדֵרֶךְ אֶרֶץ, וְתִכְתֵּב בְּדֵרֶךְ כְּבוֹד. "וְהָיִי זֶהִיר בְּגִחְלָתָן שֶׁלֹּא תִפְוֶה", כִּי
 רַבִּים חָלְלִים הִפִּילָה — הַלְשׁוֹנוֹת הַחֲרִיפִים שֶׁאֲחָד כָּתַב עַל זוּלְתוֹ, וְהַתְּלַמִּידִים הַקְּטָנִים לַעֲגוּ עַל
 דַּבְּרֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, חֲכָמֵי הַתּוֹרָה, וְנִכְוּוּ בְּגִחְלָתָן. וְעַל זֶה צְרִיכִים לְהִזְהָר מְאֹד. "כִּי נִשְׂכַּתָּן וְנִשְׂכַּת
 שׁוּעַל"; וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, פָּרָשָׁה ב', סִימָן מ"ב) עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים סג, יא):
 "יִגְיִרְהוּ עַל-יְדֵי חֶרֶב מִנֵּת שְׁעָלִים יִהְיוּ"; יִגְיִרְהוּ עַל-יְדֵי חֶרֶב, אֵלוּ הַרְשָׁעִים שֶׁגִּרְרָן לְחֶרְבוֹ שֶׁל

נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי ששינוי דקות עקומות ועקוסות ולריך הרופא לחמוך הצטר בחיזמל ולהרמיז הנשיכה: עקיצת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולחישתן. דזוכן: לחישת שרף. כהצל היואל מפי

השרף ששורף צטעה שהוא לוחש. פירוש אחר, השרף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים כדכתיב (תהלים נח) אשר לא ישמע לקול מלחשים. כך תלמיד חכם אם תקניטנו ומצא לפייסו אינו מקבל פיוס: טז עין הרע. כמו עין

וְעִקְצֵתָן וְלַחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ: טז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עֵין הָרַע, וַיֵּצֵר הָרַע, וְשָׁנְאָת הַבְּרִיּוֹת,

לשעלו של ים. "ועקיצתן עקיצת עקרב"; כי עקרב מספן מאד, כמאמרם ו"ל (ברכות לג.): אפלו נחש ברוף על עקבו — לא יפסיק, אמר רב ששת: לא שנו אלא נחש, אבל עקרב פוסק, כי הוא מספן

רעה. שאינו מסתפק צמה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע. שמכניס עין הרע צממון חזירו או צניו ומזיק לו: ושנאת הבריות שנאת חנם. ורמז"ס פירש שמואס חזרת הצריות מאד לא לבזות את חכמי התורה, חכמי ישראל, ואפלו שיש ביניכם ריב בהלכה, תשמר מאד לא לצאת נגדם בחרב לשונך, כי זה גורם חלול השם, ומה גם שהתלמידים הקטנים ילמדו ממך, אשר הם אינם יודעים בין ימינם לשמאלם, ויבואו לבזות את החכמים, וכוננתם כבר אינה לשמים כמו פונתך, ועל-ידי-זה יקבלו ענש מאד גדול. ולכן צריכים להזהר בדברים אלו מאד מאד, והבן למעשה.

מאד לא לבזות את חכמי התורה, חכמי ישראל, ואפלו שיש ביניכם ריב בהלכה, תשמר מאד לא לצאת נגדם בחרב לשונך, כי זה גורם חלול השם, ומה גם שהתלמידים הקטנים ילמדו ממך, אשר הם אינם יודעים בין ימינם לשמאלם, ויבואו לבזות את החכמים, וכוננתם כבר אינה לשמים כמו פונתך, ועל-ידי-זה יקבלו ענש מאד גדול. ולכן צריכים להזהר בדברים אלו מאד מאד, והבן למעשה.

טז עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל הצרות מתחילות עם עין רעה, וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מהר"ן, חלק א', סימן נד), אשר אדם צריך לשמר על הזכרון, שלא יפל בשכחה. ועקר הזכרון — לזכור תמיד בעלמא דאתי, שלא יהיה בנדעתו, חס ושלום, שאין עולם אלא אחד, ועל-ידי שמדבק את עצמו בעלמא דאתי, על-ידי-זה נעשה יחוד שלם, כי הוא מחבר את העולם הזה עם העולם הבא גם יחד. אבל פדי שיזכה לשמר את הזכרון, הוא צריך לשמר עצמו לא לפל אל רע עין, שזו מיתת הלב, כי עקר הזכרון תולה בעין, כמו שכתוב (שמות יג, ט): "ולזכרון בין עיניך", כי השכחה באה על-ידי רע עין, על-ידי מיתת הלב, כמו שכתוב (תהלים לא, יג): "נשכחתי כמת מלב", כי רע עין ומיתת הלב הם בחינה אחת, פי שוריינא דעינא בלבא תליא (עין עבודה זרה כח); ולכן כשיש לאדם עין רעה, שאינו יכול לסבל את הזולת, זה מביאו אחר-כך שמתגבר עליו יצרו הרע; פי מי שמסתכל תמיד על הרע של הזולת, מתגבר עליו היצר הרע, ומזה בא אחר-כך ששונא את הבריות, ואינו יכול לסבל אותם, ועל-ידי-זה אין לו ישוב הדעת, והוא תמיד שבור, ואינו מוצא את מקומו, ויוצא מעולמו, שזה מה שהתנא הקדוש אומר: "עין הרע", מי שיש לו עין רעה בגדלתו של חברו, ואינו יכול לסבל אותו, על-ידי-זה "ויצר הרע", שמתגבר עליו היצר הרע, ומזה בא "ושנאת הבריות", שאינו יכול לסבל את שום בריה, ושונא אותו בתכלית השנאה,

וְעַל-יְדֵי-זֶה אֵינוֹ מוֹצֵא אֶת מְקוֹמוֹ. וְהַמְדוּת וְהַמְדוּת
הַרְעוֹת הָאֵלוֹ מוֹצִיאֹת אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם, שְׂמַח הַצְּרִיחַ וְגוֹרֵם שֶׁהַכֹּל שׁוֹנֵאִים אוֹתוֹ: יי וְהַתְקַן
וְאֵינוֹ מוֹצֵא אֶת עֲצָמוֹ. וּבִאֲמַת כָּבֵד גְּלָה לָנוּ עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה. שֶׁלֹּא תִאֶמַר הוֹאִיל וְאֵזִי חֹסֵס
רַבְּנּוּ וְ"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן קִיט), שֶׁזוֹ מַדְרַגָּה וְאֵזִי חֹסֵס. תּוֹרָה חוֹרֶת לֹאֲכַסְנִיא שֶׁלֹּא וְאֵזִי נֶרֶךְ

**מוֹצִיאֵם אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: יי רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר,
יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְהַתְקַן עֲצָמְךָ
לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לְךָ. וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ
לְשֵׁם שָׁמַיִם:**

גְּדוּלָה מְאֹד, שְׂאָדָם אוֹחֵז
בְּזֶה, שְׂאָף שְׂאֵנִי אֵינִי
יָכוֹל לִהְיוֹת אִישׁ כְּשֶׁר
וְצַדִּיק, עַל-כָּל-פָּנִים
שְׁחִבְרִי יִהְיֶה אִישׁ כְּשֶׁר
וְצַדִּיק. וְמִי שְׂאוֹחֵז

בְּמַדְרַגָּה זוֹ, נִמְשַׁכֵּת עָלָיו מַדְרַגַּת נִקְדַּת הַמְּשִׁיחַ, שְׂנֵאָמַר אֲצִלוֹ (שְׂמוּאֵל א' טז, יב): "יִפֶּה עֵינַיִם וְטוֹב
רְאִי", הַנֵּאָמַר בְּדוֹד שֶׁהוּא מְשִׁיחַ, כִּי בְּזֶה שְׂאָדָם רוֹצֵה שְׂגָם אַחַר יִהְיֶה אִישׁ כְּשֶׁר, מְאִירָה בּוֹ
יְחִידָה שְׂבִנְפֶשׁ, שֶׁזוֹ נִקְדַּת הַמְּשִׁיחַ, וְאֵז מוֹצֵא מְקוֹמוֹ בְּכָל מְקוֹם, וְנִשְׁפָּע עָלָיו רוּחַ נְבוּאָה, וְהִבֵּן
לְמַעֲשֵׂה.

יז יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר רַבְּנּוּ וְ"ל אָמַר
(לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפ): אִם קוֹרְאִים אֶת הָאָדָם לְדִין תּוֹרָה, סִימָן שֶׁהַתּוֹרָה נּוֹקְמַת בּוֹ,
כִּי אָדָם צְרִיף לְדַעַת, שְׂבִכְסָף יֵשׁ גּוֹנֵין עֲלָאִין הַשְּׂיָכִים לְשֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְכַמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ וְ"ל
(לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן טט), אֲשֶׁר כָּל אֶחָד יוֹצֵא בְּזֶה הָעוֹלָם עִם סְכוּם כְּסָף הַשְּׂיָף לְשֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ,
וְאִסּוּר לְגַזֵּל מִחֲבֵרוֹ אֶת כְּסָפוֹ, כִּי נִפְשׁ הוּא גּוֹזֵל. וְלִכֵּן אָמַר הַתַּנָּא "יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ
כְּשֶׁלְּךָ"; כִּמוֹ שְׂאִינָה רוֹצֵה שְׂיִגְעוּ בְּכְסָף שְׂלְךָ, וְלֹא יִגְבּוּ אוֹתוֹ, כִּי יֵהָא חֲבִיב הַכְּסָף שֶׁל חֲבֵרְךָ,
כִּמוֹ הַכְּסָף שְׂלְךָ, כִּי כָל אֶחָד יוֹצֵא בְּזֶה הָעוֹלָם עִם סְכוּם כְּסָף הַשְּׂיָף לְשֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְלִכֵּן אִם
אֶחָד גִּבֵּב וְגִזֵּל אֶת כְּסָף חֲבֵרוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה הַתּוֹרָה נּוֹקְמַת בּוֹ, וְקוֹרְאִים אוֹתוֹ לְדִין תּוֹרָה לְפָנֵי דֵינַיִם.
וְאִם הוּא שָׁב בְּתִשׁוּבָה, אֵזִי יוֹצֵא זְכָאִי, וְגִחְלִים נּוֹפְלִים עַל רֹאשׁ הַרְשָׁע שְׂקָרָאוֹ לְדִין תּוֹרָה, שֶׁלֹּא
דִּי שְׂגִבֵב וְגִזֵּל אֶת כְּסָפְךָ, עוֹד זֹאת הוּא קוֹרָא אוֹתְךָ לְדִין תּוֹרָה. וְעַל-כֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂתַק וּבְרַח
לְךָ רַק אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְאֵז מִמִּילָא יִפֵּל זֶה שְׂרוּדְךָ אוֹתְךָ בְּנִפְלָה אַחַר נִפְלָה, עַד שְׂפִלוּם לֹא יִשְׂאָר
מִמֶּנּוּ.

וְהַתְקַן עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לְךָ; וּבֹא הַתַּנָּא וּמוֹסִיף לְךָ, שְׂתַשְׁתַּדֵּל לְהַתְקִין אֶת
עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה עוֹמְדַת בְּקִרְנֵי זְוִית, וְאִינָה יִרְשָׁה לְאָדָם, אֲלֵא כָּל הַחֲפֵץ
לְלַמֵּד — יָכוֹל לְלַמֵּד. וּכְמֵאָמְרָם וְ"ל (קִהְלֵת רַבָּה, פְּרָשָׁה ו', סִימָן ב'): תַּנִּי רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי,
שְׂלִשָּׁה כְּתָרִים הֵם: כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהֵנָה וְכְתָר מְלָכוּת. כְּתָר כְּהֵנָה זָכָה בּוֹ אֶהְרֵן וּנְטָלוֹ, כְּתָר
מְלָכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד וּנְטָלוֹ, כְּתָר תּוֹרָה הֵרִי מִנְּחַ לְדוֹרוֹת, כָּל מִי שֶׁזָּכָה לְתוֹרָה, כָּאֵלוֹ זָכָה לְשֶׁלְשָׁתָן,
וְכָל שֶׁלֹּא זָכָה לְתוֹרָה, כָּאֵלוֹ לֹא זָכָה לְאַחַת מֵהֶן. וְלִכֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי! רְאֵה לְזִכְרוֹת לְכַתֵּר תּוֹרָה,
וְאֵז הַתּוֹרָה לֹא תִגָּם בְּךָ, אֲדַרְבָּה, מִי שְׂלוּמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
בְּעֲצָמוֹ שׁוֹמֵר אוֹתוֹ מִכָּל רַע.

וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם: אֵף צְרִיף שְׂתִזְכֹּר, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂפֵל מֶה שְׂאִתָּה עוֹשֶׂה בְּזֶה הָעוֹלָם
יִהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵף שֶׁהוּא שְׂגִי הַפְּכִים — אֵשׁ וּמַיִם, עִם כָּל זֹאת תִּהְיֶה כְּנִתְךָ רַק אֵלָיו
יִתְבַּרְךָ. וְלִכֵּן אִפְלוֹ שְׂיַעֲמְדוּ עֲלֶיךָ רְשָׁעִים אֲרוּרִים, וְיִגְבּוּ וְיִגְזְלוּ אֶת כְּסָפְךָ, וְעוֹד יִקְרָאוּ אוֹתְךָ לְדִין

לזקט אחריה: וכל מעשיך יהיו לשם שמים. אף תורה, וישתדלו לחרף ולבזות ולגדף אותך, זשעה שאתה עוסק באכילה ושמיה וזדך ארץ לא אתה ברח לך אַל התורה, ותלמד תורה לשם אל עולם, "וכל מעשיך" — מעשה הגשמי של עולם העשיה, "יהיו לשם שמים", אף שהם שני הפכים: אש ומים, חסד וגבורה, אכל כשמחברים יחד זהו דעת השלם, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ד'): אשרי מי שמכניס דברים אלו בתוך לבו, ואז יתפרדו ממנו כל פועלי און, ויפלו נפילה אחר נפילה באין סומך. ובלבד אתה, אהובי, בני! שתשקד על דלתות תורה, "וכל מעשיך יהיו לשם שמים", לשם אל עולם, והבן למעשה.

יח רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה.

יח הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך מאד מאד להתהר בזמן קריאת שמע ובתפלה, כי חמור הוא מאד מאד, ובני-אדם מזולזלים בזה. וידוע, אשר פעם דברו לפני מוהר"ן ז"ל, איך שהתחיל נגע המספחת, שהחלו לגלח את הזקן והפאות, וזה היה חדוש, כי לא שמעו דבר זה עדין בכל אוקריינה, שיקלו לגלח את הזקן והפאות, ומאד תמהו אנשי שלומנו על כך, איך בני-אדם עוברים בכל יום על חמשה לאוים, ואיך יכולים יהודים לעשות דבר כזה — לגלח את הזקן והפאות, והביאו את פליאתם לפני מוהר"ן ז"ל. ענה ואמר להם: מה הפליאה בעיניכם, בשעה שאצלנו עוברים על זמן קריאת שמע ותפלה בשאט נפש ובמזיד; כל-כך היה חמור בעיניו, שבני-אדם אינם מקפידים על זמן קריאת שמע ותפלה. ולכן צריכים להתהר מאד מאד לא לעבר על זמן קריאת שמע ותפלה. וצריך שתזכר, אהובי, בני! אשר הזמן הכי מאחר לאמירת קריאת שמע הוא שעה תשע — בין בקיץ ובין בחורף, וזמן תפלה הוא עד שעה עשר לכתחלה, ומשעה עשר עד שתיים-עשרה בדיעבד, ואחר שתיים-עשרה כבר צריכים להתפלל פעמים שמונה-עשרה במנחה, כי עבר הזמן. וצריכים להתהר בדבר זה מאד מאד, ולא כמו שנוהגים היום להקל בזה, כי מצות קריאת שמע היא מצות עשה דאורייתא, ויכולים לעבר לאדם כל ימי חייו, ולא קיים מצות עשה של קריאת שמע בשלמות, רחמנא לצלן. ודבר זה היה כל-כך חמור בעיני מוהר"ן ז"ל, ממש כאלו אדם מגלח את הזקן והפאות שלו. ופעם אחת ראה אדם מתפלל תפלת שחרית מאחר, ממש אחר הצהרים, בהתלהבות גדולה מאד, עד שנהנה מתפלתו, אבל זה היה כבר אחר הצהרים, עת זמן מנחה. ונגש אליו מוהר"ן ז"ל, ואמר לו בזו הלשון: א שיינער אתרוג, נאהר אין חנכה [אתרוג יפה אבל בתנכה]; כאומר, שאם אדם יקח אתרוג מאד יפה בימי חנכה, אין לזה שום תועלת, כי אין זה זמנו, כך אם אדם מתפלל שחרית אחר הצהרים, אפלו בהתלהבות גדולה מאד, נדמה כאלו לקח את הד' מינים בתנכה ונענע עמהם. ולכן צריכים מאד מאד להתהר בזמני התפלה. ואמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן לא): ראוי להזדרז להתפלל תמיד בבקר השכם ככל שיוכל, כי כפי גדל מעלת התפלה, שיקרה מעלתה מאד מאד, מי יודע אם יזכה אחר-כך להתפלל, על-כן ככל שיוכל להקדים, ראוי לו לזרז עצמו בזה מאד, ואמר רבנו ז"ל (חיי מוהר"ן, סימן תפז): הצדיקים שוגים במה שמאחרים זמן תפלה. ולכן צריכים להתהר בזה מאד מאד, ורבנו ז"ל הקפיד על כך ואמר, שאין עוד דבר יותר גדול מתפלת הניתקין, ולכן אנשי שלומנו נזהרים בזה מאד מאד, והבן למעשה.

וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום: ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קצ"ו), כי אסור לאדם לעמד עצמו על שום דבר, הינו שאסור להתעקש בתפלתו, שהקדוש ברוך הוא יעשה לו דוקא את בקשתו, כי זה הוא כמו לוקח דבר בחזקה ובגזלה, רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ובתחנונים, ואם יתן השם

ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה. אי נמי קבע כאלם שקבוע לו לקרוא פרק אחד פרשה אחת. שאומר אותה בקריאה בעלמא ואינו אומרה כלשון מחנונים כאלם שמנקה רחמים: כי (אל) חנון ורחום הוא. רוצה בתחנונים ועל ידי החנונים הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דבר שהיוס ולמחר תרשיע את עצמך צו. ורמז"ס פירש אל תהי רשע צעניך, כלומר לא תחזיק עצמך ברשע שמחוך כך אתה יוצא למרצות רעה לגמרי. ואני שמעתי אל תהי רשע בדבר זה שפרוש

וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר (יואל ב, יג) "כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה". ואל

יתברך — יתן, ואם לאו — לאו. וזה "אל תעש תפלתך קבע" מלשון גזלה, כמו שכתוב (משלי כב, כג): "וקבע את קובעייהם נפש", הינו שכל מה שהיא מבקש — הן פרונסה, או בנים, או שאר צרכים, אסור להתעקש ולעמד עצמו בתפלתו, שדוקא יעשה הקדוש ברוך הוא את תפלתו, כי זוהי תפלת קבע, שלוקח הדבר בחזקה ובגזלה, רק יתפלל ברחמים ובתחנונים; כי באמת כל הצרות של האדם באות רק על ידי דחיקת השעה, כי הוא רוצה דוקא שתתקבל תפלתו, ועל ידי זה שמתעקש ולא באה לו הישועה כפי שרוצה, על ידי זה בא לכאב לב. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות לב:): המעין בתפלתו — סופו בא לכאב לב, שנאמר (משלי יג, יב): "תוחלת ממשכה מחלה לב". ופרש רש"י: ומעין בה, מצפה שתעשה בקשתו על ידי הארכתו, סוף שאינה נעשית, ונמצאת תוחלת ממשכת חנם, והיא כאב לב, כשאדם מצפה ואין תאוותו באה. ולכן מגלה לנו רבנו ז"ל, שזה מה שהתנא הקדוש אומר: "וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום", הינו שאי אפשר ללכת בכח ובדחיקת השעה, שזה בחינת גזלה, ואז כשאינו רוצה ישועה — נשבר לגמרי. ורואים בני אדם כל כך שבורים, ומתרחקים דיקא על ידי זה ממנו יתברך, על ידי שמתעקשים שהקדוש ברוך הוא יתן להם מה שהם רוצים, ואם זה לא הולך להם הם נשברים מאד. ובאמת גלה לנו מוהר"ן ז"ל (לקוטי הלכות, גזלה, הלכה ה', אות ז'), שבענין פגם דחיקת השעה כלם נכשלים — הן הקטנים והן הגדולים, כמו שכתוב (קהלת ז, ז): "כי העשק יהולל חכם, ויאבד את לב מתנה"; כי כשדוחקים את השעה, ורוצים דוקא להשיג מה שרוצים, אז דיקא הולך הפוץ. וצריכים לראות לא לדחוק את השעה. כמאמר ז"ל (ברכות סד:): "כל הדוחק את השעה — השעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני השעה — השעה נדחית מפניו; ולכן כשאדם בא להתפלל אל הקדוש ברוך הוא, אסור לו לדחוק את עצמו, שהקדוש ברוך הוא מכרח לעזר, כי אין דבר כזה לבוא אליו יתברך בחזק. וכמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן כ'), שזה היה פגם הפאת הסלע. ומביא ראיה מפסוק, שנאמר (יואל ב, יג): "כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה". ודרשו חכמינו הקדושים (ירושלמי תענית, פרק ב', הלכה א'), כתיב: "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל הוי"ה אלהיכם, כי

מן הנכור ותעמוד לפני עמך: יט לאפיקורוס. לטון הפקר המזבח את המורה ומחשיבה כאלו היא הפקר. אי נמי משיס עממו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמא תזא עליו רעה על שמזבח את המורה או לומדיה: ודע לפני מי אתה

חננו ורחום הוא", אמר רבי יהושע בן לוי: אם קרעתם לבבכם בתשובה, אין אתם קורעין בגדיכם לא על בניכם ולא על בנותיכם, אלא על הנו"ה אלהיכם, למה? פי חננו ורחום הוא, ארך אפים ורב חסד, ונחם על הרעה. פי עקר התשובה — לבוא אליו יתברך ברחמים ובתחנונים, ולא לרחק

תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּה: יט רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַיְי שְׂקוּד לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶּׁתִּשָּׁב

עמל. בתשובה זו שאלה משיב לאפיקורוס. שלא יפמה לנך לנטות לדעתו:

את השעה. וזו עבודת הצדיקים, שמבטלים את עצמם לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ועושים את עצמם עניים ואביונים, ובאים אל הקדוש-ברוך-הוא ברחמים ובתחנונים, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ספרי ואתחנן) על פסוק (דברים ג, כג): "ואתחנן אל הנו"ה בעת ההיא לאמר" וגו', אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף-על-פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, ואם אדם מרגיל את עצמו לילך בצורה כזו, אז שום דבר שבעולם לא יוכל לשבר אותו, כי תמיד מבקש רק ברחמים ובתחנונים, אם יתן הקדוש-ברוך-הוא — יתן, ואם לאו — לאו. ואז פתאם יבוא מלך הכבוד, ויתגלה אליו פנים אל פנים, והבן למעשה.

וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר לאדם אסור לשבר את עצמו ולהחזיק את עצמו כרשע, כי כן גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שצריך כל אדם לדון את עצמו לכף זכות, כי אין זו עצה להחזיק את עצמו כרשע, כי אז יכול לפל לנוקבא דתהומא רבא, ולהתיאש בחייו. ולכן מזהיננו התנא הקדוש: "ואל תהיה רשע בפני עצמך", אל תחזיק את עצמך לרשע, אלא הוי דן את עצמך לכף זכות, כי איך שהוא בודאי יש בך נקדה טובה אינה רשע, וכשתלך בדרך זו, אז תוכל לחזור בתשובה שלמה. ובפרט אם תחזיק את עצמך בצדיק האמת שהוא החזן, שיכול למצא נקדות טובות אצל כל אחד ואחד, כי הוא מתפלל עם כל הטוב של כל בר ישראל. ואמר רבנו ז"ל (חיי מוהר"ן, סימן תרה), אפלו אם אינו איש כשר, אף-על-פי-כן טוב לו מאד, מה שמקרב עצמו להצדיק. ועל זה הזהיר התנא: "ואל תהי רשע בפני עצמך", שאפלו אם הוא רשע, לא יהיה רשע בפני עצמו, אלא גם הוא ישתדל להתקרב להצדיק, כדי שתהיה לו איזו אחרית ותקנה. ולכן אשרי מי שמחזיק את עצמו בצדיק, ודן את עצמו לכף זכות, והבן למעשה.

יט הַיְי שְׂקוּד לְלַמּוֹד תּוֹרָה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר השלמות להגיע אל חכמת התורה, הוא לשקד בה יומם ולילה, מלשון שקדים, כמו שנאמר (במדבר יז, כג): "ויצא פרח ויצץ ציץ", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יח, סימן כג): הפרוץ בו בלילה ועשה פרי, "ויגמל שקדים", גמל לכל מי שהיה שוקד על שבטו של לוי, ולמה שקדים, ולא רמונים ולא אגוזים? לפי שנמשלו ישראל בהם. ואמרו (זהר שמות טו:), תא חזי שקדים מנהון מרינן ומנהון מתיקון, ורמיזא אית לון, אית מארי דדינא קשיא, ואית מארי דשירותא וכו', הינו פי גם בלמוד התורה הקדושה, אדם צריך לדעת שבא לאדם בהתחלה קשה מאד, מארי דדינא קשיא, אבל אחר-כך זוכה למארי דשירותא, וזה י"ג פעמים אל גימטריה שק"ד, כנגד י"ג מדות

הרחמים וי"ג מדות שהתורה נקנית בהם, וזה היה שבטו של לוי, שנכו וקבלו את התורה, על-ידי שמסרו את נפשם לבלי להמשיך אחר פרעה. וכן הוא כל בר ישראל שמקבל על עצמו להיות שוקד על דלתי התורה, על-ידי-זה לבסוף זוכה לקנות את התורה. ואף שבהתחלה מתגברת עליו מארי דדינא קשיא, כי מאד קשה לו לשבת במקום אחד וללמד, וטועם אלה טעמי מיתה, עם כל זאת

לאפיקורוס. ודע לפני מי אתה עמל. ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך: כ רבי טרפון אומר, היום קצור והמלאכה

אם מוסר את נפשו פשוטו כמשמעו, להשאיר על מקומו וללמד, לבסוף זוכה למארי דשירותא, י"ג פעמים א"ל גימטריה שק"ד, שממשיך על עצמו י"ג מדות הרחמים, וזוכה

להשיג את י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. "ודע מה שתשיב לאפיקורוס"; ודיקא על-ידי שמוסר את נפשו לשקד על דלתות התורה, כשקדים הללו שממהרים לפרח ולהציץ ציץ יותר מכל הפרות, על-ידי-זה הוא יודע מה להשיב לאפיקורוס, שזה מארי דדינא, כי מי שנכנסים בו ספקות בו יתברך, סימן שהוא מסטרא דשמאלא, ומדת הדין שורה בו, שזה סוד (דניאל ט, יד): "וישקד הנו"ה על הרעה"; וזה שמוכא (קהלת יעקב ערך שקד) שק"ד ראשי תבות: קו שמאל דזעיר, שמשם — ממדת השמאל, באים הדינים, עד שנתהנה משם הפפירות והאפיקורסות, רחמנא לצלן. ולכן אם הוא לומד תורה במסירות נפש, ומוסר את נפשו בעבורו יתברך, ואינו מסתכל על שום מונע ומעכב שמעכבים אותו, על-ידי-זה הוא ממתיק את כל הדינים, ויודע מה להשיב לאפיקורוס שבלבו, וזוכה ללמד תורה לשמה, לשם אל עולם, ועל-ידי למוד תורה כזה, הוא זוכה לשלמות הדעת. "ודע לפני מי אתה עמל"; אפלו שאינו רואה שום שכר בעמלו, כי הרבה פעמים אדם מתנגע בלמוד התורה הקדושה, ואינו רואה סימן ברכה בלמודו, ונראה לו כאלו אפסה תקוה ממנו, וכאלו כבר אף פעם לא יזכה לכתרה של תורה, אבל אסור להתיאש, אלא לזכור אשר "ומי הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך" עוד בעולם הזה, וכמאמרם ז"ל (מגלה ו): אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי — אל תאמין, לא יגעתי ומצאתי — אל תאמין, יגעתי ומצאתי — תאמין; כי צריכים בלמוד התורה יגיעות וטרחות הרבה מאד. ואף שבא לו בהתחלה במסירות נפש עצומה מאד, עם כל זאת כשזוכה לשבר את כל המגיעות והמרירות שעובר עליו, אז זוכה שהקדוש-ברוך-הוא בעצמו מתגלה אליו, ומגלה לו רזי וסתרי תורה. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש זוטא קהלת, פרק ב', סימן י') על הפסוק (קהלת ב, ט): "אף חכמתי עמדה לי", אמר ר' חמא בר פפא: כל תורה שלמדתי באף נתקימה לי. ולכן ראה, אהובי, בני, לא להתביש! אלא תלמד תורה לשמה, לשם אל עולם. ואף שבהתחלה יבוא לך דבר זה מאד מאד קשה, עם כל זאת "הוי שקוד ללמד תורה", כשקד הזה שהוא מדת הגבורה, שק"ד ראשי תבות: "שש קצוות דזעיר", ועל-ידי-זה תזכה לדעת האמת, עד שתדע "מה שתשיב לאפיקורוס", כי ימתקו ממך כל הדינים. והעקר בשעה שמר לך, ואינך מרגיש שום טעם בלמוד תורתך, עליך לזכור אשר "לפני מי אתה עמל", לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, וסוף הפכוד לבוא, כי תדע "מי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך", והבן למעשה.

כ היום קצור והמלאכה מרבה: צריך שתדע, אהובי, בני! שרבונו ז"ל אמר (לקוטי-מורה"ן, חלק

מרוכה. המורה ארוכה מארץ מדה: ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע א) והגית זו יומם ולילה: לא עליך המלאכה לגמור. לא סכרך הקצ"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד סכרך אם לא תגמרינה. ושמא תאמר **מְרַבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשְּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:**

א, סימן מט), לענין בני-אדם הזוכים לעשות תשובה על העבר. ואמר, שאף-על-פי שזוכים לתקן מה שעבר, אף-על-פי-כן עדין היכן הוא אותו הזמן שהיו רחוקים מהשם יתברך, שהיו יכולים לעבד את השם יתברך באותו הזמן, ובנדאי צריכים לתקן זאת, דהיינו להשלים ולמלא את העבודה, שהיו יכולים לעבד את השם יתברך בכל אותה העת, שהיו נזופים מלפניו יתברך ורחוקים ממנו, על-כן אחר שזוכין להתעורר לתשובה, צריכין זריזות גדולה בעבודתו יתברך, ולרוץ מאד מאד, כדי שיזכה על-ידי זריזות עבודתו, לתקן ולהשלים גם הסרון העבודה של הימים שעברו, כי עכשו צריך לרוץ במהירות גדולה זו הדרך שהיה יכול לילך בזמן שהיה רחוק מהשם יתברך. ואמר לאנשיו בזה הלשון: איר בארפט זיך זייער זאגין איר זאלט נאך קענען עפּיס חאפן [אתם צריכים להזדרז מאד, כדי שתוכלו כבר לתפס משהו]; כי באמת זמינו כצל עובר, כמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה צו, סימן ב): "כצל זמינו על הארץ", והלואי כצלו של פתל או כצלו של אילן, או כצלו של עוף בשעה שהוא עף, דכתיב (דברי הימים א' כט, טו): "כצל זמינו על הארץ ואין מקנה", ואין מי שיקנה שלא זמות, הכל יודעים ואומרים בפייהם שהן מתים. וזה מה שאומר התנא הקדוש: "היום קצר והמלאכה מרובה", ואין זמן לחכות כלל, כי זמינו כצל עובר. אף כבר אמרו חכמינו הקדושים (קדושין ל): אמר רב יצחק, יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, שנאמר (בראשית ו, ה): "רק רע כל היום". ואמר רבי שמעון בן לוי, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו, לב): "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", ואלמלא הקדוש-ברוך-הוא עוזרו, אין יכול לו, שנאמר: "הנני" לא יעזבנו בידו", ומזה בא, אשר "והפועלים עצלים", כי היצר הרע מתגבר על האדם בעצבות ובעצלות, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהרן, חלק א', סימן פט), כי עקר נשיכת הנחש הוא עצבות ועצלות, כמו שכתוב (ישעיה סה, כה): "ונחש עפר לחמו", עפר היא בחינת עצבות ועצלות, שהם באים מיסוד עפר, ולכן מתגבר היצר הרע בכל יום על האדם בעצבות ובעצלות, שזה "והפועלים עצלים", מתעצלים בקיום המצוות ובלמוד התורה הקדושה, ובתפלה בכונה. ובאמת "והשכר הרבה", כי כשמתגבר על האדם יצר הרע גדול מאד, והוא מתגבר על יצרו, אזי שכרו הרבה מאד על-פי פועלו, וכמו שאמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהרן, חלק ב', סימן מט), שהוא מעלה גדולה, כשיש עדין יצר הרע להאדם, כי אז יכול לעבד אותו יתברך עם היצר הרע דיקא, דהיינו לקח כל ההתלהבות והחמימות ולהכניסו בתוך עבודת השם, דהיינו להתפלל ולהתחנן בתמימות והתלהבות הלב וכיוצא, ואם אין יצר הרע להאדם, אין עבודתו שלמה כלל. והעקר — לעצור ולעכב החמימות בעת התאוות, ולהניחו בעת התפלה והעבודה, שם יניח חמימותו והתלהבותו לתוך העבודה. ואפלו מי שאינו איש כשר, נזדמן לו לפעמים, שמתפלל בהתלהבות, וזה בא גם כן מחמימות היצר הרע שיש לו, רק שהוא אינו מקבל על זה שכר, אבל מי שרוצה להתנהג בכשרות, הוא מעלה גדולה שיש לו עדין יצר הרע. ולכן עליך לזכור, אהובי, בני! אשר "והשכר הרבה", דיקא בעת שיצרך בוער בך, ואתה לוקח את חמימות היצר הרע, ועובד עמו את הקדוש-ברוך-

הוא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות י, כו): "כִּי מִמָּנּוּ נִקַּח לְעֵבֶד אֶת הַיְוֹנִי אֶלְקִינוּ" וְגו', וְאִם תִּחְשַׁב שֵׁישׁ לָךְ עֵדִין זָמַן, עַל זֶה אוֹמֵר לָךְ: "וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק", הַיְוֹנִי הַצַּדִּיק, שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת שֶׁל הָעוֹלָם, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רַבְנּוּ ו'ל (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפ"ו), שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ שְׁעָרֵי גֵן-עֵדֶן לְמִצָּא בְּזֶה הָעוֹלָם אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְדוֹחֵק אֶת כָּל אֶחָד שִׁיזְדַּרְזוּ לְהַשִּׁיג רּוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת; כִּי עַקֵּר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁל הַצַּדִּיק הוּא הַרְחַמְנוּת, שֶׁמְרַחֵם עַל גְּשֵׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רַבְנּוּ ו'ל (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ז') בְּסוּד (יְשַׁעְיָה מֵט, י'): "כִּי מְרַחֵם יִנְהַגֵּם", מִי שֶׁהוּא רַחֲמָן, הוּא יָכוֹל לְהַיּוֹת מְנַהֵג, וְלִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל עַם יִשְׂרָאֵל, לְהוֹצִיא אוֹתָם מִהַעֲוֹנוֹת, וּלְהַחֲדִיר בָּהֶם אֶת הַדַּעַת הָאֵמֶת, שֶׁהוּא (דְּבָרִים ד, לה): "אֵתָּה הָרֵאֶת לְדַעַת כִּי הַיְוֹנִי הוּא הָאֱלֻקִּים, אֵין עוֹד מְלַבְדּוּ"; כִּי מִשֶּׁה, שֶׁהוּא הַצַּדִּיק הָאֵמֶת, פֶּתַח אֶת הַדַּעַת, וְגִלָּה לָנוּ שֵׁישׁ אֱלֻקִּים שְׁלִיט בְּאָרֶץ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כא הוא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמּוֹר, וְאֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה. אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שְׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלָאכְתָּךְ שֵׁישְׁלָם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלְתָּךְ. וְדַע שֶׁמִּתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צַדִּיקִים לְעַתִּיד לְבוֹא:

כא הוא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמּוֹר, וְאֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה. אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שְׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלָאכְתָּךְ שֵׁישְׁלָם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלְתָּךְ. וְדַע שֶׁמִּתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צַדִּיקִים לְעַתִּיד לְבוֹא:

עַקֵּר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁל הַצַּדִּיק הוּא הַרְחַמְנוּת, שֶׁמְרַחֵם עַל גְּשֵׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רַבְנּוּ ו'ל (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ז') בְּסוּד (יְשַׁעְיָה מֵט, י'): "כִּי מְרַחֵם יִנְהַגֵּם", מִי שֶׁהוּא רַחֲמָן, הוּא יָכוֹל לְהַיּוֹת מְנַהֵג, וְלִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל עַם יִשְׂרָאֵל, לְהוֹצִיא אוֹתָם מִהַעֲוֹנוֹת, וּלְהַחֲדִיר בָּהֶם אֶת הַדַּעַת הָאֵמֶת, שֶׁהוּא (דְּבָרִים ד, לה): "אֵתָּה הָרֵאֶת לְדַעַת כִּי הַיְוֹנִי הוּא הָאֱלֻקִּים, אֵין עוֹד מְלַבְדּוּ"; כִּי מִשֶּׁה, שֶׁהוּא הַצַּדִּיק הָאֵמֶת, פֶּתַח אֶת הַדַּעַת, וְגִלָּה לָנוּ שֵׁישׁ אֱלֻקִּים שְׁלִיט בְּאָרֶץ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה. כא לא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמּוֹר: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לְהַשְׁמֵר מְאֹד מִדְּחִיקַת הַשְּׁעָה, כִּי עַל-פִּי-רַב אָדָם חוֹשֵׁב, שֶׁהוּא צְרִיף לְגַמּוֹר אֶת הַכָּל בְּיוֹם אֶחָד, הֵן לְהַיּוֹת צַדִּיק וּבַעַל מְדַרְגָּה, לְהַשִּׁיג אֶת כָּל הַהַשְׁגוֹת שֶׁבַּעֲוֹלָם בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן לְלַמֵּד אֶת כָּל הַתּוֹרָה בְּיוֹם אֶחָד, וּמִפְּנֵי זֶה שְׁדוֹחֵק אֶת הַשְּׁעָה, שְׁרוּצָה אֶת הַכָּל בְּיוֹם אֶחָד, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם. וְלִכֵּן בָּא הַתַּנָּא וְנוֹתֵן לָךְ עֲצָה נְכוֹנָה: "לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמּוֹר", אֵל תְּדַחֵק אֶת הַשְּׁעָה, וְאֵינְךָ צְרִיף לְגַמּוֹר אֶת הַמְּלָאכָה, וְאֵל תַּעֲמִיס עָלֶיךָ יוֹתֵר מִדְּאֵי יוֹתֵר מִכְחָךְ, וְאִם תִּחְשַׁב: מֵאֲחַר שֶׁאֵין עָלֶי לְגַמּוֹר אֶת הַמְּלָאכָה, אֶתְבַּטֵּל לְגַמְרִי, אֲזַי הוּא אוֹמֵר "וְאֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטִיל מִמֶּנָּה"; שְׁלִבֵל תַּנְסָה לְהַתְחַמֵּק עַד שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה כְּלוּם, כִּי עָלֶיךָ לְזַכֵּר, אֲשֶׁר "אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שְׂכָר הַרְבֵּה", כִּי הַכָּל תְּלוּי כְּפִי הַיְגִיעָה וְהַטְרַחָה שֶׁאָדָם טוֹרַח בְּשִׁבִילוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְאִם לוֹמְדִים תּוֹרָה הַרְבֵּה, מְקַבְּלִים שְׂכָר הַרְבֵּה, וְאִם יִרְצֶה יִצְרָף לְהַסִּית אוֹתָךְ, שְׁרוּאִים הַרְבֵּה צַדִּיקִים מְתִיגְעִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שְׂכָר, אֵל תֶּאֱמִין לְיִצְרָף, כִּי "וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלָאכְתָּךְ שֵׁישְׁלָם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלְתָּךְ"; וְאִם תֹּאמֵר, שֶׁאַתָּה רוֹאֶה צַדִּיקִים אֲשֶׁר יְגַעִים וְטוֹרְחִים מְאֹד, וְעֵדִין לֹא קִבְּלוּ שְׂכָר, עָלֶיךָ לְזַכֵּר כִּי עַקֵּר "מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל צַדִּיקִים לְעַתִּיד לְבוֹא", כִּי שָׁם לְמַעַל מְקַבְּלִים אֶת הַשְּׂכָר כְּפִי הַיְגִיעָה וְהַטְרַחָה שִׁיגְעִים וְטוֹרְחִים בְּזֶה הָעוֹלָם. וְלִכֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֵל תִּהְיֶה בְּטָלָן, תִּרְאֶה לְנַצֵּל אֶת הַזְּמַן הַיְקָר שְׁלָךְ; מִצַּד אֶחָד אֵל תְּדַחֵק אֶת הַשְּׁעָה, שֶׁאַתָּה רוּצָה דוֹקָא לְגַמּוֹר אֶת הַכָּל בְּיוֹם אֶחָד, זֶה לֹא הוֹלֵךְ כֶּף, אֶלָּא הַיּוֹם מְעַט וּמְחַר מְעַט, כַּמְּאָמְרָם ו'ל (בְּמִדְבָר רַבָּה, פְּרָשָׁה יב, סִימָן ט): לְמָה נִמְשָׁלָה תּוֹרָה כַּתְּאֵנָה? שָׂרֵב הָאֵילָנוֹת: הַזַּיִת, הַגֶּפֶן, הַתְּמָרָה — נִלְקָטִים כְּאֶחָת, וְהַתְּאֵנָה נִלְקָטָת מְעַט מְעַט, וְכֵן הַתּוֹרָה — הַיּוֹם לּוֹמֵד מְעַט וְלִמְחַר הַרְבֵּה, לְפִי שֶׁאֵינָה מִתְּלַמְּדָת לֹא בְּשָׁנָה וְלֹא בְּשָׁתַיִם. וְזָכוֹר כָּלֵל זֶה, כִּי תַצְטַרֵף אוֹתוֹ לְיָמִים הַבָּאִים; כִּי עוֹבֵר עַל כָּל אָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם כָּל-כֶּף הַרְבֵּה צְרוֹת וְיִסוּרִים, עֲלִיּוֹת וְיִרִידוֹת, וְעַל-פִּי-רַב אָדָם מְבַטֵּל אֶת הַזְּמַן הַיְקָר שְׁלוֹ, כִּי הוּא חוֹשֵׁב

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים להרצות שחר שהן גדלים מהם אף על פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה זמן למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותו.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

אלא דיקא כשיוצא מזה העולם, אז מראים לו צדיק מה פעל, ולכן אסור להתבלבל משום דבר בעולם, רק לברח אליו יתברך, לדבר הרבה עמו יתברך בתפלה ובהתבודדות, וכן להתמיד בתורה הקדושה, ואפלו שלא יראה בזה העולם כלום, עליו להאמין, שסוף הכבוד לבוא בעולם הבא, בעולם שכלו טוב, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין", ויש לומר הטעם, למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא יש לומר, כי הנה האדם בשלומד את מוסרי החכמים — נופל בדעתו, איך יוכל פעם לקיים את זה? ! כי היצר הרע מתגבר על כל אדם, וחפץ לשבר אותו, ולהראות לו כאלו אין לו מנוס ותקנה לצאת מכל ירידתו ונפילתו. לזאת בא התנא לחזק ולעודד את כל בר ישראל שלא יתיאש, כי הקדוש ברוך הוא הרבה לעם ישראל תורה ומצוות, ואם אינו יכול לקיים מצוה זו, על-כּל-פּנים יקיים מצוה זו, ואם אינו יכול ללמד למוד זה, על-כּל-פּנים ילמד למוד זה; כי בדרך כלל כשהאדם מתרחק מהקדוש ברוך הוא, זה רק מחמת גאות, כי רוצה לתפס את הפל בבת אחת, וכשרואה שאין זה הולך לו, אזי נשבר לגמרי. וכמוכא (לקוטי הלכות פסח, הלכה ט', אות יח), כי עקר הנפילה — על-ידי גדלות, שמחמת גסותו נדמה לו שכבר היה יגע בעבודת השם, וכשרואה אחר-כך גדל רחוקו עדין מהשם יתברך — נופל בדעתו מאד. כי נדמה שהוא מתיגע בחנם, חס ושלום, ועל-ידי-זה נופל לגמרי, חס ושלום, אבל מי שחפץ באמת, יודע שפלותו באמת וגדלת הבורא יתברך, עד שפדאי אצלו כל היגיעות והעבודות שבעולם, בשביל נקדה אחת של התנוצצות אלקות אחת, ושם בכל נקדה ונקדה שמוצא בעצמו מקדשת ישראל, בפרט מה שזכה שלא עשני גוי. וזה מה שאומר התנא: "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" ומעשים טובים, שיוכל להחיות את עצמו עם כל נקדה ונקדה טובה, כי פעם מקיים מצוה זו, ופעם מקיים מצוה זו, ופעם לומד למוד זה, ופעם לומד למוד זה. ואסור לו לפל בדעתו כלל, כי אי אפשר לו לקיים בפעם אחת את כל המצוות כלן, ואי אפשר לו ללמד את כל התורה כלה בפעם אחת, וכשיודע ידיעות אלו, אז ישבר את גאותו, ויהיה שמח עם כל נקדה ונקדה טובה שיש בו, ויחיה את עצמו עם כל מה שרק יוכל, ואדרבה כל מה שרואה רחוקו יותר, בא לשמחה יותר, מחמת שבא לשפלות וענוה יותר, והוא מחיה את עצמו עם מה שיש לו, ואינו נשבר כלל. לכן מסיימים את הפרק ממוסרי האבות הקדושים עם מאמר זה, כדי להחדיר באדם שפלות אמיתית, שיחיה את עצמו עם כל נקדה ונקדה טובה שיש בו, אפלו אינו יכול לקיים רק מצוה

אחת, וכן אינו יכול ללמד רק למוד אחד, גם-כן יחיה את עצמו ולא ישבר. אשרי מי שמקיים את זה בשלמות, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנחייבו מיתה צניח דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שייכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז); אך יש

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח מטעמי מעשה ידי להתפאר.

וזנפסם חיים נלחיים כחמה וכלזנה וככוכבים כדמיימי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שמה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא

פי הנה כשהאדם נכנס בעבודת השם יתברך, צריך שתהיה לו התחזקות עצומה לא להשבר משום דבר, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן מח): כשאדם נכנס

לדיקים יושנין ועטרותיהן זראשיהן ונהנין מזוי השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמיני יש להם חלק.

בעבודת השם, אזי הדרך שמראין לו התרחקות, ונדמה לו שמרחיקין אותו מלמעלה, ואין מניחין אותו כלל לכנס לעבודת השם, ובאמת כל ההתרחקות היא כלה התקרבות. וצריך התחזקות גדולה מאד לבלי לפל בדעתו, חס ושלום, כשרואה שעוברים פמה וכמה ימים ושנים, שהוא מתנגע ביגיעות גדולות בשביל עבודת השם, ועדין הוא רחוק מאד, ולא התחיל כלל לכנס לשערי הקדשה, כי רואה עצמו שהוא מלא עדין עביות וגשמיות ונהרהורים ובלבולים גדולים, וכך מה שהוא רוצה לעשות בעבודת השם אינה דבר שפקדשה, אין מניחין אותו ונדמה לו כאלו אין השם יתברך מסתפל עליו כלל, ואין רוצה כלל בעבודתו, מחמת שהוא רואה שהוא צועק בכל פעם ומתחנן ומתנפל לפניו יתברך שיעזרהו בעבודתו, ואף-על-פי-כן עדין הוא רחוק מאד מאד, על-כן נדמה לו כאלו אין השם יתברך מסתפל עליו כלל, ואין פונה אליו כלל, כי הוא יתברך אין רוצה בו כלל, הן על כל אלה וכיוצא בזה צריך התחזקות גדולה לחזק עצמו מאד מאד, ולבלי להסתפל על כל זה כלל; כי באמת כל ההתרחקות היא רק כלה התקרבות. וכך זה עבר על כל הצדיקים, כאשר שמענו מפיהם בפרוש, שנדמה להם, שהשם יתברך אינו מסתפל ופונה אליהם כלל, מחמת שראו שזה זמן רב שהם מבקשים ויגיעים ועושים ועובדים עבודת השם יתברך, ועדין הם רחוקים מאד מאד. ואלו לא היו מחזקים עצמם מאד לבלי להסתפל על זה, היו נשארים במקומם הראשון, ולא היו זוכים למה שזכו. ולכן כשמתחילים ללמד פרק ממדות האבות הקדושים, שהם התנאים, אבות האמה, שמעוררים ומחזקים ומעודדים את כל בר ישראל לחזר אליו יתברך, והם מורים את הדרך הנכונה לכל בר ישראל איך לשוב בתשובה שלמה אליו יתברך, אבל הסמ"ך-מ"ם שובר את האדם, ומכניס בו יאוש, כאלו לו אין כבר תקנה. וכמו שספר לנו רבנו ז"ל, ומה עשה הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע ביום שהסיתו הבעל-דבר, הינו שהיה רגיל להדליק את הלולקע ציבעף (מקטרת), בשמות ויחודים כדרכו. ופעם הדליק את הלולקע ציבעף (מקטרת) עם גר של חלב, ובא הבעל-דבר והסיתו למה שהסיתו: ראה גם ראה איך שאבדת את עולמך כרגע, כי השתמשת בגר של חלב טרפה; ורצה לשוב אותו לגמרי. עמד הבעל-שם טוב

א עקביא. מטפה סרוחה. טפת שכנת זרע וואף על הקדוש זי"ע ונשבע, שלעולם ידליק את פי שזעמט העצור אינה סרוחה שאינה מסרחת זרחם הלולקע ציבעף (מקטרת) עם גר של חלב, פי האשה עד לאחר שלשה ימים וכשמסריח אינה ראויה אין בזה שום אסור כלל. וסיים רבנו ז"ל: להזריע מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא תתודעו ותשאלו אם לא הקפיד הבעל-שם טוב

הקדוש זי"ע להדליק את הלולקע שלו עם גר של חלב, פי רצה להראות להבעל-דבר, שאמה לא תשבר אותי. וכן הוא אצל כל בר ישראל, כשרוצה להפגס בעבודת השם ותברך, בא הבעל-

פרק ג א עקביא בן מהללאל אומר, הסתפל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, אל מקום רמה ותולעה. ולפני מי אתה

דבר והסמ"ך-מ"ם לשבר אותו, כאלו אבד מנוס ותקנה ממנו, וכאלו ממנו כבר לא יהיה שום דבר, ומזכיר לו את כל עוונותיו, ומכניס בו יאוש ודכאון, כאלו הוא אינו מסגל להפגס בעבודת השם ותברך, פי אבד כבר את העולם הבא. ולכן קדם שאנחנו מתחילים ללמד את העצות הנקרות של התנאים הקדושים, שמחזקים ומעודדים ומדריכים אותנו איך לעבד את השם ותברך בדרך הישרה, אנו מקדימים עם משנה זו: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: ויעמך כלם צדיקים"; לא כמו שאמה הסמ"ך-מ"ם והבעל-דבר רוצים לשבר אותי, אשר ממני כבר לא תהיה שום תקנה וכי, אלא אפלו שעשיתי כבר מה שעשיתי, עדין אין שום יאוש בעולם כלל, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עח); ואפלו שהאדם עשה כבר מה שעשה, עדין יש לו תקנה לתקן את זה, אם הוא חוזר בתשובה, ויכול להגיע לכל המדרגות שבעולם, אם רק יהיה עקשן גדול, ולא יעזב את עצמו בשום פנים ואופן, והבן למעשה.

פרק ג'

א עקביא בן מהללאל: היה מן הדור הראשון של התנאים, ולא רצה להפגע לשום ברירה, ואפלו שאמרו לו חכמי דורו (ערוכות, פרק ה'): חזר בך בארבעה דברים שהיית אומר, ונעשה אותך אב-בית-דין בישראל. אמר להם: מוטב לי להקרא שוטה כל ימי, ולא להעשות שעה אחת רשע לפני המקום, שלא יאמרו: בשביל שררה חזר בו. ומאחר שלא החניף את אף אחד בעולם, אפלו שרצו למנותו אב-בית-דין בישראל, לא רצה לשנות את דעתו, אף שיקראוהו שוטה כל ימיו, לא רצה להפגע. לכן אמר: "הסתפל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה: דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון"; הינו איך אדם יכול לזכות להיות בטל ומבטל לגמרי אליו ותברך, ושום דבר בעולם לא יוכל לשבר אותו, ולא יצטרך להכניע את עצמו לשום ברירה, וכן לא יהיה אכפת לו, אפלו שיקראו אותו שוטה כל ימיו? זה בא רק כשמסתפל בשלשה דברים האלו: העבר, ההנה והעתיד; "דע מאין באת"; תמיד יזכיר לעצמו את העבר שלו, "ולאן אתה הולך" — זה ההנה שלו, "ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון" — זה העתיד שלו; וחוזר עוד פעם על דבריו, פי עד עכשו הוא דבר אל הגוף, ועכשו הוא מדבר אל הנשמה: "מאין באת — מטפה סרוחה"; הנשמה צריכה לזכור היטב, שהיא חלק אלוה ממעל, והיא התלבשה בגוף עכור שבא מטפה סרוחה. "ולאן אתה הולך — אל מקום עפר רמה

ותולעה"; הגוף בקבר מנח תחת עפר, והרמה והתולעה יאכלו אותו. "ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון"; נשמה קדושה שתשא לנצח לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך הוא. ולכן כשאדם שם את השלשה דברים האלו לפני עיניו: את העבר, ההנה והעתיד, כל החיים

קרונה להסריח מיד כשהיא חוץ למעי האשה. והמסתכל שצח מטפה סרוחה ננול מן הגאות. והמסתכל שעמיד לילך למקום עפר רמה ותולעה. ננול מן החאה והחמדה אל הממון. והמסתכל שעמיד ליתן דין וחשבון פורש מן החטא ואינו נכשל בעצירה:

עתידי לתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

שלו הולכים בצורה אחרת; פי באמת אם אדם היה יודע, שכל הבריאה כלה זה עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ואין דבר בלי הקדוש-ברוך-הוא, פי בכל תנועה ותנועה שם אלופו של עולם, אז היה מתנהג באופן אחר לגמרי, פי הקדוש-ברוך-הוא צמצם את עצמו מאין סוף עד אין תכלית, כדי לברא את כל העולמות, והכל כדי להפיר אותו יתברך, פמוכא (זהר בא מב.), שכל הבריאה היתה בגין דישתמודעון ליה, רק להפירו יתברך. ובאמת כשנשמה יורדת אל זה העולם, המלא העלמות והסתרות, המלא פסויים, היא נמצאת בספנה גדולה מאד. ולכן דיקא התנא עקביא בן מהללאל, שלא החניף את שום בריה בעולם, גלה נוראות נפלאות, איך כל אדם יכול לזכות לזה, אם רק יסתפל תמיד על העבר — מהיכן הוא בא? "מטפה סרוחה, ולאן הוא הולך? אל מקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי עתיד לתן דין וחשבון? לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; כשאדם חי בצורה כזו, אינו מתירא משום בריה שבעולם, וכבר אינו רואה לפני עיניו גשמיות הבלי עולם הזה; פי כל זמן שאין אדם מסתפל על העבר, על ההנה ועל העתיד, הוא יכול לעבד על בני-אדם, ולהטעות את עצמו ואת אחרים. ולכן צריכים רחמים רבים על כל פרט ופרט. ובפרט בעתים הללו, שבשביל הבחירה והנסיון נפתחו ארבות השמים ויורדת כפירות ואפיקורסות, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן רכ), שמלמעלה תבוא אפיקורסות, וזה יהיה הנסיון הגדול לעם ישראל, עד שרבנו ז"ל התאנח ואמר: "אוי, איך יוכלו לעמד אנשים מועטים נגד כל העולם?!" פי יקומו כל מיני מפרסמים של שקר, שהם מעוררים מאורי אש, ויעלימו ויסתירו את הצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה מאד, שהוא החן והפאר והיפי של עם ישראל, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן טו); ולכן צריכים הרבה לבקש את הקדוש-ברוך-הוא, שלא יטעה אותו העולם, פי העולם הזה מטעה מאד מאד, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן נא); ואין עוד דבר שמטעה את האדם כמו אלו השקרנים, הרמאים והצ'בועים, שהם שר"ץ השורצים על הארץ, ועובדים על בני-אדם תמימים, ומרמים אותם בכל מיני רמאיות וצביעות, שקרים וכזבים, כאלו הם עושים מופתים, וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן טו): אלו המתפארים עצמן בשקר וגדולות, וכאלו אין שום דבר נמנע מהם, והכל בידם לעשות מופתים, כל הפח שלהם, שמתדמים עצמם כקוף בפני אדם, וצריכים רחמים רבים, רחמים מרבים, לא לפל בפח ובמלכדת שלהם. ולזה זוכים רק על-ידי העצה הקדושה של התנא עקביא בן מהללאל שאמר: "הסתפל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה; דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת? מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך? למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; כשאדם מחדיר בדעתו ידיעות אלו, לא יוכלו להטעותו.

ב בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: ואמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה יח, חיים בלעז. דכתיב (חבקוק א) ותעשה אדם כדגי היס (עבודה זרה ד:). מה דגים שזיס כל הגדול מחזירו זולע את חזירו. אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחזירו זולע את חזירו:

ב רבי חנינא סגן הכהנים

אתה בא לידי עברה; דע מאין באת — מטפה סרוחה, וילאן אתה הולך

— לעפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון — לפני מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא; רבי אבא בר כהנא אמר בשם רב פפי ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, שלשתן דרש רבי עקיבא מתוך פסוק אחד: "ויזכר את בוראך", באר זו ליחה סרוחה, בורך זו רמה ותולעה, בוראך זה מלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא, שעתיד לתן לפניו דין וחשבון, "בימי בחורתיך", ביומי טליותך עד דחילך עליך, "עד אשר לא יבואו ימי הרעה", אלו ימי זקנה. וכן אמרו (תנחומא חיי־שרה): רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, ושלשתן בפסוק הזה: "ויזכר את בוראך" זה הקדוש־ברוך־הוא, בארך זו באר שיצאה מליחה סרוחה, בורך למקום שאתה עתיד לתן דין וחשבון, הוי "זכר בימי בחורתיך" (קהלת יב, א), לא תמתין עד שתזקין, אלא "עד אשר לא יבואו ימי הרעה", אמר רבי יצחק, אלו ימי הזקנה, שהוא אומר לעשות דבר ואינו יכול. ולמה ימים של רעה המה? אמר רבי שמעון בן יוחאי, משל למה הדבר דומה? לאחד שהיה יושב על הדרך, ומקפץ לעוברים ולשבים, אמר לו המלך: חזר בך, ולא חזר בו, משהזקין, אמר: אני משלים למלך. אמרו לו: אין המלך מחזיק לך טובה, למה? לפי שלא בטובתך חזרת בך. הוי זכר "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (שם א), אלו היסורין, "עד אשר לא תחוש השמש והאור והירח והכוכבים"; "השמש" — זה פרצוף פנים, "והאור" — אלו העינים, "והירח" — אלו הלתיים, "והכוכבים" — אלו השנים. "ושבו העבים אחר הגשם", משהגשם בא העבים באים, לא משהעבים באים הגשם בא, אלא משעיניו דולפות ריסי עיניו יורדין להם, לכה ושובו העבים, "ביום שיזעו שמרי הבית" — אלו ארכובותיו. רבי חזא בן נחמיה אומר: אלו עצמותיו. "והתעוּתו אנשי החיל", אלו זרועותיו. "ובטלו הטחנות" — אלו מלתעותיו. "וחשכו הראות" — אלו העינים. "וסגרו דלתים בשוק" — אלו הרגלים, למה? כשהוא מזקין, אינו מרבה רגליו בשוק, שרגליו נאספות מן השוק. "בשפל קול הטחנה" — על־ידי שנתעצל באכילה. "ויקום לקול הצפור" — אמר רבי לוי ברבי שלום, אפלו שומע קול הצפור מצפצף, הוא סבור שמא גנבים הם. וכשאדם זוכה להתבונן בכל זה בעודו בבחורותו, ואינו מטעה את עצמו, אלא תמיד זוכר, שיבוא היום שיהיה זקן, ולא יוכל ללכת, והפל יבוא לו קשה, אז כל החיים שלו ישפנו לגמרי, ולא יוכלו לעבד עליו כל שרץ השורץ על הארץ, שהם כלל השקננים, רמאים וצבועים; כי את מי יכולים להטעות? רק זה שאינו חושב על יומו האחרון, עליו יכולים לעבד, אבל אלו שתמיד שמים לפני עיניהם את הדברים האלו, כל החיים שלהם הולכים בצורה אחרת, אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם! והבן למעשה.

ב רבי חנינא סגן הכהנים: הוא היה סגן הכהן הגדול, והעיד על הרבה דברים שראה בבית המקדש, כמאמרם ו"ל (ערוית, פרק ב:): רבי חנינא סגן הכהנים העיד ארבעה דברים: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרף את הבשר שנטמא בולד הטמאה עם הבשר שנטמא באב

הטמאה, אף-על-פי שמוסיפין טמאה על טמאתו וכו', עיין שם. והוא היה בזמן חרבן בית-המקדש, וראה את המלחמות מבחוץ, שבאו אויבים וחללוהו, וראה את המלחמות מבפנים, שהיתה מלחמת אחים, שאחד מסר את השני, עד שבאו לידי רציחה, שאחד רצח את השני, ולכן דיקא הוא היה רגיל לומר: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות", שהיה תמיד שלום במלכות,

"שאלמלא מוראה של מלכות] איש את רעהו חיים בלעו"; ובאמת אמרו חכמינו הקדושים

אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו:

(זהו מקץ קצו): מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא; הינו שכל מלכות בזה העולם יש לה שר בשמים, לכן צריכים תמיד להתפלל להקדוש-ברוך-הוא, שהוא עושה שלום במרומי, שיכניע את השר של המלכות, שבה גרים נשמות ישראל, שלא יוכלו לעשות להם, חס ושלום, שום רע, אלא שישרה שלום בין נשמות ישראל, ועל-ידי-זה גם המלכות למטה יהיה שלום בינם לבין עם ישראל. וזו מדרגת הצדיקים, שתמיד מתפללים להקדוש-ברוך-הוא, שהיה שלום למעלה, ועל-ידי-זה יהיה גם שלום למטה, כי אם מכניעים את השר במלכותא דרקיעא, על-ידי-זה נכנעים הרשעים במלכותא דארעא. ולכן היה רבי חנינא סגן הפהנים מרבה לדבר מענין שלום בכלליות ושלום בפרטיות, כמאמרם ז"ל (ספרי נשא): "וישם לה שלום", בכניסתה שלום וביציאתה שלום עם כל אדם. רבי חנינא סגן הפהנים אומר: וישם לה שלום בביתה; וכן אמר (שם): רבי חנינא סגן הפהנים אומר: גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית, שנאמר (צמוס ד, יג): "כי הנה יוצר הרים וברא ריח", (ישעיה מה, ז): "עשה שלום וכוורא רע"; גדול השלום, שהרי עליונים צריכים לו, שנאמר (איוב כה, ח): "המשל נפחד עמו, עושה שלום במרומי"; והרי דברים קל וחמר, ומה במקום שאין איבה ותחרות ושבא דבבא, צריכים שלום, קל וחמר למקום שיש בו כל המדות הללו; ולכן לא בחנם שהוא אומר: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו"; כי הוא ראה במו עיניו מה שנאת חנם יכולה להביא, כי הדבר הכי מגנה שרק יכול להיות זה שנאת חנם. ורואים, שבני-אדם נזהרים בכל מיני מצוות, ומתדירים בכל מיני הדורים לקיים את המצוות על הצד הטוב ביותר, ומבזבזים ממון הרבה על קיום המצוות, אבל בשנאת חנם אינם נזהרים כלל, שהיה העוין החמור ביותר, עד כדי כך שאומרים חכמינו הקדושים (יומא ט): שםקדש שני לא חרב אלא על שנאת חנם, ועדין מרקד בינו; אנשים אינם נזהרים בעוין החמור הזה של שנאת חנם. וכן אמרו חכמינו הקדושים (שבת לב:): רבי נחמיה אומר: בעוין שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים, ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים. וכן אמרו (ירושלמי יומא, פ"ק א', הלכה א') בשני [מקדש שני] מפירין אנו אותם, שהיו יגעין בתורה וזהירין במצוות ובמעשרות, וכל וסת טובה היתה בהן, אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חנם, וקשה היא שנאת חנם, שהיא שקולה כנגד עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים. ולכן צריכים לבקש בכל יום את הקדוש-ברוך-הוא, שלא תמצא בו שום שנאת חנם, שכל הצרות שעם ישראל סובלים זה אלפים שנה, זה רק מפני עוין שנאת חנם, שאנחנו צריכים לעקר ולשרש את זה מאתנו. ובפרטיות בדור הזה, שנתפשטה מחלת הסרטן, שהיא מחלה ממארת, שאוכלת את האדם, זה בא רק מחמת עוין שנאת חנם, שאחד שונא את השני ואוכל אותו חיים. מזה נתפשטה

המחלה הממארת הזו, רחמנא לישכון, בכל יום שומעים מקרים מוזעזעים, שאנשים צעירים נחטפים ומתים מיתות משנות, מיתות חטופות, ואף אחד אינו לומד לקח מזה — לעקר מעצמו ומבני ביתו כל מיני שנאת חנם, שגורמים לנו את כל הצרות והיסורים, העניות והדחקות. ויש בני-אדם שמתפרנסים מלזרע שנאת חנם, עלינו לשרש מעצמנו את השנאת חנם, והבן למעשה.

ג שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה,

הרי זה מושב לצים:

צריך שתדע, אהובי, בני!

אשר אדם צריך להיות

תמיד דבוק באין סוף

ברוך הוא, ולחשב רק

ממנו תברך, ויהיה בטל

ומבטל לגמרי לאין סוף

ברוך הוא, ואז תמיד

ג רבי חנניא בן תרדיון

אומר, שנים שיושבים ואין

ביניהם דברי תורה, הרי זה

מושב לצים, שנאמר (תהלים א), "ובמושב לצים לא

ישב". אבל שנים שיושבים ויש ביניהם דברי

תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (מלאכי ג),

"אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע

כשיפגש עוד בר ישראל, יתחיל לדבר עמו דברי תורה. וכן חברו צריך להיות דבוק בו תברך

לגמרי, עד שגם הוא ידבר עם כל אחד דברי תורה, ואזי כשנפגשים ביחד, ממילא נעשה ביניהם

שיחה מדברי תורה, כי זה כלל — מי שדבוק באין סוף ברוך הוא, והוא מוכן ומזמן למסור את

נפשו בעבורו תברך בכל עת ורגע, האדם הזה הוא מלא תורה, כי התורה היא חכמתו תברך.

וכשאדם דבוק בו תברך, ממילא כל שיחתו היא רק תורה, ולכן כשפוגש עוד בר ישראל,

שגם-כן דבוק בו תברך, גם הוא מדבר רק דברי תורה. וזה הסימן שהם צדיקים, כשיוצא

מביניהם דברי תורה. אבל "שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר

(תהלים א, ה): "ובמושב לצים לא ישב"; וצריכים להתרחק מהם מאד, כי הם יפילו אותך בנוקבא

דתהומא רבה, כי אין עוד דבר המרחק את האדם ממנו תברך כמו הליצנות. ולכן אם אתה

רוצה שני בני-אדם שיושבים יחד, ואין יוצאים מביניהם דברי תורה, תדע לך, שזה מושב לצים,

שהם שניהם ליצנים, ומאד מאד מספן לשבת ביניהם, כי הם ירחקו אותך ממנו תברך. וכמו

שכתוב (שמות יג, יז): "ולא נחם אלהים דרוך ארץ פלשתים, כי קרוב הוא וגו', ודרשו חכמינו

הקדושים (מדרש אגדה), שהיו הפלשתים ליצנים; ואם היו עם ישראל עוברים דרוך ארצם, על-ידי

ליצנותם, היו מבטלים את כל הנסים נגלים שהראה משה רבנו, כי הליצנות מעלמת ומסתרת

את אלקותו תברך מהעולם, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן קלג), שכל העולם

מלא אורות, והיד הקטנה מעלמת ומסתרת את אלקותו תברך; כי כשצדיק מגלה אלקותו תברך,

וכא איזה ליצן, ועושה בידו תנועה של לעג וקלס, כבר ההוא נחלש ונתרחק. ולכן ספנה גדולה

לשבת על יד ליצנים, כדי שלא יקררו אותך. אבל "שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה", זה

מגלה את טהר לבבם, שהם שניהם דבוקים באין סוף ברוך הוא, וכמו שרואים בחוש, שני לפידי

אש שבאים אחד סמוך לשני, נעשית מזה מדורה אחת, כמו-כן שני צדיקים הדבוקים באין סוף

ברוך הוא, כיון שמתחברים יחד, כבר יש ביניהם דברי תורה, ומחזקים אחד את השני, וזה סימן

אשר שכינה שרויה ביניהם. ומביא ראיה מפסוק, שנאמר (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי הו"ה

איש אל רעהו", כשיראי השם יושבים ביחד, אז ממילא נדברו ביניהם, מהם ומעצמם כבר

יוצאים דבורים, ומחדשים חדושי תורה. ואל תחשב שזה לריק, אלא זכור תזכור, אשר "ויקשב הוי"ה וישמע", יש להקדוש-ברוך הוא נחת-רוח גדול מזה, ולא עוד אלא "ויכתב ספר זכרון לפניו", כל מה שהם מדברים נכתב למעלה בספר העליון, אשר משם מקבלים אחר-כך הצדיקים "יראי הוי"ה וחושבי שמו"; כי בזה ששני צדיקים יושבים בדבקות אמת בו יתברך, ומחדשים חדושי תורה, בזה עושים טובה לשאר יראי הוי"ה וחושבי שמו, שגם הם מתעוררים ומקבלים מהחדושי תורה האלו. "אין לי אלא שנים" שיושבים ביחד, ומחדשים חדושי תורה באהבה אמיתית ובדבקות אמת בו יתברך, שנכתבו חדושיהם בספר העליון, "מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש-ברוך-הוא קובע לו שכר", אשר שָכרו הרבה מאד, וגם תורתו גורמת שעשוע גדול בכל העולמות, וגם ממנו נהנים שאר הצדיקים; ומביא ראיה מפסוק, שנאמר (איכה ג, כח): "ישב בְּדָד וַיֵּדֵם, כִּי נָטַל עֲלָיו"; הינו כשאחד יושב בחדרו ומתבודד עמו יתברך, ולומד תורה, שזה "ישב בְּדָד", ואין לו שכינות עם שום בריה שבעולם, אלא "וידם", שאינו מדבר עם אף אחד, רק מתמיד בדברי תורה, על-ידי-זה "כי נטל עליו", חלקו מתפשט בכל העולם כלו. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יז): כשהצדיק הוא בחינת מרדכי, יושב בחדרו ומדבר דבורי אמונה, הדבור הולך כבר למרחוק, כמו שכתוב (אסתר ט, ד): "ושמעו הולך בכל המדינות", ולא עוד אלא שהדבורים שמדבר בחדרו בחדושי תורה ובדבורי אמונה הולכים, עד שמגיעים גם לספריהם של עכו"ם, והם מתגירים, שזה (אסתר ו, ב): "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי"; ומרדכי הוא הפפירה בעבודה זרה, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (מגלה יג): "איש יהודי" — כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי; כשבר ישראל דבוק בו יתברך, ומדבר דבורי אמונה, הדבורים האלו הולכים מסוף העולם ועד סופו, ומעוררים את בני-אדם בתשובה, ומה גם שהעכו"ם גם-כן מתגירים, זה שָכרו של בר ישראל הדבוק באין סוף ברוך הוא, אשרי לו! והבן למעשה.

ד שלשה שאכלו על שלחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יט): כשאדם דבוק בו יתברך, ומזכיר את פניו על-ידי שלמות לשון הקדש, על-ידי-זה מאירים לו האותיות שבכל מעשה בראשית שיש בכל דבר, אזי אכילתו ושתיתו וכל תענוגיו, אינו אלא מהתנוצצות האותיות שבאכילה ושתיה, כי בכל המאכלים שאדם אוכל, יש בהם צופי אותיות,

וידום. לשון קול דממה דקה כדרך השונה יחדי שהוא שונה כלמש: כי נטל עליו. כאלו נמינת כל התורה כולה היטה בעצורו כלכד: ד ולא אמרו עליו דברי תורה. וזכרכת המזון שמזככים על השלחן יואחין ידי חובטן. וחשוב כאלו אמרו עליו דברי תורה. כך שמעתי: מזבחי מתים. תקרובת עבודה זרה דכתיב (תהלים קו) ויאמדו לזעל פעור ויאכלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, שנאמר (איכה ג), ישב בְּדָד וַיֵּדֵם כִּי נָטַל עֲלָיו: ד רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים,

ויכתב ספר זכרון לפניו

ליראי יי ולחשבי שמו. אין

לי אלא שנים. מנין שאפלו

אחד שיושב ועוסק בתורה,

שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, שנאמר

(איכה ג), ישב בְּדָד וַיֵּדֵם כִּי נָטַל עֲלָיו: ד רבי שמעון

אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו

עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים,

זכחי מתים: מלאו קיא צואה. ועבודה זרה קרויה והיודע לקדש את לשונו, ובפרט באמצע לואה דכתיב (ישעיה ל) לא תאמר לו: בלי מקום. אכילתו, על-ידי-זה מתנוצצות לו האותיות, כשזיל שלא הזכירו שמו של המקום כרוך הוא על השלחן: שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני

ושתייתו מהארת והתנוצצות האותיות של ל"ב אלקים שבסעדתו שאכל. וזה "וייטב לבו" — זה ברפת-המזון (זהר ויקהל ריח. ומדגש ובה רוח, פרשה ה'), שהיתה אכילתו ושתייתו מהתנוצצות האותיות שיש בהאכילה ושתייה, שזהו בחינת ברפת-המזון; כי המזון נתברך על-ידי שלמות לשון-הקדש, על-ידי שמעוררין ומאירים האותיות שיש בכל דבר. ומשם צריכין שתהיה עקר האכילה ושתייה

שנאמר (ישעיה כח), **כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, פאלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר** (יחזקאל מא), **"וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'":** ה **רבי חנינא בן חכינאי אומר, הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשכ צלצו דברי הצאי: הרי זה מתחייב לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו:**

ה'. מיד כשדבר דברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'. ויש אומרים מראשו של מקרא הוא יולא. דכתיב והמזבח עץ שלש אמות. אל תקרי אמות אלא אמות. כמו יש אס למקרא. שלש כנגד תורה נציאים וכמוזים. ואמרי לה מקרא. משנה. וגמרא. שרין אדם לדבר צהן על השלחן. ואז קרוי שלחן אשר לפני ה'. כך פירש רש"י: ה הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשכ צלצו דברי הצאי: הרי זה מתחייב

ושאר תענוגים. וזה סוד ברפת-המזון שאחר אכילה דיקא, כי פשאדם אוכל ושותה בדבקות אמת בו יתברך, על-ידי-זה נעשה מהאכילה ברפת-המזון. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות מח): משה תקן לישראל ברפת-הזן בשעה שברד להם מן. יהושע תקן להם ברפת-הארץ פיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו "בונה ירושלים". דוד תקן "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך". ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש", "הטוב והמיטיב" — ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנה, אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה, תקנו ביבנה "הטוב והמיטיב", הטוב — שלא הסריחו, והמיטיב — שנתנו לקבורה. כי דיקא פשאדם אוכל בקדשה ובטהרה ובדבקות בו יתברך, ויודע שהוא אוכל ושותה אותיות שבהם נברא המאכל והשתייה, על-ידי-זה נעשה מזה ברפת-המזון. וזה מה שהקפידו כל-כף חכמינו הקדושים, ואמרו: "שלשה שאכלו על שלחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה, פאלו אכלו מזבחתי מתים, שנאמר (ישעיה כח, ח): "כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום". אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, פאלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר (יחזקאל מא, כב): "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'"; כי אם אוכלים בלי דברי תורה, אין כח להגביה את התרגום אל לשון הקדש, ונעשה מזה פסלת זהמת אמות העולם, לא-כן פשאומר תורה על השלחן, אזי יוצא פרוז: "זה השלחן אשר לפני ה'"; ונשלמת שלמות לשון-הקדש, והבן למעשה.

ה הניעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי, ומפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו: צריך

שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר רַבְּנוּ ו'ל אָמַר (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נב), אֲשֶׁר יֵשׁ אֶפִּיקוֹרְסִים שְׁאוּמְרִים שֶׁהָעוֹלָם הוּא מְחֻיָּב הַמְצִיאוֹת, חֵס וְשָׁלוֹם. אַבְל בְּאַמַּת הָעוֹלָם הוּא אֶפְשָׁרִי הַמְצִיאוֹת, רַק אַחַר שֶׁנֶּאֱצְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּכֹר הִיָּה מְכָרַח, כְּבִיכּוֹל, הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ לְבְרָא אֶת הָעוֹלָם, וְכָל אֲשֶׁר בְּרָא — בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, כִּי הִכַּל נִבְרָא בְּשִׁבִילֵנוּ. נִמְצָא, שֶׁעֲכָשׁוּ שְׁנִמְצָאִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם, בְּוֹדָאֵי הָעוֹלָם הוּא מְחֻיָּב הַמְצִיאוֹת. וּמִזֶּה בָּאָה טְעוּתָם וְהָאֶפִּיקוֹרְסוֹת שְׁלָהֶם, שֶׁנִּשְׁטְעוּ כָּל-כָּף בְּשִׁטוּתֵיהֶם וּבַחֲקִירוֹתֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מְבַלְבְּלִים לְגַמְרִי, וְהֵם מְלֹאִים קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת אַחֲרָיו יִתְבַּרְךָ, וְאִינֶם יְכוּלִים לְהַחֲלִיט בִּינֵיהֶם כַּמָּה שָׁנִים הָעוֹלָם קָיָם, כִּי אִם הוֹלְכִים בְּחֻכְמוֹת, טוֹעִים וְחוֹשְׁבִים שֶׁהָעוֹלָם קָיָם מִיּוֹדֵעַ כַּמָּה, כָּל אֶחָד עִם הַשְּׁטוּת וְהַדְּמִיּוֹן שֶׁלוֹ. וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ מִקִּדְּם שֶׁנֶּאֱצְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׂאֵז הִיָּה הָעוֹלָם אֶפְשָׁרִי הַמְצִיאוֹת. רַק תִּכְף שֶׁנֶּאֱצְלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, תִּכְף הַצָּרֶף הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ לְבְרָא אֶת הָעוֹלָם בְּשִׁבִילֵם, כִּי כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְעַל-כֵּן אַחַר שֶׁנִּבְרָאוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵז הָעוֹלָם הוּא בְּבַחֲיַנַּת מְחֻיָּב הַמְצִיאוֹת. כִּי הָעוֹלָם הִתְכַּרַח שִׁתְּקִים בְּשִׁבִיל עִם יִשְׂרָאֵל, וּמִשָּׁם בָּאָה הַטְּעוּת לְאֶפִּיקוֹרְסִים, שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁהָעוֹלָם הִזֶּה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ הוּא קִדְמוֹן, וְכָל אֶחָד בָּא עִם הַשְּׁטוּת וְהַדְּמִיּוֹן שֶׁלוֹ. וְעַל-יְדֵי שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְנִכְלְלִין בּוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם, עַל-יְדֵי-זֶה נִכְלָל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ עִם נִפְשוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהֵשֵׁם יִתְבַּרְךָ, שֶׁהוּא יִתְבַּרְךָ הוּא מְחֻיָּב הַמְצִיאוֹת, וְאֵז נַעֲשֶׂה כָּל הָעוֹלָם מְחֻיָּב הַמְצִיאוֹת. וְאִיךָ זוֹכִים לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוֹ, שִׁיְהִיָּה בְּטֵל וּמְבֻטָּל לְגַמְרִי לְאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְיַעֲשֶׂה אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ? עַל-יְדֵי שִׁילָךְ בְּלִילָה לְהַתְּבוֹדָד אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, שְׁזֶה "הַנְּעוֹר בְּלִילָה", שְׂאָדָם עַר בְּלִילָה, וּמִתְּבוֹדָד אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְעַקֵּר

שְׁלֵמוֹת הַהַתְּבוֹדָדוֹת הוּא, כְּשִׁיֹּצֵא חוּץ לִישׁוּב, בְּמִקּוֹם שְׂאִין שֵׁם בְּנֵי-אָדָם, שְׁזֶה "וְהַמְהַלֵּךְ בְּדַרְךָ יְחִידִי", וְאֵז זוֹכֶה לְבִטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרִי לְאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא יִתְבַּרְךָ שְׂמוֹ וְיִתְעַלֶּה, עַד שֶׁהוּא בְּטֵל וּמְבֻטָּל אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְאִין אֶצְלוֹ הַפְּרֵשׁ בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְבֵין הָעוֹלָם הַבָּא, כִּי הוּא בְּטֵל וּמְבֻטָּל לְגַמְרִי אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, שְׁזֶהוּ "הַמְּפָנֶה לְבוֹ לְבִטְלָה", שֶׁהוּא מְבִטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרִי אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, כִּי בְּלִבּוֹ אִין כְּכֹר שׁוֹם דְּבָר רַק אַמַּתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי אִין נִמְצָא שׁוֹם מְצִיאוֹת שֶׁל בְּרִיאָה בְּלַעֲדֵיו יִתְבַּרְךָ, וְזֶה "הָרִי זֶה מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ", שְׁזוֹכֶה לְהַגִּיעַ עִם נִפְשׁוֹ בְּמְחֻיָּב הַמְצִיאוֹת, שִׁיּוֹדֵעַ שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה הִיא אֱלֻקוֹת, אַתָּה קִדְּם שֶׁבְּרִאָת אֶת הָעוֹלָם, וְאַתָּה מְשַׁבְּרָת אֶת הָעוֹלָם, וְאִין בְּלַעֲדֵיו יִתְבַּרְךָ כְּלָל, וּמִזֶּה בָּא שֶׁהָאֶפִּיקוֹרְסִים חוֹשְׁבִים, שֶׁהָעוֹלָם הוּא קִדְמוֹן, וְכָל אֶחָד זוֹרֵק מְסֻפְרִים כַּמָּה הָעוֹלָם כְּכֹר קָיָם; זֶה מְלִיּוֹן, וְזֶה חֲמֻשָּׁה מְלִיּוֹן, וְזֶה עֲשָׂרָה מְלִיּוֹן, כָּל אֶחָד כְּפִי שְׁטוּת וְדְמִיּוֹן דַּעֲתוֹ, שְׁזוֹ הַכְּפִירוֹת וְהָאֶפִּיקוֹרְסוֹת שֶׁנִּמְצָאִים בָּהֶם. וְלִכֵּן הֵם מְאֹד מְבַלְבְּלִים, כִּי בְּלִי אַמוּנָה הַחַיִּים שְׁלָהֶם אִינֶם חַיִּים כְּלָל. כַּמּוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ו'ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נג): מִי שִׁישׁ לֹא אַמוּנָה — חַיָּיו חַיִּים; וְהוּא מְבַלֶּה יְמֵי חַיָּיו בְּטוֹב תְּמִיד, כִּי כְּשֶׁהוֹלֵךְ לוֹ כְּרָאוּי וְיֵשׁ לוֹ טוֹב, בְּוֹדָאֵי טוֹב לוֹ, וְאֶפְלוּ כְּשִׁאִינוֹ כָּף, דִּהִינּוּ שְׂאִין מִתְּנַהֵג לוֹ כְּסֹדֵר, וְיֵשׁ לוֹ יְסוּרִין, חֵס וְשָׁלוֹם, גַּם-כֵּן טוֹב, כִּי הוּא בְּטוֹחַ שְׂאֵף-עַל-פִּי-כֵן הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ יְרַחֵם עָלָיו לְהַבָּא וְיִיטִיב אַחֲרֵיתוֹ, כִּי מֵאַחַר שֶׁהִכַּל מֵאַתּוֹ יִתְבַּרְךָ, בְּוֹדָאֵי הִכָּל לְטוֹבָה. אַבְל מִי שְׂאִין לוֹ אַמוּנָה, חֵס וְשָׁלוֹם, חַיָּיו אִינֶם חַיִּים כְּלָל, כִּי תִכְף כְּשֶׁעוֹבְרַת עָלָיו אִיזוֹ רָעָה, שׁוֹב אִין לוֹ שׁוֹם חַיּוֹת, כִּי אִין לוֹ בְּמָה לְנַחֵם עֲצָמוֹ כְּלָל, מֵאַחַר שְׂאִין לוֹ אַמוּנָה כְּלָל, וְאִין לוֹ שׁוֹם חַיּוֹת וְשׁוֹם טוֹב, מֵאַחַר שֶׁהוֹלֵךְ בְּלִי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ וּבְלִי הַשְּׂגָחָה, וְחֲמֻנָא לְצִלּוֹ. אַבְל עַל-יְדֵי אַמוּנָה, מֵה טוֹב וְיָפָה הַחַיּוֹת שֶׁלוֹ. וְאֵל

בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למויקים. והמהלך נדרך כל זה יכולים לזכות דיקא על-ידי שאדם יחדי הוא נסכנה מפני הליסטים וכמה פגעים רעים. מתבודד אל הקדוש-ברוך-הוא בכל יום ויום, ואם היה מחשב נדברי תורה היטה תורתו משמרמו: ומדבר אליו יתברך, וממשיך על עצמו הארת ו עול מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל זיו וחיות השם יתברך, עד שנכלל במחייב וטורח הפרנסה לפי שמלכתו מתזכרת: הפורק ממנו עול תורה. האומר קשה עולה של תורה ואיני יכול ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנים עליו על מלכות ועל דרך ארץ:

לגמרי בו יתברך; אשרי מי שמקיים דבר זה בתמימות ובפשטות, לבוא להתבודד אליו יתברך, ובפרט בלילה כשיוצא בחוץ בדרך יחדי, שהפחד בעצמו שובר לו את הגוף הגשמי, כמאמרם ז"ל (פבא בתרא י): גוף קשה — פחד שוברו; ואז נשארת רק נפשו, ועל-ידי-זה מתחייב בנפשו, שנפשו באה אל מחייב המציאות, שיודע ועד שהכל אין סוף ברוך הוא, וכבר אינו מפחד משום בריה שבעולם, והבן למעשה.

ו כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ: צריך שתדע, אהובי, בני! שעל האדם להתמיד בלמוד התורה הקדושה, כי אין עוד טוב כמו התורה, ואף שבהתחלה בא לו מאד מאד קשה לשבת במקום אחד וללמד תורה, וזה לו לעל גדול מאד, כי מצד חמירות וגשמיות גופו, קשה לו לקבל עליו על תורה, כי זה נקרא אצלו על, כי התורה היא חכמתו יתברך, רוחניות חיות אלקות, והגוף הוא גשמיות וחמירות, וקשה מאד לגוף להכניע אל רוחניות, עם כל זאת עליך לזכור, כי אם תקבל על עצמך על תורה, הקדוש-ברוך-הוא יוריד ממך על מלכות ועל דרך ארץ, שלא תצטרך לפחד מהמלכות, ולא תצטרך לעבד עבודת פרוך. ואם תהיה חכם בעיניך, ולא תרצה לקבל על עצמך על תורה, זכר גם זכר, אשר "וכל הפורק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ", כי תצטרך לפחד תמיד מהמלכות, כי יעלילו עליך עלילות של שקר, וכן תצטרך לעבד עבודת פרוך. ולכן ראה לשבר את גשמיות גופך, ותקבל על עצמך על תורה. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו רבה, פרק ב'): אשרי אדם ששם עצמו כשור לעל וכחמור למשוי, וישב ויהגה בדברי תורה בכל יום תמיד, מיד רוח-הקדש שורה עליו, ותורתו בתוך מעיו וכו'. פיצד? יקרא אדם תורה, נביאים וכתובים, וישנה הלכות ומדרש, וירבה בישיבה וימעט בסחורה, מיד רוח-הקדש שורה בתוך מעיו, ומלתו על לשונו, שנאמר (שמואל-ב' כג, ב): "רוח הני"ה דבר בי ומלתו על לשוני" וגו'; ואמרו (שם): אשרי אדם שמשחק עצמו בדברי תורה, ויושב וחורש בהן כבהמה החורשת בשדה וכו', עין שם; וכן אמרו (תנא דבי אליהו זוטא, פרק א'): לעולם יהא אדם כשור לעל וכחמור למשוי; כבהמה שהיא חורשת בבקעה, כן יהא אדם עוסק בדברי תורה; כי בהתחלה בא לאדם מאד מאד קשה לשבת על מקום אחד וללמד תורה, וזה לו לעל גדול מאד, מצד עביות וגשמיות גופו, אבל אם אדם שובר גשמיות גופו, ונעשה כשור לעל וכחמור למשוי, אז נכנעת הנפש, וזוכה שמאירה בו נשמתו, ופורקים

מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דְּרָךְ אֶרֶץ, שֶׁהוּא אֵינוֹ מִפְּחַד מְשׁוּם בְּרָהּ שֶׁבְּעוֹלָם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שׁוּם עֲבוֹדַת פָּרֶךְ, אֶלָּא יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד תּוֹרָה בְּהַתְמַדָּה רַבָּה, וְרוֹחֵץ הַקֶּדֶשׁ שׁוֹרָה בּוֹ.

בְּקִרְבֵי אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט. שְׁלֹשָׁה דֵינִים. וְשֵׁנִי זַעֲלֵי דֵינִים: וּמִנִּין אֲפִילוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁנִים וְאֲגוּדָתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. הַאֵשׁ וְהַאֲוִיר וְהַמַּיִם שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה. עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. עַל יִסוּד הָאָרֶץ הֵם מְקִיפִים. הֵרִי לֵךְ שְׁלֹשָׁה קְרוֹיִן אֲגוּדָה. אִי נִמְיֵי מִזֵּינוֹ שְׁלֹשָׁה קְרוֹיִן אֲגוּדָה. אֲגוּדַת אֲזוּזֵי שֶׁהֵם שְׁלֹשׁ קְלָחִים. וַיֵּשׁ סְפָרִים שְׁכֵמוֹז זֶהוּן וּמִנִּין אֲפִילוֹ חֲמֵשֶׁה שֵׁנִים וְאֲגוּדָתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. שְׁאֵדֵם אֲוִגַד זִידוֹ

ז רַבִּי חֵלְפָתָא בֶּן דְּיוֹסָא אִישׁ כָּפַר חֲנֻנְיָהּ אֹמֵר, עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פב), אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. וּמִנִּין אֲפִילוֹ חֲמֵשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (עֲמוֹס ט), וְאֲגִידָתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. וּמִנִּין אֲפִילוֹ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פב), בְּקִרְבֵי אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט.

וְלָכֵן רָאָה אֶהוּבִי, בְּנִי, מַה לְּפָנֶיךָ! רָאָה לְכַרְחֵךְ רַק אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְאִזּוֹ טוֹב לְךָ כָּל הַיָּמִים, וְהָבֵן לְמַעֲשֶׂה. ז עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם: צָרִיךְ שֶׁתִּדְעַ, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבַר יוֹתֵר חָשׁוֹב אֲצִלוֹ יִתְבַּרְךָ כְּמוֹ עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים שְׁיֹשְׁבִים בְּיַחַד וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, וּמְדַבְּרִים יַחַד וּמְתַחַדְקִים יַחַד. וּכְמֵאֲמָרֶם ז"ל

(סְנֵהֲדִין לט): כָּל בֵּי עֲשֶׂרָה שְׁכִינָתָא שְׂרִיא; בְּרַגְעַ שְׁמַתְאַסְפִּים רַק

עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים, זֶה כְּבָר מִמְּשִׁיף אֶת הַשְּׁכִינָה בֵּינֵיהֶם; וְלָכֵן הַסֵּמ"ךְ-הַמ"ם עוֹשֶׂה כָּל מִינֵי פְּעֻלוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ יַחַד עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים. וְכֵן אָמַר הַמַּגִּיד הַקְּדוֹשׁ מִמְּעוֹרֵיטֵשׁ זי"ע, שֶׁשְּׁמַע מְרַבּוֹ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, כִּי כְּשִׁיּוֹשְׁבִים עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים בְּיַחַד בְּלֵב אֶחָד, אֲפִילוֹ שֶׁלֹּא יִדְבְּרוּ בֵּינֵיהֶם, הַמְּלֶאֶךְ מִיכָאֵל מִפְּחַד מֵהֶם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַגִּישַׁת אֲלֵיהֶם, מְכַל שְׁפֵן כְּשֶׁעֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים יוֹשְׁבִים בְּיַחַד וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, אֵין לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר אֶת גְּדֵל הַזְּכוּת שֶׁלָּהֶם. וְלָכֵן אֲשֶׁרֵי הָאָדָם שְׁלוֹמֵד בְּבֵית-הַמְּדֻרָשׁ דִּיקָא, שֶׁשֵּׁם מִתְקַבְּצִים עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים, אִזִּי הַשְּׁכִינָה תִּשְׂרָה עָלָיו. וְאִם הָיָה בְּנִי-אָדָם יוֹדְעִים מַה זֶה לְלַמֵּד בֵּין עֲשֶׂרָה אֲנָשִׁים, וְאֵת גְּדֵל הַתּוֹעֵלַת הַזֶּה, תְּמִיד הָיָה מְתַחַדְקִים יַחַד. וּמוֹסִיף הַתְּנָא: "וּמִנִּין אֲפִילוֹ חֲמֵשֶׁה"; וְאִם תִּמְצָא לומר שְׁאֵין עֲשֶׂרָה, בְּשִׁבִיל זֶה לֹא יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה? עַל זֶה מוֹסִיף, שֶׁאֲפִילוֹ חֲמֵשֶׁה שְׁיֹשְׁבִים בְּיַחַד וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, גַּם הֵם מִמְּשִׁיכִים אֶת הַשְּׁכִינָה עָלֵיהֶם. וּמוֹסִיף הַתְּנָא: "וּמִנִּין אֲפִילוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁיֹשְׁבִים וְלוֹמְדִים בְּיַחַד, מִמְּשִׁיכִים אֶת הַשְּׁכִינָה עָלֵיהֶם. וּמוֹסִיף הַתְּנָא: "וּמִנִּין אֲפִילוֹ שְׁנַיִם"; שֶׁאֲפִילוֹ שְׁנַיִם שְׁיֹשְׁבִים וְלוֹמְדִים בְּיַחַד, מִמְּשִׁיכִים אֶת הַשְּׁכִינָה עָלֵיהֶם. וּמוֹסִיף הַתְּנָא: "וּמִנִּין אֲפִילוֹ אֶחָד"; שֶׁאֲפִילוֹ אֶחָד שְׁיֹשֵׁב וְלוֹמֵד תּוֹרָה, מִמְּשִׁיף אֶת הַשְּׁכִינָה עַל עַצְמוֹ. וְצָרִיךְ שֶׁתִּדְעַ, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁהַתְּנָא מְגַלֵּה לָנוּ סוּד נוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד, כְּשֶׁעֲשֶׂרָה בְּנֵי-אָדָם יוֹשְׁבִים וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, אִזִּי נִמְשָׁף וְנִתְגַּלֵּה הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁכָּל סְפִירָה כְּלוּלָה מִעֶשֶׂר, וְיִוֵּרַד עָלֵיהֶם אֹר גְּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד. וּמוֹסִיף: "וּמִנִּין אֲפִילוֹ חֲמֵשֶׁה"; שֶׁהֵם כְּנִגְדֵי אֲנָפִין, אֲבָא וְאֲמָא, זְעִיר וְנוֹקְבָא, שְׁמֵאִירִין עָלֵיהֶם אֹר נוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד. וּמוֹסִיף: "וּמִנִּין אֲפִילוֹ שְׁלֹשָׁה"; שֶׁהֵם כְּנִגְדֵי אֵהִי"ה, הוּי"ה, אֲדָנִי, הֵינּוּ כְּשֶׁשְׁלֹשָׁה לוֹמְדִים תּוֹרָה, נִמְשָׁף עָלֵיהֶם אֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וּדְבָקוֹת מְאֹד וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַמְּלָכוּת.

אחת שיש בה ה' אלצעות. כלל אלצעות שזיד קרויין אגודה. וזראש המקרא הוא אומר הזונה בשמים מעלותיו. כלומר השכינה שהיא בשמים יורדת למטה לארץ כשיש שם אגודה עוסקים בתורה. ומנין אפילו

המלכות אדנ"י, שהוא סוד אד"ן שדנים אותו, ובחלישות הדעת ובצער ובמכאובים, ואף-על-פי-כן כשבורח אליו יתברך, נמשך עליו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו. ולכן אשרי האדם שאינו מטעה את עצמו, אלא בורח תמיד אליו יתברך, ולומד תורה לשמה: הן בעשרה, והן בתשעה, והן בשלושה, והן בשנים, והן יחידי,

וּמְנִין אֶפְלוֹ שְׁנַיִם, שְׁנַאֲמַר (מְלֶאכִי ג), אִזְ נִדְבְּרוּ יְרָאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמַע וְגו'. וּמְנִין אֶפְלוֹ אֶחָד, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת כ), בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלָיךְ וּבְרַכְתִּיךְ:

שלושה שנאמר בקרב אלהים ישפטו. שהדיינים הם ג': כי נטל עליו. לשון סכך. תרגום וסכות ותטל. כלומר שהשכינה סוככת עליו: ה תן לו משלו. לא תמנע מלהתעסק בחפצי שמים זין בגופן זין בממונן שאינן נותן משלך לא מגופן ולא מממונך. שאתה וממונך שלו:

ח רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בְּרִתּוֹתָא אוֹמֵר, תֵּן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׂאֵתָה וְשִׁלְךָ שְׁלוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (דְּבָרֵי הַיָּמִים א) כִּי מִמֶּךָ

שאז יהיה נעשה פסא לשכינת עזו יתברך, ויהיה דבוק תמיד בחי החיים בו יתברך, ויהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ושום ברך שבעולם לא תוכל להזיק לו, אשרי לו! והבן למעשה.

ח תן לו משלו, שאתה ושלך שלו: צריך שתדע, אהובי, בני! שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי להקדוש-ברוך-הוא, ולדעת, שאין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא. ולכן כל מה שאדם עושה או נותן, אל יחזיק טובה לעצמו, אלא יזכר היטב, שכל טובה שיש לו, וכל טוב שהוא עושה, זה הכל ממנו יתברך. ולכן אסור להתגאות כאלו יש איזו מציאות בלעדיו יתברך. ורבנו ז"ל אמר (לקוטי מוה"ר ז, חלק א, סימן נה), שאדם צריך להתפלל להקדוש-ברוך-הוא, ולבוא למדרגה כזו, עד שלא ירגיש גם את עצמו, כי יהיה בטל ומבטל בעיניו, ויציר בדעתו איך שהכל לכל אלקות גמור הוא. וזה שאמר התנא: "תן לו משלו, שאתה ושלך שלו"; אל תתגאה, כי הכל ממנו יתברך, וגם אתה בעצמך חלק אלוך ממעל. ועל-כן איך אתה יכול לחשב איזו מחשבה שאתה מציאות בעצמך, כי אתה וכל מה שיש לך שיכים רק להקדוש-ברוך-הוא, אז מה שייך להתגאות? ועל מי מתגאים? ואם תחזיר בדעתך דברים אלו, תזכה לשלמות האמתית. וזו היתה מדרגת דוד, שכל ימיו התפלל רק להקדוש-ברוך-הוא, עד שאמר על עצמו (תהלים קט, ד): "ואני תפלה וגו', כל המציאות שלי זה תפלה, כי בטל את עצמו כל-כך להקדוש-ברוך-הוא, עד שהוא בעצמו נעשה חלק מתפלה, ולא היה מציאות בפני עצמו. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (מגלה יא.) על הפסוק (שמואל א' יז, יד): "וידוד הוא הקטן", הוא בקטנותו מתחלתו עד סופו; כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה. כי מרב תפלה שהתפלל להקדוש-ברוך-הוא, מסר

את עצמו לגמרי אל הקדוש-ברוך-הוא, והקטין את עצמו לגמרי לפני כלם. וזה "וכן בְּדוּד הוא אומר (דברי הימים א' כט): "כי ממך הכל ומידך נתנו לך"; הינו כי זו היתה מדרגתו של דוד המלך, כי תמיד שר שינה להקדוש ברוך הוא, והתפלל אליו יתברך, ולא החזיק טובה לעצמו, כי

ט מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה בטלה. אלא שדבר זהוהו שדרך הולכי דרכים לדבר מה שרואים צענייהם ויש אומרים לאשמעינן רבותא דאע"ג דעל ידי כן הוא מצרך צרוך שכה לו בעולמו. אעפ"כ מעלין עליו כאלו מתחייב צנפשו מפני **הכל ומידך נתנו לך. ט רבי יעקב אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק**

ידע שכל מה שיש לו, הכל זה ממנו יתברך, כי הנה בטל ומבטל בעיני עצמו. ומובא (זהר משפטים קז:): מה שעשה לו שמעי בן גרא, הנה יותר מכל היסורים שעברו עליו עד אותו היום. ולא ענה לו דוד אף מלה, שפכה הנה ראוי לו. ובזה נתפפרו עונותיו; אף שהוא קלל אותו, כמו שכתוב (מלכים א' ב, ח): "והוא קללני קללה נמרצת" וגו'. ודרשו חכמינו הקדושים (שוחר טוב ג): מה נמרצת נטרקיקון; נואף, מואבי, רוצח, צורר, תועבה, אחר דבורים קשים אלו, עלבונות ובזיונות ושפיכות דמים, אף-על-פי-כן לא ענה לו. וכשתלמידיו רצו לעזור לו, לא הניח להם, אלא אמר, שלא יעשו לו דבר. כמו שכתוב (שמואל ב' טו, ט): "ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך, למה יקלל הקלב המת הזה את אדני המלך, אעברה נא ואסירה את ראשו: ויאמר המלך, מה לי ולכם בני צריה, כה יקלל, כי הנו"ה אמר לו קלל את דוד, ומי יאמר מדוע עשיתה כן" וגו'; זו המדרגה הכי עליונה שאדם צריך לזכות אליה — להיות כל-כף בטל ומבטל אליו יתברך, עד שידע, שדבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון. וזה "כי ממך הכל ומידך נתנו לך". ואמרו חכמינו הקדושים (מדרש משלי, פרשה ט, סימן ה'): אמר הקדוש-ברוך-הוא, כל זמן שישאל עושין חפצי, אף אני אעשה חפצם; תמן תנינן רבי אליעזר אומר: עשה רצונו כרצונה, כדי שיעשה רצונה כרצונו, בטל רצונה מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונה. שכן דוד אומר: "כי ממך הכל ומידך נתנו לך"; אם עשית כן, הוא מאריך לך ימים, ומוסיף לך שנים, שנאמר (משלי ט, יא): "כי בי ירבו ימיה ויוסיפו לך שנות חיים" וגו'; וכן אמרו (שיר השירים זטא, פרשה א', סימן יג): אם נתת צדקה, לא משלך נתת, אלא משל הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר (חגי ב, ח): "לי הכסף ולי הזהב"; וכן הוא אומר: "כי ממך הכל ומידך נתנו לך"; וכן היה רבי אליעזר אומר: כבודו למלך משלו שאתה שלו; אשרי מי שזוכה למדרגת בטול כזה, עד שמוסר את נפשו לגמרי אליו יתברך. ואין עוד מדרגה יותר גדולה מזו, שאדם בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, והבן למעשה.

ט המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר יקר בעולם כמו עסק התורה, ואף שעסק היחודים הוא דברים עליונים עד מאד, כי הוא מיחד שמוותיו יתברך, ומוריד לעצמו אור גדול מאד, עם כל זאת למוד תורה עולה על הכל; כי בשעה שהאדם לומד תורה, הוא מכניס את עצמו בתוכמתו יתברך, שהוא האור האין סוף ברוך הוא. ובפרט שבעסק היחודים אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן נד) צריכים לשמר מאד מאד, כי מי שעוסק בעסקי העולם הזה, ואף שמיחד יחודים, יכול לפל מזה, אבל כשעוסק בתורה, התורה משמרתו תמיד שלא יפל, כי התורה היא מזון הנפש. ולכן אמר התנא הקדוש: "המהלך בדרך", שהוא הולך בדרך בעולם הזה, ואף-על-פי-כן הוא עוסק בתורה ושונה, שהוא למוד

שהפסיק ממשנתו: ניר: תלם המחרישה. כמו נירו הפושנה, שפאד מסגל לאדם ללמד על הדרף, לכו ניר (ירמיה ד): י כל השוכח דבר אחד כי למוד משניות בדרף שומר את האדם מכל ממשנתו. כשזיל שלא חזר עליה מעלין עליו כאלו רע. ומה גם שאינו צריך כל-כף להתבונן היטב מתחייב כנפשו. שמתוך שכחתו הוא זל להחיר את כמו בלמוד גמרא, ולכן הוא דבר גדול מאד,

האסור ונמנעת תקלה זאה מי שהולך בדרף ושונה על ידו. וסגנתו עולה זדון. אי משניות, שאז ישמר מכל נמי כאלו מתחייב כנפשו לפי מיני מזיקים וקלפות שרוצים להתאחו בו, אף-שאותה משנה הייתה משמרתו. ועכשיו ששכחה

ממשנתו ואומר, מה נאה

אילן זה ומה נאה ניר זה,

מעלה עליו הפתוב פאלו

מתחייב בנפשו: י רבי דוסתאי

בר רבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח

דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הפתוב פאלו

מתחייב בנפשו, שנאמר (דברים ד), רק השמר לך

פעמים הוי"ה, כמספר עשר ספירות, קומה שלמה, ואף שהוא דבר גדול מאד ליחד יחודים, עם כל זאת כשפירד עצמו מלמוד משניות, הוא מתחייב בנפשו; כי מי שמרגיל את עצמו ללמד תורה, ובפרט משנה, יהיה בטוח, אשר אף פעם הוא לא יתרחק ממנו יתברך, כמו בא (קהלות יעקב, ערך משנה): משנה ראשי תבות: מוריד גיון שיערי הבינה; וכן מעורר שינת נשמה הקדושה, וכן מלכות שמים נוקבא הקדושה, וכן משפיל שלמות נוקבא השמאה. ואם בניאדם היו יודעים מה זה לשנות תמיד במשנה, אף פעם לא היו מפסיקים מלגרס משנה, כי משנה אותיות נשמ"ה, ואמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין מב.): במי אתה מוצא מלחמתה של תורה? במי שיש בידו תבילות של משנה. כי מי שבקי במשנה, יבין בנקל את הגמרא. ואמרו חכמינו הקדושים (נוקבא רבה, פרשה ז', סימן ג'): אין כל הגליות הללו מתכנסות, אלא בזכות משניות; ולכן תמיד צריכים לשנות ולגרס במשניות, והוא מאד מסגל לנשמה, אפלו יותר מעסק היחודים; כי בנדאי עסק היחודים הוא דבר גדול מאד, זה רק כשאינו יכול ללמד, כגון: שההכרח לו לדבר עם בני-אדם, או לעסק במשא ובמתן וכדומה, שאז אין למעלה מזה, שהוא דבוק בו יתברך, ומיחד יחודים קדושים, אבל בשעה שיכול ללמד, צריך מאד מאד להשמר לא להפסיק ממשנתו, והבין למעשה.

י כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הפתוב פאלו מתחייב בנפשו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו י"ל אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן נד), אשר צריכים לשמר מאד על הזכרון. ועקר הזכרון לזכור בעלמא דאתי, שיש עוד עולם, ובכל הלמודים שאדם לומד, צריך לזכור רק העולם הבא, שכל מה שלומד, הוא כדי להמשיך על עצמו אור וחיות מהעולם הבא; כי התורה היא חכמתו יתברך, וכשאדם לומד תורה, הוא ממשיך על עצמו רוחניות חיות אלקותו יתברך. וכן על-ידי כל מצוה ומצוה שאדם מקיים, על-ידי-זה ממשיך על עצמו אור וידבקות מכל העולמות. וזה שאמר התנא הקדוש: "כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הפתוב פאלו מתחייב בנפשו"; הינו אם הוא שוכח דבר 'אחד', הינו אחדותו יתברך ממשנתו, שאינו לומד באופן כזה, שיראה ויבין וישפיל את אחדותו יתברך, על-ידי-זה מתחייב בנפשו. כי נפש

האדם צריכה להיות דבוקה תמיד רק בו
 יתברך, וכל הלמודים שלומד — בין בנגלה
 בין בנסתר, צריכים להביא אותו אל דבקות
 אמת באחדותו יתברך. ואם הלמוד אינו מביא
 אותו להיות דבוק בו

שאהיה ירא חטא. וזה על דרך
 שאמרו תחלת המחשבה סוף
 המעשה: חכמתו
 מתקיימת. שהחכמה מציאתו
 למה שלבו חפץ והוא נהנה
 בה: וכל שחכמתו קודמת
 ליראת חטאו. שאינו לומד
 על מנת לעשות. הואיל ואין
 לזכו פונה להיות ירא חטא
 אין חכמתו מתקיימת. שמתוך
 שהיא מונעת אותו מללכת
 אחרי שרירות לזו הוא קץ בה
 ומואסה ומניחה:

**וְשָׁמַר נַפְשׁוֹ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח
 אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינָיו.
 יְכוּל אֶפְלוּ תִקְפָּה עָלָיו
 מִשְׁנָתוֹ, תִּלְמוּד לֹמַר (שם) וּפֶן
 יִסּוּרוּ מִלְבָּבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ,
 הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד
 שֵׁיִשֵּׁב וַיִּסִּירֵם מִלְּבוֹ: יֵא רַבִּי
 חֲנִינָא בֶן דְּוִסָּא אוֹמַר, כֹּל
 שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת
 לְחֲכָמָתוֹ, חֲכָמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.**

יתברך, זה סימן שהוא
 בעל עברה; הינו "מתחייב
 בנפשו", שנפשו יש
 חובות, רחמנא לישזבן.
 ולכן עליו לחזור בתשובה
 שלמה; כי כל מה שאדם
 לומד, צריך למצא בזה
 את הקדוש-ברוך-הוא.
 וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל
 (לקוטי מוה"ר ז, חלק א, סימן
 סא), שמפל הלמודים
 שאדם לומד, הוא צריך
 להוציא לעצמו עצות

והנהגות איהן להתנהג בעבודת השם יתברך. ולכן זה הסימן אם אדם כבר זכה להיות דבוק בו
 יתברך, שאינו שוכח את ה'אחד' — אחדותו יתברך ממשנתו. אבל אם הוא שוכח, סימן שעדיין
 הוא "מתחייב בנפשו", שנפשו מלאה חובות, והבן למעשה.

יא כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו — חכמתו מתקיימת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר
 אדם צריך להתחזק מאד ביראת שמים, ולירא ולפחד ממנו יתברך תמיד. ואין עוד דבר יותר
 חשוב כמו יראת חטא, לשמר מאד לא לעבר על שום אסור תורה, או שום אסור דרבנן, ואפלו
 ספק ספיקא של אסור צריך להתרחק ממנו בתכלית הרחוק, ולירא ולפחד ממנו יתברך,
 ועל-ידי-זה שהאדם יהיה חזק, וירא ביראת חטא, על-ידי-זה יזכה שחכמתו והשגתו תתקיימו
 תמיד. לא-כן כשהאדם משתמש בחכמתו, אף שיש לו יראת חטא, חכמתו אינה מתקיימת; כי
 היסוד בחכמה האלקית הוא יראת חטא, ובפרט אלו שלומדים קבלה, ועוסקים במשפלות חכמה
 אלקית, להיות דבוק בו יתברך, הם צריכים להקדים תמיד יראת חטא, לירא ולפחד מפל נדנוד
 של חטא, ואז נכון לבו יהיה בטוח, שחכמתו שילמד חכמה אלקית וקבלה — תתקיים. לא-כן
 כל אלו הקלים והריקים והפוחזים, שלומדים קבלה ומשפלות — יפלו יותר. וכמו שאמר רבנו
 ז"ל (חיי-מוה"ר ז, סימן תקכו): קבל"ה בגימטריה נוא"ף; וזה שאמר החכם מפל האדם (משלי ו, לב):
 "נואף אשה חסר לב"; כי מי שלומד קבלה, ואינו ראוי לזה, אין לו שום התעוררות הלב לתורה
 ועבודה. ודבר זה צריכים לזכר היטב, כי בשום פנים ואפן אי אפשר להשיג חכמה אלקית, כי
 אם על-ידי שמקדימים יראת חטא, לא לעבר אפלו על נדנוד של חטא ועון, שאז נכון לבו יהיה
 בטוח, שחכמת האלקות שילמד — תשאר אצלו ותתקיים בידו. מה שאין פן אם ישתמש קדם
 רק עם חכמתו, ויחשב שאחר-כך יבוא לידי יראת חטא, צריך שידע מראש, שחכמתו לא תתקיים,

כִּי תָמִיד צְרִיכִים לְהִקְדִּים 'נַעֲשֶׂה' — שֶׁהוּא עֲשִׂיהָ, קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְלֹהֶשֶׁמֶר מְלַעֲכֵר עֲבֵרוֹת, וְאַחֲר־כֵּן יִזְכֶּה אֶל 'נִשְׁמַע' — שֶׁהוּא הַשְּׁגוֹת מִשְׁכָּלוֹת שֶׁבַתּוֹרָה. כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבִּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כב), שֶׁקֹּדֶם צְרִיכִים לְשַׁמֵּשׁ אֶת הַגּוֹף בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְאַחֲר־כֵּן זֹכִים לְסוּדוֹת הַתּוֹרָה, שָׁזֶה מִשְׁכָּלוֹת רוּחָנִיּוֹת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

יב כל שמעשיו מרבים
מחכמתו —

חכמתו מתקיימת: צריך
שפתע, אהובי, בני!
אשר עקר השלמות —
שהאדם ישליף את
חכמתו המדמית לגמרי,
כמובא בדברי רבנו ו"ל
(לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן
יב), שעקר הנהגות
תלויה רק בתמימות
ובפשיטות, להשליף את

וכל שחכמתו קודמת ליראת

חטאו, אין חכמתו מתקיימת.
יב הוא היה אומר, כל

שמעשיו מרבים מחכמתו,
חכמתו מתקיימת. וכל

שחכמתו מרבה ממעשיו, אין
חכמתו מתקיימת: יג הוא

היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח

ר"ע מברטנורא

יב כל שמעשיו מרובים
מחכמתו. הכל מיירי שרזין
זמנות עשה ולעיל ככל שיראת
חטאו קודמת לחכמתו איירי
שנוהר זמנות לא תעשה:
יג כל שרוח הבריות נוחה
הימנו. כל מי שאהוב למטה

חכמתו לגמרי, ותמיד ישתדל לראות, שכל מה שהוא עושה, שיהיה שם הקדוש-ברוך-הוא, וזה העקר — רק להמשיך את עצמו אליו ותברך, ולבטל את חכמתו המדמית, אשר אמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן יט), שזו קלפת צמלק, שהאדם רוצה להבין כל דבר בשכלו. ובאמת עקר הנהגות הוא להשליף את חכמתו המדמית לגמרי. וזה שמזהיר התנא הקדוש: "כל שמעשיו מרבים מחכמתו — חכמתו מתקיימת"; כי העקר צריכים מצוות מעשיות דיקא, בלי שום שכל והבנה עצמית. ובפרט בענין תפלה, אדם צריך להיות איש תם וירא אלקים, וידבר אליו ותברך בלי שום חכמות והשכלות כלל. כי אם האדם ישתמש בחכמתו המדמית, לא יוכל לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא. והיסוד במצוות מעשיות זה תפלה, שמשליף את שכלו לגמרי, ומבקש ומתחנן כעני בפתח. ואמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין סה): עקימת שפתיו הוי מעשה. בזה שהאדם מוציא משפתיו, זה בעצמו כבר מעשה. ולכן עצם התפלה היא מעשה. ולכן על תפלה אומר: "כל שמעשיו מרבים מחכמתו — חכמתו מתקיימת"; אם אדם מרבה בתפלה ובקשה, על-ידי-זה תשאר חכמתו, ויזכה לעלות בכל פעם בחכמה צמקה יותר, מה שאין כן "וכל שחכמתו מרבה ממעשיו — אין חכמתו מתקיימת"; אם הוא משתמש רק בחכמתו, ובכל דבר רק רוצה להבין ולהשכיל בשכל אנושי, על-ידי-זה תתבטל חכמתו. ובפרט בעניני תפלה, אי אפשר להגיע אלא על-ידי שמסלק את חכמתו לגמרי. וכמאמר הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע: אחרי שזכיתי למה שזכיתי בהשגת אלקות, אני מתפלל מתוך הסדור כמו נער קטן, בלי שום שכל עצמי. וזה עקר ויסוד בעבודת השם ותברך, ובפרט לזכות להגיע אל סוד התפלה, הוא מכרח לבטל לגמרי את חכמתו המדמית, ויתפלל בתמימות ובפשיטות, ואף שידמה לו, שאין מי ששומע אותו, ימשיך בעבודה הקדושה הזו, אז יזכה להגיע אל מדרגתו, והבין למעשה.

יג הוא היה אומר: הינו שרבי חנינא בן דוסא היה רגיל לומר: "כל שרוח הבריות נוחה

הַיְמָנוּ רֹחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ, וְכֹל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנוּ, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ; צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאָדָם צְרִיף לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְלֹא יִרְצֶה שׁוּם דְּבָר, רַק אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא. וּבְאֵמֶת כְּפִי רַבּוּי הַמְּנִיעוֹת וְהַעֲפוּבִים שְׁעוֹבְרִים עַל כָּל אָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם, שְׂאִין לָךְ יוֹם שְׂאִינוֹ קָשָׁה מִחֲבֵרוֹ (אֵיכָה רַבָּה, פְּרָשָׁה א', סִימָן א'); וּבְכַרְט בְּדוֹר הָאֲחֵרוֹן,

הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ. וְכֹל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנוּ, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ.

שְׂמַת־פְּשׁוּט הַסְטָרָא אַחְרָא וְהַקְּלָפוֹת בְּעוֹלָם עִם כְּפִירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת וְנֹאֳרָא, שְׂזָה מַכְנִיס קְשִׁיוֹת,

כְּבִיכּוֹל, עַל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא, וְכֵן מַכְנִיס קְשִׁיוֹת עַל בְּנֵי-אָדָם, צְרִיכִים לְהַשְׁתַּדֵּל לְחֹזֵר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְלִצַּיֵּר בְּדַעְתּוֹ, אֵיךְ שֶׁהַכֹּל לְכֹל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, וְאֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל. וְאִזּוֹ יֵאָהֵב אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּף הוּא, וְיֵאָהֵב אֶת בְּרִיּוֹתָיו, שְׂזָה מָה שֶׁהַתְּנָא אוֹמֵר: "כֹּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנוּ", הֵינּוּ שֶׁהוּא יְכוֹל לְסַבֵּל אֶת בְּנֵי-אָדָם, סִימָן שְׂ"רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ", שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא נִהְיָה מִמָּנוּ, כִּי מִי שֶׁיְכוֹל לְסַבֵּל אֶת כָּל אָדָם, סִימָן שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, לֹא-כֵן "וְכֹל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנוּ", שְׂאִינוֹ יְכוֹל לְסַבֵּל בְּנֵי-אָדָם, וּמִתְלוֹצֵץ מֵהֶם, וּמְדַבֵּר עֲלֵיהֶם כֹּל דְּבָר אָסוּר, סִימָן שְׂ"אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ", שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא אֵינוֹ נִהְיָה מִמָּנוּ. וְלָכֵן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, מָה לְפָנֶיךָ! יְמִינוֹ כְּצֵל עוֹבֵר, הֵנָּה אֲנַחְנוּ כְּאֵן, וְעוֹד מְעַט נִצְטָרֵךְ לְצִאֵת מִזֶּה הָעוֹלָם. וְלָכֵן מָה לָךְ לְקַטְרֵג עַל אֵיזָה בֵּר יִשְׂרָאֵל?! הַדְּבָק אֶת עֲצָמְךָ בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְתַמִּיד תִּצַּיֵּר בְּדַעְתְּךָ, אֵיךְ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ הוּא אֹר אֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְאִתָּה נִמְצָא בְּתוֹךְ הָאֹר, וּמָה שְׂאִתָּה רוּאָה וְשׁוֹמֵעַ וּמְרַגֵּשׁ, תִּדַּע וְתִבְיֵן וְתִשְׁפִּיל, שֶׁהַכֹּל זֶה אֱלֻקוֹת וְאֱלֻקוֹת זֶה הַכֹּל, וְכֹל הַבְּרִיּוֹת כְּלָם, הֵם נִבְרָאוּ מִמָּנוּ יִתְבָּרַךְ לְתַכְלִית, וְאָסוּר לְבִזּוֹת אֶת שׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַע־עוֹלָם, אֲלֵא לְכַבֵּד אֶת הַזּוּלָת, וְתֵאָהֵב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּנַפְשֵׁךָ, וְאִזּוֹ תִהְיֶה בְּטוּחַ, שְׂתִשָּׂא חֵן, כְּבִיכּוֹל, בְּעֵינָיו יִתְבָּרַךְ, שְׂזָה "כֹּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנוּ", שֶׁהוּא יְכוֹל לְסַבֵּל אֶת בְּנֵי-אָדָם, סִימָן אֲשֶׁר "רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ", שְׂגָם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא נִהְיָה מִמָּנוּ. וְלִהְפֹךְ — אִם אָדָם מְבַזֶּה אֶת הַזּוּלָת, שְׂזָה "וְכֹל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנוּ", תִּדַּע לָךְ, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר זֶה סִימָן, כִּי "אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנוּ", שְׂאֵין הַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא חַפֵּץ וְנִהְיָה מִמָּךְ; כִּי אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ מֵאֵד מֵאֵד חָשׁוּב אָדָם שֶׁדָּן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת, וְאֲפִלוּ רָשָׁע גְּמוּר, כְּמוֹ שֶׁגִּלְגָּה לָנוּ רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק א', סִימָן רפב), שְׂצְרִיכִים לְדוֹן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים לו, י): "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהַתְּבוֹנָתָה עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינּוּ"; אִם תַּחֲפֹשׁ וְתִבְקֶשׁ וְתִמְצָא עוֹד מְעַט טוֹב אֲצִל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, תִּרְאֶה אֲשֶׁר הוּא כְּבָר לֹא רָשָׁע, "וְהַתְּבוֹנָתָה עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינּוּ", הוּא כְּבָר לֹא בְּאוֹתָהּ מְדַרְגָּה, אֲדַרְבָּה עֲלֶיהָ וְנִתְעַלָּה בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה. וְדַעַת לְנִבּוֹן, שֶׁרָשָׁע גְּמוּר הַכְּפִינָה שֶׁיִּצְרוּ מִתְגַּבֵּר עֲלָיו וְעוֹשֶׂה רָשָׁעוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, לְעֲצָמוֹ, לֹא-כֵן מִסִּית וּמְדִיחַ, עֲלָיו אֵין לְלַמַּד שׁוּם זְכוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת מְרִיבָה, סִימָן פח): אֵין מְלַמְדִין זְכוּת עַל הַמִּסִּית; וְדַבֵּר זֶה נִצְרָךְ מֵאֵד מֵאֵד בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלוּ, וּבְנִדְאֵי צְרִיכִים לְדוֹן לְכַף זְכוּת אֶת כָּל אֶחָד, אֲפִלוּ שֶׁהוּא רָשָׁע גְּמוּר לְעֲצָמוֹ, אֲבָל אִם הוּא מִסִּית וּמְדִיחַ נִגְדוֹ יִתְבָּרַךְ, אֵין עֲלָיו שׁוּם לְמוֹד זְכוּת. אֲשֶׁרִי מִי שֶׁזּוֹכֶה לְהַגִּיעַ אֶל מְדַרְגָּה זוֹ, שְׂאִינוֹ רוּאָה וְאֵינוֹ צוֹפֶה רַק אֹר אֱלֻקֵי, וְאִזּוֹ יֵאָהֵב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל כְּנַפְשׁוֹ, וְיִבְרַח מִכָּל מִינֵי לִיְצָנִים, וְיִהְיֶה דְבוּק בְּחֵי חַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיִתְעַנֵּג בְּזִיו הַשְּׂכִינָה, וְאִזּוֹ נִכּוֹן לְבוֹ יִהְיֶה בְּטוּחַ, שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּף-הוּא הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ וְנוֹחַ מִמָּנוּ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

צידוע שהוא אהוב למעלה: יד שינה של שחרית. יד שינה של שחרית, ויין של צהרים, ושיחת
 שהולך וישן עד שעונת קריאת שמע עוברת: ויין של הילדים, וישיבת בתי כנסיות של עמי
 צהרים. מושך לבו של אדם דכמיז (קהלת ב) למשון הארץ, מוציאין את האדם מן העולם: צריך
 ציין את צטרי ומניח אותו לידי שכרות: ושיחת שתדע, אהובי, בני! אשר תכלית בריאת
 הילדים. מנצלת את העולם הזה, כדי שיפירו את הקדוש-ברוך-הוא
 אבותיהם מלעסוק בתורה: וישיבת בתי כנסיות של מכל פרט מפרטי
 עמי הארץ. שמתכנסים הבריאה. ובאמת אין שום
 ומדברים בדברים בטלים: ומציאות בלעדיו יתברך
 וישיבת בתי כנסיות של עמי כלל, והכל לכל אלקות
 הארץ, מוציאין את האדם מן העולם: גמור הוא, ואדם צריך
 שיגיע למדרגה כזו, שלא

יראה ולא ישמע ולא ירגיש שום דבר, רק את אמתת מציאותו יתברך, וכל זמן שעדין רואה
 ושומע ומרגיש גשמיית עולם הזה, עליו לדעת שהוא עדין רחוק לגמרי, ולא יצא מהחל אל
 הקדש פי הוא זה; פי באמת הכל אלקות, אלא מלבש בלבוש כזה, שלמראה עינינו נראה רק
 גשמיית, אבל בפנימיות הכל לכל אלקות גמור הוא. וזה שאמר התנא: "שינה של שחרית",
 שאדם מענג את גופו בשנה בבקר, בשעה שצריך לקום ולהזדרז ולהתפלל שחרית בזמן ובמקום,
 הוא ישן אז, זה מה שגורם לו, שמחו יהיה בשנה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מזהר"ן, חלק
 א', סימן רנג), אשר רבוי השנה גורם לאדם, שתבער בו תאות נאוף, ויזיק לו את המוח. וכן "ויין
 של צהרים", שאדם מרבה לשתות לשכרותו, שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מזהר"ן, חלק ב', סימן כו),
 שעל-ידי שכרות, שוכחים כל המצוות וההזרות שצוה משה רבנו; כי משה מלבש בכל אחד
 ואחד מישראל, בכל איבר ואיבר, ומזכיר כל איבר ואיבר שיעשה המצוה ששייכת לאותו איבר,
 ועל-ידי השתיה והשכרות, אדם שוכח מקיום המצוות. "ושיחת הילדים" הם דבורים של מה
 בכך, ספורים שילדים מספרים אחד לשני, שדבר זה אינו מביא שום תועלת לאדם, רק לבלות
 את הזמן היקר בהבל וריק. "וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ", שעמי הארצות מתקבצים
 יחד, ומדברים כל העולה על רוחם; אשר כל הדברים האלו "מוציאים את האדם מן העולם",
 הינו מעולם המציאות, שלא זוכים יותר לראות את אמתת מציאותו יתברך; פי באמת אי אפשר
 לזכות להגיע לדרגה קדושה זו, שיהיה אדם בטל ומבטל לאין סוף ברוך הוא, עד שירגיש רק
 את אלקותו יתברך, אלא על-ידי שמתעורר קדם אור היום, כמובא (זהר בהקדמה ד'): מאן מנכון
 דמחפאן בכל יומא לנהורא דנהיר, בשעתא דמלכא פקיד לאילתא, ואתיקר ואתקרי מלכא מכל
 מלכין דעלמא, מאן דלא מצפה דא בכל יומא בההוא עלמא, לית ליה חלקא הקא. וכן צריך
 להשמר מאד משכרות, כמובא (מדרש הנעלם, וירא קי): האי צורכא מרבנן דמרוי, קרינא עליה
 (משלי יא, כב): "נזם זהב באף חזיר"; ולא עוד, אלא שמחלל שם שמים וכו', שאין יצר הרע
 מתעורר, אלא מתוך היין. ודבורים של מה בכך, שהוא שיחת הילדים, שלא יוצא מזה שום דבר,
 אלא לנתק את מחו ממנו יתברך. ואפלו שיהיו דבורים שאינם אסורים, אלא סתם דבורים של
 מה בכך — שיחת הילדים, זה כבר עוקר את האדם משמשו. וכמובא (זהר חקת נא): כל מאן
 דנטיר פומיה ולישניה, זכי לאתלבשא ברוח דקדשא. וכן הוא "ישיבת בתי כנסיות של עמי

הָאֲרִיז", שְׁגַם-כֵּן מְבַלִּים אֶת זְמַנָּם בְּפִטְפוּטֵי הַבֵּל וְרִיק, שְׂמוּצִיאִים אֶת הָאָדָם מֵעוֹלָם הַמְצִיאוֹת, לִידַע אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וְחֵי בְּעוֹלָם הַדְּמִיוֹן, כְּאֵלוֹ יֵשׁ עוֹלָם גִּשְׁמִי וְחִמְרִי, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

טו הַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עֲכָשׁוּ אֵין אֲכִילַת קְדוּשִׁים, כִּי נִחְרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ, וְכִלְנֹו טְמֵאֵי מִתִּים. וְלִכֵּן זֶה סוֹכֵב עַל כָּל אֵלוֹ

שְׂאוּכָלִים חֲלִין בְּטַהֲרָה, וּמְקַפִּידִים מְאֹד עַל כָּל מָה שְׂאוּכָלִים, וּבִפְרָט בְּשֶׁר, שְׂקוּנִים רַק אֲצֵל שׁוֹחֵט פְּרִטֵי שְׂיֻדְעִים מִי הוּא. וְכֵן קוּנִים כָּל מוּצָר רַק עִם הַכֶּשֶׁר שֶׁל יִרְאֵי ה', וְלִכֵּן מִי שְׂמַחֵלֵל אֶת הַקְּדוּשִׁים, הֵינֹו שְׂמֻזְלָזֵל בְּהַכְּשָׁרִים כְּשָׂרִים, וְקוּנָה כָּל הַבָּא תַחַת יָדוֹ, וּבִפְרָט בְּשֶׁר,

שְׂאִינוֹ מְקַפִּיד הֵיכֵן הוּא קוּנָה, זֶה נִקְרָא מְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים. וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂצָרִיכִים לְשֹׁמֵר מְאֹד עַל קְדוּשַׁת חַל הַמוֹעֵד, וְאִסוּר לְעַבֵּד אֹז בְּשׁוּם פְּנִים וְאַפֶּן, רַק דְּבַר הָאֲבֹד, אֲבָל לְעַבֵּד כְּךָ סִתָּם בְּעֵלְמָא, אִסוּר בְּשׁוּם פְּנִים וְאַפֶּן, וְאֵין עַל זֶה שׁוּם הֶתֶר, כִּי הוּא בְּכֹלל הַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת. וְאִפְלוּ אִם בְּעַל-הַבַּיִת מְכַרִּית אֹתוֹ לְבוֹא לְעַבֵּד, וְאִם לְאוֹ — הוּא יִפְטֹר אֹתוֹ, כְּכָר הוֹרוּ צְדִיקִים, שְׂאֹז הוּא בְּכֹלל דְּבַר הָאֲבֹד, שְׂיֹאבֵד אֶת פְּרִנְסָתוֹ, וּמִתֵּר לוֹ לִילָה. אֲבָל שְׂלֹא יִקַּח מִשְׂכָּרְתָּ עַל הַיָּמִים הָאֵלוֹ, וְזֶה עוֹר, שְׂהַרְבָּה בְּעַלֵי בְתִים הַתְּחַרְטוֹ וְהַתְּבִישׁוֹ שְׂהַעֲבִידוֹ אֶת פּוֹעֲלֵיהֶם, וּלְכִסּוֹף שְׂחַרְרוּ אֹתָם, כִּי הַפּוֹעֲלִים הַתְּעַקְשׁוֹ שְׂלֹא לְקַבֵּל מִשְׂכָּרְתָּ עַל הַיָּמִים הָאֵלוֹ, בְּאֶמְרָם, אֲשֶׁר עַל-פִּי הַהִלְכָה אִסוּר לְעַבֵּד בְּחַל הַמוֹעֵד. וְלִכֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לֹא לַעֲשׂוֹת שׁוּם עֲבוּדַת עֶסֶק בְּחַל הַמוֹעֵד, כִּי זֶה בְּכֹלל "הַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת".

וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֵין עוֹד עוֹן יוֹתֵר חֲמוּר מִזֶּה, שְׂמְבַיֵּשׁ וּמְחַרֵּף פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, עַד שְׂאֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (כְּתוּבוֹת 10:): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם, שְׂיִמְסֹר עֲצָמוֹ לַחֹף כְּבִשָּׁן הָאֵשׁ, וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, מְנָא לָן? מִתְמַר, דְּכִתִּיב (בְּרֵאשִׁית לח, כה): "הִיא מוּצֵאת"; וְאֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּבֵא מְצִיעָא נט): אָמַר רַבָּא בַר בַּר חֲנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שְׂיִבּוֹא עַל סַפֵּק אִשְׁתֵּי אִישׁ, וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים. מְנָא לָן? מִדְּרִשׁ רַבָּא, דְּדִרִשׁ רַבָּא מֵאֵי דְּכִתִּיב (תְּהִלִּים לה, טו): "וּבְצִלְעֵי שְׂמַחוּ וְנִאֲסַפּוּ קָרְעוּ וְלֹא דְמוּ", אָמַר דּוֹד לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גְּלוּי וְדוּעַ לְפָנֶיךָ, שְׂאִם הֵיוּ מְקַרְעִים בְּשָׂרֵי, לֹא הֵיָה דְמֵי שׁוֹתֵת לְאֶרֶץ. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא אִפְלוּ בְּשַׁעַה שְׂעוּסָקִין בְּנִגְעִים וְאֶהְלוֹת אוֹמְרִים לִי: דּוֹד, הַבָּא עַל אִשְׁתֵּי אִישׁ, מִיתָתוֹ בְּמָה? וְאֵנִי אוֹמֵר לָהֶם:

טו רַבִּי אֶלְעָזָר הַמוֹדְעִי אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים, וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת, וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וְהַמְפַר בְּרִיתוֹ

חול צאכילה ושתיה: והמלביין פני חבריו ברבים. המתנזר פניו מאדימות תחלה ואחר כך מתלזנות. שהנפש יש לה שתי תנועות אחת לחון ואחת לפנים. וכשמנזירין את האדם בתחלה הרוח מתנועע ללד

חון כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מואל טענה כילד יסיר הצושה ההיא מעל פניו הוא דואג בקרצו ונכנס הרוח ללד פניו מפני הנער ופניו מתכרכמים ומתלזנים וזהו שאמרו (ב"מ נח, ב) צענין ההלזנה דלזיל סומקא ואמי חורא: והמפר בריתו.

שלא מל. או שמל ומשך ערלתו לכסות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול: והמגלה פנים בתורה. שמראה פנים ופירושים בתורה שלא כהלכה, כגון שמתרגם ומזרעך לא תתן להעביר למולך. ומזרעך לא תתן לאעבד לארמיותא. ואין זה פשוטו של מקרא. וכלל זה הדורש דרשות של דופי. פירוש אחר מגלה פנים שמעיו פנים לעזור על דברי תורה צפרהסיא ציד רמה. ואין לו צושת פנים: אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מאחד מעבירות שצידו אף על פי שצאו עליו יסורים ומת ציטורים אין לו חלק לעולם הבא חזל חס חזר בתשובה קודם מותו אין לך דבר שעומד בפני התשובה: דאיהי יחודא, וזריק לה באתר אחרא, גרים לה למהוי יבשה מסטריה דאסתלק נביעו ויחודא מינה ואשתארת איהי יבשה. ודא גרים חרפן עלמא, עין שם.

שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהַמְגִלָּה פְּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בִּידוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא :

מיתתו בחנק, ויש לו חלק לעולם הבא, אבל המלבין את פני חברו ברבים — אין לו חלק לעולם הבא. ואמרו (מיבא בחפת אליהו, קטע ג'): ימות, ואל ילבין פני חברו ברבים; רואים מזה את חמור העון של האדם שמלבין פני חברו ברבים; ולכן צריכים מאד מאד להזהר בזה, כי הוא חמור במאד מאד. והמפר בריתו של אברהם אבינו: צריך שתדע, אהובי, בני! מי שפוגם בברית, ענשו קשה מאד, כי הוא מפר בריתו של אברהם אבינו, וגורם חרפן בכל העולמות. וכמוכא בתקונים (תקון ארבעים וארבעה): כל מאן דפגים אות ברית בה היא טפה דאיהי יחודא, וזריק לה באתר אחרא, גרים לה למהוי יבשה מסטריה דאסתלק נביעו ויחודא מינה ואשתארת איהי יבשה. ודא גרים חרפן עלמא, עין שם.

והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה: צריך שתדע, אהובי, בני! שעקר הלימוד שהאדם צריך ללמד תורה, הוא כדי להוציא לעצמו הלכה ברורה על-פי יסודות חכמינו הקדושים. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סא), שמפל הלימודים שהאדם לומד, צריך להוציא לעצמו משפטי הנהגות ישרות, לדעת איך להתנהג, וזה יקרב אותו אליו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (מגלה כח): כל השונה הלכות בכל יום, מבטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו", אל תקרי הליכות אלא הלכות, כי כל מה שהאדם לומד, הוא צריך להוציא לעצמו משפטי הנהגות אמת איך להתנהג, ואיך להתחזק בזה העולם, ולהמשיך על עצמו ערבות ידידות זיו שכנית עזו יתברך. ולכן כל מי שמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, גורם לעצמו רעות רבות, שזה כלל הפופרים והאפיקורסים שהלכו עם חכמות, ונטו מדרך ההלכה, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן יב); וכשהאדם הולך עם חכמות, יכול לפל לטעויות גדולות. ואת המאמר הזה אמר רבנו ז"ל על אחד מגדולי ישראל, שהתיר לגלח את הזקן בחוץ לארץ פידוע.

אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! שדבר זה סובב על כל פרט ופרט שהזכיר פה, דהינו "המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה", אפלו שלומד הרבה תורה, והוא מלא מצוות ומעשים טובים, אבל אם עובר על אחד מכל אלו, אין לו חלק לעולם הבא, ונעקר משני העולמות, ואין לו מחילה עולמית. ולכן מה ולמה לך, אהובי, בני! להכנס בספנות, ולאבד את עולמך בחייה? ! יותר טוב שתברח לך מבני-אדם, ותקדש ותטהר את עצמך, והדבק את עצמך באין סוף ברוך הוא, ואז לא תצטרך להלבין את פני חברך, ותשמור את עצמך לא לפגם בבריתך, ולא לילך מדרך התורה הקדושה

עם סברות פְּרָסִיּוֹת, וְכֵן תִּשְׁמַר עַל פְּשָׁרוֹת טז הוּא קָל לְרֹאשׁ. לִפְנֵי אִדָּם גְּדוֹל וּזְקֵן וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ
הָאֲכִילָה, וְתַכְבֵּד אֶת הַמוֹעֲדוֹת, וְאֵז תִּזְכֶּה זִישִׁיבָה. הוּא קָל לְעִזְדוֹתוֹ וּלְשִׁמְשׁ לִפְנֵי: וְנוֹחַ
שְׁעוֹלָמָךְ תִּרְאֶה בַחֲיִיד, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה. לְתַשְׁחוּרַת. לְאִדָּם צַחֵר שְׁעֵרוֹתָיו שְׁחֹרוֹת אֵינָךְ לְרִיךְ
טז רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל אֹמֵר, הֵוּא קָל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ

לְתַשְׁחֹרַת, וְהֵוּא טז רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל אֹמֵר, הֵוּא קָל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ
מִקָּבֵל אֶת כָּל הָאִדָּם

בְּשִׁמְחָה: צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בְּזָה הָעוֹלָם עוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד צְרוֹת וְיִסוּרִים, וְכִמּוֹ
שְׁגִלָה לְנוּ רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן קִישׁ), מַעֲנִינֵן יִסוּרֵי עוֹלָם הַזֶּה, שְׁכָל בְּנֵי הָעוֹלָם כָּלָם
מִלְּאִים יִסוּרִים, אֵינָן גַּם אֶחָד שְׁיִהְיֶה לוֹ עוֹלָם הַזֶּה, וְאֶפְלוּ הַעֲשִׁירִים הַגְּדוֹלִים וְאֶפְלוּ הַשָּׂרִים, אֵינָן
לָהֶם שׁוּם עוֹלָם הַזֶּה כָּלָל, כִּי כָל יְמֵיהֶם כְּעַס וּמְכָאוֹבוֹת, וְכָלָם מִלְּאִים טְרָדוֹת וּדְאָגוֹת וְעִצְבוֹת
וְיָגוֹן וְאֲנָחָה תָּמִיד, וְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ יִסוּרִים מִיְחָדִים, וְאֵינָן גַּם אֶחָד מִכָּל הַגְּבִירִים וְהַשָּׂרִים, שְׁיִהְיֶה
לוֹ הַכָּל כְּסֹדֵר כְּרִצוֹנוֹ תָּמִיד, וְכָלָם כְּאֶחָד מִלְּאִים יִסוּרִים וּדְאָגוֹת תָּמִיד, וְזֶה בְּרוּר וְיָדוּעַ לְכָל מִי
שְׁבָקִי קִצַּת בָּהֶם וּבְדַרְכֵיהֶם. וְכִמּוֹ שְׁאֲנוּ רוֹאִים בְּעֵינֵינוּ כָּל זֹאת, וְאֶפְלוּ מִי שְׁנֹדְמָה עָלָיו, שְׁיֵשׁ לוֹ
הָעוֹלָם הַזֶּה בְּשִׁלְמוֹת, וְיֵשׁ לוֹ כָּל הַתַּעֲנוּגִים: עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְהוֹן רַב, וְאֶרְמוֹנוֹת גְּדוֹלִים
וְכָלִים נְפִלְאִים וְתַכְשִׁיטִין וְסִגְלוֹת מְלָכִים וְכוּ', אִם יִסְתַּכְּלוּ בּוֹ הַיֵּטֵב, הוּא גַם-כֵּן מִלֵּא כְּעַס
וּמְכָאוֹבוֹת הַרְבֵּה תָּמִיד בְּכַמָּה מִיְנֵי אֶפְנִים וְעֵנִינִים, כְּנֹרְאָה בְּחוּשׁ; וְאֵינָן צְרִיךְ לְבָאֵר זֹאת לְמִי שְׁיֵשׁ
לוֹ מִחַ בְּקִדְקִדּוֹ, וּמִסְתַּכֵּל קִצַּת בָּהֶם בְּאַמְת, וְכִמּוֹ שְׁאֲמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ (קֹהֶלֶת ב', כג): "כִּי כָל יָמָיו
מְכָאֲבִים וְכַעַס" וְכוּ', וְכַתִּיב (אֵיּוֹב ה', ז): "אִדָּם לְעַמֵּל יוֹלֵד", (שֵׁם יד', א) "קִצַּר יָמִים וְיִשְׁבַּע רִגְזוֹ".
וְזֶה כּוֹלָל כָּל בְּנֵי-אִדָּם שְׁבַע עוֹלָם מְקֻטָּן וְעַד גְּדוֹל, כִּי כָלָם נוֹלְדוּ לְעַמֵּל וּמִלְּאִים רַגְזוֹ וְיִסוּרִין, וְאֵינָן
שׁוּם עֲצָה וְתַחֲבוּלָה לְהַנְצִל מִהָעַמֵּל וְהַיָּגוֹן הַזֶּה, כִּי אִם לְבָרַח לְהֵשֵׁם יְתַבָּרֵךְ וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. וְכִמּוֹ
שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה יג): "אִדָּם לְעַמֵּל יוֹלֵד", 'אֲשֶׁרִי מִי שְׁעַמְלוֹ בַּתּוֹרָה';
הֵינּוּ מֵאַחַר שְׁכָל אִדָּם נוֹלֵד לְעַמֵּל, וְאֵי אֶפְשָׁר לְהַמְלִיט מִזֶּה בְּשׁוּם אֶפְסוֹ, אֶפְלוּ אִם יִהְיֶה לוֹ כָּל
חֲלָלִי דְעֵלְמָא, בְּוִדְאֵי יִהְיֶה לוֹ עַמֵּל וְיִסוּרִין וּדְאָגוֹת הַרְבֵּה, עַל-כֵּן הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, שְׁיִהְפֹךְ
הָעַמֵּל לְעַמֵּל שֶׁל תּוֹרָה, אֲשֶׁר בְּשִׁבִיל זֶה נוֹלֵד שְׁיַעֲמַל בַּתּוֹרָה, וְאֵז אֲשֶׁרִי לוֹ, כִּי נִצּוֹל מִעַמֵּל הָעוֹלָם
הַזֶּה, וְזוֹכֶה לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. עֲנֶה וְאֹמֵר רַבְּנּוּ ו"ל: הִנֵּה הַכָּל אוֹמְרִים, שְׁיֵשׁ עוֹלָם הַזֶּה וְעוֹלָם
הַבָּא, וְהִנֵּה עוֹלָם הַבָּא אָנוּ מֵאַמְיָנִים שְׁיֵשׁ עוֹלָם הַבָּא, אֶפְשָׁר יֵשׁ עוֹלָם הַזֶּה גַם-כֵּן בְּאִיזָה עוֹלָם,
כִּי בְּכָאֵן נִרְאֶה שֶׁהוּא הַגִּיָּהֲנוּם, כִּי כָלָם מִלְּאִים יִסוּרִים גְּדוֹלִים תָּמִיד, וְעַל זֶה בָּא הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ
וְאֹמֵר: "הֵוּא קָל לְרֹאשׁ", תַּקַּח כָּל דְּבָר כְּבָר בִּהַתְחַלָּה בְּקִלּוֹת, הֵינּוּ שְׁצָרִיכִים לְזָכֵר אֶת זֹאת מִגִּיל
צְעִיר, שְׁהַחַיִּים קָשִׁים וּמְרִים מְאֹד, וְאֵינָן נִמְצָא בְּכָלָל עוֹלָם הַזֶּה, אֶלְא — אוֹ גִּיָּהֲנוּם אוֹ עוֹלָם
הַבָּא, וְכְנֹרְאָה כָּאֵן זֶה הַגִּיָּהֲנוּם, כְּפִי שְׁבְּנֵי-אִדָּם סוֹבְלִים צְרוֹת וְיִסוּרִים וּמְרִירוֹת וּמְכָאוֹבִים רַעִים
וּמְרִים, וְכִמּוֹ שְׁאֲמָרוּ רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כב): הַגִּן-עֲדָן וְהַגִּיָּהֲנוּם הֵם בְּזֶה הָעוֹלָם
מִמֶּשׁ, וְרוֹאִים בְּחוּשׁ, אִדָּם שְׁנִמְשָׁךְ אַחַר הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, אֵזִי סוֹבֵל מְרִירוֹת הַגִּיָּהֲנוּם, כִּי מִסְתַּבֵּךְ
בְּכָל מִיְנֵי צְרוֹת וְיִסוּרִים, וּבְנֵי-אִדָּם חוֹלְקִים עָלָיו, וּמְמַרְרִים אֶת חַיָּו בְּחֵרוּפִין וּבְגִדּוּפִין, וְשׁוֹפְכִים
אֶת דָּמָיו. וְלִהְפֹךְ כְּשֶׁאִדָּם בּוֹרַח רַק אֵלָיו יְתַבָּרֵךְ, וּמִתְמַיֵּד בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, אֵזִי טוֹעַם טַעַם
גִּן-עֲדָן מִמֶּשׁ, כִּי אֵינָן עוֹד טוֹב מִהַדְּבָקוֹת בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, שְׁזוֹכֶה הָאִדָּם, עַל-יְדֵי קִיּוּם הַמְצוּוֹת
בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה. וְלָכֵן הַתַּנָּא מְזַהֵר אוֹתָךְ, אֶהוּבִי, בְּנִי: "הֵוּא קָל לְרֹאשׁ", תַּקַּח כָּל דְּבָר בְּקִלּוֹת,
כְּבָר בִּהַתְחַלָּה בִּימֵי גְּעוּרִיךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה "וְנוֹחַ לְתַשְׁחֹרַת", כְּשֶׁתַּצְטָרֵךְ לְהַשְׁחִיר פְּנֵיךְ מִרַב הַצְּרוֹת

והיסורים שסובבים את העולם, שקורין פאר שווארצט צו ווערן, אז תוכל לקבל את זה בקלות, כי אינו דומה מי שמכין את עצמו היטב בזה העולם, ויודע אשר צריכים להשחיר את עצמו, שקורין פאר שווארצט צו ווערן, אזי בנקל מקבל את זאת, לא-כן מי שבאים לו הצרות והיסורים פתאם באפן שלא תאר כלל. זה שובר אותו לגמרי, עד שרכ בני-אדם, כשעובר עליהם

צרות ויסורים, מרירות ומכאובים, ובפרט בשעה שבאה להם הצרה, פתאום הם נכנסים בדכאון צמק, ומתאזשים מחיייהם, עם כל זאת אמר

לתשחרת, והוי מקבל את כל

ר"ע מברטנורא

האדם בשמחה: יז רבי

והוי מקבל וכו'. נגד כל

עקיבא אומר, שחוק וקלות

אדם צין ראש צין תשחורת

ראש, מרגילין את האדם

תעמוד בשמחה. מקבל כמו

התנא הקדוש: בני, אל תתיאש בשום פנים ואפן, אפלו בשעה שעובר עליך מרירות דמרירות הגיהנום, אלא "והוי מקבל את כל האדם בשמחה", שתראה לכלם פנים שחוקות, כאלו לא קרה שום

פירוש אמר הוי קל לראש

כראשיתן כשאתה צמור הוי

דבר ותחיד לכלם, שזו המדרגה הכי עליונה, אף שעליו עוברים צרות ויסורים, ונשחר בזה העולם, שקורין 'ער ווערט פאר שווארצט', עם כל זאת הוא מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות

ובשמחה רבה, כאלו לו לא חסר שום דבר. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (כתובות קיא:), טוב המלבין שנים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר (בראשית מט, יב): "ולבן שנים מחלב", אל תקרי

לבן שנים, אלא לבון שנים, כי אין עוד מדרגה יותר גדולה מזו, שאף שעליו עובר מה שעובר, עם כל זאת הוא מקבל את כל האדם בשמחה, שמחיד לכלם, ומחזק ומעודד את השני. וכעין

שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ה:): "דין גרמא דעשירא ביר', רבי יוחנן הגה מחזיק בכיסו עצם קטנה פחות מכשעורה, ויש אומרים שזה הגה שן, והגה מנחם את כל מי שנמצא בצרה

ושורה במרירות. והגה אומר לו: אתה רואה, זו עצם של בן עשירי שמת לי; כי היו לו עשרה ילדים שמתו, ואף-על-פי-כן נחם את כל השבורים, והגה מראה להם: תראו מה אני מחזיק

בכיסו, עצם קטנה מבני העשירי, ואף-על-פי-כן אני מתנחם. כי היתה דרכו לנחם ולשמח את כל בר ישראל, ואפלו גוי בשוק. וכמאמרם ו"ל (ברכות יז:): אמרו עליו, שלא הקדימו אדם שלום

מעולם, ואפלו נכרי בשוק. וכן אמרו (ברכות כ:): רבי יוחנן הגה רגיל דהנה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר, כי סלקן בנות ישראל ואתן מטבילה מסתכלן בי, ונהני להו ורעא דשפירי פנותי.

אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מעינא בישא? אמר להו אנא מזרעא דיוסף, קא אתינא דלא שלטה ביה עינא בישא, דכתיב (בראשית מט, כב): "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין"; כי זו היתה

מדתו, תמיד לחזק ולעודד ולשמח את כל בר ישראל, ואפלו נשים שעלו מטבילתן, רצה שישתפלו עליו ויצירו דמותו לפנייהם. ואף שהוא בעצמו עברו עליו כל-כף הרבה צרות ויסורים

ומרירות, שאבד בחייו עשרה ילדים, עם כל זאת רצה שבנות ישראל יולידו צדיקים כמותו. וזו המדרגה הכי עליונה, שלוקחים את הכל בקלות, ומקבלים את כל האדם בשמחה, והבן למעשה.

יז רבי עקיבא אומר, שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד ירידה לאדם כמו השחוק של התול. וכמו שאמר רבנו ו"ל (ספר-המדות,

אות שמחה, סימן יג): מי שהוא רגיל בשחוק, בידוע שהוא רחוק מגדלת השם יתברך; כי באמת מי שרגיל תמיד בשחוק, ובא לידי קלות ראש, עד שרחמנא לישזבן, בא לידי גלוי עריות. וכבר

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה מֵב, סִימָן א'): וְאֵין שְׁחוּק הָאֱמוּר בְּחֻטָּא הַעֲגָל (שְׁמוֹת לֵב, ו'): "וַיִּקְמוּ לְצַחֵק", אֲלָא עֲבוּדַת כּוֹכְבִים וְגַלּוּי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיכוֹת דְּמִים. וּמַנִּין לְשְׁחוּק שֶׁהוּא שְׁפִיכוֹת דְּמִים? שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת לֵב, ב, יד): "יִקְוֵמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחֲקוּ לְפָנֵינוּ". וְגַלּוּי

קל לעשות לזון זוראך. וזקנותך כשהשחרו פינך מפני הזקנה תהא נוח לו: יז מסורת סייג לתורה. המסורת שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחזק לתורה שזכמת. שעל ידיהם אנו מצינים כמה מלות איך יעשו אותם. כמו צסכת צסכת צסכות **לְעֲרוּהָ. מִסֶּרֶת, סִיג לַתּוֹרָה.** שנים חסרים ואחד מלא שממנו אנו לומדים להכשיר

עֲרִיּוֹת מַנִּין? שְׁנֵאמַר ((בְּרַאשִׁית לט, יז): "בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעֵבְרִי לְצַחֵק בֵּי" וְגו'; וּבִפְרָט כְּשֵׁיִשׁ שָׁמָּה גַם נָשִׁים, זֶה מְסַכֵּן מְאֹד, כִּי בְּרַגְעַ שְׁאֵדָם מִתִּיר לְעֲצֻמוֹ לְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטָלִים וְצַחוּק וְהַתּוֹל עִם נָשִׁים, זֶה יָבִיא אוֹתוֹ לִידֵי גַלּוּי עֲרִיּוֹת. וְלָכֵן

סוכה זשלת דפנות. וכגון מועדי ה' אשר תקראו אתם שנכתב חסר זשלת מקומות. ללמד "אתם" אפילו שוגגים "אתם" אפילו מזידים "אתם" אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר. דכתיב עשר תעשר עשר

צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְהִזְהָר בְּדַבְרֵי זֶה. וְרַבְּנֵנוּ וַיִּלְאֵם (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת אָמֵת, סִימָן מו): מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת עֲצֻמוֹ מִשְׁחוּק שֶׁל הַתּוֹל, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא אִישׁ אָמֵת; וְלָכֵן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לְהִיּוֹת זֶהִיר בְּדַבְרֵים אֵלּוּ, וּבִפְרָט בְּעֵתִים הַלָּלוּ, שֶׁהִלְצִנּוּת וְהַשְׁחוּק שֶׁל הַתּוֹל מִתְגַּבְּרִים בֵּין בְּנֵי הַנְּעוּרִים, וּמִתְאַסְּפִים יַחַד זוּגוֹת צְעִירִים, וּמִפְּטָפְטִים דְּבָרִים בְּטָלִים וְשֶׁל מַה בְּכָף, וְצַחוּק וְהַתּוֹל יֵשׁ בֵּינֵיהֶם, זֶה מְבִיא אֶת הָאָדָם, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, לְגַלּוּי עֲרִיּוֹת. וְלָכֵן, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֵל תִּתְחַבֵּר עִם חֲבוּרָה כְּזוֹ, כִּי הֵם יוֹרִידוּ אוֹתָךְ לְבִסּוּף לְשֹׂאֵל תַּחֲתִית, וְתִתְאַבֵּד אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא גַם יַחַד. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תְּנַחֲמָא אַחֲרֵי): רַבִּי אַבָּא בַר כַּהֲנָא פְּתַח קָרָא: "לְשַׁחוּק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וְלִשְׁמַחָה מַה זֶה עָשָׂה" (קִהְלֵת ב, ב), מַה מְעַרְבֵב שְׁחוּק שֶׁל רְשָׁעִים שְׁשׁוּחֻקִים בְּבִתִּי טְרִטְיָאוֹת וּבְבִתִּי קַרְקֶסָאוֹת שְׁלֵהֶם, וְלִשְׁמַחָה מַה זֶה עָשָׂה, מַה טִּיבָן שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים לְהִיּוֹת עוֹשֵׂה שָׁם; וְלָכֵן רָאָה לְבָרַח מִשָּׁם, וְאֵף שֶׁאֵתָּה מִחֲזִיק אֶת עֲצֻמְךָ, שְׁעֵדִין הֵינְךָ רְחוּק מִלְּהִיּוֹת תְּלַמִּיד חֶכֶם, עִם כָּל זֹאת יוֹתֵר טוֹב לָךְ לְהִתְחַבֵּר יַחַד עִם יְרָאֵי הַשָּׁם וְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. וְאִזּוּ גַם אֵתָּה לְבִסּוּף תִּהְיֶה יְרָא שְׁמִים.

מִסֶּרֶת סִיג לַתּוֹרָה: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקַר קִיּוֹם הַתּוֹרָה זֶה רַק כְּפִי הַמְּסֶרֶת שֶׁקִּבְּלָנוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְאָסוּר לְהִנִּיחַ עַל דַּעַת עֲצֻמוֹ בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן. וְאָמַר רַבְּנֵנוּ וַיִּלְאֵם (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק ב', סִימָן יב): כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחֵר שְׁכָלוֹ וְחֻקְמָתוֹ, יוֹכֵל לִפְלֵ בְּטַעֲיוֹת וּמְכַשׁוּלִים רַבִּים, וְלָבוֹא לִידֵי רַעוֹת גְּדוּלוֹת; כִּי עָקַר הַיְיִהְדוּת הוּא רַק תְּמִימוֹת וּפְשִׁיטוֹת בְּלִי שׁוּם חֻקְמוֹת, וְלָלַכְתָּ לְפִי הַמְּסֶרֶת שֶׁקִּבְּלָנוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְכָל אֵלּוּ שֵׁיִצְאוּ מֵהַדַּת, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, הַכֵּל בָּא מִחֻמַּת שְׁעֵזְבוּ אֶת הַמְּסֶרֶת, וְהִלְכוּ אַחֵר חֻקְמָתָם הַמְּדֻמָּה, וְזֶה הִבִּיא אוֹתָם עַד כְּדֵי כְּפִירוֹת לְכַפֵּר בְּהַכֵּל, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן; וְעָקַר קִיּוֹם הַיְיִהְדוּת זֶה רַק שֶׁהִלְכוּ כְּפִי הַמְּסֶרֶת שֶׁקִּבְּלָנוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד מִשָּׁה רַבְּנֵנוּ. **מִעֲשָׂרוֹת סִיג לְעֹשֶׂר:** צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! כִּי עָקַר הָעֲשִׂירוֹת שֶׁל הָאָדָם הוּא עַל-יְדֵי שְׁמֵרָבָה בְּמִעֲשָׂרוֹת לְעֻנְיִים וְתְלַמִּידֵי חֲכָמִים, שְׁכָל מַה שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חוֹנֵן אוֹתוֹ, הוּא נוֹתֵן מְזֶה מִעֲשֶׂר לְתְלַמִּידֵי חֲכָמִים, לוֹמְדֵי תּוֹרָה. וְרַבְּנֵנוּ וַיִּלְאֵם (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת הַצְּלָחָה, סִימָן א'): כָּל הַמוֹצִיא מִעֲשָׂרוֹתָיו כְּרָאוּי, אֵינּוּ מִפְּסִיד כְּלוּם. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תְּעֻנִּית ט): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאֵי דְכִתִּיב (דְּבָרִים יד, כב): "עֹשֶׂר תַּעֲשֶׂר", עֹשֶׂר בְּשִׁבִיל שְׁתַּעֲשֶׂר, אֲשֶׁכְּחִיהָ רַבִּי יוֹחָנָן

כְּשֶׁנֶּחֱמַעְשֶׁר: נֹדְרִים סִיג לִפְרִישׁוֹת. זֶמַן שֶׁלֹּאסֵם מִתְחִיל צִפְרִישׁוֹת וּמִמִּירָא שֶׁלֹּא יַעֲזוֹר. מִקְּבֵל עֲלָיו זִלְשׁוֹן נֹדֵר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כָךְ וְכךָ וְעַל יָדֵי כֵן הוּא כּוֹזֵשׁ אֵת יָרֹו: סִיג לַחֲכֵמָה שְׁתִּיקָה. כִּמָּה אֵנן קִיּוּמִין אִי צִשְׁתִּיקָה מִדְּצֵרֵי תוֹרָה הֵרִי כֶּצֶר כִּמְיֵז וְהִגִּית זֹו וְגו' אִי צִשְׁתִּיקָה מִרְכִּילוֹת וּלְשׁוֹן הֵרַע וּקְלָלָה לְדוֹרֵי־יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ. הֵא אִינוּ מִדְּצֵרֵי אֵלֶּא צִשְׁתִּיקָה מִדְּצֵרֵי הֵרַשׁוֹת שֶׁצִּין אִדָּם לִחֲצִירוֹ שֵׁשׁ לוֹ לֹאדָם לִמְעַט הַדְּצוֹר זֶהִם כֹּל מָה שֶׁאִפְשָׁר. וְעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֵמָה (מִשְׁלֵי יז) וּבְחֻנּוּנָי נָא בְּזֹאת, אָמַר הַנְּי"ה צְבָאוֹת, אִם לֹא אִפְתַּח לָכֶם אֵת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרְיָקוֹתַי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלֵי דֵי". מֵאִי עַד בְּלֵי דֵי, אָמַר רַמִּי בַר חֲמָא אָמַר רַב: עַד שֶׁיִּבְלֹו שְׁפִתוֹתֵיכֶם מְלוֹמֵר דֵּי.

סִיג לִפְרִישׁוֹת. סִיג לַחֲכֵמָה,

שְׁתִּיקָה: יח הוּא הָיָה אוֹמֵר,

חֲבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצַלָּם.

לִיָּה: וּמִי שְׁרִי לְנִסְוִיָּה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהִכְתִּיב (דְּבָרִים ו, טז): "לֹא תִנְסוּ אֵת ה'"; אָמַר לִיָּה: הֵכִי אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא

חֻוֶן מִזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָאכִי ג, י): "הִבְיָאוּ אֵת כָּל הַמַּעֲשֶׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר וַיְהִי טָרֶף בְּבֵיתִי, וּבְחֻנּוּנָי נָא בְּזֹאת, אָמַר הַנְּי"ה צְבָאוֹת, אִם לֹא

אִפְתַּח לָכֶם אֵת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרְיָקוֹתַי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלֵי דֵי". מֵאִי עַד בְּלֵי דֵי, אָמַר רַמִּי בַר חֲמָא אָמַר רַב: עַד שֶׁיִּבְלֹו שְׁפִתוֹתֵיכֶם מְלוֹמֵר דֵּי.

נֹדְרִים סִיג לִפְרִישׁוֹת: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! כְּשֶׁאָדָם מְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ אֵיזָה גְּדֵר, וְהוּא מְקַיֵּם אוֹתוֹ מִיָּד, עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְהַגִּיעַ לִפְרִישׁוֹת, לְהִיּוֹת פְּרוּשׁ מִהֶבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. וְכִמּוּבָא בְּדְבָרֵי רַבְנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נו): כְּשֶׁאָדָם חֹזֵק בְּאַמוּנַת חֻכְמִים, עַל-יְדֵי-זֶה זוֹכֵה לְאַמוּנָה בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְזוֹכֵה לְקַבֵּל אֵת עֲצַת הַצְּדִיקִים, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְכָל טוֹב, לֹא-כֵן כְּשֶׁאָדָם פּוֹגֵם בְּאַמוּנַת חֻכְמִים, עַל-יְדֵי-זֶה אֵין לוֹ רְפוּאָה לְמַכְתּוֹ. וְלִהְיֶים אַמוּנָה הַנְּפוּלָה, הוּא עַל-יְדֵי שִׂדּוֹר גְּדֵר וַיְקִימוּ מִיָּד, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְקַיֵּם בְּשִׁלְמוֹת מִהַצְּדִיק מִדַּת הַפְּרִישׁוֹת וְהַקְדָּשָׁה.

סִיג לַחֲכֵמָה שְׁתִּיקָה: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאִין עוֹד דְּבַר הַמְּבִיא אֵת הָאָדָם לַחֲכֵמָה אֲמִתִּית כְּמוֹ הַשְּׁתִּיקָה, כִּי מִי שֶׁשׁוֹתֵק וְאִינוּ עוֹנֶה לְמַחְרְפוֹ דְּבַר, זֶה הַחֻכָּם הֵכִי גְדוֹל. וְכִמְאָמַר הַחֻכָּם: "מִמּוּפְתֵי הַחֻכְמִים מַעוֹט הַדְּבָרִים, וּמִמּוּפְתֵי הַסְּכָלִים רַב הַדְּבָרִים", כִּי כְּשֶׁאָדָם מְרַבֵּה לְדַבֵּר, בְּזֶה הוּא מְגַלֵּה שֶׁהוּא שׁוֹטָה, וְכִמְעַט כָּל הַצְּרוֹת שֶׁאָדָם סוֹבֵל הֵן רַק מִחֻמַּת הַדְּבוּר, שֶׁמְדַבֵּר מִה שֶׁאֵינוּ צְרִיף, וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר רַבְנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לח) עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים קמח, ח): "רוּחַ סֶעֱרָה עָשָׂה דְּבָרוֹ"; עַקֵּר הַרוּחַ סֶעֱרָה גּוֹרֵם הַדְּבוּר, שֶׁמִּתְבַּלְבֵּל מִחוּז לְגַמְרִי. וְזִכֹּר דְּבַר זֶה, אֶהוּבִי, בְּנִי! כִּי תִצְטַרֵּף אֵת זֶה לְזִמִּים הַבָּאִים, וְאָמַר הַחֻכָּם: "כְּשֶׁאֲנִי מְדַבֵּר דְּבַר — הוּא מוֹשֵׁל בִּי, וְכִשְׂאֵינִי מְדַבֵּר, אֲנִי מוֹשֵׁל בּוֹ"; הֵינוּ כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מַחֲזִיק אֵת הַדְּבוּר בְּעֲצָמוֹ וְאִינוּ מוֹצִיאֻו, אֲזִי הוּא שׁוֹלֵט עַל הַדְּבוּר, וְאֵף אֶחָד אֵינוּ יָכוֹל לְנַצַּח אוֹתוֹ, וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר רַבְנּוּ ז"ל (סְפָר־הַמִּדּוֹת, אוֹת מְרִיבָה, סִימָן לה): מִי שֶׁהוּא עֲצוּר בְּמַלְיָן, לֹא יוּכַל אוֹתוֹ שׁוּם אֶחָד, כִּי בְּרַגַּע שֶׁשׁוּמֵר עַל הַדְּבוּר שְׁלוֹ, אֵף אֶחָד אֵינוּ יָכוֹל לְנַצַּח אוֹתוֹ. אֲבָל תִּכְף-וּמִיָּד כְּשֶׁמוֹצִיא אֵת הַדְּבוּר מִפִּיו, הַדְּבוּר שׁוֹלֵט עֲלָיו, וְהוּא כְּבָר צְרִיף לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה מִבְּנֵי-אָדָם שֶׁפָּגַע בָּהֶם, וַיֵּשׁ לוֹ צַעַר וְעִגְמוֹת נַפֶּשׁ, וְכָבֵד אֵינוּ יָכוֹל לְהַחֲזִיר תְּזַרְהָ אֵת הַדְּבוּר, וְלִכְן תִּהְיֶה פִקּוּחַ, וְאֵף פַּעַם אֵל תּוֹצִיא דְּבוּר מִפִּיךָ קִדְּם שֶׁאֲתָה חוֹשֵׁב הֵיטֵב מָה אֲתָה הוֹלֵךְ לְדַבֵּר, וְזֶה יִשְׁמַר עַל חֻכְמָתְךָ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

יח חֲבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצַלָּם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֶסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, וְאִפְלוּ שֶׁכָּבֵד עָבַר עָלֶיךָ מָה שֶׁעָבַר — צְרוֹת וַיְסוּרִים וּמְכַאוּבִים רַבִּים, וְנִפְלְתָ לְהִיכֵן שֶׁנִּפְלְתָ, וּנְכַשְׁלְתָ בְּמָה שֶׁנְּכַשְׁלְתָ, כִּי הָאָדָם נִבְרָא בְּצַלָּם אֱלֹקִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרָאשִׁית ט, ו): "כִּי בְּצַלָּם

אֱלֹהִים עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם; פִּי כָל פְּרָצוֹף
הַעוֹלָמוֹת הוּא בְּדַמוֹת אָדָם, שְׁזָה מֵה שְׁכָתוֹב
(בְּרֵאשִׁית א, כו): "נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ בְּדַמוֹתֵינוּ";
וְלִכְן כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל מְאֹד חֲבִיב אֶצֶל הַקְּדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא, פִּי רַק יִשְׂרָאֵל
נִקְרָאִים אָדָם. כְּמֵאמְרָם
ו"ל (יְבָמוֹת סא): אַתֶּם
קְרוּיִין אָדָם, וְאֵין עוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים קְרוּיִין אָדָם; וְלִכְן
"חֲבִיב אָדָם שְׁנִבְרָא
בְּצַלְמֵם, חֲבֵה יִתְרָה נוֹדַעַת
לוֹ שְׁנִבְרָא בְּצַלְמֵם"; פִּי כָל
בֵּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ צַלְמֵם
אֱלֹקִים, וְלִכְן הוּא מְאֹד
מְאֹד חָשׁוּב בְּעֵינֵינוּ
יְתִבְרָךְ. וְאִם לֹא דֵי בְּכַף
לְחַבֵּב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל,
וְלִדְוֵנוּ לְכַף זְכוּת, כְּמוֹ
שְׂאֵמֵר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-
מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפב),
שְׂצָרִיכִים לְדוֹן אֶת כָּל

גַּם לוֹל מַחֲרִישׁ חֲכַם יַחֲשֵׁב: יֵה חֲבֵה יִתִּירָה נוֹדַעַת
לוֹ. רַמְבַּ"ם פִּירֵשׁ חֲבֵה יִתִּירָה הַרְחֵה הַקְּבִ"ה לְאִדָּם
שֶׁהוֹדִיעוּ וְאָמַר לוֹ רַחֵם שְׂבַרְחֵמִין צַלְלֵס. שֶׁהַמְטִיב
לְחַזִּירוֹ וּמוֹדִיעוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ. מַרְחֵה חֲבֵה יִתִּירָה
יֹתֵר מִשְׁאִילוֹ הַטִּיב עִמּוֹ וְאִינוּ
חֲשׁוֹב צַעֲרֵינוּ לְהוֹדִיעוֹ הַטּוֹבָה
שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ חֲבֵה
יִתִּירָה נוֹדַעַת לְהַסֵּ. חֲבֵה
גְלוּיָה וּמְפּוֹרֶסֶמֶת שֶׁלֹּא צַלְצַד
חֲהַבָּה מִסּוֹמֶרֶת הִיָּה לוֹ
לְמַקּוֹם צְרוּךְ הוּא עִם הָאִדָּם
אֲלֹא אֲרָף חֲבֵה גְלוּיָה וְיֹדַעַה
לְכָל: שְׁנֵאמַר כִּי לִקַּח טוֹב.
כָּל מַעֲשֵׂי צְרָאשִׁית שְׁנֵאמַר צו
וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב לֹא נִצְרָאוּ
אֲלֹא צַשְׁצִיל הַתּוֹרָה שְׁנִקְרָאת
לִקַּח כְּמוֹ דַּלֵּת אָמַר (דְּבָרִים
לב) יַעֲרוֹף כְּמִטֵּר לִקְמִי:

**חֲבֵה יִתְרָה נוֹדַעַת לוֹ שְׁנִבְרָא
בְּצַלְמֵם, שְׁנֵאמַר (בְּרֵאשִׁית ט), פִּי
בְּצַלְמֵם אֱלֹהִים עֲשֵׂה אֶת
הָאָדָם. חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל
שְׁנִבְרָאוּ בָּנִים לְמַקּוֹם. חֲבֵה
יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם שְׁנִבְרָאוּ
בָּנִים לְמַקּוֹם, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים
יד), בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם.
חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנִתֵּן לָהֶם
כָּלִי חֲמֻדָּה. חֲבֵה יִתְרָה נוֹדַעַת
לָהֶם שְׁנִתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה
שְׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי ד), פִּי לִקַּח טוֹב**

אָדָם לְכַף זְכוּת אֶפְלוּ רִשְׁעֵ גָמוֹר, וְעַל-יַדֵּי שְׂדֵנִים אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, מְעַלִּין אוֹתוֹ מִכַּף חוֹב לְכַף
זְכוּת, אֲלֹא עוֹד זֹאת יֵשׁ שְׁבַח לְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר "חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שְׁנִבְרָאוּ בָּנִים לְמַקּוֹם",
שְׂאֵין עוֹד שְׁמֻחָה כְּשִׁמְחָה זוֹ, שְׁמֻחָזְקִים וּמְעוֹדְדִים וּמְשִׁמְחִים בֵּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא בֵּן שֶׁל
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְכְמוֹ שְׂאֲנַחְנוּ רוֹאִים בְּחוּשׁ, שְׂאֲבֵא מְאֹד מְשִׁתַּעֲשֵׂע וְשִׁמְחָה, אִם מְקַרְבִּים אֶת
הַבֵּן שְׁלוֹ וְעוֹזְרִים לוֹ, וְלֹא עוֹד אֲלֵא "חֲבֵה יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם שְׁנִבְרָאוּ בָּנִים לְמַקּוֹם", אֲשֶׁר בְּשִׁבִיל
זֶה בְּעֵצְמוֹ רָאוּי לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ לְעֹזֵר לְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל, לְחֻזְקוֹ, לְעוֹדְדוֹ, וְלְשִׁמְחוֹ, פִּי יֵשׁ לְכָל אֶחָד
חֲבֵה יִתְרָה אֶצְלוֹ יְתִבְרָךְ, הֵינּוּ כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל חָשׁוּב בְּעֵינֵינוּ יְתִבְרָךְ, כְּמוֹ בֵּן יְחִיד, וְאִם לֹא דֵי בְּכַף
לְחַבֵּב וְלֵאָהֹב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עוֹד זֹאת "חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל
שְׁנִתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה", שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא חֲכֻמָּתוֹ יְתִבְרָךְ, וְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל כְּלוּל מִכָּל הַתּוֹרָה,
וְעוֹד זֹאת "חֲבֵה יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם שְׁנִתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה, שְׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם", בְּמִתְנָה גְמוּרָה,
אֲשֶׁר לֹא זָכוּ לָזֶה שׁוֹם אִמָּה וְלִשׁוֹן. וְלִכְן כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהִיּוֹת יָקָר בְּעֵינֵינוּ, אֲהוּבֵי, בְּנֵי!
וְתִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעַבְרוֹ, כִּי הוּא בֵּן שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמֵה גַם שְׁקִבֵל בְּמִתְנָה אֶת הַתּוֹרָה
הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֲכֻמָּתוֹ יְתִבְרָךְ, וְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ שְׂבִיבִין וַיִּשְׁכִּיל מֵה לְפָנָיו, אֵל אֵילוֹ מְדַרְגּוֹת
גְבוּהוֹת הוּא יְכוּל לְכוּא בְּזֵה הָעוֹלָם אִם רַק יְחֻזֵּק מִעֲמֵד. פִּי בּוֹדָאֵי עוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד בְּזֵה הָעוֹלָם
צָרוֹת וַיִּסּוּרִים וּמְכֻאוּבִים, וְעַנְשִׁים קָשִׁים וּמְרִים, וְכְמוֹ שֶׁגִּלָּה לָנוּ רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב',
סִימָן עז), שְׁכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶפְלוּ צַדִּיק גְּדוֹל, צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה לוֹ אֵיזָה צַעַר בְּכָל יוֹם, וְגַם מִי שֶׁדַּעַתוֹ

אָבֵל אִם, חֵס וְשָׁלוֹם, זֶה אָבְנִים וְעֶפְרָ וְעֵצִים
 בְּעֵלְמָא וְכוּ', שְׂאִין בְּהֵם שׁוֹם עֶרְךָ, אִיזוּ בּוֹשָׁה
 וְחֶרְפָּה יֵשׁ לוֹ. כְּמוֹ-כֵן וְיֹתֵר מִכֵּן כְּשִׁמְסִתְלֵק
 אָדָם מִזֶּה הָעוֹלָם, וְהוֹלֵךְ וְכָא לְבֵית עוֹלָמוֹ,
 וְנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה, מְכִינִים לוֹ מְקוֹם גְּבוּהָ,
 וּמְזַמְנִים אֶת כָּל הַצְּדִיקִים, שְׂיִבֹאוּ לְקַבֵּל פְּנָיו,
 וְלִרְאוֹת מַה הוּא הֵבִיא עִמּוֹ: מְקָרָא, מִשְׁנָה,
 גְּמָרָא, מְדַרְשׁ, תְּלָכוֹת וְאֲגָדוֹת, בְּרִיתוֹת
 וְתוֹסְפּוֹת, מְצוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְעַל כָּלֵם
 — מְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁמֵסֵר אֶת נֶפְשׁוֹ בְּשִׁבְלֵוֹ
 יְתַבְּרֵךְ, כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ וּמְדוּגָתוֹ. וְהָעוֹלָה
 עַל הַכֵּל — שְׂפָמָה שָׂרָק שְׂבָרוֹ אוֹתוֹ, וְרַחֲקוּ
 אוֹתוֹ, וְנִתְקַוּוּ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ יְתַבְּרֵךְ, וְהוּא חֲזַר אֵלָיו
 יְתַבְּרֵךְ, כִּי דִבֵּק אֶת עֲצָמוֹ בּוֹ יְתַבְּרֵךְ בְּאַהֲבָה
 גְּדוֹלָה מְאֹד, בְּבַחֲיִנַת (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ז): "מִיָּם
 רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֲהָבָה, וְנִהְרֹת לֹא
 יִשְׁטַפּוּהָ, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה,
 בּוֹז יְבֹזּוּ לוֹ" וְגו', וְהַפֶּךְ חֲשׂוֹכָא לְגַהֲרָא,
 מְרִירָא לְמִתִּיקָא וְכוּ'; כָּל זֶה חֲשׂוֹב מְאֹד
 לְמַעְלָה, וְכָלֵם מִתְּפָאֲרִים עִמּוֹ. וְהַפֶּךְ — חֵס
 וְשָׁלוֹם, אִם אֵין לוֹ אֶת כָּל זֶה, אֲלֵא כָּל חֲזִי
 עֵבֵר עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, וְהִיָּה מְלֵא דְמִיּוֹנוֹת וְכוּ',
 וּמְנִיחִים אֶת זֹאת לְפָנָי כָּל הַצְּדִיקִים, וְכָלֵם
 צוֹפִים וּמְסִתְפְּלִים עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים, וְעַל
 עוֹנוֹתָיו הַמְּגַנִּים, וְעַל דְּמִיּוֹנוֹתָיו שֶׁהִסְתּוֹבֵב
 בְּזֶה הָעוֹלָם בְּעוֹלָם הַדְּמִיוֹן, אֵין לְתַאֵר וְאֵין
 לְשַׁעַר אֶת גְּדֹל הַבוֹשָׁה שֵׁישׁ לוֹ. וְלִכֵּן לֹא בַחֲנָם
 שֶׁהִתְנַא הַקְּדוֹשׁ מְפָלִיג בְּגְדֵלַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל:
 "חֲכִיב אָדָם שְׁנַבְרָא בְּצָלָם, חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת
 לוֹ שְׁנַבְרָא בְּצָלָם, חֲכִיבִין יִשְׂרָאֵל שְׁנַקְרָאוּ בְּנִים
 לְמְקוֹם, חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם שְׁנַקְרָאוּ בְּנִים
 לְמְקוֹם, חֲכִיבִין יִשְׂרָאֵל שְׁנַתֵּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה,
 חֲבָה יִתְרָה נוֹדַעַת לָהֶם, שְׁנַתֵּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה,
 שְׂבוּ נַבְרָא הָעוֹלָם"; כִּי זֶה עֶקֶר הַחֲבִיבוּת,
 שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְחַבֵּב אֶת כָּל בְּרַי יִשְׂרָאֵל,
 שְׂעֵבֵר אֶת הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי, הַמְּלֵא
 הַעֲלָמוֹת וְהַסְּתֵרוֹת וְכוּ', תְּאֻוֹת רְעוֹת, וּמְדוֹת

יֹתֵר גְּדוֹלָה — צַעֲרוֹ גְּדוֹל בְּיֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
 (קֹהֶלֶת א, יח): "יֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכָאוֹב", וְאָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרַאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה יט, סִימָן
 א'): עַל-יְדֵי שְׂאָדָם מְרַבָּה עָלָיו חֲכָמָה, הוּא
 מְרַבָּה עָלָיו כְּעַס, וְעַל-יְדֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עָלָיו
 דַּעַת, הוּא מוֹסִיף עָלָיו מְכָאוֹב. אָמַר שְׁלֵמָה
 עַל-יְדֵי שֶׁהִרְבִּיתִי עָלֵי חֲכָמָה, הִרְבִּיתִי עָלֵי כְּעַס,
 וְעַל-יְדֵי שֶׁהוֹסַפְתִּי עָלֵי דַעַת הוֹסַפְתִּי עָלֵי
 מְכָאוֹב, וְעַל-יְדֵי שֶׁהִרְבִּיתִי בְּדַעַת הִרְבִּיתִי
 בְּיִסּוּרִין, וְעַקֵּר גְּדֵלַת בְּרַי יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה
 בְּשָׂמִים, שְׁמַפֵּל הַצְּרוֹת וְהַיִּסּוּרִים שְׂעוֹבָרִים עָלָיו
 — בֵּין בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבֵין בְּרוּחָנִיּוֹת, הוּא אֵינוֹ
 נִשְׁבֵּר, אֲלֵא מִחֲזִיק מַעֲמֵד. וְכַמוֹכָא (זֵהר הַקְּדָמָה
 ד'): מֵאֵן מְנַכּוֹן דִּי חֲשׂוֹכָא מְהַפְּכֵן לְגַהֲרָא,
 וְטַעֲמִין מְרִירָא לְמִתְקָא, עַד לֹא יִיתוֹן הֶכָא וְכוּ',
 לִית לִיה חֲלָקָא הֶכָא, עֵינֵן שָׁם. הֵינּוּ מִי שְׂאִינוֹ
 יְכוּל לְהַפֶּךְ אֶת הַחֲשֵׁךְ לְאוֹר, אֶת הַמְּרִירוֹת
 לְמִתִּיקוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲזִי אֵין לוֹ חֲלָק לְעוֹלָם
 הַבָּא; כִּי לְמַעְלָה בְּשָׂמִים מְשִׁתְּבָחִים מְאֹד עִם
 בְּרַי יִשְׂרָאֵל, שְׂעוֹבָרַת עָלָיו מְרִירוֹת דְּמְרִירוֹת,
 וְחֲשֵׁךְ וְאִפְלָה לוֹ וְכוּ', וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן מִחֲזִיק
 מַעֲמֵד וְאֵינוֹ נִשְׁבֵּר, וּבּוֹרַח רַק אֵלָיו יְתַבְּרֵךְ, זֶה
 חֲשׂוֹב מְאֹד לְמַעְלָה. וּמְסַפֵּר בֵּין אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ,
 שְׁמוֹהֲרַנְתָּ וְ"ל דִּבֵּר פַּעַם עִם אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ
 שִׁיחָה מְאֹד גְּלַהֲבַת, שְׂבַעוֹלָם הֵבֵא מְקַבְּלִים אֶת
 הָאָדָם בְּדִיוֹק כְּמוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹכָא (זֵהר מִקֵּץ
 קִצּוֹ): קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֵבֵד מְלַכוּתָא דְאַרְעָא
 כְּעֵין מְלַכוּתָא דְרַקִּיעָא. כְּמוֹ שְׁנַהוּג בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 כְּשִׁמְגִיעַ אָדָם עֲשִׂיר גְּדוֹל מְאֹד, וְסוֹחֵר שֶׁהוּא
 בְּרוּם הַמַּעְלָה מְמָקוֹם רְחוֹק, מְכַרִּיזִים וּמְכִינִים
 אֶת הַצְּבוּר לְבוֹא לְקַבֵּל פְּנָיו, וּמְכִינִים לוֹ מְקוֹם
 מְכַבֵּד, שְׂבוּ יוֹכֵל לְהַנִּיחַ וְלִשְׁטַח אֶת סְחוּרוֹתָיו,
 כְּדִי לְהִרְאוֹת לְכָלֵם אֶת טִיב סְחוּרוֹתָיו שֶׁהֵבִיא
 מִמְּרַחֲקִים, וְאִם זֹ סְחוּרָה יִקְרָה מְאֹד, וְשׁוּה הוֹן
 תּוֹעֲפוֹת, כָּלֵם מִתְּרַשְׁמִים וּמִתְּפָאֲרִים, וְשׁוֹאֲלִים
 וּמִתְעַנִּינִים, אֵיךְ זָכָה לְהִבִּיא סְחוּרָה כָּל-כֶּף יָפָה,
 וְכַמָּה הִיא עוֹלָה, וּמְקַשִּׁים עַל כָּל פֶּרֶט וּפְרָט.

מגנות, פריצות, שקיץ, תעוב, ערם וזהוהו וכו',
 ואף-על-פי-כן החזיק מעמד, ובא ערב ובקר
 לבית-הכנסת להתפלל, וקיים את המצוות
 בשמחה, והתחזק באמונה, איזו חשיבות יש
 לבר ישראל כזה למעלה,
 הוא כל-כף חביב אצלו
 ותברך. ומכל שכן,
 רחמנא לישזבן, אלו
 שנהרגו על קדוש השם,
 על-ידי גוים ערלים
 טמאים, ורשעים ארורים, במיתות משונות,
 מיתות אכזריות, אין כל ברירה שיכולה לעמד
 במחיצתם, כמובא (זהר בראשית לח:), אשר יש
 היכל מיוחד, ששם נמצאים כל אלו שנהרגו על
 קדוש השם, על-ידי גוים רוצחים, והקדוש-
 ברוך-הוא מתפאר עמם מאד. ולכן צריכים
 לחבב את כל בר ישראל ולהשתדל בכבודו,
 והבן למעשה.

נְתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזֹבוּ:
יֵט הַכֹּל צְפוּי, וְהַרְשׁוֹת
נְתוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם נְדוּן.
וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֵׂה:

יט הכל צפוי. כל מה שאדם עושה צדרי חדרים גלוי
 לפניו: והרשות נתונה. צדו של אדם לעשות טוב
 ורע כדכתיב (דברים ל) ראה נתתי לפניך היום את
 החיים וגו': ובטוב העולם נדון. צמדת רחמים ואף
 על פי אין הכל שוין צמדה זו.
 לפי שהכל לפי רוצ המעשה.
 המרצה צמעשים טושים
 נותנים לו רחמים מרונים.
 והמעטיט צמעשים טושים
 ממעטים לו צרחמים. פירוש
 אחר והכל לפי רוצ המעשה. לפי רוצ מעשיו של אדם
 הוא נדון. אם רוצ זכות זכאי. אם רוצ עונות חייב.
 ורמז"ס פירש הכל צפוי. כל מעשה בני אדם מה
 שעשה ומה שעמיד לעשות הכל גלוי לפניו. ולא תאמר
 כיון שהקצ"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח
 צמעשיו שיהיה לדיק או רשע. כי הרשות נתונה צדו
 לעשות טוב ורע ואין שום דבר שיכריחהו כלל וכיון
 שכן הוא צטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים ולימן
 שכן טוב לנדיקים. שהחוטא חטא צרנונו ראו שיענש.
 והנדיק היה לדיק צרנונו וראוי שיקבל שכר: והכל
 לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד
 צעשיית הטוב כך שכרו מרובה. שאינו דומה המחלק
 וְהָרְשׁוֹת נְתוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם
 נְדוּן, וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֵׂה: צריף שתדע,
 אהובי, בני! שאדם צריף לדעת, כי הכל צפוי
 מראש מה יהיה בסוף, שזה תקף השגחתו
 שמשגיח על כל פרט ופרט מפרטי הבריאה,
 ואף-על-פי-כן עליך לדעת "והרשות נתונה",
 לדעת, אשר "ובטוב העולם נדון", כי כל מה ששדן
 הקדוש-ברוך-הוא את הבריאה, הוא רק במדת
 הטוב, "והכל לפי רב המעשה", כי הכל תלוי רק בפני
 רבוי המעשים שאדם עושה. ונמצא,
 שפותרים זה לזה בין הידיעה לבחירה, כי מתחיל
 "הכל צפוי", שהכל כבר משגח ממנו ותברך,
 שזו הידיעה. ומסים "והרשות נתונה" שזו
 הבחירה, שהכל תלוי בידי האדם, ואחר-כך הוא
 ממשיך ואומר: "ובטוב העולם נדון", שהכל תלוי
 רק בו ותברך, שהוא דן את העולם בטוב,
 שזו הידיעה, ומסים: "והכל לפי רב המעשה",
 שזה תלוי בידי אדם, בפני רבוי המעשים טובים
 שיעשה, שזו הבחירה. נמצא, שפותר זה את זה.
 וכבר אמר רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן
 כא), שאנו רואים כמה חכמות עמקות, שאין יכולת
 במח האנושי להבין על בוריו, כמו כמה וכמה
 מבוכות שאנו נבוכים בהם, כמו הידיעה והבחירה,
 שאין מח של אנושי יכול להבין את הידיעה
 הזאת, כי הם שני הפכים. אף עליך, אהובי, בני,
 לדעת, אשר האדם צריף להתחזק בכל מיני
 אפנים שבעולם, ולא להתיאש בשום פנים ואפן,
 ואפלו שעבר עליו מה שעבר, כבר גלה לנו
 רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב, סימן עח): אין שום
 יאוש בעולם כלל; אין דבר כזה להתיאש, כי
 מכל הירידות והנפילות יכולים לצאת, אם רק יחזר
 בתשובה שלמה, ויקבל על עצמו — מכאן

וְלֹהֲבֹא לֹא לַעֲשׂוֹת אֶת הַרְעָה שֶׁעָשָׂה עַד עַכְשָׁו, וְאָז וְשָׁב וּמְחוּל לֹ; וְזֶה שֶׁיֵּךְ לְגַבִּי כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל בְּלִי יוֹצֵא מִן הַכֶּלֶל. וְכֵן אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטִי מִזְהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן קיב): אִם אַתָּה מֵאַמִּין שְׂיִכּוּלִים לְקַלְקֵל, תֵּאַמִּין שְׂיִכּוּלִים לְתַקֵּן. וְדָבָר זֶה שֶׁיֵּךְ לְכָל בַּר יִשְׂרָאֵל, כִּי מֵרֵאשִׁית נִקְדַּח הַבְּרִיאָה שֶׁעָלְתָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ יִתְבַּרֵּךְ לְבֹרֵא אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, כְּבָר עָבְרוּ לְפָנָיו יִתְבַּרֵּךְ, כְּבִיכּוּל, כָּל הַנְּשָׂמוֹת. וְכָבָר גְּזֹר מֵרֵאשִׁית מַה יִּהְיֶה בְּסוּף. וְלָכֵן כָּל אֶחָד יְכוּל לְחַזֵּר בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה, אֲפֹלוּ שֶׁעָשָׂה כְּבָר מַה שֶׁעָשָׂה, וְנִפְּלַל לְמָקוֹם שֶׁנִּפְּלַל, כִּי עַל כָּל הַנְּשָׂמוֹת כְּבָר צָפָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְלָכֵן אֵין לְהַתִּיאֵשׁ בְּשׁוּם פָּנִים וְאַפָּן, וְאֵין לְפַל בְּיֵאוּשׁ יִהְיֶה אֵיךְ שִׁיְהִי, אֵין דְּבָר כְּזֶה לְהַתִּיאֵשׁ, יְכוּלִים לְצַאת מִכָּל הַצָּרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אִם רַק רוֹצִים לְקַחַת אֶת עֲצֻמוֹ בְּיָדֵים. וּבּוֹדָאֵי דְּבָרִים אֱלוֹהִים הֵם נִעְלָמִים וְנִסְתָּרִים מֵעֵין כָּל, אֵיךְ שֶׁכָּל הַנְּשָׂמוֹת הֵיוּ כְּבָר לְפָנָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְיִדַּע מַה יִּהְיֶה בְּסוּף, וְלִכְאוּרָה, יֵשׁ לְכָל אֶחָד בְּחִירָה וְכוּ', עִם כָּל זֹאת מְבֹאֵר בְּדִבְרֵי מוֹהַר"ן ת"ל (לְקוּטִי-הַלְכוּת, דְּבָרִים הַיּוֹצֵאִים מִן הַחַי, הַלְכָה ד', אוֹת מא): הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ עוֹסֵק בְּתַקּוּן הָעוֹלָם בְּעֲצֻמוֹ, וּבּוֹדָאֵי הוּא גּוֹמֵר תְּמִיד, וְיִגְמֹר הַכָּל כְּרָצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צב, ט): "וְאַתָּה מְרוֹם לְעוֹלָם הַגּוֹי"ה, פִּרְשׁ רַש"י: לְעוֹלָם יִדָּה עַל הָעֲלִיּוֹנָה; אַךְ אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֲסוּר לָנוּ לַעֲשׂוֹת שׁוּם דְּבָר כִּנְגַד הַתּוֹרָה, חֵס וְשְׁלוֹם, וּמִי שֶׁפּוֹגֵם בְּאֵיזֶה דְּבָר, חֵס וְשְׁלוֹם, כִּנְגַד הַתּוֹרָה, חֵס וְשְׁלוֹם, הוּא פּוֹגֵם בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וּמִחֲרִיב וּמְקַלְקֵל הַרְבֵּה. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ גּוֹמֵר וְיִגְמֹר כְּרָצוֹנוֹ, וְזֶה הַדְּבָר אֵי אֲפָשָׁר לְהִבִּין כָּלֵל, כִּי הוּא עֲנִין מְבוּכָה, שֶׁהַכָּל נִעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הַכָּל תְּלוּי בְּאֲדָם, שֶׁזֶה אֵי אֲפָשָׁר לְהִבִּין בְּשׁוּם אִפְּן. וְעַל-כֵּן יֵשׁ כְּמֹה דְּבָרִים שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה כִּנְגַד הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ, כִּנְגַד הַתּוֹרָה, וְאַחֲרֵי-כֵן עַל-יְדֵי-זֶה דִּיקָא גּוֹמֵר הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ כְּרָצוֹנוֹ. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן זֶה הָאָדָם

שֶׁעָשָׂה הָעֲבָרָה עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ כְּרֵאוּי לֹ, כְּמוֹ שֶׁמְצִינֵנוּ בְּכַמָּה דְּבָרִים, כְּמוֹ פְּרָעָה שֶׁהַכְּפִיד אֶת לְבוֹ כִּנְגַד הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה דִּיקָא נִתְגַּדֵּל וְנִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹ יִתְבַּרֵּךְ, עַל-יְדֵי הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים שֶׁעָשָׂה בּוֹ, עַד שֶׁיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל. נִמְצָא, שֶׁהַגְּלוּת הִיְתָה בּוֹדָאֵי לְטוֹב לְיִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן בּוֹדָאֵי יִקְבַּל פְּרָעָה עָנוּשׁ כְּרֵאוּי לֹ. וְכְמוֹ שֶׁמוּבָא (פְּרוּשׁ הַרְמַב"ן) עַל פְּסוּק (בְּרֵאשִׁית טו, יד): "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי, וְאַחֲרֵי-כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל", שֶׁאֶף-עַל-פִּי שֶׁאַחֲרֵי-כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל, וְהַגְּלוּת טוֹבָה גְּדוּלָה לְיִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי". כִּי אֶף-עַל-פִּי-כֵן מְגִיעַ לְגוֹי דֵּינוֹ וּמִשְׁפָּטוֹ כְּרֵאוּי, וְכֵן כָּל הַמְּעִיקִים וּמְצָרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ הַמֶּן וְכוּ', שֶׁכָּלֵם הֵיוּ לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל לְבְּסוּף, כִּי חֲזָרוּ בְּתִשּׁוּבָה עַל-יְדֵי-זֶה וְנִגְאָלוּ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן עָלִיָּהֶם נֶאֱמַר (בְּמִדְבָר כד, כ): "אַחֲרֵיתֶם עָדִי אוֹבֵד". וְכֵן מִתְנַהֵג הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ תְּמִיד. וְכֵן הוּא בְּכָל אָדָם, שֶׁאֲפֹלוּ מִי שֶׁהוּא רָשָׁע וְבַעַל עֲבֻרוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינוֹ עוֹשֶׂה לְהַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ כָּלֵל. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב לה, ו): "אִם חֲטָאתָ מַה תִּפְעַל לֹ" וְגוּ'; כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ "מְאֹד עֲמָקוֹ מִחְשְׁבוֹתָיו" (תְּהִלִּים צב, ט), וְיִוָּדַע לְהַפְּךְ הַכָּל לְכַבּוֹדוֹ וְרָצוֹנוֹ, כִּי "אַתָּה מְרוֹם לְעוֹלָם הַגּוֹי"ה. וְכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (תְּנִי-מִזְהַר"ן, סִימָן קפח): הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ גּוֹמֵר תְּמִיד. וְאָמַר בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכְּנֹז בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן: "גָּאֵט פִּירְט תְּמִיד אוֹיִס"; וְאַף-עַל-פִּי-כֵן יֵשְׁלַם הַשֵּׁם לְעוֹשֶׂה הַרְעָה כְּרָעָתוֹ. וְזֶהוּ "נִפְּלְאוֹת תְּמִים דְּעֵים" (אִיּוֹב לו, ט), שֶׁאֵי אֲפָשָׁר לְהַשִּׁיג. וְעַל-כֵּן מוֹעִילָה תִּשּׁוּבָה עַל כָּל הָעוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָשָׂה מַה שֶׁעָשָׂה, וּפְגָם מַה שֶׁפְּגָם, וְקַלְקֵל מַה שֶׁקַּלְקֵל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מוֹעִילָה תִּשּׁוּבָה עַל הַכָּל, וְאֵין לָךְ דְּבָר שֶׁעוֹמֵד בְּפָנָי הַתִּשּׁוּבָה. וְלִכְאוּרָה אֵי אֲפָשָׁר לְהִבִּין עֲנִין הַתִּשּׁוּבָה, כִּי מֵאַחַר שֶׁעַל-יְדֵי הָעֲבָרָה, מִחֲרִיב

יתברך, שיוכל להאיר עליו התקון מבחינת הנהגה של מעלה מעלה, ששם מתהפף הכל לטובה תמיד, ועל-פן העוונות נהפכים לזכיות על-ידי התשובה (יומא פו:); כי הכל נעלם ונסתר מאתנו, ואין אתנו יודע מה עלינו, רק לחזר בתשובה שלמה יהיה איך שיהיה, אבל בודאי אסור לאדם לסמוך על זה, חס ושלום, כי (שם פה): האומר "אחטא ואשוב אחטא ואשוב", אין מספיקין בידו לעשות תשובה; וזהו 'אין מספיקין בידו' דיקא, כי בודאי גם האומר: "אחטא ואשוב" וכו', אם אף-על-פי-כן עושה תשובה אחר-כך, בודאי מועילה לו תשובה, כי אין לה דבר העומד בפני התשובה, רק שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי מאחר שאמר "אחטא ואשוב", נמצא שסמך עצמו לכתחלה על בחינת הנהגה שלמעלה לבר, שמשם תקון התשובה, ועל-פן עגשו מדה כנגד מדה, שאין מספיקין בידו, ואין מסייעין לו מלמעלה לעשות תשובה, אבל אם יתגבר בעצמו לעשות תשובה, בודאי יועיל לו, רק שקשה לו לשוב, מאחר שאין מסייעין לו כל-כך מלמעלה. כי באמת גם עקר תקון התשובה הוא על-ידי אתערותא דלתתא, אף-על-פי שאי אפשר לו לתקן החטא, כי אם על-ידי בחינת הנהגה של מעלה מעלה, אף-על-פי-כן אינו זוכה לזה, כי אם על-ידי תשובה בתפלה ובתחנונים, שהם בחינת אתערותא דלתתא. אדרבה הבעל תשובה צריך להתגבר בעבודתו בתורה ותפלה ומעשים טובים יותר ויותר, כי צריך אתערותא דלתתא יותר ויותר, שזהו בחינת מה שהבעל תשובה צריך להוסיף קדושה על עצמו. פגון: תענית, או להרבות בתלמוד תורה וצדקה ומעשים טובים. וכמו שאמרו (ויקרא רבה כה, א): אם היה רגיל ללמד דף אחד, ילמד שני דפין, כי מאחר שפגם בעוונותיו, ופגם בבחינת אתערותא דלתתא, על-פן צריך עתה להתגבר באתערותא דלתתא יותר ויותר,

ומקלקל האיבר והמדה והעולם התלויים במצוה זאת, איך יוכל לחזור ולתקן על-ידי התשובה והתרתה מה שקלקל?! ועל-פן באמת שאלו לכלם והשיבו: "הנפש החוטאת היא תמות", כמובא (ירושלמי מכות ב, ו), אבל השם יתברך חנון ורחום הוא, והקדים תשובה לעולם (פסחים נד.); כי הוא יתברך יודע גדלתו ורוממותו, כי אין מי שיידע ממנו יתברך, כי אם הוא לבדו יתברך. ועל-פן הוא יודע, שאחר כל הקלקולים שמקלקל האדם בעוונותיו הרבים, אף-על-פי-כן הוא גומר הכל כרצונו על-ידי-זה דיקא, רק אף-על-פי-כן מגיע לעובר עושים קשים ומרים כפי מעשיו, כי הם דרכיו יתברך, שאי אפשר להבינם, ועל-פן תכף פשעושה האדם תשובה, ומכניע את עצמו לפני השם יתברך, ומתחרט על העבר, ומקבל על עצמו שלא לעשות עוד, תכף-ומיד השם יתברך חומל עליו, וממשיך עליו הארת התקון מלמעלה מעלה, ששם בגבהי מרומים אין שום קלקול כלל, רק אדרבה, מכל הדברים איך שהם נעשים תקונים גדולים. ועל-פן צריך האדם לפלס דרכיו, לשמר עצמו מאד, לבלי לעבר, חס ושלום, איזה דבר פגד התורה, כי אף-על-פי שאיך שיתנהג, אף-על-פי-כן יגמור השם יתברך תמיד כרצונו, אף-על-פי-כן יקבל עגשו הקשה והמר, רחמנא לצלן, כפי מעשיו. אבל אם, חס ושלום, פגר התגבר עליו היצר הרע והפילו ברשתו, ונכשל במה שנוכשל בשוגג או במזיד, אפלו אם עבר מה שעבר, אפלו אם הרבה לפשע מאד, אפלו אם, חס ושלום, עבר על כל התורה כלה אלה פעמים, רחמנא לצלן, אף-על-פי-כן אין שום יאוש בעולם כלל. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי פאה, פרק א', הלכה א'): אין לה דבר העומד בפני התשובה; כי אחר שכבר עשה מה שעשה, ועבר מה שעבר, הוא צריך להתחזק להתעורר לתשובה, ויסמוך על חסדי השם

צָרִיף לְבוֹא אֶל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּלְהַרְגִיל אֶת
עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל
רֵעֵהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו, אֲשֶׁר זֶה עֶקֶר הַתְּשׁוּבָה.
וְכַמוּכָא (רמב"ם פְּרָק א', מֵהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה, הִלְכָה א'):
כָּל מִצְוֹת שְׁבִיתוּרָה, בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַעֲשֶׂה,
אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן בֵּין בְּזוּזוֹן בֵּין
בְּשִׁיעוּשָׁה, כַּשִּׁיעוּשָׁה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מִחֻטָּאוֹ, חֵיב
לְהִתְדוּת לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר (בַּמִּדְבָּר
ה', ו'): "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו' וְהִתְדוּ אֶת
חֻטְאֵתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" — זֶה וְדוּי דְבָרִים; וְדוּי
זוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה, כִּי צָפָה מֵה שְׂיִקְרָה עִם
הַשָּׁם, חֻטְאֵתִי, עוֹיֵתִי, פֶּשַׁעֵתִי לִפְנֵיךָ, וְעֲשִׂיתִי
כַּךְ וְכָךְ, וְהִרִי נַחֲמֵתִי וּבִשְׁתִּי בְּמַעֲשֵׂי, וְלַעוֹלָם
אֵינִי חוֹזֵר לְדַבֵּר זֶה". וְזֶהוּ עֶקֶרוֹ שֶׁל וְדוּי. וְכָל
הַמְרַבֵּה לְהִתְדוּת, וּמֵאָרִיף בְּעֵנָיו זֶה, הִרִי זֶה
מִשְׁבַּח. וְכָל זֶה עֵנָיו הַתְּבוּדוֹת, שְׁגָלָה לְנוֹ רַבְנוּ
ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן כה): הַהִתְבוּדוֹת
הֵיא מַעֲלָה גְדוֹלָה וְעֲלִיוֹנָה מִן הַכֹּל; דֵּהִינּוּ
שְׂאָדָם מֵרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אֶל הַקְדוֹשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא, וְכָל מֵה שֶׁהוּא צָרִיף, הוּא בָּא
וּמִסְפָּר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא מַעֲלָה
שְׁעֲשׂוּעִים לְמַעֲלָה, שְׁעֵדִין לֹא עָלוּ שְׁעֲשׂוּעִים
כְּאֵלוֹ מִימוֹת עוֹלָם. וְאָמַר רַבְנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-
מוֹתֵר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ד'): כַּשִּׂאָדָם חוֹטֵא, הַחֻטָּאִים
נִכְנָסִים בְּתוֹךְ עֲצָמוֹתָיו, וְהֵם נוֹקְמִים בּוֹ.
וְכַשִּׂאָדָם מִתְדַּוֶּה, עַל-יְדֵי-זֶה יוֹצֵאִים הַחֻטָּאִים
מִעֲצָמוֹתָיו, וְנִמְחָל לוֹ, וְזוֹכֵה שְׂמַאִיר עָלָיו הָאוֹר
הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא בְּהֶאֱרָה גְדוֹלָה וְנִפְלְאָה
מְאֹד. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים (תּוֹרַת כֹּהֲנִים
בַּחֲקֵתִי): אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִיָּד שֶׁהֵם
מִתְדַּוֶּים, מִיָּד אֲנִי מוֹחֵל לָהֶם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ
הַקְדוֹשִׁים (בַּמִּדְבָּר רְבִה, פֶּרֶשָׁה כ', סִימָן יג): בְּלַעַם
הָיָה רָשָׁע עָרוֹם, וְיָדַע שֶׁאֵין עוֹמֵד מִפְּנֵי
הַפְּרָעָנוּת אֲלֵא תְּשׁוּבָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וְאוֹמַר
חֻטְאֵתִי, אֵין רְשׁוּת לְמַלְאָךְ לַגַּע בּוֹ. וְלִכֵּן רָאֵה,
אַהוּבִי, בְּנִי, מֵה לִפְנֵיךָ! וְאִפְלוּ שֶׁכָּבַר עֲבָרְתָּ עַל
כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְעֲשִׂיתָ כָּל הַעֲבָרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם,

כְּדִי שְׂיִזְכֶּה לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו אֶתְעֲרוּתָא דְלַעֲלִילָא
מִמָּקוֹם גְּבוּהָ וְעֲלִיוֹן יוֹתֵר, שְׁשָׁם מִתְקַן הַכֹּל,
שְׁשָׁם מִתְהַפְכִין הַעוֹנוֹת לְזָכוֹת, כִּי כָּל מֵה
שֶׁאֶתְעֲרוּתָא דְלַתְתָּא בְּהַתְגַּבְרוּת גְּדוֹלָה וּבְקִדְשָׁה
גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ-כֵן זוֹכֵה לְהַמְשִׁיךְ אֶתְעֲרוּתָא
דְלַעֲלִילָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ וְעֲלִיוֹן יוֹתֵר. וְעַל-כֵּן
צָרִיף הַבַּעַל תְּשׁוּבָה לְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ בְּסוּד
אֶתְעֲרוּתָא דְלַתְתָּא בְּיוֹתֵר, כְּדִי שְׂיִמְשִׁיךְ עָלָיו
אֶתְעֲרוּתָא דְלַעֲלִילָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ יוֹתֵר, שְׁשָׁם
מִתְקַן הַכֹּל. וְזֶה מֵה שְׁאָמַר הַתַּנָּא: "הַכֹּל צְפוּי"
מֵרֵאשׁ מֵה יִהְיֶה בְּסוֹף, כִּי צָפָה מֵה שְׂיִקְרָה עִם
כָּל נִשְׁמָה וְנִשְׁמָה, שֶׁזוֹ הַשְּׁגָחָה שְׁלֵמָה, סוּד
הִיִּדְיעָה, וּמִמְשִׁיךְ "וְהִרְשׁוּת נְתוּנָה", שֶׁזוֹ
הַבְּחִירָה שְׁתַּלְוִיָּה בִּיְדֵי הָאָדָם לְבַחֵר כְּרִצּוֹנוֹ,
וְלַעֲשׂוֹת כְּפִי הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ. וּמִמְשִׁיךְ "וּבְטוֹב
הָעוֹלָם גְּדוּן", שֶׁזוֹ הִיִּדְיעָה, כִּי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא אָב הַרְחֵמָן, וְהוֹלֵךְ עִם כָּל אֶחָד בְּמִדַּת
הַטוֹב, וּמִמְשִׁיךְ: "וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֵׂה",
שֶׁהַכֹּל תַּלְוִי בִּיְדֵי הָאָדָם, שֶׁזוֹ הַבְּחִירָה, שְׂאָדָם
יְכוֹל לְבַחֵר בְּטוֹב, וְלֹא לְהִתְיָאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים
וְאָפֹן, אִפְלוּ שְׁעֲשֵׂה כְּבָר מֵה שְׁעֲשֵׂה, עֲדִין יְכוֹל
לְחַזֵּר בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְאִפְלוּ שְׂיִדְמָה לוֹ, שֶׁלֹּא
צָרִיכִים אוֹתוֹ, וְאִבְדַּת אֶת עוֹלָמוֹ, וְכָבַר אֵין לוֹ
תְּקוּנָה, כִּי הַרְבֵּה לִפְשַׁע נִגְדוּ יִתְבָּרַךְ, רַחֲמָנָא
לִישְׁזַבֵּן, עִם כָּל זֹאת זֶה בְּעֲצָמוֹ מִדַּת רַחֲמָנוּתוֹ
יִתְבָּרַךְ, שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַשָּׁבִים אֵלָיו. וְהַכֹּל
וְהַעֲקָר — לֹא לְהַתְבַּלְבֵּל מֵהִיִּדְיעָה וְהַבְּחִירָה,
אֲלֵא אָדָם צָרִיף לְסַלֵּק אֶת דַּעְתּוֹ וְחֻכְמָתוֹ
הַמְדַמִּית, וְלִידַע שְׂאֵינּוּ יוֹדַע כְּלָל, וּלְהַרְגִיל אֶת
עֲצָמוֹ לְבַקֵּשׁ תְּמִיד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, שְׂיִזְכֶּה לְחַזֵּר
בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. וְאִף שְׂיִדְמָה לוֹ, שְׁעַל חֻטָּאִים
וְעוֹנוֹת וּפְשָׁעִים וּמַעֲשִׂים מְזֻהָמִים שְׁעֲשֵׂה, אֵין
לוֹ כְּבָר שׁוּם תְּקוּנָה וְתוֹחֶלֶת, הַכֹּל דְּמִיוֹן, כִּי הוּא
יִתְבָּרַךְ אָב הַרְחֵמָן, וְכָל זְמַן שְׂאָדָם חִי, הוּא
יְכוֹל לְתַקֵּן אֶת הַכֹּל, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִפְגַּס
בַּחֲקִירוֹת שֶׁל הִיִּדְיעָה וְהַבְּחִירָה — "הַכֹּל צְפוּי
וְהִרְשׁוּת נְתוּנָה", רַק יָדַע שְׂאֵינּוּ יוֹדַע כְּלָל, הוּא

עם כל זאת אין דְּבַר הַעוֹמֵד בְּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה. מאה זהו ציטוט לנדקה במאה פעמים לנותן אותם נפעם וְעַקֵּר הַתְּשׁוּבָה הוּא וְדוּי דְּבָרִים, לְדַבֵּר אֶל אַחַת. וּגְרַמַּת רַמְז"ס הִיא וְהַכֵּל לְפִי רוּחַ הַמַּעֲשֵׂה אֲזַל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת, וְלֹא לֹא עַל פִּי גוֹדֵל הַמַּעֲשֵׂה: כִּי הַכֵּל נָתוּן בַּעֲרֹבוֹן. לְהַתְּבַלְּבֵל בֵּין הַיְדִיעָה וְהַבְּחִינָה, רַק לִיְדַע רַגְלוֹהִי דָּבָר נֶשׂ אִינוֹן עֲרִיצִין צִיָּה. לְאַתֵּר דַּמְתַּצְעֵי תַמֵּן שֶׁהוּא צָרִיף לְבֹא רַק מוֹזִילִין יְתִיָּה: וּמִצּוּדָה אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, וְלִהְיֶת עֲקֹשׁ בְּרַחֲמִים וּבְתַחֲנוּנִים שֶׁיִּמְחַל לוֹ. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֹו ו'ל' (תִּי-מוֹהַר"ן, סִימָן תלו), אֲשֶׁר צָרִיף תַּמִּיד רַק לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-

הוא, ולא להתבלבל מהבחינה והידיעה. ואז אם תלך בדרך זו, תמשיך על עצמך אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, ותזכה לירש עולמך בחייה, והבן למעשה.

כ **הַכֵּל נָתוּן בַּעֲרֹבוֹן, וּמִצּוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים:** צָרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְחַיֶּה וּמְהַיָּה אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְדוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר, הֵם עֲצָם עֲצָמִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, לֹא יִכִּילֵהוּ הַרְעִיּוֹן, כִּי אֵין דְּבַר בְּזֵה הָעוֹלָם, דְּבַר גְּדוֹל וְדְבַר קָטָן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַחַת הַשְּׁגָחָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַד כַּמָּה זְמַן שֶׁיִּהְיֶה בְּזֵה הָעוֹלָם, כִּי הַכֵּל נִבְרָא בְּחִשְׁבוֹן צָדֵק, כִּי אֶפְלוּ גִגְרָה עֶפֶר וְעֵלָה שֶׁל אֵילָן מִשְׁגַּח מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, אֵיפֹה שֶׁיִּהְיֶה, וּמִכָּל שֶׁפֶן בַּעַל חַיִּים, וּמִכָּל שֶׁפֶן וְכָל שֶׁפֶן מְדַבֵּר. וְעַל אַחַת כַּמָּה בְּאֵין עֲרִיף יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים, בְּנֵיו הָאֱהוּבִים, אֲשֶׁר "הַכֵּל נָתוּן בַּעֲרֹבוֹן" וּבְחִשְׁבוֹן צָדֵק, עַד מְתֵי יִהְיֶה קַיָּם, וְלִהְיֶין יֵלֶף בְּמִשְׁפָּה זְמַן קִיּוּמוֹ, וּגְדֵל הַהִשְׁגָּחָה שֶׁמִּשְׁגַּחַת כָּל הַבְּרִיאָה, זֶה אֵין לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר כָּלֵל, אֵיף שֶׁהַכֵּל בְּחִשְׁבוֹן נוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד, אֲשֶׁר שְׁכָל אָנוּשִׁי לֹא יִכּוֹל לְהַשִּׁיגוֹ. וְלָכֵן צָרִיכִים לְהִיּוֹת תַּמִּיד מוֹכְנִים לְחֹזֵר אֲלָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי "וּמִצּוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים", וְאֵף פֶּעַם לֹא יִכּוֹלִים לְדַעַת מְתֵי שֶׁיִּקְחוּ אוֹתוֹ בְּחִזְרָה, כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם כְּדַגְמַת הַדְּגִים הַשְּׂטִים בַּיָּם, וְלֹא יוֹדְעִים מְתֵי יְבֹאוּ הַדִּיגִים וְיִוְרִידוּ אֶת הַמִּצּוּדָה לְתוֹף הַיָּם, וְיַעֲלוּ אֶת הַדָּג, כְּמוֹ-כֵן הַחַיִּים אֵינָם יוֹדְעִים מְתֵי יְמוּתוֹ, וְאֵף שֶׁבְּרוּר לָהֶם שֶׁיְמוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (קַהֲלַת ט, ה): "כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיְמוּתוֹ", אֲבָל דְּבַר זֶה נֶעְלַם מֵהֶם אֵימְתֵי יְמוּתוֹ, כְּמֵאמָרָם ו'ל' (פְּסָחִים נד,): שֶׁאֶחָד מֵהַדְּבָרִים שֶׁנֶּעְלַמִּים מֵהָאָדָם הוּא יוֹם הַמִּיתָה. אֲבָל צָרִיכִים לְזַכֵּר, שֶׁכָּל רַגַע מוֹרִידִים אֶת הַמִּצּוּדָה וְתוֹפְסִים אוֹתוֹ. וְאֵם יַחְדִּיר הָאָדָם דְּבַר זֶה בְּדַעַתוֹ, אֲזִי תַמִּיד יַחְזֹר בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֲלָיו יִתְבָּרַךְ, וְיִהְיֶה מוֹכֵן לְמִסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבַּעוֹלָם. וְצָרִיכִים לְזַכֵּר, אֲשֶׁר "הַחֲנוּת פְּתוּחָה", כִּי זְמַן שֶׁאָדָם נִמְצָא בְּזֵה הָעוֹלָם הַכֵּל פְּתוּחַ, וְהוּא יִכּוֹל לְקַנּוֹת אוֹצְרוֹת תּוֹרָה וּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּי "וְהַחֲנוּתִי מִקִּיף", כְּבִכּוֹל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא כְּמוֹ הַחֲנוּתִי הַזֶּה, שֶׁנּוֹתֵן בְּהַקְּפָה, כְּמָה שֶׁרַק תְּרַצָּה תִקַּח, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנֹו ו'ל' (לְקוּשִׁי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן נה): רוּחַ הָעוֹלָם הַזֶּה אֵין לְשַׁעַר; דִּהְיִנוּ מֵה שֶׁהָאָדָם יִכּוֹל לְהַרְוִיחַ בְּזֵה הָעוֹלָם, וְאֵין צָרִיף עַל זֶה הוֹצָאוֹת מִשְׁלוֹ, שֶׁקּוֹרִין אוֹיֵשׁ לֹאג, רַק מִמָּה שֶׁהֵכִין לְפָנָיו הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, יִכּוֹל לְהַרְחִיב יָדוֹ וְלְהַרְוִיחַ הַרְבֵּה מְאֹד, עַיִן לֹא רָאָתָה. "וְהַפְּנִיקָס פְּתוּחַ", כִּי אֶחָד בְּזֵה הָעוֹלָם יֵשׁ לוֹ פְּנִיקָס לְמַעְלָה, שֶׁזֶה בְּחִינַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה שְׁלוֹ, כִּי מִכָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל מֵה שֶׁקּוֹרָה אֵתוֹ בְּזֵה הָעוֹלָם, נַעֲשֶׂה לְמַעְלָה סֵפֶר תּוֹרָה, וְכָל מֵה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, וְכָל מֵה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו,

חוטאים בכל יום והקצ"ה ממתין להם עד צא עמס: והפנקס פתוח. לכמוז זה ההקפות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא תאמר אף על פי שהפנקס פתוח פעמים שהחנוני טרוד ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותמת: וכל הרוצה ללות וכו'. היינו והרשות נתונה ללעיל שאין שום אדם מוכרח ללות שלא ברצונו: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: מדעתו. פעמים שזוכר את חומו ואומר יפה דנמני: ושלא מדעתו. פעמים ששכח וקורא חגר כנגד דינו של מקום צרוך הוא: ויש להם על מה שיסמוכו. על

פְּתוּחַ, וְהֵיד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הַרוֹצֵה לְלוֹת יָבּוֹא וַיְלוֹה, וְהַגְּבָאִים מַחְזִירִין תְּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֵׁלָא מִדַּעְתּוֹ, וַיֵּש לָהֶם עַל מַה שֵּׁיִסְמוּכוּ, וְהֵידִין דִּין אַמְת, וְהַכֵּל מִתְקַן לְסַעְדָּה:

הכל נרשם בפנקסו, פי "והיד כותבת", דבר גדול ודבר קטן, שום דבר לא יהיה נעלם ממנו, וכל מה שעבר עליו במשך ימי חייו, הכל כתוב בפנקסו, פי היד העליונה הכל כותבת, "וכל הרוצה ללות — יבוא וילוה". נותנים בחירה לאדם שיעשה כל מה שהוא רוצה, כדגמת אדם שהולך ללוה כספים, שזה עקר השטות, פי אין זו חכמה ללות, פי לבסוף יצטרף לשלם את כל מה שלוה. כמו-כן ברוחניות, כל מה שאדם חטא בזה העולם, שזה נקרא 'לוה', בחינת (משלי כב, ז):

"וְעָבַד לַוָּה לְאִישׁ מְלוּה", פי מי שחוטא — נופל לעבדות, שנעשה עבד לעבדים, בזוי ומבזה, וכמו שבגשמיות, כשאחד לוה, אזי "והגבאים מחזירין תדיר בכל יום" להסתובב ולחפש אחר הלוים, ולתבע מהם, כמו-כן יותר מכן ברוחניות, שמלאכי מעלה הממנים על חובות בני-אדם, הם מסתובבים תדיר בכל יום לחפש אחר עוונות של בני-אדם, כדי לנקם בהם, פי אין העולם הפקר כלל, פי מה שאדם עושה לזולת, או מה שאדם חוטא לפני קונו, הוא ישלם על זה מחיר כבוד, ולכן עליו לחזור בתשובה שלמה בחיים חיותו, ולפל על פניו בכל יום בפשוט ידים ורגלים, ולבקש ולהתחנן ממנו יתברך, שיחוס וירחם עליו, ויחזירו בתשובה שלמה. ואל תחשב, אהובי, בני! שיכולים להתחמק מזה, פי "ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו", כמו שפרש רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קיג), על מה ששמע בשם הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, פי קדם כל גזר דין שבעולם, חס ושלום, מאספין כל העולם אם מספימין להדין ההוא, ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין, חס ושלום, שואלין אותו אם הוא מסכים, אזי נגמר הדין, חס ושלום, והענין, פי בודאי אם ישאל לו בפרוש על עצמו, בודאי יכחיש ויאמר, שאין הדין כן, אף מטעין אותו, ושואלין אותו על פיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין. וזהו "ונפרעין מן האדם מדעתו", כלומר ששואלין דעתו, ואף-על-פי-כן הוא "שלא מדעתו", פי אינו יודע שהדין הוא עליו. וצריך שתדע, אהובי, בני! אשר זה הענין הוא עמק מאד, אף שואלין כל אדם, פי בכל הדבורים והספורים שאדם שומע, ימצא שם דברים גבוהים ורמים, וצריך להזהר בזה מאד, לכלי לגמור הדין, עד שישנה וישלש, פי הוא ספנת נפשות, והדברים עתיקים, פי יש בזה הענין ספורי דברים ענינים גבוהים. "ויש להם על מה שיסמוכו"; פי הוא בעצמו דן את עצמו. ולכן "והדין דין אמת", ואין לו על מי להתלונן, כשרואה שדנו אותו לא כפי שהוא רצה. וזכר, אהובי, בני! אשר "והכל מתקן לסעדה"; והוא כמו שאמרו חכמינו הקדושים (שבת קנב:): משל למלך, שזמן את עבדיו לסעדה, ולא קבע להם זמן, פקחין שבהן קשטו את עצמן, וישבו על פתח בית המלך.

אמרו: "כלום חסר לבית המלך?!" טפשיין הפנקס ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו. כך שבהן הלכו למלאכתן, אמרו: "כלום, יש סעדה בלא טרח?!" בפתאם בקש המלך את עבדיו. פקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקשטין, והטפשים נכנסו לפניו כשהן מלכלכין. שמו המלך לקראת פקחים, וכעס לקראת טפשים. אמר: "הללו שקשטו את עצמן לסעדה — ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קשטו עצמן לסעדה — יעמדו ויראו". ולכן

ראה גם ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ותראה להכין את עצמך בעודך בחיים חיותך, ואל תהיה בטלן, כי למעלה בשמים מאד מאד חשוב אדם שאינו מטעה את עצמו. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא): את זה תקבלו ממני, שלא יטעה אתכם העולם, כי העולם מטעה מאד. ועקר הטעות ששיכת אצל האדם, כשהוא מסתפל ומתיחס מה אחרים אומרים. זה רוצה שכלם יגידו עליו שהוא ענו, אזי הוא עושה את עצמו כשוטה. וכמאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן קצז), שאין זו מעלת ענוה, להראות עצמו בכפיפות ראש בדרך שטות, כאלו הוא ענו, כי זו ענוה פסולה. וזה מצטער שאומרים עליו שהוא בעל גאונה ומפרסם של שקר וכדומה, תמיד הוא רוצה לצאת ידי חובת אחרים. ובאמת אין לה עוד שטות וטעות יותר גדולה מזו. כי ממילא לא תוכל לצאת ידי חובת בני-אדם, תמיד הם ידברו עליך, או שאתה ענו, שאתה יודע שזה לא נכון, או שאתה בעל גאונה שאתה יודע שזה לא נכון, וכדומה כל מיני שבחים או בזיונות, שישבחו אותך או יבזו אותך, ואתה תמיד מתענגן מה אחרים מדברים עליך, זה השקר הכי גדול, וזו הטעות נמצאת אצל כלם, ואפלו אלו הפשרים. אבל אם הם אומרים דעות על אחרים, הם כבר מנחמים בטעות ובשקר גדול, כי מאין אתה יודע מה עובר על הזולת, ואיך אתה יכול לדבר מהזולת? וכבר אמר מוה"ר"ן ז"ל, אני יכול להגיד פשט במה"ר"ם ש"י קשה, אבל איני יכול להגיד פשט ביהודי פשוט. כי פתיב (תהלים נא, יט): "לב נשבר ונדפכה אלקים לא תבזה"; ומי יודע מי מחזיק בזה?! הנה אדם רק מסתובב עם פניו אל הקיר, ושופך דמעות פנים אליו ותברך, והוא כבר ענין אחר לגמרי, ואיך אני יכול לדון אותו?! ולכן, אהובי, בני! ראה רק להסתפל על עצמך. ואל תגיד פשטים לא על אחרים ולא על עצמך, ואל תתיחס לאשר בני-אדם אומרים עליך, אתה ברח לה רק אליו ותברך, ותדבק את עצמך בחי החיים בו ותברך, אשר כל רגע ודקה שאתה חושב רק ממנו ותברך, בזה אתה מוריד את השכינה בזה העולם, כי הדבקות היא האמונה, והאמונה היא הדבקות. ולכן מה לה להתבלבל מאיזו ברזיה בעולם?! וזכור אשר מחפה לה בשמים סעדה גדולה, שתתענג בזיו שכינת עזו ותברך, ותכין את עצמך לזה בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, והבין למעשה.

כא אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר זה תלוי בזה, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ב'): כל התורה שאדם לומד לשמור ולעשות כל האותיות הן נצוצי נשמות, והם מתלבשים בתוף התפלה, ומתחדשים שם;

משמכחמ ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא שמואל טעם לדבר. וזינה הוא שמזין דבר ממון דבר אזל אינו מראה לו טעם. ואם אין דעת למת טעם לדבר, אין זינה. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאלו לא ידעו.

דְּרָף אֶרֶץ. אִם אֵין דְּרָף אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חֲכָמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין חֲכָמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין חֲכָמָה, אֵין דַּעַת, אִם אֵין בִּינָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה.

מה שלומד. ולכן הם תלויים זה בזה. ולכן דר"ף אר"ץ עולה כמספר תפלה, וזה "אם אין תורה אין דרף ארץ, ואם אין דרף ארץ אין תורה", כי הם תלויים זה בזה. וכן מובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן כה), שצריכין לעשות מהתורות תפלות, וזה מעלה שעשועים גדולים למעלה, שלא עלו שעשועים כאלו מימות עולם; כי על-ידי שאדם מתפלל ועושה מהתורות תפלות, על-ידי-זה יזכה לקיים את התורה בשלמות, והבן למעשה.

אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לה), כי עקר החכמה לקנות שלמות אינה אלא חכמת אלקות, ושאר החכמות הם רק חכמות בטלות, ואינן חכמות כלל. אבל אל זה צריכים גם יראה, שיפחד ממנו יתברך. כי אם אדם ילך רק עם חכמות, אפלו שתהיה חכמת אלקות, אם אין לו יראת שמים אין לו כלום. כמאמר ז"ל (שבת לא:): אמר רבא בר רב הונא, כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עיל? מכריז רבי ינאי: חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד. אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו. שנאמר (קהלת ג, יד): "והאלהים עשה שיראו מלפניו"; ולכן צריכים את שניהם: חכמה אלקית, וגם יראה, לירא ולפחד ממנו יתברך. וכמובא (הקדמת תקוני-זהר): כגונא דלית אורייתא בלא דחילו אוף הכי לית דחילו בלא אורייתא; כי הם תלויים זה בזה, והבן למעשה.

אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין דעת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הדעת היא חבור בין חסד לגבורה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ד'), שאדם יודע שכל מאורעותיו הם לטובה, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא, כי עקר הדעת לידע אשר הן הנ"ה והן אלקיים זה אחדות אחת. וכשאדם יודע ידיעות אלו, אז זוכה להתבונן באמתת מציאותו יתברך, כי כשאדם בא לידיעה זו, שכל מה שעובר עליו בין בגשמי ובין ברוחני — הכל לטובתו, על-ידי-זה נפתח לו אור אלקי, שמאיר לו במחור, ומתבונן באמתת מציאותו יתברך, שזה סוד בינה הנקראת אמא. וכן כשאדם זוכה להתבונן היטב באור אלקותו יתברך, שידע ועד אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, על-ידי-זה הוא בא לידי שלמות הדעת, לידע שכל מה שעובר עליו הכל לטובתו, כי דבר גדול ודבר קטן אינו נעשה בעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון. וכל המקרים שקורים אפלו על-ידי בעל בחירה, הכל ממנו יתברך, וזה תלוי בזה: בינה ודעת, דעת ובינה, והבן למעשה.

אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר באפן שיוכל האדם ללמד תורה, צריך להכין לעצמו פרנסה טובה. וכמו שאמר רבנו ז"ל

(ת"י מוה"ר זן, סימן תקא),
 שהיה חפץ מאד שתהיה
 לנו פרנסה, אף-על-פי
 שבטחון גם-כן טוב מאד,
 אף-על-פי-כן טוב מאד
 כשזוכין שיש לו מעמד
 פרנסה, כי במקום עבודת
 הבטחון, במקום זה

אין קמח, אין תורה. אם אין

תורה, אין קמח. כב הוא היה

אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא

דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, ורוח

באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה יז),

יעשה עבודה אחרת. כלומר, כי אם לא יהיה לו מעמד פרנסה, ויהיה לו בלבול הדעת מהפרנסה, ויצטרך בכל פעם לחזק עצמו במדת הבטחון, במקום זה יעסק בעבודה אחרת ובהתחזקות אחרת בשאר עניני עבודת השם, ואף-על-פי-כן אמר, שהעקר הוא בטחון. ואמר בזו הלשון: "נאמר בטחון"; וזה "אם אין קמח" — מעמד פרנסה, "אין תורה"; כי יבלבל אותו כל הזמן, ולא יהיה לו מח וישוב הדעת ללמד תורה. מה שאין בן אדם הקובע לעצמו איזה עסק, על-ידי-זה מחו פנוי אחר-כך ללמד תורה. וכן להפך "אם אין תורה אין קמח", כי העקר הוא בטחון. ואי אפשר להגיע לבטחון, אלא על-ידי אמונה שמקבלים על-ידי למוד תורה. כי התורה היא חכמתו יתברך, והיא מאירה באדם אמתת מציאותו יתברך, והבן למעשה.

כב כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו, והופכתו על פניו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר העקר הוא חכמת

התורה, שהאדם צריך להתנגע וללמד התורה הקדושה, ובזה הוא צריך להכניס את כל מעניניו, וזו תהא כל מגמתו, למסר את נפשו יומם ולילה ללמוד התורה הקדושה, עד שיהיה בקי בתנ"ך, ששה סדרי משנה, בבלי, ירושלמי, תוספתא, רמב"ם, טור ושלחן ערוך, וכל ספרי הפוסקים, וכן כל ספרי המדרשים: מדרש רבה, מדרש תנחומא וכו', וכן כל ספרי הזוהר והתקונים, וכן כתבי האר"ז"ל, וכל ספרי חסידות וספרי מוסר. וזו השלמות שהאדם צריך להגיע בזה העולם — להיות בכל מקומות התורה הקדושה. פמבא בדברי רבנו ז"ל (שיחות-ה"ן, סימן כח), שראוי לאדם שיעבר וילך בזה העולם בכל הספרים הקדושים, וללמד כלם, כדי שיהיה בכל מקום, כמו שנמצא השרים הגדולים, שהולכים ועוברים במדינות, ומוציאים הוצאות רבות על זה, כדי שיוכלו אחר-כך להתפאר ולומר, שהיו במדינות. בדרך השרים להתפאר ולומר: "הייתי בנרשא", וכיוצא בזה. כמו-כן ראוי שיהיה האדם בעולם הזה בכל המקומות הקדושים של התורה, כדי שיוכל להתפאר בעולם הבא, שהיה בכל מקום, דהינו בכל הספרים הקדושים, ולעתיד בעולם הבא מזכירין אותו כל מה שלמד בעולם הזה, וכמובא (שער המצוות ואתחנן): יש אנשים שיש להם מדת השכחה, והיא נותנת עצלות ותרדמה למנע מעסק התורה, באמרם — כי הנה, חס ושלום, נמצאים יגעים לריק ולבטלה, ביון שהכל נשפח מהם. ובאמת זה אינו, כי נשמתם היא מעלמא דנוקבא, ולכן הם שוכחים, אבל למעלה בשמים בעולם הבא יזכירו להם כל מה שלמדו. ומובא

ברעב:

(קהלת רבה, פרשה א', סימן לב): רבי אבהו אמר: זה שפוטטה של תורה, שאדם לומד תורה ושוכחה, רבנן דתמן בשם רבי יצחק דהקא ורבי טוביה בשם רבי יצחק: לטובתו אדם לומד תורה ושוכח, שאלו היה אדם לומד תורה ולא שוכחה, הנה מתעסק בתורה שנים שלש שנים, וחוזר ומתעסק במלאכתו, ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו, אלא מתוך שאדם לומד תורה ושוכחה, אינו

מזיז ואינו מזיז את עצמו מדברי תורה. ולכן אסור להתיאש אפלו ששוכח מה שהוא למד, כי לעתיד מזכירים לו את כל מה שלמד. ולכן העקר שהאדם צריך ללמד תורה, להמשיך על עצמו

וְהָיָה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה וְלֹא יֵרָאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֲרִיץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אָבֵל כָּל שֹׁמֵעֵשׂוּי מְרַבִּין מַחְכְּמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שְׁעֵנְפָיו מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שְׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שְׁבַע עוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ

את חכמתו יתברך, עם כל זאת תכלית למוד התורה, כדי שיזכה לקיים את מצוותיה, וכמאמרם ו"ל (אבות, פרק א'): לא המדרש עקר, אלא המעשה. ואמרו (דברים רבה, פרשה ז', סימן ד'): לשומר ולעשות את כל מצותי, אמר רבי שמעון בן חלפתא: כל מי שלמד דברי תורה ואינו מקיים, ענשו חמור ממי שלא למד כל עקר; נמצא, שאם חכמתו מרבה ממעשיו, הינו שרק לומד ואינו מקיים, "למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרבים ושרשיו מועטים, ורוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו", כי אם אינו מקיים מה שלומד, אין לו שרשים. ותכף ומיד פשטא רוח סערה, עוקר אותו ומהפכו על פניו. אבל "כל שמעשיו מרבים מחכמתו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטים ושרשיו מרבים, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזין אותו ממקומו"; הינו שמקיים את מצוות התורה לעבדא ולמעשה, על ידי זה נשרש בשרשים טובים, ושום דבר בעולם אינו יכול לעקר אותו. והענין הוא, כי יש מין נוקבין, שהוא ממש להמלה, ויש מים דוקרין, שהוא ממש להמלה למטה, הינו הקדוש-ברוך הוא ברא את עולמו, כדי שיכירו אותו. ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא נשא טז): מיום שברא הקדוש-ברוך הוא את עולמו, נתאנה שיהיה לו דירה בתחתונים. ועל ידי קיום המצוות מעשיות דיקא, על ידי זה מהפכים את הגשמיות לרוחניות, וזוכים לראות ולהרגיש את אמתת מציאותו? תברך בזה העולם הגשמי והחמרי דיקא. כי כל המצוות הן מדברים גשמיים דיקא: צמר עזים לציצית, עור בהמה לתפלין ולמזוזות, כשהאדם בונה בית, צריך לעשות מעקה לגגו, וכשהאדם זורע, שלא יזרע פלאים, ולא תחרש בשור וחמור יחדו, וכשהאדם עוסק במשא ומתן, צריך שיהיה באמונה, וצריכים לשמר על המשקולות, לא להטעות את הבריות, ולא לרמות את הבריות בגנבות וגזלות וכדומה, כל המצוות הן מדברים גשמיים וחמריים דיקא, כדי לזכור את זה העולם הגשמי, ולמצא גם כן אלקותו יתברך, ובה ששהאדם מקיים את מצוותיו יתברך, ומתפלל אליו יתברך, על ידי זה הוא מעלה מין נוקבין, השתוקקות ממש להמלה, שמגשמיות וחמרייות העולם הזה הוא עולה עד אין סוף. ולכן אדם בזה "שמעשיו מרבים מחכמתו", כי הרי מקיים לעבדא ולמעשה את מצוותיה של התורה, וממשיך על עצמו אמונה פשוטה בו יתברך, ומתפלל אליו יתברך, "למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטים ושרשיו מרבים", כי נשרש בתוך העולם הזה עם מצוותיו יתברך והוא חזק באמונה, ולכן הוא כל-כך איתן, "שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזין אותו

ממקומו", כי מאחר שבעולם הגשמי והחמרי הזה, הוא מקיים את מצוותיו ותברך לעבדה ולמעשה, והוא חזק באמונה, אז יש לו כח הגדל וכח הצומח, פמובא בדברי רבנו ז"ל

עד שחזור לפתחה. ופעמים שהיא זריכה לטוב ז"ה טבילות לדברי האומר טבילה בזמנה מנוה: הן הן גופי הלכות. עיקר תורה שזעל פה שמקבלים עליה שזכר: תקופות. ענין מהלך המזלות: וגמיטריאות. חשבון האומיות: פרפראות

ממקומו, שנאמר (שם), והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי: כג רבי אלעזר בן חסמא אומר, קנין ופתחי נדה, הן הן גופי הלכות. תקופות וגמיטריאות, פרפראות לחכמה:

(לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קנה), ואז שום רוחות שבעולם לא יכולות לשבר אותו, מאחר שהוא משרש היטב באמונה ברורה ומזככת בו ותברך, ומקיים את רצונו ותברך, שהן מצוותיו. מה שאין בן, אם הוא רק לומד תורה ואינו מקימה, אזי "חכמתו מרבה ממעשיו", כי התורה היא חכמתו ותברך, המשכת

אלקותו ותברך ממעלה למטה. ויצן שאין לו בלים להתחזק, כי אינו מקיים בפעל את המצוות, "למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרביין ושרשיו מועטין, ורוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו"; ותכף-ומיד כשעובר עליו איזה משבר מפגעי ומקרי הזמן, אין לו במה להתחזק. והפלל, שהאדם צריך את שניהם — ללמד תורה שהיא חכמתו ותברך, להמשיך את המחין ממעלה למטה, וכן צריך לקיים את המצוות בתמימות ובפשיטות, ולהתחזק באמונה ושיחה בינו לבין קונו, שהן השתוקקות הנפש בגלוי אלקות ממטה למעלה. ובניחוד נעשה יחוד גדול מאד. ולכן העקר שיהיה מעשיו מרבים מחכמתו, ואז שום דבר בעולם, לא יוכל לשבר אותו, כי בזה העולם עוברים כל-כף הרבה משברים על כל אחד ואחד, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן יט), אשר כל החכמות באים לאדם על-ידי עמלק, וזה (משלי כד, טז): "כי שבע' יפל' צדיק' וקם", סופי תבות עמל"ק, כי עמלק על-ידי החכמות שלו, הוא אכן נגף לאדם שיפל, והעקר מה שבני-אדם צריכים להחזיק מעמד שזה "וקם", אפלו שנופל שיוכל לקום. וזה זוכים על-ידי שבורחים מחכמות. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן יב), שהאדם ההולך אחר שכלו וחכמתו, יוכל לפל בטעויות ובמכשולים רבים, ולבוא לידי רעות גדולות, חס ושלום. ולכן צריכים מאד מאד לשמר שלא יפל בחכמות, אלא ישליך את חכמתו המדמה, ויקיים מצוות מעשיות דיקא. וכל התורה שלומד, שהיא בעצם חכמתו ותברך, צריכה להיות רק פדי לשמר ולעשות ולקיים. ובאמת אם אדם לומד תורה, ומוציא את אמתת מציאותו ותברך בתוך התורה, על-ידי-זה מאיר לו תמיד, והבן למעשה.

כג רבי אלעזר בן חסמא אומר, קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, תקופות וגמיטריאות, פרפראות לחכמה: צריך שתדע, אהובי, בני! למה דיקא רבי אלעזר בן חסמא גלה דבר זה, אשר "קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות", הינו שהן ההלכות של קרבנות העוף, שהן הלכות

לחכמה. כמו הפרפראות שרגילין לאכול נסוף חמורות מאד, כגון: אם נתערכו חובה בנדבה, הסעודה לקנות דרך מענוג כך החכמות הללו מכזדות אמת זעליהם זעניי הזריות:

למטה. וכן דיגי נדה, שהן שתי ההלכות הכי

חמורות, וצריכים להיות בקיאים בהם; הינו אף

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא

לא מקריבים קרבנות, עם כל זאת צריכים ללמד אותן כפי שלומדים דיגי נדה, שהם מכרחים

לאדם ללמד עכשו, כדי שידע את ההלכות. כף ראוי שילמד גם מסכת קנין, כי הן הן גופי

ההלכות, וצריך להיות בקי בהן. והטעם שדיקא רבי אלעזר בן חסמא אומר זאת, כי 'חסמא' נקרא

על שם שנתפרקמו פניו מחמת בוששה. כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה כג, סימן

ד): רבי אלעזר אול לחד אתר (הלף למקום אחד), אמרו ליה: פרס על שמע (אמרו לו שיקרא

לפניהם שמע), אמר להן לינא חכם (אני לא חכם, כאומר שאינו יודע). עבר לפני התבה (אמרו

לו, שיהיה שליח צבור בשמונה-עשרה), אמר להן: לינא חכם (אני לא חכם, כאומר שאינו יודע).

אמרין: דין הוא רבי אלעזר, דין הוא דאתון מתגלגלין ביה על מגן (אמרו: זה רבי אלעזר שאתם

משתבחים בו לחנם), צוחין ליה רבי (קוראים לו רבי); נתפרקמו פניו (נתבייש), והלף לו אצל

רבי עקיבא רבו. אמר ליה: למה פניך חולניות, תני ליה עבדא (ספר לו את הספור שהיה לו).

אמר ליה צבי מרי דיליף (אמר לו רבי עקיבא: רוצה אדוני שאני אלמד אותך?) אמר ליה אין

(ענה לו רבי אלעזר כן). אלפיה (למד אותו). לבתר יומין אול להווא אתרא (אחר זמן חזר לאותו

מקום), אמרו ליה: פרס על שמע — פרס, עבר לפני התבה — עבר. אמרין (אמרו אנשי המקום)

איתחסם (התחזק) רבי אלעזר, וקורין ליה רבי אלעזר חסמא (וימאז החלו לקרא אותו חסמא).

ויש מפרשים, שלעולם ידע, אלא מרב ענוה חסם את פיו, ולא רצה לגלות שהוא יודע, ועל-כן

אמר שאינו יודע לפרס שמע, ואינו יכול לעבר לפני התבה. ובקש את רבי עקיבא שילמד אותו.

ועל שם שחסם פיו נקרא רבי אלעזר חסמא. ורצה לגלות לכלם, שצריכים ללמד את הכל, הלכות

שאין שיכות עכשו, כמו מסכת קנין, והלכות שפן שיכות עכשו, כגון: הלכות נדה, שיוכל תמיד

לענות כשישאלו אותו. וכמאמרם ו"ל (שבת קיד): איהו תלמיד חכם? כל ששואלין אותו הלכה

בכל מקום ואומרה; הינו שצריכים תמיד לענות כששואלים אותו הלכה. אבל "תקופות

וגימטריאות פרפראות לחכמה"; הינו שעל זה אין לאבד זמן ולטרם בגימטריאות ותקופות

ולעשות מזה עקר, אלא ללמד את זה בדרך אגב, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין", ויש לומר הטעם, למה

גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא יש לומר, כי ידוע, שעקר

התכלית שבא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו היה, כדי להכירו דיקא מעסקי העולם הזה, כי כף

אמרו חכמינו הקדושים (פנחומא נשא טז): מיום שבא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו, נתאנה שיהיה

לו דירה בתחתונים, שהקדוש-ברוך-הוא רוצה לגור בינינו, ונזכה להגיע אליו. ולזה אי אפשר

להגיע אלא על-ידי אמונה. ועקר האמונה — לידיע ולהודיע ולהודיע, אשר אין בלעדיו יתברך

כלל, ולכן הרבה לנו הקדוש-ברוך-הוא תורה ומצוות, כדי שנוזכה להכירו בכל פרט מפרטי

הבריאה, כי אנחנו רואים אפלו בגשמיות, אי אפשר להגיע בזה העולם, אלא על-ידי אמונה,

שאחד מאמין לשני, אחרת לא יכולים לעשות שום משא ומתן, כמוכא (לקוטי-הלכות, גלות הלכה

ד, אות ב); פי האמונה היא עקר הידיעה, לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת
בבבית (הושע ב, כב): "וארשתיה לי באמונה שקלים ורמסים להרבות שכן נזלים מהם אף על
ידיעת את הנז"ה", שהאמונה היא עקר פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם
הידיעה, כמו שאנו רואין אפלו בגשמיות, קלה נהן: למען צדקו. להלדיק את ישראל ולזכותו.

שעקר הידיעה הברורה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות,
הוא, על-ידי אמונה שנקא, מה שאחד מאמין (ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה
לחברו. ואין קיום להעולם בלי אמונה,

שאחד מכרח להאמין לחברו, כי בלא אמונה, לא יתקיים שום עסק ומשא ומתן. כמו למשל:
כשאחד רוצה לידע המקח מאיזה סחורה במרחקים, כגון המקח מחטים באדעס או באיסטנבול
או במרחקים יותר, אם ירצה לבלי לסמך על שום נאמנות של שום אדם בעולם, בודאי לא ידע
לעולם המקח. פי אפלו אם יהיה החכם הגדול שבחכמים, ויחקר בחקיירתו בכמה סברות ותכמות
נפלאות, שראוי עתה שיהיה המקח בליקר, על-פי הידיעה הזאת על-פי סברות התכמות אינה
ידיעה כלל, כי כבר ראינו כמה פעמים, שיהיה הסברה נותנת שיהיה חטים בליקר, אף-על-פי-כן
היה בזול גדול, וכן בכל הסחורות והעסקים, הידיעה על-פי סברא ותכמה אינה ידיעה כלל, רק
מי שרוצה לידע ידיעה ברורה מהמקח של איזו סחורה, בהכרח שיסמך על איש נאמן, שיבחר
לו איש נאמן שראוי לסמך עליו, שהוא יודע שהוא אוהבו באמת, ויש לו נאמנות, וכשזה הנאמן
באמת כותב לו ידיעה מאיזה מקח מסחורה וכיוצא, זאת הידיעה היא ידיעה ברורה באין ספק,
אף-על-פי שאינו מבין בשכלו שום סברא ושכל, שיהיה עתה המקח כף, אדרבה הסברא נותנת
שיהיה בהפך, אף-על-פי-כן הוא יודע בידיעה ברורה ואמתית שהמקח הוא כף, על-ידי אמונה
שמאמין לחברו הנאמן, שבודאי לא ישקר בו, ובודאי כותב לו האמת. נמצא, שעקר הידיעה
הברורה היא על-ידי אמונה, כי אין קיום להעולם בלא אמונה, כי כל המשא ומתן והעסקים
שבעולם, וכל ההתחברות שבין בני-אדם, אי אפשר להתקיים בלא אמונה, כי אפלו אם יהיה
האדם חכם גדול ביותר, אם ירצה שלא לעשות שום משא ומתן, עד שיידע מהות המשא ומתן
בחכמתו, ולא ירצה לתן מזדו שום דבר לחברו, מחמת שאינו מאמין לו, בודאי לא יוכל לעשות
שום עסק ושום משא ומתן, כי כל העסקים והמשא ומתן, בהכרח שיהיה נגמר על-ידי קבוץ
כמה אנשים, ובהכרח שיאמין אחד לחברו, ובלא זה לא יגמר שום עסק ושום משא ומתן, כידוע
ומברר בחוש, רק שכל אחד צריך לבקש איש נאמן שיהיה ראוי לו לסמך עליו. אבל על-כל-פנים
בלא נאמנות שיתן לאיזה אדם, אי אפשר לו לעשות המשא ומתן והעסק, ובכרט העסקים והמשא
ומתן הגדולים למרחקים. וכל הנאמנות שבין אדם לחברו, הכל נמשך מכח האמונה הקדושה,
שצרכין להאמין בהשם יתברך ובצדיקו ובתורתו הקדושה שברא השם יתברך כח האמונה
בהאדם, שיהיה לו כח ובחירה להאמין בהאמת, ומשם נשתלשלה האמונה והנאמנות שבין אדם
לחברו, שהוא קיום העולם. ועל-פן באמת אמרו רבותינו, וזכרונם לברכה (מסכת פלה ב): המחליף
בדבורו, כאלו עובד עבודה זרה; כי בודאי כשמשקר בחברו באיזה משא ומתן, ואין לו נאמנות,
הוא פוגם בהאמונה הקדושה, ונחשב כעובד עבודה זרה משש. כי הנאמנות שבין אדם לחברו
נמשכת מהאמונה הקדושה. הכלל, שעקר קיום העולם הוא על-ידי אמונה, כמו שכתוב (תהלים

לג, ד): "וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בְּאִמּוּנָה". וְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה עוֹמֶדֶת עַל הָאִמּוּנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שֵׁם קִיט, פו): "כָּל מִצְוֹתַיִךְ אִמּוּנָה". וְכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה (מִפּוֹת כד): בָּא חֲבִיקוּק וְהִעֲמִידֵן עַל אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (חֲבִיקוּק ב, ד): "וַיִּצְדִּיק בְּאִמּוּנָתוֹ יְחִיָּה", כִּי בְרוּךְ הַשֵּׁם, יֵשׁ לָנוּ אִישׁ נֶאֱמָן בְּאֵמֶת, שֶׁרְאוּי לְסַמֵּךְ עָלָיו, וְאֵנוּ יוֹדְעִין מַה לְסַחֵר בְּזֵה הָעוֹלָם, הוּא מִשֵּׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁהִצְלִיחַ אוֹתָנוּ בְּהִצְלַחַת הַנִּצְחִית, וְהוֹדִיעַ לָנוּ מַה אָנוּ צְרִיכִין לְסַחֵר בְּזֵה הָעוֹלָם הֶרְחוּק מֵאֵד מֵעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, כִּי אֲנַחְנוּ לֹא בְּאֵנוּ לְזֵה הָעוֹלָם, כִּי אִם לְסַחֵר בּוֹ סַחֲרוֹת לְמַחְתְּקִים גְּדוֹלִים, שֶׁשֵּׁם מִצְּלִיחִים וּמְרוֹיַחִים הֶרְבֵּה מֵאֵד מֵאֵד, בְּאֵלוֹ הַסַּחֲרוֹת שֶׁסוֹחְרִים בְּזֵה הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי דִּיקָא, רֵיחַ גְּדוֹל וְנִפְלָא וְנוֹרָא מֵאֵד בְּלִי שַׁעוֹר וְעֶרְף, עֵינַן לֹא רְאִתָּה, אֲבָל אֵין אָדָם יוֹדֵעַ בְּמָה מִשְׁתַּכֵּר בְּזֵה הָעוֹלָם הֶרְחוּק מֵאֵד מִמְּדִינְתָנוּ, שֶׁאֵנוּ צְרִיכִין לְשׁוֹב לְשֵׁם, עַל-כֵּן חִמַּל עָלֵינוּ הַשֵּׁם יְתַבְּרֵךְ, וְשָׁלַח לָנוּ רוּעָה נֶאֱמָן, הוּא מִשֵּׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בַּמִּדְבָּר יב, ז): "בְּכֹל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", וְהוּא חִמַּל עָלֵינוּ, הוּא הִצְלִיחָנוּ, הוּא הָאִיר עֵינֵינוּ, וְהוֹדִיעַ לָנוּ כָּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁמִּסֵּר לָנוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהוֹדִיעָנוּ כָּל הַסַּחֲרוֹת הַקְּדוּשׁוֹת, שֶׁאֵנוּ צְרִיכִין לְסַחֵר בְּזֵה הָעוֹלָם, שֶׁהֵם: לְבִישַׁת צִיצִית וְהַנְּחַת תְּפִלִּין, וְשֶׁאֵר כָּל הַמִּצְוֹת הַקְּדוּשׁוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת. וְזֵה שֶׁמִּסְמִימִים אֵת הַפֶּרֶק שֶׁלְמַדְנוּ מוֹסְרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אֵיךְ לְהַתְנַהֵג, וְיֵמָה לְזַכּוֹת בְּזֵה הָעוֹלָם, עִם מִשְׁנֵה זֶה: "רַבִּי חֲנַנְיָא בֶן עֲקָשְׁיָא אוֹמֵר: רַצָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הֶרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר (יִשְׁעִיָּה מֵב, כא): 'הִנְיִי'ה חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר'; כִּי זֶה עֲקָר הַתְּכֵלִית בְּזֵה הָעוֹלָם — לְהַפִּירוֹ יְתַבְּרֵךְ, וְעַל זֶה נִתֵּן לָנוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּדֵי שֶׁנִּתְמַיֵּד בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יְתַבְּרֵךְ, וְיִגְקִים אֶת מִצְוֹתָיו, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יְתַבְּרֵךְ, שֶׁהֵן עֲקָר

הַסַּחֲרוֹת הַנִּצְחִיּוֹת שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְקַחַת אִתָּנוּ לְעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן. כִּי מַה שֶׁאָדָם לוֹמֵד בְּזֵה הָעוֹלָם, וְנִכְנַס בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, זֶה יִהְיֶה לוֹ קֶרֶן נִצְחִית, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת לַמּוֹד, סִימָן י'): כָּל יוֹדֵיעַ בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה — הֵן מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ, הֵן מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְקוֹנוֹ, הַיּוֹדֵיעַ הַזֶּה הַזֶּה בְּעֶצְמָהּ הִיא הִצְלַחַת הַנַּפְשׁ. וְלָכֵן כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד מִקְרָא, מִשְׁנָה, גְּמָרָא, מִדְּרָשׁ, הִלְכָה וְאַגְדָּה, בְּרִיתוֹת, וְתוֹסֵפּוֹת — זֶה מַה שֶׁלּוֹקַח עִמּוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. וְכָל יוֹדֵיעַ וַיּוֹדֵיעַ מִיְדֵיעוֹת הַתּוֹרָה, זֶה הִצְלַחַת נִצְחִית, שֶׁאֵין לָנוּ לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר כְּלָל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ג, יד): "כִּי טוֹב סַחֲרָה מִסַּחֵר כֶּסֶף וּמִחֲרוֹץ תְּבוֹאֲתָהּ, יִקְרָה מִפְּנֵינִים, וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשׁוּ בָּהּ". וְאָמְרוּ עַל זֶה בַּזֶּהַר (וַיֵּצֵא קִסג): דְּהָא כָּל מַלְי דְּאוֹרֵייתָא כְּלָהוּ מַלְיָן עֲלֵאֵין וַיִּקְרִין. וְכָל מַלְיָה וּמַלְיָה כְּתִיב בָּהּ: "יִקְרָה הִיא מִפְּנֵינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשׁוּ בָּהּ". וְכָל אֵינוֹן טַפְּשִׁין אֲטִימִין דְּלִבָּא, כִּד חֲמָאֵן מַלְי דְּאוֹרֵייתָא, לֹא דִי לֹון דְּלֹא יְדַעֵי, אֲלֵא דְּאֵינוֹן אֲמַרֵי דְּאֵינְהוּ מַלְיָן פְּגִימִין, מַלְי דְּלִית בְּהוּ תוֹעֵלְתָא. וְוִי לֹון כִּד יִתְבַּע לֹון קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלִבּוֹנָא דְּאוֹרֵייתָא, וַיִּתְעַנְשׁוּן עֲנִשָׁא דְּמַרְדֵי בְּמַאֲרִיהוֹן. מַה כְּתִיב בְּאוֹרֵייתָא (דְּבָרִים לב, מז): "כִּי לֹא דָבָר רַק הוּא מִכֶּם", וְאִי אִיהוּ רַק מִכֶּם אִיהוּ דְּהָא אוֹרֵייתָא כְּלָא מְלֵא מִכָּל אֲבָנִין טְבִין וּמְרַגְלָאֵן יִקְרִין מִכָּל טְבִין דְּעֵלְמָא, כְּמָה דְּאֵת אָמַר: "וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשׁוּ בָּהּ". וּמֵאַחַר שֶׁאֲנַחְנוּ כְּבָר יוֹדְעִים הַיּוֹם מַעֲלַת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי עֲקָר הַלְמוּד — כְּדֵי לְהַבִּיאוֹ לִידֵי מַעֲשֵׂה. כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (בַּמִּדְבָּר רַבָּה, פְּרָשָׁה יד, סִימָן ט'): לֹא הַמְּדַרְשׁ עֲקָר אֲלֵא הַמַּעֲשֵׂה, לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹתָיו יְתַבְּרֵךְ בְּתַמִּימוֹת וּבְכַפְשִׁיטוֹת, וְעַל-יְדֵי יְדֵיעוֹת אֵלוֹ, בְּוֹדָאֵי אֵין אָנוּ צְרִיכִין עֲתָה לְכַלּוֹת יָמִים, חֶסֶם וְשְׁלוֹם, לְחַקֵּר, חֶסֶם וְשְׁלוֹם, אִם יִצְלִיחַ בְּאֵלוֹ הַסַּחֲרוֹת, כִּי בְּוֹדָאֵי מִי שֶׁחוֹקֵר בְּזֵה, מְלַבֵּד מַה שֶׁהוּא רָשַׁע וְאֶפִיקוּרוֹס וְכוּ', אֵף גַּם הוּא שׁוֹטֵה

ואויל ופתי ומשגע, שרוצה להיות חכם להרע, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו לחקר אחר איש נאמן כזה, ורוצה לידע דוקא שנחייצו מימה צנית דין מפני רשתתן, יש להם חלק בדעתו ולהבין בשכלו, מדוע יצליח בזאת הסחורה. ה"ש פתי מזה, שכותבין לו מפרחקים אנשים נאמנים וחכמים

אמתיים נוראים כאלה, **כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.** שמימה נאמנים וחכמים וכלכנה וכוכוצים כדמייתי כגמרא נהאי פרקא ממיס שעתידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין זו לא אכילה ולא שטיה, ואף על פי שיש זו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן זראשיהן ונהנין מזוי השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

בלי שעור, והוא בזדון לבו מתעצל, ורוצה לחקר תחלה הטעם — מדוע אלו הסחורות חשובות שם?! ובתוך כך מתעצל לסחר הסחורה, ומבלה ימיו בהכל וריק, ובא לשם בחרפה וכלמה, ריק ונעור מכל טוב, מכל שכן

אם הביא לשם דברים האסורים לבוא לשם, שמענישין את המביאים לשם בענשים קשים ומרים מאד בלי שעור. אוי לאותה בוששה, אוי לאותה כלמה! והנמשל מובן ממילא, שמשה רבנו, עליו השלום, וכל הצדיקים והנביאים ראשונים ואחרונים, וכל התנאים ואמוראים וכו', כותבין לנו להזהר לקיים תורת משה, פי נצליח על-ידי-זה מאד בעולם הבא, והם אנשים נאמנים וחכמים ונבונים, ואוהבים אותנו באמת, בודאי אין אנו צריכים לחקר אחריהם, חלילה, רק להאמין להם ולילף בדרכיהם, על-ידי-זה נוכל לסחר כל הסחורות הקדושות, שהם תורה ומצוות, פי אין אנו צריכין לבלות ימינו על שום חקירה לחקר אחריהם, חלילה, רק פל ימינו נעסק לקבץ ולסחר אלו הסחורות היקרות מפז ומפנינים, וכל החפצים לא ישוו בהם. ולכן, אחרי שסימנו פרק ממוסרי האבות הקדושים, שהם התנאים, המחזקים אותנו איך לקיים את התורה ואת המצוות, מסיימים את הפרק בכך: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" ומעשים טובים, וכבר אין אנחנו צריכים לחקר מה עלינו לעשות בזה העולם, פי אנחנו כבר יודעים היטב, והבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (סנהדרין ז.); אף יש לומר, פי הנה כל אדם יש לו עליות וירידות במשך ימי חייו; הנה מאיר לו האין סוף ברוך הוא, ורוצה למסר את נפשו בשבילו יתברך, ומרגיש את עצמו חכי מאשר בחיים, והנה נעלם ממנו כל האור, עד שמרגיש כאלו זה סוף העולם, ומרים לו החיים מאד מאד, עד שהרבה פעמים הוא בא לידי אוש, כאלו אבד מנוס ותקנה ממנו, ואינו יודע מה לעשות, פי מרגיש כאלו אבד את שני העולמות: העולם הזה אבד, שאין לו פרנסה, ואין לו שלום-בית, ואין לו נחת מילדיו, וכלם כנגדו, וקמים עליו, וחולקים עליו, ומחרפים ומבזים אותו בחרופין ובגדופין, שפבר אינו יכול לסבל. העולם הבא אבד, שמרגיש שכל התפלות שמתפלל, הן חס ושלום לריק, פי מרבוץ הצרות, נעלם ונסתר ממנו אורו יתברך, עד שנדמה לו, שלא שומעים אותו. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל

פרק ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמן (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ב'): וַיֵּשׁ מֵעַמְנוּ בְּנֵי שִׁיקְרָא רַבִּי הִיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ עַל שֶׁס אֲצִיּוֹ. וְכֵן זֶן עֲזַאי. יִשְׂרָאֵל, שְׁטוּעִים, חֵס וְשְׁלוֹם, בְּלָבָם, שְׁפָל וְשִׁנְיָהֶם שֵׁמֶס שִׁמְעוֹן: אִיזְהוּ חֲכָם. הֲכִי קֵאֲמַר אֲחִיזוֹ הַתְּפִלוֹת הֵם לְרִיק, כִּי מֵרַב צְרוֹת מְרַגֵּישׁ חֲכָם שְׂרָאוֹ שִׁתְּהַלֵּל נִחְכְּמָתוֹ: הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם. הַסְתַּרְתָּ פָּנִים, וְכֵן מוֹצֵא מוֹמִים בְּקִיּוֹם הַמְצוּוֹת,

פְּרָק ד א בֶּן זוּמָא אוֹמֵר, אִיזְהוּ חֲכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל עַד שְׁנֵדְמָה לוֹ, שְׂאִין לַמְצוּוֹת טַעַם וְרִיחַ, וְרַעִים

וּמְרִים לוֹ כָּל הַחַיִּים, וְקָשָׁה לוֹ לְהַגְבִּייה אֶת עַצְמוֹ לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. לְזֹאת כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וּמִתְחִיל לְלַמֵּד פֶּרֶק מוֹסֵר מִמוֹסְרֵי הַתְּנַאִים הַקְּדוּשִׁים, שֶׁהֵם מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ דֶּרֶךְ קִלְיָה בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְכֵדִי שְׁלֵא נָפַל בְּיָאוֹשׁ וּבְדַכְּאוֹן פְּנִימִי, אָנוּ מִתְחִילִים עִם הַמְשָׁנָה: "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", אֲסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאָפֶן, וְאֶפְלוּ שְׁנֵדְמָה לוֹ, שְׂאֵבֵד אֶת שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת, אֵין דְּבַר כְּזֶה, אֵלָא עֲלִיו לְזִכֹּר, אֲשֶׁר 'כָּל' דִּיקָא, שֶׁהוּא חִבּוּר בֵּין שְׂמַיִם לְאַרְצָא, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (דְּבַרֵי הַיָּמִים א' כט, יא): "כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאַרְצָא", וְתַרְגּוּמוֹ: 'דְּאֲחִיד בְּשָׂמִיא וְאַרְעָא'; וּפְרַשׁ רַבְּנּוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ז'): שְׂאוּחַז וּמְקַיִם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת: עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן וְעוֹלָם הַתְּחִתּוֹן; הֵינּוּ "כָּל" דִּיקָא "יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", שְׂאֲסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאָפֶן, וְצָרִיכִים לְזִכֹּר, שְׁפָל בְּרִי יִשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ בְּמַצְבֵּים הֲכִי קָשִׁים שְׁלוֹ, קָשׁוּר בְּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, וְצָרִיכִים תְּמִיד לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה וּלְהִתְחַזֵּק מֵעַמֵּד בְּמַצְבֵּים הֲכִי קָשִׁים, כִּי סוּף כָּל סוּף אַחַר הֶרַע יָבוֹא הַטּוֹב. וְכְמוֹ שְׂאֲמַר רַבְּנּוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רכב): צָרִיף לְהִיּוֹת תְּמִיד בְּשִׂמְחָה, וְלַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה, וְאֶפְלוּ אִם לְפַעְמִים נוֹפֵל מִמְּדַרְגָּתוֹ, צָרִיף לְחַזֵּק עַצְמוֹ בְּיָמִים הַקּוֹדְמִים, שֶׁהִיָּה מְזַרִיחַ לוֹ אִיזוֹ הָאָרְהָ קִצָּת, כְּמוֹ שְׂאֲנוּ רוֹאִים, שְׁכַפְּהָ סוּמִים מִחֲזִיקִים עַצְמָן בְּאִישׁ אֶחָד שְׂאִינוּ סוּמָא וּמֵאֲמִינִים בּוֹ וְהוֹלְכִים אַחֲרָיו, וְגַם הַסּוּמָא מֵאֲמִין לְמַקְלוֹ, שֶׁהוֹלֵךְ אַחַר מַקְלוֹ, אִף שְׂאִינוּ רוֹאֵה כָּלֵל, מִכָּל שְׁפָן שְׂרָאוֹי לִילֵף אַחַר עַצְמוֹ, דִּהֵינּוּ מֵאַחַר שְׁבִימִים הַקּוֹדְמִים הַזְּרִיחַ לוֹ קִצָּת, וְהִיָּה מִתְחַזֵּק וּמִתְעוֹרֵר לְבוֹ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אִף שְׁעַכְשׁוֹ נָפַל מִזֶּה וְנִסְתַּמּוּ עֵינָיו וְלָבוּ, עִם כָּל זֹאת רָאוֹי שְׂיֵאֲחַז בְּיָמִים הַקּוֹדְמִים וְיִלֵּף אַחֲרֵיהֶם, דִּהֵינּוּ כְּמוֹ שְׂאֵז הִיָּה מִתְעוֹרֵר לְבוֹ לְהִתְחַזֵּק בְּעִבּוּדַתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כֵּן גַּם עַכְשׁוֹ יִחַזֵּק לְבוֹ מְאֹד, וְיִלֵּף אַחַר הַהִתְעוֹרְרוֹת וְהַזְּרִיחָה שֶׁהִיָּתָה לוֹ, וְאֵז אִף שְׁעַכְשׁוֹ נָפַל מִזֶּה, עַד אֲשֶׁר בְּקִצָּת הַיָּמִים יַעֲזֹרוּ ה' וְיַחֲזוּר וְיִזְרַח לוֹ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ. אֲשֶׁרִי מִי שְׂמַכְנִים דְּבָרִים אֵלוֹ בְּתוֹף לְבוֹ, וּבְכַרְט בְּעַת שְׂמִתְחִיל לְלַמֵּד פֶּרֶק מִמוֹסְרֵי הַתְּנַאִים הַקְּדוּשִׁים, שְׂמַלְמְדִים אוֹתָנוּ דֶּרֶךְ קִלְיָה וְנִכּוֹנָה, אִיף לַעֲבֹד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְצָרִיכִים לְהִתְחַזֵּק מֵעַמֵּד בְּכָל מִינֵי אָפְנִים שְׂבַעוֹלָם, וְאֵז דִּיקָא יִזְכֶּה לַעֲבֹר אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּטוֹב וּבְנִעֻמִּים, וְתְּמִיד יִחַזֵּק מֵעַמֵּד וְיִהְיֶה שְׂמֵחַ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

פְּרָק ד'

א אִיזְהוּ חֲכָם הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנֵי! שְׂעַקֵר הַחֲכָמָה — לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמְבֻטָּל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלִידַע אֲשֶׁר כַּחֲזִי מָה נִגְדוּ יִתְבָּרֵךְ, שְׂזֶה אוֹתִיּוֹת חֲכָמָה "כ"ח-מ"ה, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב); וְלָכֵן מִי שְׂבֻטָּל וּמְבֻטָּל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, הוּא תְּמִיד לּוֹמֵד מִכָּל דְּבַר, כִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְצַמְצֵם אֶת עַצְמוֹ מֵאֵין סוּף עַד אֵין תְּכִלִּית, לְרַמּוֹ לְאָדָם רְמוּזִים אִיף לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נד), וְזֶה אֶפְלוּ מְדַבֵּר גְּשָׁמִי מֵעַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. וְכְמוֹ שְׂאֲמַר רַבְּנּוּ ו"ל (שיחות-ה"ר"ן, סימן נב): מִכָּל הַדְּבָרִים צוּעֵק כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְקוֹרָא אֶת הָאָדָם לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וּמִכָּל

שָׁפֵן מִבֵּן אָדָם. וּמִי שֶׁזֹּכָה לְמַח נְקִי, וְהוּא דְבוּק בְּחַי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אָזִי יְכוּל לְלַמֵּד מִכָּל אָדָם, וְזֶה עֶקֶר הַחֲכָמָה.

וּאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִמֶּנּוּ שְׁכִינ׃ שָׁכִינ׃ חֵס׃ עַל כְּצוּדוֹ וּלְוַמֵּד מִן הַקֹּטְנִים נִיכְרִים הַדְּצִרִים שֶׁחֲכַמְתּוּ הִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא לְהַתִּיחַר וְלְהַתְפַּאֵר זֶה: שְׁנֵאמַר מִכָּל מַלְמֵדֵי הַשְּׁכָלְתִּי. וְסִיפָא דְקָרָא כִי עֲדוּמִיךְ שִׁחַה לִּי

אִיזְהוּ גָבוּר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע,

כְּלוּמַר הֵייתִי לְמַד תּוֹרָה מִכָּל מַלְמֵדֵי וְאִפְּלוּ מִן הַקֹּטְנִים מִמֶּנִּי וְלֹא הֵייתִי חוֹשֵׁשׁ לְכְצוּדֵי

אָדָם, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים קיט),

אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עַל כָּל אָדָם עוֹבְרִים בְּזֶה

כִּי עֲדוּמִיךְ שִׁחַה לִּי שְׁכָל כּוֹנְנִי הִיחָה לְשָׁמַיִם בְּלִצְדָא.

מִכָּל מַלְמֵדֵי הַשְּׁכָלְתִּי כִּי

הָעוֹלָם צְרוּת וְיִסּוּרִים, מְרִירוּת וְהִרְפַּתְקָאוֹת, שְׁנֵה

וְכֵן אִיזְהוּ גָבוּר שְׂרָאוּי שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

עֲדוּתִיךְ שִׁחַה לִּי. אִיזְהוּ

מְכַנִּים בּוֹ כַּעַס וְרָצִיחָה, אֲשֶׁר כָּל דָּבָר קָטָן מְכַעֵס

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

גָּבוּר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ,

וּמְעַצְבֵּן אוֹתוֹ מִפְּגַעֵי וּמְקַרֵי הַזְּמָן, וְכַמְעַט

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז), טוֹב אֶרְךְ

שְׁאִין אָדָם שְׁיִהְיֶה נְקִי מִזֶּה, כִּי עַל כָּל אֶחָד עוֹבְרָת מְרִירוּת דְּמְרִירוּת,

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

אֲפִים מִגָּבוּר וּמִשָּׁל בְּרוּחוֹ

עַד שְׁיִכּוּל לְהַשְׁתַּגַּע לְגַמְרֵי מָרָב צְרוּתֵיו. וְעַקֵּר גְּבוּרַת הָאָדָם, שְׁיִכּוּל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

מַלְכָּד עִיר. אִיזְהוּ עֲשִׂיר

לְכַבֵּשׁ אֶת יִצְרוֹ, לֹא לְהִיּוֹת בְּכַעַס, אֲלֹא לְהֵאָרִיף אַפּוֹ עַל כָּל מֶה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו. וּבְזֶה נִמְדָּדֶת

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

שְׁשׁוּם דְּבָר בְּעוֹלָם אִינוֹ יְכוּל לְשִׁבּוֹר אוֹתוֹ. וְאֵל זֶה זוֹכִים עַל־יְדֵי תִקְוָה הַיְאֻמוּנָה, כַּמּוֹבָא בְּדִבְרֵי רַבֵּנוֹ רַ"ל (לְקוּשֵׁי־מוֹתֵר"ן, חֵלֶק א',

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

סִימָן קִנְיָה), שְׁעַל־יְדֵי שְׂאָדָם מִתְחַזֵּק בְּיַמּוּנָה בְּהַקְדוּשׁ־בְּרוּח־הוּא, הוּא מֵאָרִיף אַפּוֹ, וְזוֹכָה לְאַרְיַכַת

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אֲפִים וְסִבְלָנוּת גְּדוּלָה, אֲשֶׁר זֶה הַבְּרָכָה הַגְּדוּלָה בְּיוֹתֵר לְאָדָם — שֶׁהוּא סִבְלָן, וְסוֹבֵל אֶת כָּל הָעוֹבֵר עָלָיו. וְאֵל תַּחֲשַׁב, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁנֵה דְבָר קָל, כִּי עַל זֶה צְרִיכִים גְּבוּרָה עֲצוּמָה, לְהִיּוֹת

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

גָּבוּר, לְכַבֵּשׁ אֶת יִצְרוֹ שֶׁל הַכַּעַס הַבוֹעֵר בּוֹ, וְאִזּוֹ כְּשֶׁאָדָם שׁוֹבֵר אֶת הַכַּעַס, עַל־יְדֵי־זֶה נִקְרָא גָּבוּר הַמְנַצֵּחַ אֶת הַמַּלְחָמָה.

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

(נְדָרִים מֵא.). 'אֵין עָנִי אֲלֹא בְּדַעַת, כִּי דַעַת קָנִית מֵה חֶסְרָת, דַּעַת חֶסְרָת מֵה קָנִית'; לֹא־כֵן כְּשֶׁאָדָם זוֹכָה לְדַעַת הָעֲלִיּוֹן, אֲשֶׁר אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְהִכָּל לְכָל אֲלֻקוֹת גָּמוּר הוּא, וְכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ הוּא שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּח־הוּא, אִזּוֹ הוּא שְׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ, וְאֵף פַּעַם אֵינוֹ מִקְנֵא בְּזוּלָתוֹ, אֶפְלוֹ שְׁאֵין לוֹ אֲלֹא לְחֵם יָבֵשׁ וּמֵיִם בְּמִשׁוּרָה וּבְצִמְצוּמוֹ, וּמַתְלַבֵּשׁ בְּסַמְרִטוּטִים, כִּי הוּא יוֹדֵעַ,

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אֲשֶׁר כֵּף נִגְזַר עָלָיו מִלְּמַעְלָה, וְאִם יִשְׂמַח בְּחֻלְקוֹ, יִזְכֶּה שֶׁהִכָּל יִתְבָּרֵךְ לְטוֹבָה, וּבְאַמְת יִשְׁפַּע עָלָיו שְׁפַע גְּדוּלָה, כִּי אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂשִׁמַּח בְּחֻלְקוֹ. וְצְרִיכִים לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל מַדַּת הַשְּׁמִחָה, כְּמוֹ שְׁאֻמֵּר רַבֵּנוֹ רַ"ל (לְקוּשֵׁי־מוֹתֵר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן כ"ד): מְצוּה גְּדוּלָה לְהִיּוֹת בְּשְׂמִחָה תְּמִיד;

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְאֲמָרָם רַ"ל

שִׁחַה לֵּל צְגוֹרְתּוֹ: הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שְׁנֵאמַר (מִשְׁלֵי טז),

הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים

אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׁמִחַ בְּחֻלְקוֹ: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד עֲשִׂירוּת כְּמוֹ הַשְּׁמִחָה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְצַאת מִמֶּנָּה; הֵינּוּ כְּשֶׁאָדָם מִקְנֵא תְּמִיד בְּזוּלָתוֹ, וְחוֹשֵׁב כְּאִלוֹ לְזוּלָתוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, הוּא שׁוֹרָה תְּמִיד בַּעֲצָבוֹת, בְּמְרִירוּת וּבְדִפְאוֹן. וְכָל זֶה בְּאֵ מַחְמַת חֶסְרוֹן הַדַּעַת. וְכַמְא

זעשרו, השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי שטלטה דזרים טונים הללו שזכרו לעיל שהם החכמה והגזורה והעושר הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו זעניי אלהים ואלדם. ואף אם הזריות לא יכדוהו זעזורם. לכן חזר

וצריכים להכריח את עצמו לבוא אל השמחה, פי גם חכמי הרופאים אמרו, שכל המחלות והחלאים רעים שבאים לאדם, הם מחמת חסרון השמחה; ולכן אשרי מי ששמח תמיד,

התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד זעצמו מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים. יכבד את הזריות: כי מכבדי אכבד. והדברים קל וחומר ומה הקצ"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שזרא זעולמו לא זרא אלא לכבודו מכבד את מכבדיו קל וחומר לזשר ודם: ובוזי יקלו. למדנו ענותנותו של הקצ"ה. לא אמר וזוי אקלל אלא יקלו מעצמם. וכבוד הדיקים הקפיד יותר שנאמר

קכח), יגיע פפיה כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל-א ב), פי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: ב בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה פבחמונה, ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת

(בראשית יב) ומקלך אזור:

ב שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרת. והמתחיל זעזירות קשה לפרוש מהס. ועוד שזכר מצוה מצוה. שזן השמים מסייעין ומזמינים זיד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת כדי לתת לו שכר על שתייהן. וכן שזר עזירה וכו'. פירוש אחר שזכר מצוה מצוה. שכל מה שאדם משתכר ומתענג זעשיית המצוה נחשז לו למצוה זפני עצמה. ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג

שזה עקר העשירות לאדם.

איזהו מכבד המכבד את הבריות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לדעת, פי הכבוד שיהו רק להקדוש-ברוך-הוא ולא לבשר ודם, פי מלא כל הארץ כבודו, והוא תברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ובתוך כל עלמין, ומה שיהו לקחת לעצמו כבוד?! וככל

שאדם מחדיר זעצמו שאין בלעדיו תברך כלל, אז הוא רואה שהכבוד זהו דמיון ושטות גדולה מאד, ובמקום שהוא קבל כבוד, שזה מקטנות הדעת והמחזין, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן רב), אשר כל מי ששכלו קטן יותר, צריך לחלק לו כבוד ביותר, פי כל מה ששכלו יותר קטן, הוא יותר חפץ בכבוד. ולכן מי באמת נקרא "איש מכבד"? שהוא כל-כף נכלל באין סוף ברוך הוא, עד שמאיר עליו מלא כל הארץ כבודו, והוא מלא

כבודו תברך, האדם הזה תמיד יכבד את הבריות, פי מה נקרא חפוש אחר כבוד? אדם הרוצה תשומת-לב, וחפץ שכלם יכבדו אותו, ינשאו ויפארו אותו, ואם לא יתנו לו את הכבוד הראוי, הוא ישבר לגמרי, וכל זה מורה על קטנות דעתו, פי מי שדבוק בחי החיים בו תברך, צוחק מכל העולם כלו, ואינו רוצה בלום, רק את אמתת מציאותו תברך, וממעט בכבוד עצמו ומרבה בכבוד המקום, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן ר); ולכן ראה לכבד את כל הבריות, ותתן להם תשומת לב; ואתה, בני! הדבק את עצמך באין סוף ברוך הוא, ואז לא תצטרך שום דבר, פי אתה תלוי ועומד רק בו תברך.

ב הוי רץ למצוה קלה פבחמונה, ובורח מן העברה, שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה, ששכר מצוה מצוה, ושכר עברה עברה: צריך שתדע, אהובי, בני! שהעקר בזה

העולם הוא הרצון, שאדם ירצה רק את הקדוש-ברוך-הוא, וירושן אליו יתברך, וככל שאדם מתגבר ברצונות חזקים אליו יתברך, אזי נכלל בו יתברך. ואי אפשר להגיע אל שום דבר שבקדשה, רק על-ידי הרצונות החזקים אליו

עֲבָרָה. שְׂשׂוּכַר מִצְוָה, מִצְוָה. וְשׂוּכַר עֲבָרָה, עֲבָרָה:

יתברך, שאז הוא זוכה להוציא מהכח אל הפעל, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן 10); אבל לפני שמוציאים מהכח אל הפעל, שמים מניעות בשביל להגביר את החשק. ודבר זה שיהי על כל פרט ופרט — הן לקיים את המצוות בשלמות, והן ללמד תורה, והן להתקרב להצדיק האמת ולאנשיו, אשר מצד אחד יש לנשמה פסופים ורצונות חזקים להוציא מהכח אל הפעל, אבל מצד שני מתגברים מאד המניעות והעכובים. ובאמת אם היה האדם רואה נפלאות ערבות נעימות התקנה, שיזכה על-ידי קיום המצוות, ועל-ידי למוד תורה, ועל-ידי התקרבות להצדיק האמת, היה משליך הכל, ורץ אחר קיום המצוות ולמוד התורה והתקרבות להצדיק האמת בכל כחו, ולא היה שום מניעה והסתה ודחיה נחשבת בעיניו לכלום. אבל עקר המניעה — מניעות המוח, דהיינו שאין רואה כל זאת בעיניו בתחלה, כי בתחלה בשעה שבא לעשות את המצוה, או ללמד תורה, או להתקרב להצדיק האמת ולתלמידיו, אינו רואה שום דבר, ועל-ידי-זה יש כח להמניעות להשתטח כנגדו למנועו, חס ושלום, וצריך להתגבר בחשק חזק ובכסופים עצומים לשבר את כל המניעות, וזה מה שאמר התנא הקדוש: "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העברה, שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה, ששוכר מצוה מצוה, ושוכר עברה עברה"; כי כל מה שעושין איזו מצוה, זוכין לרצון חזק יותר להשם יתברך, כי זהו התכלית והשוכר של המצוה. ועל-כן "מצוה גוררת מצוה", כי נכנעין ונתבטלין המניעות שמונעין מהמצוה השניה, על-ידי תקף הרצון שזכה על-ידי המצוה הראשונה, כי על-ידי תקף הרצון משברין כל המניעות. ועל-כן "מצוה גוררת מצוה", וכן להפך "עברה גוררת עברה", כי על-ידי העברה, שהיא על-ידי שהתגברו עליו המונעים, שהם המסיתים והמפתים, עד שהעבירוהו מדעתו, עד שלא היה יכול להתגבר בתקף הרצון דקדשה עליהם, עד שעבר מה שעבר, על-ידי-זה התגברו ביותר המניעות, כי כשהקם זה נופל. ועל-כן "עברה גוררת עברה", על-ידי שנגחלש הרצון דקדשה על-ידי העברה. וזהו "ששוכר מצוה מצוה, ושוכר עברה עברה"; כי עקר השוכר של המצוה הוא מצוה, שהיא בחינת רצון, ששם שרש כל המצוות, שהן רצונו יתברך, שרצה שזאת המצוה תהיה כף, וזאת המצוה כף, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ספרי שלח): נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני; ועל-כן בקל יכולין לשוב מכל העברות, אם ירצה באמת, כי העקר הוא הרצון. ותקף כשיתגבר וירגיל את עצמו, שיהיו לו רצונות חזקים דקדשה להתקרב להשם יתברך ולצדיקיו, ולא ירפה את הרצון, בודאי יוכל להתגבר על כל המניעות הבאים, על-ידי העברות וחסטאת געורים שלו, ובודאי ישבר את כלם, ויזכה לחיים נצחיים; כי עקר פגם העברה הוא מה שנגחלש הרצון דקדשה על-ידי העברה, שעל-ידי-זה עברה גוררת עברה, ועל-כן נדמה לו שאי אפשר לו לצאת ממה שגלכד בו, אבל הבחירה חפשית תמיד, ויתשובה קדמה לעולם, והשם יתברך נתן כח באדם, שאפלו אחר כל העברות והחטאים, חס ושלום, יש לו כח עדין להתגבר ברצונות חזקים להשם יתברך, שעל-ידי-זה ישבר כל המניעות ויתקרב להשם יתברך. ועל-כן הזהיר התנא: "הוי רץ

ג אל תהי בז לכל אדם. לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו. אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו:

למַצוּה קִלְהָ, "רַץ" דִּיקָא, פִּי צְרִיכִין לְרוּץ
 לְמַצוּה בְּזִיזוּת גְּדוּלָה, פִּי זֶה סִימָן עַל תִּקְוָה
 חֲשָׁקוֹ וּרְצוֹנוֹ הַחֲזָק. וְעַל־כֵּן "רַץ" לְשׁוֹן "רְצוֹן",
 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד): "מִשְׁכָּנִי אַחֲרֶיךָ
 נְרוּצָה", שֶׁפְּרוּשׁוֹ גַם
 לְשׁוֹן רְצוֹן, כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעֵתִי

ג הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי בְּז לְכָל אָדָם, וְאֵל תְּהִי

מִפִּי רַבְּנוּ ז"ל בְּשֵׁם צְדִיק אֶחָד וְקַלְסָה, פִּי שְׁנֵיהֶם אֶחָד, פִּי הַרִיצָה וְהַזְרִיזוּת הַגְּדוּלָה לְדַבֵּר מַצְוָה,
 זֶה סִימָן עַל תִּקְוָה הַרְצוֹן וְהַחֲשָׁק, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה דִּיקָא זֹכִיךְ לְגַמֵּר הַמַּצְוָה, וְלַעֲשׂוֹת מַצְוָה אַחֶרֶת
 (לְקוּשֵׁי־הַלְכוֹת, בְּרַפְתִּי הַרִיחַ, הִלְכָה ה', אוֹת ה'); וְאֵת זֶה תִּזְכֹּר תָּמִיד, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עוֹבְרִים עַל כָּל
 אֶחָד בְּזֶה הָעוֹלָם כָּל מִינֵי צְרוּת וְיִסוּרִים וּמְכַאֲוִבִים רָעִים, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַנְצִיל מֵהֶם, רַק עַל־יְדֵי
 תִּקְוָה הַרְצוֹן, שֶׁמִּתְחַזֵּק בְּרְצוֹנוֹת חֲזָקִים אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ. וְזֶה עַל־יְדֵי שֶׁהוּא "רַץ לְמַצְוָה קִלְהָ
 כְּבַח־מִוְרָה", פִּי אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה זֶה מַצְוָה קִלְהָ וּמַה זֶה מַצְוָה חֲמוּרָה, פִּי אֲצַלוּ יִתְבַּרֵּךְ הַכֹּל
 חֲשׂוֹב. וְכַמְּאֲמָרֵם ז"ל (חֲלִין קַמְב.): לֹא יִטַּל אָדָם אִם עַל בְּנִים אֶפְלוּ לְטַהֵר אֶת הַמַּצְרַע, וּמַה אִם
 מַצְוָה קִלְהָ, שֶׁהִיא כְּאִיסָר, אֲמָרָה תּוֹרָה (דְּבָרִים כב, ז): "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים", קַל וְחֹמֶר
 עַל מַצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַתּוֹרָה. וּמַה זֶה מַצְוָה קִלְהָ? שְׁלוֹחַ הַקֶּן, וּמַה זֶה מַצְוָה חֲמוּרָה? כְּבוֹד אָב,
 וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵין נִפְקָא מִנִּיהָ אֲצִל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵיזוֹ מַצְוָה שֶׁמְקַיְמִים, פִּי כָּל הַמַּצְוֹת הֵן
 רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּבְרַגְעַ שְׁאֲדָם מְקַיִם מַצְוָה אַחַת, אֶפְלוּ קִלְהָ שֶׁבִּקְלוֹת, זֶה כְּבֹר מוֹשֶׁה אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת
 עוֹד מַצְוָה וְעוֹד מַצְוָה. וְכֵן הוּא בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, מִתְחִילִים בְּדָבָר קָטָן, וּמִמְשִׁיכִים עוֹד,
 עַד שְׂזוֹכִים לְהַדְבִּיק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְלִהְפֹךְ "וּבוֹרַח מִן הָעֲבָרָה"; צְרִיכִים לְבָרַח לֹא לַעֲשׂוֹת
 שׁוּם עֲבָרָה, וְאֶפְלוּ הִרְהוּר רַע פּוֹגֵם מְאֹד, וְכַמוֹ שֶׁגִּלְהָ לְנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּשֵׁי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן
 קיד), אֲשֶׁר הִרְהוּר פּוֹגֵם מְאֹד בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, מְכַל שֶׁפֶן כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא, בַּר מִיָּנֵן,
 "שֶׁמַּצְוָה גּוֹרֶרֶת מַצְוָה, וְעֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבָרָה"; פִּי אִם אָדָם עוֹשֶׂה מַצְוָה אַחַת, זֶה מוֹשֶׁה אוֹתוֹ
 לַעֲשׂוֹת עוֹד מַצְוָה, וְלִהְפֹךְ — אִם אָדָם עוֹשֶׂה עֲבָרָה אַחַת, רַחֲמָנָא לִישׁוֹנָךְ, זֶה מוֹשֶׁה אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת
 עוֹד עֲבָרָה, רַחֲמָנָא לְצַלְךָ. "שֶׁשֶׁכֶּר מַצְוָה מַצְוָה וְשֶׁכֶּר עֲבָרָה עֲבָרָה"; הֵינּוּ שְׁאֲדָם זֹכָה לַעֲשׂוֹת
 אֶת הַמַּצְוָה בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, וְאֵינּוּ רוֹצֵה שׁוּם שֶׁכֶּר, רַק לַעֲשׂוֹת עוֹד מַצְוֹת ה', כְּמוֹכָא בְּדָבְרֵי
 רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּשֵׁי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ה'), אֲשֶׁר זֶה הַשְּׂגַת עוֹלָם הַבָּא בְּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁמִּתְעַנֵּג מִהַמַּצְוָה
 בְּעֲצָמָה, וְלִהְפֹךְ, חֵס וְשִׁלּוּם, כְּשֶׁאָדָם נִפְל בְּנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּא וְעַבֵּר עֲבָרוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלְךָ, אִז
 הוּא חוֹשֵׁב שְׂאֵין טוֹב יוֹתֵר מִעֲבָרוֹת, וְכִשְׁעוֹשֶׂה עֲבָרָה אַחַת, רַחֲמָנָא לְצַלְךָ, רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת עוֹד
 עֲבָרָה, כְּדָגְמַת הַתּוֹלַעַת הַטְּמוּנָה בְּצַנּוֹן, שֶׁנִּדְמָה לָהּ שְׂאֵין טוֹב יוֹתֵר מִזֶּה, לֹא־כֵן כְּשֶׁאָדָם מְחַדִּיר
 בְּעֲצָמוֹ אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, יוֹדֵעַ וְעַד אֲשֶׁר מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהוּא מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין
 וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין וּבַתּוֹף כָּל עֲלָמִין, וְדוּמָם, צוּמָח, חֵי, מְדַבֵּר, הֵם עֲצָם עֲצָמִיּוֹת אֶלְקוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ,
 הוּא כְּבֹר אֵינּוּ רוֹצֵה שׁוּם דְּבָר רַק אֶת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְרַץ אַחֲרָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְאִז מִתְעַנֵּג בְּעֲרָבוֹת
 זִיו יְדִידוֹת שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

ג הוּא הָיָה אוֹמֵר: הֵינּוּ בֵּן עֲזָאִי שֶׁגִּלְהָ לְנוּ אֶת מַעֲלַת הַרְצוֹנוֹת שֶׁל הָאָדָם, אֵיךְ יְכוּל לְהַגִּיעַ לְכָל
 הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אִם רַק יִהְיוּ לוֹ רְצוֹנוֹת חֲזָקִים, וְלֹא יַעֲזוֹב אֶת עֲצָמוֹ בְּשׁוּם פְּנִים וְאָפֶן, וְלִכֵּן
 הָיָה רְגִיל לֹמֵר: "אֵל תְּהִי בְּז לְכָל אָדָם"; אֵל תְּבַזֶּה אֶת שׁוּם אָדָם, כְּאֵלוֹ אֵינּוּ שׁוֹהֵ לְשׁוּם דְּבָר,
 פִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד אִם יִתְחַזֵּק בְּרְצוֹנוֹת חֲזָקִים, אֵין דְּבָר בְּעוֹלָם שֶׁלֹּא יִגִּיעַ אֵלָיו. וְכַמוֹ שֶׁסָּפַר לְנוּ

רבנו ז"ל (ספורי-מעשיות, מעשה ט' מהחכם ותם), ש'החכם אמר לתם: "אתה אל שלי אף פעם לא תוכל להגיע", והתם ענה לו: "אצל הקדוש-ברוך-הוא הפל יכול להיות", ולבסוף החכם נפל לעמקא דתהומא רבא, בביצה גדולה, והתם עלה ונתעלה ונעשה שר על כל השרים. ולכן אסור לבזות את שום בן אדם, כאלו הוא כבר לא יצליח, וממנו כבר לא יהיה שום דבר, כי מה אתה יודע

במעלת הנשמות?! ודבר זה צריכים המחנכים והמלמדים לדעת, ובפרט מלמדי דרדקי, עליהם

מפליג לכל דבר, שאין לה אדם שאין לו שעה ואין לה דבר שאין לו מקום:

לזכור שגם גדולי עולם, שזכו להיות יחידי הדורות, גם-כן היו ילדים קטנים, ועל-ידי תקופת הרצון שלהם, זכו להגיע אל מה שהגיעו. ולכן על כל מחנך ומלמד לזכור, שמכל תלמיד יכול לצמח ולצאת צדיק קדוש ונורא מאד, ולכן אסור לבזות שום תלמיד, אלא לחזקו ולאמצו ולעודדו, ואל יחשב כאלו ממנו כבר לא יהיה שום דבר, אין דבר כזה לבזות אדם, כי בעינינו ראינו, שהיו תלמידים חלשים, והמגיד שעור וראש הישיבה השפילו אותם ורדפו אותם, ולבסוף סלקו אותם מהישיבה, ובסופו של דבר התלמיד לקח את עצמו בידיים, ועלה ונתעלה, והגיע לפי אלה אלפי אלפים ורב רבבות מדרגות גבוהות יותר מהמגיד שעור וראש הישיבה שלו. ולכן אמר התנא הקדוש: "אל תהי בז לכל אדם". ולהפך אמר: "ואל תהי מפליג לכל דבר"; הינו שצריכים לשמר מאד שלא יתרחק לגמרי, כי כמו שאסור לבזות את אף אחד, כי הוא יכול להגיע לכל המדרגות שבעולם, כמו-כן צריכים לדאג לא להפליג ולהרחיק, כי יכול לגרום גם ההפך. ודבר זה רואים בחנוף, שיש מלמדים ומחנכים, שתלמידים אלו מרחקים ומבזים בתכלית הבזיון, והתלמידים על-ידי תקופת רצונם וכסופם מתהפכים ונעשים גדולי ישראל, ולהפך — יש תלמידים שמקרבים ומגדילים אותם יותר מדאי, ולבסוף הם מתהפכים ונתרחקים לגמרי. ולכן אסור להשפיל את זה או להגביה את זה, אלא כלם יהיו בעיניך שווים, כי מחנך ומלמד, מגיד שעור, או ראש ישיבה, צריכים תמיד לזכור, אשר כל התלמידים נקראים בנים, וכשם שאסור לעשות הפרש בין בן לבן, בן אסור לעשות הפרש בין תלמיד לתלמיד, וזהו שאמר התנא הקדוש: "אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לה אדם שאין לו שעה, ואין לה דבר שאין לו מקום"; אסור לבזות את שום תלמיד, ואסור להפליג ולהגדיל יותר מדאי את שום תלמיד, כי אינך יודע מה יהיה עם זה ומה יהיה עם זה, "שאין לה אדם שאין לו שעה, ואין לה דבר שאין לו מקום"; כי כל אדם יכול להגיע למדרגות הכי עליונות, כי כל אחד יש לו את שעת ההצלחה שלו ואת מקום ההצלחה שלו. וזכור כלל זה, אהובי, בני, תמיד! כי תצטרך את זה כל ימי חייה — הן בביתך, שאמרו חכמינו הקדושים (שבת י:): לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת, שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר, ויירו אבותינו למצרים. והן בחוץ, שצריכים מאד לשמר לא לבטל ולבזות את שום בריה, כי אינך יודע איך הוא יוכל לעזר לך אי פעם. וכן אל תפליג ותרחיק ידיעה זו, אשר בן-אדם שאתה חושב שהוא ידיד שלך, מה יכול לגרום לך; כי מצד אחד — אסור לבזות את שום בריה שבעולם, ומצד שני — צריכים להשמר מאד מכל אחד, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (דרה ארץ רבה, פרק ה'): לעולם יהיו כל בני-אדם חשובין לפניך פלסטים, והוי מכבדן כרנן גמליאל. ואז אם תלך בדרך זו, תצליח מאד בחייה — הן לעצמך והן לאחרים. כי כלל זה תחקק היטב

ד מאד מאד הוי שפל רוח. חף על פי שנשאר בדעתך, "שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין מדות הדרכך האמלעית היא המשובחת. נמדת לך דבר שאין לו מקום"; והבן למעשה. הגאווה אינו כן אלא יטה לקנא האחרון של שפלות רוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר. ועוד שרוז בני אדם נכשלים זה ולא דדילי אינשי מינה. לכך ריך לעשות לה הרחקה **רבי לויטס איש יבנה** אומר, **מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה**. ימירה:

(ערויבין גר.) על הפסוק (במדבר כא, יח): "וממדבר מתנה", מאי דכתיב וממדבר מתנה? אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו, תלמודו מתקנים בידו, ואם לאו — אין תלמודו מתקנים בידו; וצריכים לשבר את גאותו, ולהגיע אל תכלית השפלות, כי צריך האדם להקטין את עצמו לפני גדולים ממנו, ולפני בני אדם כערכו, ולפני קטנים ממנו. ולפעמים הוא בעצמו קטן שבקטנים, וצריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, ונדמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, כמו שכתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו"; וזה מה שפזוהירנו התנא הקדוש: "מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה"; וכתב מוהרנ"ת ז"ל (לקוטי הלכות, ערלה, הלכה ה', אות ב'), שפל זה הוא סוד שלש שני ערלה ונטע רבעי; כי איתא, ששלש שני ערלה הם כנגד השלש קלפות הטמאות לגמרי, ונטע רבעי הוא כנגד בחינת נגה, שהוא מערב טוב ורע. ואלו הארבע קלפות צריך כל אדם לבטלן ולשברן, כי זה עקר הנסיון והבחירה של האדם — לעמד כנגד כל המדות הרעות הנמשכות מאלו הארבע קלפות הקודמות לפרי, ועל ידי זה יזכה לפרי. וכלל כל המדות רעות כלולים בגאות, שהוא עבודה זרה, שהוא ההפך מהתורה, שעקרה ענוה, בחינת אין, כי כלל כל התורה הוא לבטל עצמו בתכלית הבטול, עד שיהיה נכלל באין סוף ברוף הוא, ויהיה בטל ומבטל בו יתברך, וזה עקר השלמות. אבל מדת הגאות היא ההפך מזה, כי גאות פלויה מכל הארבע קלפות: רוח סערה, וענן גדול, ואש מתלקחת, וקלפת נגה, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן פב), ואי אפשר לשברן, אלא על ידי מדת השפלות, דהינו להיות שפל וקטן כנגד גדולים ובינונים וקטנים, שהם כנגד השלש שני ערלה, ועוד צריך להקטין ולבטל את עצמו, עד שיהיה שפל לגמרי בעיניו, למטה ממדרגת עצמו, שזה נטע רבעי. וזה שפזוהיר התנא הקדוש ואומר: "מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה"; ומזכיר פעמים 'מאד', שהוא גימטריה מ"ה, כי צריך להיות בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, כמו שאמר משה רבנו (שמות טז, ח): "ונחננו מה, לא עלינו תלונותיכם כי על הוי"ה"; כי הוא היה כל-כף בטל ומבטל באין סוף ברוף הוא, עד שהחזיק את עצמו כאין לגמרי, שזה מה שנאמר אצלו (במדבר יב, ג): "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"; ולכן זכה להוריד את התורה. ולהפך — מי שהוא בעל גאווה, הוא אינו יכול להוריד תורה כלל, כי מי שיש לו איזו גאות למעלה ממדרגתו, שרוצה לדמות עצמו לגדולים או לבינונים, או אפלו לקטנים, ובאמת הוא קטן מכלם, כי הוא קטן שבקטנים, ומחמת גאותו, הוא גדול בעיניו למעלה ממדרגתו, ולכן לא רק שהוא אינו יכול להוריד תורה לאחרים, אלא גם לעצמו הוא אינו יכול ללמד, כי בעל גאווה קשה לו מאד ללמד, כי התורה אי אפשר לה לסבל בעל גאווה. ולא בחנם שהתנא הקדוש מאד מבקש

אֵת הָאָדָם, שְׁיִהְיֶה שְׁפַל רוּחַ, וַיִּזְכֹּר אֶת אַחֲרִיתוֹ, "שִׁתְּקוֹת אָנוּשׁ רַמָּה"; וְלִכְן לָמָּה לוֹ לְהִתְנַאֲוֹת
עַל הַזּוּלָת? ! וְרוּאִים, שְׁכַל הַצְּרוּת וְהִיסוּרִים וְהַמְרִירוֹת שְׁבָאִים לְאָדָם, זֶה רַק מִחֲמַת גְּאוֹת וַיִּשּׁוּת,
וְזֶה מָה שֶׁמֶרְחַק אוֹתוֹ מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וַיִּכְמַאֲמֶרם וְ"ל (בַּמִּדְבָּר וּבָה, פְּרָשָׁה יג): "גְּאוֹת אָדָם
תִּשְׁפִּילְנֻהוּ" — זֶה תְּבוֹר וְכַרְמֶל, שְׁבָאוּ מִתְנַאֲוִים לוֹמַר, שְׂאָנוּ גְבוּהִים, וְעַלִּינוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
נוֹתֵן אֶת הַתּוֹרָה, "וּשְׁפַל רוּחַ יִתְמַךְ כְּבוֹד" — זֶה
סִינִי, שֶׁהַשְּׁפִיל אֶת עַצְמוֹ, וְעַל-יְדֵי כֶּף תִּמְךָ הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא כְּבוֹדוֹ עָלָיו,

וְנִתְּנָה הַתּוֹרָה עָלָיו. וְלִכְן אֲשֶׁרֵי מִי שְׁזוּכָה לְבַטֵּל אֶת הַגְּאוֹת וְהַיִּשּׁוּת שְׁלוֹ, עַד שְׁנִכְלָל לְגַמְרֵי בְּאֵין
סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּמִמְשִׁיף עַל עַצְמוֹ אוֹר וְזִיו וְחַיּוּת וּדְבִקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂהוּ.

ה פֶּל הַמְּחַלְל שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֵר נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בַּגְּלוּי: צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאָדָם צָרִיף
לְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וַיִּזְכֹּר, אֲשֶׁר אֶצְלוֹ יִתְבַּרַךְ נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קלט,
יג): "גַּם חִשֵּׁף לֹא יִחֲשִׁיף מִמֶּךָ וְלִילָה כִּיּוֹם יֵאִיר כַּחֲשֻׁכָה כְּאוֹרָה", וּכְתִיב (יִרְמְיָה כג, כד): "אִם יִסְתֵּר
אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נֶאֱמַר הַנְּיָה", הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא נֶאֱמַר הַנְּיָה";
וְדָרְשׁוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תַּנְחוּמָא נְשֵׂא): הַנּוֹאֵף אוֹמֵר: אֵין בְּרִיָּה יוֹדֵעַ בִּי, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, וְאוֹמֵר: "אִם יִסְתֵּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים, וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נֶאֱמַר הַנְּיָה",
הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא נֶאֱמַר הַנְּיָה" (יִרְמְיָה כג, כד); כִּף דִּרְךָ שֶׁל עוֹבְרֵי עֲבֻרוֹת,
מְשַׁמְרִים שְׁעַת אֶפְלָה, שְׁעַת נֶשֶׁף, שְׁלֹא יִרְאֶה אוֹתוֹן בְּרִיָּה, וְכִף נֶאֱמַר: "וְעֵין נֹאֵף שְׁמֵרָה נֶשֶׁף"
(אֵיּוֹב כד, טו); וְכֵן הַגְּנָבִים מְשַׁמְרִים שְׁעַת הַחֶשֶׁף, שְׁנֶאֱמַר (שֵׁם טו): "חֲתֵר בַּחֶשֶׁף בְּתִים", וְכֵן הוּא
אוֹמֵר (יִשְׁעִיָה כט, טו): "הוּי הַמַּעֲמִיקִים מִהַנְּיָה לְסִתֵּר עֲצָה, וְהִיָּה בְּמַחֶשֶׁף מַעֲשִׂיהֶם"; קֶשֶׁה הַנּוֹאֵף
וְהַגְּנָב שֶׁמְסַלְקִין אֶת הַשְּׂכִינָה, כְּבִיכּוֹל, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְלֹא אֶת הָעֲלִיוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים,
שְׁנֶאֱמַר (יִרְמְיָה כג, כד): "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא", וּבְמִקּוֹם שֶׁהֵן בְּאֵין לְנֹאֵף וְלַגְּנָב
כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֵׁם, שְׁנֶאֱמַר (יִשְׁעִיָה ו, ג): "מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"; וְהַנּוֹאֵף אוֹמֵר:
סִלַּק אֶת עַצְמֹהּ, וְתֵן לִי מְקוֹם לְשַׁעָה, הַדְּבָר קֶשֶׁה עַד מְאֹד, כְּבִיכּוֹל, הוּא אָרֶף אֲפִים, וְנוֹתֵן לוֹ
מְקוֹם לְשַׁעָה, שְׁנֶאֱמַר (אֵיּוֹב יא, יא): "כִּי הוּא יָדַע מְתִי שְׂוֹא וַיִּרְא אֲנִי" וְגו'; וְאוֹמֵר: "וְסִתֵּר פָּנִים
יִשִּׁים", הַנְּיָה "וְעֵין נֹאֵף שְׁמֵרָה נֶשֶׁף לֹא תִשׁוּרְנֵי עֵין"; וּמָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה? "וְסִתֵּר
פָּנִים יִשִּׁים", יוֹשֵׁב סִתֵּר יִשִּׁים פָּנִים שֶׁל נֹאֵף בְּאוֹתוֹ הָעֶבֶר, שֶׁהָרִי הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֵפֶת מְבַקְשִׁין שְׁלֹא
תִתְעַבֵּר, אֲלֹא שִׁיעֲשׂוּ תִאֲוֹתָן בְּלֶבֶד, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְפָרְסְמוֹ בְּעוֹלָם, הַנְּיָה "וְסִתֵּר פָּנִים יִשִּׁים",
כְּדִי שִׁידְעוּ הַבְּרִיּוֹת וַיִּאֲמְרוּ: בְּנֹדָאֵי שְׁפָנִים שֶׁל זֶה הֵן פְּנֵי הַנּוֹאֵף, שֶׁצָּר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צוּרַת
הָעֶבֶר כְּדָמוֹת הַנּוֹאֵף, הַנְּיָה "וְסִתֵּר פָּנִים יִשִּׁים", לְפִיכֶף נִקְרָא זַמ"ה, שֶׁהֵן כּוֹפְרִים שְׁנִיָּהֶם וְאוֹמְרִין:
אֵין אָנוּ יוֹדְעִין זֶה-מָה, הָרִי שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְהַסְתֵּר מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ. וְאִם אָדָם חוֹשֵׁב שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַסְתֵּר
מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ, וְלַעֲשׂוֹת מָה שֶׁהוּא רוֹצֵה, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִגְלֶהוּ וַיִּפְרָסְמֶהוּ. וּבְכָל עֲבָרָה יֵשׁ הַפְּרָשׁ
בֵּין שׁוֹגֵג וּבְמִזִּיד, לֹא-כֵן בְּחִלּוּל הַשֵּׁם, שְׂאִם מִתְחַלְל שְׁמוֹ יִתְבַּרַךְ עַל יְדוֹ, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ
מוֹחֵל לוֹ, וּמְפָרְסְמוֹ לְרַבִּים, שְׁזֶה אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מִזִּיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם, אִם לֹא שִׁיָּשׁוּב בְּתִשׁוּבָה
שְׁלָמָה, עַד שְׁיִהְיֶה מוֹכֵן לְמִסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם. כִּי כִּף אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (יִוְמָא
פ.ו): שְׁלִשָּׁה הֵן, וְתִשׁוּבָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, עֶבֶר עַל עֲשֵׂה וְשִׁב, אֵינוֹ זֶה מִשָּׁם, עַד שְׁמוֹחֲלִין לוֹ,

דַּאת אָמַר (בראשית מט, לג): "וַיֵּאסֶף רַגְלָיו אֶל הַמֶּטֶה", דְּהָא אוּדֵי חֲטָאוֹי וְצָלִי עֲלֵיהוּ הַשְּׁתָּא בְּעֵי לְאַתְכַּנְשָׁא לְגַבֵּי הַהוּא אֵילְנָא דְמוֹתָא וּלְמַנְפַּל וְלִימָא לְגַבֵּיהּ "אַלִּיף הַנְּי"ה נַפְשֵׁי אֶשְׂא" בְּקַדְמִיתָא יְהִיבְנָא לָךְ בְּפַקְדוֹנָא, הַשְּׁתָּא דְקִשְׁרִנָּא יְחוּדָא וְעִבְדִּינָא עֲבָדָא וּמְלוּלָא כְּדַקָּא יְאוּת וְאוּדִינָא עַל חֲטָאוֹי הָא נַפְשֵׁי מְסִירָנָא לָךְ וְדַאי וַיְחַזֵּי בַר נֶשׁ גְּרַמְיָה כְּאֵלוּ פְטִיר מִן עֲלָמָא דְנַפְשֵׁיהּ מְסִיר לְהַאי אַתְר דְמוֹתָא, בְּגִין כֶּף לָא אֵית בֵּיה נָא וְדָא וְדָא אֵילְנָא דְחַיִּי הוּא, וְהַאי אֵילְנָא דְמוֹתָא הוּא, וְהָא קָא מִשְׁמַע לֵן דְרִנָּא דְמַלְא דְאֵית חוּבִין דְלָא מְתַכְפְּרִין, עַד דְאַתְפְּטִיר בַּר נֶשׁ מִעֲלָמָא, הִדְא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה כב, יד): "אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמְתּוּן", וְהַאי יְהִיב גְּרַמְיָה וְדַאי לְמוֹתָא, וּמְסִיר נַפְשֵׁיהּ לְהַאי אַתְר לָאו בְּפַקְדוֹנָא כְּמָה בְּלִילְיָא, אֶלָּא כְּמָאן דְאַתְפְּטִיר מִן עֲלָמָא וְדַאי וְתַקוּנָא דָּא בְּעֵי בְּכּוּנָא דְלָבָא וּכְדִין קִדְשָׁא בְּרִיף הוּא מְרַחֵם עֲלוּי וּמְכַפֵּר לֵיה לְחוּבֵיהּ, וְכַּאֲהוּ הוּא בַר נֶשׁ דְיִדְעַ לְמַפְתִּי לֵיה וּלְמַפְלַח לְמַאֲרִיָּה בְּרַעוּתָא וּבְכּוּנָא דְלָבָא וְוִי לֵיה לְמָאן דְאַתִּי לְמַפְתִּי לְמַאֲרִיָּה בְּלָבָא דְחִיקָא וְלָא בְּרַעוּתָא כְּמָה דַּאת אָמַר (תהלים עח, לו): "וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיָּהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ וּלְבָבָם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ", הוּא אוּמַר (שם כה, א): "אַלִּיף הַנְּי"ה נַפְשֵׁי אֶשְׂא", וְלָאו כָּל מְלוּי אֶלָּא בְּלָבָא רְחִיקָא הָא גְּרַם עֲלֵיהּ לְאַסְתְּלָקָא מִעֲלָמָא עַד לָא מְטוּן יוֹמוֹי בְּזַמְנָא דְהַאי אֵילְנָא אַתְעַר בְּעֲלָמָא לְמַעַבְד דִּינָא. וְעַל דָּא בְּעֵי בַר נֶשׁ לְאַדְבָּקָא נַפְשֵׁיהּ וְרַעוּתֵיהּ בְּמַאֲרִיָּה, וְלָא יִיתִי לְגַבֵּיהּ בְּרַעוּתָא פְּדִיבָא בְּגִין דְכְּתִיב (שם קא): "דוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנַגֵּד עֵינָיו", מַאי "לֹא יִכּוֹן"? אֶלָּא בְּשַׁעֲתָא דְהוּא אַתְקִין גְּרַמְיָה לְהַאי וְלַבֵּיהּ רְחִיקָא מְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא קָלָא נְפִיק, וְאָמַר לֹא יִכּוֹן לְנַגֵּד עֵינָיו, הֲרִי שְׁלֵף לְפָנֶיהּ, אִם אָדָם מְכּוֹן בְּאַמַּת לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה נִפְטֵר מִמִּיתָה, אֶפְלוּ שְׂכָר עֹבֵר עַל חֲטָא שֶׁל חֲלוּל הַשֵּׁם. וְלָכֵן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי!

שְׁנַאֲמַר (ירמיה ג, יד): "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים", עֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה תַשׁוּבָה, תַשׁוּבָה תּוֹלָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר, שְׁנַאֲמַר (ויקרא טז, ל): "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם", עֹבֵר עַל פְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִּין וְעֲשֵׂה תַשׁוּבָה, תַשׁוּבָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים תּוֹלִין, וְיִסּוּרִין מְמַרְקִין, שְׁנַאֲמַר (תהלים פט, לג): "וּפְקַדְתִּי בְשִׁבְט פִּשְׁעִים וּבִגְנוּעִים עֲוֹנִים", אֶבֶל מִי שֵׁישׁ חֲלוּל הַשֵּׁם בְּיָדוֹ, אֵין לוֹ כַּח בְּתַשׁוּבָה לְתַלוּת, וְלֹא בְיוֹם הַכַּפּוּרִים לְכַפֵּר, וְלֹא בְיִסּוּרִין לְמַרְק, אֶלָּא פְלֵן תּוֹלִין, וּמִיתָה מְמַרְקָת, שְׁנַאֲמַר (ישעיה כב, יד): "וְנִגְלָה בְּאֵזְנֵי הַנְּי"ה צְבָאוֹת, אִם יִכַּפֵּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמְתּוּן"; וְלָכֵן, אֶהוּבִי, בְּנִי! רָאָה לְקַחַת אֶת עֲצָמָךְ בְּיָדֶיךָ, אִם אַתָּה יוֹדֵעַ שְׁעֵבַרְתָּ עַל חֲלוּל הַשֵּׁם, חַס וְשְׁלוֹם, רָאָה לְקַבֵּל עַל עֲצָמָךְ בְּכָל יוֹם וּבְכָל שַׁעֲה לְמַסֵּר אֶת עֲצָמָךְ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, וּבְזֶה תִפְטֹר מִעוֹן מִיתָה מְשֻׁנָּה, וּבְכַפֵּר בְּשַׁעֲה שְׁנוּפֵל עַל פְּנֵיו, בַּעַת נְפִילַת אִפְסִים בְּבִקְרָא, וְאוּמַר פְּסוּק (תהלים כה, א): "לְדוֹד אֵלֶיךָ הַנְּי"ה נַפְשֵׁי אֶשְׂא", וּמְכּוֹן לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, אֵינוֹ זֶו מְשֻׁם, עַד שְׁמוּחִלִּים לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו, וְנִמְשַׁכַּת עֲלוּי בְּרַכָּה וְיִשׁוּעָה. כְּמוֹכָא (זֶהר וַיִּקְהַל רג): בְּהִיא שַׁעֲתָא נְטִלָא כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל בְּרַכְאָן, וְשַׁעֲתָא דְרַעוּתָא הוּא לְמַסֵּר נַפְשֵׁיהּ לְגַבֵּיהּ וְלַמִּיָּהֵב לֵיה נִשְׁמַתָּא בְּרַעוּתָא דְלָבָא כַּד נִפְלִין עַל אַנְפִּין וְאַמְרִין (תהלים כה, א): "אַלִּיף הַנְּי"ה נַפְשֵׁי אֶשְׂא", דִּיכּוֹן לְבַה וְרַעוּתֵיהּ לְגַבֵּיהּ לְמַמְסָר לֵיה נַפְשָׁא בְּרַעוּתָא שְׁלִים, עֵין שֵׁם; וּבְלָבָד שִׁיְהִיָּה בְּלָב אַמַּת וּבְלָב טְהוֹר, כְּמוֹכָא (זֶהר בְּמַדְבָּר קכא): תָּא חַזִּי כִּיּוֹן דְבַר נֶשׁ עֹבֵד צְלוּתָא כְּגוֹנָא דָּא בְּעֲבָדָא וּבְמְלוּלָא וְקִשְׁרִין קִשׁוּרָא דִּיחֻדָּא אֶשְׁתַּכַּח דְעַל יְדֵיהּ מְתַבְּרָן עֲלָאִין וְתַתְּאִין, כְּדִין בְּעֵי לֵיה לְבַר נֶשׁ לְאַחְזָאָה גְּרַמְיָה בְּתַר דְסִים צְלוּתָא וְעַמִּידָה כְּאֵלוּ אַתְפְּטִיר מִן עֲלָמָא דְהָא אַתְפְּרַשׁ מִן אֵילְנָא דְחַיִּי וְכְנִישׁ רַגְלוּי לְגַבֵּי הַהוּא אֵילְנָא דְמוֹתָא דְאַתְדַּר לֵיה פַּקְדוֹנֵיהּ כְּמָה

להתחזק בְּיָתֵר שְׁאֵת וּבְיָתֵר עֹז, וּתְקַבֵּל עַל וְהַלּוּמֵד עַל מִנַּת לַלְמֹד מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ לַלְמוּד
 עֲצָמָה בְּכָל יוֹם בְּעֵת אֲמִירַת תַּחֲנוּן וּנְפִילַת וּלְלַמֵּד. גְּרַסִּינָן. וְהִכָּא פִירוּשָׁא. הַלּוּמֵד עַל מִנַּת לְהוֹיֵת
 אֲפִים, לְמַסֵּר אֶת נַפְשָׁךְ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְכֵן נוֹהֲגִים תָּמִיד עוֹסֵק צְמוּרָה וְאִין צִדְעָמוּ לְהוֹיֵת גּוּמַל חֲסָדִים
 צְדִיקִים קְדוּשִׁים, שְׁבַמְשָׁךְ כְּמָה פְּעָמִים בַּיּוֹם עִם הַצְּרוּת. כִּרְצָה דַעֲסִיק צְמוּרָה וְלֹא עֲסִיק בְּגַמְלִוֹת
 אוֹמְרִים: "הִנְנִי מוֹכֵן וְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל בֶּנּוּ אוֹמֵר, חֲסָדִים אֵף עַל גַּז דְּלִצְעֵי לִי
 וּמְזַמֵּן לְמַסֵּר אֶת נַפְשִׁי עַל לַעֲסוּקֵי נְמֵי בְּגַמְלִוֹת חֲסָדִים
 קְדוּשׁ הַשֵּׁם בְּלֵב אֲמֵת הַלּוּמֵד עַל מִנַּת לְלַמֵּד, מְכַל מִקּוּס מִסְפִּיקִין צִדּוֹ
 וּבְלֵב גְּבוּרָה", וְעַל-יְדֵי-זֶה לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד. לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד וְלִמְשַׁנְמוּ
 הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹחֵל

לְהֵם, אֲפִלוּ שְׁאִין בְּהֵם אֲלֵא נִדְנוּד שֶׁל חֲטָא, הֵם כְּבָר מוֹסְרִים אֶת נַפְשָׁם עַל קְדוּשׁ הַשֵּׁם,
 וְעַל-יְדֵי-זֶה הֵם עוֹלִים מַעְלָה מַעְלָה. וּמְכַל שְׁפָן, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אִם אֲתָה יוֹדֵעַ, שְׂיֵשׁ לָךְ עוֹן שֶׁל
 חֲלוּל הַשֵּׁם, רְאֵה לְמַסֵּר אֶת נַפְשָׁךְ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְהַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִמְחַל לָךְ עַל כָּל עוֹנוֹתֶיךָ,
 כִּי מִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה, וְאִין לָךְ עוֹד דְּבָר שְׂמִכְפָּר לְאָדָם, כְּמִי שְׂמִקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ לְמַסֵּר אֶת נַפְשׁוֹ
 עַל קְדוּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁרִי לוֹ! וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

וְהַלּוּמֵד תּוֹרָה עַל מִנַּת לְלַמֵּד מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר
 עָקַר שְׁלֵמוֹת לְמוּד הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, הוּא לְלַמֵּד עִם אֲחֵרִים, וּלְקַרְבָם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ,
 וְכִמוֹ שְׂאֵמֵר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּשֵׁי-מוֹתֵרֵין חֶלֶק א', סִימָן יד), אֲשֶׁר צְרִיכִים לְהִשְׁקוֹת אוֹתָם שְׂמִבְחוּץ עִם
 תּוֹרָה, וְכֵף לְקַרְבָם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ; כִּי כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא, אֲזִי מִתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשֵׁים צוּאִים, שֶׁהֵם הַמּוֹנְעִים
 אוֹתוֹ לְהִתְקַרֵב אֶל הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲבָל כְּשֶׁמִּשְׁקִין אוֹתָם עִם תּוֹרָה, יְכוּלִים לְקַרֵב אוֹתָם,
 וְלְהוֹרִיד מֵהֵם אֶת הַבְּגָדִים צוּאִים, אֲשֶׁר מִשֵּׁם בָּאוֹת כָּל הַמְּנִיעוֹת לְחֹזֵר בְּתַשׁוּבָה שְׁלָמָה אֵלָיו
 יִתְבָּרַךְ. וְהֵנָּה עַל-פִּי-רַב מִי שְׂרוּצָה לְחַגֵּר מְתָנִיו וּלְקַרֵב רְחוּקִים, אֲשֶׁר אִין עוֹד דְּבָר יוֹתֵר גְּדוֹל
 מִזֶּה, כִּי אֲשֶׁרִי מִי שְׂאוּחֹז בִּידֵי אֲחֵרִים וּמְקַרְבָם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְכִמּוּבָא (וְהֵר תְּרוּמָה כַּח:): זִכְרָא בְּעֵי
 לְמַרְדָּךְ בְּתֵר חֲבָא וּלְמַקְנֵי לִיָּה בְּאֵגֵר שְׁלִים בְּגִין דִּיעֵבֵר מְנִיָּה הֵהוּא זְהֵמָא וְיִתְכַפֵּיא סְטָרָא אַחְרָא
 וְיַעֲבִיד לְנַפְשִׁיהָ בְּגִין דִּיתְחַשֵּׁב עָלֶיהָ כְּאֵלוֹ הוּא בְּרָא לִיָּה, וְדָא אִיהוּ שְׂבָחָא דִּיסְתַּלַּק בֵּיהָ יְקָרָא
 דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יִתִּיר מִשְׂבָּחָא אַחְרָא, וְאִסְתַּלְקוּתָא דָּא יִתִּיר מִכְּלָא. מֵאִי טַעֲמָא? בְּגִין דְּאִיהוּ
 גָּרִים לְאִכְפֵּיא סְטָרָא אַחְרָא וְלְאִסְתַּלְקָא יְקָרָא דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְעַל דָּא כְּתִיב בְּאַהֲרֹן (מְלָאכִי ב,
 ו): "וּרְבִים הִשִּׁיב מַעוֹן", וְכְתִיב (שֵׁם ה): "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ", תָּא חֲזִי כָּל מָאן דְּאִחִיד בְּיָדָא דְּחִיבָא,
 וְאִשְׁתַּדַּל בֵּיהָ לְמַשְׁבַּק אַרְחָא בִּישָׂא אִיהוּ אִסְתַּלַּק בְּתַלַּת סְלוּקִין, מַה דְּלֵא אִסְתַּלַּק הָכִי בֵּר נִשׁ
 אַחְרָא גָּרִים לְאִכְפֵּיא סְטָרָא אַחְרָא, וְגָרִים דְּאִסְתַּלַּק קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּיקְרִיָּה. וְגָרִים לְקִימָא כָּל
 עֲלָמָא בְּקִיּוּמִיָּה לְעִילָא וְתַתָּא, וְעַל הָאִי בְּרִי-נִשׁ כְּתִיב: "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם", וְזָכִי
 לְמַחְמֵי בְּנִין לְבָנוּי, וְזָכִי בְּהָאִי עֲלָמָא וְזָכִי לְעֲלָמָא דְּאִתִּי, כָּל מְאִרֵי דִּינִין לֹא יִכְלִין לְמִידֵן לִיָּה
 בְּהָאִי עֲלָמָא וּבְעֲלָמָא דְּאִתִּי. עָאֵל בְּתַרְיִסָר תַּרְעִי וְלִית מָאן דִּימְחִי בְּיָדֶיהָ. וְעַל דָּא כְּתִיב (תְּהִלִּים
 קיב, ב): "גְּבוּר בְּאֶרֶץ יִהְיֶה זִרְעוֹ דּוֹר יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ", "הוֹן וְעֲשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לְעַד", "זִרְח
 בַּחֲשָׁךְ אֹר לִישְׂרָאֵל וְגו'; וְלָכֵן כְּשֶׁאָדָם רוּצָה לְקַרֵב רְחוּקִים, בָּא לוֹ הַיֵּצֵר הָרַע, וְאוֹמֵר לוֹ: אִם
 אֲתָה תַעֲסֵק בְּקְרוֹב רְחוּקִים מְתִי תַעֲשֶׂה גַם לְבֵיתְךָ? ! וּמוֹנֵעַ וּמַעֲפֵב אוֹתוֹ. וְלָכֵן בָּא הַתַּנָּא וּמְחַזֵּק
 אוֹתָךְ, וְאוֹמֵר: "הַלּוּמֵד תּוֹרָה עַל מִנַּת לְלַמֵּד, מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד", יִהְיֶה לָךְ עוֹד זְמַן
 לְלַמֵּד בְּעֲצָמָה, וְכֵן לְלַמֵּד לְאֲחֵרִים. אֲבָל אִם תִּמְסֹר אֶת נַפְשָׁךְ לְקַרֵב רְחוּקִים בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ מִמֶּשׁ,

נעשית: והלומד על מנת לעשות. שהוא רוצה עד שתלמד אותם איך לקיים את המצוות, לעסוק בתורה ולהיות גם כן גומל חסדים כחזי ובפעל ממש תעסק עמם, על-ידי-ינה תזכה דעסיק בתורה וזגמילות חסדים. מספיקין זידו להשלים מחשבתו. וזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. וללמד, לשמור ולעשות"; הינו פי לא די בלמוד

עם אחרים, אלא למסר את נפשו, ולהכניסם אל ביתו, ולתן להם לאכל ולשתות ובגד ללבש, ולדאג לצרכי הגשמיות שלהם, ואחר-כך ללמדם, שזו עבודה יותר קשה, ואזי זוכה גם הוא לכל טוב אמתי ונצחי. וכעין

**הלומד על מנת לעשות,
מספיקין בידו ללמד וללמד
לשמור ולעשות. ז רבי צדוק
אומר, אל תפרש מן הצבור
ואל תעשה עצמך פעורכי
הדינים אל תעשם עטרה**

יש מפרשים הלומד על מנת ללמד כשזיל שיקרא רב. וגורסין אין מספיקין זידו ללמוד וללמד. וזרוב הספרים מנאמי כגירסא ראשונה ועיקר: ז ואל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר אלמוד כשזיל שאקרא

שאמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא פה:) כי הוו מינצו רבי חנינא ורבי חיאי, אמר ליה רבי חנינא לרבי חיאי בהדי דידי קא מינצית, חס וחלילה, אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפלפולי, אמר ליה רבי חיאי לרבי חנינא בהדי דידי קא מינצית, דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל, מאי עבידנא, אזלינא ושרינא פיתנא וגדילנא גישבי וצידנא טבי ומאכילנא בשריהו ליתמי, ואריכנא מגילתא, וכתבנא חמשה חמשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חמשי, ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי ואמרנא להו עד דהדרנא, ואתינא איקרו אהדדי, ואתנו אהדדי, ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל. הינו דאמר רבי פמה גדולים מעשי חיאי, פי "והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמד וללמד, לשמור ולעשות"; ואל יאמר: מאחר שאני צריך לטרח לשמור ולעשות עם אחרים, מתי אעשה גם לביתי?! אל תאמר זאת, פי חכמינו הקדושים הפליגו במעשה רבי חיאי, והבן למעשה.

ז אל תפרש מן הצבור: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין לך עוד דבר יותר חשוב מלהתאחד יחד עם נשמות ישראל. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נה), אשר צב"ר ראשי תבות: צדיקים, בינונים, רשעים, שזה נקרא תפלה בצבור; פי בצבור יש שלש פתות: צדיקים, בינונים, רשעים, ומכרחים להתאחד יחד, וזה עקר שלמות התפלה. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות ח.): אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין; ואמרו (פרייתות י.): כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית; שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הפתוב עם סממני הקטרת. והתפלה היא במקום תענית, ולכן צריכים להתאחד עם כלל נשמות ישראל. וזהו שמזהיר התנא הקדוש: "אל תפרש מן הצבור", אלא החזק את עצמך יחד עמם, ואל תאמר: "אני לא יכול להתפלל עם הצבור, כי מבלבלים אותי הרשעים", אין זאת אלא עוונותיך שמבלבלים אותך, ואלו שזוכים להתקשר עם כלל נשמות ישראל בעת התפלה — זוכים לעצמם ומזכים לאחרים. "ואל תעשה עצמך פעורכי הדינים"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר צריכים להשמר מאד מאד מלדון בני אדם, פי טבע של בני-אדם לדון תכף-ומיד את הזולת, ובפרט כשרואה אצלו איזו עולה, הוא כבר דן אותו לכף חוב. וכן מזהיר אותך התנא הקדוש: "ואל תעשה עצמך פעורכי הדינים"; וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (סוטה מא:): מיום שגבר אגרופה של חנפה, נתעונו

הדינין ונתקלקלו המעשים, ואין אדם יכול לומר לחברו: מעשי גדולים ממעשיך; וצריכים להזהר בדבר זה מאד מאד, לא לעשות עצמו פְּעוּרָה דין, ולדון את חברו. ורַבְנּוּ ו"ל הִזְהִירוּנוּ

ומייב מיתה זידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שימור החינוקות כלצד שמשמרין אותן שלא יפגעו ויזיקו ושכר פיסוק טעמים. שאין הרב מייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים

אבל שכר לימוד אסור ליטול. דכתיב (דברים ד) ואותי כוה ה' צעמ ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים. כאשר כוה ה' אלהי מה אני צמס אף אתם צמס. וכן הדיין אסור ליקח שכר פסוק הדין אלא שכר צטלה כלצד דבר שהוא ניכר כמה מפסיד מצטול מלאכתו כדי לשמוע טענות צעלי הדין וכלצד שיטול משניהם צשוה ואס נוטל יותר מזה דיניו צטלים.

תעשם צטרה להתגדל בהם, ולא קרדם לחפור בהם; צריף שתדע, אהובי, בני! פשאתה לומד תורה — תלמד לשמה, לשם אל עולם, ולא תרצה ללמד על מנת שתהיה רב רבנן, רבי וגאון ומקבל, אלא ללמד למענו יתברך, לדבק את עצמך באור האין סוף ברוך הוא. וכמו שאמר רבנו ו"ל (ספר המדות, אות למוד, סימן י'): כל ידיעה בזמנא שפטי התורה — הן מצוות שבין אדם לחברו והן מצוות שבין אדם לקונו, הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש. ואם היית יודע מעלת הלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, היית שוקד יומם ולילה בלמוד תורה בסדרן: מקרא, משנה, תלמוד, בבלי, ירושלמי, תוספתא, וכל המדרשים כלם, וספרי הזהר והתקונים, וכל כתבי האריז"ל, וספרי חסידות ומוסר. ואמרו (זהר שלח קס): זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא לשמה, דהא מתקשרי בקדשא בריך הוא ממש, ואקרון אחים ורעים הדא הוא דכתיב (תהלים קכב, ח): "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך"; "וכך היה הלל אומר: ודאשתמש בתגא, חלף"; מי שהוא משתמש בכח התורה לצרכו, לצורך עצמו, הוא חולף מן העולם, הינו שנפטר בקצור ימים, רחמנא לישזבן. ובפרט אלו שמשתמשים בקבלה מעשית, הם מסכנים את עצמם מאד מאד, כי המשביע מלאכים וכדומה, מביא על עצמו עניות ויסורים ומיתה, רחמנא לישזבן. וצריכים להזהר בדברים אלו מאד, כי אין לה אלא אמונה פשוטה בו יתברך (דברים יח, יג): "תמים תהיה עם הוי"ה אלהיך"; ופרש רש"י ו"ל: 'התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקר אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך — קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו'; "הא למדת" מכל זה, אשר "כל הנהגה מדברי תורה, נוטל חיינו מן העולם"; פרש רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר,

להתגדל בהם, ולא קרדם לחפור בהם. וכך היה הלל אומר, ודאשתמש בתגא, חלף. הא למדת, כל הנהגה מדברי תורה, נוטל חיינו מן

על דבר זה מאד, ואמר (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן רפב), שצריכים לדון את כל אדם לכף זכות. ומוה"ר"ת ו"ל היה רגיל לומר: "פשאני דן את חברי לכף חוב, הרי סגרת לי לפניו את כל

הדלות של תשובה, אבל פשאני דן אותו לכף זכות, אני פותח לו דרך איך לשוב בתשובה שלמה". ודע לה, אהובי, בני, שזה לא קל לדון את הזולת לכף זכות, כי טבע האדם, שיש בו רע מטבעו, ואת הרע שיש בו הוא רואה בזולתו, ותכף ומיד כשרואה רע אצל הזולת, הוא קופץ עליו, ונעשה עורף דין ודן אותו. וצריכים להזהר בדבר זה מאד מאד. "אל

ומה שהחירה תורה לתלמיד חכם ליהנות מדברי תורה הוא שמתכר סחורתו כשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מקיס ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלמא חייבין הכזור ליתן עליו. ואפילו הוא עשיר

ויש לו ממון הרצה יכול הוא לשאול צדין שיפטרוהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא ציסורין ומרצין העס להציא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מזה עליו שיטול ואין זה בכלל נאות מדברי תורה הואיל ואי

הַעוֹלָם: ה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְחַלֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת: ט רַבִּי

מהצבור, ודן את כל אחד לכף זכות, ואינו רוצה להתגדל ולהתנשאות ולהנות מבתרה של תורה, אלא הוא מבטל את עצמו אל הצדיק האמת, שעל ידו זוכים לבוא אל ענוה בשלמות, פמוכא בדברי

רבנו ז"ל (לקויטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עב), שנעשה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ואינו חפץ בכר בשום דבר, רק להפיל באמתת מציאותו יתברך. אדם כזה שנהנה מדברי תורה היוצאים מפי הצדיק, ומדבק את עצמו בדבריו, כבר אינו חפץ שום הבלי העולם הזה, כי הוא מרגיש עולם הבא בעולם הזה. פי עקר התחיה לעתיד לבוא, זה כפי הענוה שיש באדם. ולכן כשאדם זוכה לבטל את עצמו מכל וכל, ואינו רוצה שום דבר, רק להשיג את אמתת מציאותו יתברך, ומקשר את עצמו עם כלל נשמות ישראל, ומקבל את דברי תורתו מהצדיק, אזי כבר אינו חפץ בשום עולם הזה, פי נוטל את חיייו הגשמיים לגמרי מהעולם הזה, וכבר אינו חפץ רק רוחניות חיות אלקות, ולהיות בטל

אפשר לו להתפרנס בדרכ אחר. וכן תלמיד חכם שמינו אותו הציבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי לצור. מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכר הרצה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו צריות ומתוך כך יהי גדול ויראוי ומאויים בעיניהם כדאשכחן צהן גדול דכתיב ציה הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדלוהו מאחיו שיהיו אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה צהם אצל לא מן הדין: ה כל המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם כל קון וקון לומר שאין צה דצר לצטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. אי נמי המכבד ספר תורה ומכבד לומדי תורה והעוסקים צה כל אלו בכלל מכבד את התורה הן:

ומבטל אל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, והבן למעשה.

ח רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְחַלֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר בְּזַמֵּן הַזֶּה, שְׂאִין לָנוּ מִקְדָּשׁ, הַתְּלַמִּיד חָכֵם וּמְקוֹם הַתּוֹרָה הוּא הַהִיכָל וְהַמְּקָדָשׁ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (שְׁמוֹת כה, ח): "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם". וְכֵמוֹ שֶׁפָּתוּב (יְרֵמִיָּה ז, ד): "הִיכָל הַהִיכָל הַזֶּה וְהַמְּקָדָשׁ, אֲשֶׁר חָלַק הַהִיכָל וְכִבְדוֹ לִירְאִיו. וְלָכֵן מְעוֹרָר אוֹתָנוּ הַתַּנְאָה הַקְּדוֹשׁ אֲשֶׁר מִי שֶׁמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, הֵינּוּ אֶת לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וְכֵן תוֹמֵךְ בַּתּוֹרָה וּמְכַבֵּד וּמְיַקֵּר מְקוֹם שְׁלוֹמֵדִים שֵׁם תּוֹרָה, הֵרִי זֶה גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת, כִּי בְּמָה שְׂאָדָם עוֹסֵק — בְּזֶה הוּא מִתְּבַרֵךְ, וְלִהְפֹּךְ — "וְכָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה" — מִי שֶׁמּוֹלֵל בִּירְאֵי הַשֵּׁם הַעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וְכֵן מוֹלֵל בְּמְקוֹם תּוֹרָה, וּמְכַל שֶׁפֶן שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְתַמֵּךְ בַּתּוֹרָה, מְקַבֵּל עָנֵשׁ, אֲשֶׁר "גּוֹפּוֹ מְחַלֵּל עַל

הבריות, שלא יכולים לסבל אותו. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ראה למסר את נפשך לכבוד וליקר את התלמידי חכמים העוסקים בתורה ויגעים בה, וכן תכבד מקום שלומדים שם תורה, וכן תנדב צדקה, ותעזר ללומדי תורה, ועל ידיה תזכה, שגם גופך יתהפך למהות התורה, וכבדו גם אותך. וזו מעלת העשירים התומכים בתורה. וכן אמרו חכמינו הקדושים

ישמעאל בנו אומר, החושך עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא. והגם לבו בהוראה, שוטה רשע וגם רוח:

ט החושך עצמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו. אי נמי אומר לנעלי הדין שיתפסרו: פורק ממנו איבה. שהיוצא מניית דין חייב שונא לדין שאומר כלנו לא היפך זכותי: וגזל. שמא יחייב הזכאי ונמנע שגזל זה על ידו: ושבועת שוא. שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב זה ונמנע מניא לדי שבועת שוא. אי נמי קרי תנא לשבועת שקר שבועת שוא כגון האומר לא לימי ולוה דנשעת שבועה יראה מפיו לשוא: והגם לבו בהוראה.

(ערוכין פו.): רבי מכבד עשירים, שזה סובב על אלו שלומדים תורה,

ותומכים בתורה, וכן יש להם חלק בתורה; פי מי שעוזר לתורה, גם גופו נעשה תורה, הינו גופו הגשמי והחמרי, בזה שהוא עמל ויגע וטורח בעבור פרנסתו, ונותן בעבור התורה, נעשה גופו מכבד על הבריות. ולהפך — מי שעובד ומתאגע בעבור פרנסה, ואינו רוצה לתמוך בתורה, נעשה גופו מחלל על הבריות, שלא יכולים לסבל אותו. ולכן אשרי האדם שמכבד את התורה, ומיקר מקום תורה, ונודב צדקה בעבור לומדי תורה, והבן למעשה.

ט החושך עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לברח מפל מיני התמנות שבעולם, כי רבנו ז"ל גלה לנו בפרוש (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן א'), שצריך להזהר מאד מהתמנות, כי זה הזוכה ליראה, יש לו השתוקקות להתמנות, כי (ברכות ו:): מי שיש בו יראת שמים — דבריו נשמעין, מחמת שדבריו נשמעין, הוא משתוקק להתמנות; אבל צריך לשמר עצמו מאד מהתמנות, כי ההתמנות מפסידה השפעת הנבואה. פי באמת כל אדם יכול להגיע לדבקות אמת בו יתברך, עד שיהיה בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, וישפע עליו שפע נבואה. אבל ברגע שיש לו איזו התמנות, שהוא דין, פכר הוא בספנה גדולה מאד, פי כל דין הדין דין, הוא במצב מספן, ונכנס בספנה גדולה מאד. פי אם הוא מטה את הדין או לוקח שחד: שחד ממון או שחד דברים, הוא פכר בכלל (שמות כג, ח): "פי השחד יעור פקחים, ויסלף דברי צדיקים" וגו'. וכן מי שנכנס בהתמנות עם צבור, לא ימלט שיסבל מחלקת ומריבות, ויקנה לעצמו שונאים, ומה גם שיכול לבוא לידי גזלה ושבועת שוא, רחמנא לצלן. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן יח): ספנה גדולה להיות מפרסם ולהנהיג העולם. לא מבעיא כשאנו ראויי פלל, ולובש טלית שאינה שלו, רק אפלו עובדי השם באמת, גדולי הדור, יש עליהם ספנות נוראות בהנהגת העולם, כי איש פשוט, רחוק מאד שיעבר על רציחה, אפלו אם אינו איש כשר, כי אין לו תאנה לזה. ואפלו כשמגיע, חס ושלום, לתאנה פזו, רחמנא לצלן, אינו בא לידו, ויש לו פמה מניעות לזה, ואפלו אם יעבר, לא יעבר פי אם לעתים רחוקות, וקרוב יותר שלא יעבר רק פעם אחת כל ימיו, אבל בהנהגת העולם ובחדושין דאורייתא שמחדשין, יכולים לעבר ממש, ולהיות גנב ונואף ורוצח בכל פעם ובכל רגע, רחמנא לצלן. וזה שמזהירנו התנא הקדוש: "החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת

זלא עיון וזלא המתנה: י אל תהי דן יחידי. אף על פי שיחיד מומחה יכול לדון. מדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהא דן יחידי. ודוקא כשלא קבלוהו זעלי הדין עליהם לדין אצל קבלוהו זעלי הדין עליהם.

דן יחידי ואפילו מדרכי חסידות: שאין דן יחידי אלא אחד. הקצ"ה שהוא יחיד זעולמו: ואל תאמר. למצדיק החולקים עליו: קבלו דעתי. שאני מומחה וזלא

י הוא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי דָן יְחִידִי, שְׂאִין דָן יְחִידִי אֵלָא אֶחָד. וְאֵל תֹּאמֵר קִבְּלוּ דַעְתִּי, שְׂהֵם רִשְׁאִין וְלֹא אַתָּה:

הנרוף שלכם הייתי יכול לדון: שהן רשאין ולא אתה. הואיל ונרפת אותם עמך ראו שיפסק הדין על לך ולצרה הזאת?! כלך מהצרה הזאת —

מלהיות דין; עם כל זאת, אם הקדוש-ברוך-הוא חנן אותך דעת, ולמדך הרבה תורה, ושואלים אותך איזו שאלה, ההכרח שתשיב. וזו מצוה רבה מאד ללמד את אחרים. עם כל זאת תהיה תמיד בענוה ובשפלות, כי "והגס לבו בהוראה", שוטה רשע וגס רוח; כי מי שמתגאה בהוראה — הוא שוטה, כי מה אפה מתגאה על הזולת, שאפה יודע ללמד יותר ממנו?! וכן לפעמים אפה גם רשע, כי אפה מחמיר יותר מדאי, ואפה גורם לו לפרש בתנם וכו', אפה רשע ומכשיל את ההוא בעברות חמורות. ומכל שכן כשאפה פוסע על ראשי עם, ומתנשא על הזולת, אפה גם רוח, שאז אין הקדוש-ברוך-הוא שורה אצלה, כמאמרם ז"ל (סוטה ה.): כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש-ברוך-הוא, אין אני והוא יכולין לדור בעולם; ולכן ראה, אהובי, בני! לברח מכל מיני עסק הרבים, וזה ימנע ממך הרבה צרות. ואשרי האדם שאין לו שום עסק עם הצבור, אלא יושב לו בד' אמות שלו, ועוסק בתורה ובתפלה ובקיום המצוות, ומדביק את עצמו באין סוף ברוך הוא, ומיחד יחידים קדושים, וממשיך על עצמו הארת זיו חיות אלקותו ותברך, ונהנה מזיו השכינה עוד בזה העולם, אשרי לו! והבן למעשה.

י אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד, ואל תאמר קבלו דעתי, שהן רשאין ולא אתה: צריך שתדע, אהובי, בני! שאסור לדון את שום בן אדם, כי מה אפה יודע מה שעובר עליו. ולכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), שרק הצדיק, שהוא נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, יודע את מקום כל אחד ואחד, הוא יכול לדון את כלם. כי הוא דן כל אחד לכף זכות. וזה "אל תהי דן יחידי", כשאפה בעצמה, אל תדון את האדם, כי מה אפה יודע מה שעובר עליו, כי מי יודע אם אפה הייתה במקומו, הייתה הרבה יותר גרוע ממנו. ולכן אסור לדון יחידי את הזולת, "שאין דן יחידי אלא אחד", שהוא הקדוש-ברוך-הוא, אחד יחיד ומיחד, שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו, והוא יודע מקומו של כל אחד ואחד. ולכן רק הקדוש-ברוך-הוא יכול לדון את כל אחד ואחד, אבל סתם בן אדם אינו יכול לדון את השני, כי מה הוא יודע מה עובר על הזולת. וזה למוד עמק עמק מי ימצאנו; כי בדרך כלל האדם תקף ומיד כשואה בחברו שאינו מתנהג כשורה, הוא דן אותו לכף חוב, לא-כן הקדוש-ברוך-הוא יודע את מקומו של כל אחד ואחד, ולכן הוא דן אותו לכף זכות. וכן הצדיק שהוא נכלל

באחדותו יתברך, גם הוא יכול לדון את כלם לכף זכות, כי הוא יודע את מצבו ומקומו של כל אחד ואחד. "ואל תאמר קבלו דעתי"; אדם צריך להרגיל את עצמו להתבטל לגמרי אל

האין סוף ברוך הוא, ואף פעם לא יכריח את דעתו על הזולת, ואף שהוא רואה שיש בני-אדם,

שמכריחים את דעתם על הזולת, עליה לזכר תמיד "שהן רשאים ולא אתה", כי זה עקר השלמות, שהאדם צריך להחזיק את עצמו ללא כלום, ולא להכריח את דעתו על אחרים, וכך כלם יאהבו אותו; כי בדרך כלל מי שמכריח את דעתו על אחרים, לא יכולים לסבל אותו, וקונה לעצמו שונאים. ולכן עקר השלמות בזה העולם — רק להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולא יכריח את דעתו על אחרים, ותמיד יחזיק את עצמו למטה מכלם. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן יד), אשר צריך האדם להקטין את עצמו לפני גדולים ממנו, ולפני בני-אדם בערכו, ולפני קטנים ממנו, ולפעמים שהוא בעצמו קטן שבקטנים, צריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, וידמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, כמו שכתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו", שהאדם צריך להחזיק את עצמו למטה ממדרגתו, וזה שמזהירנו התנא: "אל תהי דן יחידי", אף פעם אל תדון את אחרים, כי מה אתה יודע מה עובר על הזולת, "שאיין דן יחידי אלא אחד"; רק הוא יתברך יכול לדון את כל אחד, כי הוא יודע את מקומו של כל אחד ואחד. "ואל תאמר קבלו דעתי", כי תמיד תחזיק את עצמך למטה ממדרגתך. ותזכר "שהם רשאים ולא אתה", הינו אחרים בן יכולים ורשאים להגיד את דעתן ואתה לא. וכל זה בשתופה להגיע אל בטול אמת, להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, אשר אין עוד דבר יותר חשוב אצלו יתברך כמו הבטול, שהאדם בטל ומבטל לגבי האין סוף ברוך הוא. כי אין עוד תענוג יותר מזה, שאדם מתבטל אל הקדוש-ברוך-הוא, ואז אף פעם לא ידון את הזולת, וכן לא יכריח דעתו על הזולת; כי ברגע שהאדם מבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, הוא אינו מסתפל על שום בריה בעולם, שזו השלמות שהאדם צריך להגיע אליה בזה העולם. וכעין שפרש רבנו ז"ל (הקדמה ללקוטי מוהר"ן, חלק ב') את הפסוק (יחזקאל לג, כד): "אחד הנה אברהם", שאברהם אבינו עבד את הקדוש-ברוך-הוא בבחינת אחד, שלא הסתפל על שום בריה בעולם, ורק כף הצלית. ודבר זה סובב על כל אחד, מי שרוצה לזכות לעבור את זה העולם בשלום, שלא ידון את אף אחד יחידי, כי מה אתה יודע מה עובר על הזולת?! וכן אל תכריח את דעתך על הזולת. ואם תלך בדרך זו, תמצא חן בעיני כל רואיך, ויהבן למעשה.

יא כל המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר: צריך שתדע, אהובי, בני! כי מובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'), אשר על-ידי קלקול המשפט יוצא משפט מעקל, הינו שנוכנסים בו ספקות ובלבולים עצומים, עד שבא לידי טמאה, הינו מקרה לילה, שזה נעשה על-ידי עמלק, כמו שכתוב (דברים כה, יח): "אשר קרף בדרךך", כי החטא הזה בא על-ידי קלפת עמלק, שהוא אותיות מעק"ל, הינו שנתעקל מחו, שזה עקר העניות. וכמאמר ז"ל (נדרים מא.): אין עני אלא מדעת; ומובא בדברי מוהר"ן ז"ל (לקוטי הלכות, נזיקין הלכה ה', אות י'), כשחסר

לו לְאָדָם הַדַּעַת הָאֵמֶת, וְצָר וּמָר לוֹ, אֲזִי מִתְבַּלְבֵּל לוֹ הַמַּחַ, וְנַעֲשֶׂה עָנִי. וּבִבְאֵמַת עֲלֶיךָ לְזָכֹר, אֲשֶׁר עָקַר תְּקוּן כָּל אָדָם הוּא עַל-יָדֶי תְּקוּן הַמִּשְׁפָּט. כִּי צָרִיךָ כָּל אָדָם לְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בַּמִּשְׁפָּט, שִׁישְׁפֹּט אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל עֵת עַל כָּל דְּבָר, וְכָל הַפְּגָמִים, חַס וְשָׁלוֹם, בָּאִים עַל-יָדֶי קִלְקוּל הַמִּשְׁפָּט, שְׂאִינוֹ מִתְנַהֵג כַּמִּשְׁפָּט הַתּוֹרָה. וְעָקַר קִלְקוּלוֹ — עַל-יָדֶי חֲכָמוֹת רַעוֹת שֶׁל הָעוֹלָם, שֶׁהֵם פָּגָם הַמִּשְׁפָּט, דִּהְיִינוּ מַה שְׂנַדְמָה לְכָל אֶחָד, כְּאֵלוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בַּמִּשְׁפָּט הַיִּשְׂרָאֵלִי וְהַצְּדִיק, כְּאֵלוֹ אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד בַּנְּסִיּוֹן כְּפִי מַה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִתְנַהֵג עִמּוֹ, כִּי רַב הָעוֹלָם צוֹעֲקִים שְׂאִינָם יְכוּלִים לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מִחֲמַת חֶסֶד הַפְּרִנְסָה, נִמְצָא לְפִי דַעְתָּם, חַס וְשָׁלוֹם, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מַעֲוֹת הַמִּשְׁפָּט נִגְדָם, שְׂרוּצָה שִׁיעֲשׂוּ מַה שְׂאִין בְּכַחֵם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעַבּוּדָה בַּחֶסֶד הַפְּרִנְסָה כְּזֹאת. אֲבָל הָאֵמֶת בְּוַדָּאֵי אֵינוֹ כֵּן, כִּי צָרִיךָ כָּל אֶחָד לְהֵאֱמִין, כִּי צְדִיק הַשֵּׁם וַיִּשְׂרָאֵל מִשְׁפָּטָיו, וּבְוַדָּאֵי אֵינוֹ בָּא בְטְרוּנְיָה עִם בְּרִיּוּתָיו, וְאֵינוֹ מִבְּקֵשׁ מִהָאָדָם שִׁיעֲשֶׂה מַה שְׂאִין בִּיכְלָתוֹ. וּבְוַדָּאֵי הוּא יִתְבָּרַךְ יוֹדֵעַ, שְׂזֵה עָקַר הַנְּסִיּוֹן שֶׁל זֶה הָאָדָם, שִׁיחַטֵף עֵתִים לַתּוֹרָה וְעַבּוּדָה מִתּוֹךְ דַּחְקוֹת הַזֶּה, כְּמוֹ שְׂאֵמַר הַתַּנָּא: "כָּל הַמְּקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעַנִי, סוֹפּוֹ לְקַיְמָה מֵעַשָּׂר". וְכֵן בְּכָל מַה שְׂעוֹבֵר עַל הָאָדָם; כִּי בִּבְאֵמַת הָאָדָם לֹא בָּא לָעוֹלָם, כִּי אִם בְּשִׁבְלֵי תְּקוּן הַמִּשְׁפָּט, דִּהְיִינוּ שִׁיקְבֵּל שְׂכָרוֹ בַּמִּשְׁפָּט, וְלֹא יֵאכֵל נִהְמָא דְכַסּוּפָא. וְזוֹ כָּל מַעֲלָתוֹ עַל כָּל הַמְּלֹאכִים, עַל-כֵּן צָרִיכִים לְהֵאֱמִין, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּוַדָּאֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁפָּטָיו, וְאֵינוֹ מְנַסֶּה שׁוֹם אָדָם בְּמַה שְׂאִינוֹ יְכוּל לַעֲמֹד בּוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵפִי שְׁכָלוֹ קָשָׁה לוֹ לַעֲמֹד בְּעֵינַיִם אֵלוֹ שְׂעוֹבְרִים עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי-כֵן צָרִיךָ לְהַשְׁלִיךְ שְׁכָלוֹ וְחַכְמָתוֹ, וְלְהֵאֱמִין כִּי יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בַּמִּשְׁפָּטָיו, וּבְוַדָּאֵי הוּא צָרִיךָ לַעֲבֹר בְּזֵה הָעוֹלָם בְּעֵינַיִם אֵלוֹ שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִתְנַהֵג עִמּוֹ

בְּעִשְׂרֵינָה, אוֹ בְּעֵינָיו, אוֹ בְּהַתְּגַבְּרוֹת הַתְּאֻוֹת וְהַרְעִיּוֹנוֹת וְהַהֲרָהוּרִים רַעִים, וּבְתַבְעֵרַת הַמְּדוּרָה שֶׁל תְּאֻוֹת נְאוּף. וְכִמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יוֹמָא לַה): הֵלֵל מְחִיב הָעֵינַיִם, יוֹסֵף מְחִיב הָרְשָׁעִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חֲרֶסוֹם מְחִיב הָעֵשְׂרִים; וּבְזֵה כְּלֵלוֹת כָּל הַמְּדַרְגּוֹת שְׂבָעוֹלָם; כִּי אֵין עָנִי מֵהֵלֵל, וְאֵין הַתְּגַבְּרוֹת וְהַתְּגָרוֹת כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה לְיוֹסֵף הַצְּדִיק, וְכֵן אֵין עֲשִׂיר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חֲרֶסוֹם. נִמְצָא, שֶׁעָקַר הַתְּקוּן — עַל-יָדֶי תְּמִימוֹת, שֶׁעַל-יָדֶי-זֵה הַצְּדִיק מְקַשֵּׁר אוֹתוֹ לְדְרָכֵי הַתְּמִימוֹת, וּמַעֲלָהוּ מִמְּקוֹם שֶׁהוּא שָׂם. וְאִם אֶף-עַל-פִּי-כֵן יִצְרוּ מִתְּגַבְּרָא עָלָיו בְּיוֹתֵר, צָרִיךָ בְּדְרָכֵי הַתְּמִימוֹת לַצֵּק מִמַּעֲמָקִים קוֹלוֹת אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְיִשְׂרוֹת הַלֵּב, אֲלֹא עַל-יָדֶי שִׁיעֲצֵק מֵעֵמֶק הַלֵּב. וְעַל-כֵּן בִּבְאֵמַת צָרִיכִין לָזֶה לְמוֹד גְּדוֹל, לְהַתְּאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵי הַתְּמִימִים וְהַכְּשָׁרִים בְּלְבוֹתָם, וְלְהַשְׁתַּדֵּל כָּל יְמֵיו לְהִיּוֹת נִכְלָל בְּתוֹךְ הַיְּשִׁיבָה שֶׁל הַצְּדִיק הָאֵמֶת, שֶׁעוֹסֵק בְּלְמוֹד הָאֵמֶתִי שֶׁל קִיּוֹם הַתּוֹרָה, שְׂזֵה הָעָקַר — לְהַכְּנִיס אֱמוּנָה בְּעוֹלָם, וְלְהוֹצִיא אֶת כָּל אֶחָד מִהַמְּקוֹמוֹת הַמְּגֻנָּים שְׂנַפֵּל לָשָׁם, כִּי יֵשׁ בְּזֵה הַלְּכוֹת רַבּוֹת וְעַמְקוֹת, וּמִי שְׂרוּצָה לְחוּס עַל חַיּוֹ צָרִיךָ לִילֵךְ עַל יָדָיו וְעַל רַגְלָיו לְבַקֵּשׁ יְשִׁיבָה אֵמֶתִית כְּזֹאת, שִׁיּוּכַל לְזַכּוֹת עַל יָדָה לְאֱמוּנָה שְׁלֵמָה וְלִקְיוֹם הַתּוֹרָה, לְבַל יֵאבֹד בְּתוֹךְ הַתְּהוּם תַּחְתִּית שְׂנַפֵּל לָשָׁם, כְּאֲשֶׁר הוּא יוֹדֵעַ בְּנַפְשׁוֹ, כִּי מִימוֹת אַבּוֹתֵינוּ לֹא פָּסְקָה יְשִׁיבָה מֵהֵם, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יוֹמָא כַח): מִימֵיהֶן שֶׁל אַבּוֹתֵינוּ לֹא פָּרְשָׁה יְשִׁיבָה מֵהֵם. הָיוּ בְּמִצְרַיִם — יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שְׂנַאֲמַר (שְׁמוֹת א): "לֵךְ וְאֶסְפַּתְּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל", הָיוּ בְּמִדְבָּר — יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שְׂנַאֲמַר (בְּמִדְבָּר יא, טז): "אֶסְפָּה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל"; אַבְרָהָם אָבִינוּ זָקֵן וַיּוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הַזֵּה, שְׂנַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית כד, א): "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו", יִצְחָק אָבִינוּ זָקֵן וַיּוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הַזֵּה, שְׂנַאֲמַר (שָׁם כו,

(א): "ויהי פי זקן יצחק", יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה הנה, שנאמר (שם מח, י): "ויעני ישראל כבודו מזקן". אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה הנה, שנאמר (שם כד, ב): "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו", וזה מה שכתוב (שם כה, כז): "ויעקב איש תם ישב אהלים", שהיה יושב אהלים בתוך הישיבות הקדושות של שם ועבר, ללמד שם דרכי התמימות

ר"ע מברטנורא

באמת, להיות איש תם, ועל-כן זכה להגיע אל תקון המשפט, כמו שכתוב (תהלים צט, ד): "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", שזה (שם פא, ה): "משפט לאלקי יעקב", והכלל, אהובי,

בני! שצריכים לסלק את דעתו וחקמתו לגמרי, ולקיים "כל המקיים את התורה מעני, סופו לקימה מעשר, וכל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני", הינו מי שמקיים את התורה בעני ובדחקות, שצד ומר לו מאד, ונמצא בקטנות המחין, אף-על-פי-כן הוא לא שואל שום קשיות וספקות על הקדוש-ברוך-הוא, אף-על-פי שרעים ומרים לו החיים, כי נופל בכל פעם בטמאת פגם הברית, ועל-ידי-זה יוצא לו משפט מעק"ל, שזה אותיות עמל"ק, אף-על-פי-כן משליך את חכמתו והולך בתמימות, ולומד תורה ומקיימה מתוך דחקות וצמצום מצ, ולבסוף יזכה לקיים את התורה מעשר ובהרחבת הדעת, שלא יהיו לו שום קשיות וספקות עליו ותברך. פי על-ידי תקף התמימות והפשיטות לא חסר לו שום דבר, ולהפך — מי שאינו מקיים את התורה בעשירות, כשמתרחב לו המחין, לבסוף יפל נפילה אחר נפילה. ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ויתחזק את עצמו בכל מיני אפנים שבעולם, ואפלו שאתה נמצא בקטנות המחין, ורעים ומרים לך החיים, ואתה מלא קשיות וספקות עליו ותברך מרב חטאים ועוונות שמסבכים את מנך, ואתה נופל בכל פעם בקטנות הדעת ובירידות עצומות, ואף-על-פי-כן אינך מתאש, זה עקר השלמות. ועל זה אמר התנא הקדוש: "כל המקיים את התורה מעני, סופו לקימה מעשר"; פי מי שנוכנס בעבודת התמימות והפשיטות, ולומד הרבה אצל הצדיק האמת בישיבתו הקדושה שמלמד את תלמידיו אמונה, על-ידי-זה סוף כל סוף יזכה לעשירות גדולה ברוחניות — שיתרחב לו מחו, ובגשמיית — שלא יחסר לו שום דבר, ובלבד שיהיה בלב אמת, והבן למעשה.

יב הוי ממעט בעסק ועסק בתורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר יותר טוב מלמוד התורה הקדושה, ועליה גאמר (משלי ג, יד): "פי טוב סחרה מסחר פסף ומחרוץ תבואתה", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (מדרש אגדה): טובה תורה מפל סחורה שבעולם. ולכן בא התנא הקדוש ונותן לך עצה: "הוי ממעט בעסק ועסק בתורה"; ואמרו חכמינו הקדושים (ערוכין נה): לא בשמים היא, לא תמצאנה בגסי רוח, ולא מעבר לים, היא לא תמצא — לא בסחרנים ולא בתגרים. וזה שאמר: "והוי שפל רוח בפני כל אדם", כי התורה אינה מתקיימת בגסי הרוח. ואמרו חכמינו הקדושים (תענית ז): למה נמשלו דברי תורה למים? דכתיב (ישעיה נה, א): "הוי כל צמא לכו למים", לומר לך, מה מים מניחין מקום גבה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין, אלא במי שדעתו שפלה. וזכור תזכור, אשר "ואם בטלת מן התורה,

ללמוד אפילו ממי שהוא קטן ממך נחמיה: יש לך בטלים הרבה כנגדך. שיסייעו לנטלך. פירוש אחר יש צעולם כמה בטלים שהם הרשעים וחיות רעות שהם בטלים ועל ידם הקצ"ה יציא עליך פורענות: ואם עסקת בתורה. הוא עזמו ישלם שכרך ולא על ידי שליח. וזוה יתירה מדה טובה על מדת פורענות: יג פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור. מליץ רע. ולשון קטיגור קורא תגר. וקטיגור שהוא הפך קטיגור. פירושו שונא תגר:

יש לך בטלים הרבה כנגדך; שלא תאמר, שעכשיו אתה עסוק או טרוד בעסקיך, כי אם תבטל מהתורה, תדע אשר "יש לך בטלים הרבה כנגדך", יהיו לך בכל יום מניעות אחרות למנוע אותך מלמוד התורה הקדושה. ואם תאמר, שאתה כל-כך עסוק וטרוד בעסקיך, ובא לך הלמוד בעמל וביגיעה גדולה, על זה אומר לך התנא הקדוש: תדע, אהובי, בני! אשר "ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה לתן לך", כי אין לתאר ואין לשער מעלת הזוכה ללמוד תורה הקדושה יומם ולילה, וכמוכא (זהר צו לה). זכאין אינון דמשתדלי באורייתא דאינון בדרגא עלאה יתיר על כלא. ועל דא מאן דלעי באורייתא לא אצטריף לא לקרבנין ולא לעלונין. דהא אורייתא עדיף מכלא וקשורא דמהימנותא דכלא. ועל דא כתיב (משלי ג, יז): "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום". וכתיב (תהלים קיט, קסה): "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול". ולכן ראה, אהובי, בני! מה לפניך, מה אתה צריך לרוץ ולהתרוץ ולהתיגע בעבור פרנסתך, בשעה שתקבע לעצמך קביעות חזקה ללמוד תורה לשמה, לשם אל עולם, הקדוש-ברוך-הוא יתן לך שכר בעולם הזה ושכר בעולם הבא, ולא תצטרך טובות משום בריה שבעולם, והבן למעשה.

יג העושה מצוה אחת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר על-ידי קיום כל מצוה ומצוה, ממשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, כי הוא מכון ומיחד את העולמות יחד, כי מצוה הוא לשון צוה, שמחבר שני דברים, הינו עולם עליון בעולם תחתון. פי המצוות הן מדברים גשמיים, כגון: קמח למצה, צמר לציצית, עור בהמה לתפלין, למזוזות, לספר תורה, פסלת גרן לספה, גרן איל לשופר, וכן שאר כל המצוות הן מדברים גשמיים דיקא, וזה היה רצונו יתברך, שנקים את המצוות. ולכן מצוה היא לשון צוה, שמחברת את שני העולמות: עולם עליון בעולם תחתון. ולכן "העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד", שהוא מלאך מליץ, שממליץ עליו טוב, כי על-ידי כל מצוה שהאדם מקיים, הוא בורא מלאך, כמאמרם ז"ל (שמות רבה, פרשה לב, סימן ו'): עושה אדם מצוה אחת, הקדוש-ברוך-הוא נותן לו מלאך אחד לשמרו, שנאמר: "חונה מלאך ה'", עושה שתי מצוות, הקדוש-ברוך-הוא נותן לו שני מלאכים לשמרו, שנאמר (תהלים צא, יא): "כי מלאכיו יצוה לך לשמרה בכל דרכיך"; עושה הרבה מצוות, נותן לו הקדוש-ברוך-הוא חצי מחנהו, שנאמר (שם ז): "פל מצדך אלף ורובה מימנך", והוא חצי מחנהו, שנאמר (תהלים סח, יח): "אלהים רבתיים אלפי שנאן", מה שאין כן "והעובר עברה אחת קונה לו קטיגור אחד", שהוא מקטרג עליו, וכל הצרות שיש לאדם הן רק מחמת עברות שעבר. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (יומא לט): עברה מטמטמת לבו של אדם, ונכנס בו ריח שטות,

כַּמְאָמְרָם ו"ל (סוטה ג): אֵין אָדָם עוֹבֵר עַבְרָה, אֶלָּא אִם-כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, וְעַל-יְדֵי כָל עַבְרָה בּוֹרָא קְלָפָה וּמְשַׁחֵת שְׁנוֹקָם בּוֹ, עִם כָּל זֹאת אֲסוּר לְהִתְיָאֵשׁ, כִּי אֶפְלוּ שְׂכָבְר עֵבֶר מֵה שְׂעֵבֶר, רַחֲמָנָא לְצַלָן, עֲלֵיו לְזַכֵּר מַה שְּׂאָמַר רַבְנֵי ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עח), אֲשֶׁר אֵין שׁוֹם יְאוּשׁ בְּעוֹלָם כָּלָל. וְאָמַר (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיב): אִם אַתָּה מְאָמִין שְׂיִכּוּלִים לְקַלְקֵל, תִּפְאָמִין שְׂיִכּוּלִים לְתַקֵּן; וְלִכְן תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מוֹעִילִים תְּמִיד, כַּמְאָמְרָם ו"ל (תנא דבי אליהו רבה, פֶּרֶק ד): אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-

הוא, אָדָם עוֹבֵר עַבְרָה לְפָנַי, אִם חוֹזֵר בּוֹ וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, הֲרִי אָנִי בְּרַחֲמִים, וּמְקַבְּלוּ בְּתְשׁוּבָה, וְכִינּוּן שְׂאֵנִי מְקַבְּלוּ בְּתְשׁוּבָה, אֵין אָנִי זוֹכֵר אֶפְלוּ מְקַצֵּת עוֹנוֹתָיו. וְאָמְרוּ (שם, פֶּרֶק ז'): אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֶפְלוּ יַעֲשֶׂה אָדָם מְאָה עַבְרוֹת זֹו לְמַעְלָה מִזֹּו, וַיַּחְזֹר וַיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, וַיִּשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְאָרֶץ, וַיִּרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ חֲצִי וַיִּחְצִי חֲצִי, וַיִּרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ חֲצִי בְּאֶשׁ תְּלוּי בְּכָל יוֹם, הֲרִינִי עִמוֹ בְּרַחֲמִים וּמְקַבְּלוּ בְּתְשׁוּבָה, וְנוֹתֵן לוֹ בְּנִים זָכָרִים שֶׁל קוֹמָה, וּבְנִים עוֹשֵׂי תוֹרָה וּמְקַיְמֵי מִצְוֹת. וְכָל זֶה "כְּתָרִים בְּפָנַי הַפְּרָעָנוֹת"; כִּי אִם אָדָם חֲטָא, נִגְזַר עֲלָיו פְּרָעָנוֹת, אֲבָל אִם חוֹזֵר בְּתְשׁוּבָה, זֶה שׁוֹמֵר אוֹתוֹ מִכָּל רַע, כְּתָרִים הֵזָה שְׂשׁוּמֵר אֶת הָאָדָם שְׁלֵא יִגִּיעַ אֵלָיו שׁוֹם רַע, כִּי תָרִים הוּא מִגֵּן הַשׁוֹמֵר אֶת הָאָדָם מִפְּרָעָנוֹת. וְקַבְּלָה מְצַדִּיקִים אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד אֵלָיו הַנְּבִיא, שְׂשֻׁמַע בְּמִתְיבְתָא דְרַקִּיעָא: כָּל מִי שְׂחֲטָא וּמְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ לְסִיַּם בְּכָל שְׁנָה מְסַכְתוֹת אֵלוֹ: כְּרִיתוֹת, תְּעֵנִית, ר'אשׁ הַשְּׁנָה, י'וֹמָא, ס'כָּה, שְׂהוּא רְאִשֵׁי תְּבוֹת: כְּתָרִים, עַל-יְדֵי-זֶה? מְחִלוּ לוֹ כָּל עוֹנוֹתָיו. וְאִם אָדָם חֲטָא בְּעוֹנוֹת חֲמוּרִים עַד מְאֹד, אִם יִזְכֶּה לְסִיַּמָּם מְאָה פְּעָמִים וְאַחַת, אֵין לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר זְכוּתוֹ בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, כִּי עַל כָּל מְסַכְתָּא יוֹרְשִׁים עוֹלָם אֶחָד, כַּמוֹבָא (הַקְדָּמַת הַתְּקוּנִים יד): כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק אֵית לֵיה עוֹלָם בְּפָנַי עַצְמוֹ. וְכָל מָאן דְּזָכָה לְהִלְכָה חַד, יִרִית עֲלֵמָא חַד, כָּל שְׁפָן מָאן דְּזָכִי לְמְסַכְתָּא חַדָּא, אוֹ לְתַרְוִין, אוֹ לְשִׁתִּין דְּאִתְמַר בְּהוּן: שְׂשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת, דְּכָל מְסַכְתָּא מְטְרוֹנִיתָא אֵיהִי בְּגַרְמָה, וְזָכָה אֵיהוּ מָאן דְּיִרִית לָהּ בְּהַאי עֲלֵמָא, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

יֵד כָּל כְּנִסְיָה שְׂהִיא לְשֵׁם שְׂמַיִם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂעַקֵר הַתְּכִלִית בְּזֶה הָעוֹלָם, לְכַנֵּס אֶת כָּלֵל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, וּלְגַלוֹת וּלְפָרְסָם לָהֶם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יְתַבְרַךְ, שְׂזֶה נִקְרָא כְּנִסְיָה אוֹתִיוֹת כְּנִסְיָה, כִּי כְּנִסָּה הִיא הַמְּלָכוֹת, שְׂבָה מְתַפְּנְסוֹת כָּל הַסְּפִירוֹת, י"ה הֵם הַמַּחֲוִין, בְּסוּד אַבָּא וְאָמָא. וְלִכְן אִם הַכְּנוּס הוּא לְשֵׁם שְׂמַיִם, שְׂמַתְחַבְּרִים שְׂגֵי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד, כַּמְאָמְרָם ו"ל (בְּרַאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה ד', סִימָן ז'): נִטַּל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵשׁ וּמִים וּפְתַכֵּן זֶה בְּזֶה, וּמִהֵן נַעֲשׂוּ שְׂמַיִם, כְּנִסָּה בְּזֶה סוּפוֹ לְהִתְקַיֵּם וַיַּחֲזִיק מְעַמָּד, כִּי בְּרַגַע שְׂמַתְאֲחַדִּים יַחַד שְׂגֵי הַפְּכִים, זֶה עַקֵר הַשְּׂלָמוֹת. וְכַמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְנֵי ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סִימָן פ'): בְּשַׁעֲרָה שְׂמַתְאֲחַדִּים יַחַד שְׂגֵי הַפְּכִים, זֶה נִקְרָא שְׂלום. וְלִכְן אָמַר הַתְּנָא הַקְדוּשׁ: "כָּל כְּנִסְיָה שְׂהִיא לְשֵׁם שְׂמַיִם סוּפָה לְהִתְקַיֵּם"; כִּי מְאֹחַר שְׂמַתְאֲחַדִּים יַחַד שְׂגֵי הַפְּכִים, זֶה מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב אֶצְלוּ יְתַבְרַךְ, וְכַמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְנֵי ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סִימָן ב'): כְּשִׁפְעָלוֹת מְשֻׁנוֹת מְתַאֲחַדוֹת בְּאַחַדוֹת הַפְּשׁוּט, בְּזֶה גוֹרְמִים שְׂעִשׁוּעִים גְּדוּלִים לְמַעְלָה, וּמְמַשִּׁיכִים עַל עַצְמָם הָאֲרַת עוֹלָם הַבָּא. מַה שְּׂאֵין בֵּן "וְשִׂאֵינָה לְשֵׁם שְׂמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם"; כִּי אִם מְתַכְּנְסִים רַק בְּשִׁבִיל מַה בְּכָה, כְּנוּס בְּזֶה אֵין סוּפוֹ

טו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך. שכן להתקנים, ולבסוף עוד יתגבר הפרוד ביניהם מנינו זמשה שאמר ליהושע תלמידו (שמות יז) צחר לנו אנשים. עשאו שזה לו: וכבוד חבירך כמורא רבך. מאחדים יחד, כי כלל נשמות ישראל הם חלק דאמר ליה אהרן למשה (במדבר יב) צי אדוני. ואמיו גדול ממנו צנים היה וקרי

סוּפָה לְהִתְקִיָּם: טו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ אֹמֵר, יְהִי

כְּבוֹד תְּלָמִידְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, וְכְבוֹד חֲבִירְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ, וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׁמַיִם:

מאד, כי אצלו יתברך מאד חשובה האהבה ואחדות בין נשמות ישראל. ועקר השלמות הוא כששני הפכים מתאחדים יחד, שזה אש ומים — שמים. ולכן איש כשר נקרא איש שמימי, א הימל מענטש, כי הוא מחבר יחד אש ומים, שני הפכים. וזה עקר המעלה של בר ישראל, שיקול להפך גשמיות לרוחניות ורוחניות לגשמיות, שאף פעם אינו נפרד ממנו יתברך, ולכן כשמתכנסים יחד רק על קטב זה — לאחד את נשמות ישראל, ואפלו שני הפכים, זה נקרא "פנסיה שהיא לשם שמים, וסופה להתקיים" לדורי דורות, מה שאין בן כשמתכנסים יחד לשם כבוד ופרסום, לבסוף מתבטלים לבד, ואין להם שום קיום כלל. ולכן ראה, אהובי, בני, אף פעם לא ללכת אל שום כנוס, שאין בזה תכלית לקדש שם שמים, כי הכל הבל ורעות רוח, כי חבל על הזמן היקר, וזה בטול תורה, והבן למעשה.

טו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו ו"ל אמר (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן לד), שיש שלש נקודות: נקדת הרב, נקדת החבר ונקדת עצמו; קדם כל צריכים לקבל את הנקדה כללית מהרב, שהוא מלמד עם כלם כפי מדרגתו ובחינתו, ואחר-כך צריכים לקבל את נקדת החבר, שכל אחד מקבל את נקדת הרב באופן אחר, וצריכים לקבל את כל הנקודות, ואחר-כך צריכים לקבל את נקדת עצמו, להתחזק בעצמו ולדבר עמו יתברך (עין לקוטי הלכות, ברכת המזון, הלכה ג): וזהו שאמר התנא הקדוש: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך"; הינו שהרב צריך מאד לשמח שיש לו תלמיד המקבל ממנו, כי על-ידי זה הוא יוסיף דעת לרבו. כמו שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ז): ומתלמידי יותר מקלן; כי על-ידי שיש לאדם תלמיד, הוא נדמה כמעין הנה, שכל מה שתשאב ממנו, יותר מים יכנסו, כמו-כן רב שזוכה לתלמיד הגון, על-ידי זה בכל פעם יתחדשו אצלו חדושים חדשים, כי התלמיד מחידד את מח הרב, וכמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן ז), שעל-ידי שהרב מלמד את התלמיד, ומכניס בו את המקיפים, על-ידי זה נתרוקן מחו, ונכנסו בו מקיפים חדשים, וכן בכל פעם. ולכן הרב צריך מאד לחבב ולכבד את התלמיד שלו, כי כל ההשגות והמחין שלו מקבל דיקא דרף התלמיד, וכמו-כן צריך כל תלמיד לכבד את חברו, כי על-ידי חברו יבין יותר את דעת רבו; כי הרי כל אחד ואחד מבין את דעת רבו באופן אחר לגמרי, וצריכים לקבל מפל תלמיד, שזה "וכבוד חברך כמורא רבך", הינו אל תזלזל בחבר שליך, כאלו הוא אינו יודע מה שהוא מדבר, אלא תכבד אותו מצד מורא רבך, שהוא בודאי גם-כן קבל מרבך, ולכן אל תזלזל בו. "ומורא רבך כמורא שמים"; והעולה על הכל, שאתה

צריך לירא ולפחד מרבך כמו שאתה מפחד כמורא שמים. דכתיב (שם יא) אדוני משה כללם כלם
 ממנו יתברך, כי בדרך כלל כשהרב מחזיר בו מן העולם כיון שמרדו כך כאלו מרדו בהקצ"ה
 דעת ושכל, ומגביה לו את המחין, נדמה ומייזים כליה: טז הוי זהיר בתלמוד. שיהא תלמודך
 לתלמיד כאלו הוא כבד אינו צריך את הרב נדקדוק וכהלכה: ששגת תלמוד עולה זדון. אם
 שלו, ומתחיל לזלזל בו, טטעה בהוראה ממך שלא
 מאחר שכבר גם-כן הגיע דקדקת תלמודך ומצא להמיר
 לאיזה מחין או לאיזו חת האסור הקצ"ה מעלה על
 דבקות. לזאת מזהיר ידך כאלו עשית מויד:
 התנא, שאל תסיר את
 תלמוד עולה זדון.

המורא והפחד מרבך, בדיוק כמו שאינך מסיר את המורא והפחד ממנו יתברך. וספר הרב הקדוש
 רבי שניאור זלמן מליאדי זי"ע, בעל התניא והשלחן ערוך, שמה שקבלו כל-כף מרבם המגיד
 הקדוש ממעזריטש זי"ע, שישבו ברב פחד בשעה ששמעו שהוא בא, והיתה שורה על כל
 התלמידים אימה ויראה ופחד, וכך קבלו הרבה ממנו, כי ככל שהתלמיד מתירא ומתפחד מהרב,
 כך זוכה לקבל ממנו, והבן למעשה.

טז הוי זהיר בתלמוד, ששגת תלמוד עולה זדון: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר התנא הקדוש
 מעורר אותך בתלמוד התורה הקדושה, ותלמוד זה תורה שבעל פה, שהם: משנה, בבלי,
 ירושלמי, תוספתא, ספרא, ספרי, אשר אין עוד דבר יותר חשוב מזה, וכבר אמרו חכמינו
 הקדושים (חגיגה יד): כל משען לחם — אלו בעלי תלמוד, שנאמר (משלי ט, ה): "לכו לחמו
 בלחמי ושתו ביין מסכתי", וברגע שאדם מתרשל מלמוד תלמוד תורה שבעל פה, אפלו בשוגג,
 תדע שיבוא אחר-כך לעבר על התורה במזיד. וראו בכל הדורות, שכל אלו האפיקורסים
 שהכחישו תורה מהשמים, הכל היה שהתלוצצו, רחמנא לישזבן, מלמוד תלמוד, שזה גמרא.
 ואמרו חכמינו הקדושים (סוטה מד): על הפסוק (משלי כד, כז): "הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה
 לך אחר ובנית ביתך"; "הכן בחוץ מלאכתך" — זה מקרא, ו'עתדה בשדה לך' — זה משנה,
 'אחר ובנית ביתך' — זה גמרא. דבר אחר: "הכן בחוץ מלאכתך" — זה מקרא ומשנה, ו'עתדה
 בשדה לך' — זה גמרא, 'אחר ובנית ביתך' — אלו מעשים טובים. רבי אליעזר בנו של רבי
 יוסי הגלילי אמר: "הכן בחוץ מלאכתך" — זה מקרא ומשנה וגמרא, ו'עתדה בשדה לך' —
 אלו מעשים טובים, 'אחר ובנית ביתך' — דרש וקבל שחר; כי אין עוד טוב ונעם וערבות בעולם
 הזה וכל שכן בעולם הבא כמו למוד תורה שבעל פה, פי בזה מתגלה אמתת מציאותו יתברך
 בתוך הבריאה, איך שכל פרט ופרט מפירטי הבריאה, גנוז בו אלקותו יתברך. וכן כל ספור מספורי
 העולם, יש בזה תורה שבעל-פה, אם אדם רק מטה און קשבת, ומקשרה אל תורה שבעל פה,
 על-ידי-זה ישמע נוראות נפלאות עד מאד, שזה כלל תורה שבעל פה, וזה שורף את כל הקלפות,
 ולכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ריד), אשר תלמוד עולה כמספר הקלפה לילי"ת,
 פי על-ידי למוד תלמוד מכניעים אותה, ותכף-ומיד כשמתגלה אמתת מציאותו יתברך בתוך
 הבריאה, שזה כלל תורה שבעל פה, על-ידי-זה נתבטל כל הסטרא אחרא מן העולם. וזה (משלי
 יא, ב): "בא זדון ויבא קלון"; כי ברגע שאדם עוקר את עצמו מתורה שבעל פה, ונעשה מזיד,
 לבסוף יתגלה קלונו ברבים. שזה מה שקרה במשך כל הדורות לכל האפיקורסים שפפרו בתורה
 שבעל-פה, ובתחלה העלימו את מחשבתם הטמאה, עד שיצאו פתוח נגד תורה שבעל פה,

יז שלשה כתרִים הם. הכמונים נמורה שמינה המורה לנהוג זהם כבוד: כתר תורה. כמיז ציה (ויקרא יט) והדרת פני זקן זה שקנה חכמה: כתר כהונה. כמיז ציה "וקדשמו" קדוש יהיה לך: כתר מלכות. כמיז ציה (דברים יז)

שום תשים עליך מלך שמהא חימתו עליך: וכתר שם טוב. מי שיש צידו מעשים טובים ושמועתו טובה מחמת מעשיו לא מנינו לו כתר

נמורה שיהיו מייצים לנהוג זו כבוד. והוא עולה על גזי כולן. שכל השלשה כתרִים נריכס לו. שאם תלמיד חכם הוא וסני שומעניה שרי לצויה. ואם כהן גדול הוא אמרינן ציומא (דף עא, ב) ייתון בני עממיא לשלם דעזדין עוזדי דאהרן ולא ייתון בני אהרן לשלם ללא עזדין עוזדי דאהרן. ואם נשיא [מלך] הוא כמיז (שמות כג) ונשיא צעמן לא תאור. צעושה מעשה עמן:

מַעֲשֵׂיהֶם וּמַהוּתָם הִיא רַק תּוֹרָה, כִּי מֵרַב דְּבִקּוּתָם בּוֹ יִתְבָּרַךְ, מוֹצְאִים הַלְכוֹת שֶׁבַתּוֹרָה בְּכָל פֶּרֶט מִפְּרָטֵי הַבְּרִיאָה, מִדּוּמָם, צוּמָח, חֵי, מִדְּבַר, שְׂזָה כָּלֵל תּוֹרָה שֶׁבַעֲלָ פָּה. וְלִכֵּן רָאָה לְהַתְּחַבֵּר רַק עִמָּהֶם, וְתִבְרַח מֵאֵלּוּ הַרְשָׁעִים הַמְּדַבְּרִים עַל חֻכְמֵי אֱמִתִּים, הַדְּבוּקִים בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְאִתָּהּ בְּעֶצְמָהּ עֲשֵׂה לָךְ שְׁעוֹר בְּתַלְמוּד, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּבְעַר אֶת כָּל הַקְּלָפוֹת וְהַסְּטָרָא אַחֲרָא שְׁמִסְבָּבִים אוֹתָךְ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יז שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵם, כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהֻנָּה וְכְתָר מַלְכוּת, וְכְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיּוֹן: צָרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל יְכוּל לְהַגִּיעַ לְכָל הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבַעֲלוֹם, אִם רַק יִהְיֶה עֵקֶשׁן גָּדוֹל מְאֹד. כִּי בְּאַמֶּת אֵין מְדַרְגָּה בְּעוֹלָם שְׁלֵא יְכוּלִים לְהַגִּיעַ, כִּי הַנְּשֻׁמָּה שֶׁל הָאָדָם הִיא חֵלֶק אֱלוֹךְ מִמֶּעַל, וְתִמִּיד נִמְשַׁכֶּת אַחֲרָיו יִתְבָּרַךְ, אִף עַל־פִּי־רַב אָדָם אַחַר זְמַן קֶצֶר שֶׁהוּא מִחֲפָשׁ לְמִצָּא אֶת קַדְשָׁתוֹ, וְלְהַשִּׁיג הַשְּׂגוֹת אֱלֻקוֹת, הוּא מִתְיַגַּע, וְאַחֲר־כֵּן מִתְיַאֵשׁ. וְהַצְּדִיקִים הָאֱמִתִּים הֵם יוֹדְעִים אֶת הָאֱמֶת, שְׁאֵם מְחַפְּשִׁים וּמְבַקְּשִׁים — לְבַסּוֹף מוֹצְאִים. וְזֶה הַהִפְרָשׁ בֵּין הַמּוֹן הָעַם לְצְדִיקִים, הַמּוֹן־עִם אַחַר קִצָּת יְגִיעָה וְטִרְחָה, כְּשֶׁרוֹאִים שְׂעִדִּין מִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם יִצְרָם, הֵם מִתְיַאֵשִׁים וְעוֹזְבִים אֶת הַכֹּל, לֹא־כֵן הַצְּדִיקִים, הֵם יוֹדְעִים שְׁיְכוּלִים לְהַגִּיעַ לְכָל הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבַעֲלוֹם, וְעַל־כֵּן הֵם אֵינָם עוֹזְבִים אֶת עֲצָמָם. וְהוּא כְּדָגְמַת שְׁאוּמְרִים לְשֵׁנֵי אֲנָשִׁים, שֶׁבַתּוֹף הָאֲדָמָה הַזֹּאת — אִם חוֹפְרִים יִמְצְאוּ מְרַגְלִיּוֹת וְאַבְנֵים טוֹבוֹת; אֶחָד חוֹפֵר וְחוֹפֵר וּמִתְיַגַּע, וְאֵינוֹ מוֹצֵא, אֲזִי הוּא מִתְיַאֵשׁ וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְהַשֵּׁנִי יוֹדַע, שְׁאֵם אָמְרוּ לוֹ כֵּן, שְׁאֵם חוֹפְרִים כָּאֵן, מוֹצְאִים אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, הוּא אֵינוֹ הוֹלֵךְ מִשָּׁם, עַד שִׁיִּמְצָא אוֹתָן. וְזוֹ דְרָף הַצְּדִיקִים, שֶׁהֵם יוֹדְעִים, אֲשֶׁר בְּוַדַּאי יְכוּלִים לְמִצָּא אֶת הַקַּדְשָׁה בְּמִקּוּמָם, וְלִכֵּן הֵם יְגַעִים וְטוֹרְחִים, אֶפְלוּ שִׁיקַח יָמִים וְשָׁנִים, וְאֵינָם מִתְיַאֵשִׁים כָּלֵל. לֹא־כֵן הַמּוֹן־עִם, תִּכְף־וּמִיד כְּשֶׁלֹּא הוֹלֵךְ לָהֶם — הֵם בּוֹרְחִים.

יז רַבִּי שְׂמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה

כְּתָרִים הֵם, כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר

כְּהֻנָּה וְכְתָר מַלְכוּת, וְכְתָר

שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיּוֹתָם:

יתברך זמנים ושנים בעקשנות גדולה מאד, ולא יתן לעצמו לפל כָּלֵל, אֵלָא יאמר: "עס איז בּוֹדַאי דָּא" [בּוֹדַאי נמציא]. כמו שאמר השני לְמַלְךָ בַּעַת שְׁהֵלֶךְ לְחַפְשֵׁי אֶת הַבַּת מְלֶךְ, כּמוֹבָא (ספורי-מעשיות, מעשה א'); וְעַל-יְדֵי תַקְרָף עֲקֻשְׁנוֹתוֹ, לֹא הִסְתַּפֵּל עַל שׁוּם מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב, אֵלָא תְּמִיד אָמַר: "עס איז בּוֹדַאי דָּא" [בּוֹדַאי נמציא]. וְעַל-יְדֵי-זֶה לְבַסּוּף מְצַאָהּ. וְזֶה בְּחִינַת (דברי הימים ב' יז, ו): "וַיִּגְבַּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי הַנְּוִ"ה", שְׁצַרִּיכִין לְהַגְבִּיחַ לְבוֹ וְדַעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יתברך, וְלוֹמַר בְּנַפְשׁוֹ, שְׂאִין נָאָה לִי לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים כְּאַלֶּה, מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, חֵס וְשְׁלוֹם. כִּי נַפְשֵׁי גְבוּהָהּ מְאֹד. כִּי זֶה צְרִיכִים לְדַעַת, אֲשֶׁר נִפְשׁ בַּר יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָהּ מְאֹד מְאֹד, כִּי כָּלֵם בְּנֵי מְלָכִים, וְלָכֵן רָאוּי לוֹ לְהִתְנַהֵג בְּנִמְוִסֵי הַמְּלָכוֹת דְּקִדְשָׁהּ, כְּמוֹ שְׂרָאוּי לְנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרְאִים (דברים יד, א): "בְּנֵים אֲתֵם לְהַנְּוִ"ה אֱלֹקֵיכֶם". וּבְאַמְתָּ עֲנִין זֶה בַּעֲצָמוֹ, מַה שָּׂרַב בְּנֵי-אֲדָם טוֹעִים בַּעֲצָמָם וְסוֹבְרִים, שְׁנַפְשָׁם אֵינָה קְדוּשָׁה מְשֻׁרְשָׁה, וְקִשָּׁה לָהֶם לְשׁוּב לְהַשֵּׁם יתברך, וְלִהְיוֹת אִישׁ צַדִּיק אוֹ אִישׁ כֶּשֶׁר בְּאַמְתָּ, כְּמוֹ שְׂאֵר הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשָׁרִים, כְּמוֹ שְׂמַרְגְּלָא בְּפוּמָא דְּאִינְשֵׁי לוֹמַר כְּשִׁשׁוּמְעִין שְׂמַסְפְּרִין מְאִיזָה צַדִּיק אוֹ אִישׁ כֶּשֶׁר וְיִרְא בְּאַמְתָּ, וּמִתְחִיל לְהִתְעוֹרֵר בְּהֵם הִרְהוּר תְּשׁוּבָה, לְהִתְחִיל גַּם-כֵּן לְהִתְקַרֵּב לְהַשֵּׁם יתברך, כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל מְלֵאִים מִחֻשְׁבוֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה וְהִתְקַרְבוֹת לְהַשֵּׁם יתברך תְּמִיד, אֶךְ אַחֲרֵי-כֵן תַּכְּף אוֹמְרִים: "מִי יָכוֹל לְהִתְדַמּוֹת אֵלָיו, לְזֶה הָאִישׁ הַצַּדִּיק, כִּי הִיָּה נִשְׁמָה קְדוּשָׁה מְנוֹעְרִיו"; כִּי כֵּף הִרְגִּילוֹ עֲצָמָם לוֹמַר, שְׂצַדְקַת הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשָׁרִים הִיא מִצַּד הַנִּשְׁמָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִתּוֹלְדוֹתֵם. וּבְאַמְתָּ אָמַר רַבִּנוּ ז"ל בְּפְרוּשׁ, שְׂאִינוּ כֵּן. וְזֶה עֵקֶר הַחֲסָרוֹן שֶׁל הָעוֹלָם, שְׂאוּמְרִים כֵּף, וּמִחֲמַת זֶה אֵינָם מִתְעוֹרְרִים וּמִתְגַּבְּרִים לְהַשׁוֹת עֲצָמָן לְצַדִּיקִים. אֲבָל בְּאַמְתָּ אֵינּוּ כֵּן, כִּי עֵקֶר צַדְקַת הַצַּדִּיק וְהַכְּשֶׁר, הוּא רַק עַל-יְדֵי הַתְּגַבְּרוֹתוֹ

וְכַעֲיִן שְׂפָרַשׁ רַבִּנוּ ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קטו) אֶת הַפְּסוּק (שמות כ, יח): "וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחוֹק, וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים", כִּי אֵלוֹ שְׁהֵם בְּבַחֲיַנַת עֵם, תַּכְּף-וּמִיד כְּשֵׁהֶם רוֹאִים מְנִיעוֹת — הֵם בּוֹרְחִים וְעוֹמְדִים מִרְחוֹק, לֹא-כֵן מִשָּׁה, שֶׁהוּא הַצַּדִּיק, הוּא נִכְנָס בְּתוֹךְ הָעֶרְפֶּל וְהַמְנִיעוֹת, וְיודֵעַ שְׁשֵׁם יְכוּלִים לְמַצֵּא אֶת הָאֱלֹקִים. וְזֶה סוּד הַהֲצַלְחָה — לְקַנּוֹת לַעֲצָמוֹ כְּתָר שֵׁם טוֹב, שְׁעוֹלָה עַל הַכֹּל. וּבְאַמְתָּ עַלִּיד לְדַעַת, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מוֹבָא בְּדַבְּרֵי מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל (לקוטי-הלכות, ברכות השחר, הלכה ג, אות ה'); כִּי אֵין זֶה דְּרָךְ הַעֲנָוָה הָאֲמִתִּית, שְׂיַחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ לְרִשָּׁע גָּמוּר, חֵס וְשְׁלוֹם. וְלִהְקַטִּין מַעֲלַת נַפְשׁוֹ הַקְּדוּשָׁה, רַק אֲדַרְבָּה צַרִּיד לִידַע וְלִהְאָמִין, שְׁנַפְשׁוֹ בְּשֻׁרְשָׁה הִיא גְדוּלָה וְיִקְרָה וּגְבוּהָהּ מְאֹד מְאֹד, וְאַלְפֵי אֲלָפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת עוֹלָמוֹת בְּלִי שְׁעוֹר תְּלוּיִים בָּהּ, וְכִמוֹ שְׂאֵמַר רַבִּנוּ ז"ל (חיי-מוהר"ן, סימן תקה), שְׂאֵם הָיוּ מִהַפְּכִין אֶת הָאֲדָם, הָיוּ רוֹאִין, שְׂבִכָל גִּיד וְגִיד מְגִידֵי הָאֲדָם, תְּלוּיִים אֲלָפֵי אֲלָפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת עוֹלָמוֹת. וְאַפְלוֹ נִפְשׁ הַפְּחוֹת שְׂבַפְחוֹתִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, גַּם-כֵּן גְּבוּהָהּ מְאֹד מְאֹד, מְכַל שְׂכָן וְכָל שְׂכָן נַפְשׁוֹת שֶׁל בְּנֵי תוֹרָה. וּבְפֶרֶט אוֹתָן שֵׁישׁ לָהֶם שְׂכָל גְּדוּל, כִּי כָל מַה שֶׁהַשְּׂכָל גְּדוּל בִּיּוֹתֵר, הַנִּשְׁמָה גְּבוּהָהּ יוֹתֵר. כְּמוֹ שְׂאֵמַר רַבִּנוּ ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'); כִּי הַנִּשְׁמָה הִיא הַשְּׂכָל, כְּמוֹ שְׂכַתוֹב (איוב לב, ח): "וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְּבִינָם". וְעַל-כֵּן הָאֲדָם, שֶׁהוּא בַר שְׂכָל, כְּשִׁרְוָאָה שְׂמִתְגַּבֵּר עַלִּיו הַבַּעַל-דְּבַר בִּיּוֹתֵר, צַרִּיד לִידַע, שְׂבּוֹדַאי יֵשׁ לוֹ נַפְשׁ גְּבוּהָהּ מְאֹד מְאֹד, וְצַרִּיד לְהִתְגַּבֵּר לְרַחֵם עַל עֲצָמוֹ, לְבַל יֵאָבֵד אוֹצְרוֹת וּסְגוּלוֹת יְקָרוֹת וְחַמּוּדוֹת כְּאַלֶּה, הַתְּלוּיִים בְּנַפְשׁוֹ, אֲשֶׁר עֵין לֹא רָאָתָהּ וְכוּ', וְיִתְגַּבֵּר בְּכָל עֵז לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ מִנִּי שַׁחַת, לְהַצִּילָהּ מִן הָעוֹשֵׁק וְהַתְּמוּרָה שְׂמִתְגַּבְּרִים עַלִּיו, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן. וְהַעֲקָר — עַל-יְדֵי רַבּוּי תְּפִלוֹת וּבְקָשׁוֹת, לְהַפְּצִיר וּלְבַקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן אֵלָיו

שְׁנַפְשׁ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל גְּבוּהָהּ וַיִּקְרָה מָאד מָאד, וְכֻלָּם הֵם בַּחֲנִינָת בְּנֵי מְלָכִים, וַיְכוּלִים לְזַכּוֹת לְמַדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת וַקְדוּשׁוֹת מָאד, כְּמוֹ כָּל הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשָׁרִים; כִּי גַם עַל כָּל הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשָׁרִים עָבְרוּ מִחֲשָׁבוֹת וְחֲלִישׁוֹת כְּאֵלֶּה וְכֵאלֶּה, אִךְ הָיוּ מְשִׁפִּילִים לְבָלֵי הַחֲנִינָת לְהַטְעוֹת אוֹתָם, וְהִתְגַּבְּרוּ וְהִתְחַזְּקוּ מָאד, עַד שֶׁזָּכּוּ לְמָה שֶׁזָּכּוּ. וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד (תְּהִלִּים פו, ב): "שִׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חֲסִיד אָנִי", כְּמוֹ שֶׁאָמַר חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֻכּוֹת ד:): כִּף אָמַר דָּוִד לְפָנָי הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חֲסִיד אָנִי, שֶׁכָּל מְלָכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב יוֹשְׁבֵים אֲגִדּוֹת אֲגִדּוֹת בְּכַבּוּדָם, וְאָנִי יָדִי מְלַכְלָכוֹת בְּדָם וּבִשְׁפִיר וּבִשְׁלֵיָה, כְּדִי לְטַהֵר אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ. וְכֵן אֵיתָא בְּזִהְרַת הַקְּדוּשָׁה (בְּלֶק קצה): דָּוִד שְׁוִי גְרַמִּיָּה בְּהַדִּי חֲסִידִים, דְּכַתִּיב: "שִׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חֲסִיד אָנִי", בְּגִין דְּאֶצְטְרִיף לִיָּה לְבַר נֶשׁ דְּלֹא לְשׁוֹאָה גְרַמִּיָּה רְשָׁע; כִּי אֵין זֶה דְרָף לְהַחְזִיק אֶת עֲצָמוֹ רְשָׁע, וְלִשְׁבַר אֶת עֲצָמוֹ, כְּאֵלּוֹ לֹא אֵין כְּבָר תִּקְנָהּ. וְלִכֵּן אוֹמַר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ: "שְׁלִשָּׁה כְּתָרִים הֵם, כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהֵנָּה וְכְתָר מְלָכוּת, וְכְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גַּבִּיהֶן". "כְּתָר תּוֹרָה" יְכוּל כָּל אֶחָד לְזַכּוֹת בָּזֶה, אִם הוּא יִתְמִיד בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה יוֹמָם וְלַיְלָה, וַיִּרְצֶה לְהַתְעַלּוֹת בַּתּוֹרָה, הוּא יְכוּל לְהַגִּיעַ לְזֶה, אִם לֹא יַעֲזֹב אֶת הַרְצוֹן. "וְכְתָר כְּהֵנָּה", דְּבָר זֶה מַגִּיעַ רַק לְאֵלּוֹ הַשְּׂיָכִים לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. "וְכְתָר מְלָכוּת" שִׁיף רַק לְאֵלּוֹ הַשְּׂיָכִים לְדָוִד הַמֶּלֶךְ, אֲבָל "כְּתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גַּבִּיהֶן", הֵינּוּ לְזַכּוֹת לְהַשִּׁיג אֶת הַטוֹב הַגָּנוּז בַּתּוֹף הַבְּרִיאָה, וּלְגַלּוֹת וּלְפָרְסֵם אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֵיתוֹ יִתְבַּרְךָ, וּלְקָרֵב אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, דְּבָר זֶה שִׁיף לְכָל אֶחָד, אִם הוּא רַק יִקַּח אֶת עֲצָמוֹ בְּיָדָיו, וַיִּדַע שֶׁגַם הוּא יְכוּל לְהַגִּיעַ לְזֶה, אִם רַק לֹא יִתְיַאֵשׁ בְּשׁוֹם פָּנִים וְאֶפֶן. וּבִאֲמַת "כְּתָר תּוֹרָה" שִׁיף גַם לְ"כְתָר שֵׁם טוֹב", וְלָמָּה מְנָה אֶת זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ? כִּי אִם אָדָם לֹאֵד תּוֹרָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה, אֵינּוּ זֹכֵה לְ"כְתָר שֵׁם

וְהַתְחַזְּקוֹתוֹ וַיִּגְיַעְתּוֹ וְטָרְחוֹ בְּעַבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, שֶׁיִּגַּע וְטָרַח כָּל-כֶּף יָמִים וְשָׁנִים הַרְבֵּה, וְלֹא הֵנִיחַ עֲצָמוֹ לְפַל בְּשׁוֹם אֶפֶן בְּעוֹלָם, וְהַרְבֵּה בַתְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים, עַד שֶׁזָּכָה לְמָה שֶׁזָּכָה, כָּל אֶחָד כְּפִי עֲרָכוֹ — אֲשֶׁרֵי לָהֶם לְצַדִּיקִים! וְכָל אָדָם יְכוּל לְהֵיחֹת כְּמוֹתָם, כִּי הַבְּחִירָה חֲפְשִׁית לְכָל, וְכֹתֵר שֵׁם טוֹב מְנָח, וּמִי שֶׁרוֹצֶה — זֹכֵה בוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יוֹמָא עב:): כְּתָר כְּהֵנָּה זָכָה אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ. כְּתָר מְלָכוּת זָכָה דָּוִד וּנְטָלוֹ. כְּתָר שֵׁם טוֹב מְנָח, וְכָל הַרוֹצֶה לְזַכּוֹת בוֹ — יָבוֹא וַיִּזְכֶּה בוֹ. וּבִאֲמַת זֶה הָעֲנָנָן בְּעֲצָמוֹ, שֶׁבְּנֵי-הָאָדָם טוֹעִים בְּעֲצָמָם וְסוֹבְרִים, שֶׁנִּפְשָׁם אֵינָה יִקְרָה וַקְדוּשָׁה, וּמִחֲמַת זֶה אֵינָם מִתְגַּבְּרִים לְעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים, כָּל זֶה נִמְשָׁךְ מִבַּחֲנִינָת הַיְכָלֵי הַתְּמוּרוֹת, שֶׁמִּשָּׁם בָּאִים אֵלּוֹ הַמַּחְשָׁבוֹת עַל הָאָדָם. כְּמוֹ הַבֵּן מְלֶךְ שֶׁנֶּחֱלַף וְנִתְגַּרַשׁ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁמִּחֲמַת זֶה נִפְל לְמְקוֹם שֶׁנִּפְל, וְלִקַּח אֶת עֲצָמוֹ אֶל הַשְּׂכָרוֹת וְכוּ', עַד שֶׁהָיָה כְּמִסְפֵּק בְּעֲצָמוֹ, אִם הוּא בֵּן הַמֶּלֶךְ הָאֲמַת אוֹ בֵּן הַשְּׂפָחָה, חֵס וְשָׁלוֹם, כְּמוֹבָא (סְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת, מַעֲשֵׂה יֵא, מֵהֵבֵן מְלֶךְ וּבֵן שְׂפָחָה שְׁנַחֲלָפוֹ), שֶׁכָּל עַת שֶׁבָּאוּ לוֹ הַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה, הָיָה מֵיִשָּׁב אֶת עֲצָמוֹ: מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִם אָנִי בֵּן הַמֶּלֶךְ וְכוּ', שֶׁנִּפְל כָּל-כֶּף, עַד שֶׁהָיָה מְסֻפֵּק בְּעֲצָמוֹ אִם הוּא בֵּן הַמֶּלֶךְ הָאֲמַת. כְּמוֹ-כֵן הוּא בְּכָל אָדָם הַרְחוּק מֵהַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, בְּפִרְט בַּתְּקֵף סוּף הַגְּלוּת הַמֶּר הַזֶּה, שֶׁהוּא חֲבָלֵי מִשִּׁיחַ, שֶׁמִּתְגַּבֵּר בְּעַתִּים הַלְלוֹ, שֶׁהִתְגַּבֵּר הַבַּעַל-דְּבָר בְּיֹתֵר עַל נְפִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּפִדּוּעַ בְּחוּשׁ, עַד שֶׁכָּפָה בְּנֵי-אָדָם מֵיִאֲשִׁין עֲצָמוֹ, כְּאֵלּוֹ נִפְשָׁם אֵינָה מְסַגְּלָת כָּלֵל לְעַבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ. וְכָל זֶה הוּא רַק פְּתוּי וּמִחְשָׁבוֹת הַיִּצָר הַרַע, שֶׁמִּחְלִישׁ דַּעְתּוֹ, וּמְכַנִּיס בְּלָבוֹ חֲלִישׁוֹת וְקִטְנוֹת דְּסִטְרָא אַחֲרָא, שֶׁזֶּה נִמְשָׁךְ מִבַּחֲנִינָת הַיְכָלֵי הַתְּמוּרוֹת, מִבַּחֲנִינָת הַחֲלוּף שֶׁל הַבֵּן מְלֶךְ וּבֵן שְׂפָחָה, שֶׁנִּפְל כָּל-כֶּף, עַד שֶׁלֹּא יִדַע בְּעֲצָמוֹ אִם הוּא בֵּן הַמֶּלֶךְ הָאֲמַת. אֲבָל בִּאֲמַת צְרִיף הָאָדָם לִידַע וּלְהֵאֲמִין,

טוב", אָבֵל אִם אָדָם לֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם ייִהּ הוּי גוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה. אִם אֵין תּלְמִידֵי חַכְמִים אֶל עוֹלָם, וּמוֹסֵר אֶת עַצְמוֹ לְגַמְרֵי אֱלִיּוֹ יִתְבָּרַךְ, נִמְקוֹמֵן: וְאֵל תֹּאמֵר שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֶיךָ. תּלְמִידֵי וּמוֹצֵא אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתוֹךְ חַכְמִים יִצְאוּ לְכַאֵן: שֶׁחֲבֵרֶיךָ יִקְיִימוּהָ בִידֶךָ. וְאֵל הַתּוֹרָה, וּבִעֵת שְׁלוֹמֵךְ הוּא מְחַפֵּשׁ אַחַר תַּסְמוּךְ שֶׁחֲבֵרֶיךָ כִּשְׂיוֹאוֹ מִצִּית הַרֵב יִקְיִימוּ הַתּוֹרָה הַרְוֵחַנִיּוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, אֲזִי זוֹכָה אֶל "פֶּתֶר שֵׁם טוֹב שְׁעוֹלָה עַל גְּבִיחֵן", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

יִי רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר, הֲוִי גוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה וְאֵל תֹּאמֵר שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֶיךָ, שְׁחֲבֵרֶיךָ יִקְיִימוּהָ בִידֶךָ. וְאֵל בֵּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֵן:

יִי רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר, הֲוִי גוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה וְאֵל תֹּאמֵר שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֶיךָ, שְׁחֲבֵרֶיךָ יִקְיִימוּהָ בִידֶךָ. וְאֵל בֵּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֵן:

שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֶיךָ, שְׁחֲבֵרֶיךָ יִקְיִימוּהָ בִידֶךָ, וְאֵל בֵּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֵן: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אִי אֶפְשֶׁר לְהַגִּיעַ אֶל שְׁלֵמוֹת הַתּוֹרָה, אֶלֹא פְּשׁוּזִים לְהַתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת, שֶׁהוּא שְׁכָל הַפּוֹלֵל כֹּל הַשְּׁכָלִיִּים, כַּמּוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סא), כִּי כָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ שְׁכָל פְּרָטִי, וְכָל הַשְּׁכָלִיִּים פְּרָטִיִּים צְרִיכִים לְהַפְּלֵל בְּשְׁכָל הַכֹּלְלִי. וְלִכֵּן אוֹמֵר הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ: "הֲוִי גוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה", שְׁתַּלֵּךְ אֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת הַמְּגַלָּה אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי עַל-יְדֵי שֶׁהַשְּׁכָל פְּרָטִי נִכְלָל בְּשְׁכָל כֹּלְלִי, עַל-יְדֵי-זֶה מֵאִיר גַּם בּוֹ הָאוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּמֵהַפֶּךָ אֶת הַגּוֹלָה לְגֵאֵלָה, כִּי הוּא מְכַנֵּס אֶת הָאֵלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁהוּא אֵל"ף בְּתוֹךְ גּוֹלָה, וּמִזֶּה נֶעֱשֶׂה גֵאֵלָה. וְכַמּוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן עו), אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵם בָּאִים בְּגִלוֹת, מִתְּחִילִים כְּבוֹשִׁים לְגוֹלָה, אָבֵל אַחֲרֶיכֶם הֵם נֶעֱשִׂים אֲדוֹנִים לְבַעֲלֵיהֶם, כַּמֵּאֲמָר ו"ל (סְנֵהֲדִין קד): בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵם הוֹלְכִים — נֶעֱשִׂים שָׂרִים לְאֲדוֹנֵיהֶם; וְזוֹ הַמַּעֲלָה שְׁאֵדָם מְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת, שֶׁהוּא שְׁכָל הַפּוֹלֵל, שֶׁהוּא מֵאִיר בְּאֵדָם אֶת הָאֵלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׂנֵה עֵקֶר שְׁלֵמוֹת לְמוֹד הַתּוֹרָה, שִׁמְצָא אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶפְלוֹ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת. כַּמֵּאֲמָר ו"ל (מְגִלָּה ו): עֵתִידִין בְּתֵי תַטְרָאוֹת וְקַרְקָסָאוֹת שֶׁלְמִדּוֹ בָּהֶם תּוֹרָה בְּרַבִּים, שְׁנֵאֲמַר (זכְרִיָּה ט, ז): "וְנִשְׂאָר גַּם הוּא לְאֵלְקִינוּ, וְהִיָּה כְּאֵלְךָ בִּיהוּדָה וְעַקְרוֹן כִּיבוּסִי", כִּי יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים וּמְנַסִּים כֹּל הַמְּקוֹמוֹת הַנְּפוּלִים, וְזֶה שְׁאֲמַר הַתְּנָא: "הֲוִי גוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה"; גּוֹלָה רְאֵשִׁי תְּבוּאוֹת: וְנִשְׂאָר גַּם הוּא לְאֵלְקִינוּ; כִּי זֶה עֵקֶר הַלְמוֹד שְׁלוֹמֵדִים אֶצֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת, שֶׁהוּא שְׁכָל הַכּוֹלֵל — אֵיף לְמַצָּא אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל מְקוֹם. וְעַל-יְדֵי-זֶה מִי שְׂזוּכָה לְמַצָּא אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל מְקוֹם, הוּא נֶעֱשֶׂה שֵׁם בְּעַל הַבַּיִת. וְלִכֵּן צְרִיכִים לְבוֹא דִיקָא אֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת. "וְאֵל תֹּאמֵר, שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֶיךָ", וּמֵה אִתָּה צְרִיף לְלַכֵּת בְּגִלוֹת אֶל הַצְּדִיק וְכו', אֶלֹא צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲשֶׁר אֵלוֹ שֶׁהֵם בָּאִים אֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת, הֵם יִזְכוּ לְזֶה, שְׂנֵה "שְׁחֲבֵרֶיךָ יִקְיִימוּהָ בִידֶךָ"; הֵם יִגִּיעוּ לְזֶה, וְאִתָּה תַעֲמַד בַּחוּץ. וְלִכֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי! זָכַר גַּם זָכַר מַה לְפָנֶיךָ! "וְאֵל בֵּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֵן". וְזוֹ הַמַּעֲלָה פְּשִׁמְתַּחֲבָרִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יַחַד, וְאוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, כִּי כָל הַשְּׁכָלִיִּים פְּרָטִיִּים צְרִיכִים לְקַבֵּל מֵהַשְּׁכָל הַכּוֹלֵל, וְכִשְׁמֵקְבָלִים מֵהַשְּׁכָל הַכּוֹלֵל, אֲזִי נֶעֱשֶׂה שְׂמִחָה גְּדוֹלָה, כִּי אוֹהֲבִים אֶחָד אֶת הַשְּׂנִי. וְזֶה הַסִּימָן שֶׁזָּכּוּ לְקַבֵּל מֵהַצְּדִיק הָאֲמֵת בְּשְׁלֵמוֹת אֶת הַשְּׁכָל הַכּוֹלֵל כֹּל הַשְּׁכָלִיִּים, וְזוֹכִים לְמַצָּא אֶת אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה, עַד שְׁנִתְקִים: "וְנִשְׂאָר גַּם הוּא לְאֵלְקִים", שְׂמֵה־פְּכִים אֶת הַגּוֹלָה, וּמְכַנֵּסִים לְתוֹכָהּ אֶל"ף, שֶׁהוּא

ומפולפל ציומר. לא תמקיים המורה צד אלא על ידי
 חזרין שמשא ותמן עמהם והיינו דמסיים ואל צינתך
 אל תשען: יט אין בידינו. כמו לא הוה צדיה. כלומר
 אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים ללמה ומפני

**יט רבי ינאי אומר, אין בידינו
 לא משלות הרשעים ואף לא
 מיסורי הצדיקים.**

מה הצדיקים מדוכאים
 ציסורים. פירוש אחר אין לנו
 בזמן הגלות לא משלוח
 והשקט שרגיל הקצ"ה לתת
 לרשעים כדי לטרדם מן

קיום התורה הוא על-ידי
 אהבת החברים, שעל-
 ידי-זה נכללין יחד. וכמו
 שהזהיר האריז"ל מאד
 מאד על אהבת החברים.

העוה"צ. ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהן
 יסורין של אהבה שאין בהן בטול תורה. כלומר ילאנו
 מכלל רשעים שאין לנו השלוח שיש לרשעים ולכלל
 צדיקים לא הגענו שהיסורים שלנו אינן של אהבה

לענין קיום התורה, כמאמרם ז"ל (קהלת רבה, פרשה ד', סימן ח'): טובים השנים מן האחד, טובים
 השנים שהם יגעין בתורה, מן האחד שעוסק זה לעצמו וזה לעצמו, כי אם יפלו האחד יקים את חברו,
 חברו, שאם שכח הלכה אחד מהם, חברו מחזיר ההלכה, כי צריכים להתאחד יחד באהבה גדולה
 מאד, ולעזור אחד לשני. וזה מקבלים רק כשהולכים בגולה אחר הצדיק האמת, שהוא שכל
 הפולל, שאז זוכים להגיע להשכל הזה, וכמובא (לקוטי-הלכות, פקדון, הלכה ה', אות טו); ועל-כן עקר
 הגלות היה על-ידי שנאת חנם שהיה בבית שני, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (יומא ט'): מקדש
 שני חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך, ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה
 זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים. ועקר הגאולה תהיה על-ידי שיבוא אליהו תחלה ויעשה שלום,
 כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ערוית פרק ח'): אין אליהו בא לטמא ולטהר, לא לרחק ולא לקרב,
 אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר (מלאכי ג, כג): "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו',
 והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם"; הינו שלא יבוא לברר לנו ההלכות, שאנו
 מספקין בהם, אלא שיעשה שלום. פי הוא יכין את העולם לקראת הגאולה, שהיה על-ידי משיח,
 שהוא שכל הפולל פל השכליים, וכל השכליים הפרטטיים יפלו בשכל הפולל, ועל-ידי-זה ימצאו
 את הקדוש-ברוך-הוא בכל העולם פלו, כמו שכתוב (ישעיה יא, ט): "לא ירעו ולא ישחיתו בכל
 הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את הוי"ה פמים לים מכסים", ועל-ידי-זה תתהפף גולה אל גאולה,
 והבן למעשה.

יט אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים: צריך שתדע, אהובי, בני!
 שאדם צריך להיות בטל ומבטל אליו יתברך, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך,
 רק תמיד יחדיר בדעתו, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ויציר בדעתו
 איך שכל העולם פלו זה אור אין סוף, והוא נמצא בתוך האור אין סוף ברוך הוא. וכשאדם מגיע
 למדרגה זו, פבר לא אכפת לו שום דבר, אין לו — לא עולם הזה, ולא עולם הבא, כי אינו
 חפץ פבר בשום דבר, רק את אמתת מציאותו יתברך לבד. וכמו ששמעו פעם את הרב הקדוש
 רבי שניאור זלמן מליאדי זי"ע (בעל התניא והשלחן ערוך), שיושב בדבקות עצומה בחדרו, ושר בנגון

התעוררות עד מאד (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", מי לי בשמים — וועמען האב איך אין הימיל, [את מי יש לי בשמים], ועמך — אז איך האב דיר [כְּשֵׁישׁ לי אותך ואני עמך], לא חפצתי בארץ — דארף איך גיט דיין ארציות [איני חפץ את הארציות שלך], איך דארף גיט דיין עולם הזה, איך דארף גיט דיין עולם הבא, נאהר דיר אליין [איני צריך את

ר"ע מברטנורא

כיסורי הצדיקים: כ הוי מקדים בשלום כל אדם. אפילו לעכו"ם נשוק: והוי זנב לאריות. לגדולים ממך: ולא ראש לשועלים. לקטניס ממך:

כ רבי מתיא בן חרש אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים:

העולם הזה שלך, איני צריך את העולם הבא שלך, אלא אותך בעצמך; פי מרב התכליתו בו יתברך שזכה, כבר לא רצה שום

דבר — לא עולם הזה ולא עולם הבא, רק את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו. וזה שהתפאר התנא הקדוש: "אין בגדינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים"; איני צריך את השלוח שיש לרשעים, ולא את היסורים שיש להצדיקים, פי איני רוצה שום דבר, רק אותך יתברך בעצמך, וזו המדרגה הכי עליונה שאדם יכול להגיע בזה העולם, שלא יהיה לו רצון אחר חוץ מרצונו יתברך, שלא יהיה אכפת לו — לא עולם הזה ולא עולם הבא, לא שלוח ולא יסורים, וזה "אין בגדינו, כשהאין סוף בגדינו, אזי כבר איני צריך ולא אכפת לי — "לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים", פי מאחר שאני נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, כבר אינו רוצה שום דבר, אלא אני מתענג בזיו שכנינת עזו יתברך, והבן למעשה.

כ הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר צריכים לקבל את כל אדם בסבר פנים יפות, ולהקדים לו שלום, פי כל קלפת המן-עמלק היא רק לעשות פרוידים בין נשמות ישראל, שזה שאמר (אסתר ג, ח): "ישנו עם אחד מפזר ומפחד בין העמים" וגו', והצדיק האמת שהוא בחינת מרדכי, לוחם עמו להכניעו ולבטלו, פי כל ענינו הוא רק להחדיר שלום בין נשמות ישראל, כמובא (לקוטי-הלכות, שבת, הלכה ה, אות ט), פי עקר מלחמת עמלק שבכל דור, הוא כנגד שם השם, שהוא שם הצדיק האמת, ששמו יתברך משתף בשם הצדיק, אשר הצדיק האמת הזה, שהוא הפאר והיפי וההדור של כל העולם, והוא החן האמתי של כל העולם, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק ב, סימן סז), אשר כל מי שנקלל בשם האמת של זה הצדיק, הוא מסתכל על עצמו בכל הארבעה יסודות שלו, שהם: אש, ריח, מים, עפר, אשר משם נמשכים כל המדות, ואדם זוכה על-ידי-זה צדיק לזכך את המדות שלו, שנמשכים מארבעה יסודות, ומאיר עליו שם הנו"ה ברוך הוא, בגלוי רב ונפלא מאד; פי כשאדם מזכך את הארבעה יסודות שלו, על-ידי-זה מאיר בו שם הנו"ה ברוך הוא בשלמות, וזוכה לחזר בתשובה להשם יתברך, וממשיך על עצמו מאורי אור, שזה אור הצדיק האמת, שהוא החן והיפי והפאר של כל העולם כלו, ועל ידו נעשה השלום האמתי בין הארבעה יסודות, וממילא נעשה שלום כבר אצל כל בר ישראל, והוא מקדים שלום לכל אדם, פי מאחר שהיסודות אצלו בשלום, וכל אחד מארבעה כחות והיסודות אינו מתגבר אחד על השני, על-ידי-זה הוא בשלום עם כל אדם, וזו עבודת הצדיק האמת. ואם זה הצדיק האמת שבכל דור היה מתגלה בעולם, וכל העולם היו מקרבים אליו באמת, היה העולם כבר מתקן, פי זה

שְׁמַעְרַבב אֶת הָעוֹלָם בְּכָל עֵת, וְעוֹשֶׂה מַחְלָקֶת גְּדוּלָה בְּכָל עֵת עַל הַצְדִּיק הָאֵמֶת הַזֶּה, שֶׁהוּא הָרֹאשׁ בֵּית, כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ עַל־יְדֵי הַצְדִּיק הַזֶּה, שֶׁהוּא הָרֹאשׁ בֵּית, שֵׁישׁ לוֹ כַּח לְהַחְזִיר אֶת כָּל הָעוֹלָם לְמוֹטָב. וְזֹאת הַקְּלִפָּה הַרְעָה, שֶׁהוּא הֶמֶן־עַמְלָק, כֹּל תַּחְבּוּלוֹתָיו וְכָל מַלְחָמָתוֹ הִיא לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים שֵׁם הַצְדִּיק הָאֵמֶת הַזֶּה, שֶׁהוּא הָרֹאשׁ־בֵּית הָאֵמֶתִי. כִּי קְלִפַּת עַמְלָק רוֹצֵה שְׂיִתְקַרְבוּ יִשְׂרָאֵל לְכָל הָרֹאשִׁים שְׁבַע־עוֹלָם. לֹא מִבְּעֵיַי הָרֹאשִׁים שֶׁל הַסְטֵרָא אַחְרָא מִמֶּשׁ, שֶׁהֵם עֵקֶר שֵׁם הַטְּמֵאָה, כְּמוֹ רֹאשֵׁי הַפְּתוֹת שֶׁל הַפִּילוֹסוֹפִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, כִּי גַם אֲצֵלָם יֵשׁ לָהֶם רֹאשִׁים עֲלֵיהֶם, שְׁלוֹמֵדִים אֲצֵלָם אֱלוֹ הַחֲכָמוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת הַנְּבוֹכוֹת, הַעוֹקְרוֹת אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, וְלִצְוֹדֵד נַפְשׁוֹת לְקַרְבָּם לְאֱלוֹ הָרֹאשִׁים, יִמַּח שְׁמֵם, בְּנֻדַּי הֵן הוּא מְשׁוֹשׁ דְּרָכּוֹ, וְעַל זֶה מְנִיחַ עֲצָמוֹ בְּנֻדַּי לְאָרְכוֹ וּלְרַחְבוֹ, אֲלֹא אֲפֹלוֹ רֹאשִׁים שֵׁישׁ לָהֶם חֵלֶק בְּקִדְשָׁה, שֶׁהֵם אֲנָשִׁים כְּשָׂרִים קִצָּת, וְאֲפֹלוֹ אִם הֵם צְדִיקִים, רַק שֵׁישׁ בָּהֶם עֲדִין אִיזוֹ אַחִיזַת הָרַע, וְאִין לָהֶם כַּח לְהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִרַע לְטוֹב, עַל־כֵּן רוֹצֵה עַמְלָק שֶׁכָּל אֱלוֹ הָרֹאשִׁים יִהְיוּ גְדוּלִים וּמְפָרְסָמִים בְּשֵׁם גְּדוּל בְּעוֹלָם, וְתִהְיֶה לָהֶם הַתְּנַשְׂאוֹת גְּדוּלָה. וְאֲפֹלוֹ שֶׁהֵם לֹא יְכוּלִים לַעֲזֹר כִּי הוּא זֶה לְהַמּוֹן־עַם, עִם כָּל זֹאת עַמְלָק רוֹצֵה לְגַדְלָם וּלְפָרְסָמָם לְכָלֵם, וְיִמְשְׁכוּ אַחֲרֵיהֶם הַמּוֹן נְשָׁמוֹת קְדוֹשׁוֹת, וְכָל כּוֹנְנֵתוֹ הַרְעָה, רַק כְּדֵי לְהַעֲלִים עַל־יְדֵי־זֶה שֵׁם הָרֹאשׁ בֵּית הָאֵמֶתִי, שֶׁהוּא הָרֹאשׁ שֶׁל כָּל הָרֹאשִׁים שְׁבַע־עוֹלָם, וְהוּא הַבַּעַל־הַבַּיִת הָאֵמֶתִי שֶׁל הָעוֹלָם, שֶׁעֵקֶר תְּקוּנָתוֹ כָּל בְּנֵי עוֹלָם לְשׁוּב לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ הוּא עַל יְדוֹ דִּיקָא. וְקְלִפַּת עַמְלָק — כָּל מַלְחָמָתוֹ לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר שְׁמוֹ שֶׁל זֶה הָרֹאשׁ בֵּית דִּיקָא; כִּי יֵשׁ כְּמָה וְכְמָה רֹאשִׁים בְּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' כט, יא): "לֵךְ הַגִּיָּה הַמַּמְלָכָה וְהַמְּתַנַּשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ" וְגו'. וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים

הַצְדִּיק יֵשׁ לוֹ כַּח לְתַקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם, אִם לֹא הָיוּ מַעֲלִימִין וּמַסְתִּירִין אוֹתוֹ. אֲבָל בְּכָל דוֹר וְדוֹר יֵשׁ בַּחֲנִינַת מַלְחָמַת עַמְלָק, וְעֵקֶר מַלְחָמָתוֹ שֶׁל עַמְלָק, יִמַּח שְׁמוֹ, הִיא דִּיקָא נֶגֶד הַצְדִּיק הָאֵמֶת הַזֶּה, שֶׁהוּא הָרֹאשׁ בֵּית; כִּי עַמְלָק הוּא בַּחֲנִינַת רֹאשִׁית דְּסֵטְרָא אַחְרָא, בַּחֲנִינַת (בַּמְדָּבָר כד, כ): "רֹאשִׁית גּוֹיִם עַמְלָק", וְעַל־כֵּן כָּל מַלְחָמָתוֹ הִיא רַק כְּנֶגֶד זֶה הָרֹאשׁ בֵּית הָאֵמֶת, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת נִמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ, בַּבַּחֲנִינַת (יְשַׁעְיָה מֵא, ד): "מִי פָעַל וְעָשָׂה קִרְא הַדּוֹרוֹת מִרֹאשׁ, אֲנִי הַגִּיָּה רֹאשׁוֹן וְאֵת אַחֲרוֹנִים אֲנִי הוּא"; כִּי עַמְלָק אִינוֹ רוֹצֵה לְהַלְחֵם לֹא עִם הַקִּטָּן וְלֹא עִם הַגְּדוֹל, אֲלֹא עִם הָרֹאשׁ בֵּית בְּעַצְמוֹ. אֲבָל מַחְמַת שְׁכַנְגָד הָרֹאשׁ בֵּית בְּעַצְמוֹ, אֲשֶׁר מַגְלֶה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר אֲנִי הַגִּיָּה רֹאשׁוֹן וְאֵת אַחֲרוֹנִים אֲנִי הוּא, אִין לוֹ שׁוּם כַּח לְהַלְחֵם עִמוֹ בְּעַצְמוֹ, כִּי זֶה הַצְדִּיק הָאֵמֶת, הָרֹאשׁ בֵּית, כְּבָר זָכָה לְנִצָּחַ אוֹתוֹ, וְלִשְׁבֹר אוֹתוֹ בְּתַכְלִית, כִּי לֹא אֲתִהְיֶה מְדַלִּיָּה כְּלוּם, כִּי כְּבָר שָׁבַר כָּל הַתְּאוּוֹת וְכָל הַמַּדּוֹת רַעוֹת בְּתַכְלִית תַּכְלִיתָן, וְזָכָה לְהַגִּיעַ אֶל כָּל הַמַּדְרָגוֹת שְׁבַע־עוֹלָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, שְׂאִין שְׁלֵמוֹת אַחֲרָיו, וְהַכְּנִיעַ וּבַטֵּל מַעֲצָמוֹ זְהַמַּת הַנְּחָשׁ, הִיא זְהַמַּת עַמְלָק, שֶׁהוּא הַסְטֵרָא אַחְרָא, וְהוּא הַכְּנִיעֵם כָּלֵם מַעֲצָמוֹ בְּתַכְלִית הַהַכְּנָעָה וְהַבְּטוּל, עַד שֶׁלֹּא נִשְׂאָר אֲצֵלוֹ שׁוּם אַחִיזַת הָרַע כְּלָל, אֲפֹלוֹ כָּל שֶׁהוּא, וְעוֹד הוֹסִיף אַחֲרֵי־כֵן לְמַסֵּר נַפְשׁוֹ בְּכָל יוֹם בְּשִׁבְלֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְקָבַל עַל עֲצָמוֹ יְסוּרִים קָשִׁים וּמְרִים מְמוֹת בְּשִׁבְלֵי קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְשִׁבְלֵי עִמוֹ יִשְׂרָאֵל לְקַרְבָּם אֱלִיוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא מְחַזְקֵם וּמְעוֹדְדֵם וּמְשַׁמְחֵם, וּמְפִיחַ בָּהֶם רוּחַ חַיִּים חֲדָשָׁה, שֶׁלֹּא יִתְיַאֲשׁוּ בְּשׁוּם פָּנִים נְאֻפָן, וּמֵאִיר בָּהֶם גְּלוּי אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמֶלֶא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהַפֵּל לְכָל אֱלָקוֹת גָּמוּר, שְׁזֵה בַּחֲנִינַת מְאוּרֵי אוֹר, עַל־כֵּן בְּנֻדַּי אִין לַעֲמָלָק, שֶׁהוּא רֹאשׁ הַסְטֵרָא אַחְרָא, שׁוּם אַחִיזָה לְהַלְחֵם עִם הַצְדִּיק בְּעַצְמוֹ, עַל־כֵּן כָּל מַלְחָמָתוֹ הוּא מֵה

אֲנַחְנוּ רוֹאִים בְּדוֹר הַזֶּה, שְׁמֵת־פְּרָסְמִים אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, וְאֶפְלוּ שֶׁהֵם פְּשׁוּרִים, אָבֵל אֵין לָהֶם אֶת הַדְּבוּרִים וְהַעֲצוֹת וְהַהֲנַהֲגוֹת וְהַדְּרָכִים לְקָרֵב אֶת הַרְחוּקִים אֵלָיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, מִכָּל שֶׁפֶן שְׂאִין לָהֶם שׁוֹם דְּרָף אֵיף לְהוֹרִיד אֶת עֲצָמָם אֶל אֱלוֹ הַיְרוּדִים וְהַנְּפֹלִים, שְׁנִפְלוּ בְּעַמְקָא דְתַהוּמָא רַבָּא, עִם כָּל זֹאת קִלְפַת עֲמֶלֶק רוּצָה, שְׁפָל הָעוֹלָם יִתְקַרְבוּ לְאֱלוֹ הָרֵאשִׁים, אַף-עַל-פִּי שֶׁהֵם כְּשָׂרִים וְצַדִּיקִים קֶצֶת, הַעֲקָר כְּדִי לְהַרְחִיקָם מִהַצְדִּיק הַגָּדוֹל הָרֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי, שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַחֲדִיר שְׁלוֹם אֱמֶתִי בֵּין גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיתְאַחֲדוּ יַחַד, וְשִׁלַּא תִהְיֶה בֵּינֵיהֶם מַחְלָקָת, וְשִׁלַּא יִתְגַּבְּרוּ הָרַע שֶׁל הָאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת אֶחָד עַל הַשְּׁנַיִ; כִּי הַצְדִּיק הָאֱמֶתִי, הָרֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי, הוּא יָכוֹל לְקָרֵב אֶת כָּלֵם לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי הוּא מְאִיר בְּכָלֵם אֶת אֱמֶתִת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְלִכֵּן קִלְפַת עֲמֶלֶק מְאֹד מִפְּחַדֵּת מִמֶּנּוּ, וְתוֹצִיא עֲלָיו כָּל מִינֵי שְׁמוֹת רָעִים, וְתַעֲלִיל עֲלָיו עֲלִילוֹת, עַד שֶׁכָּלֵם יְדַבְּרוּ עֲלָיו. וְכִמוּ שֶׁגִּלְגָּה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קסג), שִׁישׁ אָדָם שֶׁנַּעֲשֶׂה מִכָּלוּ וּמִמֶּנּוּ דְבוּר, שֶׁנַּעֲשֶׂה שִׁיחָה בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, וְהַפֵּל דוֹבְרִים מִמֶּנּוּ, וְהוּא הוֹלֵךְ נַע וְנָד, וּמְתַפְּזֵר בְּפִי כָּלֵם, וְאֶצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׂבָא לְשֵׁם, יֵשׁ לוֹ עֲנוּיִים וְצָרוֹת מְשֻׁנוֹת, כִּי כָּל תַּחֲבוּלוֹתָיו שֶׁל עֲמֶלֶק — לְרַחֵק יִשְׂרָאֵל מִהַצְדִּיק הָרֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי, שְׁכָל תַּקּוּן נִפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל וְכָל הָעוֹלָמוֹת עַל יָדָיו. וְזֶה שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים כה, יח): "וַיִּזְנֹב בָּךְ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ" וְגו', 'וַיִּזְנֹב' דִּיקָא, וְכִמוּ שֶׁפִּרְשׁ רַש"י: מִכַּת זָנָב, חוֹתֵף מְלוֹת וְזוֹרֵק כָּלִפִּי מַעֲלָה, שֶׁהִיא חוֹתֵף זָנָבוֹת וְזוֹרֵקֵן כָּלִפִּי מַעֲלָה. כִּי הַמוֹן-הָעַם כִּנְגֵד הַצְדִּיק הֵם בְּבַחֲיִנַת זָנָב, כִּי הֵם טְפִלִּים אֵלָיו, כִּי הַצְדִּיק הָאֱמֶתִי הוּא הָרֵאשׁ, וְהַקְטִינִים הַטְּפִלִּים אֵלָיו, הֵם בְּבַחֲיִנַת זָנָב, אָבֵל בְּוֹדָאֵי טוֹב לְהִיּוֹת זָנָב וְטָפֵל לְהַצְדִּיק הָאֱמֶתִי הַזֶּה, שֶׁהוּא רֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי, מְלַהֲיּוֹת רֵאשׁ בְּמִקּוּם אַחֵר. וְכִמוּ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא: "וְהוּי זָנָב לְאַרְיֹת וְאֵל תְּהִי רֵאשׁ

(בְּרִכּוֹת נח.): אֶפְלוּ רִישׁ גְּרִגּוּתָא מִן שְׁמַיָּא מוֹקְמִינֵן לִיה; כִּי כָּל הָאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת נִקְרְאִים רֵאשִׁים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, י) "וְהָיָה לְאֲרַבְּעָה רֵאשִׁים" וְגו', וּמֵהֶם נִתְחַלְקוּ כַּמָּה וְכַמָּה רֵאשִׁים בְּעוֹלָם. וְאֶפְלוּ בְּקַדְשָׁה יֵשׁ כַּמָּה וְכַמָּה רֵאשִׁים; כִּי כָּל אֶחָד כְּפִי חֵלְקוֹ, שְׁזָכָה לְבָרֵר אֵיזָה חֵלֶק מִהָאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת, עַל-יָדֵי בְרוּר מְדוּחִיו וְתַאֲוֹתָיו, כְּמוֹ-כֵן יֵשׁ לוֹ אֵיזָה חֵלֶק בְּרֵאשׁוֹת וְהַתְּנַשְׂאוֹת, הַנִּמְשָׁכִין מִבַּחֲיִנַת בְרוּר הָאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת, שְׁנִקְרְאִים אֲרַבְּעָה רֵאשִׁים. אָבֵל כָּל אֱלוֹ הָרֵאשִׁים, מַחְמַת שְׁלֵא בְרוּר עֲדִין אֶת כָּל הָאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת לְגַמְרֵי בְתַכְלִית הַבְּרוּר, כִּי עֲדִין נִשְׁאַרָה אֶצְלָם אֵיזוֹ אַחֲיִית הָרַע מְאִילוֹ מְדוּחַת וְתַאֲוֹת, וְכִמוּ שֶׁשְׁמַעְתִּי מִפִּי רַבְּנוּ ז"ל, שִׁישׁ כַּמָּה צַדִּיקִים שֶׁשְׁבְרוּ הַתַּאֲוֹת, אָבֵל עֲדִין נִשְׁאַר אֶצְלָם שְׁמִין מְשֻׁהוּ, וְאֱלוֹ הַצְדִּיקִים אֵין לָהֶם כַּח לְהַחֲזִיר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמוּטָב, כִּי אִם בְּכַח הַצְדִּיק הָאֱמֶתִי, הָרֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי, שְׁזָכָה לְבַטֵּל הָרַע בְּתַכְלִית; כִּי מַחְמַת שְׂאִין בּוֹ שׁוֹם רַע כָּלֵל, עַל-כֵּן יֵשׁ לוֹ כַּח לְתַקֵּן כָּל הַנְּפִשׁוֹת הַמְּקַרְבִּים אֵלָיו, לְהַחֲזִירָם לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, וְעַל-כֵּן עַל זֶה מִתְקַנָּא עֲצָמוֹ בְּיֹתֵר הַבְּעַל-דְּבָר, שֶׁהוּא קִלְפַת הַמֶּן-עֲמֶלֶק, וּמַגִּיחַ עֲצָמוֹ לְאֶרְכוֹ וּלְרַחְבוֹ, לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר שֵׁם וְהַדּוּר וּפְאָר שֶׁל הַצְדִּיק הָאֱמֶתִי הַזֶּה, וּמִקִּים עֲלָיו מַחְלָקָת גְּדוּלָה, וּמִתְגַּבֵּר בְּתַחֲבוּלוֹתָיו לְהַקִּים רֵאשִׁים בְּעוֹלָם, וּלְהַגְדִּיל שְׁמֵם מְאֹד, שֶׁשְׁמֵם נִמְשָׁף מִשֵׁם הַטְּמֵאָה, מִשְׁמוֹת הַחִיצוֹנִים, וְלַפְעָמִים כְּשֶׁרוּאָה שְׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַפִּיף הָאֱמֶתִי לְגַמְרֵי, לְהַעֲמִיד רָשַׁע גְּמוּר, לְעַשׂוֹת אוֹתוֹ רֵאשׁ וּמִפְּרָסָם, כִּי בּוֹדָאֵי לֹא יִטְעוּ בּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׂרִים, עַל-כֵּן הוּא מְשַׁתְּדֵל בְּתַחֲבוּלוֹתָיו לְהַלְבִּישׁ עֲצָמוֹ בְּאֵיזָה כְּשֵׁר אוֹ צַדִּיק שְׂאֵינוֹ גְּמוּר, וְנוֹתֵן בְּלִבּוֹ שִׁיחְלַק עַל זֶה הַצְדִּיק, שֶׁהוּא הָרֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי. וְהַבְּעַל-דְּבָר מְגִדִּיל שְׁמוֹ מְאֹד שֶׁל זֶה הַחוּלֶק וְהַמְתַּנְּגֵד עַל הָרֵאשׁ בֵּית הָאֱמֶתִי, וּמִפְּרָסָם אוֹתוֹ מְאֹד בְּעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר

לשועלים"; וכן אמרו חכמינו הקדושים (בבא קמא צב:): כל המחבר לטמא — טמא, כל המחבר לטהור — טהור; וכן הוא (ספרי דברים): משל הדיוט אומר: עבד מלך מלך, הדבק לשחור וישתחוו לך; ונעמלק בתחבולותיו חותך הנזבות וזורק כלפי מעלה, שמהפך מונב לראש. שלוקח קטנים במעלה, שהם בכחינת זנב, נגד הראש בית, שהיו צריכין להיות טפלים אליו, והוא לוקח אלו הנזבות הקטנים במעלה, וחותכם ומרחקם מהצדיק, מהראש בית האמת, וזורקן כלפי מעלה. דהינו שעושה מהם ראשים, ומגביה אותם למעלה למעלה, ומגדיל שמם מאד, ומכניס בלבם שיחלקו על הצדיק, הכל בשביל להסתיר ולהעלים שם הצדיק הזה, שהוא הראש בית האמת, שיכול לקרב את כלל נשמות ישראל אליו יתברך, ולהחדיר בהם אמתת מציאותו יתברך, ולעשות שלום בין כלל נשמות ישראל, ושכל אחד יקבל פני חברו בסבר פנים יפות. וזה מה שאמר התנא: "הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים"; הינו שעל-ידי שאדם מחבר אל הצדיק האמת הראש-בית, ונעשה זנב לאריות, על-ידי-זה מאיר בו גם-כן האור אין סוף ברוך הוא, ומוצא את הטוב אצל כל בר ישראל, ונתקם אצלו: "הוי מקדים בשלום כל אדם"; פי הצדיק האמת, הראש בית, מאיר בכל בר ישראל המקרבים אליו את המאורי אור. וזהו שמוזהיר התנא הקדוש, שתשמר מאד, "ואל תהי ראש לשועלים", שלא תתחבר אל אלו שהם בחינת זנבות, ונעשו ראש על-ידי הסטרא אחרא, והם ערמומים בשועלים, לרמות בגי-אדם הנמשכים אחריהם, פי הם בעצמם אינם יכולים להנהיג את עצמם, ואיך יכולים להנהיג את אחרים! כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סא); ויש מנהיגים הנקראים בשם רבי, שלמודם מאלו המותרות, ולא די

שאינם יכולים אפלו להנהיג את עצמם, לא כל שפן שלא יכולים להנהיג את אחרים, והם נוטלים גדלה לעצמם להנהיג העולם, צריך לראות שלא להסמיך אותם, שלא לתן להם תקף ועז, שלא יהיו מכניס בשם רבי, פי הם עצמם אינם חייבים כל-כף, פי יש להם יצר הרע גדול להנהיג העולם, אף צריך להשמר מאד, שלא לתן להם תקף ועז, פי אלו הנותנים להם תקף ועז, ונסמכים על ידם, שיהיו נקראים בשם רבי, הם עתידין לתן דין וחשבון, פי אלו המנהיגים מוליכים שולל את המון-עם, פי הם אינם יכולים להוציא אותם מהשואול תחתית שנפלו לשם. ועל-כן "מלחמה להנ"ה בעמלק מדור דור"; פי זה עקר תקף המלחמה נגד קלפת עמלק שבכל דור, פי בכל דור מוכנה הגאולה לבוא, על-ידי הראש בית הזה, שהוא בחינת משה-משיח, שהוא הצדיק האמת הגדול במעלה שבכל דור, אף עקר העכוב הוא על-ידי המחלקת העצומה הזו, שהוא בחינת מלחמת עמלק, שכל מלחמתו להסתיר ולהעלים שם הצדיק הזה. ובזה מקשרים דברי התנא הקדוש: "הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים"; פי זה תלוי בזה, אם אדם נעשה זנב לאריות, שמשים את עצמו כלא נגד הצדיק האמת הראש-בית, על-ידי-זה מאיר בו את המחין, בחינת מאורי אור, שיקדים בשלום כל אדם, ומזהירו "ואל תהי ראש לשועלים", שלא תתחבר לאלו הקטני ערף שהם זנבות, ואינם יודעים כלום, אלא ערמומים בשועלים להטעות בגי-אדם בנכלי ערמוניותם, ועל-ידי-זה הם עוקרים את הנשמות משני העולמות, פי הם אינם יכולים לעזר להם כלום, כמו שאנחנו רואים מה שקורה היום, שמתפרסמים מפרסמים של שקר, שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם, ומתפארים שהם יכולים לתת תקונים, והכל ליצנות אחת גדולה, פי מספנים, הם אינם יכולים לתקן

את עצמם, ואיך יתקנו את אחרים? ועל זה הזהיר התנא מאד, והבין למעשה. כה העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתפגס לטרקלין: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר העולם הזה הוא עולם הכנה, שצריכים להכין עצמו לעולם הבא, כדגמת ששת ימים, שאדם מכין לשבת. ואמרו חכמינו הקדושים (עבודה זרה

ר"ע מברטנורא

כא בפרוזדור. צית שער. מרגום אולס פרוזדורא: לטרקלין. מקום מושב המלך. כך אמה המתקן עצמו לעולם הזה כדי שמוכה לעולם

כא רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתפגס לטרקלין:

ג): מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת, מהיכן יאכל בשבת; ולכן "העולם הזה דומה לפרוזדור", שהוא בחינת ששת ימי החל, שאדם יגע וטורח, "בפני העולם

הבא", שהוא בחינת שבת. "התקן עצמך בפרוזדור", שהם ששת ימי החל, עולם הזה, "כדי שתפגס לטרקלין", שהוא שבת עולם הבא, ובאר מוהרנ"ת ז"ל (לקוטי הלכות, מתנה ושכיב מרע, הלכה ד, אות ו), שזה סוד מה שאמרו חכמינו הקדושים (שבת י): על הפסוק (שמות לא, יג): "לדעת כי אני ה' ה' מקדשכם", אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש לתנה לישראל — לך והודיעם! כי צריך להודיע מקדם לחברו, שרוצה לתן לו מתנה, כדי שיכין את עצמו לקבל המתנה, דהינו שיתגבר עצמו לקבל המתנה בקדשה ובטהרה לשמו יתברך, כדי שיהיה לו כח על-ידי-זה לברר הקדשה שבהתפזר של המתנה; כי מחמת שבמתנה קשה לברר, על-פני צריך הכנה מקדם, ועל-פני צריך להודיעו. וזה סוד קדשת שבת, שהיא מתנה טובה שהיתה בבית גנזי, שהשם יתברך מודיע לנו קדם שנתנה לנו, כדי שנתגבר להכין את עצמנו לקבל את המתנה הטובה והיקרה הזאת. כי שבת צריכה הכנה, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ערוכין לח): על הפסוק (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכיניו", חל מכין לשבת, ועל-פני גם עתה, שכבר נתן לנו השם יתברך ברחמי את השבת, אנו צריכין בכל ימות השבוע להכין את עצמנו לקבל מתנה טובה הזאת ושבת שמה, וזהו סוד (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (ביצה טו): זכרהו מאחר שבא להשפיעו, מאי טעמא? אמר רבא, כדי שיברר מנה יפה לשבת, הינו שצריכים הכנה בכל ששת ימי החל לקבל את המתנה טובה שהיא שבת. וזהו כלל כל העבודה של האדם בזה העולם, שנקרא ערב שבת, והעולם הבא נקרא שבת. וזה שאמר התנא הקדוש: "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתפגס לטרקלין". כי באמת אי אפשר לעבד את השם יתברך, כמו שכתוב (איוב מא, ג): "מי הקדימני ואשלים", ודרשו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה כז, סימן ב): רוח-הקדש אומרת: "מי הקדימני ואשלים", מי קלס לפני, עד שלא נתתי לו נשמה, מי מלל לשמי, עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה, עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה, עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי ספה, עד שלא נתתי לו מקום, מי עשה לי לולב, עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית, עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה, עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה, עד שלא נתתי לו גרן, מי הפריש לפני חלה, עד שלא נתתי לו עיסה, מי הפריש לפני קרבן, עד שלא נתתי לו בהמה. וכמובא בדברי רבנו ז"ל (שיחות הר"ן,

מְלַכְלָכִים, חס ושלום, בְּטִיט וְצוּאָה לְסַעֲדַת
הַמֶּלֶךְ, שְׂיִהְיֶה שֵׁם הַמֶּלֶךְ וְסִיעָתוֹ; כִּי בּוֹדָאֵי אֵי
אֲפָשָׁר לְקַבֵּל מִתְּנוּתָיו הַקְּדוּשׁוֹת כְּשֶׁהֵם
מְלַכְלָכִים, חס ושלום, רק צְרִיכִים לְהִכִּין
לְעֲצָמָם מִלְּבוּשִׁים נְאִים וִיקָרִים, וְכַמָּה מִיָּנִי
רִיחוֹת טוֹבִים, גֶּרֶךְ וְכִרְכּוּם קִנְיָה וְקִנְמוֹן, וְכַמָּה
מִיָּנִי קְשׁוּטִים יָפִים וְנְאִים, שְׂיִהְיֶה רְאוּיִים לְכִנּוּס
בְּהֵם בְּהִיכַל-הַמֶּלֶךְ, בֵּין גְּדוּלָיו וְשָׂרָיו וְעַבְדָּיו
הַקְּדוּשִׁים וְהַטְּהוּרִים, וְאִזּוֹ יוּכְלוּ לְקַבֵּל מִתְּנַת
יְדוֹ הַטּוֹבָה. וּבַחֲמֵלְתוֹ הַגְּדוּלָה הִכִּין לָהֶם מִקְדָּם
כָּל הַדְּבָרִים וְהַחֲפָצִים שְׂצָרִיכִים לַעֲשׂוֹת, וּלְתַקֵּן
מֵהֶם מִלְּבוּשִׁים וְכִתְרִים כְּאֵלוֹ, שְׂיִהְיֶה רְאוּיִים
לְכִנּוּס בְּהֵם בְּהִיכַל דְּמִלְכָא, וְכָל מִיָּנִי בְּשָׁמַיִם
וְרִיחוֹת טוֹבִים שְׂיִתְבַּשְׂמוּ בְּהֵם מִקְדָּם. וְצוּנָה
לָהֶם וְהַזְהִיר לָהֶם, שֶׁבְּכָל הַזְּמַן שֶׁנִּתֵּן לָהֶם
מִקְדָּם, לְהִכִּין עֲצָמָן לְסַעֲדָה, שֶׁבְּכָל הַזְּמַן הַזֶּה
יַעֲסֻקוּ לַעֲשׂוֹת וּלְתַקֵּן אֵלּוֹ הַמִּלְּבוּשִׁים הַיְקָרִים,
וְכָל אֵלּוֹ הַכְּתָרִים הַקְּדוּשִׁים. וְשָׁלַח לָהֶם
שְׁלוּחָיו הַנְּאֻמָּנִים, לְלַמְּדָם וּלְהוֹדִיעֵם אֵיךְ
לַעֲשׂוֹתָם וּלְתַקְּנָם בְּפִרְטֵי פִרְטִיּוֹת, כְּדֵי שְׂיִבְאוּ
לְשֵׁם בְּלִבוּשִׁים וּבְכִתְרִים וּבְתַקּוּנִים הַנְּהוּגִים
שָׁם, כְּדֵי שְׁלֹא יִתְבַּשְׂשׂוּ בֵּין כָּל הַקְּרוּאִים לְשֵׁם.
וּבִיּוֹתֵר וְיוֹתֵר צוּנָה לָהֶם וְהוֹדִיעֵם עַל-יְדֵי
שְׁלוּחָיו מִמָּה לְהִתְרַחֵק, וְהַזְהִירָם מֵאֵד מֵאֵד,
שְׁלֹא יִטְמְאוּ וְלֹא יִלְכְּלוּ עֲצָמָן, חס ושלום,
בְּכָל הַדְּבָרִים הַמְּתַעֲבִים שָׁם, וּמֵרַב חֲמֵלְתוֹ
הוֹדִיעֵם גַּם-כֵּן עַל-יְדֵי נְאֻמָּנָיו, בְּמָה יִרְחֻצוּ
וְיִטְהָרוּ עֲצָמָן מִלְּכֻלּוּכִים אֵלּוֹ, אִם יִכְשְׁלוּ
לְפַעֲמִים וְלֹא יִהְיוּ נִזְהָרִין מֵהֶם, חס ושלום.
וְתַקֵּן לָהֶם כְּמָה וְכַמָּה מַעֲיָנוֹת קְדוּשִׁים, וְכַמָּה
עֲצוֹת וְתַקּוּנִים לְרַחֵץ וּלְנַקוֹת עֲצָמָם מִכָּל זֶה, עַד
שֶׁאֲפִלוּ מִי שֶׁהוּא מְלַכְלָךְ מֵאֵד, וּמִטְּבֵל בְּשַׁחַת
וּמִטְּבַע בֵּינוֹן מְצוּלָה, וּמִלְּבַשׁ בְּכַגְדִּים צוּאִים,
חס ושלום, גַּם הוּא יְכוּל לְנַקוֹת עֲצָמוֹ וּלְרַחֵץ
וּלְטַהֵר עֲצָמוֹ בְּאֵלּוֹ הַמַּעֲיָנוֹת הַנּוֹבְעִים שֶׁמֶן
אֲפִרְסֵמוֹן וְכָל מִיָּנִי רִיחוֹת נְפִלְאִים, שְׂיִשׁ לָהֶם
כַּח לְהַפֵּךְ כָּל מִיָּנִי רִיחוֹת רָעִים לְרִיחוֹת טוֹבִים

סִימָן נא), שֶׁהַכָּל רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְהַעֲקָר הוּא
הַרְצוֹן, שְׂאֲדָם צָרִיךְ שְׂיִהְיֶה רְצוֹנוֹ חֲזָק וְאֲמִיץ
רַק לַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וּמַעֲלַת כָּל אָדָם
הוּא כְּפִי כָּל הַרְצוֹנוֹת שְׂיִשׁ לוֹ, כִּי כָּל אֶחָד
וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ רְצוֹנוֹת יוֹתֵר חֲזָקִים, וְכָל הָעֲבוּדָה
שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת שְׂצוּנָה אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת בְּזֶה
הָעוֹלָם, הֵם רַק הַכְּנוּת שְׂצָרִיכִין אֲנוּ לְהִכִּין אֶת
עֲצָמָנוּ לְקַבֵּל מִתְּנַת יְדוֹ הַטּוֹבָה, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ
רוֹצֵה לְתֵן לָנוּ בְּרַחֲמָיו לְעֵתִיד. כִּי בְּאֵמַת כָּל
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת קָלִים וּנְעִימִים לַעֲשׂוֹתָם, כְּמוֹ
שֶׁפְּתוּב (מְשָׁלִי ג, יז): "דְּרַכֵּיהּ דְּרַכֵּי נַעֲם וְכָל
נְתִיבֶיהּ שְׁלוֹם" וְגו', וּמִן הַדִּין אֵין רְאוּי לְקַבֵּל
עֲלֵיהֶם שְׂכָר, וְכָל הַשְּׂכָר טוֹב שְׂיִתֵּן, הוּא רַק
מִתְּנַת חֲנָם, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (תְּהִלִּים סב, יג): "וּלְךָ
אֲדֹנָי חֲסֵד כִּי אַתָּה תִשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ". וְכָל
הַמִּצְוֹת הֵן רַק בְּחִינַת הַכְּנוּת לְקַבֵּל עַל יְדֵן
מִתְּנַת חֲנָם מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא הַשְּׂכָר שֶׁל
אוֹתָהּ הַמִּצְוָה. כְּגוֹן: עַל-יְדֵי שְׂאֲנוּ לוֹבֶשֶׂת
צִיצִית, עַל-יְדֵי-זֶה אֲנוּ מְכִינִים עֲצָמָנוּ לְהִתְעַטֵּף
בְּאוֹר הַצִּיצִית, וְלִזְכּוֹת לְחִלּוּקָא דְרַבְּנָן בְּעוֹלָם
הַבָּא. וְכֵן עַל-יְדֵי מִצְוֹת תְּפִלִּין, אֲנוּ מְכִינִים
עֲצָמָנוּ לְהִתְעַטֵּר בְּכִתְרֵי דְּמִלְכָא, שֶׁהֵם אוֹרוֹת
הַתְּפִלִּין בְּשָׂרְשָׁם; כִּי בּוֹדָאֵי עַל-פִּי הַדִּין אֵין
מַגִּיעַ לְהֵאָדָם שְׂכָר נְפִלְא וְנוֹרָא כְּזֶה בְּשָׁבִיל
צִיצִית וְתְּפִלִּין, שֶׁהֵם קָלִים וּנְעִימִים לַעֲשׂוֹתָם,
וְכָל הַשְּׂכָר שְׂיִקַּבֵּל בְּעִבּוּרָם הוּא רַק מִתְּנַת חֲנָם,
רַק שֶׁהֵם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו חֵמֵל עֲלֵינוּ, וְצוּנָה
עֲלֵינוּ לַעֲשׂוֹת בְּזֶה הָעוֹלָם אֵלּוֹ הַמִּצְוֹת
הַקְּדוּשׁוֹת, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לָנוּ פְּלִים וְכַח לְקַבֵּל
מִתְּנַת חֲנָם שְׁלוֹ, וְכֵן בְּשָׂר הַמִּצְוֹת. וְכֵן כָּל
הַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַזְּהִיר אוֹתָנוּ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת,
כְּדֵי שְׁלֹא נִבּוֹא מְלַכְלָכִים, חס ושלום, לְהִלּוּלָא
דְּמִלְכָא. וְהוּא כְּמוֹ מֶלֶךְ, שֶׁמְזַהֵר וּמוֹדִיעַ מִקְדָּם
לְאוֹהֲבָיו, שְׂרוֹצֵה לְתֵן לָהֶם מִתְּנַת יְקָרוֹת
וּסְגֻלוֹת נוֹרָאוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּזְמַן
פְּלוּנִי. וּמֵאֲהַבְתּוֹ וְחֲמֵלְתוֹ הוּא מוֹדִיעֵם תְּחִלָּה,
כְּדֵי שְׂיִכְיֶנוּ עֲצָמָם לְזֶה, כְּדֵי שְׁלֹא יְבֹאוּ

אֵיךְ לְנִקּוֹת וּלְטַהֵר עֲצָמֵנוּ וּלְבוֹשָׁנוּ מִכָּל מַה שְּׁנֹכַחְשָׁלָנוּ עַד הַנְּהָ; כִּי כָל צַדִּיק הַדּוֹר הוּא בַּחֲנִינַת מֹשֶׁה, אֲשֶׁר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מוֹדִיעַ עַל יְדוֹ לָנוּ אֵת כָּל הַמַּתְנִינּוֹת טוֹבוֹת שְׂרוּצָה לְתַן לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (תְּהִלִּים קג, ז): "יֹדִיעַ דְּרַכְיוֹ לְמֹשֶׁה" וְגו'; וּבְכַתִּיב (תְּהִלִּים עח, ה): "אֲשֶׁר צָוָה אֵת אַבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעַם לְבְנֵיהֶם" וְגו'. כִּי הַצַּדִּיק הַאֲמֵת שֶׁבְּכָל דּוֹר, הוּא חוֹפֵר בְּאֲרוֹת וּמַעְיָנוֹת חֲדָשִׁים, מַעְיָנוֹת הַיְשׁוּעָה שְׂאִינָם פּוֹסְקִין, בְּאִפְּן שְׂיֻכְלוּ לְטַהֵר בָּהֶם כָּל הַפְּגוּמִים וְהַמְּלַכְלָכִים וְהַמַּתְעַבִּים שֶׁבַּעוֹלָם, וְלַהֲתַרְפֵּא בָּהֶם מִכָּל מִינֵי חֲלָאִים וּמִכְאוּבוֹת רָעִים בְּגוֹף וּנְפֹשׁ, וְלַהֲתַרְחֵץ וְלַהֲתַבְּשֵׁם עַל יָדָם בְּכָל מִינֵי רֵיחוֹת טוֹבִים. כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מוֹדִיעַ דְּרַכְיוֹ טוֹבוֹ וְחֲסָדוֹ הַנִּפְלְאִים לְצַדִּיק הַאֲמֵת, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ מִמְּשִׁיךְ חֲסָדִים חֲדָשִׁים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, וְעוֹשֶׂה חֲסֵד חֲנָם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, כִּי אֶפְלוּ בְּכָל יוֹם וְיוֹם נִמְשָׁכִין חֲסָדִים חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (אֵיכָה ג, כב): "חֲסָדֵי הַיְיָ הֵם כִּי לֹא תִמְנוּ, כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו, חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוּנַתְךָ" וְגו', וְכְמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י שֵׁם, שֶׁהַחֲסָדִים מִתְחַדָּשִׁים בְּכָל בָּקָר, מִכָּל שָׁפָן בְּכָל שָׁבוּעַ וּבְכָל חֲדָשׁ וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וּמִכָּל שָׁפָן בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, כִּי סוֹף כָּל סוֹף חֲסָדוֹ יִתְגַּבֵּר עָלֵינוּ, עַד שְׂיָבִיא לָנוּ אֵת מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְיִגְאָלָנוּ מִכָּל הַצָּרוֹת וְהַמַּצּוֹקוֹת שֶׁסָּבְלוּנוּ, וּבִפְרָט בְּעַתִּים הַלְלוּ, הַמְּקוֹם יְרַחֵם. וּבְנֻדָּאֵי כָּל שָׁנָה וְכָל יוֹם שָׂבָא מְאַחֵר, הוּא קָרוֹב יוֹתֵר לְבִיאַת מְשִׁיחַ, וְנִמְשָׁךְ עָלָיו חֲסֵד גְּדוֹל שֶׁמִּמְשִׁיךְ מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (שְׁמוֹאל ב', כב, נא): "וְעָשָׂה חֲסֵד לְמְשִׁיחוֹ". כָּל אֵלוֹ הַחֲסָדִים הַגְּדוֹלִים, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ רוֹצֵה לְהַמְשִׁיךְ עָלֵינוּ בְּכָל עֵת, אֵין מִי שְׂיַדַּע מֵהֶם, כִּי אִם הַצַּדִּיק הַאֲמֵת. וְכָל מִי שֶׁמְקַרֵּב אֵלָיו, הוּא מוֹדִיעַ לוֹ רַחֲמָיו וְטוֹבוֹ הַגְּדוֹל עַד אֵין חֶקֶר, אֲשֶׁר עַל-יְדֵי-זֶה אֶפְלוּ הַגְּרוּעַ שֶׁבְּגֵרוּעִים יְכוֹל לְהַכִּין אֵת עֲצָמוֹ לְקַבֵּל אוֹצַר מַתְּנַת חֲנָם שְׁלוֹ. וְהַעֲקָר הוּא הַאֲמוּנָה וְהַרְצוֹן, שְׂיַדַּע הַאֲמֵת

וּיְקָרִים. וְהוֹדִיעַם, שֶׁבְּכָל הַזְּמַן שֶׁנִּתְּנָן לָהֶם, יֵשׁ בְּיָדָם לְקַח מִכָּל הַחֲפָצִים וְהַבְּשָׂמִים אֲשֶׁר הֵכִין לָהֶם, וְלַהֲתַלְבֵּשׁ וְלַהֲתַקְשֵׁט בָּהֶם כְּמוֹ שְׂיֻרְצוּ, וְלְטַבֵּל וּלְטַהֵר עֲצָמָם בְּכָל הַמַּעְיָנוֹת הַקְּדוּשִׁים הַאֲלֵה, שֶׁמִּטְהַרִּין וּמְנַקִּין אוֹתָם מִכָּל הַלְּכָלוּכִים, כְּדֵי שְׂיֻכְלוּ לְבוֹא נְקִיִּים וְטַהוֹרִים לְ"הֵיכַל-הַמֶּלֶךְ", מְקַטְרִים מוֹר וּלְבוֹנָה, מְלַבְּשִׁים בְּלָבוּשִׁים קְדוּשִׁים וְנְקִיִּים הַנּוֹהֲגִים שָׁם, מְכַתְרִים בְּכַתְרֵי דְמַלְכָּא, וְאִזּוּ יֻכְלוּ לְקַבֵּל כָּל הָאוֹצְרוֹת מַתְּנַת חֲנָם, אֲשֶׁר הֵכִין לָהֶם הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁרֵי עֵין רְאֵתָהּ וְכוּ', אֲשֶׁרֵי הַזּוֹכָה לָהֶם! וְהַנְּמַשֵּׁל מוּבָן מִמִּילָא. נִמְצָא, שֶׁכָּל הַמַּצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הַכָּל מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ, מִמַּה שֶׁהֵכִין לָנוּ בְּרַחֲמָיו הַמְּרַבִּים, וְכְמוֹ שֶׁפָּתוּב: (דְּבָרֵי-הַיָּמִים א' כט, יד): "כִּי מִמֶּךָ הַכָּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ", וְאֵין רְאוּי לְקַבֵּל עָלֵיהֶם שְׂכָר, רַק שֶׁבְּרַחֲמָיו רָצָה לְזַכּוֹת אוֹתָנוּ לְתַן לָנוּ אוֹצְרוֹת מַתְּנַת חֲנָם כְּאֵלֶּה, לְפִיכֶךָ הַרְבֵּה לָנוּ תוֹרָה וּמַצּוֹת, שֶׁהֵם כָּלֵם תְּקוּנִים וְהַכְּנוֹת לְקַבֵּל עַל יָדָם רַב טוֹב הַצָּפוּן, שֶׁהֵם אוֹצְרוֹת מַתְּנַת חֲנָם, שְׂרוּצָה לְתַן לָנוּ בְּחֲסָדוֹ וּבְרַחֲמָיו, רַק שֶׁעַל-יְדֵי עֲבוֹדָתָנוּ וּמַעֲשֵׂינוּ הַטוֹבִים, תִּהְיֶה לָנוּ הַכְּנָה לְקַבֵּל חֲסָדוֹ הַגְּדוֹל, שֶׁהֵם אוֹצְרוֹת מַתְּנַת חֲנָם, שְׂיִתֵּן לָנוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּפִי מַה שֶׁהֵכִין אֵת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם לְסַעֲדָתָא דְּמַלְכָּא וּגְדוּלָיו וּמִיָּדְעֵיו. וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא: "הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמָה לְפָרוֹזְדוֹר בְּפָנֵי הָעוֹלָם הַבָּא, הַתִּתְּקַן עֲצָמְךָ בְּפָרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שֶׁתַּכְּנִס לְטָרְקְלִין"; הֵינּוּ שֶׁכָּל הַעֲבוֹדָה בְּזֶה הָעוֹלָם הִיא רַק בְּבַחֲנֵינַת הַכְּנוֹת, כְּדֵי לְכַנֵּס בְּהֵיכַל-הַמֶּלֶךְ, שֶׁזֶּה "הַתִּתְּקַן עֲצָמְךָ בְּפָרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שֶׁתַּכְּנִס לְטָרְקְלִין"; וְזֶה גְּדוֹל הַמַּעֲלָה שְׂאִין לְמַעֲלָה מִמֶּנָּה, שֶׁהִיא הַתְּקַרְבוֹת לְצַדִּיקִים וְלִירְאִים וּכְשָׂרִים אֲמִתִּיִּים; כִּי הַצַּדִּיקִים הַאֲמִתִּיִּים, הֵם מוֹדִיעִים לָנוּ בְּכָל פַּעַם אוֹצְרוֹת מַתְּנוֹתֵינוּ הַטוֹבוֹת, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ רוֹצֵה לְתַן לָנוּ בְּרַחֲמָיו, וּמוֹדִיעִים לָנוּ בְּכָל עֵת, אֵיךְ לְהַכִּין אֵת עֲצָמָנוּ לְקַבֵּל, וְנוֹתְנִים לָנוּ עֲצוֹת,

הנא: כב יפה שעה אחת בתשובה. לנורך משונה. באמונה שלמה, על מה אתי בהאי עלמא. ואז ומעשים טובים. מכל חיי העוה"ב. לפי שנאמתו זמן אין המשונה ומעשים טובים מהנים לאדם. שאין העוה"ב אלא לקבל שכר על מה שקיים בעוה"ז:

כב הוא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. וְיָפָה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה:

פי כל זמן שאדם חי בזה העולם, יש לו תקנה לתקן את הכל, פי אין שום יאוש בעולם כלל, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן עח), וצ"ע בקול צמק: אסור להתיאש. ולכן כל זמן שנמצא האדם כאן בעולם הזה, שהוא הפרוידור, הוא יכול להכין את עצמו עם הרבה טוב אמתי ונצחי, שיוציל לו עם זה להכנס לטרקלין. ולזה צריכים להיות מקרב אל הצדיק האמת, המזכירו תמיד, שהעולם הזה הוא רק פרוידור בפני העולם הבא שהוא הטרקלין, והבן למעשה.

כב יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מכל זה רואים מעלת בר ישראל, שהוא נמצא בזה העולם המלא העלמות והסתרות, המלא נסיונות קשים ומרים, פי התאוות רעות בוערות באדם, ורק רואה זהמה ופריצות, שעושים פריצות בין נשמות ישראל. וכן כפירות ואפיקורסות, שמדברים פתוח נגדו יתברך, ורחמנא לישוזבן. וגם עליו בעצמו עוברים כל מיני ירידות ונפילות והשלכות, שנשאלך ונזרק בכל פעם במקומות המטנפים, ואף-על-פי-כן הוא חוטף שעה אחת ביום מתוך כל הבלבולים, ובורח אליו יתברך ועושה תשובה, שעקר התשובה אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ר), שישמע בזיונו וידם וישתק; שמרגיש באמת את כאב חטאיו ועוונותיו ומתבייש בזה, ואף-על-פי-כן הוא שותק, ואינו שואל שום קשיות אחריו יתברך, ואף שצד וקר לו מאד, שנופל בכל פעם יותר ויותר, עם כל זאת אינו נשבר, אלא סובל את בזיונו, שמתבייש מלפניו יתברך, ובורח אליו יתברך, ומתנדה על חטאיו, ומתבודד עמו יתברך, שעה כזו יותר תשובה למעלה מכל חיי העולם הבא, עם כל התענוגים והשעשועים שמתענגים ומשתעשעים בעולמות העליונים, שעל זה נאמר (ישעיה סד, ג): "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה" וגו'. ואמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין צט): מאי עין לא ראתה? אמר רבי יהושע בן לוי, זה יין המשמר בענביו מששת ימי בראשית. ריש לקיש אמר: זה עדן, לא ראתה עין מעולם. ואמרו (מדרש הנעלם תולדות קלה): יין המשמר בענביו מששת ימי בראשית, אלו דברים עתיקים שלא נגלו לאדם מיום שנברא העולם, ועתידים להגלות לצדיקים לעתיד לבוא. עם כל זאת שעה אחת שאדם נמצא בזה העולם, ועוברים עליו נסיונות קשים ומרים, והוא נופל בנפילות וירידות, ונתלכלך בכל מיני חטאים ועוונות, עם כל זאת הוא קם וחוזר בתשובה, ועושה מעשים טובים, זה שנה יותר מכל חיי העולם הבא. ואם תאמר, שחיי העולם הבא אינם כלום, על זה אומר לך: "ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"; כי שם מתגלים לאדם דברים עתיקים, שלא נגלו

לאדם מיום שנברא העולם, ומתענג בזיו השכינה, שעל זה בעצמו נאמר: "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה" וגו'. ולכן ראה, אהובי, בני! לחזק את עצמך בכל מה שעובר עליך, באף פעם אל תתיאש, ואפלו שגדמה לך שאבדת את העולם הזה והעולם הבא גם יחד, עם

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמהו בשעה שמתו

כל זאת עליך להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, לא לפל בדתך כלל. כי זו מעלת בר ישראל, שגונב שעה אחת בזה העולם העובר, המלא ירדות ונפילות והשלכות, המלא נסיונות קשים ומרים ותאוות רעות ומדות רעות, וחשף וכפירות ואפיקורסות ושאר מרעין בישין, עם כל זאת הוא בורח שעה אחת אליו יתברך, ומספר לו יתברך את כל מה שעובר עליו ברוחניות ובגשמיות, ויושב ובוכה לפניו יתברך, ומתודה על כל מה שעובר עליו, שעה כזו שנה יותר מכל התענוגים הנצחיים. ולכן זה עקר הבחירה בזה העולם — אם אדם יתחזק לברח שעה אחת אליו יתברך, וידע מעלת השעה הזאת בעיניו יתברך, זה אין לתאר ואין לשער כלל. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל; כי בפרוש גלה לנו רבנו ז"ל, ואמר (שיחות ה"ז, סימן נא): את זה תקבלו ממני שלא יטעה אתכם העולם, כי העולם מטעה מאד. ולכן אם אדם אינו מטעה את עצמו, אלא בורח אליו יתברך, ובא לפניו בלב נשבר ונדכא, ושוחח בפיו אליו יתברך, מעלת האדם הזה אי אפשר להסביר בשום פנים ואפן, איזה רעש זה עושה בשמים. ולכן, אהובי, בני! מאחר שעבר עליך מה שעבר, ונפלת ונשלכת למקומות המטנפים — אל תתיאש, כי כבר גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן עח), אשר אין שום יאוש בעולם כלל, ואסור להתיאש בשום פנים ואפן. וזו מעלת בר ישראל יותר מכל המלאכים, שהם נשמות בלא גופים, כי הוא נמצא בגוף עכור, בהבלי העולם הזה, בשקוץ, תעוב, ערם וזהו, ועוברים עליו נסיונות קשים ומרים, ואף-על-פי-כן הוא מתחזק ובורח אליו יתברך שעה אחת, זה עולה על הכל, והבן למעשה.

כג אל תרצה את חברך בשעת כעסו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להחזיר בעצמו, שאין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא. וככל שהאדם מחזיר בעצמו ידיעות אלו, כל החיים שלו הולכים כבר בצורה אחרת; כי ברגע שהאדם מדבק את עצמו באין סוף ברוך הוא, אז יודע שדבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, ועובר על הכל. מה שאין כן, מי שרחוק מידיעה זו, אזי פשעובר עליו איזה משבר, הוא נכנס בכעס ובהקפדה על כל אחד, ובפרט פשעברה עליו איזו צרה, וקשה לו לצאת מזה, בודאי האדם הזה נמצא בדינים רבים והוא בכעס. ולכן בא התנא הקדוש, ונותן עצו: "אל תרצה את חברך בשעת כעסו", כי יש בגי-אדם שרוצים לחזק ולרצות את חברם בשעה שהם בדינים ובכעס. ובאמת אז איננו הזמן, כי בשעה שעוברים על האדם משברים, צריך להיות חכם גדול, לדעת איך לחזקו ואיך לעודדו ולשמחו, כי קל מאד להגיד לאדם — תרגיע את עצמך ואל תהיה בכעס וכו', אבל אף אחד אינו יודע את הצער והמכאוב שעובר על זולתו. ולכן צריכים מאד מאד להשמר איך לדבר עם הזולת, וזה גם "ואל תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו"; כי

היה הקצ"ה ממאכל זקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנא פתחיס להמיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שמתנא לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי ושוב לא תמנא לו פתח. ומנינו כשנשבע הקצ"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התחנן מיד אלא המתין ואחר כך התחיל להתחנן: בשעת

מָטֵל לְפָנָיו, וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ, וְאֵל תִּשְׁתַּדֵּל לְרֵאוֹתוֹ בְּשַׁעַת קְלַקְלָתוֹ:

כְּשֶׁהָאָדָם נִמְצָא בְּכַעַס וְשָׁבוּר מְאֹד מִכָּל מַה שְּׁעוֹבֵר עָלָיו, הוּא דוֹמֵה בְּדִיּוּק כְּמִי שֶׁמָתוּ מִטָּל לְפָנָיו, וְכִמּוֹ שֶׁאֵין יְכוּלִים לְנַחֵם אָדָם בְּשַׁעַת כְּזוֹ שֶׁהִמָּת מִטָּל לְפָנָיו, כֵּן אֵינָהּ יְכוּל לְהִרְגִיעַ אֶת הָאָדָם בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בְּכַעַס, מְרַב מְשַׁבְּרִים שְׁעוֹבָרִים עָלָיו. וְכֵן "אֵל תִּשְׁאַל לוֹ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ"; כִּי בְּדֶרֶךְ כָּל מְתֵי הָאָדָם

קלקלתו. כשנתקלקל צחטא לפי שהוא מתנייש מכל אדם. וכן אתה מנא כשחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקצ"ה עד שעשו חגורות דכתיב (בראשית ג) ויעשו להם חגורות ואחר כך ושמעו את קול ה' אלהים:

נודר נדר? כְּשֶׁנִּכְנַס בְּעַצְבִּים וּבְעֲצוּבוֹת, בְּמַרְירוֹת וּבְדַכְאוֹן, אִז קוֹפֵץ לְנִדְרֵי נִדְרֵי, וְלִכֵּן אִז אֵין הַזְמַן לְמַצָּא לוֹ פְּתֻחִים וּלְהַתִּיר נִדְרוֹ. וְכֵן "אֵל תִּשְׁתַּדֵּל לְרֵאוֹתוֹ בְּשַׁעַת קְלַקְלָתוֹ"; כִּי בְּשַׁעַת שֶׁהָאָדָם נִכְשָׁל בְּאִיזוֹ עֲבָרָה, חָס וְשָׁלוֹם, אוֹ

נופל באיזו נפילה, תראה לברח מסביבתו, כי אז איננו הזמן לחזקו ולעודדו ולשמחו, כי ישנאף ולא ישמע בקולך, אלא יפל עוד יותר בנפילה אחר נפילה, אלא חכה עד יעבר זעם. וכל זה טוב לענין התחזקות, שהאדם בשרוצה לחזק את זולתו, צריך שיהיה בקי מאד מאד בדרך הנהגות העולם וטבעי בני האדם, וישמר מאד איך לדבר עם כל אחד ואחד. וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן מז): ספנה גדולה לומר תורה, וצריך לזה גייעה גדולה ואמנות יתרה, שיוכל לשקל בפלס דבריו, באפן שלא ישמע כל אחד ואחד מהשומעין, כי אם מה שצריך לו ולא יותר, ואף-על-פי שהכל שומעין כל התורה שאומר, עם כל זאת לא ישמע כל אחד רק מה שצריך לבד, וכמוכא (זהר יתרו סח.) על פסוק (שמות יח, א): "וישמע יתרו", והלא כל העולם שמעו? אלא יתרו שמע וכי, כי רק שמיעת יתרו נחשבה לשמיעה, שנכנס באזניו, ושמיעת כל העולם אינו נחשב שמיעה כלל. ומי שאינו יכול לומר תורה בבחינה זו, אסור לו לומר תורה, כי כל אחד ואחד בשבא אל הצדיק לשמע תורה, בא עמו גם הרע שלו, דהינו הקלפות הנבראים על-ידי עברות, חס ושלום, והם הדוחקים את העולם ועושים בלבול ודחק גדול בשעת אמירת התורה, כי הרע של כל אחד רוצה לבלבל. וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ו): האי דוחקא דכלה מניהו; הינו מהרע של כל אחד ואחד, שהם הקלפות. ולכן מי שרוצה לומר תורה, ולחזק ולעודד ולשמח את נשמות ישראל, צריך לזה למוד גדול מאד מאד; כי בעת שהאדם חוטא, הוא בורא קלפות, ובפרט מי שהוא בכעס גדול, נעקרת ממנו נשמתו, כמוכא בזהר (תצנה קפב.) על הפסוק (איוב יח, ד): "טרף נפשו באפו הלמענה תעוב ארץ", איהו טריף ועוקר נפשיה בגין רוגזיה. ואשרי בגייה אל זר, ועל דא כתיב: "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו", דהיא נשמתא קדישא טריף ליה וסאיב ליה בגין אפו, אשר נשמה אחלה באפו; כי על-ידי הכעס עוקר את נשמתו לגמרי, והסטררא אחרא שרוי בו, ואם תבוא אז לחזקו, זה בדיוק כמו שאתה מנחמו בשעה שמתו מטל לפניו, שזה "ואל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו", כי זה תלוי בזה, כמו שלא יכולים לנחם אבל, בשעה שמתו מטל לפניו, כי אי אפשר לנחם אדם בשעת כעסו. וכן "ואל תשאל לו בשעת נדרו", כי

מי שנודר נקרא חוטא, כמאמרם ו"ל (נדרים עו:): כל הנודר, אף-על-פי שהוא מקימו, נקרא חוטא; ומכל שכן "ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו", שאז הוא בורא קלפות ומשחיתים, ואם תגיד לפניו תורה — לא תפעל כלום. ולכן זו עבודה קשה מאד לומר תורה לאנשים שנפלו לעמקי עמקים ולשאול תחתית ומתחתיו. כי אלו הקלפות שברא בעוונותיו המרבים, רוצים גם-כן לינק מן התורה, וניקתם היא רק מהמותרות, דהינו מה שאחד שומע יותר ולמעלה ממחו והבנתו, אשר זה בחינת מותרות, ומשם יניקתם. על-פני צריך החכם האומר תורה, שתהיה לו אמנות גדולה מאד, שלא ישמע שום אחד מהשומעין מה שאינו לפי מחו והבנתו, שאינו שיה לו, כדי שלא לתן להם יניקה, חס ושלום, כי אם האדם אינו יודע איך לדבר עם הזולת, לא די שלא יפעל, אלא עוד ירבה קלפות ומשחיתים, ויפל יותר בעמקא דתהומא רבא. ולכן זו אחריות גדולה מאד איך לדבר עם בני-אדם, כדי שלא לרחק אותם, ולא כל הרוצה לטל את השם יטל, כי זו ספנת נפשות ממש, כי אתה יכול לתת עצה שאינה הוגנת, ולא די שלא הועלת לו בעצתך, אלא עוד בעטריך נפל יותר בעמקא דתהומא רבא, ונתלכלך יותר בעוונות. ולכן זו עבודה גדולה מאד לומר תורה ליחיד, ומכל שכן לרבים, כי אם יאמר מה שאינם צריכים לשמע, הוא גורם רעות רבות מאד. והצדיק האמת יש לו אימה גדולה כשאומר תורה, יותר מאימת ראש-השנה ויום הכפורים, כי אצלו זו מדת הדין. ומוהר"ב ו"ל התבטא פעם על זה, שהפחד הכי גדול — אם אני אתן לאדם התחזקות בשעה שהוא צריך התעוררות, הרי גרמתי לו לחטא, ואם אני אתן לאדם התעוררות בשעה שהוא צריך התחזקות, הרי גרמתי לו שיכול לאבד את עצמו לדעת,

רחמנא לצלן. ולכן זו עבודה גדולה מאד וחקמה עמקה, איך לדבר עם כל אחד ואחד. וזהו שאמר משה רבנו להקדוש-ברוך-הוא (במדבר כז, טז-יז): "יפקד הוי"ה אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה, אשר יצא לפניו, ואשר יבא לפניו, ואשר ינו רבנו ו"ל, (לקויטי מוהר"ב, חלק א', סימן ו'), שמי שהולך בדרך השובה, צריך להיות בקי בהלכה — בקי ברצוא ובקי בשוב, לדעת מתי להפגס ומתי לצאת, שזה (זהר ויקהל ריג:): זכאה מאן דעיל ומאן דנפיק; וחקמינו הקדושים אמרו (תנחומא פינחס): אלהי הרוחות לכל בשר, שאתה מפיר לכל אחד ואחד, יתמנה שידוע להלך עם כל אחד ואחד מהם לפי דעתו. כי עם כל אחד ואחד צריכים לדבר כפי דעתו וכפי מצב רוחו, שזה מה שכתב רש"י על פסוק (במדבר כז, יח): "אשר רוח בו", שיוכל להלך פגוד רוחו של כל אחד ואחד. הינו לפי מצב רוחו של כל אחד ואחד, כי זה בכעס, וזה מתו מטל לפניו, וזה נודר נדרים, וזה מקלקל מעשיו וכדומה, כל אחד כפי ירידתו ונפילתו, הוא צריך דבורים אחרים שיידברו עמו, ולכן אין שלמות בדבר זה, אלא הצדיק האמת, שהוא נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, שהוא שכל הכולל, פמובא (לקויטי מוהר"ב, חלק א', סימן סא), וכל השכליים פרטיים צריכים לקבל מהשכל הכולל. ולכן כל מי שמדבר דבורי הצדיק האמת, גם הוא יכול לחזק ולעודד ולשמח את אחרים, ולקרוב אליו יתברך, כי הדבור של הצדיק זה פלילות גדולה מאד, וכל אחד יכול למצא את עצמו בתוך דבוריו, ובלבד שיידבר את דבורי הצדיק בלי שום נגיעה עצמית, אלא ירצה לחזק את כל בר ישראל, כי רק אלו דבורי הצדיק — לחזק ולאמן את כל איש ישראל, ולקרבו אליו יתברך, והבן למעשה.

כד בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא צמסלי. כד בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל
 אלח ששמואל הקטן היה רגיל להוכיח צני אדם צמדה לבה: צריף שתדע, אהובי, בני! שהאדם
 זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. טעמינו צלצנן כאלו צריף לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך,
 הוא שומך למלאות מאומך: והשיב מעליו אפו. ולידע שכל מה שקורה אתו — דבר גדול
 מדלח כתיב ושב. אלח והשיב כד שמואל הקטן אומר (משלי)
 שמע יסירהו מעל אויבך כד: בנפול אויבך אל תשמח
 וישיבהו עליך: (כד) ובכשלו אל יגל לבה, פן יראה ה' ורע בעיניו
 והשיב מעליו אפו:

וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות נאוף, סימן כו): על-ידי הוצאת זרע לבטלה בורא קלפות,
 המתלבשים בבגדי-אדם מתנגדים, וקמים עליו ועושים לו יסורים. ולכן אסור להתלונן על אלו
 שמציקים לו ומצערים אותו, כי הרי אלו עוונותיו שרודפים אותו ונתלבשו בזה העולם, אלא
 האדם צריף לחזור בתשובה שלמה אליו יתברך, ולהיות מוכן ומזמן למסר את נפשו לגמרי אליו
 יתברך, שעל-ידי-זה שמוסר את עצמו על קדוש השם — נמחלים לו כל עוונותיו, ואז
 הקדוש-ברוך-הוא מהפך את כל הצרות והיסורים שיש לו מאויביו ומשונאיו, ונופל הכל עליהם.
 וכמו שאמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות מריבה, סימן ב'): מי שרודף את חברו, הקדוש-ברוך-הוא
 מביא עליו רעה, כדי שישכח את חברו מלרדף אותו; וכן אמר (שם, סימן כו): מי שמגיד ריבו
 לפני הקדוש-ברוך-הוא, רואה נקמתו בשונאיו, והכל נתהפך עליהם; ולכן שמואל הקטן, שהיה
 תמיד לוחם נגד הצדוקים, והוא תקן ברפת המינים, לכן היה רגיל לומר שני הפסוקים האלו:
 "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבה", כי בנדאי מי שרודף את חברו, לבסוף הכל
 יתהפך על ראשו, כי אין העולם הפקר, כל רשע שמציק לזולתו, לבסוף הוא יקבל את זה בתורה,
 ואף שמה שסובל מהרשע הוא מחמת עוונותיו, עם כל זאת הרודף מקבל אחר-כך בתורה את
 המגיע לו, וכשמקבל מנתו אסור לשמח, "פן יראה הו"ה ורע בעיניו והשיב מעליו אפו", כי
 בזה שאמה שמח שהוא נפל ונכשל, בזה אמה מגלה, שהוא עשה את מה שעשה מצד עצמו,
 ולא היה שליח ממנו יתברך, ולכן יחזר הקדוש-ברוך-הוא וינקם בה. ועל-כן צריכים רק לבטל
 את עצמו לגמרי אליו יתברך, ובשעה שמר לו מכל אלו הרשעים שמציקים לו, שישתדל לברח
 רק אליו יתברך, ולא ירצה רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, ועל-ידי-זה בעצמו תהיה לכל שונאיו
 מפלה גדולה. כי בזה שהאדם רק בורח אליו יתברך, ומבטל את עצמו לגמרי לאין סוף ברוך
 הוא, אזי מרב התפללותו באין סוף, ככר אינו מסתפל על אלו המציקים ומצערים אותו, כי יודע
 שיש פה יד הו"ה, ואז נסתר בסתר צל כנפיו יתברך, ומצדיק על עצמו את הדין, כמובא בדברי
 רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק א', סימן נה); ורואה ומשיג צדקתו של השם יתברך, ויכול לידע ולהבין,
 כי הו"ה הצדיק, אף-על-פי שלעת עתה הרשע זוכה בדין, אבל לבסוף נתהפכת מדת הדין על
 הרשע, ומקבל בתורה מה שרצה לעשות להצדיק, אבל אסור לשמח במפלתו, כי בזה מראה,
 שכל מה שרודף אותו, היה מצד עצמו ולא מצד הקדוש-ברוך-הוא. ובאמת הכל ממנו יתברך,
 משגח בהשגחה פרטית, והאדם הזה הוא רק שליח ממנו יתברך, ולכן אין לשמח במפלתו, והבן
 למעשה.

כה אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיז חֲדָשׁ: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה יֵצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה, כְּמֵאמָרְם ו"ל (חֲגִיגָה טו.): יֵצֵתָה בֵּת קוֹל וְאִמְרָה (יִרְמְיָה ג, יד): "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים" — חוּץ מֵאַחַר, אִמֵּר הוֹאִיל וְאִיטְרִיד הֵהוּא גִבְרָא מֵהֵהוּא עֲלָמָא לִיפּוּק לִיתְהַנִּי בְּהַאי עֲלָמָא נִפְק אַחַר לְתַרְבוֹת רָעָה, נִפְק אֲשַׁכַּח זוֹנָה

ר"ע מִבְּרֵטְנוֹרָא

כה על נייר חדש. שהוא מתקיים. כך גירסת הילדות אינה משתכחט:

כה אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיז חֲדָשׁ. וְהַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיז חֲדָשׁ. וְהַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיז חֲדָשׁ.

תְּבַעָה, אִמְרָה לִיָּה וְלֹא אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אֶת, עֵקֶר פּוֹגְלָא מִמִּישְׂרָא בְּשִׁבְת וַיְהִיב לָהּ. אִמְרָה אַחַר הוּא. וְאִמְרוּ שָׁם: אַחַר מֵאִי, זָמַר יוֹנִי לֹא פָסַק מִפּוּמִיָּה; אִמְרוּ עֲלֵיו עַל אַחַר, בְּשִׁעָה שְׁהִיָּה

עוֹמֵד מִבֵּית-הַמִּדְרָשׁ, הִרְבֵּה סִפְרֵי מִיָּנִין נוֹשְׂרִין מִחִיקוּ. כִּי עוֹד בִּימֵי נַעֲרוּתוֹ, כִּכָּר זָמַר נְגוּנִים שֶׁל יוֹנִים, וְסִפְרֵי מִיָּנִים הָיוּ נוֹשְׂרִים מִחִיקוּ, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף יֵצֵא לְגַמְרֵי לְתַרְבוֹת רָעָה, וְהֵתְאָשׁ מִלְחָזוֹר בְּתַשׁוּבָה, וְלָכֵן דִּיקָא הוּא אָמַר: "הַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה? לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיז חֲדָשׁ"; כִּי מָה שְׁלוֹמְדִים בִּימֵי יְלָדוּתוֹ, זֶה מָה שֶׁנִּשְׁאָר לְאָדָם כֹּל יְמֵי חַיָּו, כְּדָגְמַת דִּיו שְׁכּוֹתְבִים עַל גֵּיז חֲלָק, זֶה נִשְׁאָר תְּמִיד, וְאִי אֶפְשָׁר לְמַחְקוֹ, כִּי מָה שְׁלוֹמְדִים בַּעֲת בְּחַרוּתוֹ, זֶה מָה שֶׁנִּשְׁאָר אִתּוֹ. לֹא-כֵן "וְהַלּוֹמֵד יֵלֵד לְמָה הוּא דוֹמָה? לְדִיו כְּתוּבָה עַל גֵּיז חֲדָשׁ"; כִּי כִּשְׂאָדָם מִתְחִיל לְלַמֵּד תּוֹרָה כִּשְׁהוּא זָקֵן, וְכָל יְמֵי נַעֲרוּתוֹ קָלְקַל, לוֹ כִּכָּר קָשָׁה לְקַבֵּל אֶת הַלְמוּדִים שְׁלוֹמֵד, כִּי כִּשְׂאָדָם כִּכָּר זָקֵן, אֲזִי הַלְמוּד שְׁלוֹמֵד הוּא כְּמוֹ שְׁכּוֹתְבִים עַל גֵּיז שֶׁמְחַקוּ אֶת הַכְּתוּב בּוֹ, וְהַכְּתוּב אֵינוֹ נִרְאֶה יָפֵה. וְדִיקָא אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אָמַר דְּבַר זֶה, כִּי הִתְבּוֹנֵן מָה קָרָה אִתּוֹ בִּימֵי בְּחַרוּתוֹ וְיְלָדוּתוֹ, מֵאַחַר שֶׁכִּכָּר אֲזִי הָיָה קוֹרָא בְּסִפְרֵי מִיָּנִים, וְשֶׁר שִׁירִים שֶׁל זְמָרִים יוֹנִים, כִּכָּר הָיָה מְקַלְקֵל אֲזִי. וְדְבַר זֶה שִׁיף, אֶהוּבִי, בְּנִי, גַּם בְּדוֹר הַזֶּה, שֶׁצָּרִיכִים מְאֹד לְשָׁמֵר עַל בְּנֵי הַנְּעוּרִים, וְלִהְיוֹתֵם בְּהֵם יִרְאֵת שְׁמִים שְׁלֵמָה בְּעוֹדָם צְעִירִים, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֲלָק א', סִימָן רו): כִּשְׂעֵדִין הוּא בְּצְעִירוּתוֹ, הוּא שׁוֹמֵעַ אֶת הַקוֹל הַקּוֹרָא אוֹתוֹ; כִּי זֶה לֹא הִרְבֵּה זְמַן שֶׁיִּרְדֵּ אֶל זֶה הָעוֹלָם. וְלָכֵן יֵלֵד צְעִיר, בְּחֹזֶר צְעִיר, יְכוּלִים לְדַבֵּר אִתּוֹ בִּירְאֵת שְׁמִים שְׁלֵמָה, וְיִקְבַּל אֶת דְּבָרֵיךָ, מָה שֶׁאֵין כֵּן, אִם אִתָּה תִּדְבַר עִם זָקֵן, שֶׁנִּזְקָן בְּדַמְיוֹנוּתוֹ וּבִשְׁטִיּוֹתוֹ, לוֹ כִּכָּר קָשָׁה לְקַבֵּל דְּבָרֵי יִרְאֵת שְׁמִים וְעַבְדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְלָכֵן צָרִיכִים לְשָׁמֵר מְאֹד עַל בְּנֵי הַנְּעוּרִים, וְלִהְיוֹתֵם בְּהֵם הִרְבֵּה יִרְאֵת שְׁמִים. וְהַעֲקֹר לְהַשְׁתַּדֵּל, שֶׁלֹּא יִזְמְרוּ שִׁירֵי עַגְבִּים, שִׁירִים שֶׁל זְמָרִים יוֹנִים, הַמְצוּי כַּעֲת מְאֹד בֵּין בְּנֵי הַנְּעוּרִים, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תְּאֵנָה גְּדוֹלָה לְחַקוֹת כָּל מִיָּנֵי זְמָרִים, שֶׁאֵין לָהֶם זָקֵן וּפְאוֹת, וְנִמְשָׁכִים מְאֹד אַחַר נְגוּנֵיהֶם, אֲשֶׁר רַבְּנּוּ ו"ל אָמַר (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֲלָק א', סִימָן ג'): מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ נְגוּן מִמְּנַגֵּן רָשָׁע, קָשָׁה לוֹ עַבְדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ; וְזֶה מָה שֶׁאֵנְחָנוּ רֹאִים בַּעֲתִים הַלְלוּ, שֶׁבְּנֵי הַנְּעוּרִים נִמְשָׁכִים מְאֹד אַחַר זְמָרִים קָלִים וְרִיקִים וּפּוֹחֲזִים, נוֹאֲפִים כְּכִלְבִּים, שֶׁאֵין לָהֶם שׁוֹם צוּרָה שֶׁל בַּר יִשְׂרָאֵל, בְּלִי זָקֵן וּפְאוֹת, וְנִדְמִים כְּגוֹיִם, וְכִשְׁבָּנֵי הַנְּעוּרִים נִמְשָׁכִים אַחֲרֵיהֶם, אַחֲרֵי-כֵן מִתְחִילִים לְקָרָא בְּסִפְרֵי מִיָּנִים וְאֶפִּיקוֹרְסִים, עַד שֶׁלֹּאט לֹאט פּוֹרְקִים עַל לְגַמְרֵי. וְלָכֵן תִּתְבּוֹנֵן הֵיטֵב, אֶהוּבִי, בְּנִי! עַל בְּנֵי הַנְּעוּרִים, אֵיךְ הֵם פּוֹרְקִים עַל, בְּאֲשֶׁר קָדָם הֵם נִמְשָׁכִים אַחַר זְמָרִים קָלִים וְרִיקִים וּפּוֹחֲזִים, וְאַחֲרֵי-כֵן מִתִּירִים לְעֲצָמָם לְקָרָא בַּעֲתוֹנִים — קָדָם שֶׁל חֲרָדִים, וְאַחֲרֵי-כֵן מִתְחִילִים לְקָרָא עֲתוֹנִים

כו ענבים קהות. שלא נחשלו כל נרכין ומקוהות את השינים. כך חכמת הילד לא נחשבה כל נרכה ואין דבריו מתקבלים ומחשבים על הלבו: יין מגתו. ששמרו מעורבים צמחו. כך חכמת הילד מעורבת

וְיִשְׁמְעוּ דִּיקָא אֱלִישַׁע בֶּן אֲבוּיָהּ, שְׂפִי צָרִיכִים מְאֹד מְאֹד לְשֹׁמֵר עַל הַבְּנֵי הַנְּעוּרִים, וְלִדְבַר עַמָּם הַרְבֵּה דְבוּרֵי אַמּוּנָה, וְיִשְׁמְעוּ דִּיקָא נְגוּנִים שְׁל יִרְאֵי הַשָּׁם וְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וְאִז גַּם הֵם יִהְיוּ יִרְאֵי הַשָּׁם בְּאַמְתָּ. וְצָרִיכִים לַעֲמֹד עַל הַמְשָׁמֵר בְּעִנְיָן

זה מאד מאד. ולכן דיקא אלישע בן אבויה, שפיצא לתרבות רעה, רחמנא לצלן, הוא עורר ואמר: "הלומד ילד למה הוא דומה? לדיו כתובה על גיר חדש"; כי אז יכולים לדבר עמו ולהסביר לו, ולהמשיך אותו אליו ותברך. וצריכים אז לשמר עליו מאד, שיתרחק מכל מיני קלים וריקים ופוחזים. וכשהילד עדין צעיר — הוא יקבל ממך, מה שאין כן "והלומד זקן למה הוא דומה? לדיו כתובה על גיר מחוק", כשהוא כבר נעשה מבגד, ונזקק בכל שטיותיו והבליו, ומלא את עצמו בכפירות ואפיקורסות, רחמנא לישזבן, ונמשך אחר זמרי יונים מנגנים ושרים, אותו קשה להחזיר בתשובה. ובעתים הללו צריכים כל-כף הרבה רחמים ותחנונים, לבקש ממנו ותברך על בני הנעורים, שלא יצאו לתרבות רעה, כי אלו המינים והאפיקורסים, עיניהם הטמאות לוטשות, ושניהם המזמהות חורקות, העקר לתפס ברשתם את בני הנעורים. ולצערנו הרב, הצליחו להעביר מליונים מאחינו בני ישראל לשמד המוני, עד שיותר ממליון וחצי ילדים בארץ ישראל, וכמה מליוני ילדים בחוץ לארץ, אינם יודעים מה זה "שמע ישראל הויה אלהינו הויה אחד", והכפירות והאפיקורסות, והנאוף, שקוץ, תעוב וזהו, עושים פרוצות בין נשמות ישראל, ובפרט בין בני הנעורים. ועל זה צריכים רחמים רבים, שכל אבא ואמא יבקשו ויתחנונו אליו ותברך בכל יום יום על הצלחת ילדיהם, שלא יצאו לתרבות רעה. וצריכים לשפך דמעות פנים, ולא לקחת את זה בנגל, כי אם משקיעים בבני הנעורים, לבסוף מוציאים מהם פרות טובים, אבל אם לא משקיעים בבני הנעורים, לבסוף יוצא מהם פרי באושים, פרות מקלקלים מלאי תולעים. ואין עוד צער להורים יותר גדול מזה, שרואים את ילדיהם יוצאים לתרבות רעה, ואז זה כבר מאחר, כי אלו הילדים שיצאו לתרבות רעה, מתחצפים כנגד הוריהם, ומסתבכים בגנבות ובסמים, ובכל מיני מרעין בישין, והצער הזה עולה על כל הצרות. ולכן, אהובי, בני! ראה לא לקחת דבר זה בקלות, אלא להשקיע הרבה בילדים, ואל תאמר שהילדים יגדלו כבר לבד, אין דבר כזה, כמו בשדה, אם לא חורשים וזורעים ומשקים, אזי לא צומח פלוס, ואם חורשים וזורעים ומשקים ומטפחים את האילן, אזי יוצאים פרות מתקים הראויים לאכילה וערבים לחם. כמו-כן יותר מכן הם הילדים, ככל שמשקיעים בהם מגיל קטנות, שיתרחקו מלחכות את הזמרים הקלים והריקים והפוחזים, ושומרים עליהם מה הם קוראים, אזי זוכים לילדים טובים, יראי השם וחושבי שמו, והבן למעשה.

כו הלומד מן הקטנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר השלמות ללמוד, הוא רק ממי שעבר רב שנותיו, כי אם אדם לומד מקטן וצעיר, הוא נדמה כאוכל ענבים שעדין לא נגמרו, ויין שלא נתבשל כל צרכו, כי עדין

הוא מלא פסלות, ואם יאכל ענבים כאלו וישתה
 יין כזה, יקלקל את הקבה, ויכול לבוא למחלות
 ונחלאים רעים. כמו־כן הלומד מן הקטנים,
 שעל קנקן חדש מלא יין כן יש ילד שטעמו כטעם
 שקנן לא עברו רב חיים, אף שיכולים ללמד,
 זקנים. ויש זקנים פחותים במעלת החכמה מן הילדים:

אבל אין להם חכמת החיים, ולא נסיון בחיי יום יום, ולכן אפלו שלומדים אתך כל מיני למודים, עדין אין הלמוד
דומה, לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. כז רבי מאיר אומר, אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין

שלכם מועיל לה פלוג, כדי לעבר את זה העולם. לא־כן "הלומד מן הזקנים למה הוא דומה?
 לאוכל ענבים בשולות, ושותה יין ישן"; כמו אדם האוכל ענבים בשולות ויין ישן, טועם טעם
 ענבים ויין, כמו־כן מי שלומד מזקן שעבר עליו רב ימיו, ויש לו חכמת החיים, הלמוד אצלו
 היא תועלת גדולה מאד, כי אחד שעבר עליו כבר רב שנותיו, והוא ראה בחייו הרבה מאד,
 האדם הזה ראוי ללמד ממנו. ומה גם כשאחד קטן וצעיר, אף שלומד אתך, אבל אין זה בטוח,
 שהוא יחזיק מעמד בעצמו, ואיך יכול ללמד אותך איך להתחזק? ! מה שאין כן זק"ן, וזה שקני'ה
 חכמה, שעברו עליו בחיים הרבה צרות ויסורים, מרירות והרפתקאות, עליות וירידות,
 ואף־על־פי־כן החזיק מעמד, ממנו יש ללמד הרבה מאד. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (שמות
 רבה, פרשה ג', סימן ח'): אימתי ישראל עומדים? כשיש להם זקנים, למה? כשהיה בית־המקדש
 קיים, היו שואלים בזקנים, שנאמר (דברים לב, ז): "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", שכל מי
 שנוטל עצה מן הזקנים, אינו נכשל; כי כשהאדם כבר עבר רב שנותיו, הוא בודאי במשך חייו
 עבר מה שעבר והחזיק מעמד, ממנו ראוי ללמד, כי בודאי יתן לך עצות נפלאות — מה כן
 לעשות ומה לא לעשות, כי הוא למד את זאת מחכמת החיים. וזה שאמרו חכמינו הקדושים
 (דברים רבה, פרשה ו', סימן ג'): אדם כן תורה, בשעה שהוא מזקין, הכל באין ומסבבין אותו, ושואלין
 אותו דברי תורה. ולכן ראה, אהובי, בני! לשמש רק זקן תלמיד חכם, והט אונך אליו, כי רבות
 תלמד ממנו, כי הוא כבר עבר הרבה בחיים וראה הרבה, ולכן על־ידי עצותיו, אתה יכול למנע
 מעצמך הרבה צרות, כי הוא כבר עבר בכל הדרךים האלו, ולכן יכול ליעץ לך, שאתה לא תלך
 בדרךים אלו, שיכולות להביא אותך לכשלון, והבן למעשה.

כז אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו: צריך שתדע, אהובי, בני! שרבונו ז"ל אמר
 (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קטז), שבני־אדם חושבים, אשר את הצדיק צריכים להפיר מבחוח,
 ומזה יוצאות כל הטעויות שבני־אדם טועים, וחושבים מה שחושבים, ובאמת מבחוח הצדיק נראה
 ככל אדם, אבל העקר הוא הפנימיות שלו, וזה מה שמזהיר התנא הקדוש: "אל תסתכל בקנקן,
 אלא במה שיש בו"; אל תסתכל על הגוף בהחיצוניות שלו, אלא במה שיש בו, כי "יש קנקן
 חדש"; יש אחד שהוא נדמה מבחוח שאף זה בה, ומבחוץ נדמה שהוא קנקן חדש, ולכן היצר
 הרע מעורר עליו מדנים, וחולקים עליו, ואומרים: מה הוא יודע וכו', אבל באמת בפנימיותו
 הוא מלא ישן. וכן להפך — יש אחד שכלם מחזיקים ממנו, כי חושבים שהקנקן ישן, ובודאי
 הוא כבר מלא וגדוש, ובאמת הוא כלי ריק, ואין בו פלוג, שזה "וישן שאפלו חדש אין בו".
 ולכן צריך לבקש הרבה רחמים ממנו יתברך, שיזכה להתקרב אל הצדיק האמת, הדבוק בו

יתברך, ולמד הרבה, ומלא את עצמו עם תורה, עם יראת שמים ועם חכמה, ומבחוץ אין יכולים להפיר בזה בשום פנים ואפן, וכבר אמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פג), שזה יצר הרע גדול לומר: תלמיד חכם זה נאה ותלמיד חכם זה לא נאה; ולכן צריכים מאד מאד להשמר לא לדון כלל את האדם על-פי החיצוניות, פי בחוץ הוא רק קנאן, ואל תאמר שזה קנאן חדש, וזה

ר"ע מברטנורא **בו: כח רבי אלעזר הקפר** קנאן ישן, פי מה אתה יודע מה הפנימיות

כח והתאוה. המנעם **אומר, הקנאה, התאוה** שלו?! ועל זה מזהירנו למלכות מלכותו נאכילה ושמיה **והכבוד מוציאין את האדם** התנא הקדוש רבי מאיר: וזעילה וכיוצא בזה: והכבוד. "אל תסתכל בקנאן, אלא במה שיש בו, יש קנאן

חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין בו"; וצריכים לבקש רחמים מרבים, רחמים עצומים, לזכות להתקרב אל הצדיק האמת, שיכול לעזור לנו, וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ט): וכפי המדרגה הפחותה שלנו עתה, וכלנו אין פנינו יפות כלל, אנו צריכים שירחם עלינו השם יתברך, לתן לנו מנהיג רועה נאמן, שיוכל להאיר בנו את אמתת מציאותו יתברך, כדי שנוכל לעבדו יתברך כראוי, ולבוא אל התכלית האמתית. וכן מוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עח): וצריכין לבקש מאד מהשם יתברך, לזכות להתקרב להצדיק האמת, פי אשרי מי שזוכה להתקרב בעודו בחיים חיותו לצדיק האמת, אשרי לו אשרי חלקו! (פי אחר-כך, הינו לאחר מיתה, קשה אז מאד להתקרב, וצריכין להרבות מאד בתפלה ובתחנונים, שיזכה בחיים חיותו להתקרב לצדיקי אמת), פי הבעל-דבר שם לבו על זה מאד עכשו לבלבל את העולם, פי ישראל הם עכשו קרובים אל הקץ מאד, ויש עכשו לישראל געגועים גדולים וכסופין גדולים להשם יתברך, אשר לא היתה כזאת בימי קדם, וכל אחד נכסף מאד להשם יתברך, על-פן הערים הבעל-דבר, והכניס מחלקת בין הצדיקים, והקים בעולם מפרסמים הרבה של שקר, וגם בין הצדיקים האמתיים הכניס מחלקת גדולה, עד שאין אחד יודע היכן האמת, על-פן צריכין לבקש מאד מהשם יתברך לזכות להתקרב להצדיק האמת, והבן למעשה.

כח הקנאה, התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר שהורס את האדם ומוציאו מהעולם שלו, הינו ממציאותו העצמית, כמו הקנאה, שאדם מקנא בהזולת, שזה הורס לו את כל החיים, פי אין עוד מחלה כמחלת הקנאה. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה ט', סימן ו'): אין קנאה אלא לשון כעס; וגם הקנאה שמקנא וחושד באשתו, זה בא מהכעס שנקנס בו, פי מדת הקנאה הורסת את האדם לגמרי, ומשם נובעות כל המדות רעות, פי הקנאה מביאה את האדם לידי תאוה, פי הוא מקנא — למה יש לזולת כסף?! למה יש לזולת הצלחה?! למה יש לזולת אשה?! וכדומה כל מיני תאוות רעות וזולות שנקנסות באדם, שגדמה לו, שלשני יש יותר ממה שיש לו, והקנאה אוכלת אותו, עד שאמרו חכמינו הקדושים (שבת קנב:): כל מי שיש לו קנאה בלבו — עצמותו מרקיבין; וזה עוד בחיים חיותו, פי מרב קנאה שמקנא בחברו, ומתאוה גם-כן להגיע למה שיש לחברו, ומחפש תמיד כבוד, ורודף אחד הכבוד, כל אלו מוציאים אותו מעולמו, הינו מהעולם של עצמו, פי הוא יוצא מהמציאות, וכבר שוכח לגמרי ממנו יתברך. ולכן ראה, אהובי, בני! רק לדבק את עצמך אליו יתברך, ואל תקנא בשום בריה שבעולם, אלא באמתת מציאותו יתברך, כמו שפרש

רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רעח) אֵת הַפְּסוּק (במדבר כה, יא): "בְּקִנְאוֹ אֵת קִנְאָתִי", זֶה הַצְּדִיק, שְׂאִינוּ מְקַנְא שׁוֹם צְדִיק — לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא, רַק אוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, כִּי מֵאַחַר שֶׁנִּכְלָל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, הוּא כְּבָר אֵינוֹ מְקַנְא בְּאֵף אֶחָד, וְאֵינוֹ רוֹצֵה שׁוֹם דְּבָר — רַק לְהַפְּלִיל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וּבְאַמַּת צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! מִי שְׂזוֹכָה לְדַעַת הָאֵמֶת, וְנִכְלָל לְגַמְרֵי בְּאֵין סוּף

בְּרוּךְ הוּא, הוּא כְּבָר אֵינוֹ רוֹצֵה שׁוֹם דְּבָר, רַק אֵת אֵמֶת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ. וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (דְּרָד אֶרֶץ רַבָּה, פֶּרֶק ב'): אֵין יְשִׁיבָה לְמַעְלָה, וְלֹא שְׂנָאָה, וְלֹא תַחְרוּת, וְלֹא קִנְאָה. בְּעוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים

כֵּט הוּא הָיָה אוֹמֵר, הִילּוּדִים

לְמוֹת, וְהַמְתִּים לְהַחֲיוֹת,

וְהַחַיִּים לְדוֹן. לִידַע וְלַהוֹדִיעַ

וְלַהוֹדַע שֶׁהוּא אֵל, הוּא

הַיּוֹצֵר, הוּא הַבוֹרֵא, הוּא

ר"ע מְבַרְטֵנוּרָא

שִׁכְזוּדוּהוּ צְנִי אִלְדִּס:

כֵּט הִילּוּדִים לְמוֹת. מִי שְׁנוֹלד כְּזֶר עֲמִיד הוּא לְמוֹת: וְהַמְתִּים. עֲמִידִים לְחַיִּים וְלַעֲמוּד לְיוֹם הַדִּין אֵלֶּה לְחַיִּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לְחַרְפוֹת וְלִדְרָאוֹן

אֵין דְּבָר כְּזֶה שֶׁל שְׂנָאָה, קִנְאָה וְתַחְרוּת, אֵלֶּא כֹּל עוֹלָם: וְהַחַיִּים לְדוֹן. עוֹמְדִים לְהִיּוֹת מְדוּנִים לְיוֹם אֶחָד מִתְעַנֵּג בְּעַרְבוּת זִיו שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבַּרֵּךְ. הַדִּין: לִידַע. מֵאִחְרִים: וְלַהוֹדִיעַ. לְאִחְרִים: וְלַהוֹדַע.

וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סימן צו), שְׂאָדָם צְרִיף לְהַרְגִּיל אֵת עֲצָמוֹ עוֹד בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ לְהִיּוֹת בְּעוֹלָם הַבָּא, לְחַיּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּדִגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא, הֵינּוּ לֹא לְקַנְא בְּשׁוֹם בֶּן אָדָם, וְלֹא יִרְצֵה שׁוֹם הַשְׂתַּרְרוּת עַל זוּלָתוֹ, רַק יִבְטַל אֵת עֲצָמוֹ אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְלֹא יִרְצֵה שׁוֹם רְצוֹן אַחַר מִבְּלַעֲדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ. וְמִי שְׂזוֹכָה לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוֹ, אֵין חֶסֶר לוֹ שׁוֹם דְּבָר, כִּי הוּא חֵי בְּעוֹלָמוֹ, בְּעוֹלָם הַמְצִיאֹת, שְׂנִכְלָל בְּאַמַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְחֵי חַיִּים אֵמֶתִיּים, חַיִּים נְצַחִיּים, שְׂאֵין לְמַעְלָה מִזֶּה, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה. כֵּט הִילּוּדִים לְמוֹת וְהַמְתִּים לְהַחֲיוֹת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אָדָם צְרִיף לִישֵׁב אֵת דַּעַתוֹ הַיֵּטֵב בְּכָל יוֹם — מֵהַ תְּכַלִּיתוֹ בְּחַיִּים. וְאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן י'): לְמָה

אָדָם רְחוּק מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא? כִּי אֵין לוֹ יְשׁוּב הַדַּעַת, וְלָמָּה אֵין לוֹ יְשׁוּב הַדַּעַת? מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעַצְבוּת וּבְמִרָה שְׁחוּרָה. כִּי תִכְף-וּמִיד כְּשֶׁהָאָדָם בְּשִׂמְחָה, אֵז יָכוֹל לְהוֹלִיף אֵת מַחְשַׁבְתּוֹ לְהִיכֵן שְׂרוּצָה. וְזֶה אֲשֶׁר בְּשִׂמְחָה אוֹתִיּוֹת מַחְשַׁבָּה, כִּי עַל-יְדֵי שִׂמְחָה יָכוֹל לְהוֹלִיף אֵת מַחְשַׁבְתּוֹ לְמָקוֹם שְׂרוּצָה. וְהַעֲקָר לְזִכֹּר, שֶׁיִּגִּיעַ הַיּוֹם, שֶׁיִּצְטָרֵף לְעוֹב אֵת זֶה הָעוֹלָם. וְכִמוֹ שְׂאָמַר הַחֶכֶם מִכָּל הָאָדָם (קִהְלַת ז, ב): "וְהַחֵי יִתֵּן אֵל לְבוֹ"; וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (קִהְלַת רַבָּה, פֶּרָשָׁה ז', סימן ט'): "וְהַחֵי יִתֵּן אֵל לְבוֹ", אֵלוֹ הַצְּדִיקִים שְׁנוֹתְנִין מִיִּתְנֵן כְּנִגְדֵּן לְבָן. וְזֶה "הִילּוּדִים לְמוֹת", שְׂצָרִיכִים לְזִכֹּר, שֶׁכָּל יוֹם וְכָל שְׁעָה וְכָל רֵגַע הוּא מֵת, וְלָכֵן אִם יִזְכֶּה לְסַגֵּל מְצוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּכָל יוֹם וּבְכָל שְׁעָה וּבְכָל רֵגַע, עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְהַמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ חַיּוֹת מַחֵי הַחַיִּים, שְׂזֶה "וְהַמְתִּים לְהַחֲיוֹת"; הֵינּוּ שְׂאֵפְלוֹ שֶׁכְּבָר מִסְתַּלֵּק מִזֶּה הָעוֹלָם — יִקְרָא חֵי, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (בְּרִכּוֹת טו): צְדִיקִים אֵפְלוּ בְּמִיתָתָן קְרוִינֵן חַיִּים; מֵאַחַר שֶׁבְּחַיִּים חַיּוֹתָם עָשׂוּ אֵת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ וְקִיְמוּ אֵת מְצוּוֹתָיו, וְלָכֵן הֵם נִכְלָלוּ בְּחֵי הַחַיִּים, וְהֵם תְּמִיד חַיִּים. עִם כָּל זֹאת צְרִיכִים לִידַע, אֲשֶׁר "וְהַחַיִּים לְדוֹן", שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָאָדָם חֵי, הוּא צְרִיף לְשַׁפֵּט אֵת עֲצָמוֹ בְּכָל יוֹם, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אֵת עֲצָמוֹ. וְכִמוֹ שְׂאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סימן נא): אֵת זֶה תִּקְבְּלוּ מִמֶּנִּי, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אֶתְכֶם הָעוֹלָם, כִּי הָעוֹלָם מְטַעֵה מְאֹד. וְכֵן אָמַר (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן טו), שֶׁהָאָדָם צְרִיף לְשַׁפֵּט אֵת עֲצָמוֹ בְּכָל יוֹם, וְכִשְׂשֵׁי דִין לְמַטָּה אֵין דִּין לְמַעְלָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְאוֹר הַגְּנוּז, שְׂזֶה "לִידַע וְלַהוֹדִיעַ וְלַהוֹדַע שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבוֹרֵא, הוּא הַמְבִיֵן, הוּא הַדִּין, הוּא הַעֵד, הוּא בַּעַל דִּין, הוּא עֲתִיד לְדוֹן.

להבין מעצמו: הוא היוצר. שכל העולם הוא צידו כחומר ציד היוצר. ומה טעם לפי שהוא הצורא שצרא את כל העולם כולו מאין לפיכך יכול לעשות צו כרצונו: הוא המבין הוא הדיין. אחר שהבין כל מעשיהם מציאן צדין לפניו: הוא בעל דין. שהוא מוצע את החוטאים: והוא עתיד לדרון. לעולם הצא: ולא משוא פנים ולא מקח שוחד. שאינו נושא פנים אפילו לזדיק גמור שלא יענישו על עזירה קלה שצאת לידו. ואינו לוקח שוחד המנוה צשזיל העזירה. אלא נותן שכר על המנוה ועונש על העזירה. כך פירש הרמז"ס:

**הַמְּבִין, הוּא הַדִּין, הוּא הַעֵד,
הוּא בַּעַל דִּין, הוּא עֵתִיד
לְדוֹן. בְּרוּךְ הוּא, שְׂאִין לְפָנָיו
לֹא עוֹלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא
מִשׂוֹא פָּנִים וְלֹא מְקַח שְׁחָד,
שֶׁהַכֹּל שָׁלוֹ. וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי
הַחֲשׁבוֹן. וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ
שֶׁהַשְּׂאוֹל בֵּית מְנוּס לָךְ, שְׁעַל**

והכל לכל אלקות גמור הוא. וכל מה שקורה איתו, זה רק ממנו יתברך, "שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדין, הוא העד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדרון. ברוך הוא", ואם אדם מכניס את זה בתוך לבבו, אזי כל החיים שלו הולכים ככר בצורה אחרת, ואינו נכנס

ודע שהכל בא לפי החשבון. פרוטה ופרוטה מטרפת לחשבון גדול. כך עזירות קלות כשהן מרובות מתברך. ועל זה אמר החכם מפל האדם (קהלת

ה, א): "אל תבהל על פיד, ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים, כי האלהים בשמים ואתה על הארץ, על-כן יהיו דבריך מעטים, כי בא החלום ברב ענין וקול כסיל ברב דברים"; ולכן צריכים לשמר מאד על הדבור, לא להפליט איזו מלה נגדו יתברך, בעת שעובר עליו איזה צער ויסורים, וכן לא להכנס בופוחים עם הכסיל, וכמאמר החכם: "השתיקה תשובת הכסיל". וכן אמר: "לא תוכל להלחם עם נבל כמו שתחריש לו". וצריך שתזכר, אהובי, בני! אשר אין לפניו יתברך — "לא עולה ולא שכחה, ולא משוא פנים ולא מקח שחד, שהכל שלו". ולכן אי אפשר להתחבא ממנו. ותרגיל את עצמך לדבר תמיד אליו יתברך, ותספר לפניו יתברך את כל מה שעובר עליך ברוחניות ובגשמיות, כאשר ידבר איש אל רעהו והבן אל אביו. כי אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן ק), אשר כל הצדיקים לא הגיעו אל מדרגתם, אלא על-ידי שדברו עמו יתברך בתמימות ובפשטות גמורה. ואי אפשר להגיע אל שום מדרגה, אלא על-ידי שמשית ומספר את כל מה שעובר עליו עמו יתברך. ואם תאמר ותשאל: "למה אתה רואה בני-אדם, שאינם מדברים אל הקדוש-ברוך-הוא, והם רחוקים מכל זה, ואף-על-פי-כן אינם חסרים דבר?" על זה אמר: "ודע שהכל לפי החשבון"; פי כל מה שקורה עם האדם, הוא בחשבון צדק, הן לפי מעשיו, והן לפי סוד הגלגול, פי הכל בחסד וברחמים, בצדק ובמשפט. "ואל יבטיחך יצרך, שהשואל בית מנוס לך"; שרואים הרבה אנשים נופלים ביאוש ובמרירות ובדכאון פנימי, עד שמתאזשים מחייהם ורוצים למות, וחושבים שבקבר תהיה להם מנוחה. על זה אומר לך, ש"אל יבטיחך יצרך", ששם תהיה לך מנוחה, "שהשואל בית מנוס לך". וכמו שפרש רבנו ז"ל (שיחות-ה"ר"ן, סימן פד), שבזה העולם, שיש להאדם טרדות ועל הפרנסה, יכול להיות שיעקץ וינשף

בסופה — אם זכר אם נקבה, אם חלש אם גבור, אם עני אם עשיר, אם קצר או ארוך, אם מכער או נאה, אם עבה או דק, אם בזוי או גס, וכן גזור על כל קורותיו, אבל אם צדיק אם רשע — לא, אלא הדבר ההוא נותנו בידו של אדם בלבד, שנאמר (דברים ל, טו): "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע", מיד רומז הקדוש-ברוך-הוא למלאך הממנה על הרוחות, ואומר לו: הבא לי רוח פלוני שהיא בגן-עדן, ששמו פלוני, ותארו כף וכה, לפי שכל הרוחות שעתידין להברא, כלן הן נבראות מיום שברא העולם, עד שיכלה כל העולם, הם מזמנין בכני-אדם, דכתיב (קהלת ו, י): "מה שהיה כבר נקרא שמו", מיד הולך המלאך, ומביא את הרוח לפני הקדוש-ברוך-הוא. וכשהיא באה, מיד כורעת ומשתחנה לפני מלאך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא. אותה שעה אומר הקדוש-ברוך-הוא לרוח: הכניסי בטפה זו שבני פלוני, פתח הרוח פיו ואומר לפניו: רבוננו של עולם, די לי העולם שהייתי דר מיום שבראתני, למה רצונך להכניסני בטפה זו סרוחה, שאני קדושה וטהורה, ואני גזורה מגזרת כבודך? מיד אומר הקדוש-ברוך-הוא לנשמה: עולם שאני מכניסך בו, יפה יהא לך ממה שהיית דר בו, ובשעה שיצרתיה, לא יצרתיה אלא לטפה זו. מיד מכניסו הקדוש-ברוך-הוא לשם בעל פרחו. ואחר חזור המלאך, ומכניס הרוח לתוך מעי אמו, ומזמנין לו שני מלאכים ושומרין אותו, שלא יצא משם ושלא יפל, ומכניסין אותו שם גר דלוק על ראשו, זה שאמר הכתוב (איוב כט, ב): "מי יתני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני, בהלו גרו עלי ראשי" וגו', ומביט ורואה מסוף העולם ועד סופו. נוטלו המלאך משם, ומוליכו לגן-עדן, ומראה לו הצדיקים יושבין בכבוד ועטרותיהם בראשיהם, ואומר המלאך לאותו הרוח: תדע לך מי הם אלו? אמר לו הרוח: לא אדוני חזר

אותו פרעוש, והוא לא ירגיש, מחמת שמחשבתו טרודה באיזו מחשבה של פנוסה וכיוצא, אבל שם בקבר, שאז אין להאדם שום טרדה ושום מחשבה אחרת, אז הוא שומע אפלו הרחישה וההלוח של התולעים, איך הם רוחשים ובאים אליו, ומרגיש הצער של כל נשיכה ונשיכה, ואין שום דבר שיטרידהו וימנעהו מגדל צערו הקשה, רחמנא לצלן. ולכן העקר לברח תמיד אליו יתברך, ולא להתבלבל משום דבר, רק תמיד להזכיר לעצמו, שגשמתו ירדה מרום גבהי מרומים אל זה העולם, בשביל תכלית אחת — להפירו יתברך, ולפרסמו יתברך לכל העולם בלו, ולידע אשר דבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, והכל לכל אלקות גמור הוא, ודומם, צומח, חי, מדבר — הם לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (תנחומא פקודי): אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (איוב ט, י): "עשה גדלות עד אין חקר, ונפלאות עד אין מספר", תדע לך שכל הנשמות שהיו מאדם הראשון ושהיו עד סוף כל העולם, כלן נבראו בששת ימי בראשית, וכלן בגן-עדן, וכלן היו במתן תורה, שנאמר (דברים כט, יד): "פי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום, ואת אשר איננו פה עמנו היום"; ומה שאמר "עושה גדולות עד אין חקר", אלו גדולות שעושה הקדוש-ברוך-הוא ביצירת הולד; אלא בשעה שבא אדם לשמש עם אשתו, רומז הקדוש-ברוך-הוא למלאך הממנה על ההריון, ושמו לילה, והקדוש-ברוך-הוא הוא אומר לו: דע, שזה הלילה נוצר אדם מזרע פלוני, דע לך והשמר בזו הטפה, וטול אותה בכסף, וזרע אותה בגרן לשם"ה חלקים, והוא עושה לו כן; מיד נוטל בידו, ומביא לפני מי שאמר והיה העולם, ואומר לפניו: עשיתי ככל אשר צויתני, וטפה זו מה תהא נגזר עליה? מיד הקדוש-ברוך-הוא גזור על הטפה מה יהא

עולות לחשבון גדול: שעל כרחק אתה נוצר. המלאך ואומר לו: הללו שאתה רואה נוצרו שהנשמה אינה רוצה ללכת מן הפרגוד מקום טהור ושמרו התורה והמצוות, לפיכך זכו וננדמנו ומלאך זה ומוציאה בעל כרחיה ומכניסה במעיי האשה:

פְּרָחָךְ אֶתָּה נוֹצֵר, וְעַל פְּרָחָךְ אֶתָּה נוֹלָד, וְעַל פְּרָחָךְ אֶתָּה חַי, וְעַל פְּרָחָךְ אֶתָּה מֵת, וְעַל פְּרָחָךְ אֶתָּה עֵתִיד לְתַן דִּין וְחֶשְׁבוֹן לְפָנַי מִלְּךָ מַלְכֵי

ועל כרחק אתה נולד. בשעת הלידה אינו רוצה ללכת ומלאך מוציאה בעל כרחו: ועל כרחק אתה חי: יש אדם מדוכא ניסורים ורוצה למות ואינו יכול:

הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא :

מפים אותן במקלות של אש, וקוראין וי וי, ואינם מרחמים עליהם, ואומר לו עוד אותו מלאך לאותו הרוח: תדע מי הן אלו? ואומר: לא אדוני. ואומר לו המלאך: אלו הנשרפין נוצרו כמותך, ויצאו לעולם, ולא שמרו התורה וחקותיו של הקדוש-ברוך-הוא, לכך באו לתרפה זו שאתה רואה. ואתה דע לך, שסופך לצאת לעולם, והוי צדיק ואל תהי רשע, ותזכה ותחיה לעולם הבא. ומנין שהוא כן? שנאמר (משלי ד, ג): "כי בן הייתי לאבתי רך ויחיד לפני אמי, וירני ויאמר לי יתמך דברי לבי, שמר מצותי וחייה"; "כי בן הייתי לאבתי" — קדם שיצאתי ממעי אמי, הייתי בנו של הקדוש-ברוך-הוא, כי כן יסרני, כמו האב שמניסר את בנו, "רך ויחיד לפני אמי" — בעת שהייתי רך והייתי יחיד, שלא היה שום אדם בתבורתי לפני אמי, וירני המלאך, ויאמר לי יתמך דברי לבי, שמר מצותי וחייה". ולכן על הכל מזהירו הקדוש-ברוך-הוא, ומטיל אותו המלאך מן הבקר ועד הערב, ומראה לו מקום שהוא עתיד למות בו, ובמקום שהוא עתיד להקבר בו. ואחר-כך מוליכו ומטילו על כל העולם, ומראה לו את הצדיקים ואת הרשעים, ומראה לו הכל. ובערב חוזרו לתוף מעי אמו, והקדוש-ברוך-הוא עושה לו שם בריח ודלתים, שנאמר (איוב לח, ח): "ויסוף בדלתים ים", וכתיב (ישעיה נא, טז): "ונאשם דברי בפיה ובצל ידי כסיתיה", עומד ואומר לו הקדוש-ברוך-הוא: עד פה תבא ולא תוסיף. והולך הוא מנח במעי אמו תשעה חודשים, ג' חודשים הראשונים הולך הוא דר במעי אמו במדור התחתון, והג' חודשים השניים דר במדור האמצעי, והאחרונים דר במדור העליון. וכשמגיע זמנו לצאת לאויר העולם, הוא מתגולל ויורד ברגע אחד מן העליון לאמצעי ומן האמצעי לאחרון, ומכל מה שאמו אוכלת ושותה בראשונה הוא אוכל ושותה, ואינו מוציא רעי, לפיכך נאמר: "עשה גדלות עד אין חקר נפלאות עד אין מספר", לסוף מגיע זמנו לצאת לאויר העולם, מיד בא אותו המלאך ואומר לו: באותה שעה מגיע זמנו לצאת לאויר העולם. והוא אומר לו: למה אתה רוצה להוציאני לאויר העולם? אומר לו המלאך: בני, תדע שעל פרחך אתה נוצר. ועכשו דע, שעל פרחך נולדת, ועל פרחך אתה מת, ועל פרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא, ואינו רוצה לצאת משם, עד שמכהו ומכה לו את הגר, שהוא דלוק על ראשו, ומוציאו לאויר העולם בעל פרחו, מיד שוכח התינוק כל מה שראה ביציאתו, וכל מה שהוא יודע. ולמה התינוק בוכה

ביציאתו? על מה שאבד מקום הנחה והרנחה, לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת
ועל העולם שיצא ממנו. באותה שעה שקנים ורמסים להרצות שחר שהן גדלים מהם אף על
מתחלפים עליו שבעה עולמות: עולם ראשון פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם
דומה למלך שהכל שואלין בשלומו, ומתאוין קלה זכה: למען צדקו. להנדיק את ישראל ולכותמן:

הכל לראותו, ומחבקין רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא
ומנשקין אותו, מפני שהוא בן שנה. עולם שני דומה לחזיר שהוא שוגש

באשפות, כך הולך שוגש בצואה כשהוא בן שנתיים. עולם שלישי דומה לגדי שהוא מרקד לכאן
ולכאן במרעה טוב לפני אמו, כך התינוק מתענג לפני אביו ואמו, ומרקד לכאן ולכאן, ומשחק
והכל שמחים בו. עולם רביעי דומה לסוס שהוא מהלך בסטריות, ואימתי? כשהגיע על פרו
כשהוא בן י"ח, כשם שהסוס רץ ומשתבח, כך הנער משתבח בבחירותו. עולם חמישי דומה
לחמור שמניחין עליו אפף, כך לבני-אדם מניחין לו אכפו עליו, נוהגין לו אשה ומוליד בנים
ובנות, חוזר והולך לכאן ולכאן, ומביא מזון ומפרנס לבניו ומכלכל, ונוהגין עליו משא, והוא
מעמס מן בנים ובנות, ואימתי? כשהוא בן ארבעים שנה. עולם ששי דומה לכלב שהוא חצוף
לכאן ולכאן, ונוטל מזה ונותן לזה, ואינו מתבייש. עולם שביעי דומה לקוף שנסתנה דמותו מכל
הבריות, שואל על כל דבר ודבר, ואוכל ושותה כמו נער, ומשחק כמו תינוק, וישוב לימי עלומיו
בדעת, אבל לא בדבר אחר, ואפלו בניו ואנשי ביתו מלעיגין עליו ומקללין אותו ושונאים אותו,
ויכשהוא דובר שום דבר, אומרים לו הניחו לו, כי הוא נער וזקן, והוא דומה לקוף בכל עניניו
ובכל דבריו, ואפלו התינוקות מלעיגין עליו ומשחקין בו, ואפלו צפור דרור ינערנו משנתו, לסוף
הגיע זמנו, בא לו אותו המלאך, ואומר לו: תפירני? אומר לו: הן. ואומר לו: למה באת לי היום
מכל שאר הימים? אומר לו המלאך: כדי להוציאך מן העולם, כי הגיע זמנה להפטר. מיד מתחיל
בוכה, ומשמיע קולו מסוף העולם ועד סופו, ואין הבריות מכירין ולא שומעין את קולו, חוץ
מן התרנגול בלבד, ואומר למלאך: הלא כבר הוצאתני משני עולמות, והכנסתני בזה העולם.
ואומר לו המלאך: והלא כבר אמרתי לך, שעל פרחך נוצרת, ועל פרחך נולדת, ועל פרחך אתה
חי, ועל פרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא. ולכן
ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ברח לך רק אליו יתברך, ותמיד תזכר, שאין לך בזה העולם רק
את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ואל תדמה בנפשך, שיש לך איזה אוהב, כי הכל הבל ורעות רוח,
וכל אחד רק חושב מעצמו, ורוצה לנצל אותך, וחבל שתתן בטחונך בזולת, ואף שהוא חונף
אותך, ראה לשמר ממנו, כי לבסוף לא יבוא לעזרתך, ולכן אין לך בזה העולם רק את
הקדוש-ברוך-הוא, ורק אליו תברח תמיד, ותספר לו את כל אשר עם לבך, ובכל מקום בואך
הרגל את עצמך לדבר רק אליו יתברך, ואפלו שיגיעו זמנים, שידמה לך בדמיונה, שלא צריכים
אותך, ולא שומעים קולך, תדע, שהכל הבל ורעות רוח, כי אצלו יתברך מאד יקר כל דבור שבר
ישאל מדבר אליו, וכל מצוה ומצוה שזוכה לקיים, כי בזה הוא ממלא את רצונו יתברך, כי
המצוות הן רצונו יתברך. אשרי מי שמכניס את דברים אלו בתוך לבו, ואז כל חייו כבר ילכו
באפן אחר לגמרי, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלקיין". ויש לומר הטעם — למה

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנחייצו מימה צדית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן וצנפסס חיים נלחיים כחמה וכלזנה וככוכזים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שמה, ואף על

גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמשמימים מסכת אבות? אלא יש לומר, כי הרי גם אמות העולם חברו ספרים בדרך מוסר שפדו מלבם, ויכול אדם לטעות, כאלו גם זה מוסרי חכמינו הקדושים הם מעצמם, ולכן מקדים מסכת אבות במשנה הראשונה: "משה קבל תורה מסיני", להורות שהמסכת הזו מסכת אבות, מדברת ממוסרי האדם והנהגותיו,

שְׁנֵי חֻפֵּי לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:
כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵי חֻפֵּי (יִשְׁעֵיהּ ס')

אין שצריך להתנהג בחיי יום יום — הן עם עצמו והן עם אחרים, והכל בכלל קבלת התורה שקבל משה מסיני, ועברו דרך חכמינו הקדושים, אבות האמה. ולכן כדי להוציא מלבם של הטועים, נוסף על זה שהמסכת הזו "מסכת אבות" מתחילה: "משה קבל תורה מסיני", שגם מוסרי התנאים הם בכלל קבלת התורה שבעל פה שקבלו בסיני, גם מסימים עם מאמרו של "רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", שלא יחשב האדם, שהתורה והמצוות הם מרבים, כי הם תרי"ג מצוות כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכל מצוה יש בה כלל ופרט, ופרט שבפרט, שזה כלל תורה שבעל-פה, ואינם רבוי כמו שאדם ידמה לעצמו, אלא התרי"ג מצוות יש בהן כלליות גדולה, כי בכל מצוה תלויים עוד הרבה סגים וגדרים, שזה כלל תורה שבעל-פה, שבכל פרט ופרט יש בה מ"ט פנים טמא, מ"ט פנים טהור, כמובא בדברי חכמינו הקדושים (ירושלמי סנהדרין, פרק ד', הלכה ב'), ויש בהם שבעים פנים לתורה, כמובא בדברי חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יג, סימן טז), ויש בהם ששים רבוא פרושים בפשט, ברמז, בדרך ובסוד, כמובא (שער הגלגולים, הקדמה יז); והכל כדי לזכור את כל בר ישראל, שיהיה כל איבר וגיד מאיבריו וגידיו מזכרים לקבל בהם אחדותו הפשוטה. כי הקדוש-ברוך-הוא רוצה שתהיה לו דירה אצל כל בר ישראל. ועל זה צריכים להכין את עצמו עם התרי"ג מצוות, לקיים מה שיכולים לקיים, וללמד מה שאי אפשר לקיים, כגון: מצוות שתלויות בזמן הבית, ומצוות שתלויות לכהנים וללויים, ושאר מצוות שאינן שיכות לאדם, וצריך ללמד את זה, כדי להשלים את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, שיהיו כלים להמשיך בהם אורו יתברך, וכן ללמד את התורה הקדושה, המפרשים ומבארים את כל מצוה ומצוה, כלליותה ופרטיותה, עד שיהיה מבאר לכל, ולכן מסימים כל פרק מפרקי מוסרי האבות, שהם התנאים הקדושים, עם המאמר הזה, להורות שאלו המדות הן לא בדויות, חס ושלוש, אלא הן בכלל קבלת התורה. והסבה שהרבה לנו הקדוש-ברוך-הוא תורה ומצוות, כדי לזכור אותנו, שנהיה כלים להמשיך בהם עצם עצמיותו יתברך, והבן למעשה.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שייכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (צ); ויש לומר על-פי דברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'), אשר השם שדי הוא בחינת צמצום, כי שדי, שיש די באלקותו לכל בריה, הינו שפל בריה יש לה די וגבול לאלקותו יתברך, שאסור לו לילך בשכלו, כי אם עד

הגבול, לא יותר, כי כל אחד ואחד יש לו גבול וצמצום בשכלו לפי ערכו, שאפלו בקדשה אסור לו לצאת חוץ לגבול שיש לו, כמו שאמרו (חגיגה יג.): במפלא ממך אל תדרש, במכסה ממך אל תחקר; וזה (שמות יט, כא): "פן יחרסו אל הוי"ה לראות" וגו', כי אדם צריך לצמצם את עצמו כפי שכלו, כי לכל אחד ואחד יש לו שכל נפרד, וכמו-כן יש לכל אחד ואחד חלק באלקותו יתברך, שזה בעצמו שד"י, שיש די לכל אחד ואחד באלקותו, הינו שיש אצלו יתברך מספיק לכלם, וזה מה שהתנא אומר: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", הינו העולם הבא מספיק לכלם, ויש לכל אחד ואחד חלק אצלו יתברך, ובדרך כלל רואים, שבני-אדם נופלים בדעתם, מפני שרואים שלחברם הולך יותר טוב בעבודת השם יתברך ומצליח יותר, ולכן הם מתרשלים מלחזור בתשובה אליו יתברך, ולתקן את מדותיהם. וזה דבר המצוי אצל בני אדם, כשרואים שלחבריהם הולך יותר טוב מהם — הם נשברים. ולכן לפני שהולכים ללמד פרק בהנהגות והדרכות של התנאים הקדושים, שלומדים אתנו איך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא, מקדימים לאדם את הלמוד הזה, שידע אשר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", הינו שיש די באלקותו לכל אחד ואחד, הקדוש-ברוך-הוא כל-כך גדול, שיש מקום אצלו יתברך לכל אחד ואחד, ולא שיהא שואך שאחד יקח מהשני, כי אצלו יתברך יש מספיק בעבור כלם, וכל אחד ואחד יש לו נקדה אשר אין בחברו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל

(לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לד), אשר לכל בר ישראל יש חלק ונקדה שאין בחברו, וחברו אינו יכול לקחת את הנקדה שלו. וכשאדם קונה לעצמו את הידיעה הזו, הוא אינו מבליבל את עצמו משום ברירה שבעולם, כי הוא יודע, אשר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", יש שם מספיק לכלם, ולא שיהא שואך שאחד יקח ממנו. ולכן מה לך להסתפל על הזולת?! ומה אתה צריך לפל בדעתך מהזולת?! כל אחד יש לו את החלק שלו בעולם הבא. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה יח, סימן א'): כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו; וכן אמרו (בבא מציעא פג): אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו; ולכן מתחילים כל פרק מפרקי ההנהגות והדרכות של אבות האמה, שהם התנאים, עם משנה זו: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", כדי שלא יפל בדעתו, כשרואה כאלו חברו עובד את השם יתברך יותר ממנו, אל תגיד זאת, אהובי, בני! כי כל בר ישראל הוא צדיק, שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ", כי כל בר ישראל הוא צדיק, וממילא כל צדיק יש לו את העולם שלו, ואת החלק בעולם הבא שלו. וכן אמרו (תענית ט): מפל צדיק הקדוש-ברוך-הוא עושה לו חזיו בפני עצמו; הינו שיש לו את השביל שלו, ולמה לך להתבלבל מאחר, ואם תלך, אהובי, בני, בדרך זו, תמיד יהיה לך טוב, כי אף פעם לא תקנא בשום ברירה שבעולם, ותהיה דבוק בו יתברך כפי בחינתך וכפי המדרגה שאתה דקא עומד בה. ולמה לך להסתפל על אחרים?! הדבק עצמך בו יתברך, ואז טוב לך כל הימים, והבן למעשה.

ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור מטעי מעשה ידי להתפאר.

פרק ה' א בעשרה מאמרות. תשעה ויאמר.

פְּרָק ה'

וצראשית נמי מאמר הוא דכתיב (תהלים לג) דבר ה' שמים נעשו: שמאבדין את העולם. שכל המאבד נפש אחת מישראל כאלו אבד עולם מלא. והרשעים

שזעונם מאבדים את נפשם כאלו מאבדים את העולם. כך מלאמי. ולי נראה שמאבדין את העולם ממש. שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה. ונמצא העולם אבד בשצילם: שנברא בעשרה מאמרות. ואינו דומה המאבד מלאכה שהיא נעשית ציוס אחד למלאכה שהיא נעשית צהרצה ימים:

פְּרָק ה' א **בַּעֲשָׂרָה מְאֹמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְיָמָה תִּלְמוּד לֹאמַר, וְהָלֹא בְּמֵאֶמֶר אֶחָד יָכוֹל לְהַבְרִיאוֹת, אֲלֵא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים שְׂמֵאֲבָדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֹמְרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמֵקִימִין אֶת**

הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֹמְרוֹת:

אפשר לומר שהצמצום היה בפשיטות, פי הרי יש ואין סותרים זה את זה, פי מכרחים להגיד אין, ומכרחים להגיד יש, פי אין דבר בלי הקדוש-ברוך-הוא, אלא ההכרח שהצמצום הוא במח של האדם, שאינו יכול להבין את זה, אלא על-ידי אמונה עוברים על הכל, שאין הפרש אצלו בין ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. ומובא בספר יצירה (פרק א', משנה ד'): עשר ספירות בלי מה, עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה, הן בחכמה וחסם בבינה, בחן בהם וחקר מהם, והעמד דבר אל בוריו, והשב יוצר על מכונו, פי הקדוש-ברוך-הוא צמצם את עצמו מאין סוף עד אין תכלית, והלביש את עצמו בעשר ספירות: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, שזה "בעשרה מאמרות נברא העולם", שהם העשר ספירות, ולמה דיקא עשר ולא פחות במנין תשע, ולא יותר במנין אחת-עשרה? פרש רבי סעדיה גאון, להבין בבינה ובחכמה, שהן בלימת פיו ולשונו, כמו מנין העשרה החוזר לתחלתן ל"א ולא ליו"ד, שהרי מנין י"א י"ב י"ג, וכן לאחר כל העשיריות בן עשרים מונים כ"א כ"ב, וכן שלשים מונים ל"א ל"ב וכו', פי רק מספר עשר נשאר בשלמות, ולכן הוא אומר עשר ולא תשע, עשר ולא אחת-עשרה, ומה תלמוד לומר שמכרח להיות דיקא עשר ספירות, שהם עשרה מאמרות, "והלא במאמר אחד יכול להבראות?" הרי אצל הקדוש-ברוך-הוא שיף הכל, והיה יכול לברא את כל הבריאה במאמר אחד, בספירה אחת, ספירת הכתר, שהיא בין המאציל להנאצלים? "אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות", פי הקדוש-ברוך-הוא מלא רחמים, ומרחם על בריותיו, ורוצה רק את הטוב להשפיע לבריותיו, ולכן צמצם את עצמו, כפיכול, בעשרה עגולים, ובתוכם העביר את הקו בבחינת ישר, קו ימין, קו שמאל, וקו האמצעי, להמשיך אור וזיו וחיות ודבקות לכל הנשמות. ולכן הצדיקים שמקימין את העולם, פי מתחזקים באמונה, ועוברים על הכל, מקבלים

רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן סד), שאי

מקבלים חיות ממנו. והפּבוֹד שֶׁל הַמֶּאֱמָר סְתוּם, הוּא סְתוּם וְנֶעְלַם בְּתַכְלִית הַהִסְתָּרָה, וּמִשֵּׁם הֵם מְקַבְּלִין חַיִּית, כִּי מִבְּחִינַת הַפּבוֹד וְהַמֶּאֱמָרוֹת הַמְּגַלִּים, אֵי אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל חַיִּית מִשֵּׁם, בְּבְחִינַת: "וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן", רַק מִהַמֶּאֱמָר סְתוּם, שֶׁהוּא נִסְתָּר בְּתַכְלִית הַהִסְתָּרָה, מִשֵּׁם מְקַבְּלִין חַיִּית. וְדָבָר זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְהִבִּין, וְאִסוּר לְהִרְהֵר בְּזֶה כָּלֵל, וְעַל-כֵּן כְּשֶׁאָדָם נוֹפֵל לְמִקוּמוֹת אֱלוֹ, דְּהֵינּוּ לְבְחִינַת מְקוּמוֹת מְטַנְפִים, וְנוֹפֵל לְסִפְקוֹת וְהִרְהוּרִים וּבְלִבּוּלִים גְּדוּלִים, וְאִזִּי מִתְחִיל לְהִסְתַּפֵּל עַל עֲצָמוֹ, וְרוֹאֶה שֶׁרְחוּק מְאֹד מִכְבוֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְשׂוֹאֵל וּמִבְּקֵשׁ: "אֵיִה מְקוּם כְּבוֹדוֹ", מֵאֱמָר שְׂרוּאָה בְּעֲצָמוֹ, שֶׁרְחוּק מִכְבוֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, מֵאַחַר שֶׁנִּפְּל לְמִקוּמוֹת כְּאֱלוֹ, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְזֶה זֶה עֵקֶר תְּקוּנוֹ וְעֲלִיתוֹ, בְּבְחִינַת 'רִידָה תַכְלִית הַעֲלִיָּה' הַמּוּבָא בְּסִפְרִים, כִּי 'אֵיִה מְקוּם כְּבוֹדוֹ' זֶה בְּחִינַת הַפּבוֹד עֲלִיוֹן שֶׁל הַמֶּאֱמָר הַעֲלִיוֹן, דְּהֵינּוּ הַמֶּאֱמָר הַסְּתוּם בְּרֵאשִׁית, שֶׁמִּשֵּׁם נִמְשָׁךְ חַיִּית לְמִקוּמוֹת הָאֱלוֹ. נִמְצָא, כְּשֶׁמִּבְּקֵשׁ וּמִחַפֵּשׂ אֵיִה מְקוּם כְּבוֹדוֹ, בְּזֶה בְּעֲצָמוֹ הוּא חוֹזֵר וְעוֹלָה אֶל הַפּבוֹד הַעֲלִיוֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֵיִה, שֶׁמִּגְדֵּל הַסְּתָרְתוֹ וְהַעֲלָמוֹ הוּא מְחִיָּה מְקוּמוֹת הַלָּלוֹ, וְעַכְשָׁו עַל-יְדֵי שֶׁהוּא נִפֵּל לְשֵׁם, וְאִזִּי מִבְּקֵשׁ "אֵיִה מְקוּם כְּבוֹדוֹ", בְּזֶה חוֹזֵר וּמִדְּבֵק עֲצָמוֹ לְשֵׁם, וּמְחִיָּה אֶת נְפִילְתוֹ, וְעוֹלָה בְּתַכְלִית הַעֲלִיָּה. וְלִכֵּן כָּל מִי שֶׁנִּפְּל בְּעֲמָקָא דְּתַהוּמָא רַבָּה, עָלָיו לְצַעֵק "אֵיִה מְקוּם כְּבוֹדוֹ", וְעַל-יְדֵי-זֶה יַעֲלֶה עַד הַפֶּתֵר, שֶׁהוּא הַמֶּאֱמָר סְתוּם, וְאֶפְלוּ שֶׁאָדָם הִגִּיעַ כְּבָר, רַחֲמָנָא לְשׂוֹכֵן, אֶל פֶּרֶת, הוּא יָכוֹל לְהִפָּךְ אֶת זֶה עַל-יְדֵי גְדֵל תְּשׁוּבָתוֹ וְחִפּוּשׁוֹ אַחֲרָיו יִתְבַּרֵּךְ, אֶל תַּכְלִית מְדַרְגָּה הַעֲלִיוֹנָה, שֶׁהוּא סוּד כְּתוּר עֲלִיוֹן. הָעֵקֶר לֹא לְהִתְיַאֵשׁ, אֶפְלוּ שֶׁיְרִידְתוֹ וְנִפְלִיתוֹ גְּדוּלִים מְאֹד, וְנִפְּל בְּמִקוּמוֹת הַמְּטַנְפִים, עִם כָּל זֹאת עַל-יְדֵי שֶׁיִּחַפֵּשׂ וּיִבְקֵשׁ "אֵיִה מְקוּם כְּבוֹדוֹ", זֶה עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה, כְּשֶׁאָדָם מִבְּקֵשׁ וּמִחַפֵּשׂ אַחַר כְּבוֹדוֹ

שֶׁכָּר עוֹד בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי אֵין עוֹד שֶׁכָּר יוֹתֵר גְּדוּל כְּמוֹ שֶׁמִּתְעַנְּגִים בְּעַרְבוֹת יְדִידוֹת זֵיו שְׂכִינַת עֵזוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁמְּגַלִּים בְּתוֹךְ הַצְּמִצּוּם אֶת אִוְרוֹ יִתְבַּרֵּךְ, עַל-יְדֵי תַקְוָה הַאֲמוּנָה שֶׁמֵּאִיר בָּהֶם, וְלִכֵּן הֵם עוֹבְרִים עַל הַכֵּל. לֹא-כֵן הִרְשָׁעִים שֶׁמֵּהֶם נֶעְלָמִים כָּל הָאוֹרוֹת, וְעַל-יְדֵי-זֶה הֵם נוֹפְלִים בְּיָאוּשׁ וּמִתְרַחֲקִים יוֹתֵר, וּמְקַבְּלִים אֶת הָעֲנָשׁ עוֹד בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי הֵם מֵאַבְדִים אֶת הָעוֹלָם, כִּי אֵינָם זוֹכִים לְהִכִּיר אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלִכֵּן הָאוֹר נִהַפָּךְ לְהֵם לְחֹשֶׁךְ, הַטּוֹב לְרַע, הַמֵּתֵק לְמַר, וְזֶה הַסִּבָּל שֶׁהִרְשָׁעִים סוֹבְלִים. וְלִכֵּן כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל נוֹפֵל, חֵס וְשְׁלוֹם, לְעֲשֶׂרָה כְּתוּרֵי דְּמִסְאָבוֹתָא, עֵקֶר הָעֲצָה גְּלָה לָנוּ רַבְּנּוּ וְ"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק ב', סִימָן יב), "בְּעֲשֶׂרָה מֵאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם, וְהֵלֵא בְּמֵאֱמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרָאוֹת"? אֵלֵא בְּשִׁבְלֵי שֶׁכָּר וְעֲנֵשׁ נִבְרָא בְּעֲשֶׂרָה מֵאֲמָרוֹת, וּבְכָל מֵאֱמָר וּמֵאֱמָר יֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת כְּבוֹד מִיָּחָד שֶׁהוּא שְׂרָשׁוֹ, כִּי הַפּבוֹד הוּא שְׂרָשׁ הַכֵּל. וְזֶה בְּחִינַת (תְּהִלִּים כט, ט): "וּבְהִיכְלוֹ כָּלוּ אִמֵּר כְּבוֹד", שֶׁבְּכָל מֵאֱמָר מְלַבֵּשׁ בּוֹ כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִבְרָא הָעוֹלָם; כִּי "מֵלֵא כָּל הָאֲרֶץ כְּבוֹדוֹ" (יִשְׁעִיָּה ו, ג); וְאֶפְלוּ בְּעֲבָרוֹת וּבְדַבְרֵי רַעִים, חֵס וְשְׁלוֹם, שֶׁמִּשֵּׁם אֵין כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, בְּבְחִינַת (יִשְׁעִיָּה מב, ח): "וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן", שֶׁיֵּשׁ גְּבוּל לְהַפּבוֹד שֶׁלֹּא יִתְפַּשֵּׁט לָכֶם, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁמֵּלֵא כָּל הָאֲרֶץ כְּבוֹדוֹ, עִם כָּל זֶה יֵשׁ גְּבוּל כְּשֶׁמִּגִּיעַ לְמִקוּמוֹת הַמְּטַנְפִים, שֶׁלֹּא יֵצֵא לְשֵׁם, בְּבְחִינַת: "וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן", וְיֵשׁ גְּבוּל לְכָל כְּבוֹד וְכְבוֹד שֶׁמְלַבֵּשׁ בְּכָל מֵאֱמָר וּמֵאֱמָר מֵעֲשֶׂרָה מֵאֲמָרוֹת, שֶׁלֹּא יִתְפַּשֵּׁט לְמִקוּמוֹת הַחִיצוֹנִים. אֲבָל דַּע, כִּי אֶף-עַל-פִּי-כֵן בּוֹדָאֵי גַם הֵם מְקַבְּלִים חַיִּית מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְאֶפְלוּ מְקוּמוֹת הַמְּטַנְפִים אוֹ בְּתֵי עֲבוּדָה זָרָה, צָרִיכִין גַּם-כֵּן לְקַבֵּל חַיִּית מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, אֶף דַּע כִּי הֵם מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת מֵאֱמָר סְתוּם, שֶׁהוּא בְּרֵאשִׁית מֵאֱמָר סְתוּם, שֶׁהוּא כּוֹלֵל כָּל הַמֶּאֱמָרוֹת, וְכֻלָּם

יתברך, ורואה בעצמו שרחוק מכבודו יתברך, ומתגעגע ושואל ומצטער: "איה מקום כבודו", זה בעצמו תשובתו ותקונו, כי אז מתגלה אליו מלך הכבוד בעצמו, ומתחיל להאיר בו אורו האין סוף ברוך הוא, אשרי לו, והבן למעשה.

ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו: צריך שתדע, אהובי, בני!
ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שפל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול.
 אשר האדם צריך להתדמות לקונו, ולקנות לעצמו מדת ארך אפים. ונקט דיקא מספר עשר, שהוא נגד העשר

ספירות: פתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות; כי זה קומת האדם. ואדם צריך לקנות לעצמו מדת הסבלנות בכל קומתו, ושום דבר בעולם לא יוכל לשבר אותו ולהרחיקו ממנו יתברך, ורואים איך שהקדוש-ברוך-הוא היה מאריך אף לרשעים, "שפל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול"; כי שלח את נח ובנה מאה ועשרים שנה את התבה, כדי שיחזרו בתשובה, והמרידו נגדו יתברך, ולבסוף נעקרו מן העולם, על-ידי שהביא עליהם הקדוש-ברוך-הוא את המבול, וזה למוד צמק לכל בר ישראל, שיקנה לעצמו מדת הסבלנות, ואף שמצערים ומציקים לו, עליו להאריך אפו על כל מה שעובר עליו, ולא יצא לריב עם אף אחד, כמו שהקדוש-ברוך-הוא סבל את כל הדורות שהכעיסו לפניו, עד שפשטו ידם בגזל, אז מחקם הקדוש-ברוך-הוא; כי אצלו יתברך כל-כף חמור שאחד גונב וגוזל מהשני. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (תנחומא נח): כל העבירות שבתורה עברו דור המבול עליהן, ולא נחתם עליהם גזר דינן למחות את זכרם במי המבול, עד שפשטו ידיהם בגזל, שנאמר: "כי מלאה הארץ חמס", וכתוב (יחזקאל ז, יא): "החמס קם למטה רשע וגו', אמר רבי אליעזר: מלמד שזקף החמס ועמד כמקל לפני הקדוש-ברוך-הוא, ואמר: רבוננו של עולם, אני לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נה בהם. אמר רבי אבהו: שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם: אונאה וגזל ועכו"ם. אונאה דכתיב בה (עמוס ז, ז): "כה הראני והנה ה' נצב על חומת אנה ובגדו אנה", גזל דכתיב (ירמיה ו, ז): "חמס ושד ישמע בה על פני תמיד"; עכו"ם דכתיב (ישעיה סה, ג): "העם המכעסים אתי על פני תמיד, זבחים בגנות וגו', ואמר ר' יוחנן: כל הגזל שנה פרוטה מחברו, כאלו נוטל נשמתו הימנו, שנאמר (משלי א, יט): "בן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח"; כי אצלו יתברך מאד מאד חמור, שאחד מצער וגונב וגזל מהזולת, ועל זה כבר לא מאריך אף, כי ברגע שאחד מצער את השני, ובפרט בשנאת חנם, לזה אין שום מחילה, ואז הוא אינו צריך להיות סבלן, ויצא בתקף ולא יירא ויפחד משום בריה שבעולם; כי בעון שנאת חנם באות כל הצרות שבעולם, כמאמרם ז"ל (שבת לב:): תניא רבי נחמיה אומר: בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים, ובגונו ובגנותיו של אדם מתים פשהן קטנים. ולכן כל זמן שאינו נוגע בשני, צריכים להיות כלפיו מאריך אף, אבל ברגע שנוגע בשני, הינו רואים אדם שעושה עול, גונב וגזל, ומרבה במחלקת ושנאת חנם, ממנו אין צריכים לסבל, כמו שהיה בדור המבול, שעד שלא פשטו ידיהם בגזל, הקדוש-ברוך-הוא סבל אותם, וברגע שהציקו אחד לשני בגזלות, אז הביא עליהם המבול. ולכן ראה, אהובי, בני! להזהר מאד, שלא יהיה לך עסק עם אף אחד, כי אין עוד עון חמור יותר מלצער את הזולת, ובגני-אדם אינם נזקרים בדבר זה, ולכן

עובר עליהם מה שעובר: משברים וגלים, ג להודיע כמה ארך אפים לפניו. חף אתה אל אשרי מי שנוהר לא לנגע בממון חברו, ומכל תממה שהאריך לעוזדי גילולים כל השנים הללו שהיו שפן שלא יצער אותו, והבן למעשה. משעזדין צניו. שיותר האריך לדורות שמאדם ועד נח ג עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע ולאחר כך נשטפו: וקבל שכר כולם. עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כולם. לפיכך נולו כולם בזכותו. וכמו שנטל עליו עול ממות בעולם הזה כנגד כולם כך קבל בעולם הבא שכר כנגד כולם. שכל אדם יש לו שני חלקים אחד זגן עדן

כמה ארך אפים לפניו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך להדמות לקונו, כמו שהוא יתברך ארך אפים ומאריך אפו, ואפלו שמכעיסין לפניו, אף-על-פי-כן הוא מאריך אף, ומחפה שאדם יחזר בתשובה אליו, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ערויבין כב.): אמר רבי חגי ואתימא רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב (שמות לד, ו): "ארך אפים", ארך אף מבעי ליה? אלא ארך אפים לצדיקים, ארך אפים לרשעים, וכן אמרו (סנהדרין קיא.): פשעלה משה למרום, מצאו להקדוש-ברוך-הוא שיושב וכותב ארך אפים, אמר לפניו: רבוננו של עולם, ארך אפים לצדיקים. אמר לו: אף לרשעים. אמר ליה: רשעים יאבדו. אמר ליה: השתא חזית מאי דמבעי לך. פשחטאו ישאל, אמר לו לא כף אמרת לי, ארך אפים לצדיקים. אמר לפניו: רבוננו של עולם, ולא כף אמרת לי אף לרשעים, והינו דכתיב (במדבר יד, יז): "ועתה יגדל נא כח ה' פאשר דברת לאמר" וגו', הרי שאדם צריך ללמד ממדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, ולהיות מאריך אף על כל מה שעובר עליו — הן מעצמו והן מאחרים, ועל-ידי-זה יהיה מקבל שכר כנגד כלם, וזה שאמר התנא: "עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל [עליו] שכר כלם"; ודבר זה סובב על כל בר ישראל, אם הוא רק מאריך אף על כל מה שעובר עליו מרשעים ארורים, שמצערים אותו ומציקים לו, ושופכים את דמו בחרופין ובגדופין, והוא מאריך אפו, על-ידי-זה יקבל שכר כנגד כלם, כי אצלו יתברך מאד מאד חשוב מי שסובל ומאריך אף, כמאמרם ו"ל (יומא כג.): הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הפתוב אומר (שופטים ה, לא): "ואהביו כצאת השמש בגבתו", וכן אמרו (שם): כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו; כי אצלו יתברך מאד חשוב מי שמאריך אפו ושומע חרפתו ושותק, וכמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן ו'), אשר עקר התשובה הוא — ישמע בזיונו ידם וישתק; כי בזה שאדם שותק למחרפו ולמבזו, על-ידי-זה נכנע הים שבחלל השמאלי. ולכן אדם צריך להדמות לקונו, מה הוא יתברך האריך אפו לכל הדורות שהכעיסו לפניו, עד שבא אברהם אבינו, וקבל שכר כלם, כמו-כן כל בר ישראל שקונה לעצמו מדת הסבלנות, שהיא ארך אפים, ואינו משיב למחרפו דבר, ורק סובל את כל אשר בא עליו, אזי יקבל את שכר כלם, כי כל אלו שמחרפים ומבזים את הצדיקים הדבקים בו יתברך, מאבדים את זכותם, והצדיקים מקבלים את זכותם. ולכן, אהובי, בני! שתק לכל אלו שמחרפים ומגדפים אותך, ועל-ידי-זה תקבל שכר כלם, והבן למעשה.

ג עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם אבינו, וקבל שכר

ומחפה שאדם יחזר בתשובה אליו, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ערויבין כב.): אמר רבי חגי ואתימא רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב (שמות לד, ו): "ארך אפים", ארך אף מבעי ליה? אלא ארך אפים לצדיקים, ארך אפים לרשעים, וכן אמרו (סנהדרין קיא.): פשעלה משה למרום, מצאו להקדוש-ברוך-הוא שיושב וכותב ארך אפים, אמר לפניו: רבוננו של עולם, ארך אפים לצדיקים. אמר לו: אף לרשעים. אמר ליה: רשעים יאבדו. אמר ליה: השתא חזית מאי דמבעי לך. פשחטאו ישאל, אמר לו לא כף אמרת לי, ארך אפים לצדיקים. אמר לפניו: רבוננו של עולם, ולא כף אמרת לי אף לרשעים, והינו דכתיב (במדבר יד, יז): "ועתה יגדל נא כח ה' פאשר דברת לאמר" וגו', הרי שאדם צריך ללמד ממדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, ולהיות מאריך אף על כל מה שעובר עליו — הן מעצמו והן מאחרים, ועל-ידי-זה יהיה מקבל שכר כנגד כלם, וזה שאמר התנא: "עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל [עליו] שכר כלם"; ודבר זה סובב על כל בר ישראל, אם הוא רק מאריך אף על כל מה שעובר עליו מרשעים ארורים, שמצערים אותו ומציקים לו, ושופכים את דמו בחרופין ובגדופין, והוא מאריך אפו, על-ידי-זה יקבל שכר כנגד כלם, כי אצלו יתברך מאד מאד חשוב מי שסובל ומאריך אף, כמאמרם ו"ל (יומא כג.): הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הפתוב אומר (שופטים ה, לא): "ואהביו כצאת השמש בגבתו", וכן אמרו (שם): כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו; כי אצלו יתברך מאד חשוב מי שמאריך אפו ושומע חרפתו ושותק, וכמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן ו'), אשר עקר התשובה הוא — ישמע בזיונו ידם וישתק; כי בזה שאדם שותק למחרפו ולמבזו, על-ידי-זה נכנע הים שבחלל השמאלי. ולכן אדם צריך להדמות לקונו, מה הוא יתברך האריך אפו לכל הדורות שהכעיסו לפניו, עד שבא אברהם אבינו, וקבל שכר כלם, כמו-כן כל בר ישראל שקונה לעצמו מדת הסבלנות, שהיא ארך אפים, ואינו משיב למחרפו דבר, ורק סובל את כל אשר בא עליו, אזי יקבל את שכר כלם, כי כל אלו שמחרפים ומבזים את הצדיקים הדבקים בו יתברך, מאבדים את זכותם, והצדיקים מקבלים את זכותם. ולכן, אהובי, בני! שתק לכל אלו שמחרפים ומגדפים אותך, ועל-ידי-זה תקבל שכר כלם, והבן למעשה.

ואחד זגיהנס זכה נוטל חלקו וחלק חזירו זגן עדן. ד עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו, ועמד
 נחייב נוטל חלקו וחלק חזירו זגיהנס: ד עשרה בכלם: צריך שתדע אהובי, בני! אשר
 נסיונות. א' אור כשדים שהשליכו נמרוד לכזשן האש. מנסים את כל אדם בכל מיני נסיונות קשים
 ז' לך מלכך. ג' ויהי רעב. ד' ומוקח האשה זית ומרים, לראות אל מי יפנה בעת צרתו, ומה
 פרעה. ה' מלחמת המלכים. שונאמר אצל אברהם
 ו' מעמד זין הזמרים אבינו, שנתנסה בעשרה
 שהראהו שעבוד מלכיות. ז' נסיונות, זה מנסים את כל
 המילה. ח' וישלח אבימלך אחד בלי יוצא מן הכלל,
 ויקח את שרה. ט' גרש האמה אבל לא כל אחד יכול
 הזאת ואת זנה. י' העקדה: להשאר חזק באמונה
 פשוטה בו? תברך כמו

**כלם: ד עשרה נסיונות נתנסה
 אברהם אבינו ועמד בכלם,
 להודיע כמה חבתו של
 אברהם אבינו עליו השלום:**

אברהם אבינו. ולכן אמר התנא: "להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו, עליו השלום"; כי דיקא
 הוא עמד בשלמות בכל הנסיונות הקשים והמרים שעברו עליו, ולא הרחר אחריו בתברך, ומכל
 שכן שלא דבר, חס ושלום, שום דבור כלפי מעלה, אלא עוד גלה ופרסם את אמתת מציאיותו
 בתברך לכל העולם כלו. וכמאמרם ז"ל (סוטה י.): הקריא אבינו אברהם שמו של הקדוש-ברוך-הוא
 בפה כל עובר ושב. וזה עקר השלמות, שאדם שעוברים עליו כל-כף הרבה צרות ויסורים, מרירות
 והרפתקאות, לא די שאינו נשבר, אלא שהוא עוד מחזק את אחרים והולך בתמימות ובפשיטות.
 וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש תהלים, פרשה יח, סימן כה) על הפסוק (תהלים יח, לא): "האל
 תמים דרכו"; באברהם אבינו הכתוב מדרב, שראה הקדוש-ברוך-הוא שמתגורר אחריו, ובחר
 בו, ואמר לו: "אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים". "אמרת ה' צרופה", שארפו בעשרה
 נסיונות. ואלו הן: אחת בכבשן האש, שונאמר: "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (בראשית
 טו, ז), ואחת — "לך-לך מארצך וממולדתך" (שם יב, א), שנים בשרה: בפרעה ובאבימלך —
 הרי ארבעה, ובהגר המצרית "בא נא אל שפחתי" (שם טז) — הרי חמשה, ובישמעאל: "גרש
 האמה הזאת" (שם כא, י) — הרי ששה, ובמלכים: "ויגר את חניכיו" (שם יד, יד) — הרי שבעה,
 ובמילה — "המול לכם כל זכר" (שם יז, י) — הרי שמונה, ובין הבתרים, שהראהו ארבע מלכיות
 משעבודות בבניו — הרי תשעה, ובעקדה של צחק, שאמר לו: "קח נא את בנה את יחידך" (שם
 כב, ב) — הרי עשרה; וקבלן מיראה ומאהבה, ועמד כגבור. ומה שזכרו? מגן הוא לכל החוסים
 בו, שונאמר: "אנכי מגן לך" (שם טו, א); ואמות העולם אומרים: למה הקדוש-ברוך-הוא מחבב
 את אברהם, והצילו מכבשן האש, ומן תשועת המלכים, ומן האוכלוסין, ומכל הצרות שעברו
 עליו? אמר להן הקדוש-ברוך-הוא: הריני מקריב ומראה לכם, אפלו אמר לו שיקח ויקריב את
 בנו לשמי — הוא שומע לי, לכה אני מגנו, מגן הוא לכל החוסים בו, ולמחר בניו מברכין
 בתפלה: "ברוך אתה ה' מגן אברהם", "מגני וקרן ישעי" (תהלים יח, ג); אמר דוד לפני
 הקדוש-ברוך-הוא: מפני מה אומרים "מגן אברהם" ולא "מגן דוד"? אמר לו: בחנתיו בעשרה
 נסיונות. למדים מכאן, אם אדם זוכה לעמד בנסיונות שמנסים אותו, הקדוש-ברוך-הוא מחבב
 אותו; אשרי מי שמחזיק מעמד בכל הנסיונות הקשים והמרים שעוברים עליו ואינו נשבר, כי זו
 גדלתו בשמים, והבן למעשה.

ה עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, ה עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שְׁנֹלוּ
 וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי!
 אֲשֶׁר בָּא לְגַלוֹת לָנוּ הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ, שְׁתַּמִּיד
 נִזְכֵּר, אֲשֶׁר עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ
 בְּמִצְרַיִם, אוֹתָם נְסִים
 נַעֲשִׂים לְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל
 בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, בְּמִשְׁךָ כָּל
 זְמַן גְּלוּתֵנוּ, כִּי אָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרַאשִׁית

ה עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם.

רְבֵה, פְּרָשָׁה טז, סִימָן ד'): כָּל הַמְּלָכִיּוֹת נִקְרְאוּ עַל
 שֵׁם מִצְרַיִם, עַל שֵׁם שְׁהֵם מִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל
 הַצְּרוֹת וְהַיְסוּרִים וְהַמְּרִירוֹת, שֶׁאֲנַחְנוּ סוֹבְלִים
 בַּגְּלוּת מִמְּלֻכֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם, נִקְרְאִים עַל שֵׁם
 מִצְרַיִם, שְׁהֵם מִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל בַּגְּזֵרוֹת חֲדָשׁוֹת
 בְּכָל פַּעַם. וַיֵּשׁ לְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל נְסִיוֹנוֹת קָשִׁים
 וּמְרִים עַד מְאֹד. וַיִּכְמַאֲמָרָם ו'ל (תַּנָּא דְּבִי אֵלֵיהּ
 רְבֵה, פְּרָשָׁה ז'): אֵינן לָךְ אַמָּה בְּעוֹלָם, שְׁהִיְתָה
 שְׁטוּפָה בְּדַבְרֵי מְכַעְרִים וְחֲשׂוּדִים בְּכַשְׂפִּים
 וּבְזֻמָּה, וּבְכָל מַעֲשֵׂים רָעִים, אֲלֹא הַמְּצַרִּים
 בְּלָבָד. וְדָבָר זֶה סוֹבֵב בְּכָל דוֹר וְדוֹר, שֶׁעַם
 יִשְׂרָאֵל צָרִיכִים לִהְיוֹת בַּגְּלוּת אֲצֵל אַמּוֹת
 מְזֻהָמוֹת, עִם מַעֲשֵׂים מְשַׁקְּצִים וּמְתַעֲבִים,
 וְצָרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים לֹא לְהִלָּכֵד בַּמְּלַכְיּוֹת

שְׁלָהֶם. וְלָכֵן מְגַלֶּה לָנוּ הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם", וְדָבָר זֶה סוֹבֵב
 גַּם עַכְשָׁיו; כִּי כִּף אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (פְּסָחִים קטז): בְּכָל דוֹר וְדוֹר חֲיָב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ
 כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. וְהַנְּסִים הָאֵלּוּ הַמְּכּוּוֹת שְׁאֵמוֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִים בְּיּוֹדְעִים וּבְלֹא
 יוֹדְעִים, וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף יֵשׁ לְנַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כַּח לְהַתְּגַבֵּר עַל תַּאֲוֹתֵיהֶם וּמַדּוּתֵיהֶם. וְלָכֵן יֵשׁ
 לוֹמֵר, שֶׁעֲשָׂרָה נְסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, הֵם הֵיוּ הַעֲשָׂר מְכּוּוֹת שֶׁקָּבְלוּ, שֶׁזֶה בְּעֲצָמוֹ שְׂדוּד
 הַטָּבַע, שְׂדוּד הַמַּעֲרָכָה. וְעַקֵּר הַנְּסִים, שֶׁהַמְּכּוּוֹת שֶׁקָּבְלוּ מִצְרַיִם לֹא נִפְלוּ עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם אִז הָיָה
 אֲנָשִׁים רָשָׁעִים, שֶׁלֹּא רָצוּ לְהֵאֱמִין בַּנְּסִים וּמִתּוֹ בִּימֵי אֶפְלָה. וַיִּכְמַאֲמָרָם ו'ל (שִׁיר הַשִּׁירִים רְבֵה, פְּרָשָׁה
 ב', סִימָן ל') עַל הַפְּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, יג): "הַתַּאֲנָה חֲנֻטָה פְּגִיחָה" — אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתּוֹ
 בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אֶפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת י, כב): "וַיְהִי חֲשֵׁךְ אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לֹא
 רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" וְגו', "וְהַגִּפְנִים סָמְדָר נִתְּנוּ רֵיחַ", אֵלּוּ הַנְּשִׂאָרִים שֶׁעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִגְאָלוּ.
 וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חִפָּה עִם הַרָשָׁעִים עַד שֶׁיִּחְזְרוּ בְּתְּשׁוּבָה, וְלָכֵן לָהֶם נַעֲשׂוּ נְסִים, שֶׁלֹּא נִפְלוּ
 עֲלֵיהֶם עֲשָׂר מְכּוּוֹת, עַד שֶׁלֹּא חֲזְרוּ בְּתְּשׁוּבָה, אִז מִתּוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אֶפְלָה. וְאֵלּוּ שֶׁחֲזְרוּ בְּתְּשׁוּבָה
 נִצְלוּ לְגַמְרֵי, וְלָכֵן עֲלֵיהֶם הֵיוּ הַנְּסִים בְּעַקֵּר. וְכֵן "וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם"; זֶה גַּם-כֵּן שֶׁיְהִי אֲצֵל כָּל בֵּר
 יִשְׂרָאֵל הַנְּסִים הָאֵלּוּ, כִּי אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סְנֵהֲדִין כב): קָשָׁה לְזַוְּגָם כְּקָרִיעַת יַם סוּף,

קצון המים היה כעצי שמקים כעלם השמים לטוהר. שְׁנֵאֲמַר (תהלים סח, ז): "אֲלֵהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים ט' שהיו יולאים ממנו מים מתוקים שהיו שומים אותם. וזה שנאמר נזלים. י' שלאחר ששתו מהם מה שרלו. הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות. דכמיז

(שמות טו) נערמו מים נלכו

כמו נד נזלים: ו עשר מכות

הביא הקב"ה על

המצריים במצרים. דל"ך

עד"ש זלח"ז: ועשרה על

ו עֶשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם.

ובפרט מי שפגם בבירתו, כמובא (תקוני-זוהר, תקון יד): וכל דא גרים ליה בגין דלא גטיר טפה קדמאה לבת זוגיה. ועם כל דא,

אם חזר בתשובה, עליה אתמר (ישעיה ו, י'): "וְשָׁב וּרְפָא לוֹ", ויהיב ליה בת זוגיה וכו', עין שם. וכן אמרו חכמינו הקדושים (פסחים קיח.): קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף, דכתיב (תהלים קלו, כה): "נִתַּן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר", וסמיה ליה "לגזור ים סוף לגזרים", פי על כל אדם עוברים הרבה משברים וגלים במציאת

הים. הן כנגד עשר נפילות שזכירת ויושע. רמה זים. ירה זים. טבעו זים סוף. תהומות יכסיומו. ירדו זמנולות. תרען אויב. תהרוס קמין. יאללמו כקש. כסמו ים. לללו כעופרת. הרי עשר נפילות. ומלעמו ארץ אינו זחשזון הנפילות שזו היא טוצתן שזכו לקצורה:

פרנסה, וצריך נסים וגלים. וזה "עשרה נסים שהיו על הים" שיה גם עכשו. ואמרו חכמינו הקדושים (מדרש תהלים, פרק קלו, סימן ז'), על הפסוק (תהלים קלו, יג): "לגזור ים סוף לגזרים", עשרה נסים נעשו לאבותינו על הים: נבקעו ונעשו כמין כפה, שנאמר (חבקוק ג, יד): "נִקְבְּתָ בַמַּטְיּוֹ רֹאשׁ פָּרְזוֹ". נחלק לשנים, שנאמר (שמות יד, טז): "נִטְהָ אֶת יַדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ". נעשה יבשה, שנאמר (שמות טו, יט): "וּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבֶּשֶׁה". נעשה כמין טיט, שנאמר (חבקוק ג, טו): "דִּרְכַּת בָּיִם סוּסֶיךָ חֹמֶר מִיַּם רַבִּים". נעשה פרווין, שנאמר (תהלים עד, יג): "אַתָּה פּוֹרֶרֶת בְּעֶזְךָ יָם". נעשה סלעים, שנאמר (שם): "שִׁבְרֶתָ רֹאשֵׁי תַנְיִינִים עַל הַיָּם". נעשה גזרים, שנאמר (שם קלו, יג): "לגזור ים סוף לגזרים". נעשה ערמות, שנאמר (שמות טו, ח): "וּבִרְוַח אַפְּךָ נִעְרַמוּ מִיַּם". נעשה כמין גד, שנאמר (שם): "נִצְבּוּ כְמוֹ גֵּד". הוציא להם מים מתקים מתוך מלוחים, שנאמר (תהלים עח, טז): "וַיּוֹצִיא נְזִלִּים מִסֶּלַע". קפאו המים משני חלקים, ונעשה כמין בולוס של זכוכית, שנאמר (שמות טו, ח): "קָפְאוּ תְהוֹמוֹת". ודבר זה סובב על כל בר ישראל, שיש לו אותם נסים בכל יום בענין פרנסתו, דוק ותשכח, והבן למעשה.

ו עֶשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אלו העשר מכות שקבלו המצרים, זה היה על-ידי שדוד הטבע, שדוד המערכה, שאין שומעים דבר זה בעולם, והיו שני הפכים בנושא אחד, כמאמרם ו"ל (מדרש אגדה): נגוף למצרים ורפוא לישראל; ועל-ידי-זה הכניעו את העשרה כתרין דמסאבותא של המצרים, שרצו להתגבר בזה על נשמות ישראל. מה שאין פן עשר מכות שקבלו המצרים על הים, זה כבר היה נס מלבש בדרך הטבע, כמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה ה', סימן ה'): אמר רבי יוחנן, תנאין התנה הקדוש-ברוך-הוא עם הים, שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב (שמות יד, כז): "וַיָּשָׁב הַיָּם לְאִיתָנוּ", לתנאו שהתנה עמו. ולכן אמרו אז שירה, מה שלא אמרו במצרים, פי עקר השירה לשיר אליו יתברך, מעלתו דיקא כשחושבים שיש איזה טבע, מקרה ומזל, ומגלים שבתוך

בְּדִינָא וּקְשֵׁט, אֵלִין פְּלַחֵי עֲבוּדָה זָרָה וְאֵלִין פְּלַחֵי עֲבוּדָה זָרָה, אֵלִין בְּגִלּוּי עֲרִיּוֹת וְאֵלִין בְּגִלּוּי עֲרִיּוֹת, אֵלִין אוֹשְׁדֵי דְמִין וְאֵלִין אוֹשְׁדֵי דְמִין. בְּהֵיאָא שְׁעֵתָא הָוָה קָשָׁה קָמִיָּה לְמַעְבַּר עַל אֲרַח דִּינָא, וְהָא יִשְׂרָאֵל הָוּוּ נְטֻלֵי עַל יַמָּא, דְכָתִיב (שְׁמוֹת יד, טו): "וַיֹּאמֶר ה' יְהוָה אֵל מֹשֶׁה, מֶה תַּצְעֵק אֵלַי, דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ, וְהָיָה קָשָׁה קָמִי לְמַעְבַּר עַל דִּינָא וְלִמְקַרְעֵ לֹון יַמָּא דְסוּף, וְאֵלְמָלָא דְאַשְׁגַּח קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא בְּזֻכוֹת אַבְרָהָם, דְאַקְדִּים בְּצַפְרָא לְמַעְבַּד פְּקוּדָא דְמֵאַרְיָה וּרְעוּתָא דִּילֵיהּ, כַּד פְּתִיב (בְּרֵאשִׁית כב, ג): "וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר", כִּלְהוּ אַתְּאֲבִידוּ בְּיַמָּא, בְּגִין דְבָכֵל הָהוּא לִילְיָא בְּדִינָא הָוָה קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא עֲלֵיהּוּ דִישְׂרָאֵל, דְתַנִּינָן מֵאֵי דְכָתִיב (שְׁמוֹת יד, כ): "וְלֹא קָרַב זֶה אֵל זֶה כָּל הַלְּיָלָה", מְלַמֵּד דְאֵתוּ מְלֹאכֵי עֲלֵאֵי לְשַׁבְּחָא בְּהֵהוּא לִילְיָא קָמִי קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא, אָמַר לֹון: וְכִי עוֹבְדֵי יְדֵי טְבַעֲיָן בְּיַמָּא וְאֵתוּן מְשַׁבְּחֵן?! קַמְאֵי מֵיָד, "וְלֹא קָרַב זֶה אֵל זֶה כָּל הַלְּיָלָה", מֵה פְּתִיב (שָׁם כד): "וַיְהִי בְּאַשְׁמֶרֶת הַבֶּקֶר" אַשְׁגַּח קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא בְּזֻכוֹתָא דְאַבְרָהָם, דְאַקְדִּים בְּצַפְרָא לְמַעְבַּד רְעוּתִיָּה דְמֵאַרְיָה, כַּדְכָתִיב (בְּרֵאשִׁית כב, ג): "וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר", כַּדִּין אַהֲדַר יַמָּא וְעָרְקוּ מֵיָזִין קָמִיָּהוּ דִישְׂרָאֵל, דְכָתִיב: "וַיִּשְׁבּ הַיָּם לַפְּנוֹת בֶּקֶר לְאִיתְנֹו"; וְתַנִּינָן לְאִיתְנֹו, לְתַנְאֹו, לְהֵהוּא תַנְאֵי דְהֵתְנָה עֲמִיָּה קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא, כַּד בְּרָא עֲלֵמָא, שְׂיַקְרַע לְהֵם הַיָּם, וְזֶה הָיָה גַם בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע; וְלִכֵּן כְּשֶׁקוֹרָה לְאַדָּם גַם הַמְּלַבֵּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, זֶה עוֹלָה עַל כָּל הַנְּסִים, כִּי עַל זֶה יֵשׁ בְּחִירָה; כִּי כְּשֵׁיִשׁ שְׂדוּד הַטְּבַע, שְׂרׁוּאִים רַק גִּלּוּי אֵלְקוּת, אֵין מַעֲלָתוּ מַעֲלָה כָּלָל, כִּי אִזּוּ נִדְמָה כְּמֵלֶאֱךָ. כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנׁוּ ז"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהֲר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כא); מֵה שְׂאִין כֵּן גַם הַמְּלַבֵּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, יְכוּלִים לְהַפְרִיד בֵּין הַיְדִיעָה וּבֵין הַבְּחִירָה, וְיְכוּלִים לְהַכְחִישׁ לְגַמְרֵי בְּנִסִּים. וְלִכֵּן הַמְּכֹוֹת שְׂקַבְלוּ עַל הַיָּם, זֶה הָיָה מַעֲלָה יְתֵרָה.

הַטְּבַע, הַמְּקַרָּה וְהַמְּזֹל, גַם שָׁם נִמְצָא אֲלוֹפוּ שְׁל עוֹלָם, שָׁם שְׂיָף לֹוּמַר שִׁירָה. וְעַל-כֵּן דִּיקָא עַל הַיָּם הָיָה קְטְרוּג עַל נְשֻׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמֵאַמְרֵם ז"ל (מְדֻרָשׁ אַגְדָּה): בְּשַׁעֲהַ שְׂנוֹקְרַע הַיָּם, קְטְרַג הַסֵּם"ף-מ"ם וְאָמַר: הִלְלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה; כִּי בְּדַבְרֵי גַם שְׂמֵלְבֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, יֵשׁ קְטְרוּג גְּדוֹל, וְלִכֵּן כֵּינֵן שְׂזֻכוּ לֹוּמַר שִׁירָה, אִזּוּ נִתְגַּלָּה לְהֵם אֹורוּ יְתִבְרַךְ בְּגִלּוּי רַב מְאֹד, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מְכִילֵתָא בְּשַׁלַּח): רְאֵתָה שְׁפָחָה עַל הַיָּם מֵה שְׁלֹא רָאָה יְחֻזְקָאֵל בֶּן בּוּזִי, וְשְׂאָר נְבִיאִים. וְזֶה הַהֲפָרֵשׁ בֵּין הַעֲשׂוֹר מְכֹוֹת שְׂקַבְלוּ הַמְּצָרִים בְּמְצָרִים, שְׂשֵׁם הָיָה שְׂדוּד הַטְּבַע וְשְׂדוּד הַמְּעַרְכָּה, וְהָיָה נְגוּף לְמְצָרִים וְרְפוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן לֹא אָמְרוּ שִׁירָה, מֵה שְׂאִין כֵּן עַל הַיָּם, פְּתַדוּ מְאֹד מִפְּנֵי הַקְּטְרוּג, כִּי הָיָה גַם מְלַבֵּשׁ בְּטְבַע. וְלִכֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (עֲרֻכִין טו): יִשְׂרָאֵל שְׂבֵאוֹתוֹ הַדּוֹר מְקַטְנֵי אֲמָנָה הָיוּ כְּדַרְבָּה בַר מְרִי, דְאָמַר רַבָּה בַר מְרִי, מֵאֵי דְכָתִיב (תְּהִלִּים קו, ז): "וַיִּמְרוּ עַל יַם בַּיִם סוּף, וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׂמוֹ"; מְלַמֵּד שְׂהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְמָרִים בְּאוֹתָהּ שַׁעֲהַ וְאוֹמְרִים: כְּשֵׁם שְׂאֵנוּ עוֹלִים מְצַד זֶה, כְּףֵי מְצָרִים עוֹלִים מְצַד אַחֵר. אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְשׁוֹר שְׁל יָם: פְּלִט אוֹתָם לִיבְשָׁה; כִּי הָיָה מְלַבֵּשׁ הַכֹּל בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע. וְלִכֵּן הַמְּעַלָּה שְׁלָהֶם הָיְתָה עַל הַיָּם, שְׂמֵתוּף פְּתַד שְׂמָא גַם הֵם יְטַבְּעוּ, הַדְּבִיקוּ אֶת עֲצָמָם בְּשִׁכְיַת עֲזוֹ יְתִבְרַךְ, וְאָמְרוּ שִׁירָה; זֶה הָיְתָה מַעֲלָתָם גְּדוֹלָה מְאֹד, שְׂאִזּוּ נִפְתְּחוּ הַשְּׂמִים, וְרָאוּ מְרָאוֹת אֱלֹקִים. וְעַקַר הַמְּתַקְתָּם שְׂנוֹמְתָקוּ מֵהֶם כָּל הַדִּינִים הָיָה רַק בְּזֻכוֹת אַבְרָהָם אָבִינוּ, כְּמוֹבָא (זֶהַר תְּרוּמָה קע:): בְּזֻמְנָא דִישְׂרָאֵל אַעְבְּרוּ לְגַבֵּי יַמָּא, וּבְעָא קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא לְמַקְרַע לֹון יַמָּא דְסוּף, אֵתָא רַהֵב הָהוּא מְמָנָא דְעַל מְצָרִים וּבְעָא דִינָא מְקָמִי קַדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא. אָמַר קָמִיָּה מְאַרְיָה דְעֲלָמָא אֲמַאי אֵת בְּעֵי לְמַעְבַּד דִּינָא עַל מְצָרִים וְלִמְקַרְעֵ יַמָּא לִישְׂרָאֵל, הָא כִּלְהוּ חֲבִיבִין קַמְף וְכֹל אֲרַחֲף

ז עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקב"ה ולכן דיקא שם אמרו שירה ולא במצרים, והבן במדבר. שנים צים. אחד זירידה שם נאמר (שם יד) למעשה.

המזלי אין קצרים צמחים. ואחד זעליה ויזואו מרתה ז עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום וילוו. אחד זרפידים וירז העס עם משה. שנים זמן ברוך הוא במדבר: צריך שתדע, אהובי,

לא תלאו וילאו. איש אל יומר ממנו ויומירו. שנים זשלו. **ז עשרה נסיונות נסו אבותינו**

הראשון זשנתנו על סיר הזכר. זשלו השני

והאספסוף אשר נקרנו. אחד זעגל. ואחד זמתאוננים

וזמרגלים. והוא עשירי שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

לזבבכם כמריבה פיום משה במדבר אשר נסונו אבותיכם; אתה מוצא עשרה נסיונות נסו ישראל להקדוש-ברוך-הוא, שנאמר: "וינסו

אותי זה עשר פעמים" (במדבר יד, כב): שנים זים סוף, שנאמר: "על הים זים סוף" (תהלים קו, ז); ושנים זשלו, ואחד זמן, ואחד זעגל, ואחד זפארן, ואחד זמרגלים, והוא קשה שבהן, עשרה

נסיונות אמרת, והן אינן אלא שבעה, והיכן עוד שלשה? ובתבערה ובמסה ובקברות התאנה "מקציפים הייתם את ה' ה' (דברים ט, כב); ולמה לא סמך אלו לאלו? לפי שאלו שלשה היו

קשים יותר משבעה ראשונים. לך נאמר (תהלים צה, ט): "אשר נסונו אבותיכם [במדבר] בזנוני גם ראו פעלי", ודבר זה נשנה אצל כל אחד ואחד, שהוא מנסה את הקדוש-ברוך-הוא וממרה

בו, כי הקדוש-ברוך-הוא נותן לכל אחד רק טוב וחסד, בריאות וחיים ופרנסה, והאדם הוא כפוי טובה, ואינו מכיר בטובתו יתברך שעושה עמו, ומנסה את הקדוש-ברוך-הוא בזה שפא בכל

פעם בטענות חדשות עליו יתברך, ואינו שומע בקולו יתברך. ובאמת אין לך עוד שטות יותר גדולה מזו, כי הקדוש-ברוך-הוא אב הרחמן, ומרחם על בריותיו, ועושה חסד עם כל אחד ואחד.

ואם האדם היה מעריך מה שהקדוש-ברוך-הוא עושה אתו, היה רואה נסים ונפלאות. וכמאמרם ז"ל (נדה לא): לעולם אפלו בעל הנס אינו מכיר בנסו; כי הקדוש-ברוך-הוא עושה נסים עם כל

אחד ואחד. וכמו שכתוב (תהלים קלו, ד): "לעשה נפלאות גדולות לבדו", ואמרו חכמינו הקדושים (שחר טוב תהלים קלו): הקדוש-ברוך-הוא עושה נפלאות גדולות לבדו, שרק הוא יתברך יודע אילו

נפלאות עושה עם כל אחד ואחד, כי הכל נעלם ונסתר מעיני בני אדם, כי הקדוש-ברוך-הוא עושה נסים עם בן-אדם, והוא אינו תופס אפלו את הנס שנעשה אתו. כמאמרם ז"ל (שמות רבה,

פרשה כד, סימן א'): בא וראה כמה נסים עושה הקדוש-ברוך-הוא עם האדם, והוא אינו יודע, שאלולי היה אוכל פת כשהיא חיה, היתה יורדת בתוך מעיו, ומשרטת אותו, אלא ברא

הקדוש-ברוך-הוא מעין בתוך גרגרתו, שהוא מוריד את הפת בשלום, ודבר זה אף אחד בעולם אינו יודע. וכן אמרו חכמינו הקדושים (שחר טוב, תהלים קו): אי אפשר לעולם בלא נסין ובלא

פלאין, כיצד? אדם נתון על גבי המטה, והנחש בארץ לפניו, פיון שפא לתן רגלו, ברח הנחש מפניו, ואינו יודע מה פלאים עשה הקדוש-ברוך-הוא עמו. ודבר זה שיק אצל כל בר ישראל,

ולכן אסור לנסות את הקדוש-ברוך-הוא בנסיונות, כי זה עון חמור מאד, וצריכים לזכור, אשר

כל מה שעובר על האדם, זה רק כדי לנסות אותו, כמו שכתוב (שמות כ, יז): "כי לבצעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו"; אשרי מי שמתחזק באמונה פשוטה בו ותברך, ואינו מנסה את הקדוש-ברוך-הוא, אלא מקבל את כל הבא עליו באהבה, ואז ימשך עליו שפע ברכה ממנו ותברך, והבן למעשה.

ח עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקדש, ולא הסריח בשר הקדש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, ולא ארע קרי לכהן גדול ביום הפפורים, ולא פבו הגשמים אש של עצי המערכה, ולא נצחה הרוח

ח עשרה נסים נעשו

לאבותינו בבית-המקדש: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו ו"ל אמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יג), אשר בית-המקדש נמצא אצל כל בר ישראל, כי כך אמרו חכמינו הקדושים (ברכות לג): מי שיש בו דעה, כאלו נבנה בית-המקדש בימיו. נמצא, כשבר ישראל דבוק בו ותברך, שזו שלמות הדעת, שירדע וצד, אשר הכל משגח בהשגחה פרטית ממנו ותברך, אזי אצלו נעשים עשרה נסים:

א. לא הפילה אשה מריח בשר הקדש: כי ברגע שהאדם זוכה לשלמות הדעת, על-ידי-זה נשמר בריתו, שזה בשר הקדש, ויש בכחו להציל את הנשים מהפלה, כי כשהאדם זוכה לזכך את דעתו, והוא דבוק בו ותברך, על-ידי-זה יש בו טהרה, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ב') על מאמרם ו"ל (סוטה טז): ריחא דחנינותא אני מריח. אמר ליה: בני, טהרה יש בך. ועם הכח הזה הוא יכול להציל את האשה שלא תגיע להפלה.

ב. ולא הסריח בשר הקדש מעולם: מי שדבוק בו ותברך, ונדעתו נקיה מכל מיני הרהורים רעים ומחשבות זרות, על-ידי-זה אף פעם לא יגיע לפגם הברית, שזה בחינת סרחון, כמאמרם ו"ל (שבת סב): ומסריחין ערסותם בשכבת זרע שאינו שלהן; כי מאחר שהאדם דבוק בו ותברך, הוא אף פעם לא יגיע לפגם הברית, שזה "ולא הסריח בשר הקדש מעולם".

ג. ולא נראה זבוב בבית המטבחים: כי מוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יז), ששלמות הדעת זוכים על-ידי אכילת המזבח, שהוא אכילה דקדשה. ומוכא (קהלות יעקב, ערך זבוב), אשר זבוב הוא קלפה למי שמבטל פריה ורביה, שזה בא מדעת טמאה. ולכן מי שזוכה לקדשת הדעת, שהוא בגין בית-המקדש, על-ידי-זה "ולא נראה זבוב בבית המטבחים", כי האכילה שלו היא בקדשה, שזו שלמות הדעת, שעל-ידי-זה בא לידי זיוג בקדשה וטהרה.

ד. ולא ארע קרי לכהן גדול ביום הפפורים: כי מוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיז), שכפי קדשת וטהרת הכהן גדול, הקלפות רדפו אחריו לטמאו במקרה לילה, עם כל זאת מרב קדשתו וטהרתו, הנה לו נס, שלא בא לפגם-הברית. כי הכהן גדול הגיע לשלמות הדעת, שהוא בגין בית-המקדש, וכמו-כן כל בר ישראל, שדבוק בחי החיים בו ותברך, שעל-ידי-זה הוא בא לשלמות קדשת המחין, ועל-ידי-זה הוא נצול במקרה לילה.

ה. ולא פבו הגשמים אש של עצי המערכה: כי מוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א',

הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מתמר ועולה: סימן עח), אֲשֶׁר אֵשׁ לִהְבֵּת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, בּוֹעֵרֶת וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעוֹמֵר וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפְּנִים. שֶׁאִם הִיא נִמְלֵא זֶה פְּסוּל קוֹדֵם מִזֹּמַן לֹא הִיא אִפְשָׁר לְהַקְרִיב אַחֲרָיו תַּחֲתָם. שֶׁהַעוֹמֵר נִקְלַר זְלִילָה וְלֹא הִיוּ מֵרִזִּים לְקַלּוֹר. וְשֵׁמִי הַלֶּחֶם נִלְפָּס מֵעֵרֶב יוֹם טוֹב וְאִין אִפִּימֵן דּוּחָה יוֹם טוֹב. וְכֵן לֶחֶם הַפְּנִים נִלְפָּס

אֶת עַמּוּד הָעֵשָׂן, וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעוֹמֵר וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפְּנִים, עוֹמְדִים

אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ בְּשִׁלְהוּבֵין דְּרַחֲמֵיהוֹתָא, וּמִצַּד שְׁנֵי — בּוֹעֵר הַלֶּב אֶל תַּאֲוֹת וְהִבְלִי הָעוֹלָם הַזֶּה. וּכְשֶׁהָאָדָם דְּבוּק בּוֹ

יִתְבַּרֵךְ, וְזוֹכָה לְתִשׁוּבָה שֶׁל שַׁבָּת, שְׁמֵרָגִישׁ תְּמִיד אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, אִז לֹא כָּבֵה הָאֵשׁ. וְזֶה "וְלֹא כִּבּוּ הַגֹּשְׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה". וּמוֹבָא (קְהֵלוֹת יַעֲקֹב, עֲרֵךְ מַעֲרָכָה): מַעֲרָכָה עִם ה' אוֹתִיּוֹת וְהַכּוֹלֵל גִּימְטְרִיָּה: 'נַעַם עֲלִיּוֹן', וְט' אוֹתִיּוֹת, וְהוּא בִּינָה; הִינּוּ כְּשֵׁיִשׁ לְבַר יִשְׂרָאֵל דְּעָה יִשְׂרָה וּמִיִּשְׁבֵּת, דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְאִינוּ מִתְלַהֵב יוֹתֵר מִדָּא, אֶלָּא זוֹכָה לְתִשׁוּבָה שֶׁל שַׁבָּת, עַל-יְדֵי-זֶה "וְלֹא כִּבּוּ הַגֹּשְׁמִים" הַגֹּשְׁמִיּוֹת וְהַחֲמִירוֹת שְׂרוּצוֹת לְהַתְּאַחֵז בּוֹ, אִינֵן מְכַבּוֹת אֶת "אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה", אֶלָּא הוּא זוֹכָה, שְׁיִמְשֹׁךְ עָלָיו נַעַם הָעֲלִיּוֹן, שְׁמִנְעִימִים זֶה לְזֶה, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק ב', סִימָן עא), אֲשֶׁר בְּשַׁעַה שְׁנִשְׁפַּע נַעַם הָעֲלִיּוֹן, אִז מְנַעֲמִים זֶה לְזֶה. וְזֶה הֵנִס שְׁקוּרָה לְכָל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ. וְזוֹכָה לְשִׁלְמוֹת הַדַּעַת, שְׁגִשְׁמִיּוֹת הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, אִינֵה מְכַבֵּה אֶת אֵשׁ תַּבְּעֵרֶת הַנַּעַם הָעֲלִיּוֹן שְׁנִשְׁפַּע עָלָיו, שְׁזֶה עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה.

ו. וְלֹא נִצְחָה הַרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׂן: כִּי מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן סו), אֲשֶׁר הַרוּחַ דִּלְעִילָא מִתְחַבֵּרֶת עִם הַרוּחַ דְּלַתְמָא וְנִתְחַבְּרִים יַחַד, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִשְׁפַּע לְאָדָם שְׁפַע, וּמְקַבֵּל פִּי-שְׁנַיִם. אִךְ צְרִיךְ לְשַׁמֵּר מִכַּעַס, שֶׁהוּא חֲרוֹן-אָף, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֵשָׂן שְׁיִצָּא מִנְּחִירָיו, כְּמוֹ שְׁכַתוּב (תְּהִלִּים יח, ט): "עֲלָה עֵשָׂן בְּאָפוֹ", וְזֶה הָעֵשָׂן מִזִּיק לְפָנֶיךָ. וְלִכֵּן מִי שְׁזוֹכָה לְשִׁלְמוֹת הַדַּעַת, שֶׁהוּא אִף פַּעַם לֹא יִהְיֶה בְּכַעַס, כִּי אֶצְלוֹ הוּא בְּנֵן בֵּית-הַמַּחֲזִין, שֶׁהוּא בְּנֵן הַדַּעַת, עַל-יְדֵי-זֶה שְׁנֵי הַרוּחוֹת יִתְאַחְדוּ אֶצְלוֹ בְּאַחֲדוּת אַחַד. וְזֶה הֵנִס שְׁקוּרָה לְאִישׁ כְּשֶׁר הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וּמְחַבֵּר תְּמִיד בֵּין רוּחַ דְּלְעִילָא לְרוּחַ דְּלַתְמָא, שְׁמִחְבֵּר גִּשְׁמִיּוֹת לְרוּחָנִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת לְגִשְׁמִיּוֹת, וּבִנְקֵל לוֹ לִפְלִ בְּכַעַס, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עוֹצֵר אֶת רוּחוֹ לֹא לְכַעַס, עַל-יְדֵי-זֶה לֹא מְנַצַּחַת הַרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׂן, שֶׁהוּא בְּחִינַת "עֲלָה עֵשָׂן בְּאָפוֹ"; כִּי בְּדִרְכּוֹ כָּל מִי שְׁדְּבוּק בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמְקַשֵּׁר גִּשְׁמִיּוֹת לְרוּחָנִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת לְגִשְׁמִיּוֹת, אִזִּי הַסְטֵרָא אַחֲרָא רוֹדְפָת אַחֲרָיו לְהַפִּילוֹ בְּכַעַס; כִּי מִי שְׁעוֹלָה מְעֵלָה מְעֵלָה, בְּנִקֵּל לוֹ לִפְלִ בְּעִמְקָא דְּתַהוּמָא רַבָּא עַל-יְדֵי הַכַּעַס.

ז. לֹא נִמְצָא פְּסוּל בְּעוֹמֵר וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפְּנִים: כִּי מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן לא), אֲשֶׁר בְּחִינַת לֶחֶם הַפְּנִים הוּא לְרֵאוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שְׁבִתוֹף הַלֶּחֶם. וְכֵן מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן מט), שֶׁהַעֲמֵר הוּא בְּחִינַת מִדָּה וְצִמְצוּם, וְכֵן מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן נו), שְׁבִשְׁבוּעוֹת, אִז נִמְשָׁךְ עַל הָאָדָם דַּעַת הָעֲלִיּוֹן שֶׁל שַׁעַר נ', וְלִכֵּן מִי שְׁדַּעַתוֹ שְׁלֵמָה, שְׁאֶצְלוֹ כְּבָר בְּנֵן בֵּית-הַמְּקַדֵּשׁ, עַל-יְדֵי-זֶה אִין פְּסוּל בְּעוֹמֵר, כִּי בְּשִׁבּוּעוֹת מֵאִיר עָלָיו שַׁעַר נ', וְכֵן זוֹכָה לְרֵאוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת בְּתוֹף הַמְּאָכֵל, כִּי מֵאַחַר שְׁמַחוֹ דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה אִף פַּעַם לֹא יִהְיֶה אֶצְלוֹ פְּסוּל — לֹא בְּלֶחֶם הַפְּנִים, וְלֹא

בְּעֶמֶר, וְלֹא בִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וְדָבָר זֶה שֶׁיֵּף גַּם עֲכָשׁוּ, כִּי מֵאַחַר שֶׁהָאָדָם זֹכֶה לְהִיּוֹת דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזַי מוֹצֵא אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תְּמִיד, וְזֶה הַנֶּסֶס שֶׁקּוֹרָה לְצַדִּיקִים בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, שֶׁאֵין

מֵעֲרַב שֶׁנֶּחֱמָ: צְפוּפִים. לְשׁוֹן נֶף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. מֵרוּב הַקָּהָל הָיוּ נִדְחָקִים אִישׁ בְּאַחֵיו עַד שֶׁהָיוּ רִגְלֵיהֶם נִטּוּלוֹת מִן הָאָרֶץ וְעוֹמְדִים צְאוּרִ: וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים. נִשְׁעַת הַשְׁתַּחֲוִיָּה נִעֲשֶׂה לְהֵס נֶס וּמִשְׁתַּחֲוִים צְרוּיֹת כָּל אֶחָד

צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים, וְלֹא הִזִּיק נֶחֱשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מְעוֹלָם, וְלֹא אָמַר

פְּסוּל בִּימֵיהֶם, כִּי הֵם מְמַלְאִים אֶת כָּל יוֹם וַיּוֹם, וּכְמוֹ-כֵן זֹכִים לְרֵאוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוֹת הַמְּאֻכָּלִים, וְנִעֲשֶׂה עַל-יַדִּי

רְחוּק מִחֲצָרוֹ אֲרָצֵת אֲמוֹת. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֶת חֲצָרוֹ כִּשְׁהוּא מִמּוּדָה וּמוֹכִיר עוֹנוֹתָיו: צַר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם. גְּרַסְיָן.

אֲכִילְתֶּם יַחֲוֹד הַשֶּׁלֶם, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סב), שֶׁדִּיקָא בְּעַת הָאֲכִילָה נִעֲשֶׂה יַחֲוֹד קְדוּשָׁא בְּרִיף הוּא וּשְׁכֻנְתֵיהָ אַפִּין בְּאַפִּין.

לְפִי שֶׁהִיא הַמָּקוֹם מוֹמִין לְהֵס פְּרִנְסָתָן. וְלֹא הוֹרֵךְ אֶחָד מֵהֵם לְלֹאֵת מִשׁוֹם וְלוֹמַר פְּרִנְסָתִי דְחוּקָה וְאִינִי יָכוֹל לְדוֹר צִירוּשָׁלַיִם. וַיֵּשׁ סְפָרִים שְׁכֻמוֹ צֶהָן כְּשֶׁאֵלִין. וְעַל הָעוֹלָם לְרַגֵּל אֲמַר. שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מֵהֵם מֵיֹרֵךְ כִּשְׁהִיא

ח. עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים: כִּי

מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן י'), אֲשֶׁר עֲקַר הַגְּלוּת הוּא מְהֻדְעַת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (יִשְׁעִיָּה ה, יג): "גְּזֵלָה עָמִי מִבְּלֵי דַעַת"; כִּי עַל-יַדִּי גְלוּת, אֵין הַדַּעַת מִיִּשְׁבֵּת. וּכְמֵאֲמָרָם ו"ל (מְגִלָּה יב): עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב: דְּמִיִּתְבָּא דַּעַתֵיהוּ, מִחֲמַת שְׁלֹא הִלְכוּ בְּגְלוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה מֵח, יא): "שֶׁאֲנִי מוֹאָב מְנַעֲרִיו וְגו', וּבְגוֹלָה לֹא הִלֵּךְ, עַל-כֵּן עָמַד טַעֲמוֹ בּוֹ" וְגו'; וְלָכֵן כְּשֶׁהָאָדָם זֹכֶה לְשְׁלֵמוֹת הַדַּעַת, אֲזִי נִעֲשֶׂה בֶּן חוֹרִין, וַיֵּשׁ מְקוֹם אֲצִלוֹ לְכָלֶם; כִּי עֲקַר הַצְּמָצוּם הוּא רַק בַּדַּעַת, כִּי הַמְּאָמִין הָאֲמִתִּי, שֶׁמְאָמִין אֲשֶׁר אֵין שׁוֹם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, אֲזִי אֶפְלוֹ שִׁיְהִיָּה בֵּין אֱלֹהֵי אַנְשִׁים, אֵף אֶחָד אֵינוֹ מִזִּיק לוֹ. שְׁזוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁיֵּשׁ אֲצִל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סו): כְּשֶׁיֵּשׁ לְאָדָם אֲמִתִּי, הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד בֵּין אֱלֹהֵי אַנְשִׁים, וְלֹא מִפְּרִיעַ לוֹ. וְזֶה "עוֹמְדִים צְפוּפִים", אֶפְלוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא בֵּין הַמּוֹן אַנְשִׁים וְכָלֶם צְפוּפִים, אֲבָל בְּרַגַע שֶׁהוּא דְבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַל-יַדִּי-זֶה "וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים", כִּי יֵשׁ מְקוֹם לְכָל אֶחָד, כִּי הַצְּמָצוּם הוּא רַק בְּמַח, וְאִם הַמַּח דְבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזִי יֵשׁ מְקוֹם לְכָל אֶחָד, מֵה שֶׁאֵין בֶּן מִי שֶׁאֵין לוֹ יֵשׁוּב הַדַּעַת, עַל-יַדִּי-זֶה נִדְמָה לוֹ כְּאִלוֹ אַחֲרִים יָכוֹלִים לְקַחַת מִפְּנּוֹ. שְׁזֵה מֵה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יִזְמָא ל.ח): בְּשֶׁמֶךְ יִקְרָאוּךְ וּבְמִקוּמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ, אֵין אָדָם נֹגַע בְּמָה שֶׁמוּכָן לְחַבְרוֹ, וְאֵין מְלָכוֹת נֹגַעַת בְּמְלָכוֹת חֲבָרְתָּהָ אֶפְלוֹ כְּמֵלֵא נִימָא, כִּי יֵשׁ מְקוֹם לְכָל אֶחָד.

ט. וְלֹא הִזִּיק נֶחֱשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מְעוֹלָם: כִּי מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן פד), אֲשֶׁר בְּכָל יוֹם בָּאִים נֶחֱשִׁים וְעַקְרָבִים, שֶׁהֵם הַמְּחַשְׁבוֹת זְרוֹת, וּמְבַלְבְּלִים אֶת מַח הָאָדָם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דְבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּבְאֲמִתִּי מִי שֶׁזֹּכֶה לְדַעַת שְׁלֵמָה, שֶׁהוּא בְּנֵן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, בְּנֵן בֵּית-הַמַּחֲזִין, וְתְּמִיד מְחַדִּיר בְּעַצְמוֹ רַק אֲמִתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעוֹלָם, וַיֵּשׁ אֲצִלוֹ גַּם תְּמִידִי, אֲשֶׁר הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרָבִים אֵינָם יָכוֹלִים לְהִזִּיק לוֹ, כִּי יְרוּשָׁלַיִם, מוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן א'), הִיא בְּחִינַת יְרָאָה שְׁלֵם, כִּי מִי שֶׁדְבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּמְפַחֵד רַק מִפְּנּוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא נִקְרָא בְּחִינַת יְרוּשָׁלַיִם, וְלָכֵן נִתְקַיֵּם אֲצִלוֹ: "וְלֹא הִזִּיק נֶחֱשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מְעוֹלָם", כִּי מֵאַחַר שֶׁהוּא מְתִירָא רַק מִפְּנּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׁזֵה סוּד יְרוּשָׁלַיִם, וְזֹכֶה לְבְנֵן בֵּית הַמַּחֲזִין, בְּנֵן הַדַּעַת, עַל-יַדִּי-זֶה הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרָבִים, שֶׁהֵם הַמְּחַשְׁבוֹת זְרוֹת הַבָּאוֹת לְבַלְבְּלוֹ, אֵינָן יָכוֹלוֹת לְהִזִּיק לוֹ.

לן צירושלים מחמת דוחק המקום כמו לר לי המקום י. ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום
גשה לי ואשנה (ישעיה מט): ט בין השמשות. עברז
שצת צראשית קודם שנשלמה הצריאה: פי הארץ. ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), אשר
לנלוע קרח ועדמו: פי הבאר. צארה של מרים שהימה ירושלים היא בחינת יראה שלם. כשבר ישראל

הולכת עם ישראל צמדצר בכל
המסעות. ויש אומרים
שפמחה פיה ואמרה שירה
שנאמר (במדבר כא) עלי צאר
ענו לה: פי האתון. צין
השמעות נגור עליה שמדצר
עם צלעס: והקשת. לאות

אדם לחברו צר לי המקום
שאלין בירושלים: ט עשרה
דברים נבראו בערב שבת בין
השמשות, ואלו הן: פי הארץ,
פי הבאר, פי האתון, הקשת,

יראה — יש בו דעת, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן טו), ולכן על ידי שלמות
הדעת זוכה, שאצלו בית המקדש שהוא בית המחין קים, ולכן רואה נסים תמידיים, שאף אחד
אינו יכול להצר לו, והוא אינו מקנא באף אחד, פי יודע אשר יש מקום לכל אחד ואחד. וכמו
שאמר רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'), שבשביל זה נקרא הקדוש ברוך הוא שד"י, על
שם שיש די לכל אחד ואחד באלקותו, פי מי שדבוק בו יתברך, אינו מקנא בזולתו, אלא יודע
שיש לכל אחד ואחד המקום שלו, וכמאמרם ו"ל (מדרש אגדה): כל צדיק יש לו השביל שלו; וכן
אמר רבנו ו"ל (ספר המדות, אות צדיק, סימן קנג): כל צדיק יש לו דבר עבודה, שצדיק אחר אפלו
גדול ממנו, אינו יכול להשיג עבודתו; ולכן כל מי שזכה כבר להגיע אל דבקות אמתית בו
יתברך, והוא תמיד חושב רק ממנו יתברך, אצלו נתקנים הנס תמידי: "ולא אמר אדם לחברו, צר
לי המקום שאלין בירושלים", פי הוא יודע, אשר לכל אחד ואחד יש את מקומו, וכמו שאמר
רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד), אשר לכל אחד ואחד יש לו נקדה מה שאין בחברו,
ואחד אינו יכול לנגע בשני, ולכן יש מקום לכל אחד. נמצא, שהעשרה נסים שנעשו לאבותינו
בבית המקדש, זה חזור על עצמו גם עכשו אצל כל בר ישראל, שזוכה להיות דבוק בו יתברך,
ומשלים את דעתו, שזה סוד בנין בית המקדש, בנין בית המחין שלו, והבן למעשה.

ט עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות: צריך שתדע אהובי בני, שהקדוש ברוך הוא
ברא את עולמו בששת ימים, ובשבת שבת וינפש. ויש "עשרה דברים שנבראו בין השמשות",
פי הם בין גשמי לרוחני, פי ששת ימי החל הם תכלית הגשמי, ושבת היא תכלית הרוחני, ועשרת
הדברים הללו הם בין הרוחני לבין הגשמי, פי הם מעשה נסים, והנס הוא למעלה מדרך הטבע,
ולכן נבראו דיקא בבין השמשות. "פי הארץ"; שבקש משה שתפתח האדמה לבלע את קרח,
אשר משם נמשך הפח לצדיקים שבכל דור ודור, להעניש את הרשעים המצערים ומציקים להם,
שהם יבלעו בתוך האדמה. "ופי הבאר"; זה הסלע שהיה הולך עם ישראל במדבר, אשר משם
נמשך הפח להצדיקים להמשיך מים אפלו במדבר שמים, כידוע ספורים רבים מצדיקים, שהעלו
מים בעבור שתיה או בעבור מקנה. "ופי האתון"; שדברה עם בלעם, אשר משם נמשך הפח
להצדיקים, שיכולים להבין שיחות חיות ועופות. "והקשת"; שהיא אות ברית שלא יהיה עוד
מבול, אשר משם נמשך הפח להצדיקים להגן על הדור, שלא יבא מבול וישטף את העולם (עין

כתובות עז: הן, נראתה קשת בימיך? ! עינין שם. זרית שלא יהיה עוד מצול: המן. שירד לישראל
 "והמן"; שירד לישראל מן במדבר, אשר משם ארבעים שנה צמדנר: והמטה. שנעשה זו האותות
 נמשך הכח להצדיקים, שיכולים להמשיך כשעורר מראים אוחו על האזנים הרשומות
 פרנסה לנשמות ישראל הבאים אליהם.

"והמטה"; שעל ידו זריו הן נזקעות מאליהן. וזו
 עשה משה את האותות והנסים. ומובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן,
 חלק א', סימן עט), שזו חלק הבחירה, כי המטה הוא
 הבחירה, שמשם נמשך הכח להצדיקים להטות
 לטוב או להפך, בסוד (שמות יז, ט): "ומטה האלקים בידיו".
 "והשמיר"; זו התולעת שבה חתף שלמה
 המלך את אבני המזבח, שמשם נמשך, שהצדיקים שוכרים את כח המדמה שמתגבר
 עליהם, על ידי לב האבן, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן כה). "הכתב,
 והמכתב, והלוחות"; הינו אותיות הכתב שיהיו
 נכתבים ונקראים בלוחות הברית, שהכל היה נס גדול מאד, ומשם לוקחים הצדיקים את
 כחם, לכתב ולהלביש על פני הכתב השגות

אלקות שיהיה גלוי לכל. "ויש אומרים אף המזיקין"; כי השדים והרוחות הם רק רוח בלי גוף,
 והם מאד מתאחזים באדם הרוצה להשיג רוחניות חיות אלקות, כי הם בין גשמייות וביין רוחניות,
 ומשם לוקחים הצדיקים כחם לגרש אותם, כמאמרם ו"ל (גשין נב.), שרפי מאיר גרש את השטן
 מבית, שהיו שם מריבות בכל ערב שבת, וזה הכח של הצדיקים, שיכולים להוציא את הרוח
 שמתלבש באדם, ורחמנא לצלן. "וקבורתו של משה"; כי הוא עומד בין הקדשה לבין הטמאה,
 וכמאמרם ו"ל (סוטה יד.), שמכניע את קלפת פעור. וזו מעלת הליכה לקברי צדיקים, כי הצדיק
 כבר זכה להכלל במקום שנגלל, באין סוף ברוף הוא, והגוף הקדוש שלו טמון בתוף האדמה.
 ולכן פשאדם בא לשם, אשר הוא המקום שמחבר את הגשמייות לרוחניות, על ידי זוכה
 לישועה. "ואילו של אברהם אבינו"; שבא להציל את יצחק בעת העקדה, ומשם הצדיקים
 ממשיכים נסים וישועות לאלו שגשפטו במשפט מות, חס ושלום, ומהפכים את הדין לרחמים.
 "ויש אומרים, אף צבת בצבת עשויה"; שזה סוד הבריאה יש מאין, שמשם טועים כל המחקרים,
 כי חושבים שהבריאה היא קדומה, ולהפך — משם ממשיכים הצדיקים השגחה נפלאה, שדוד
 הטבע; כי באמת כל אלו העשרה דברים שגבראו בערב שבת בין השמשות להיותם דקים
 ורוחניים, אשר משם נמשך הכח להצדיקים להוציא מהכח אל הפעל השגותיהם, ומשם הם

כאזן אחת שארכה ורחצה ועוצה שוין ונחלקה לשנים
 ונגללים היו וחוצים מגלגל חמה: אף המזיקין. אלו
 השדים שלאחר שזרא הקצ"ה אדם וחוה היה מתעסק
 בצריאתן וכשזרא רוחמיהן לא הספיק לזרוא גופיהן
 עד שקדש היום ושאררו רוחות זלא גוף: ואילו של
 אברהם אבינו. נגזר עליו זין השמשות שיהיה נאחו
 כסנך זקרניו זשעת העקדה: אף צבת בצבת
 עשויה. חרגוס מלקחים זכמהא. הזכח אינה נעשית
 אלא זכמהא חרמה וראשונה מי עשאה על כרחך מאליה

נעשית צידי שמים ונצרת צין השמשות. וזה נדחה
 בגמרא צפרק מקום שנהגו (דף נד) ואמרו אפשר
 שהלצת הראשונה נעשית בדפוס שהתיכו הנחשת זאל
 והליקוהו צמוך הדפוס ונעשית הלצת מיד: י גולם.

י שְׂבָעָה דְּבָרִים בְּגֵלָם וְשִׁבְעָה בְּחָכְמָה: צְרִיף
 שְׂתַדַּע, אֱהוּבֵי בְּנֵי! אֲשֶׁר הַשְּׂבָעָה יָמִים

בְּשָׁבוּעַ, הֵם כְּנֹגֵד הַז' סְפִירוֹת: חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נְצִיחַ, הוֹד, יְסוּד, מְלָכוּת, וְזֶה פְּרָצוּף שְׁלָם. וְלָכֵן כָּל יוֹם וְיוֹם מִימֵי הַשְּׂבָעָה אָדָם צְרִיף לְבָרַר מִדָּה אַחַת מֵהַשְּׂבָע מִדּוֹת, וְכִף נִשְׁלָם פְּרָצוּף שְׁלָם, שְׁנִמְשָׁף עָלָיו בְּיוֹם הַשְּׂבָעָה אֹר גָּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד,

י שְׂבָעָה דְּבָרִים בְּגֵלָם וְשִׁבְעָה בְּחָכְמָה. חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהִשְׁיב, שׂוֹאֵל כְּעֵנָן וּמְשִׁיב פְּהֵלְכָה, וְאוֹמֵר עַל

לשון גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתו. כך אדם שאינו נגמר דעתו לא במדות ולא בחכמה קרוי גולם: אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה. שכן מנינו זאלעזר ואיתמר שלא ראו לדבר בפני אציהן כשקנף עליהם משה והשיב אהרן: ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. שלא

עֲצָם גְּלוּי אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, פִּי שְׂבָעָה שְׂמָא דְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא, כְּמוֹכָא בְּזִהַר (יִתְרוֹ פַּח): מֵהוּ שְׂבָעָה? שְׂמָא דְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא, שְׂמָא דְאִיהוּ שְׁלָם מְכַל סְטְרוּי; וְזֶה סוּד הַבְּחִירָה. גֵּלָם הוּא גְּלָמֵי כְּלֵי עֵץ, שְׂאִין לוֹ שׁוּם הַשְּׂגָה בְּרוּחָנִיּוֹת אֱלֻקוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ עַל מַה הָעוֹלָם קָיָם, וּמַה תְּכַלִּיתוּ בְּחַיִּים, מַה שְׂאִין בֵּן הַחָכָם, הוּא יוֹדֵעַ לְבָרַר אֶת הַשְּׂבָע סְפִירוֹת, שְׂבַע מִדּוֹת בִּימֵי הַשְּׂבָעָה, שְׂבָכָל יוֹם מְאִירִים מַחֲזִין חֲדָשִׁים.

יערצנו דכתיב (במדבר יב) שמעו נא דברי. המתינו לי עד שדבר קל וחומר להדיוט: ואינו נבהל להשיב. כדי שמהא תשובתו כהלכה וכן זאליהוא הוא אומר (איוב לו) כתר לי זעיר ואמוך: שואל כענין ומשיב כהלכה. לדבר אחד הוא נמנה כאן. והכי פירושו התלמיד שואל כענין כלומר זאותו ענין שהם עוסקים בו. ואז הרב משיב כהלכה. אזל אס ישאל התלמיד שלא כענין הוא מזיא לרב ששיב שלא כהלכה על דרך

”חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן”; זֶה נֹגֵד הַמְּלָכוּת דְּלִית לָהּ מְגֻרְמָה כְּלוּם, שְׂזָה עֶקֶר הַחָכְמָה, שְׂהָאָדָם יוֹדֵעַ שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ, כִּי תְכַלִּית הַיְדִיעָה שְׁלֵא גִדַּע, וְלָכֵן הַחָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, כִּי הוּא מַחְזִיק אֶת כָּל אֶחָד יוֹתֵר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ. ”וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ”; זֶה נֹגֵד הַיְסוּד, שְׂכָל אֶחָד הוּא צְנוּר בְּפָנָי עֲצָמוֹ, כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ נִקְדָּה אֲשֶׁר אֵין בְּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבְּנּוֹ ו”ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן לז); וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (מְדַרְשׁ אַגָּדָה): כָּל צְדִיק וְצְדִיק יֵשׁ לוֹ אֶת הַשְּׂבִיל שְׁלוֹ. וְאִמְרוּ רַבְּנּוֹ ו”ל (סְפֵר-הַמִּדּוֹת, אוֹת צְדִיק, סִימָן קכג): כָּל צְדִיק יֵשׁ לוֹ דְּבַר עֲבוּדָה, שְׂצְדִיק אַחַר אֶפְלוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁיג עֲבוּדָתוֹ. ”וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהִשְׁיב”; זֶה נֹגֵד הַהוֹד, כִּי זֶה עֶקֶר הַהוֹד וְהַהֲדָר שֶׁל הָאָדָם — כְּשֶׁהוּא מְשִׁיב, וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהִשְׁיב, אֲלֵא חוֹשֵׁב הַיֵּטֵב מֵה לּוֹמֵר, וְהוּא סְבָלָן. ”שׂוֹאֵל כְּעֵנָן וּמְשִׁיב פְּהֵלְכָה”; זֶה נֹגֵד הַנְּצִיחַ, כִּי מִי שֶׁהוּלָף בְּדִרְךָ זוֹ, שְׂאֵינוֹ רוֹצֵה לְנַצַּח אֶת הַזּוּלָת, אֲלֵא ”שׂוֹאֵל כְּעֵנָן”, הֵינוּ שְׂרוֹצֵה לְבָרַר אֶת הָאֱמֶת, ”וּמְשִׁיב פְּהֵלְכָה”, לְגַלוֹת אֶת הָאֱמֶת, הוּא מְנַצַּח תְּמִיד, וְכִמוֹ שְׂגִלָּה לְנוֹ רַבְּנּוֹ ו”ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן קכב), שְׂמִדַּת הַנְּצִיחוֹן אֵינָה סוּבְלָת אֶת הָאֱמֶת, אֶף הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא עֲצָם הָאֱמֶת, גַּם בְּמִדַּת הַנְּצִיחוֹן הוּא אֱמֶת, שְׂזָה אָדָם הַדְּבּוּק בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבַּרַךְ, הוּא תְּמִיד ”שׂוֹאֵל כְּעֵנָן”, כְּדִי לְדַעַת אֵיךְ לְהַתְּנַהֵג, ”וּמְשִׁיב

בהלכה", לברר את רצונו יתברר, אז הוא מנצח. "ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון"; זה נגד התפארת, כי עקר ההתפארות של האדם, שהוא מישב בדעתו, וכמו שכתוב

(ישעיה מד, יג): "כתפארת אדם לשבת בית". ועקר חשיבות בנן הבית, ששמים אבן על אבן, לבנה על לבנה, עד שנבנה הבית, שזה "על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון", שהוא מישב בדעתו כדגמת בית

שומר רבי חייא לרצ (שבת דף ג) כי קאי רבי זבאי מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי. וכן אתה מולא זאנשים אשר היו טמאים לנפש אדם שראו את משה עוסק בהלכות הפסח ושאלו לו אותו ענין: ואומר על

ראשון ראשון. וכן מלינו בהקצ"ה שאמר לו משה (שמות ג) מי אנכי כי אלך אל פרעה היא הראשונה. וכי אוליא את בני ישראל הרי שניה. והשיבו הקצ"ה על הראשונה כי אהיה עמך. ועל השניה צהוליאך את העם ממנרים מעדון את

ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע, אומר לא שמעתי, ומודה על האמת. וחלופיהן בגלם: יא שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה.

האלהים: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. אם פוסק דין מן הסברה מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרצונו. ומלינו זאנשי חרן כששאל מהם יעקב (בראשית כט) השלוס לו אמרו לו שלום והנה רחל צמו זאה עם הלחן. כלומר זה אנו יודעים ואם תשאל יותר הנה רחל צמו זאה עם הלחן. והיא תגיד לך כי אנחנו לא ידענו יותר מזה: ומודה על האמת. ואף על פי שיכול להעמיד את דבריו על ידי טענות שזידו. וכן מלינו זמשה (ויקרא י) כשסלקו אהרן ואמר לו אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות ושמע משה וייטב צעיניו הודה ולא זוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי: וחלופיהן בגולם. חלוף הדברים הללו שזכרם הם בגולם:

שבונים, כי אצלו הכל עם צמצום, כמו שכתוב (תהלים עח, ס): "אהל שכן באדם"; וזה עקר היפי והפאר שהוא מסדר בבית הזה. "ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי"; זה נגד הגבורה, שאינו מתבייש לומר שלא שמע, על זה צריכים להתאזר בכחות עליונים, בגבורה עצומה, להודות על מה שלא שמע, שיאמר פתוח: "לא שמעתי". "ומודה על האמת"; זה נגד החסד, כי חסד תלוי באמת, כי לא יעשה אדם חסד עם הזולת, אלא כשיש בו מדת האמת, והוא תמיד מודה על האמת, ואינו מתבייש מאף אחד, שזה בעצמו החסד הגדול ביותר, שהוא מודה על האמת. וכל זה עבודת החכם, שיודע

לברר את השבע מדות, ששבשבעת ימי השבוע, ולגלות את אמתת מציאותו יתברר, שהיא מאירה בכל יום ויום. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן פד), אשר בכל יום מאיר האור הגנוז, אבל הנחשים והעקרבים, שהם המחשבות זרות, מבלבלים את מחשבתו. ולכן החכם האלקי, שהוא דבוק בו יתברר, יכול לברר את הטוב הגנוז בכל יום, עד יום השבת, שאז מאיר בגלוי רב אמתת מציאותו יתברר.

"וחלופיהן בגלם": הגלם שהוא עם הארץ, גלמי פלי עץ, אינו יודע בין ימינו לשמאלו, אינו יודע מה זה אור ומה זה חשך, כי הוא שקוע בהבלי הבליים, ומנח בשאול תחתית ומתחתיו, ומסבב במדור הקלפות, והבן למעשה.

יא שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הקדוש-ברוך-הוא משלם מדה כנגד מדה, ואין לאדם להתחמק ולחטא, ולחשב שהוא יכול לעשות ככל העולה על לבו ודעתו, כי ענוש יענש, ועל כל עברה יש ענש אחר, ובפרט בארץ

יא רעבשל בצורת. הגשמים מועטים ומתוך כך השער
מתיקר: רעב של מהומה. מפני הגייסות אין יכולים
לאסוף התבואה: רעב של כליה. השמים כנזול
והארץ כנחושה: שלא נמסרו לבית דין. שלא עשו

זהו דין תורה: ועל פירות
שביעית. שעושים זהו
סמורה ואין נוהגין זהו

מקצתן מעשרין ומקצתן אינן

מקצתן מעשרין, רעב של בצרת

באה, מקצתן רעבים ומקצתן

שבעים. גמרו שלא לעשר, רעב של מהומה ושל

בצרת באה. ושל לא לטול את החלה, רעב של כליה

באה. דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה

שלא נמסרו לבית דין, ועל פרות שביעית. חרב

מתקוממה לו", ארץ זו ארץ ישראל, היא מתקוממה לו, ושם נתגלה עונו, כי שם מדקדקים
לשלם לאיש כמעשהו מדה כנגד מדה, וזהו שכתוב על ארץ ישראל (במדבר יג, לב): "ארץ אכלת
יושביה" וגו', אכלת ראשי תבות: א'תה ת'שלם ל'איש כ'מעשהו. ועל-כן היושבים שם בארץ
ישראל, יש להם על-פירוב יסורים, מחמת שממהרים שם לשלם לאיש כמעשהו.

מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין: יש אנשים שנותנים מעשר מהתבואה, ויש אנשים
שאינם נותנים מעשר מהתבואה, על זה בא העגש "רעב של בצרת באה, מקצתן רעבים
ומקצתן שבעים"; אלו שנותנים מעשר תמיד שבעים, מה שאין בן אלו שלא נותנים מעשר, הם
תמיד רעבים, וזה לאו דוקא עניים או עשירים, כי יכול להיות עשיר גדול, אבל אינו נותן
מעשרות, אז הוא תמיד רעב, ואם הוא אינו רעב ללחם, הוא רעב לכסף, בבחינת (קהלת רבה,
פרשה א', סימן לב): אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתים, יש לו
מאתים רוצה ארבע-מאות; אף פעם הוא איננו שבע, ומרגיש רעבון תמיד. לא-כן מי שנותן
מעשר, אפלו שהוא עני, תמיד הוא שבע.

גמרו שלא לעשר: הינו שהן העשירים והן העניים, נמנו וגמרו לא לתת מעשרות, העגש שלקחם
הוא: "רעב של מהומה ושל בצרת באה"; "של מהומה"; שגיסות באים ולא יכולים לאסוף
את התבואה — זה כנגד העניים, "ושל בצרת באה" — זה כנגד העשירים, שלא נשאר להם
כלום.

ושלא לטל את החלה, רעב של כליה באה: כי הנה חכמינו הקדושים אמרו (שבת לב:): רבי
אלעזר ברבי יהודה אומר: בעון חלה אין ברכה במכונס, ומארה משתלחת בשערים,
וזורעין זרעים ואחרים אוכלין, שנאמר (ויקרא כו, טז): "אף אני אעשה זאת לכם, והפקדתי עליכם
בהלה, את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש, וזרעתי לריק וזרעכם ואכלהו
איביכם", אל תקרי בהלה אלא בחלה, נמצא, שעל-ידי שלא מפרישים את החלה מהעסה, בא
עגש כליה, שזה בחינת מכלות עינים.

דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית-דין ועל פרות שביעית: כי

כָּל דְּבָר שֶׁלֹּא נִמְסַר לְבֵית-דִּין, אֶלְא הוּא בִּידֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲזִי מְקַבֵּל אֶת הָעֲנֹשׁ תַּכְּף-וּמִיד מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ, וְלִכֵּן מִיתַת "דְּבָר בָּאָה לְעוֹלָם" רַק עַל דְּבָרִים הָאֲמוּרִים

בַּתּוֹרָה בְּפִרוּשׁ, וְלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית-דִּין, שְׁאֵז הֵם מְעַנִּישִׁים. וְכֵן "פְּרוֹת שְׂבִיעִית", שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִבְטִיחַ, שְׁאֵף שִׁיפְקִיר פְּרוֹת שְׂבִיעִית, גַּם-כֵּן יִהְיֶה לוֹ מַה לְאָכַל אֵף בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, וְזֶה שְׂאִינוֹ מִפְּקִיר, נִמְצָא שְׂאִינוֹ מֵאֲמִין בְּהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְקַבֵּל אֶת עֲנֹשׁוֹ יִשְׁרׁוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ בְּלִי בֵּית-דִּין.

בָּאָה לְעוֹלָם עַל עֲנוּי הַדִּין, וְעַל עוֹוֹת הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה: חֲזִיהַ רְעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׂבִיעִית שְׂוֹא, וְעַל חֲלוּל הַשֵּׁם. גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה,

הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (שֶׁבַת קִלּוּט): תִּנָּא, רַבִּי יוֹסִי בֶּן אֱלִישֶׁע אֹמֵר: אִם רָאִיתָ דוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, צֵא וּבְדִק בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל פְּרָעָנוֹת שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם, לֹא בָּאָה אֶלְא בְּשִׁבִיל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל; כִּי אֵלּוּ הַרְשָׁעִים הַמְּעַנִּים אֶת הַדִּין, יְכוּלִים לְגַמְרוֹ תַּכְּף-וּמִיד, וּבִפְרָט בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אֲשֶׁר רוֹאִים בְּרַב הַפְּעָמִים, שֶׁמִּחֲמַת רִשְׁעוֹת וְאִכְזָרִיוֹת, הֵם מְעַנִּים אֶת הַדִּין וּמוֹשְׁכִים אֶת הַמְּשַׁפֵּט, וּבִפְרָט כְּשֶׁהִבְעֵל מְעַגֵּן אֶת אִשְׁתּוֹ, עַד שֶׁלֹּא מְשַׁלְּמִים לָהֶם בְּצַע כֶּסֶף, הֵם מְעַנִּים אֶת הַדִּין. וְכֵן אֵלּוּ הַרְשָׁעִים 'הִרְעֵ-בָנִים', שְׁלוּחֵי הַסֵּמ"ךְ-מ"ם מְעוֹתִים אֶת הַדִּין, וְהֵם עֲמֵי אַרְצוֹת גְּמוּרִים, "וּמוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה", הֵם אֲשֶׁר גּוֹרְמִים אֲשֶׁר "חֲרַב בָּאָה לְעוֹלָם", וְנִהְיָגִים כָּל-כָּף הַרְבֵּה אֲנָשִׁים חַפְּסִים מִפְּשַׁע, וְהַכֵּל מִחֲמַת אֵלּוּ הַרְשָׁעִים 'הִרְעֵ-בָנִים' מִטַּעַם, שֶׁהֵם מְעַנִּים אֶת הַדִּין וּמְעוֹתִים אוֹתוֹ, וּמוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה, וְהַכֵּל כְּמוֹ שֶׁמְכַתִּיבִים לָהֶם. וּבִאֲמַת רַב מִטַּעַם אֵינוֹ רַב בְּכָלֵל, כִּי רַב אֲמַתִּי אֲסוּר לוֹ לְפַחַד מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, וְעָלָיו לְפַסֵּק כְּפִסְקָה שֶׁל תּוֹרָה, וְלֹא לְהַתְחַשֵּׁב בְּשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, רַק כְּפִי דִין תּוֹרָה, וְלֹא יִחַנֵּף לְאֵף אֶחָד בְּעוֹלָם. וְלֹא בַּחֲנָם שֶׁהָרֵאשׁוּנִים כְּמִלְאָכִים גְּזָרוּ תַעֲנִית בְּיוֹם שֶׁהִקִּימוּ רַבָּנִים מִטַּעַם, כִּי יִדְעוּ אֲשֶׁר רַב מִטַּעַם יִצְטַרֵּךְ לְהוֹרוֹת וּלְפַסֵּק כְּפִי שֶׁמְכַתִּיבִים לוֹ, וְאֶצֶּל רַב אֲמַתִּי יֵרָא הַשֵּׁם אֵין דְּבָר כְּזֶה, הוּא לֹא יִפְסֹק אֶלְא כְּפִי מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה.

חֲזִיהַ רְעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׂבִיעִית שְׂוֹא, וְעַל חֲלוּל הַשֵּׁם: כְּשֶׁבְּנֵי-אָדָם אֵינָם נִזְהָרִים מִשְׂבִּיעוֹת שְׂוֹא, וְכֵן כְּשֶׁגּוֹרְמִים חֲלוּל הַשֵּׁם, עַל-יְדֵי-זֶה "חֲזִיהַ רְעָה בָּאָה" וְאוֹכֵלֶת בְּנֵי-אָדָם, כְּאֲשֶׁר בְּאֲזִינֵינוּ שִׁמְעֵנוּ סְפּוּרִים נוֹרָאִים, שֶׁבָּאוּ חֵיוֹת רָעוֹת וְאָכְלוּ בְּנֵי-אָדָם. וּכְמֵאֲמָרָם ו'ל (תַעֲנִית כ.ב.): חֲזִיהַ רְעָה שֶׁאֲמָרוּ, בְּזִמְנָן שֶׁהִיא מְשַׁלַּחַת מִתְרִיעִין עָלֶיהָ וְכוּ', עָלְתָה לָגַג וְנִטְלָה תִינוּק מִעֲרִיסָה מְשַׁלַּחַת, עֵינַי שָׁם. וְצָרִיכִים לְהַשְׁמֵר מִדְּבָרִים כְּאֵלּוּ עַד מְאֹד. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (בְּבֵא קמ"א ס.): כִּינָן שְׁנִיתָנָה רִשׁוֹת לְמִשְׁחִית, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין צְדִיקִים לְרָשָׁעִים, וְלֹא עוֹד, אֶלְא שֶׁמִּתְחִיל מִן הַצְּדִיקִים תִּחְלָה, שְׁנֵאֲמַר (יִחְזַקְאֵל כ"א, ח): "הַכְּרַתִּי מִמֶּךָ צְדִיק וְרָשָׁע"; וְלִכֵּן צְרִיכִים לְהִזָּהֵר בְּדְבָרִים אֵלּוּ מְאֹד מְאֹד.

גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל גְּלוּי עֲרִיוֹת, וְעַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל הַשְּׂמִטָּה הָאֲרָץ: וְכַמוֹבָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ו'ל (לְקוּטֵי מוֹהַר"ן, חֲלָק א', סִימָן מ"ו), אֲשֶׁר כָּל הַנְּסִיעוֹת וְטִלְטוּלֵי

אי נמי שזני חסד רואים ולומדים ממעשיו: ועל הדרך, שאדם מטלטל את עצמו, זה רק מחמת שמטת הארץ. שמורסים וזורעים זשזיעית: יב מפני פגם אמונה, שהוא עבודה זרה, פי על-ידי מעשר עני שבשלישית. שזמקום מעשר שני שאדם פוגם באמונה, שזה פגם עבודה זרה, שמפריסים זשאר שנים של שמיטה. זשלישית וזששית על-ידי-זה צריכים ללכת בגלות נע ונד. וכן מפריסין מעשר עני: גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה פרט ועוללות:

וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל הַשְּׂמִטָּה הָאֲרֶץ.
יב בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֵּה. בְּרַבִּיעִית, וּבְשִׁבְעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי הַחֹג שֶׁבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בְּרַבִּיעִית, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבְשִׁלִּישִׁית. בְּשִׁבְעִית, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבְשִׁשִּׁית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי פְרוֹת שְׁבִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי הַחֹג שֶׁבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גְזֵל מִתְנוּת עֲנִיִּים:

הוא (לקוטי-מוהב"ן, חלק א', סימן לא): כשאדם פוגם בברית, הוא צריך ללכת נע ונד, ויש לו יסורים בדרך. ומכל שכן כשאדם שופך דם, קללתו שילך נע ונד, ולא ימצא מקום מנוחה לרגליו, והבן למעשה.
יב בארבעה פרקים הדבר מתרבה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש ארבעה זמנים, שבהם

הדבר שהוא המות מתרבה. וכל זה מדבר — כשאין אדם מעשר את תבואותיו, ואינו נותן לעניים, אשר על-ידי-זה בא הדבר, שהוא מיתה לבני-אדם; כי באמת פתיב (משלי יא, ד): "לא יועיל הון ביום עברה, וצדקה תציל ממות"; ואמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו זוטא, פרק א'): גדולה צדקה, שמצלת את האדם מדרך המות; גדולה צדקה, שהיא מארכת ימיו ושנותיו של אדם; גדולה צדקה, שהיא מביאה את האדם לחיי העולם הבא; גדולה צדקה, ששותה לתורה; גדולה צדקה, שהתורה משולה בה; גדולה צדקה, שממחרת להביא את ימות המשיח ואת ימות הגאולה; גדולה צדקה, שהיא מעלה ומושיבה את נותנה נגד פסא הפבוד. ומנין שהיא מצלת את האדם מדרך המות? שנאמר (משלי יא, ד): "לא יועיל הון ביום עברה, וצדקה תציל ממות". בוא וראה, שבמדה שאדם מודד — בה מודדין לו; אדם נותן צדקה לחברו בעולם הזה, ומתפונ עליו שיחיה ולא ימות, אף הקדוש-ברוך-הוא מתפונ על נותנה שיחיה ולא ימות. ומנין אפה אומר, שכל מי שספק בידו לעשות צדקה ואינו עושה, ולקיים נפשות ואינו מקיים, גורם מיתה לעצמו, שנאמר (שמאל-א' כה, י): "ויען נבל את עבדי דוד וגו', ולקחתי את לחמי ואת מימי ואת טבחתי אשר טבחתי לגזזי" וגו', ומיד נענש במיתה. ולכן מי שאינו מעשר את תבואותיו, וכן שאינו נותן מעשר לעני, הדבר בא וממיתו, רחמנא לצלן. ועל-כן צריכים להזהר בארץ ישראל מאד במעשרות, וכן צריכים להזהר מאד בשביעית, ולא להקל בזה על-ידי מכירות וכו', שאין לזה שום יסוד, אלא קלי העולם, אשר רצו לעקר את מצות שביעית בארץ ישראל, המציאו המצאות וברו ענין המכירה, ומי שמוזלל במעשרות ובשביעית, גורם שהדבר בא, והורג בין טובים ובין רעים, רחמנא לצלן. וכן אם אדם אינו נזהר לעזר לעניים, גורם שהדבר בא. ולכן אשרי מי שמרבה צדקה לעניים, וכן שומר שביעית בארץ ישראל ומעשר פרותיו, שעל-ידי-זה ממשיך על עצמו חיים, להיות דבוק בחי החיים באין סוף ברוך הוא, ולרב טוב הצפון זנפה להגיע, והבן למעשה.

יג אַרְבַּע מִדּוֹת: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! יג שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ. חִנֵּי רוּחָה לַהֲנוּמָךְ
 אֲשֶׁר בְּטַבַּע הָאָדָם יֵשׁ אַרְבַּעַה סוּגֵי תְכוּנוֹת וְהַלּוּאֵי שֶׁלֹּא תַהֲנֶה אֹתִי: וַיֵּשׁ אוֹמְרִים זֹו מִדַּת
 הַנֶּפֶשׁ, יֵשׁ אָדָם שְׁאִינוֹ רוּחָה לְהִתְעַרֵב עִם סָדוּם. קְרוּב הַדָּבָר לִנְאֻ לִידֵי מִדַּת קָדוּם שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהוּא
 הַזּוּלַת, אֵלֶּא "אוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ", מֵה רַגִּיל זָכָךְ אֶפִּילוֹ זָדָר שֶׁחֲזִירוֹ נִהְנֶה וְהוּא חִינוֹ חֶסֶר
 לֹא יִרְצֶה לַהֲנוּמָה אֶת חֲזִירוֹ. לֹא יִרְצֶה לַהֲנוּמָה אֶת חֲזִירוֹ.

יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם.

וְזוֹ הֵיטָה מִדַּת קָדוּם שֶׁהִיוּ
 מִתְכוּנִים לְכָלֹת הַרְגֵל
 מִזִּינֵיהֶם אֵף עַל פִּי שֶׁהֵיטָה
 הָאֵרֶץ רַחֲמַת יָדִים לְפָנֵיהֶם וְלֹא
 הִיוּ חֶסְרִים כְּלוּם: שְׁלִי שִׁלְךָ
 וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ עִם הָאֵרֶץ. שְׁלִי
 שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, חֶסֶד. שְׁלִי
 שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, רָשָׁע:

יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם.
 הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ,
 זֹו מִדָּה בִּינּוּנִית. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים,
 זֹו מִדַּת סָדוּם. שְׁלִי שִׁלְךָ
 וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, עִם הָאֵרֶץ. שְׁלִי
 שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, חֶסֶד. שְׁלִי
 שְׁלִי וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ, רָשָׁע:

שְׁשִׁיף אֵלִי — שִׁיף אֵלִי,
 וּמֵה שְׁשִׁיף לָךְ — שִׁיף
 לָךְ, אָדָם זֶה אוֹחֵז בְּמִדָּה
 בִּינּוּנִית, דְּהֵינּוּ שְׁאִינוֹ
 צָדִיק וְאִינוֹ רָשָׁע, וְדָבָר זֶה
 כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר פְּתוּחַ, שְׁכָל
 מֵה שְׁשִׁיף לִי — זֶה שְׁלִי,
 וּמֵה שְׁשִׁיף לָךְ — זֶה
 שְׁלִי, אֲבָל "וַיֵּשׁ אוֹמְרִים
 זֹו מִדַּת סָדוּם"; הֵינּוּ אִם

וְשׁוֹנֵא מִתְנוּת יַחִיה. וְזוֹ לֶשׁוֹן עִם הָאֵרֶץ הָאִמּוֹר זָכָל
 מִקּוּם שְׂרוּחָה זַמְקוּנָה שֶׁל הָאֵרֶץ אֲבָל חֵין זֹו חֲכָמָה
 לַהֲזַדִּיל זַמְקוּנֵין הַרְאוּיִין: שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ.
 מֵהֵנָה אֶת הַזְּרִיוֹת מִנְכַּסְיוֹ וְהוּא חִינוֹ נִהְנֶה מֵאֲחֵרִים:

אֶחָד מִבְּטִיחַ וְאוֹמֵר שְׁיַעֲזוֹר לָךְ, וְאִינוֹ עוֹמֵד
 בְּדַבּוּרוֹ — זֹו מִדַּת סָדוּם, רָשָׁעוֹת לְשֵׁם רָשָׁעוֹת,
 כִּי אִם מִבְּטִיחִים צְרִיכִים לְקַיֵּם. "שְׁלִי שִׁלְךָ
 וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ — עִם הָאֵרֶץ"; אֶחָד הַמִּתְעַרֵב
 בְּהַשְׁנִי, סִימָן שֶׁלֹּא לְמַד תּוֹרָה, וְאִינוֹ יוֹדַע

לְהַבְדִּיל בֵּין אֶחָד לַשְּׁנַי. "שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ — חֶסֶד", כְּשֶׁהָאָדָם מוֹסֵר אֶת כָּל מֵה שְׁיֵשׁ לוֹ
 לְזוּלָתוֹ, וְאִינוֹ מִקְפִּיד וּמְדִיק כָּל-כָּף עִם הַשְּׁנַי, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שְׁאִינוֹ מִקְנָא בְּהַזּוּלַת, זֶה נִקְרָא חֶסֶד,
 וְלַהֲפֹךְ: "שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ — רָשָׁע", שֶׁהוּא צָר עֵינַי, וּמִקְנָא בְּהַזּוּלַת, וְכָל מֵה שְׁיֵשׁ לְאַחֲרִים,
 הוּא רוּחָה לְעַצְמוֹ, אָדָם זֶה הוּא רָשָׁע; כִּי בְּאֵמַת כָּל הַמְשָׁנָה הַזֹּו שִׁיכַת גַּם בְּעֵנֵין לְחִזּוֹק אֶת אַחֲרִים,
 אֲשֶׁר אֵין עוֹד דָּבָר יוֹתֵר גְּדוֹל מִזֶּה, כִּי בְּזֶה הָעוֹלָם עוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד צְרוּת וַיִּסּוּרִים וּמְכַאוּבִים
 רְעִים, וַיֵּשׁ בְּנֵי-אָדָם שְׁפוֹבְלִים סָבֵל מְאֹד גְּדוֹל, וְאֵין עוֹד מִצְוָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִזֹּו — לְחִזּוֹק אֶת
 הַזּוּלַת, וּכְמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַבְנּוֹ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קו) אֶת הַפְּסוּק (תְּהִלִּים מֵא, א): "אֲשֶׁרִי
 מִשְׁכִּיל אֶל דָּל", אֲשֶׁרִי מִי שְׁמִכְנִים שְׁכָל בְּדָל. כִּי חֲכָמֵינוּ הִקְדוּשִׁים אָמְרוּ (נְדָרִים מֵא.): אֵין עֲנִיּוֹת
 אֵלֶּא מִן הַדַּעַת; כִּי מִי שְׁאֵין לוֹ שְׁכָל, הוּא הָעֲנִי וְהַמְּסָפֵן הַכִּי גְּדוֹל, כִּי אֵין לוֹ דַּעַת, וּכְשֶׁהִבְעַל
 שְׁכָל מִשְׁכִּילוֹ, מְכַנֵּס לוֹ שְׁכָל, וּמַגְבִּיָּה אוֹתוֹ, זֹו הַמִּצְוָה הַכִּי גְּדוֹלָה בְּצַדִּיקָה, כִּי לְפַעְמַיִם עִם דְּבּוּר
 טוֹב, עִם חִיוּף, יְכוּלִים לְחִזּוֹק יְהוּדִי, וְלַהֲצִילוֹ מִמָּוֶת לְחַיִּים, כִּי אִם הָאָדָם נִכְנָס בְּתוֹף עַצְמוֹ,
 וּמְרַגֵּישׁ אֶת עַצְמוֹ בּוֹדֵד, וְאֵין לוֹ עִם מִי לְדַבֵּר, וְצָרִים וּמְרִים לוֹ הַחַיִּים, עַד שֶׁנִּכְנָס בּוֹ דְּכַאוּן
 פְּנִימִי, וּמְרִירוֹת טְמוּנָה בְּתוֹף לְכַבּוֹ, עַד שֶׁעוֹלוֹת לוֹ מִחֲשָׁבוֹת לְאֵבֵד עַצְמוֹ לְדַעַת, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבְּן,
 וּכְשֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר אֶתוֹ וּמְחִזּוֹק אוֹתוֹ, הוּא יְכוּל לְהַצִּילוֹ. וְלָכֵן אֵין עוֹד מִדָּה יוֹתֵר טוֹבָה מִזֹּו, עִם
 כָּל זֹאת אֲנַחְנוּ רוֹאִים, שְׁיֵשׁ אַרְבַּעַה סוּגֵי תְכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּאָדָם: אֶחָד אִינוֹ רוּחָה לְדַבֵּר עִם הַשְּׁנַי,
 הוּא אוֹמֵר "שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ", הַצְּרוּת שְׁלִי הֵן שְׁלִי, וְהַצְּרוּת שִׁלְךָ תַּחֲזִיק אֲצֵל עַצְמָךְ, "זֹו
 מִדָּה בִּינּוּנִית", שְׁזֶה אִינוֹ — לֹא צָדִיק וְלֹא רָשָׁע. וַיֵּשׁ אֶחָד שְׁאוֹמֵר "שְׁלִי שִׁלְךָ וְשִׁלְךָ שִׁלְךָ";
 הַצְּרוּת שִׁלְךָ הֵן שְׁלִי, וְהַצְּרוּת שְׁלִי הֵן שִׁלְךָ, זֶה "עִם הָאֵרֶץ", שְׁאִינוֹ יוֹדַע אֵיךְ לְדַבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם,

חסיד. שעושה לפניו משורת הדין: יד ה"ג: נוח
לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה
לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו. אדם
שכועס מהר על כל דבר. אף על פי שהוא חוזר
ומתרכה מהרה. הפסדו

מרוצה משכרו. שרוצ מעשיו
מקולקלים מאחר שהוא נוח
לכעוס על כל דבר ודבר. אבל
הקשה לכעוס אף על פי שיש
לו מדה רעה שהוא קשה
לרצות יאל הפסדו המועט
שהוא קשה לרצות נשכרו
המרוצה שהוא קשה לכעוס.

ורוצ מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי איפכא. וגירסא זו
נראית לי עיקר:

**יד ארבע מדות בדעות. נוח
לכעוס ונוח לרצות, יצא
שכרו בהפסדו, קשה לכעוס
וקשה לרצות, יצא הפסדו
בשכרו קשה לכעוס ונוח
לרצות חסיד. נוח לכעוס**

אומר: "הכל בא ממני", ואינו רוצה לחזק את
השני, זהו רשע גמור. ומה ההפרש בין רשע
לבין מדת סדום? אלא רשע אומר גלוי, שאינו

רוצה לעזר לך, וכל מה שיש לך זה שלו, מאדם כזה בני-אדם נוהרים מאד, ואינם רוצים להתחבר
אליו. מה שאין פן מדת סדום, שאומרים ואינם מקימים, אשר בזה מטעים את הבריות, ומוליכים
אותם שולל, פי לבסוף אינם מקימים הבטחתם, אנשים כאלו הם אנשי סדום, שאצלם היתה
רשעות לשם רשעות, וצריכים מאד מאד להזהר מהם. והכלל שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד
מדה טובה לאדם כמדת הוטרנות, שזה נקרא חסיד אמתי, שאומר "שלי שלף ושלף שלף", הוא
מחיה ומחזק ומעודד את הזולת, בכל מיני דבורים משיבי טעם, זה החסיד האמתי, ובשבילו
נברא העולם. ובפרט בעתים הללו, שעובר על בני-אדם כל-כף הרבה צרות ויסורים ומרירות,
אשרי מי שלוקח על עצמו את המשימה הזו, לחזק ולעודד את אחרים, אשר אין עוד דבר חשוב
יותר מזה — אשרי לו! והבן למעשה.

**יד ארבע מדות בדעות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש ארבעה חלוקין והפרשים בדעות
בני-אדם, שאחד משנה מחברו, אשר הם פגוד ד' מרות שיש באדם: מרה אדמה, מרה שחנה,
מרה ירקה, מרה לבנה, אשר משם נמשכים הארבעה כחות: אש, רוח, מים, עפר. "נוח לכעוס
ונוח לרצות"; אחד תכף-ומיד כשפוגעים בו — נכנס בכעס, סימן שבו מתגבר כח האש —
מרה אדמה, אבל תכף-ומיד הוא מתרצה, פי הוא נוטה גם אל מרה לבנה — כח המים. אדם
כזה "יצא שכרו בהפסדו"; פי הוא מקלקל את בריאותו, ומראה את חלשת טבעו. "קשה לכעוס
וקשה לרצות"; אחד אפלו שפוגעים בו — אינו כועס, אלא סובל כל אשר בא עליו, סימן שבו
מתגבר כח המים — מרה לבנה. אבל אם כבר נכנס בכעס, אותו קשה לרצות, פי נתגבר בו כח
האש — מרה אדמה, אדם כזה אי אפשר בשום פנים לרצות, ולכן "יצא הפסדו בשכרו"; פי
מראה אשר עדין רחוק הוא ממדת הסבלנות, וכח האש — מרה אדמה, יותר חזקה אצלו, ועל-כן
קשה לו להתרצות, וזה סימן שעדין לא בא אל השלמות שלו. "קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד";
אחד שפוגעים בו, ואינו כועס כלל, אלא מאריך אף על כל מה שבא עליו, ותכף-ומיד מוחל**

לְכֻלָּם, וּמִתְרַצָּה לְכֻלָּם, הָאָדָם הַזֶּה הֵגִיעַ טו מֵהִיר לְשִׁמוּעַ וּמֵהִיר לְאֲבָד יֵצֵא שְׂכָרוֹ לְשִׁלְמוֹת, כִּי מָרָה לְבָנָה — כַּח הַמִּים מִתְגַּבֵּר בַּהֶפְסֵדוֹ. דַּמְאֲחַר שְׁסוּכַח מֵהַ שְׁלוּמַד מֵהַ הַנֶּאֱחָה יֵשׁ בוֹ, וְהוּא טָהוֹר וְנִקְרָא חֲסִיד. וְלִהְפֹךְ "נוֹחַ לְכַעַס וְקָשָׁה לְרִצּוֹת רָשָׁע"; אֶחָד כְּשִׁפּוּגֵעִים בוֹ, הוּא

נִכְנָס בְּכַעַס וּרְצִיחָה, וְאֵינּוּ יָכוֹל לְמַחֵל לְזוּלָתוֹ, וְנוֹטֵר שְׁנֹאֲתוֹ עָלָיו, זֶהוּ רָשָׁע, כִּי מִתְגַּבֵּר בוֹ כַּח הָאֵשׁ — הַמָּרָה אֲדָמָה. וְלִכֵּן רָאָה, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, מֵהַ לְפָנָיִךְ! וְהַשְׁתַּדֵּל לְקַנּוֹת לְעֲצֻמָּךְ מִדַּת הַסְּבָלָנוֹת, שֶׁהִיא

וְקָשָׁה לְרִצּוֹת רָשָׁע: טו אַרְבַּע
מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מְהִיר
לְשִׁמְעַ וּמְהִיר לְאֲבָד, יֵצֵא
שְׂכָרוֹ בַּהֶפְסֵדוֹ. קָשָׁה לְשִׁמְעַ
וְקָשָׁה לְאֲבָד, יֵצֵא הֶפְסֵדוֹ

אֲרִיכַת אַפִּים, אֲשֶׁר אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קנ"ה), שֶׁעַל־יְדֵי שְׁקוּנִים לְעֲצֻמוֹ מִדַּת אֲרִיכּוֹת אַפִּים, שֶׁהוּא קָשָׁה לְכַעַס וְנוֹחַ לְרִצּוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה יֵשׁ לוֹ כַּח הַגָּדֵל וְכַח הַצּוּמַח, וְשׁוּם רוּחַ רַע בְּעוֹלָם לֹא יָכוֹל לְנַתֵּק אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ? תִּבְרָךְ. כִּי מִדַּת הַסְּבָלָנוֹת הִיא הַמְּדָה הַיְפָה בְּיוֹתֵר שִׁישׁ בְּזֶה הָעוֹלָם, וְכֹל מִי שֶׁהוּא סִבְלָן יוֹתֵר, הוּא מְצָלִיחַ בְּיוֹתֵר, כִּי הַסְּבָלָן תְּמִיד מְנַצֵּחַ, וְאִף פְּעַם לֹא תִכְנָס בוֹ מָרָה שְׁחָרָה, שֶׁהוּא כַּח הָעֶפֶר, כִּי הַעֲצָלוּת בָּאָה מִחֻמַּת חֶסְרוֹן אֲמוּנָה, חֶסְרוֹן הַסְּבָלָנוֹת, אֲבָל מִי שֶׁקָּנָה לְעֲצֻמוֹ מִדַּת הַסְּבָלָנוֹת, הוּא זְרִיז תְּמִיד, וְכֵן יִתְרַחֵק מִדְּבוּרִים שֶׁל מֵהַ בְּכָף, שְׂבָאִים מִכַּח הַרוּחַ — מָרָה יִרְקָה, כִּי הַסְּבָלָן תְּמִיד שׁוֹתֵק, וְאֵינּוּ מְשִׁיב לְמַחְרְפוֹ שׁוּם דְּבָר. וְלִכֵּן מְשִׁיחַ יִכְנִיס בְּעוֹלָם מִדַּת הַסְּבָלָנוֹת, כִּי בְּזֶה תְּלוּיָהּ הַגְּאֻלָּה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר רַבֵּנוּ ז"ל אָמַר (לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן ז'), שֶׁהֵרֵב לוֹמַד עִם הַתְּלָמִידִים וּמְכַנֵּס בָּהֶם אֶת הַמְּקִיפִים שְׁלוֹ, וְזֶהוּ דְּבָר גְּדוֹל מְאֹד — לְהַקִּים תְּלָמִידִים וְלְהַכְנִיס בָּהֶם הַשְּׂגָת אֱלֻקוֹת, וּבְכָל פְּעַם שֶׁהֵרֵב מְכַנֵּס בְּתַלְמִידִים אֶת הַמְּקִיפִים שְׁלוֹ, הוּא זוֹכֵה לְמְקִיפִים חֲדָשִׁים, וְזוֹ עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת — לְהַקִּים תְּלָמִידִים; וְכִמוֹ בְּגִשְׁמִיּוֹת, שֶׁצְּרִיכִים לְהוֹלִיד בְּנִים, כְּדֵי לְגַלּוֹת לָהֶם אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי צְרִיכִים לְהַקִּים תְּלָמִידִים, שְׂגָם לָהֶם תְּהִיָּה הַשְּׂגָה בְּרוּחָנוּיּוֹת אֱלֻקוֹת, וְאִז גַּם הַתְּלָמִידִים נַעֲשִׂים בְּנִים, כְּמֵאמְרָם ז"ל (סְנֵהֲדִירִין יט): כֹּל הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תוֹרָה, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאֵלוֹ יְלָדוֹ; אֲבָל צְרִיכִים לְדַעַת, שִׁישׁ "אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים", כִּי לֹא כֹל תְּלָמִיד שָׂוָה, אֲלֵא הֵרֵב צְרִיף לְהִיּוֹת חָכֵם גְּדוֹל, אִיף לְהַכְנִיס בָּהֶם הַשְּׂגָת אֱלֻקוֹת, וְהוּא צְרִיף לְלַמֵּד עִם כֹּל תְּלָמִיד בְּאִפְסָן וּבְצוּרָה אַחֲרֵת לְגַמְרֵי, כִּי יֵשׁ כְּמֵה סוּגֵי תְּלָמִידִים: "מְהִיר לְשִׁמְעַ וּמְהִיר לְאֲבָד"; יֵשׁ תְּלָמִיד הַקּוֹלֵט מֵהֵר מֵהַ שְׂרָבוֹ לוֹמַד עִמוֹ, וְנִתְעוֹרֵר תְּכַף־וּמִיד, וְלָבוֹ בּוֹעֵר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲבָל תְּכַף־וּמִיד שׁוֹכַח אֶת הַלְמוּד, וּמִתְקַרֵּר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, תְּלָמִיד כְּזֶה "יֵצֵא שְׂכָרוֹ בַּהֶפְסֵדוֹ"; כֹּל מֵהַ שְׁנִשְׁכַּר מִרְבוֹ הַפְּסִיד אַחֲרֵי־כֵן. "קָשָׁה לְשִׁמְעַ וְקָשָׁה לְאֲבָד"; וְיֵשׁ תְּלָמִיד שְׁלוֹקֵחַ לוֹ הַרְבֵּה זְמַן עַד שֶׁהוּא מְקַבֵּל מִרְבוֹ, וְהֵרֵב צְרִיף לְהַתְנַגֵּעַ עִמוֹ הַרְבֵּה מְאֹד, אֲבָל אַחֲרֵי־כֵן הוּא קוֹלֵט הֵיטֵב, וְיִכְבֵּר אֵינּוּ יָכוֹל לְשַׁכַּח אֶת הַלְמוּד, תְּלָמִיד כְּזֶה "יֵצֵא הֶפְסֵדוֹ בְּשְׂכָרוֹ"; כֹּל מֵהַ שֶׁהַתְנַגֵּעַ עַד שֶׁקָּלַט — זֶה הַשְּׂכָר שְׁלוֹ, כִּי לְפַעְמִים עַד שֶׁמְקַבֵּל הֵיטֵב הֵיטֵב אֶת הַלְמוּד שֶׁל הֵרֵב, זֶה אוֹרֵף לוֹ הַרְבֵּה זְמַן, אִף לְבִסּוּף יִשְׁאָר אֲצֵלוֹ, וְלֹא יוֹכֵל לְשַׁכַּחוֹ. וְכִמְאֲמַרְם ז"ל (מְדֻרָשׁ זוֹטָא קַהֲלַת, פֶּרֶק ב', סִימָן י'): אִף חֲכָמֵי עֲמָדָה לִי, אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר פִּפְא,

לאנד על המהיר לשמוע: זו חלק רע. לא הוה שייך למיתני הכא חסיד או רשע. שאין זה דבר החלוי בצמירתו של אדם. אלא חסרון שהיה בו מעיקר צרייתו: טז ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר צנתינת הצדקה. ולא צנתינת צדקה ממש דהא איכא צהו מי שאינו נותן. וכן צמון צהולכי לצית המדרש היינו

רע: טז ארבע מדות בנותני צדקה. הרוצה שיתן

בשכרו. מהיר לשמע וקשה

לאבד, זה חלק טוב. קשה

לשמע ומהיר לאבד, זה חלק

רע: טז ארבע מדות בנותני צדקה. הרוצה שיתן

למוד רבו. ולהפך "קשה לשמע ומהיר לאבד"; יש תלמיד שהרע שלו מתגבר מאד מאד, וכך מה שהרב ילמד אתו, הוא אינו קולט ואינו עושה אצלו רשם, ואפילו כשכבר שומע, הוא שוכח מה שלמדו אתו, וחוזר לסורו — "זה חלק רע", זה תלמיד עם מדות מגנות ורעות. עם כל זאת גדלת הרב והמלמד האמתי, שיודע איך לרדת אל כל הארבעה סוגי תלמידים. שזה היה משה רבנו, שהיה מלמד טוב, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן א'), שהיה יכול לצמצם את עצמו מעילה לעלול, משכל עליון לשכל תחתון. כי מלמד טוב יכול להלביש את עצמו לכל אחד ואחד כפי דעתו ושכלו, וזו גדלתו — שיכול ללמד עם ארבעה סוגי תלמידים, ולהחדיר בהם אמתת מציאותו ותברך, ולהסביר להם גדלתו ותברך. וזו גדלת הצדיקים, שיכולים להלביש את עצמם בכל מיני לבושים לכל מיני סוגי בני-אדם, ולהחדיר בהם אמתת מציאותו ותברך. ולכן צדיק כזה אי אפשר לתפס אותו ולהבינו בשום פנים ואופן, כי הוא מחליף לבושים תמיד, כי לכל תלמיד הוא מתלבש בצורה אחרת, עד שאין אחד יכול להשיגו, ולכן על רב וצדיק כזה עולות הרבה קשיות, כי "איך יתכן שלי אמרת דבר זה, ולחברי אמרת דבר אחר?! וכן לכל אחד ואחד הוא מדבר בצורה אחרת, ולכן בלם מקשים עליו קשיות, אבל אף אחד אינו מבין, שאדרבה, זו גדלתו של הצדיק והרב האמת, שיכול להלביש את עצמו בפני כל התלמידים בלבושים אחרים, כדי שכל אחד גם-כן יבין וישיג את אמתת מציאותו ותברך. ולכן כל אחד צריך להתבונן בעצמו — "מה עשה עמי הצדיק, כי לולא הוא, לא הייתי יודע את כל הידיעות האלו, נמצא, שהוא מכרח להיות צדיק גדול מאד ומלמד נפלא, כי הוא יכול גם בלבושים כמוני להאיר את האור אין סוף ברוך הוא". וכן כל אחד צריך להסתפל רק על עצמו, מה עשה עמו הצדיק, ולא להסתפל — למה הצדיק והרב מתלבש בכל מיני לבושים בכל אחד ואחד, שהרי הוא צריך ללמד עם כל מיני סוגי תלמידים, ולכן הוא צריך להתלבש בכל מיני לבושים. ומי שבר דעת, אין לו שום קשיות על הצדיק והרב האמת, כי הוא מבין מרחוק גדלתו, והבן למעשה. טז ארבע מדות בנותני צדקה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד מצוה גדולה יותר ממצות צדקה, לעזור לעניים, עד שאמרו חכמינו הקדושים (ספ"ה טז): גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות; כי אצלו ותברך מאד מאד חשוב צדקה וחסד שאדם עושה עם השני, וזה בצדקה גשמית, שעוזר לעניים, על אחת כמה וכמה בצדקה רוחנית, שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן קו) על הפסוק (תהלים מא, א): "אשרי משכיל אל דל", אשרי אדם שמכניס

שְׁכַל בְּדֵל; כִּי אֵין עֲנִיּוֹת אֶלָּא מִן הַדַּעַת, כֹּהֲלִיכַת צִיַּת הַמַּדְרַשׁ: עֵינֵינוּ רַעֲה בִשְׁל אַחֲרֵימ. כִּמְאַמְרָם ו"ל (נְדָרִים מֵא): אֵין עֲנִי אֶלָּא בְּדַעַת; דִּיּוּדַע שְׁהַלְדַקָּה מַעֲשֵׂרַת וְחֵינֵינוּ רוֹחָה שְׁאֲחֵרִים יַתְעַשְׂרוּ. כִּי מִי שֵׁיִשׁ לוֹ דַּעַת — יֵשׁ לוֹ הַכֵּל, וּמִי שֵׁאֵין פִּירוּשׁ אַחַר יֵשׁ מִי שַׁחַס עַל מַמּוֹן קְרוּצִיו יוֹתֵר מַעַל לוֹ דַּעַת — אֵין לוֹ כְּלוּם, וְלִכְן הַצְּדָקָה הִכִּי מַמּוֹנו. וְחָף עַל פִּי שְׁהוּא נוֹתֵן חֵינֵינוּ רוֹחָה שְׁקְרוּצִיו יַתְנוּ

גְּדוּלָּה, לְהַכְנִיס בְּאֶדָם וְלֹא יִתְנוּ אַחֲרֵימ, עֵינֵינוּ רַעֲה בְּשֵׁל אַחֲרֵימ. יִתְנוּ אַחֲרֵימ וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינֵינוּ רַעֲה בְּשֵׁלוֹ. יִתֵּן וְיִתְנוּ אַחֲרֵימ, חֲסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְנוּ אַחֲרֵימ, רַשָּׁע: יִצְדָקָה":

אֶחָד הַרוּצָה שִׁיתֵּן וְלֹא יִתְנוּ אַחֲרֵימ: אֶחָד יֵשׁ בּוֹ מִדַּת הַפִּילִי וְהַקְּמִצְנוֹת וְהַאֲנוּכִיּוֹת, שֶׁרוּצָה שְׂרַק הוּא יִתֵּן צְדָקָה

לְעַנְיִים, אוֹ רַק הוּא יִהְיֶה מְשַׁפֵּיעַ לְאַחֲרֵימ, זוֹ מְדָה רַעֲה מְאֹד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם: "עֵינֵינוּ רַעֲה בְּשֵׁל אַחֲרֵימ". וְיֵשׁ אֶחָד הַרוּצָה שֶׁ"יִתְנוּ אַחֲרֵימ וְהוּא לֹא יִתֵּן"; הֵינֵנוּ שֵׁאֵינוּ רוּצָה לִתֵּן צְדָקָה לְעַנְיִים, וְכֵן אֵינוּ רוּצָה לְהַשְׁפִּיעַ עַל אַחֲרֵימ, וְלִקְרַבָּם אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, אֲשֶׁר זוֹ מְדָה רַעֲה מְאֹד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם: "עֵינֵינוּ רַעֲה בְּשֵׁלוֹ"; כִּי הָאָדָם הַזֶּה יוֹתֵר גְּרוּעַ מִהָרַאשׁוֹן, כִּי הָרַאשׁוֹן לְכָל הַפְּחוֹת רוּצָה לְתַת מַעֲצָמו, אֲבָל הוּא אֵינוּ חֹפֵץ שֶׁאַחֲרֵימ יִתְנוּ, אֲבָל זֶה אֵינוּ רוּצָה בְּעַצְמוֹ לְתַת, הֵרִי זוֹ מְדָה מְגַנָּה מְאֹד. וְיֵשׁ אֶחָד שֶׁהוּא בְּמַעֲלָה גְּדוּלָּה מְאֹד, שֶׁהוּא אוֹחֵז "יִתֵּן וְיִתְנוּ אַחֲרֵימ"; הֵינֵנוּ הוּא יִשְׁפִיעַ וְאַחֲרֵימ יִשְׁפִיעוּ, זֶה נִקְרָא "חֲסִיד", כִּי הוּא מִתְחַסֵּד עִם קוּנו, הוּא רוּצָה שְׁכָלֵם יִשְׁפִיעוּ אֶחָד לְשֵׁנִי, וְזוֹ הַמַּעֲלָה הַגְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר שֶׁאָדָם צָרִיף לְזָכוֹת בְּזֶה הָעוֹלָם — לְתַת בְּעַצְמוֹ צְדָקָה, וְתַהֲיֶה עֵינֵנו טוֹבָה, שְׁגַם אַחֲרֵימ נוֹתְנִים צְדָקָה, הוּא יִשְׁפִיעַ, וְגַם אַחֲרֵימ יִשְׁפִיעוּ, זֶה נִקְרָא חֲסִיד אֲמַתִּי, אֲשֶׁר אֵין עֲרוּף אֵלָיו. וְיֵשׁ אֶחָד שֵׁיִשׁ בּוֹ מְדָה מְגַנָּה מְאֹד מְדָה מְשַׁחֲתֵת, אֲשֶׁר אוֹחֵז "לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְנוּ אַחֲרֵימ", זֶה נִקְרָא "רַשָּׁע", כִּי אֵין עוֹד רַשָּׁעוֹת יוֹתֵר גְּדוּלָּה מְזוֹ, שֵׁאֵינוּ רוּצָה לְעוֹד לְאַחֲרֵימ — בֵּין בְּגַשְׁמִיּוֹת, שֵׁאֵינוּ רוּצָה לְתַת לָהֶם צְדָקָה, וּבֵין בְּרוּחָנוֹת — לְחַזֵּק וּלְעוֹדֵד וּלְשַׁמַּח אַנְשִׁים. וְלִכְן, אֶהוּבִי, בְּנִי! רֵאֵה מָה לְפָנֶיךָ, אֲשֶׁר תוּכַל לְבַחֵר לְהִיּוֹת חֲסִיד אֲמַתִּי, וּלְהִיּוֹת זוֹכֵה וּמְזוּכָה אֶת הַרְבִּים, שְׂאֵז זְכוֹת הַרְבִּים תַּהֲיֶה תְלוּיָה בְּךָ, וְהִכֵּן לְמַעֲשֵׂה.

יִצְדָקָה מְדוּת בְּהוֹלְכֵי לְבֵית-הַמְּדָרַשׁ: צָרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הַצְּדִיק הָאֲמַת לּוֹמֵד בְּבֵית מְדָרְשׁוֹ גְלוּי אֲמַתֵּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, כִּי רַק זֶה מָה שְׁלוֹמְדִים בְּבֵית מְדָרְשׁם שֶׁל גְּדוּלֵי וּמְבַחְרֵי הַצְּדִיקִים, כִּי תַכְלִית הַתּוֹרָה שֶׁהָאָדָם לּוֹמֵד, הִיא כְּדִי שִׁיתְגַּלֶּה אֵלָיו אוֹרוֹ יִתְבַּרַךְ, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְעַקֵּר הַלְמוּד שְׁלוֹמְדִים אֶת הַתּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת, רַק כְּדִי שִׁיתְגַּלֶּה אֵלָיו כָּל מָה שֶׁסְּתוּם מְנִיָּה. וְכַמוּבָא בְּזֵהָר (מְצוּרַע נג): אֲמַאי אֵיקְרִי תוֹרָה? בְּגִין דְּאוּרִי וְגַלִּי בְּמַאי דְהוּא סְתִים דְּלֹא אֲתִידַע; כִּי בְּאֲמַת בְּכָל הַבְּרִיאָה כְּלָה, גְּנוּז וּמְסֻתָּר אֵלְקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְעַד שֶׁלֹּא מְקַיְמִים בְּשִׁלְמוֹת אֶת מְצוּוֹת הַתּוֹרָה בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה, אֵין אָדָם יְכוּל לְמַצָּא אֶת אֲמַתֵּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרַךְ בְּתוֹף הַבְּרִיאָה, וְכִיּוֹן שֶׁהָאָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבַּרַךְ, מִתְגַּלֶּה לוֹ אֶת פְּנִימִיּוֹת וְסֻתְרֵי רִזֵּי הַבְּרִיאָה, וּמְכַל שְׁכֵן כְּשֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם אֶת הַמְצוּוֹת, שֶׁהֵם רְצוֹנוֹ יִתְבַּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה מִתְגַּלֶּה אֵלָיו פְּנִימִיּוֹת הַבְּרִיאָה. וְזֶה מָה שְׁלוֹמְדֵי הַצְּדִיק הָאֲמַת בְּבֵית מְדָרְשׁוֹ. וְזֶה מָה שֶׁמְצִינֵנו, שְׁאֲמָרוּ (בְּרַאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה סג, סִימָן י'): "יַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֵהָלִים", שְׁנֵי אֵהָלִים: בֵּית מְדָרְשׁוֹ שֶׁל שָׁם, וּבֵית מְדָרְשׁוֹ שֶׁל עֶבֶר; וְכֵן מְצִינֵנוּ בְּתַנָּאִים וְאַמּוֹרָאִים, שֶׁלְכָל אֶחָד הֵיךְ בֵּית-הַמְּדָרַשׁ, שֶׁלְמוֹד שָׁם תּוֹרָה

שלא יאבדו את ממונם. ועינו רעה נשל אחריים דומיא דעיני רעה נשלו דנסיפא: יי הולך ואינו עושה. הולך לבית המדרש לשמוע ואינו שונה. ולומד ולא מנין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה בבית המדרש

שנציתו: יה ביושבים לפני חכמים. לעיל נארבע מדות בתלמידים איירי צענין הזכרון והשכחה. והשתא מיירי צענין הסברא הישרה וזרירת הדבר הנודק מהנלמי נודק: ספוג. שהוא סופג את המים צין עכורים צין ללוים כך יש מי שלבו רחב ומקבל כל מה ששמע ואין בו כח לזרור האמת מן השקר: משפך. כלי שנותנים על פי חצית או

עוֹשֶׂה, שְׂכָר הַלִּיכָה בְּיָדוֹ.
עוֹשֶׂה וְאִינוֹ הוֹלֵךְ, שְׂכָר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה, חֲסִיד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה, רָשָׁע: יח אַרְבַּע מְדוֹת בְּיוֹשְׁבִים לְפָנֵי חֲכָמִים. סְפוּג, וּמְשַׁפֵּךְ, מְשַׁמֶּרֶת, וְנִפְּהָ. סְפוּג, שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. מְשַׁפֵּךְ, שֶׁמְכַנִּים בּוֹ וּמוֹצִיא

עם תלמידיו. והנה יש ארבעה סוגי אנשים שבאים לבית המדרש: "הולך ואינו עושה", אחד בא ללמד בבית מדרשו של הצדיק, אבל הוא אינו מקיים מה שלומדים שם — "שכר הליכה בידו", על-כל-פנים מקבל שכר שהוא בא לבית המדרש. וכן יש אחד "עושה ואינו הולך", שמקיים את דברי החכמים, אבל אינו הולך לבית מדרשם — "שכר מעשה בידו", על-כל-פנים יש לו שכר, שהוא מקיים את דברי החכמים. ויש אחד ש"הולך" לבית מדרשו של הצדיק, ו"עושה" ומקיים את דברי

הצדיק, זה הוא "חסיד" אמתי המתחסד עם קונו. ולהפך "לא הולך" לבית המדרש של הצדיק, "ולא עושה" מה שהצדיק מלמד, זה הוא "רשע" גמור. והנה מקשים העולם — למה הוא נקלל בארבע מדות של הולכי לבית המדרש, הרי הוא לא הולך ולא עושה? אלא יש לומר, שהתנא הקדוש הביא דגמאות, איך יש שבאים ומקיימים, ואיך יש שבאים ולא מקיימים, ואיך שלא באים ומקיימים, ואיך שאחד לא בא ולא מקיים, שהוא רשע להכעיס, ומזכירים אותו, כדי שאחרים יראו אל איזו שפלות יכולים להתדרדר בזה העולם — לא לבוא ולא לקיים, כדי שגלמוד מוסר השפל, אל אילו ירידות ונפילות אדם יכול לפל.

יח ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר יותר חשוב מלשבת אצל החכמים האמתיים, וללמד אצלם תורה, כי אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא בפשייטת לפני חכמים ולומדים אצלם. ואמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה כג, סימן י): מה אהלים של ישמעאלים פעורים מבחוץ ונאים מבפנים, כך הם תלמידי חכמים, אף-על-פי שהן נראים פעורים בעולם הזה, הם מלאים מבפנים: מקרא, משנה, תלמוד, הלכות ואגדות. ולכן, תמיד פדאי להיות פאסקופה הנדרסת, ולישב אצל חכמים, וללמד אצלם תורה. וכך נהגו מאז קבלת התורה, שהתקבצו התלמידים אצל הרב ללמד תורה, והיו ישיבות רבות במשך כל הדורות עד דור זה. אבל צריכים לדעת, שיש ארבע מדות באלו היושבים לפני החכמים, לקבל מהם תורה. א. ספוג. ב. ומשפך. ג. משמרת. ד. ונפה; הינו, "ספוג, שהוא סופג את הכל"; יש תלמיד שהוא כעין ספוג, שסופג את המים — בין עכורים ובין צלולים, הינו שמקבל את הכל, ואינו יכול לברר בין האמת לשקר. וזו מדה רעה, כי צריכים לדעת לברר בדברי הרב — מה פן ומה לא. "משפך, שמכניס בוז ומוציא בוז"; הינו כמו פלי הנקרא משפך, שמכניסים בזה ומוציאים בזה, כך יש תלמיד שלומד ומקבל, ותכף-ומיד הוא פולט ושוכח מה שלמד, וזו מדה

רְעָה, כִּי מָה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ — יוֹצֵא בְּלִי צְמָצוּם, עַל פִּי הַנוֹד כְּשֶׁרוֹצִים לְמַלְאוֹת יֵין אֹו שֶׁמֶן: שֶׁמֶכְנִיס וְאֵין לוֹ כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ כְּלוּם. "מְשַׁמְרֵת, בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ. כִּךְ יֵשׁ מִי שֶׁמִּקְבֵּל כָּל מָה שֶׁלּוֹמֵד שְׂמוּצִיָּאָה אֶת הַיַּיִן וְקוֹלְטֵת אֶת הַשְּׂמָרִים"; יֵשׁ כְּלִי שֶׁהוּא מְסַנֵּנֵת, מְכַנִּיסִים בּוֹ הַיַּיִן וְהַשְּׂמָרִים, וּמוֹצִיא אֶת הַיַּיִן, וּמְחַזֵּיק אֶת הַשְּׂמָרִים; בֵּן יֵשׁ תַּלְמִיד שֶׁמִּקְבֵּל מְרַבּוֹ, אֲבָל אֶת הַטוֹב מוֹצִיא לְחוּץ לְאֵבוֹד, וְנִשְׁאָר אֶצְלוֹ הַפְּסֻלֵת, שְׂזוֹ מִדֵּה רְעָה. "וְנִפְהָ, שְׂמוּצִיָּאָה אֶת הַקְּמַח וְקוֹלְטֵת אֶת הַסֵּלֵת"; גִּפְהָ הוּא כְּלִי שֶׁמִּנְפֵּה אֶת הַקְּמַח וְנִשְׁאָר הַסֵּלֵת, כְּמוֹ-כֵן יֵשׁ תַּלְמִיד, שְׁלוֹמֵד הַיֵּטֵב מִהֶרֶב, וְנִשְׁאָר אֶצְלוֹ הַסֵּלֵת, הַבְּרוּר מִלְמוּד הֶרֶב. גִּמְצָא, שֶׁרַק אֶחָד מֵאַרְבַּעַה תַּלְמִידִים זוֹכֵה לִירֵד וְלִהְבִּין לְעֵמֶק דְּבָרֵי הֶרֶב, וְיִשְׁאָר אֶצְלוֹ הַסֵּלֵת שֶׁלְמוֹד אֶצֶל הֶרֶב. וְלִכֵּן כָּל תַּלְמִיד שֶׁבָּא לְלַמֵּד

אֶצֶל הֶרֶב, צָרִיף הֶרֶבָה לְבַקֵּשׁ בְּרַחֲמִים רַבִּים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁהוּא יִהְיֶה הַתַּלְמִיד שֶׁיֵּרֵד לְסוּף דְּעַת רַבּוֹ, וְיִלְמַד אֶצְלוֹ כָּל צָרְפוֹ, וְיִבִּין דְּבָר מִתּוֹף דְּבָר, עַד שֶׁהַסֵּלֵת תִּשְׁאָר אֶצְלוֹ, שְׂזֵה הַלְמוּד הָעֵמֶק שְׁלוֹמֵדִים אֶצֶל הֶרֶב הַצַּדִּיק, שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁאָר אֶצְלוֹ תַּמִּיד, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יֵט כָּל אֶהְבָּה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְּדָבָר, בְּטֵל דְּבָר בְּטֵלָה אֶהְבָּה. וְשֶׁאֵינָה תְלוּיָה בְּדָבָר, אֵינָה בְּטֵלָה לְעוֹלָם: צָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֶהְבָּי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבָר יוֹתֵר חָשׁוּב אֶצְלוֹ יִתְבַּרֵּךְ, כְּמוֹ אֶהְבַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאָדָם אוֹהֵב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל; כִּי בְּאֶמֶת כָּל יְהוּדִי הוּא חֵלֶק אֶלּוֹךְ מִמַּעַל. וְאָמַר רַבִּנוּ

ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן עט), שֶׁמֶשֶׁה רַבִּנוּ, מְחַמֵּת שֶׁהִיא עָנּוּ, עַל-בֵּן מְסַר נַפְשׁוֹ בְּשֶׁבִיל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל. גִּמְצָא, כְּשֶׁאָדָם בְּטֵל וּמְבִטֵל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, עַל-יְדֵי-זֵה נַעֲשֵׂה אֵין מַמְשֵׁ, וְנִכְלָל בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְעַל-יְדֵי-זֵה הוּא אוֹהֵב כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵה רַק בְּטוֹבָתוֹ. וְזֵה מָה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: "כָּל אֶהְבָּה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְּדָבָר", אִם אָדָם אוֹהֵב אֶת הַזּוּלָת, מְחַמֵּת שֶׁמִּקְבֵּל מִמֶּנּוּ אֵיזוֹ הַנָּאָה וְטוֹבָה, בְּכֶסֶף אוֹ בְּכַבּוֹד, אֲזִי כָּל זְמַן שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַדְּבָר, הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, וְתִכְף-וּמִיד "בְּטֵל דְּבָר — בְּטֵלָה אֶהְבָּה"; וְזֵה סִימָן שֶׁאֵין אֶהְבָּה אֶמְתִּית, וְאֵינוֹ אוֹהֵב אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲלָא אוֹהֵב רַק אֶת עֲצָמוֹ, כִּי צָרִיכִים לְאֹהֵב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, מְחַמֵּת שֶׁהוּא חֵלֶק אֶלּוֹךְ מִמַּעַל, וְהוּא בֵּן שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (דְּבָרִים יד, א): "בְּנִים אַתֶּם לְהוֹי" אֶלְקִיכֶם"; וְאָמַר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע: כְּשֶׁאוֹהֵבִים אֶת הָאָבָא — אוֹהֵבִים אֶת הַבָּנִים. וְלִכֵּן אִם אֶהְבָּה הִיא אֶהְבָּה אֶמְתִּית, שְׂזֵה "וְשֶׁאֵינָה תְלוּיָה בְּדָבָר", אֲלָא הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, מְחַמֵּת שֶׁהוּא חֵלֶק אֶלּוֹךְ מִמַּעַל, בֵּן שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֶהְבָּה כְּזוֹ "אֵינָה בְּטֵלָה לְעוֹלָם"; וְזֵה סִימָן שֶׁאָדָם אוֹהֵב אֶת

הנדיקים והחכמים. אינה בטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סבה לאותה הנהגה אינו בטל. כך אין ההנהגה בטלה: אהבת אמנון ותמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויהונתן. להשלים לזון קונס דאמר לו יהונתן לדוד

אֶהְבֶּה תְּלוּיָהּ בְּדָבָר, זֶה אֶהְבֶּת אֲמָנוֹן וְתָמָר. וְשֵׁאִינָהּ תְּלוּיָהּ בְּדָבָר, זֶה אֶהְבֶּת דָּוִד וְיְהוֹנָתָן:
 רבנו י"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן קנג): מי שמקרב את עצמו להצדיק, וקרבתו אינו בתמימות,

על-ידי-זה נתהפך אחר-כך לרודף. ואלו מעשים בכל יום, שרואים אנשים המקבילים כל-כך הרבה מהצדיק, ולבסוף הם נתהפכים ונעשים רודפים, ושונאים את הצדיק. וזה סימן שכל התקרבותם הייתה בשקר ולא בתמימות. וכל זמן שקבלו הנאת עצמם — אהבו את הצדיק, כיון שראו ודמינו שפבר לא יקבלו מהצדיק — נתהפכו ונעשו לו לשונאים, אוי להם ואוי לנפשם! ואמר רבנו י"ל (ספר-המדות, אות תשובה, סימן סח): על-ידי שתבקש מהשם יתברך, שיתן לך אהבה, על-ידי-זה יכסה הקדוש-ברוך-הוא פשעך, כי אהבת ישראל היא דבר גדול מאד. ומביא התנא הקדוש דגמא — מה נקראת אהבה כוזבת: "איזו היא אהבה תלויה בדבר, זו אהבת אמנון ותמר"; שהיתה אהבה של הנאת עצמו, אהבת נאוף, רחמנא לצלן, שזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין כא.) על הפסוק (שמואל-ב' יג, טו): "וישנאה אמנון שנאה גדולה מאד", מאי טעמא? קשרה לו נימא, ועשאתו כרות שפכה, כי שם הייתה אהבה עצמית, וכיון שנפסקה האהבה, נעשתה ביניהם שנאה כזו, עד שעשאתו כרות שפכה, כי זו אהבת רשע, שמדמה ומטעה את אחרים כאלו היא אוהב אותו, כל זמן שיש לו טובת הנאה ממנו, שיכול לגנוב ולגזול ולעשק אותו, אבל תכף-ומיד כשנגמרה טובת ההנאה, אז הוא מתהפך ונעשה שונא גדול, ומתנהג ברשעות מאין כמוה, כגרועים שבאמות. ובעיני ראיתי דבר זה אצלי כמה פעמים, שמסרתי את נפשי בעבור אנשים, פשוטו כמשמעו, וכל זמן שראו שיכולים לקבל ממני טובת הנאה, עשו את עצמם אוהבים, אבל לבסוף נתהפכו לשונאים גדולים, והתאכזרו נגדי באכזריות שאין כמוה, רחמנא לישזבן, שזה מגלה, אשר כל האהבה הייתה של שקר, וכל אהבתם הייתה רק אהבת עצמם. לא-כן "ושאינה תלויה בדבר, זו אהבת דוד ויהונתן", שאמר רבנו י"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלה), שעקר ההתקשרות הוא אהבה, שיאהב את הצדיק אהבה שלמה, כמו שכתוב (בראשית מד, ל): "ונפשו קשורה בנפשו", ותרגומו: 'חביבא ליה כנפשה', כמו שכתוב (שמואל-א' יח, א): "ונפשו יהונתן נקשרה בנפש דוד"; ואהבתו את הצדיק תהיה יותר מאהבת נשים, כמו שכתוב (שמואל-ב' א, כו): "נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים"; רואים מכל זה, מה נקראת אהבה אמיתית, אהבה "שאינה תלויה בדבר", זו אהבה של דוד ויהונתן, שזו אהבה לשם שמים, שאינה נפסקת לעולם, שזו אהבת התלמיד האמתי אל רבו; כי על יהונתן אמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא פה.) הייתה ענו, שאומר לו לרוד (שמואל-א' כג, יז): "אתה תמלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה"; וכן אמרו (ירושלמי פסחים, פרק א', הלכה א'): יהונתן בין שאול הניח פתרו בעולם הזה, וירש חיי העולם הבא; למדים מכאן, שעל-ידי שהיה ענו אמתי, בטל את עצמו אל הצדיק האמתי, שהיה דוד המלך, וזה סימן שהיה נוטר הברית. כי בפרוש גלה לנו רבנו י"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יא), אשר גאנה ונאוף תלויות זו בזו; מי שהוא בעל גאנה, סימן שהוא נואף. ולכן בעל גאנה אינו

רוצה להתקרב אל הצדיק, כי אינו רוצה להכניע את עצמו אליו, וכמו שאמר רבנו ז"ל (ספר המדות, אות צדיק, סימן רד): מי שדבר על הצדיק, בידוע שהוא גדול, וזה סימן שהוא

נואף, כמו שכתוב (תהלים נה, כא): "שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו"; אם רואים אדם המדבר על הצדיק, סימן שהוא נואף, ולא בחנם שהוא שונא

את הצדיק, כי צדיק הוא מאן דנטר ברית (זהר מקץ קצד); ומי שפגום בברית, אינו יכול לסבל את מי שנוטר את הברית. וזה שאמר רבנו ז"ל (ספר המדות, אות גאון, סימן לד): גאון באה על ידי שלא תקנת חטאת נעורים; ולכן אם אתה רואה שאחד שונא את הצדיק, תדע שהוא בעל גאון ומלא נאוף, ותתרחק ממנו, כי הבל פיו

אמה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלומר שאנשי המחלוקת ההיא מתקיימים ואינם ארזדין. כמחלוקת הלל ושמי שלל ארזדו לא תלמידי

צ"ט ולא תלמידי צ"ה. ארזדו קרס ועדתו ארזדו. ואני שמעתי פירוש סופה. תכליתה המצוקה מענינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים תכלית וסוף המצוקה מאותה

כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא

מחלוקת להשיג האמת. וזה מתקיים כמ"ט מתוך הויכוח יתברר האמת. וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמי. שהלכה כבית הלל ומחלוקת שאינה לשם שמים תכלית הנראה זה היא צקשה וזהב הנאות. וזה הסוף אינו מתקיים. כמו שמצינו במחלוקת קרס ועדתו. שהתכלית וסוף כוונתם הייתה צקשה הכבוד

מטמא, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז, חלק א, סימן מג): בפשהרשע מדבר ומוציא מפיו הבליים, מוליד אוריים ארסיים של נאוף, והשומע ממנו הדבורים ונושם נשימות, מכניס בגופו אלו האוריים. ולכן סכנה גדולה לעמד על ידו, והבן למעשה.

כ כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים: צריך שתדע, אהובי, בני! שלכל בר ישראל יש נקדה אשר אין בתברו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז, חלק א, סימן לד): וצריך לעמד מאד מאד חזק על הנקדה שלו, לא להתפשר בשום פנים ואופן, ולא יטה — לא לימין ולא לשמאל, אלא יהיה חזק עם הנקדה שלו. וזו נקראת "מחלוקת שהיא לשם שמים", כשאנחנו רואים אשר "סופה להתקיים", הינו שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל, לא יכולים לשכנע אותו בשום פנים ואופן שישינה דעתו מנקדתו, זו נקראת "מחלוקת שהיא לשם שמים", כי את הנקדה שיש בו, שמוסר נפשו בעבורו יתברך, הוא הולך עמה עד הסוף, אפלו שכל העולם כלו יעמדו כנגדו, הוא אינו מתפעל משום בריה שבעולם, ולא יבנע לאף אחד, זו נקראת "מחלוקת שהיא לשם שמים", כי אנו רואים אשר "סופה להתקיים" עד הסוף, הוא אינו חוזר מדעתו, מה שאין כן מחלוקת "שאינה לשם שמים", כשאנחנו רואים "שאין סופה להתקיים"; הינו שאדם זה אינו מישב בדעתו, עכשו הוא חולק על חבריו, ולבסוף הוא משלים עמהם, זה סימן שכל המחלוקת היתה בשביל כבוד או כסף, ותכף-ומיד כשקבל את מבקשו — חזר בו, זה סימן שכל המחלוקת לא היתה לשם שמים; כי באמת על האדם לזכור, אשר עקר התכלית בזה העולם, רק להכליל באין סוף ברוך הוא, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, וכשאדם חזק בזה, שום בריה שבעולם לא יכולה להטעותו מדרכו; כי כל אחד ואחד יש לו דרך משלו, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה צט, סימן ב): כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו; וכן אמרו (בבא מציעא פג): אין לה כל צדיק וצדיק שאין

לו מדור לפי כבודו; הינו שכל צדיק וצדיק יש לו שביל בפני עצמו, שהוא סלל בדרךכו, וכך בנה עולם משלו ודרך משלו. וכן אמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות צדיק, סימן כג): כל צדיק יש לו דבר עבודה שצדיק אחר אפלו גדול ממנו, אינו יכול להשיג עבודתו; ולכן אין זו ענוה לכפף את הראש לזולתו, שכל זה נקרא ענוה פסולה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן קצו), אשר בודאי אין זו מעלת הענוה, להראות את עצמו בכפיפות ראש בדרך שטות, כאלו הוא ענו, כי זו ענוה פסולה. ועקר הענוה כשהיא בחכמה. ועקר החכמה, שאדם צריך להיות בטל

ר"ע מברטנורא

מחלקת שהיא לשם שמים,

זו מחלקת הלל ושמאי.

ושאינה לשם שמים, זו

מחלקת קרח וכל עדתו:

כא פל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו.

והסרה והיו להיפך: כא אין חטא בא על ידו. כדי שלא יהא הוא כגיהנם ותלמידיו

ומבטל לאין סוף ברוך הוא, ובשום פנים ואפן לא יתבטל לשום בריה הרוצה לעקר את נקדתו. ומביא ראיה: "איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים, זו מחלקת הלל ושמאי", שמחלקתם היתה בהלכה, זה מתיר וזה אוסר, וכל אחד הלך כפי הנקדה שלו, מה שאין כן מחלקת "שאינה לשם שמים, זו מחלקת קרח וכל עדתו"; ומובא (מדרש אגדה), שקרח חלק עם עדתו, כי גם ביניהם היתה מחלקת, ואם היו נותנים לקרח את הפהנה או את המנהיגות, תכף-וימיד היה מבטל את המחלקת. רואים מזה, שכל המחלקת שלו לא היתה לשם שמים, אלא מפאת שהיה צריך איזה דבר גשמי וחקרי, גאות, ישות וכבוד, והראיה — שלא רק שהוא חלק על משה, אלא מחלקת קרח היתה, שחלק גם על העדה שלו, ולא השתנה עמהם. מה שאין כן שמאי והלל, שאמרו חכמינו הקדושים (יבמות יג): אף-על-פי שאלו אוסרים ואלו מתירים, אלו פוסלים ואלו מכשירים, לא נמנעו בית שמאי מלשא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי. כל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאים, לא נמנעו עושים טהרות אלו על גב אלו. רואים מזה, שכל אחד החזיק בנקדתו בתקף, ולא ותר לשני, אבל מה ששייך לדבר פרטי, אהבו אחד את השני. וזה היסוד במחלקת לשם שמים, אף שאינם משתנים באותה דעה — מה בכך?! שהרי חכמינו הקדושים אמרו (במדבר רבה, פרשה כא, סימן ב'): כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה, כך אין דעתן שונה זו לזו, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו. וזה לא צריך להביא לכך, שאחד ישנא את זולתו בעבור זה, שאינו אוהב כדעתו. אבל אם נגזרת שנאה כתוצאה מכך, זה מראה שהוא טמא מטמא. כי ברגע שאדם שונא את השני, נתגלה טמאת לבבו, שהוא מלא טנוף וזהמה, וכל מחלקתו אינה לשם שמים, אלא לשם כבוד. לכן ראה, אהובי, בני! לברח מפל אלו הרשעים הארורים, החולקים על הצדיקים האמתיים, וברח לך מהם. וזכור תזכור מה זה לשם שמים, כשיכול להחזיק בשני הפכים בנושא אחד, כמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה ד, סימן ז'): שמים אש ומים; נטל הקדוש-ברוך-הוא אש ומים, ופתכן זה בזה, ומהן נעשו שמים; הינו כשאדם יכול להחזיק בשני הפכים בנושא אחד, זה איש שמימי, (שנקרא הימל מענטש). ואצל אנשים כאלה, שחיים עם דרך, שיכולים לקשר אש ומים, שני הפכים ביחד, אצלם צריכים לקבל תמיד, והבן למעשה.

כא פל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם מזכה את הרבים, ומקרב אותם אליו יתברך, אזי לא יבא חטא על ידו, כי אין עוד מצוה יותר גדולה

כזכוי הרבים, וכמובא (זהר תרומה קכח): תא תזי
 כל מאן דאחיד ביידא דחייבא, ואשתדל ביה
 למשבק ארחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין
 מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא, גרים
 לאכפיא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קדשא
 בריה הוא ביקריה. וגרים לקימא כל עלמא בקיומיה
 לעילא ותתא, ועל האי בר נש כתיב (מלאכי ב, ה):
 "בריתי היתה אתו החיים והשלום", וזכי למחמי
 בנין לבנוי וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי.
 כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובצלמא דאתי.
 (תהלים קיב, ב): "גבור בארץ יהיה ורעו דור ישרים יכרך, הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד, ורח
 בחשף אור לישרים" וגו'. ולהפך "וכל המחטיא את הרבים, אין מספיקין ביידו לעשות תשובה";
 כי ברגע שאדם מחטיא את הזולת, לא נותנים לו הזדמנות כבר לחזור בתשובה, והוא אבוד משני
 העולמות, רחמנא לישזבן, ואין לתאר ולשער את עגש החוטא ומחטיא את הרבים. עד שאמרו
 חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה כא, סימן ד), שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו, שההורג
 הורג בעולם הזה, ויש לו חלק לעולם הבא, והמחטיא הורגו בעולם הזה ובעולם הבא.
 ומביא דגמא: "משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שגאמר (דברים לג, כא): "צדקת
 ה' עשה ומשפטיו עם ישראל"; כי הוא מסר את נפשו בעבור נשמות ישראל. ואמר רבנו
 ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט), שפכל שאדם יודע בשפלות עצמו, בן הוא מכיר בגדלת
 ישראל. ולכן משה רבנו, שאמר (שמות טז, ז): "ונחנו מה" וגו', שהיה בטל ומבטל בעיני עצמו
 לגמרי, והתורה מעידה עליו (במדבר יב, ג): "והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני
 האדמה"; לכן מסר את נפשו בעבור כל בר ישראל, וזכה וזכה את הרבים, עד שהוריד לנו את
 התורה, ונתנה בעין יפה לעם ישראל. ולהפך היה "ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים
 תלוי בו, שגאמר (מלכים א' טו, ל): "על חטאת ירבעם [בן נבט], אשר חטא ואשר החטיא את
 ישראל"; שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש אנדה): גאות שהיתה בו טרדתו מן העולם. וכן אמרו
 (סנהדרין קב): תפסו הקדוש-ברוך-הוא לירבעם בכגדו, ואמר לו: חזר בך, ואני ואתה וכן ישי
 נטיל בגן עדן. אמר לו: מי בראש? אמר לו: בן ישי בראש. אמר: אם בן איני רוצה. הרי שגאותו
 טרדתו מן העולם, עד כדי כך שאומרים חכמינו הקדושים (ראש השנה יז): "ירבעם בן נבט ונחבריו
 יורדים לגיהנום, ונדונים בו לדורי דורות. מפל זה רואים, אהובי, בני, שפשע אדם בטל ומבטל
 בעיני עצמו, ואינו רוצה לשלט על זולתו, כמו משה רבנו, שגאמר בו (שמות ד, יג): "שלח נא
 ביד תשלח" וגו', ולא רצה ללכת, ואמר (שם ג, יא): "מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את

כזכוי הרבים, וכמובא (זהר תרומה קכח): תא תזי
 כל מאן דאחיד ביידא דחייבא, ואשתדל ביה
 למשבק ארחא בישא איהו אסתלק בתלת סלוקין
 מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא, גרים
 לאכפיא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קדשא
 בריה הוא ביקריה. וגרים לקימא כל עלמא בקיומיה
 לעילא ותתא, ועל האי בר נש כתיב (מלאכי ב, ה):
 "בריתי היתה אתו החיים והשלום", וזכי למחמי
 בנין לבנוי וזכי בהאי עלמא וזכי לעלמא דאתי.
 כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובצלמא דאתי.
 (תהלים קיב, ב): "גבור בארץ יהיה ורעו דור ישרים יכרך, הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד, ורח
 בחשף אור לישרים" וגו'. ולהפך "וכל המחטיא את הרבים, אין מספיקין ביידו לעשות תשובה";
 כי ברגע שאדם מחטיא את הזולת, לא נותנים לו הזדמנות כבר לחזור בתשובה, והוא אבוד משני
 העולמות, רחמנא לישזבן, ואין לתאר ולשער את עגש החוטא ומחטיא את הרבים. עד שאמרו
 חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה כא, סימן ד), שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו, שההורג
 הורג בעולם הזה, ויש לו חלק לעולם הבא, והמחטיא הורגו בעולם הזה ובעולם הבא.
 ומביא דגמא: "משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שגאמר (דברים לג, כא): "צדקת
 ה' עשה ומשפטיו עם ישראל"; כי הוא מסר את נפשו בעבור נשמות ישראל. ואמר רבנו
 ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט), שפכל שאדם יודע בשפלות עצמו, בן הוא מכיר בגדלת
 ישראל. ולכן משה רבנו, שאמר (שמות טז, ז): "ונחנו מה" וגו', שהיה בטל ומבטל בעיני עצמו
 לגמרי, והתורה מעידה עליו (במדבר יב, ג): "והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני
 האדמה"; לכן מסר את נפשו בעבור כל בר ישראל, וזכה וזכה את הרבים, עד שהוריד לנו את
 התורה, ונתנה בעין יפה לעם ישראל. ולהפך היה "ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים
 תלוי בו, שגאמר (מלכים א' טו, ל): "על חטאת ירבעם [בן נבט], אשר חטא ואשר החטיא את
 ישראל"; שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש אנדה): גאות שהיתה בו טרדתו מן העולם. וכן אמרו
 (סנהדרין קב): תפסו הקדוש-ברוך-הוא לירבעם בכגדו, ואמר לו: חזר בך, ואני ואתה וכן ישי
 נטיל בגן עדן. אמר לו: מי בראש? אמר לו: בן ישי בראש. אמר: אם בן איני רוצה. הרי שגאותו
 טרדתו מן העולם, עד כדי כך שאומרים חכמינו הקדושים (ראש השנה יז): "ירבעם בן נבט ונחבריו
 יורדים לגיהנום, ונדונים בו לדורי דורות. מפל זה רואים, אהובי, בני, שפשע אדם בטל ומבטל
 בעיני עצמו, ואינו רוצה לשלט על זולתו, כמו משה רבנו, שגאמר בו (שמות ד, יג): "שלח נא
 ביד תשלח" וגו', ולא רצה ללכת, ואמר (שם ג, יא): "מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את

כב מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך בדרכיו: עין טובה. מסתפק כמה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית יד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל

אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה יתירה. וכן מצינו אברהם אומר (שם יח) ואנכי עפר ואפר: ונפש שפלה. זהירות והפרישות מן המאוות. ומצינו זה באברהם (שם יב) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את שעד עכשיו לא הכיר זה מרוצ נגיעות. וצנעט אשכחן עין רעה שהיה יודע שהיה רע צעיני המקום שילך אלל צלק והיה הולך כדי ליטול סכר דכתיב (במדבר כב) אם

יתן לי צלק מלא צימו כסף וזהב: ורוח גבוהה. דאמר (שם כד) נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון: ונפש רחבה. שאם לא היה רב המאוה לא היה יועץ להפקיר צנות מואב לונות. ואמרו חכמים (סנהדרין קה, א) צלעם

בני ישראל ממצרים" וגו'; פי הקטין את עצמו לגמרי, ועל ידי זה זכה וזכה את הרבים. לא כן ירבעם בן נבט שהיה מלא גאות, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין קא:), שראה

את רחבעם יושב, והוא לא יכול לשבת, לכן התייעץ לעשות שני עגלי זהב, וקטא והקטיא את הרבים. פי על פי רב מי שמקטיא את הרבים, זה בעל גאוה גדול, ואינו רוצה לזפות את הזולת, וקשה עד מאד, והבן למעשה.

כב פל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם

אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מכאן לומדים, שאפלו אחד מתנהג במדתו של צדיק — נקרא תלמידו, ואפלו שהיה הצדיק לפני אלפי שנים. ולהפך, רחמנא לצלן, אם

אדם מתנהג כרשע, אפלו שהרשע היה לפני אלפי שנים, הוא נקרא תלמידו. ומכאן תרוץ על פל אלו ששואלים את אנשי שלומנו היקרים, איך קוראים את עצמם תלמידי רבנו ז"ל, שהיה לפני מאתיים שנה? אלא אם מתנהגים כמו שהוא בקש מאתנו, וכל החיים הולכים רק כפי שהדריך אותנו, על ידי זה נקראים תלמידיו. ולהפך רואים רשעים ארורים שמתנהגים כדגמת רשעים קדמונים כמו בלעם וירבעם וכדומה, הם נקראים על שמם. והנה "עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה", זו היתה מדתו של אברהם אבינו, ומי שקונה לעצמו את המדות האלו, שמסתכל תמיד בעין טובה על הזולת, ורוצה שלכלם יהיה טוב, זה מראה שיש לו רוח נמוכה, ונפש שלמה, באשר מרגיש את עצמו שפל ופחות מכלם, שעל ידי זה נשפע עליו אור וזיו וחיות ודבקות עליונה, מה שאין פן מי שיש אצלו "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה", זו היתה מדתו של בלעם הרשע. פי מי שמסתכל תמיד על זולתו בעין רעה, סימן שהוא בעל גאוה, ורוחו גבוהה ונפשו סרוחה ומלא ישות, ולא זכה לשום אור מימיו. ורואים בחוש, שפל אלו המחזיקים את עצמם ללא כלום, והם בטלים ומבטלים בעיני עצמם, ובורחים מהפבוד ומההתנשאות — השכינה שורה בהם, ולהפך — אלו שמחזיקים את עצמם למשהו, ותמיד רודפים אחר הפבוד וההתנשאות, השכינה אינה שורה בהם. ובאמת צריכים רחמים רבים להבחין בין תלמידי בלעם הרשע לבין תלמידי אברהם אבינו, פי מטעים מאד את העולם, עד שלא נתן להבחין ביניהם

כָּלֵל, כִּי הִסְטָרָא אַחֲרָא מִתְדַמָּה בְּדִיּוּק כְּמוֹ הַקְדָּשָׁה, כִּי מִטְעָה אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּכָל מִינֵי טְעוּת וּשְׁקָרִים. וְעַל זֶה צְרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים לְבַקֵּשׁ אֶת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא, שְׂיִזְכֶּה לְהִיּוֹת מִתְלַמְּדֵי

זוּעַל אֲחוּנוּ הִיּוֹ: לְהַנְחִיל אוֹהֲבֵי יִשׁ. אֲזַרְהֶם חֲקָרֵי אוֹהֵב דְּכַתִּיב (יִשְׁעִיָּה מֵא) זֶרַע אֲזַרְהֶם אוֹהֲבֵי. יֵשׁ זַעוּה"ז. וְאוֹלֲרוֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא, זַעוּה"ז: אֲנָשֵׁי דְמִים. זַלְעֻם חֲקָרֵי חֵישׁ דְּמִים שֶׁהִפִּיל זַעֲמָתוֹ כ"ד חֲלָפִים

אַבְרָהָם אָבִינוּ, שְׂגֵלָה וּפְרָסָם אֶת הָאֲמוּנָה הַקְדוּשָׁה בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, וַיִּתְרַחֵק מִבְּלַעַם הָרָשָׁע שֶׁהָיָה נוֹאֵף, וְהִכְשִׁיל אֶת בְּנֵי-אֲדָם בְּנֵאוּף. וְאָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲר"ן, חֵלֶק א', סִימָן מג), כִּי יֵשׁ רָשָׁעִים, שְׁעַל-יָדֵי דְבוּרְיָהֶם, מוֹלִידִים נֵאוּף בְּשׁוֹמְעֵי אֶת דְּבָרֵיהֶם, שְׂזָה הָיָה כְּחוֹ שֶׁל בְּלַעַם הָרָשָׁע. וְלִכְן צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים רַבִּים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִתְפָּס בְּהַבְלִים וְאוֹרִים אֲרִסִּים שֶׁל נֵאוּף שֶׁל אֱלוֹ הָרָשָׁעִים הַמוֹצִיאִים הַבְלִים רְעִים מִפִּיהֶם הַטְּמֵא, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

הָרָשָׁע. מֵה בֵּין תְּלַמְּדֵי שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידֵי שֶׁל בְּלַעַם הָרָשָׁע. תְּלַמְּדֵי שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחְלִין הָעוֹלָם הַבָּא, שְׂנֵאָמַר (מִשְׁלֵי ח): לְהַנְחִיל אֶהְבִּי יִשׁ, וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמַלֵּא. אֲבָל תְּלַמְּדֵי שֶׁל בְּלַעַם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֵנוּם וַיּוֹרְדִין לְבָאָר שַׁחַת, שְׂנֵאָמַר (תְּהִלִּים נה): וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לְבָאָר שַׁחַת, אֲנָשֵׁי דְמִים וּמְרָמָה לֹא יַחֲצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֲבַטַח בָּךְ: כִּג יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אוֹמַר, הָיִי עַז כְּפִנְמַר, וְקַל כְּפִנְשָׁר, וְרִץ כְּצָבִי, וְגַבּוֹר

מִיִּשְׂרָאֵל: כִּג עַז כְּנִמְר. הַנִּמְר הוּא נוֹלַד מִן חוּזֵר הַיַּעַר וְהַלְזִיָּאָה כִּי זַעַת יַחַס הַאֲרִיּוֹת הַלְזִיָּאָה מִכְּנַסַּת רֵאשִׁיָּה זַסְכְּזֵי הַיַּעַר וְנוֹהֲמַת וְתוֹזַעַת אֶת הַזְכָּר וְהַחוּזֵר שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ וְרוֹזַעָה וְנִמְר יוֹלֵא מִזַּיִן שְׂנִיָּהֶם וּלְפִי שֶׁהוּא מִמּוֹר הוּא עוֹ פְּנִים אֶרֶץ עַל פִּי שְׂאִין זֹו גְּזוּרָה כֹּל כָּךְ. אֶרֶץ אֲתָה הוּא עוֹ וְלֹא תַחֲזִיִּישׁ לְשֵׁאוֹל מִרְצַךְ מֵה שֵׁלֵא הַזַּנַּת כְּאוֹתָה שֶׁשְׂנִיָּנוּ לֹא הַזִּיִּישׁן לְמַד: וְקַל כְּנִשְׂר. לְחוּזֵר אֲחַר לְמוֹדֵךְ וְלֹא תִיגַע דְּכַתִּיב (שֵׁם מ) יַעֲלוּ אֲזַר כְּנִשְׂרִים יִרוּאוּ וְלֹא יִיגַעוּ: רִץ כְּצָבִי. לְרִדּוֹף אֲחַר הַמַּלְאוֹת: וְגַבּוֹר כְּאֲרִי. לְכַזּוֹשׁ אֶת יִרְכָךְ מִן הַעֲזִירוֹת: עַז פְּנִים. לְפִי שֶׁהַעֲזוֹת נִיכַר זַפְּנִים דְּכַתִּיב (מִשְׁלֵי כֹא) הַעֲזוּ חֵישׁ רִשָׁע

כְּגַ יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אוֹמַר: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲר"ן, חֵלֶק א', סִימָן כב),

אֲשֶׁר יֵשׁ צְדִיק, שְׂכַלּוֹל מִשְׁבַּעַה רוּעִים, שֶׁהוּא נִקְרָא רַעֲיָא מְהִימְנָא, שֶׁהוּא רוּעָה אֶת הָאֲמוּנָה, וּמְחַדֵּיר אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בְּתַלְמִידֵי הַמְּקַבְּלִים דְּבְרִיו, אֲבָל צְרִיכִים עֲזוּת דְּקְדוּשָׁה לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, כִּי זֶה לְעַמַּת זֶה מִתְגַּבְּרִים וּמִתְפַּשְׁטִים עֲזִי פְּנִים שְׂפַדּוֹר, שֶׁהֵם הַמוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים מִלְּהַתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הָאֲמֵת, רַעֲיָא מְהִימְנָא, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַתְגַּבֵּר כְּגַדְּהֶם, אֶלֶּא עַל-יָדֵי עֲזוּת דְּקְדוּשָׁה, וְאִזּוּ מְקַבְּלֵי אֶת הַתּוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה אֲצִלוּ נְגִלָה וְנִסְתָּר, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע'. וְזֶה שְׂמַגְלָה רַבְּנּוּ ז"ל נוֹרְאוֹת נִפְלְאוֹת עַל הַמַּשְׁנֶה הַזֶּה, וּמְלַבִּישׁ בָּהּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה וְהַגְּלוּי הַנִּפְלֵא הַזֶּה: "יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אוֹמַר, הָיִי עַז כְּפִנְמַר, וְקַל כְּפִנְשָׁר, וְרִץ כְּצָבִי, וְגַבּוֹר כְּאֲרִי לְעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שְׂבִשְׂמִים. הוּא הָיָה אוֹמַר: עַז פְּנִים לְגִיהֵנוּם, וּבִשְׂת פְּנִים לְגִן עֵדֶן. יְהִי

צפניו לפיכך נקרא עו פניס: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר (יבמות עט, א) כשם שחוננתנו זאת המדה שסימן לזרע אברהם. זיישנים. רחמנים. וגומלי חסדים. כן יהי רצון שתזנה עירך: כד בן חמש שנים למקרא. מערל ילפינ דכתיב (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וזשנה הרזיעית יהיה כל פריו קודש הלולים.

רצון מלפניו יי אלהינו

שתבנה עירך במהרה בימינו

ותן חלקנו בתורתך: כד הוא

היה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן עשר

להתפעל מהם. ובאמת קשה מאד להבחין בין עזות דקדושה, לבין עזות דסטרא אחרא, ועל זה אמר: "יהי רצון מלפניו הוי"ה, שתבנה עירך במהרה בימינו", שזה פלא, איך בא באמצע מאמרו לבקש תפלה? אלא צריכים לבקש רחמים ותחנונים ממנו יתברך, לידע מה זו עזות דקדושה, ומה זו עזות דסטרא אחרא, כי אי אפשר להבחין ביניהם, אלא על-ידי יראה ובושה, שזה ירושלים — ירא שלם, ירא בשת, קריה נאמנה, פי בזה שאדם מתפלל על בנין ירושלים, בזה מורה ומגלה שרועה לזכות ליראת שמים, בשת דקדושה, שעל ידה מקבלים עזות דקדושה, שהוא עובר על הכל, שזה "קל פגש", "ורץ פצבי", שהם בחינת זריזות עצומה, כי מי שמתלבש בעזות דקדושה, הוא זריז גמור, ואינו מתפעל משום ברירה, ונעשה "גבור פארי", ואינו מתפחד ומתבהל מאף מונע ומעפב, הרועה לעפב אותו מלהתקרב להצדיק האמת, ועל-ידי זה "ותן חלקנו בתורתך", נזכה ל'נעשה ונשמע', שזה תורה ותפלה; כי התורה — בה יש נגלה ונסתר, שהם בעצמם בחינת 'נעשה' שהוא נגלה, ובחינת 'נשמע' שהוא נסתר. ועתה מובנים היטב דברי התנא הקדוש, שגלה לנו, שאדם צריך להיות "עז פומר", להתאזר בעזות ובעקשנות דקדושה, לא להסתפל על המתנגדים הרועים למנע אותו מלהתקרב להצדיק האמת, שפלוול מהשבועה רועים, שהוא רעיא מהימנא, הרועה את האמונה. אבל על זה צריכים לבקש רחמים רבים, שלא תפגס בו, חס ושלום, איזו עזות דסטרא אחרא, על זה הוא מבקש "שתבנה עירך", שזו עיר הקדש ירושלים, קריה נאמנה, ירא שלם, ירא בשת, ואז יהיה לבו חזק ואמין, "גבור פארי" לא להתפחד משום ברירה שבעולם, ועל-ידי זה "ותן חלקנו בתורתך", ש'זכה להגיע בכל פעם אל נעשה ונשמע יותר גבוה. ובזה תובן כל המשנה באר היטב, פמוכא בפנים התורה "חותם בתוך חותם" (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן כב). עין שם כל התורה, והבן למעשה.

כד הוא היה אומר: יהודה בן תימא היה רגיל לומר, איך סדר המחין נמשכין על האדם, פמוכא (לקוטי הלכות, פסח, הלכה ד, אות ה'): **"בן חמש שנים למקרא";** פי דבר זה מבאר בפגנות של פסח (עין פרי עץ חיים, שער חג המצות, פרק א'), אשר המחין באים לאדם מקדם קטנות ראשון, וקטנות שני, וגדלות, וגדלות דגדלות, פי כף סדר המחין; הינו כשהתינוק נולד, אם מקבל חנוף טוב, על-ידי זה נכנסים בו מחין כפי בחינתו, שזה "בן חמש שנים למקרא", הינו שאז זוכין לקבל מ"ח אמתית על-ידי מקרא, שהוא מ"ח של אמת, פי כל המחין כלולין בתורה שהיא בחינת אמת, כמו שכתוב (מלאכי ב, ו): "תורת אמת וגו', אבל מחמת שאין התינוק יכול לקבל אז, פי אם המקרא כפשוטו, על-פני נקרא עדין מחין דקטנות, מחמת שאינו יודע עדין עצם האמת הנעלם

במקרא, שהוא כל דיני מצוות התורה הנעלמים במקרא. כי במקרא עדין אין יכולין להורות שום דין, ואין יודעים עדין איך לקיים שום מצוה. למשל, כי על כל מצות תפלין נאמר

בתורה פסוק אחד (שמות יג, טז): "והיה לאות על ידכה ולטטפת בין עיניך", ואין יודעין איך לכתבן ולהניחן וכל פרטי

הדינים, עד שלומדים תורה שבעל-פה, וכן בשאר המצוות. ועל-כן כשהתינוק לומד מקרא, אף-על-פי שהוא מח אמת, אבל מחמת שעדין עצם האמת נעלם שם, על-כן נקרא מחין דקטנות, ואחר-כך נתגדל המח יותר וזוכה למשנה, שזה "בן עשר למשנה"; ושם מבאר האמת יותר, כי שם מבארין דיני התורה. אבל מחמת שגם ממשנה אי אפשר להורות דין, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (סוטה כב):

שאזינו מלמדו לורת האותיות והיכר הנקודות. וזשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו מכאן ואילן ספו ליה כחורא: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים. וחמש שנים משנה וחמש שנים

גמרא. דאמר מר (חולין כד, א) כל תלמיד שלא ראה סימן יפה צמשתו חמש שנים. שז אינו רואה דכתיב (במדבר ח) זאת אשר ללוים מנן חמש

למשנה, בן שלש עשרה
למצוות, בן חמש עשרה
לתלמוד, בן שמונה עשרה

ועשרים שנה ומעלה יבא ללמוד זכא. שזא ולומד הלכות עבודה חמש שנים. וכן שלשים עוזד: בן שלש עשרה למצות. דכתיב (שם ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. וגזי שכם כתיב (בראשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ולוי זאוחו פרק זן שלש עשרה שנה היה וקרי ליה איש: בן שמונה עשרה לחופה. י"ט אדם כחזים צפ' זראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויזן ה'

התנאים מבלי עולם. מבלי עולם סלקא דעתך? אומר רבינא, שמורין הלכה מתוך משנתן. תניא נמי הכי, אומר רבי יהושע: וכי מבלי עולם הן, והלא מישיבי עולם הן, שנאמר (חבקים ג, ו): "הליכות עולם לו"? אלא, שמורין הלכה מתוך משנתן, על-כן אין המח נגדל בשלמות, כי עדין לא זכה להשיג האמת בשלמות, עד שיגיע ל"בן חמש עשרה לתלמוד"; שאז כבר זוכה לגמרא ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולומד כבר גמרא ופוסקים, וזוכה לידע כל דין ממצוות התורה באמת, אשר זהו בחינת מחין דגדלות באמת. ועקר גדלות המחין הוא מה שזוכה לידע אמתת הדין על מכונו. אבל גם במחין דגדלות יש פמה בחינות, כי אפלו כשיודעים אמתת הדין והמצוה, עדין צריכין להשיג ולידע איך לזכות לעבוד את השם באמת, לקיים כל המצוות באמת כרצונו ותברך, כי לא המדרש הוא העקר אלא המעשה (אבות א, יז), וצריכין להתחנן, כי קדם שמתחנן, הוא פלג גוף, שאין בו שלמות, וכמוכא (זהר האזינו רצו): מאן דלא אשתפח דכר ונוקבא אקרי פלג גופא. ולית ברכתא שריא במילה פגימא וחסירא. שזה "בן שמונה עשרה לחפה"; כי תכף כשהאדם זוכה להתחנן, אזי לומד תורה בטהרה, כמאמרם ז"ל (מנחות קי): 'מנחה טהורה', זה הלומד תורה בטהרה, נושא אשה ואחר-כך לומד תורה; כי כשהאדם מתחנן, על-ידי-זה זוכה למחין דאבא, מחין קדושים וטהורים, ואז יכול ללמד תורה. ולכן אשרי מי שמתחנן בגיל צעיר, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (קדושין כט): האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר, ואי הנה נסיבנא בארביסר, הנה אמינא לשטן גירא בעינה; וכן מוכא בשלחן ערוך (אבן העזר, הלכות פריה ורביה, סימן א', סעיף ג): מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח, והמקדים לשא בן י"ג — מצוה מן המבחר. וכתב הרמב"ם (פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ג): אם היה יצרו מתגבר עליו — חיב לשא אשה, עין שם; ואז כשמתחנן נכנסים בו מחין חדשים, ועל-ידי-זה זוכה להתנגע כל ימיו

אלהים את הנלע חד לגופיה פשו ליה י"ח לדרשה: בן עשרים לרדוף. אחר מוונותיו לאמר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא חשה והוליד צנים כרין הוא לחזר ולצקש אחר מוונות. פי' אחר צן עשרים לרדוף אותו

מן השמים ולהענישו על מעשיו. שאין צית דין של מעלה מענישין פחות מכן עשרים: בן שלשים לכח. שהלויס היו מקימין את המשכן ומפרקין וטוענין את

לְחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לְרֹדֵף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְכַח, בֶּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, בֶּן חֲמֵשִׁים לְעֵצָה, בֶּן שֵׁשִׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים

העגלות ונושאין צכתן מכן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לבינה. שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל צמדצר אמר להם משה (דברים כט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניס לראות ואזניס לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שנאמר כלויס (במדבר ח) ומכן חמשים שנה ישוב מלכא העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו וגו'. ומהו השירות שיתן להם ענה: בן ששים לזקנה. דכתיב מצא כלל אליו קצר. כלל"ח

אל יתהלל עצשיר בעשרו, פי אם בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידע אותי" וגו'. ואחר-כך מתחיל לעבר על האדם מה שעובר, שזה "בן עשרים לרדף"; הן שצריך לרוץ אחר פונקטו, פי יש לו כבוד אשה ובנים, וכן בגיל עשרים כבוד חל עליו דין שמים שמענישים אותו, ואז כשעובר עליו מה שעובר, והוא מתחיל להתחזק מפל המשברים שלו, אז מקבל מחיין חדשים בכל פעם. וכן "בן שלשים לכח"; פיין

שמתיבגר יותר, עוברים עליו יותר משברים, כמו שכתוב (קהלת א, יח): "ויֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכָאוֹב", ואמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה יט, סימן א'): על-ידי שאדם מרבה עליו חכמה, הוא מרבה עליו כעס, ועל-ידי שהוא מוסיף עליו דעת, הוא מוסיף עליו מכאוב. אמר שלמה: על-ידי שהרביתי עלי חכמה, הרביתי עלי כעס, ועל-ידי שהוספתי עלי דעת, הוספתי עלי מכאוב. ועל-ידי שהרביתי בדעת הרביתי ביסורין, שמעת ממיך אומר: חמור זה יוצא צנה עליו, כמה חככים באה עליו, והיכן הם יסורין מצויין? — על בני-אדם. ואז כבוד צריכים התחזקות עצומה, שיוכל להשאר בתורה ועבודת השם יתברך. ועל אף גדל הצרות והיסורים והמרירות שסובל — הן מעצמו בטורדת הפונסה, והן מאשתו, והן מילדיו, עם כל זאת הוא מחזיק מעמד, ובורח אליו יתברך, וקובע עתים לתורה, ומתבודד עמו יתברך, שאז מקבל מחיין קדושים, מחיין דגדלות יותר; פי כשעובר על האדם חשך גדול מאד, ומרים לו החיים, ואף-על-פי-כן מחזיק מעמד, זה עקר שלמות האמת, שלמות המחיין, שהאדם אינו נשבר מפל מה שעובר עליו, אדרבה, מפל החשך הוא בורח יותר ויותר אליו יתברך. וכן "בן ארבעים לבינה"; שאז כבוד זוכה להגיע לחצי ימיו, וזוכה לישוב הדעת, פי כבוד רואה איך שיימיו עברו עליו — בין בטוב בין להפך, וכבוד מתחיל להבין ולהתבונן מה התכלית מפל החיים, שזה שלמות המחיין, וכן הלאה "בן חמשים לעצה"; פיין שמגיע לגיל חמשים, ויש לו כבוד עצות, פי למד דרך בחיים על בשרו, ובנדאי יש לו כבוד מחיין דגדלות, פי רואה בחוש מה ואיך עברו עליו החיים, ומה התכלית מפל החיים. וכן "בן ששים לזקנה"; שאז כבוד רואה, שעבר עליו רב חייו, ויצא כבוד מענש פרת, כמאמרם ז"ל (מועד קטן כח.): 'ששים זו מיתה בידי שמים'; ואז הוא מתחיל כבוד להסתפל יותר על התכלית הנצחית,

שמתבגר יותר, עוברים עליו יותר משברים, כמו שכתוב (קהלת א, יח): "ויֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכָאוֹב", ואמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה יט, סימן א'): על-ידי שאדם מרבה עליו חכמה, הוא מרבה עליו כעס, ועל-ידי שהוא מוסיף עליו דעת, הוא מוסיף עליו מכאוב. אמר שלמה: על-ידי שהרביתי עלי חכמה, הרביתי עלי כעס, ועל-ידי שהוספתי עלי דעת, הוספתי עלי מכאוב. ועל-ידי שהרביתי בדעת הרביתי ביסורין, שמעת ממיך אומר: חמור זה יוצא צנה עליו, כמה חככים באה עליו, והיכן הם יסורין מצויין? — על בני-אדם. ואז כבוד צריכים התחזקות עצומה, שיוכל להשאר בתורה ועבודת השם יתברך. ועל אף גדל הצרות והיסורים והמרירות שסובל — הן מעצמו בטורדת הפונסה, והן מאשתו, והן מילדיו, עם כל זאת הוא מחזיק מעמד, ובורח אליו יתברך, וקובע עתים לתורה, ומתבודד עמו יתברך, שאז מקבל מחיין קדושים, מחיין דגדלות יותר; פי כשעובר על האדם חשך גדול מאד, ומרים לו החיים, ואף-על-פי-כן מחזיק מעמד, זה עקר שלמות האמת, שלמות המחיין, שהאדם אינו נשבר מפל מה שעובר עליו, אדרבה, מפל החשך הוא בורח יותר ויותר אליו יתברך. וכן "בן ארבעים לבינה"; שאז כבוד זוכה להגיע לחצי ימיו, וזוכה לישוב הדעת, פי כבוד רואה איך שיימיו עברו עליו — בין בטוב בין להפך, וכבוד מתחיל להבין ולהתבונן מה התכלית מפל החיים, שזה שלמות המחיין, וכן הלאה "בן חמשים לעצה"; פיין שמגיע לגיל חמשים, ויש לו כבוד עצות, פי למד דרך בחיים על בשרו, ובנדאי יש לו כבוד מחיין דגדלות, פי רואה בחוש מה ואיך עברו עליו החיים, ומה התכלית מפל החיים. וכן "בן ששים לזקנה"; שאז כבוד רואה, שעבר עליו רב חייו, ויצא כבוד מענש פרת, כמאמרם ז"ל (מועד קטן כח.): 'ששים זו מיתה בידי שמים'; ואז הוא מתחיל כבוד להסתפל יותר על התכלית הנצחית,

וְעַל-יְדֵי-זֶה נִכְנָסִים בּוֹ מַחֲזִין יוֹתֵר חֲדָשִׁים. וְכֵן נִגְמַטְרִיא שְׁסִים: בֵּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה. דְּכַמִּיז נְדוּד "בֵּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה"; בֵּינָן שְׁהֲגִיעַ לְגִיל (ד"ה"א כט) וַיִּמַּת נְשִׁיבָה טוֹבָה. וַיִּמֵּי חַיָּו הָיוּ שְׁנַעִים שִׁבְעִים, אִזּוּ מִתְחִיל אֶתּוֹ עֲנִינְן אַחֵר לְגַמְרֵי שְׁנָה: בֵּן שְׁמוֹנִים לְגַבּוּרָה. דְּכַמִּיז (תְּהֵלִים ז) וְאִם בְּחַיִּים, כִּי דָוִד הִמְלִיךְ אוֹמֵר (תְּהֵלִים ז, י): "יָמֵי נִגְזָרוֹת שְׁמוֹנִים שְׁנָה: בֵּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ. הוֹלֵךְ שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֵּן שְׁמוֹנִים לְגַבּוּרָה, שְׁנָה", וְלָכֵן בֵּינָן שְׁהֲגִיעַ אָדָם לְגִיל שִׁבְעִים, אִזּוּ מְקַבֵּל מַחֲזִין אַחֲרִים,

גְּדֻלוֹת דְּגֻדְלוֹת, כִּי כָּבֵד יוֹדַע שְׁזָהוּ זֶה, וּמַעֲכָשׁוּ כָּל יוֹם וְכָל שַׁעֲהָ זֶה מִתְּנָה מִהַשְּׁמַיִם. וְכֵן "בֵּן שְׁמוֹנִים לְגַבּוּרָה"; שְׁאִזּוּ צָרִיךְ כָּבֵד לְהִיּוֹת גַּבּוּר, וְלֹא לִפְחַד שְׁיִצְטָרֵךְ לְעֹזֵב אֶת זֶה הָעוֹלָם בְּכָל יוֹם וּבְכָל שַׁעֲהָ וּבְכָל רִגַע, וְלָכֵן מְקַבְּלִים אִזּוּ כָּבֵד מַחֲזִין אַחֲרִים לְגַמְרֵי. וְאִינוּ דוֹמָה מִי שְׁהֲגִיעַ לְגִיל שְׁמוֹנִים, וְרוֹאֶה אֶת הַמְּצִיאוֹת, שְׁעוֹד מַעֲט יִצְטָרֵךְ לְעֹזֵב אֶת זֶה הָעוֹלָם. וְכֵן "בֵּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ"; כִּי מִי שְׁמַרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ מִגִּיל צָעִיר, אִזּוּ כִּשְׁמַגִּיעַ לְגִיל תְּשַׁעִים, שְׁפָלָם חֲשָׁבוּ שְׁהוּא עֶבֶר וּבָטָל, וְאִף אֶחָד אִינוּ רוֹצֶה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו, אֶפְלוּ הַיְלָדִים וְהַנְּכָדִים, אִף-עַל-פִּי-כֵן הוּא זוֹכֵה לְמַחֲזִין דְּגֻדְלוֹת כְּאֵלוֹ, שְׁהוּא מְדַבֵּר רַק עִם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי הוּא רוֹאֶה בְּחוּשׁ, שְׁאִין לוֹ כָּבֵד אֶת אִף אֶחָד רַק אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ. כִּי הֵם הַמַּחֲזִין הַכִּי גְדוּלִים לְזוֹכוֹת לְזֶה, שְׁהוּא עֲצָם הַאֲמַת. וְכֵן "בֵּן מֵאָה כְּאֵלוֹ מֵת וְעֶבֶר וּבָטָל מִן הָעוֹלָם"; כִּי זְעִירִין אִינוּן שְׁזוֹכִים לְהֲגִיעַ לְגִיל כְּזֶה. וּמִי שְׁכָבֵר מַגִּיעַ לְגִיל כְּזֶה, אִזּוּ כָּבֵד אִינוּ רוֹאֶה לְפָנָיו עֵינָיו רַק אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי הוּא נִכְלָל בְּאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שְׁהֵם הַמַּחֲזִין הַכִּי עֲלִיוֹנִים שְׁהָאָדָם יָכוֹל לְזוֹכוֹת — לְהִיּוֹת בָּטָל וּמְבָטָל לְגַמְרֵי אֶל הָאִין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שְׁזֶה עֲצָם הַאֲמַת. וְזֶה מֵה שְׁהִתְנָא הַקְּדוֹשׁ יְהוּדָה בֵּן חִימָא מְלַמֵּד אוֹתָנוּ, שְׁבְכָל פַּעַם שְׁמַזְקִין יוֹתֵר, הוּא מְקַרֵּב אֶת עֲצָמוֹ יוֹתֵר אֶל הַתְּכֵלִית הַנְּצַחִית, כִּי הִנֵּה הוּא צָרִיךְ לְצַאת מִזֶּה הָעוֹלָם, וְלָכֵן הוּא מִתְקַרֵּב יוֹתֵר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ.

וּמִי שֵׁישׁ לוֹ שְׁכָל וְיִשׁוּב הַדַּעַת, כְּכָל שְׁמַזְקִין יוֹתֵר, זוֹכֵה לְגֻדְלוֹת הַמַּחֲזִין יוֹתֵר, שְׁזוֹ שְׁלֵמוֹת הַאֲמַת, וְזֶה מֵה שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (קָנִים, פָּרָק ג'): זְקִנֵי עַמִּי הָאֲרָץ, כָּל זְמַן שְׁהֵם מְזַקְנִים, דַּעֲתָן מְטָרְפַת עֲלֵיהֶן, שְׁנֶאֱמַר (אִיּוֹב יב, כ): "מִסִּיר שְׁפָה לְנֶאֱמָנִים, וְטַעַם זְקִנִים יִקַּח". אֲבָל זְקִנֵי תוֹרָה אִינוּן כֵּן, אֲלֹא כָּל זְמַן שְׁהֵם מְזַקְנִים, דַּעֲתָם מִתְּיַשְׁבַּת עֲלֵיהֶם, שְׁנֶאֱמַר (שִׁם יב): "בִּישֵׁישִׁים חֲכָמָה וְאֲרָךְ יָמִים תְּבוֹנָה". וְהַעֲקָר מֵה שְׁצָרִיכִים לְבַקֵּשׁ אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹמֵם וְלַיְלָה, שְׁיִזְכֶּה לְחַנּוּךְ אֶת הַיְלָדִים שְׁלוֹ עוֹד מִגִּיל קִטְנוּת: "בֵּן חֲמֵשׁ לְמִקְרָא", שְׁיִקְבֵּל חֲנוּךְ כְּזֶה, שְׁיִחְזִיק מְעַמֵּד כָּל יָמֵי חַיָּו, כִּי מִגִּיל קִטְנוּת יְכוּלִים לְהַחֲדִיר בְּיָלָדִים הַרְבֵּה תוֹרָה וְיִרְאֵת שְׁמַיִם. וּכְמוֹ שְׁגִלָּה לְנוּ רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּשֵׁי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רו), שְׁבְכָל שְׁהָאָדָם יוֹתֵר צָעִיר, הוּא יוֹתֵר קָרוֹב אֶל הַתְּכֵלִית, כִּי עֲדִין שׁוֹמַע אֶת הַקּוֹל וְהַפְּרוֹזִים שְׁשִׁמְעָה נִשְׁמָתוֹ בַּעַת שְׁהִיָּתָה בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, כִּי הוּא לֹא רַחוּק עֲדִין מִהָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, וּכְכָל שְׁמִתְבַּגֵּר יוֹתֵר, הוּא מִתְרַחֵק יוֹתֵר מִהָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים. וְכֵן אָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (סִפְרֵי הַמִּדּוֹת, אוֹת תְּשׁוּבָה, סִימָן עג): הָעֲבוּדָה שְׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּבַחֲרוּתוֹ, כָּל יוֹם עֲרָכוּ יָקָר מְשָׁנִים רַבּוֹת שֶׁל עֲבוּדָה לְעַת זְקִנּוּתוֹ. וְאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (שִׁבְתָּ קנב): יִנְיָקוּתָא כְּלִילָא דְּוִרְדָּא; עֲקָר יְפִי הַפְּרַח כְּשֶׁהוּא עֲדִין בְּצַעִירוּתוֹ, שְׁאִזּוּ יְכוּלִים לְהַחֲדִיר בּוֹ מַעֲלַת עֲבוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְאִיף שְׁזוֹכִים לְהִיּוֹת אִישׁ כְּפֶשֶׁר, וּמַעֲלַת זְקָן וּפְאוֹת וְקִיּוֹם מַצּוֹת

הַקְדוּשׁ שֶׁל תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן, שְׁיַעֲסֻקוּ בְּדַבְרֵים חִיצוֹנִיִּים שְׂאִסוּר לַעֲסֹק בָּהֶם, וְאִי אֶפְשָׁר לְהִתְנַחֵם וּלְטַעַן עִמָּהֶם עַל דְּרֻכֵיהֶם, כִּי מִהֶפְכִים דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, וּמוֹצֵאִין לָהֶם סְבֻרוֹת הַפּוֹכוֹת שֶׁל שְׁטוּת וְהֶבֶל, שְׂצָרִיכִין, חֵס וְשָׁלוֹם, לְהַרְגִיל אֶת הַתִּינוּק בְּדַרְכֵים נְבוֹכִים הָרָעִים הַלְלוּ, בְּדַרְכֵים רָעִים אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמָעוּ מֵעוֹלָם. וְכָל דַּרְכָם וְהִנְהִיגוּתָם הוּא רַק לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַתִּינוּק בְּדַרְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְנַעֲוִרָיו, אֲשֶׁר הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה הִזְהִירָתָנוּ לְהִתְרַחֵק מֵהֶם וּמִדְּרֻכֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (תְּהִלִים קו, לה): "וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מֵעֲשִׂיהֶם" וְגו'. וְכִמּוֹ שֶׁפָּתוּב (וַיִּקְרָא יח, ג): "וּבַחֲקֻתֵיהֶם לֹא תֵלְכוּ" וְגו', וְכִמְבָאָר בַּשְּׁלַחַן עֲרוּף (יִזְרָה דְּעָה, סִימָן קַעח), שְׂצָרִיף לְהִיּוֹת מְבַדֵּל מֵהֶם בְּמַלְבוּשָׁיו וּבְמַעֲשָׂיו וְכו'.

וְאִין צָרָף לְהַאֲרִיף וּלְבַאֵר עֲצָם הַצָּרָה הַגְּדוּלָה הַזֹּאת, אֲשֶׁר כְּמַהוּ לֹא נִהְיָתָה, אֲשֶׁר עַל זֶה הַתְּנַבְּאוֹ פֶּל הַנְּבִיאִים, שִׁיְהִיָה בְּסוֹף הַיָּמִים צָרָה, אֲשֶׁר כְּמַהוּ לֹא נִהְיָתָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (דְּנִיָּאל יב, א): "וְהִיָתָה עֵת צָרָה לַיַּעֲקֹב, אֲשֶׁר לֹא נִהְיָתָה" וְגו', "וְכִמְהוּ לֹא תִסָּף" (שְׁמוֹת יא, ו); אֲשֶׁרִי מִי שְׁזוֹכָה בְּיָמִים הָאֵלֶּה לְרַחֵק אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת בְּנָיו מֵהֶם. וְאִם אִין בְּיַדְנוּ לְמַנְעֵם, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, עַל-כָּל-פְּנִים הַחַיִּיב עַל כָּל אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׁרִים לְהַזְהִיר אֶת בְּנָיו וְאֶת בְּנֵי בְּנָיו לְדוֹרוֹת, שִׁיתְרַחֲקוּ בְּכָל מִינֵי הַתְּרַחֲקוֹת מִדְּרֻכֵים אֵלֶּה. וְשֵׁלֵא לְתַן אֶת בְּנָיו לְחַדֵּר וּלְבֵית-סֵפֶר שְׁלוֹמֵדִים בּוֹ אֶחָד מֵהַבְּנִים אוֹ הַבְּנוֹת הָאֵלֶּה, הַהוֹלְכִים בְּדַרְכֵים הָרָעִים הָאֵלֶּה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֲצֵל זֶה הַמְּלַמֵּד אִין עוֹסְקִים בְּלִמּוּד הָרָע הַזֶּה, רַק לּוֹמְדִים אֲצֵלוֹ תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, גְּמָרָא וּפּוֹסְקִים. רַק שֶׁקֶצֶת תְּלִמִּידִים לּוֹמְדִים בְּמִקּוֹם אַחַר אֵלֶּה הָעֲנִינִים, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אִסוּר לְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם כָּלֵל, שֵׁלֵא יִמְשִׁיכוּ אֶת בְּנָיו, חֵס וְשָׁלוֹם, לְדַרְכָם הָרָעָה וּלְסְבֻרוֹתֵיהֶם הַמְּרוֹת, שֵׁלֵא יִכְנִיסוּ בּוֹ, חֵס וְשָׁלוֹם, אִיזוֹ תַאֲוָה לְלַמֵּד

מֵעֲשִׂיּוֹת דִּיקָא. וְכַתֵּב מוֹהֲרָנִ"ת ז"ל (לְקוּטִי-הַלְכוֹת, פֶּסַח, הַלְכָה ז', אוֹת ו'); וְעַל-כֵּן רָאוּי לָנוּ לְבַכּוֹת וּלְצַעֵק יוֹם וְלִיְלָה, נְבִטֵשׁ רִישָׁא בְּכַתְלָא דְבֵיתָא, בַּת עַמִּי חֲגָרֵי שֶׁק, הַתְּפִלְשֵׁי בְּעַפְרִים, אֲבָל יַחֲדֵי עֲשִׂי לָךְ מִסְפֵּד תְּמַרוּרִים, עַל גְּדֵל הַשְּׂבֵר וְהַצָּרָה הַגְּדוּלָה הַנִּשְׁמָעַת בְּעוֹלָם, אֲשֶׁר עֲדִין לֹא הִיָתָה פְּזוּתָא, אֲשֶׁר נִתְחַבְּרוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כְּפָה פְּתוֹת רְשָׁעִים גְּמוּרִים מְפָרְסְמִים, וְעָשׂוּ לְעֲצָמָן חֲבַרְתַּת חֲנוּף נֶעְרִים, לְלַמֵּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּטַנִּים חֲכָמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת וּלְשׁוֹנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְהֵם מְטַמְּאִים הֶבֶל פִּיהֶם הַקְדוּשׁ, וְעוֹקְרִים אוֹתָם בְּחִיָּהֶם מִקְּטַנוּתָם מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמִן הַתּוֹרָה. כִּי מְרַגְּלִים אוֹתָם בְּדַרְכֵי הַגּוֹיִים וּבְמַלְבוּשֵׁיהֶם מְנַעֲוִרֵיהֶם, וְהֵם צָדִים נִפְשׁוֹת יְקָרוֹת לְפּוֹרְחוֹת לְגִיְהֵנוּם. אוֹי לָנוּ כִּי שְׂדַדְנוּ! אוֹי לָנוּ עַל שְׂבָרְנוּ! אוֹי וְאֲבוּי, וְאִם אֲמַרְתִּי אֲסַפְרָה כְּמוֹ אֶפְסֵ קַצָּה מֵעֲצָם הַצָּרָה הַזֹּאת — יִכְלוּ הַמוֹן יִרְיעוֹת. כִּי אִין רָעָה גְּדוּלָה מְזוּ, בְּאֲשֶׁר נִרְאָה בְּחוּשׁ, שֶׁכָּל אֵלֶּה הַנֶּעְרִים שֶׁנִּתְגַּדְּלוּ עַל-פִּי הַדְּרֻכֵים הָרָעִים הָאֵלֶּה, הֵם אֶפִּיקוֹרְסִים מְפָרְסְמִים, וְהֵם גְּרוּעִים מִמְשַׁמְדִים, וּמְחַלְלִים שֶׁבַת בְּפִרְהֶסְיָה, וּמְתַלּוֹצְצִים מִכָּל הַתּוֹרָה כְּלָה. וּבִיּוֹתֵר מִתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, מִדְּבָרֵי הַתְּלִמוּד וְאֲגוּדוֹת חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים, עַד שְׂאִסוּר לְחַזֵּר וּלְהַעֲלוֹת עַל הַפְּתָב וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּעַל פֶּה, דְּבָרֵיהֶם הָרָעִים וְהַמְּרוּסִים. אֲשֶׁר הֵן הֵן הָאֶפִּיקוֹרְסִים הַגְּמוּרִים שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים. כִּי חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים אָמְרוּ, שְׂאֲפֵלוּ הַכּוּפָר בְּדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֵי חַז"ל — נִקְרָא אֶפִּיקוֹרְס, מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁהֵם כּוֹפְרִים בְּרַב דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים וּבְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. כְּמוֹ שְׂאֲמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מְנַחוֹת צט): מַהוּ שְׁלִמְד אָדָם אֶת בְּנֵי חֲכָמָה יּוֹנִית? וְהַשִּׁיבוּ: יִלְמְדוּ בְּשַׁעָה שְׂאִינוּ לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה. וְכִמְבָאָר בְּאֲלִשִׁיף וּבְשַׁל"ה וּבְשַׁאָר סְפָרִים, גְּדֵל הָאִסוּר לְלַמֵּד חֲכָמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת וּלְשׁוֹנוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. מְלַבֵּד מַה שֶׁמְבַטְלִין הֶבֶל פֶּה

ספריהם הרעים, רחמנא לצלן. והשם יתברך ירחם על כלליות ישראל, וימהר גאלתנו, ויביא לנו את משיח צדקנו במהרה בימינו, אשר אז תתגלה האמת, כמו שכתוב (תהלים פה, יב):

מִן הָעוֹלָם: כֹּה בֵּן בֵּן בֵּן
אוֹמֵר, הִפְּךָ בָּהּ וְהִפְּךָ בָּהּ,
דְּכִלְא בָּהּ. וּבָהּ תַחֲזִי, וְסִיב
וּבְלָה בָּהּ, וּמְנָה לָא תּוֹעַ,

”אמת מארץ תצמח” וגו’, שזו שלמות המחין. ועל-בן צריכין עוד מגיל קטנות לשמר על הילדים — הן על הבנים והן על הבנות, שלא יכניסו אתם ללמד אפלו במקומות

שנזקקים לא ללמד למומים זרים, אלא לומדים שם ילדים כאלו, שמקבלים השקפה רעה, ככר צריכים להשמר לא להכניס את ילדיו לשם, כי זה יכול להשפיע עליהם לרעה, פאשר עינינו רואות מה שקורה היום, שהילדים שמקבלים בבית השקפה רעה, בקלות ראש ובזלזול המצוות, ואינם מדקדקים מה הם אוכלים, אלא קונים מוצרים בלי הכשר, וכן אינם מקפידים לאכל בשר משוחט ירא שמים, אלא קונים מפל הבא לידם, אשר בנקל נכשלים על-ידי-זה בנבלות וטרפות, ועל-ידי-זה לאט לאט משפיע עליהם, עד שהם נעשים רקובים בדרך-כיס מקלקלים, ואחר-כך משפיעים בן על חבריהם. ולכן כל מי שיש לו שכל, צריך לשמר את ילדיו כמו ששומרים על אישון עיניו, וכך יזכה לילדים קדושים וטהורים, בעלי אמונה ברוחה ומזככת, ושיקבלו את המחין פסדון: ”בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחפה” וכו’; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, כי בנקל יכולים להטעות את עצמו, ולהעביר את ילדיו למלך, רחמנא לצלן. וצריכים סיעתא דשמיא וגם רחמים מרבים, שיהיו לו בנים קדושים וטהורים, ויורה רב נחת דקדשה מהם, כי מה נשאר מהאדם? רק הילדים שהוליד, והחדיר בהם אמונה ואמתת ודבקות הבורא יתברך שמו, וכך הם יכולים לעבר את כל ימי חייהם, עד שיצאו מזה העולם, ותהיה יציאתם מן העולם כביאתם — מה ביאתם בלא חטא, כך יציאתם בלא חטא; אשריהם ואשרי חלקם! והבן למעשה.

כה בן בג בג אוֹמֵר, הִפְּךָ בָּהּ וְהִפְּךָ בָּהּ דְּכִלְא בָּהּ: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בן בג בג היה הגר שגיר הלל, כמאמרם ז”ל (שבת לא): מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו: שתיים — תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב אני מאמינך, ושבעל-פה אני מאמינך. גירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בגזיפה. בא לפני הלל, גיריה. יומא קמא אמר ליה: א”ב ג”ד. למחר אפיו ליה. אמר ליה: והא אתמול לא אמרת לי הכי, אמר לו: לאו עלי דידי קא סמכת, דעל פה גמי סמוך עלי. והגר הזה היה בן בג בג, שפרשו הראשונים: ב”ג ראשי תבות: ב”ן ג”רים, שהוא אמר: ”הפך בה והפך בה”, הינו א”ב כסדר שהוא תורה שבכתב, וא”ב שלא כסדר שהוא תורה שבעל פה, ”דכילא בה”, שהכל קבלנו בהר סיני. ”ובה תחזי”, הינו בתורה תסתפל ותתבונן ותראה נוראות נפלאות. ”וסיב ובלה בה”, שכל עסקיך יהיו רק בה, ”ומנה לא תווע”, שלא תזוז מהתורה כלל, שאין לך מדה טובה הימנה, כי התורה תביא אותך לחיי העולם הזה ולחיי העולם הבא. ולכל זה

יונית אמר להם ילמדנו בטענה שאינו לא יוס ולא לילה
דהא כמיז והגית צו יומס ולילה: כו לפום צערא
אגרא. כפי רוב הנער שאתה סובל בלמוד התורה
ועשיית המצוות. כן יהי שכרך מרובה:

לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כגון פרשת שקנים ורמשים להרבות שכר שהן גדלים מהם אף על פי שזלזלו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קלה זכה למען צדקו. להלדיק את ישראל ולזכותו.

שְׂאִין לָךְ מִדָּה טוֹבָה הַיְמִנָה.
כו בֵּן הָא הָא אֹמֵר, לְפֻּם צַעְרָא אַגְרָא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשְׂיָא אֹמֵר,
רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת
אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם

התורה רק על ידי אמונת חכמים, שתאמין לדבריהם. פי הרי הלל למד אותו יום אחד א"ב כסדר, ויום אחד למד אותו א"ב שלא כסדר, שזה תורה שבכתב, ותורה שבעל פה, והצריך להודות לו. ודיקא על ידי זה שזכה לאמונת חכמים, נעשה גם כן גדול בישראל, שהוא בן בג בג, שמוכא ממנו הרבה הלכות, כי ההוא דתנינא (תוספתא בבא קמא, פרק י'): בן בג בג אומר: לא יגנב אדם את שלו

מבית אחרים, שמא יראה כגנב. וכן היה בן בג בג אומר: לא יגנב אדם את שלו מבית הגנב, שמא אף הוא יראה כגנב, אלא משבר את שניו, ומוציא את טליתו מידו. וכן (ירושלמי מעשר שני, פרק א', הלכה ב'): תני בן בג בג אומר: ונתתה הכסף בכל אשר תאנה נפשך, לוקח הוא אדם פרה מפני עורה, וצאן מפני גזתה, ויין מפני קנקנו, והבן למעשה.

כו לפום צערא אגרא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לשמר מאד מאד על הדבור שלו, כי בפרוש גלה לנו רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן רלו): הדבור יש לו פח גדול מאד — לטוב או להפך; בשביל זה צריכים לשמר מאד על הדבור, לא לדבר כל העולה על רוחו, כי אם ידבר מה שאינו צריך, הוא יכול להביא על עצמו דברים רעים, רחמנא לצלן. וזה שאמר התנא: "לפום צערא אגרא", כי הכל תלוי בדבור. וזה "לפום" — לפי הדבור, בן בא לו — או "צערא", שממשיך על עצמו צער, חס ושלום, או "אגרא" — שכר, שממשיך על עצמו טובות. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (מועד קטן יח.): פנחס אחוה דמר שמואל איתרע ביה מלתא על שמואל למישאל טעמא מניה חזנהו לטופרי דהווי נפישן, אמר ליה: אמאי לא שקלת להו. אמר ליה: אי בדידיה הנה מי מזוללת ביה כולי האי הואי (קהלת י, ה): "כשגגה שיצא מלפני השליט", ואיתרע ביה מילתא בשמואל, על פנחס אחוה למישאל טעמא מיניה שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה. אמר ליה: לית לך "ברית כרותה לשפתים", דאמר ר' יוחנן: מנין שברית כרותה לשפתים, שנאמר (בראשית כב, ה): "ויאמר אברהם אל נעריו, שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחנה ונשובה אליכם", ואסתיע מלתא דהדור תרוניהו; רואים מכל זה, שהדבור יש לו פח — הן לטוב והן להפך פי הנה פנחס הפליט דבור רע מפיו, רחמנא לצלן, ונתקיים. ולהפך — אברהם שהפליט מפיו "ונשובה אליכם" — חזר, אף שהלכו שניהם בכונה אחת — לשחט את יצחק. אבל יצן שנפלט מפיו "ונשובה אליכם", הדבור הכריחו לחזר. הרי שלך לפניך, עד כמה צריכים לשמר מאד על הדבור איך מדברים, והבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלקיין". ויש לומר הטעם — למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא יש לומר, כשאדם לומד פרק מפרקי מדות ומדרגות אבות העולם, התנאים הקדושים, מרב התלהבות ותשוקה שנכנסת בו,

הוא לא יעשה כלום, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן מט), שהתלהבות לב בר ישראל — אין סוף להתלהבותו, ועל-ידי זה הוא אינו יכול לעשות שום דבר, לפיכך צמצם הקדוש-ברוך-הוא את לבו, על-ידי שהרבה תורה ומצוות, כי בזה שהאדם לומד תורה, ומכניס את עצמו בתוכה, על-ידי-זה זוכה לצמצום, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן לה), שלמוד פשטי אורייתא זה בחינת שנה,

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואפילו אלו שנחמייצו מיתה צנית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידיים המתים לחיות ולעמוד בגופן וזנפסם חיים נחיים כחמה וכלזנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידיים לחיות אין חזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל

תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה
מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל
תורה ויגדיר:

כל ישראל יש להם חלק לעולם
הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך
כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצור
מטעי מעשה ידי להתפאר.

ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק. פי הוא מצמצם את עצמו מהדבקות, פמוכא על-ידי שמקיים את המצוות במעשה דיקא, על-ידי-זה מצמצם את התלהבות לבו, שלא יתלהב יותר מדאי. ולכן דיקא אחר שלומדים פרק ממדות אבות העולם, שהם התנאים הקדושים, וכדי שלא יתלהב יותר מדאי, גומרים את הפרק עם המשנה הזו, כדי לזכור, אשר "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; הינו על-ידי הרבה תורה ומצוות, זוכה לזכור את לבו, לבב איש הישראלי, שלא יתלהב יתר על המדה, אלא יהיה מצמצם, ועל-ידי-זה דיקא יוכל לקבל את האור אין סוף ברוך הוא המאיר בכל העולם כולו; כי התורה והמצוות הם הצמצומים המצמצמים את האדם, שיזכה להתקיים בזה העולם, ויהב למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז); אף יש לומר, כי הנה פשהאדם מתחיל ללמד מוסרי חכמינו הקדושים, תכף-ומיד בא השטן לבלבלו, כאלו מרב עוונותיו ופשעיו המרבים, אין לו חלק לעולם הבא, ואם בן למה לו להתנגע לחזור בתשובה שלמה, הרי ממילא אין לו תקנה ותקנה? ! כי באמת כל מי שרק רוצה לחזור בתשובה שלמה, עוברות עליו מחשבות כאלו, שבא שטן ומבלבלו ומכניס בו יאוש; לזאת בא התנא לגלות, אשר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", בלי יוצא מן הכלל, ואפלו אם חטא — יחזר בגלגול, שנה מה שמביא ראיה מהפסוק: "נצור מטעי", כאומר שהקדוש-ברוך-הוא נוטע את נשמתו עוד פעם בכרם העולם הזה, הינו שבא בגלגול, אבל לבסוף יש לו תקון, כי אין משג פנה, שהאדם מתנאש מהחיים שלו. ולכן לפני שבאים ללמד פרק ממוסרי האבות, מקדימים את המשנה הזו, לגלות לו, שגם הוא יכול להיות צדיק, וגם הוא יכול לחזור בתשובה, ולבוא לכל המדרגות שבועולם — אם לא יתנאש. וכמו שגלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן מח), שהאדם צריך להיות מוכן, שאפלו לא יהיה לו עולם הבא, אלא גיהנום, חס ושלום, הוא לא יעזב את הקדוש-ברוך-

הוא לא יעשה כלום, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן מט), שהתלהבות לב בר ישראל — אין סוף להתלהבותו, ועל-ידי זה הוא אינו יכול לעשות שום דבר, לפיכך צמצם הקדוש-ברוך-הוא את לבו, על-ידי שהרבה תורה ומצוות, כי בזה שהאדם לומד תורה, ומכניס את עצמו בתוכה, על-ידי-זה זוכה לצמצום, פמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן לה), שלמוד פשטי אורייתא זה בחינת שנה, פי הוא מצמצם את עצמו מהדבקות, פמוכא על-ידי שמקיים את המצוות במעשה דיקא, על-ידי-זה מצמצם את התלהבות לבו, שלא יתלהב יותר מדאי. ולכן דיקא אחר שלומדים פרק ממדות אבות העולם, שהם התנאים הקדושים, וכדי שלא יתלהב יותר מדאי, גומרים את הפרק עם המשנה הזו, כדי לזכור, אשר "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; הינו על-ידי הרבה תורה ומצוות, זוכה לזכור את לבו, לבב איש הישראלי, שלא יתלהב יתר על המדה, אלא יהיה מצמצם, ועל-ידי-זה דיקא יוכל לקבל את האור אין סוף ברוך הוא המאיר בכל העולם כולו; כי התורה והמצוות הם הצמצומים המצמצמים את האדם, שיזכה להתקיים בזה העולם, ויהב למעשה.

פרק ו שנו חכמים בלשון המשנה. כלומר, הוא, ויחזור בתשובה שלמה. מפל שפן מה זרייתא היא וזלסון המשנה היא שנויה, אזל אינה שבפרוש גלה לנו התנא הקדוש, אשר "כל משנה. ומה שנו.

א רבי מאיר אומר וכו'. ולפי שעד עכשיו כל לו להתבלבל מאחרים, ומפל שפן מהשטן שפנומד על ימינו לשטנו, הפרכים משנה, לפיכך הוטרך להודיע שמכאן ואילך זרייתא היא. ומתוך שהללו דברי הגדה הן ומספרות זעמק תלמוד תורה, נהגו לאמרן ציית הכנסת עם שאר פרכים הללו של מסכת אבות: זוכה

פְּרָק ו שְׁנו חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָחָר בָּהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם: א רַבִּי מְאִיר אָמַר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֶה לְדַבְרֵים הַרְבֵּה.

וי"ע ל"ל"; כי לבסוף יש לכלם תקון, ואסור להתיאש בשום פנים ואפן, כי אפלו נדמה לאדם, שאין לו מנוס ותקנה, צריך שיידע, שזהו רק השטן והסטרך אחרים הרוצים לרחק אותו ממנו יתברך, ואסור להתיאש בשום פנים ואפן. וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עח), אשר אין שום יאוש בעולם כלל, והבן למעשה.

פְּרָק ו'

שְׁנו חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָחָר בָּהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והוא יתברך מחיה ומנהיה ומקיים, את כל הבריאה כלה, דרך מלאך מטטרון, שהוא סוד ששה סדרי משנה, ששם מתהפך — פעם טמא ופעם טהור, כשר ופסול, אסור ומת, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט); ולכן כל מה שלמדו חכמינו הקדושים בתורה שבצל פה, שזה כלל ששה סדרי משנה, היה כדי להחיות את כל העולמות, כי מלאך מטטרון ראשו הוא בבריאה וגופו ביצירה ורגליו בעשייה. ולכן כשאדם זוכה ולומד משנה, אזי משנה את כל טבעו, ומעלה את כל העולמות אליו יתברך, כי הוא מיחדם ביחודא שלים. ואמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה ב', סימן א'): אין כל הגליות הללו מתפנסות, אלא בזכות משניות, כי הלומד משנה, הוא מכניע את כל העולמות אליו יתברך, כי הוא מיחדם יתברך מהאצילות, ולכן כל מה ששנו ולמדו החכמים "שנו חכמים בלשון המשנה", כדי להמשיך אור האצילות בתוך הבריאה, היצירה והעשייה, שזה עקר השבח של החכמים, שאינם מפרידים את הג' עולמות מהנאצל העליון, ולכן "ברוך שבחר בהם ובמשנתם", ועל ידי למוד משנה תהיה הגאולה. ולכן משנה גימטריה דו"ד ב"ן יש"י עם הח' אותיות והכולל, והוא יתקן את חטא עץ הדעת טוב ורע, שזה טמא וטהור, כשר ופסול, אסור ומת, ויזכו להכלל בעץ החיים וחי לעולם, שזה סוד שבת — שבייתה מפל וכל, והבן למעשה.

א רבי מאיר אומר, כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם לומד תורה לשם אל עולם, שזה נקרא תורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, שלא נתן להסביר לבני-אדם. ואמר בלשון כלליות "דברים הרבה", כי אין דבר יותר חשוב מלמוד התורה הקדושה, כי התורה הקדושה היא חכמתו יתברך, וכשאדם נכנס בחכמתו יתברך, אין סוף וקץ להשגותיו שישגי, ועל כן תפס לשון כלליות: "זוכה לדברים הרבה", כי התורה מגלה סתרי

נסתרות, פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת, "דְּבָרִים הַרְבֵּה", שְׁלֵא נָתַן לְהַסְבִּיר לְזוּלָתוֹ, אֶלָּא כֹּל אֶחָד כְּפִי יִגִּיעַתוֹ וְטִרְחָתוֹ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְכַמּוּבָא בְּזִהְרָא (וַיֵּרָא קָג:) עַל הַפְּסוּק (מִשְׁלֵי לֵא, כג): "נֹדַע בְּשַׁעְרִים בְּעֵלְהָ", כֹּל חַד לְפָנִים מִה דְּמִשְׁעַר בְּלִבָּהּ. וְעַכְשָׁו הוּא מְדַבֵּר בְּפְרָטִיּוֹת: "וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁכָל הָעוֹלָם כֹּלֹ פְּדָאֵי הוּא לֹ"; כִּי מִי שְׁלֹמֵד תוֹרָה, הוּא מְחַיֶּה אֶת כֹּל הָעוֹלָם כֹּלֹ, וְכַמוֹ שֶׁכְּתוּב (וַיִּמְדָּה לֵג, כה): "אִם לֹא כְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי". "נִקְרָא רַע, אֹהֵב", כִּי מִי שְׁלֹמֵד תוֹרָה, וְכֵן הוּא מְעוֹרֵר אֶת אֲחֵרִים לְלַמֵּד

לדברים הרבה. להיות נדיק ומסיד כדלקמן. [נ"א מנות הרבה חלו בשצילו הווא]: כדאי הוא לו. כל שנזכר בשצילו. וכן הוא אומר (קהלת יב) כי זה כל האדם: נקרא רע. (תהילים קלט) ולי מה יקרו רעין אל: אהוב. (שם קכב) ישליו אהובין. ואומר (שם קיט) שלום רצ לאהובי תורתך. [נ"א, להנחיל אהובי יש]: אהב את המקום. שעושה מאהבה: אהב את הבריות. שמקרבן ומלמדן וגומלן טוב: ומלבשתו. המורה: ומכשרתו להיות צדיק. הולך בתומו ואינו עושה עולה, אלא מנדיק דרכיו צקו ובהכרעת משפט: חסיד. עושה לפניו משורת

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׁכָל הָעוֹלָם כֹּלֹ פְּדָאֵי הוּא לֹ. נִקְרָא רַע, אֹהֵב, אֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמַּח אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמְלַבֵּשְׁתוֹ עֲנִיָּה וַיִּרְאֶה, וּמְכַשְׁרֵתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק חָסִיד יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָן, וּמְרַחֲקֵתוֹ מִן הַחֲטָא, וּמְקַרְבֵּתוֹ לְיַדֵּי זְכוּת, וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ יַעֲזֶה וְתוֹשִׁיָּה

תורה, זהו החבר האמתי, כי מי שיחזק אותך, אהובי, בני, שתלמד תורה, תדע שהוא החבר הכי טוב שלך. "אהב את המקום"; אין עוד יותר חשוב אצלו יתברך כמי שלומד תורה. ולכן כל מי שלומד תורה, לשם אל עולם, בזה הוא מגלה שהוא אוהב את המקום ברוך הוא, שמו יתעלה וישתבח, והקדוש-ברוך-הוא מתפאר אתו בכל העולמות. "אהב את הבריות"; מי שלומד את התורה לשם אל עולם, הוא אוהב את כל בריה בעולם, ונזהר מאד לא להזיקו, כי הוא יודע שהוא נברא ממנו יתברך. "משמח את המקום"; אין עוד שמחה לפניו יתברך, כמי שעוסק בתורה לשמה, שהוא גורם שמחה בכל העולמות כלם. "משמח את הבריות"; מי שלומד תורה לשמה לשם אל עולם, הוא תמיד שמח, ומשמח את כל בר ישראל, כי הלומד תורה נדבק באין סוף ברוך הוא, ואצלו יתברך, כתיב (דברי הימים א', טז, כז): "עז וחדנה במקומו", ומי ששמח, משמח גם את אחרים. "ומלבשתו ענייה", כי הלומד תורה לשמה, נכלל באין סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה הוא נעשה בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, עד שהוא נעשה ענו אמתי. "ויראה" — מי שלומד תורה לשמה, זוכה לירא את השם הנכבד והנורא. כי התורה הקדושה מחודרת בו יראה אמיתית לפחד רק ממנו יתברך ולא משום בריה שבעולם. "ומכשרתו להיות צדיק"; כי הלומד תורה לשמה — נזדבף, עד שיהיה צדיק גדול מאד. "חסיד ישר ונאמן"; כי התורה מוליכה את האדם בדרך הנכונה, עד שהוא הולך עם כל אחד ואחד לפניו משורת הדין, ונוהג עם כל אחד בישורת ובנאמנות. "ומרחקתו מן החטא"; מי שלומד תורה לשמה, רואה את גדל העון של חטא ופשע, ולכן התורה "מרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות"; מי שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, התורה בעצמה מגנת עליו ומלמדת עליו זכות. "ונהנים ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה"; כי הלומד תורה לשמה, הוא יכול לתת עצה לכל אחד, כי למוד

הדין: ישר. עושה יושר ועדיף מזדיק: ונהנין ממנו
 עצה ותושיה, שנאמר לי עצה ותושיה. ללעיל
 מהאי קרא כתיב ה' קנני ראשית דרכו, וסמין ליה, לי
 ענה ותושיה, כלומר ענה וגבורה וזינה אני ללומדי,
 להיות לבני אדם לעזר.

תושיה, לומדי"ר זלע"ו. ענין
 גאווה וגדולה. [נ"א ונהנין
 ממנו, בני אדם נהנים ללמוד
 ממנו ענה ותושיה, שנאמר לי
 ענה וגו', כך משבחם התורה
 בעממה שלי הענה והתושיה
 והגבורה, וכתיב אני זינה,
 שכל המדות הללו יש לי
 זלומדי]: ונותנין לו
 [מלכות וממשלה] וחקור
 דין. שעומק הדין פתוח
 לפניו: ומגלין לו רזי

בִּינָה וְגְבוּרָה, שְׁנֵאָמַר (מְשָׁלִי
ח): לִי עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בִּינָה
לִי גְבוּרָה, וְנוֹתַנְתָּ לּוֹ מַלְכוּת
וּמְשָׁלָה וְחֻקּוֹר הַדִּין, וּמַגְלִין
לוֹ רְזֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲנֵן
הַמְתַּגְּבֵר וְכִנְהָר שְׂאִינוּ פּוֹסֵק,
וְהוּי צְנוּעַ וְאַרְךְ רוּחַ וּמוֹחֵל
עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמַגְדִּילָתוֹ
וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

תורה לשמה, זוכה
 למלכות וממשלה, וכלם
 מכבדים אותו. "וְחֻקּוֹר
 הַדִּין", שזוכה לחקר אחר
 הדין ומוציא הלכה
 בתורה. "וּמַגְלִים לוֹ רְזֵי
 תורה"; מי שלומד תורה
 לשמה, לשם אל עולם,
 נפתחים לו מעינות
 החכמה, עד שזוכה
 להיות דבוק בחי החיים
 בו יתברך, עד שנתגלים
 לו נסתרות ופלאי פלאות.

"וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲנֵן הַמְתַּגְּבֵר וְכִנְהָר שְׂאִינוּ פּוֹסֵק";
 מי שלומד תורה לשמה לשם אל עולם, על-
 ידי-זה הוא תמיד מחדש חדושים חדשים, כי
 כמו שהוא יתברך אין סוף, ובכל רגע מחדש
 את כל העולמות, כך הדבוק בתורה הקדושה,
 זוכה תמיד להיות "כְּמַעֲנֵן הַמְתַּגְּבֵר", ואינו

תורה. מן השמים: הכי גרסינן, והוי צנוע וארך
 רוח. הוי צנוע וארך רפס. מתוך עסק התורה יהא
 קשה לכעוס, דכל הכועס אפילו תורתו כמשה רבינו
 עליו השלום משתכחם הימנו: מוחל על עלבונו.
 מעביר על מדותיו מרוז ענוה:

מחדושי תורה, לחדש בכל פעם חדושים חדשים. "וְהוּי צְנוּעַ וְאַרְךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל
 עֲלֻבוֹנוֹ"; מי שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, הוא אוהב את הצניעות, ולא רוצה את
 הפרסום, ומאריך אפו על כל מה שעובר עליו, ומוחל על כל אלו שהם אורכים עליו, כי מי
 שנוקלל באין סוף ברוך הוא, ויש לו אמונה אמתית, אמונה ברוכה מזככת בו יתברך, על-ידי-זה
 מאריך אף על כל אשר קורה עמו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קנה).
 "וּמַגְדִּילָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים"; כי מי שזוכה ללמד תורה לשמה, לשם אל עולם, זוכה
 להתעלות בתכלית העליה. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! ותקח את עצמך בידך, ותתחיל
 ללמד תורה לשם אל עולם, ואז תזכה לדברים הרבה, שלא יכולים אפלו להסביר בשכל אנושי,
 כי על דבר זה נאמר (משלי כה): "כְּבוֹד אֱלֹקִים הַסֵּתֵר דְּבָר", שכל אלו הזוכים ללמד תורה לשמה,
 זוכים לסתרי נסתרות, אשר אי אפשר אפלו לגלות. ומלבד זאת זוכים לכל הטוב שגלה התנא,
 אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם, ולומד תורה בכל יום לשמה, לשם אל עולם, כי
 כל העולם כלו תלוי באדם שלומד תורה, אשרי לו בזה, ואשרי לו בבא, והבן למעשה.

ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת כ מעלכונה של תורה. מעלזון שעולזין את המורה
 קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמִכְרֹזֵת וְאוֹמֶרֶת: שהיא עלוזה על שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה. כמו
 אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מְעַלְבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה, שֶׁכָּל (בראשית לז) ויגער זו אציו, מתרגמין ונזף ציה
 מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נְזוּף: צָרִיף אצוהי. [נ"א, נזיפת חכמים מנודה]: נזם

ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בַּת קוֹל שְׂתַדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר
 יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמִכְרֹזֵת: אוֹי לָהֶן לְבָרִיּוֹת מֵאֲזוּ שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 מְעַלְבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה, שֶׁכָּל מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, נִתְּנָה אֶת הַתּוֹרָה לְעַמּוֹ
 יוֹצֵאת כָּל יוֹם בַּת יִשְׂרָאֵל, יוֹצֵאת כָּל יוֹם בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאוֹמֶרֶת:

"אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מְעַלְבוֹנָה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁכָּל מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נְזוּף", מְחַרֵּם וּמְגַדֵּה
 הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהִיא מְטַבֵּעַת בְּתוֹךְ הָעוֹלָם, כִּי
 דוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר, זֶה אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְזֹאת רֹאִים, עַל-יְדֵי שִׁחְלָקֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
 מְלַבְּשִׁים בְּדוֹמָם, בְּאֲשֶׁר יֵשׁ הִלְכוֹת הַשִּׁיכוֹת בָּנָה, כְּגוֹן: "הַחוֹפֵר בּוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים" וְכוּ',
 "וְעֵשִׂית מַעֲקָה לַגִּגַּד" וְכוּ', וּבְצוֹמֵחַ, בְּאֲשֶׁר יֵשׁ בּוֹ הִלְכוֹת: "לֹא תִזְרַע כְּלָאִים" וְכוּ', וּשְׂבִיעִית
 וְכוּ', בַּחַי יֵשׁ הִלְכוֹת, כְּגוֹן: "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׂוֹר וְחִמּוֹר" וְכוּ', וְאִיזָה בְּעַל חַיִּים מִתָּר לֶאֱכֹל וְאִיזָה
 אֲסוּר לֶאֱכֹל וְכוּ', בְּמְדַבֵּר יֵשׁ הִלְכוֹת, שְׂאֲסוּר לְגַנֵּב וְלְרַצֵּחַ וְכוּ'; לְמַדִּים מִכָּאן, שֶׁכָּכֵל פְּרִטֵי
 הַבְּרִיאָה, נִמְצָא גְלוּי אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, הַמְּחִיָּה וּמְהִיָּה וּמְקַיֵּם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, כִּי הֵרִי יֵשׁ תּוֹרָה
 בְּכָל פְּרִט מִפְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא אֲחֻדוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַל-כֵּן כְּשֶׁאֲדָם זוֹכֵה לְלַמֵּד תּוֹרָה,
 הוּא מְחִיָּה וּמְקַיֵּם אֶת הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְזוֹכֵה לֵהִיּוֹת בֶּן חוֹרִין, וּמְתַעֲלָה בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה. וְלִהְפֹּךְ —
 מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הוּא מְחַרֵּם וּמְגַדֵּה מִכָּל הָעוֹלָמוֹת, וְנִעֲשֶׂה עֶבֶד לְעַבְדִּים, וְנוֹפֵל יְרִידָה
 אַחֵר נְפִילָה. וְלִכֵּן רָאָה, אֱהוּבִי, בְּנִי! לְקַחַת אֶת עֲצָמָךְ בְּיַדְךָ, וְתִלְמַד בְּכָל יוֹם הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
 בְּהַתְמַדָּה רַבָּה וּבְתַשׁוּקָה גְדוֹלָה כְּסֻדְרָן דִּיקָא, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (שיחות-הַר"ן, סִימָן עו), שְׂאֲמַר,
 שֶׁבְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה צָרִיכִים לְדַבֵּר הַרְבֵּה, הֵינּוּ שֶׁתַּתְּחִיל לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם מִקְרָא, מְשָׁנָה,
 גְּמָרָא, מְדַרְשׁ, הִלְכָה, וְאֲגָדָה, וְתִלְמַד כְּסֻדְרָן דִּיקָא, פָּרָק אַחֵר פָּרָק, דָּף אַחֵר דָּף, סִימָן אַחֵר סִימָן,
 הִלְכָה אַחֵר הִלְכָה, עַד שֶׁתּוֹפֵה לְסִימָן, וְתַתְּחִיל עוֹד פַּעַם, כִּי הָעֵקֶר בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה הוּא
 אֲמִירָה, וּכְמֵאֲמָרָם ז"ל (עבודת זרה י"ט): אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חֲמָא, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲפָצָיו, שְׂנֵאָמַר (תהלים א, ב): "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוּ", אָמַר רַבָּא:
 לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה בְּמִקּוֹם שֶׁלְבוֹ חֲפִץ, שְׂנֵאָמַר (שם): "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוּ", וְאָמַר רַבָּא
 בְּתַחֲלָה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלִבְסוּף נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ, שְׂנֵאָמַר (שם) "בְּתוֹרַת
 הַשֵּׁם חֲפָצוּ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה", וְאָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה וְאַחֲרֵי-כֵן יִהְיֶה,
 שְׂנֵאָמַר (שם): "בְּתוֹרַת ה'", וְהִדְר "וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה", וְאָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם לִיגְרִים אִינִישׁ, וְאָף עַל
 גַּב דְּמִשְׁכַּח וְאָף עַל גַּב דְּלֹא יָדַע מֵאֵי קָאֲמַר, שְׂנֵאָמַר (תהלים קיט, כ): "גְּרָסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה", גְּרָסָה
 כְּתִיב וְלֹא כְּתִיב טְחָנָה, כִּי בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה לֹא צָרִיכִים רַק אֶת הַדְּבֹר, כִּי אִם בְּנִי-אָדָם
 הָיוּ לוֹמְדִים סֹדֵר דְּרָף הַלַּמּוּד שֶׁל רַבְּנּוּ ז"ל, שֶׁהִזְהִירָנוּ לְלַמֵּד הַרְבֵּה מְאֹד, וְלֹא לְדַקְדָּק יוֹתֵר מִדְּאֵי
 בְּלַמּוּד, הָיוּ יְכוּלִים לְהִסְפִּיק לְסִימָן אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה פְּמָה וְכַמָּה פְּעָמִים, וְיִתְגַּלוּ לוֹ רְזֵי דְרִזְזִין
 אֲשֶׁר לֹא נִתְגַּלָּה לוֹ עַד עַכְשָׁו. וְלִכֵּן רָאָה, אֱהוּבִי, בְּנִי! לְהִטּוֹת אֶזְרָן קְשֻׁבָת אֶל הַבַּת קוֹל הַיּוֹצֵאת
 מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁמְבַקֶּשֶׁת וּמְתַחַנְנַת, שִׁילְמָדוֹ תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, שְׂאֲזוֹ תּוֹפֵה לֵהִיּוֹת בֶּן חוֹרִין אֲמַתִּי,

זהב באף חזיר. שאינו משמרו אלא הולך ונוצר
 באשפה וממאִים. כן תלמיד חכם שחסר מטעמים של
 תורה, הוא מאוס כמנודה הזה. [נ"א, אשה יפה וסרת
 טעם, כלומר מכנה הצריות כלשון נקבה, אשה יפה
 שהוא סר דצריו מטעמים של
 תורה דומה לנוס של זהב
 שנתון בחוטמו של חזיר, שזני
 אדם גדלים ממנו, אלמא
 כמנודה קרי ליה קרא]:
 שאין לך בן חורין. לפי
 שזני אדם מכזדין ומשמטין
 לפניו. ומי שאינו עוסק בה
 מתרחקין ממנו אלמא כמנודה
 הוא: וממתנה נחליאל.
 למעלה מן הפסוק הזה כתיב
 וממדבר מתנה וממתנה
 נחליאל (עירובין נד: נדרים
 נה.), כיון שניתנה להם תורה
 במתנה נחלו אל, כלומר
 הציאם בחלקו, וכיון שחלקו
 אל, עולים לגדולה, שנאמר
 ומנחליאל במות: ג או דבר
 אחד. של טעם. דסמין להאי
 קרא דואמה אנוש כערכי,
 סמין אידן קרא, אשר יחדו
 נמתיק סוד. לפי שמנאו
 אחימופל לדוד שהיה יושב

נְקָרָא נְזוּף, שְׁנֵאמַר (שם יא):
נְזוּם זֶהב בְּאֵף חֲזִיר, אִשָּׁה
יָפָה וְסָרְת טַעַם. וְאוֹמַר (שמות
לב): וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים
הַזֶּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים
הוּא חֲרוּת עַל הַלְּחַת, אֵל
תִּקְרָא חֲרוּת אֲלָא חֲרוּת,
שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֲלָא מִי
שְׁעוּסָק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל
מִי שְׁעוּסָק בְּתוֹרָה תְּדִיר, הֲרִי
זֶה מִתְעַלֶּה, שְׁנֵאמַר (במדבר
כא): וּמִמַּתְנָה נִחְלִיאֵל,
וּמִנְחִלִיאֵל בָּמוֹת: ג הַלּוֹמֵד
מִחֲבֵרוֹ פָּרָק אֶחָד, או הִלְכָה
אֶחָת, או פְּסוּק אֶחָד, או
דְּבַר אֶחָד, או אֶפְלוֹ אוֹת
אֶחָת, צְרִיף לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד:
צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׂרַבְנוּ י"ל
גִּילָה לְנוֹ (לקוטי-מוֹהַר"ן,
חֶלֶק ב', סִימָן ז'), אֲשֶׁר כָּל
אָדָם יְכוּל לְהַעֲמִיד
תְּלַמִּידִים, פִּי כְּשֵׁשְׁנַיִם
מְדַבְּרִים יַחַד מִירְאֵת
שָׁמַיִם, אֲזִי כְּשֶׁאֶחָד מֵאִיר
לְחֲבֵרוֹ בְּאִיזָה דְּבַר,
נִחְשָׁב חֲבֵרוֹ אֲצִלוֹ
בְּבַחֲנֵינַת תְּלַמִּיד, וְלִפְעָמַיִם
נַעֲשֶׂה לְהַפָּךְ, הֵינּוּ
כְּשֶׁאֶחָד כֶּף הוּא מְקַבֵּל
מִחֲבֵרוֹ אִיזָה דְּבַר, אֲזִי
נַעֲשֶׂה הוּא בְּבַחֲנֵינַת
תְּלַמִּיד לְגַבֵּי חֲבֵרוֹ. וְצְרִיף
כָּל אָדָם לְהַזְהִיר וּלְהַשְׁתַּדֵּל
לְעֵסֵק בְּזֶה, פִּי (ישעיה מה,
יח): "לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה

ג הַלּוֹמֵד מִחֲבֵרוֹ פָּרָק
 אֶחָד, או הִלְכָה אֶחָת,
 או פְּסוּק אֶחָד, או דְּבַר
 אֶחָד, או אֶפְלוֹ אוֹת
 אֶחָת, צְרִיף לְנַהֵג בּוֹ
 כְּבוֹד: צְרִיף שְׂתַדַּע,
 אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׂרַבְנוּ י"ל
 גִּילָה לְנוֹ (לקוטי-מוֹהַר"ן,
 חֶלֶק ב', סִימָן ז'), אֲשֶׁר כָּל
 אָדָם יְכוּל לְהַעֲמִיד
 תְּלַמִּידִים, פִּי כְּשֵׁשְׁנַיִם
 מְדַבְּרִים יַחַד מִירְאֵת
 שָׁמַיִם, אֲזִי כְּשֶׁאֶחָד מֵאִיר
 לְחֲבֵרוֹ בְּאִיזָה דְּבַר,
 נִחְשָׁב חֲבֵרוֹ אֲצִלוֹ
 בְּבַחֲנֵינַת תְּלַמִּיד, וְלִפְעָמַיִם
 נַעֲשֶׂה לְהַפָּךְ, הֵינּוּ
 כְּשֶׁאֶחָד כֶּף הוּא מְקַבֵּל
 מִחֲבֵרוֹ אִיזָה דְּבַר, אֲזִי
 נַעֲשֶׂה הוּא בְּבַחֲנֵינַת
 תְּלַמִּיד לְגַבֵּי חֲבֵרוֹ. וְצְרִיף
 כָּל אָדָם לְהַזְהִיר וּלְהַשְׁתַּדֵּל
 לְעֵסֵק בְּזֶה, פִּי (ישעיה מה,
 יח): "לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה

לְשִׁבַת יְצִרָה"; וְצְרִיף כָּל אֶחָד לְעֵסֵק בִּישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, שִׁיְהִיָּה הָעוֹלָם מְמַלָּא מִבְּנֵי-אָדָם, כְּמוֹ
 שְׁכַתוֹב (בְּרֵאשִׁית א, כח): "וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ", כִּי זֶה עֵקֶר יְשׁוּב הָעוֹלָם, כְּשֶׁהָעוֹלָם מְמַלָּא מִבְּנֵי-אָדָם,
 הֵינּוּ מִבְּנֵי דְעָה, פִּי מִי שְׂאִין בּוֹ דְעַת אֵינּוּ אָדָם כָּלֵל, כִּי עֵקֶר שֵׁם אָדָם שֶׁיֵּךְ לְבַר דְעַת, שֶׁהוּא
 הַחֲדִיר בְּעֵצְמוֹ אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁזֶה אֲדָם מְלִשׁוֹן אֲדָמָה לְעֵלְיוֹן, וְאֵת זֶה צְרִיף כָּל אֶחָד
 לְהַחֲדִיר בְּזוּלָתוֹ. וְלִכְן כָּל מִי שְׁלוֹמֵד אֵיזוֹ הִנְהַגָּה טוֹבָה, או אֵיזוֹ מִדָּה טוֹבָה מֵהַזוּלָת, הוּא צְרִיף
 לְכַבְּדוֹ וּלְיַקְרֹו וּלְחַבְּבוֹ עַד מְאֹד, כִּי הוּא נַעֲשֶׂה בְּחֵינַת רַבּוֹ. וְלִכְן צְרִיף כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּד זֶה
 אֵת זֶה, פִּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְקַבֵּל מִחֲבֵרוֹ, כְּמוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ י"ל (לקוטי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן לד),
 שְׁלֵכֵל אֶחָד יֵשׁ אֵת הִנְקָדָה שְׁלוֹ, וְצְרִיכִים לְקַבֵּל אֵת כָּל הִנְקָדוֹת, בְּבַחֲנֵינַת יוֹמְקַבְּלִין דִּין מִן דִּין,
 וְכָל אֶחָד נַעֲשֶׂה רַב לְגַבֵּי חֲבֵרוֹ, וְאֶפְלוֹ שְׁלֵא לְמַד מִחֲבֵרוֹ אֲלָא פָּרָק אֶחָד, וְהִלְכָה אֶחָת, או פְּסוּק

אָחַד, או דבור אָחַד, וְאָפְלוּ אוֹת אָחַת, כְּבָר צָרִיךְ לְנַהֵג בּוֹ כְבוֹד, כִּי לֹא־שָׁקֵבֵל מִחֲבֵרוֹ, מִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזָה חֶשֶׁף הִזָּה נִמְצָא. וְלִכְּנֹן צָרִיכִים לְכַבֵּד אָחַד אֶת הַשְּׁנַי, כִּי כָּל־נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל

שָׁפָן מְצִינּוּ בְּדוֹד מֶלֶךְ

יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתָפֶל

אֶלֶּא שְׁנַי דְּבָרִים בְּלָבָד, קָרְאוּ

רַבּוֹ אֱלוֹפּוֹ וּמִיִּדְעוּ, שֶׁנֶּאֱמַר

(תְּהִלִּים נה): וְאַתָּה אֲנוֹשׁ כְּעַרְפִּי

אֱלוֹפִי וּמִיִּדְעִי. וְהִלֵּא דְּבָרִים

קָל וְחִמֵּר. וַיְמַה דְּוֹד מֶלֶךְ

יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתָפֶל

אֶלֶּא שְׁנַי דְּבָרִים בְּלָבָד, קָרְאוּ

רַבּוֹ אֱלוֹפּוֹ וּמִיִּדְעוּ. הַלּוֹמֵד

מִחֲבֵרוֹ פָּרֶק אָחַד, אוֹ הִלְכָה

אָחַת, אוֹ פָּסוּק אָחַד, אוֹ

דְּבוּר אָחַת, אוֹ אָפְלוּ אוֹת

אָחַת, עַל אֲחַת פֶּמָּה וְכַמָּה

שְׁצָרִיךְ לְנַהֵג בּוֹ כְבוֹד. וְאִין

כְּבוֹד אֶלֶּא תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר

(מִשְׁלֵי ג): כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ,

(שָׁם כח): וְתַמִּימִים יִנְחָלוּ טוֹב.

יחידי ועוסק צמורה, אמר לו למה אתה לומד יחידי (ועיין ברכות ג:), והלא כבר נאמר (ירמיה ג) חרצ אל הצדים ונאלו [חרצ על תלמידי חכמים שיושזין צד צד ועוסקין צמורה וכו']]. שוב פעם אחרת מאלו שהיה נכנס לצית מדרשו צקומה זקופה, אמר לו, והלא כבר נאמר (ויקרא יט) ומקדשי תיראו, שצריך לו לאדם להיכנס שם צמורה כדי שמהא אימת שמים עליו, וכן הוא אומר (תהלים נה) צצית אלהים נהלך צרגש, לשון אימה ופחד. ויש אומרים [שהיה נכנס לצית המדרש יחידי, ואמר לו צצית אלהים נהלך צרגש כתיב, שחייב אדם ליכנס שם צקצון עם], לפי שנאמר צרצ עם הדרת מלך. [ורגש הוא לשון אסיפה, כמו למה רגשו גויים]: ואתה אנוש כערכי. חסוד שלי, כמו מיודעי. חכס חכמים וידועים: ומה דוד מלך ישראל. עשאו לאחיתופל שהיה רשע ולא היה ראוי לכך, רצ ואלוף צשציל שני דצרים. אדם הדיוט הלמד מחצירו שאינו רשע, על אחת כמה וכמה:

הם ערכים זה בזה, כמאמרם ז"ל (סנהדרין כז): על הפסוק (ויקרא כו, לו): "וכשלו איש באחיו", איש בעון אחיו, מלמד שכלן ערכים זה בזה. ואמרו (מדרש ילמדנו) על הפסוק (ויקרא ה, א): "ונפש פי תחטא". למה אינו אומר נפשות כי יחטאו? שכל ישראל נקראו נפש אחת, שנאמר (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים", ואם חטא אחד מהם כלם ערכים זה בזה. למה הדבר דומה? לבני-אדם שהיו באין בספינה, נטל אחד מקדם, והתחיל קודח תחתיו. אומרים לו: שוטה, אתה קודח תחתך, והמים נכנסין וכלן אבודין, כך נפש פי תחטא, ואז כלם סובלים;

ולכן צריכים לכבד אחד את השני. ומקשים: מה זה אפלו אות אחת, מה יכולים כבר ללמד על-ידי אות אחת? אל לא מצינו הרבה דרשות שדרשו חכמינו הקדושים על-ידי שהוסיפו אות אחת, כגון (ויקרא א, ב): "ומן הצאן", להוציא את הנוגח שהמית, וכן הוא (בבא מציעא פז): אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב חסדיא: פת קטנית תנן, או פת וקטנית תנן? אמר ליה

ואין כבוד אלא תורה. כלומר, אלא לתורה. ולא חצריך לנהוג צו קאי. והכי קאמר, אין כבוד צא לו לאדם אלא על עסיק תורה: כבוד חכמים ינחלו. ולמה הן נוחלין כבוד, צשציל שהן לומדין את התורה ויורשין אותה כנחלה. [ואין טוב אלא תורה. נ"א, ואין כבוד אלא תורה כלומר, אין כבוד זה שאנו עושין ומצריכין לאדם לנהוג צו כבוד, אלא צרצו שלימד לו תורה. אצל לימדו אומנות אחרת כגון שוליא דנגרי,

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב חסדיא: פת קטנית תנן, או פת וקטנית תנן? אמר ליה

לא: כבוד חכמים ינחלו. ראויים חכמים להנחיל
 כבוד]. ואיזה חכמים, תמימים הנוחלים טובו דהיינו
 תורה. אבל חכמים זשאר אומניות, לא: ד פת במלח
 תאכל. לא על העשיר הוא אומר שיעמוד נחיי לעה,

כדי ללמוד תורה. אלא הכי
 קאמר, אפילו אין לאדם אלא
 פת זמלח וכו', ואין לו כר
 וכסת לישן אלא על הארץ, אל
 ימנע מלעסוק זנה. דסופו
 ללמוד אותה מעושר:
 במשורה. מדה קטנה:

וְאִין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנֵאמַר

(שם ד): פִּי לָקַח טוֹב גַּתִּי

לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ: ד פֶּךָ

הִיא דִּרְפָּה שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת

בְּמִלַּח תֹּאכַל, וּמִים בְּמִשׁוּרָה

תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן,

וְחַיֵּי צַעַר תַּחֲיֶה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל. וְאִם אַתָּה

עוֹשֶׂה כֵּן (תְּהִלִּים קכח): אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אֲשֶׁרֶיךָ

בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא:

איברים ופדרים שלא
 נתעבלו מבפערב מנא
 ליה? נפקא ליה מואש,
 ורבנן וא"ו לא דרשי, עין
 שם. וכן הוא (בראשית רבה,
 פרשה ס', סימן ח'): אמר רב
 אחא, יפה שיחתן של
 עבדי בתי אבות מתורתן
 של בנים, פרשתו של
 אליעזר שנים ושלשה
 דפים הוא אומרה ושונה,
 ושרץ מגופי תורה ואין
 דמו מטמא כבשרו אלא

מרבוי המקרא, רבי שמעון בר יוחאי אומר טמא הטמא, רבי אליעזר בן יוסי אומר זה וזה;
 רואים שנפקא מנה באות אחת, כי עם אות אחת יכולים כבר ללמד הרבה דברים, ולכן אם שמעת
 דרש אחד מחברך, שהוסיף לך אות אחת, בזה כבר נשתנה כל הדרש, והגרי למדת ממנו הרבה
 מאד. ולכן צריכים לכבד את כל אחד ואחד, כי כל אחד לומד מהשני, והבן למעשה.

ד פך היא דרפה של תורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר החיים בזה העולם קשים ומרים
 מאד, פי עובר על כל אחד ואחד משפרים וגלים, ואין בן אדם שלא יעברו עליו אילו צרות
 ויסורים, ואפלו העשירים הגדולים ביותר, שיש להם כסף מזמן, סובלים פחדים ויסורים קשים
 ומרים, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט), אשר אין שום עולם הזה כלל, כי
 הנראה שכאן הגיהנום, מפל מה שעובר על בני אדם, וכמו שאמר שלמה המלך (קהלת ב, כג):
 "כי כל ימיו מכאבים וכעס וגו', וכתיב (איוב ה, ז): "אדם לעמל יולד", (שם יד, א): "קצר ימים
 ושבע רגז"; ולכן אם האדם רוצה לקבל על עצמו על תורה, עליו לדעת, אשר אי אפשר ללמד
 תורה רק כשהוא בתענוגים, אלא אפלו תעבר עליו עניות ונדחקות, מרירות והרפתקאות, לא יעזב
 את התורה הקדושה, אז דיקא יזכה ללמד את התורה הקדושה, ויהיה לו טוב בעולם הזה ובעולם
 הבא, שזה מה שאמר התנא הקדוש: "כך היא דרפה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה
 תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן (תהלים קכח, ב)
 'אשריך טוב לך'; אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא"; הינו אפלו בעת צרתך ונדחקותך,
 שאין לך אלא פת במלח ומים במשורה, ואין לך מטח לישן, ואתה חי חיים מלאי צרות, עם כל
 זאת אתה מקבל על עצמך על תורה, ולומד בהתמדה ובתשוקה רבה, אזי "אשריך וטוב לך,
 אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא". ומובא בדברי מוהר"ן ז"ל (לקוטי הלכות, פלי בהמה,
 הלכה ד', אות ד'): כשאדם בצרה, חס ושלום, אזי הוא בסכנה גדולה גם בענין כשרותו ויהדותו;

כי לפעמים נתעקם הלב מאד, על-ידי הצרות והיסורין, עד שמהרהר, חס ושלום, אחר השם יתברך, בבחינת (משלי יט, ג): "אולת אדם תסלף דרכו, ועל הונ"ה יזעף לבו"; כי בזה העולם יש לאדם בחירה תמיד, וכל מה ששולח עליו השם יתברך — בין טוב ובין להפך, הוא במשקל ובנסיון. וכמו שכשהשם יתברך שולח לאדם טובות: בנים ונעשירות וכל טוב, יש מי שמפיר חסדי השם יתברך וטובו עליו על-ידי זה, ומתעורר להתקרב אליו בתשובה, ובתפלה, ובצדקה, ובמעשים טובים, ומתמיד בלמוד התורה הקדושה ובקיום המצוות בשמחה עצומה. אף יש, חס ושלום, להיפך, שנעשה בבחינת (דברים לב, טו): "וישמן ישרון ויבעט, שמנת עבית כשית, ויטש אלוה עשהו" וגו', כמו-כן להפך, כשהשם יתברך מנסה ומיסר את האדם ביסורין ובצרות, חס ושלום, ובנדאי פונתו יתברך היא הפל רק לטובה, כדי שיזכר על-ידי זה לשוב אליו יתברך, כמו שכתוב (איוב לו, י): "ויאמר כי ישובין מאנן" וגו', וכן אמרו (ברכות ה): כל שהקדוש-ברוך-הוא חפץ בו — מדכאו ביסורים; ואם קבלם יראה זרע יאריך ימים. אבל מחמת גדל כח הבחירה, יש לפעמים שאדרבה, על-ידי הצרות, חס ושלום, נתעקם לבו ביותר מהשם יתברך. ועל-כן נאמר ברחשעים (משלי כט, ט): "איש חכם נשפט את איש אויל, ורגז ושחק ואין נחת", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (איכה רבה פתיחתא, סימן יד): אמר רבי סימון, כל מי שהוא דן את טפש, הוא עצמו נדון, הדא הוא דכתיב: "חכם נשפט", שפט אין כתיב אלא נשפט. אבל בצדיקים נאמר (תהלים נו, יא): "באלקים אהלל דבר בתנו"ה אהלל דבר". ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן קצה) מארעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא, והוא תמיד נותן תודה והודאה להקדוש-ברוך-הוא; כי בכל דבר ובכל ענין

והנהגה שהשם יתברך מתנהג עם האדם ומסבב עמו בכל עת, יש בו בחינת (הושע יד, י): "צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם", כי לפעמים על-ידי עצם היסורים והמניעות נופל האדם למחין דקטנות, כאלו נאטם לבו כל-כף, עד שקשה לו אז מאד להתקרב אליו יתברך, ואפלו לפתח פיו לפרש שיחתו ויצערו לפני השם יתברך באמת, גם-כן קשה וכבד עליו מאד. על-כן צריכין להזהר מאד בעצה הזאת, להסתפל היטב על כל הטובות והחסדים הנפלאים שעשה השם יתברך עמו מעודו, עד שיחפש וימצא שגם בעצם הצרה הזאת שהוא בה עתה, יש בה גם-כן כמה וכמה הרחבות, עד שפאשר יסתכל ויתבונן היטב, יוכל להיות שיהפך תקף מרירות הצרה בעצמה גם-כן להרחבה. וכמו שמצינו אצל דוד המלך, עליו השלום (תהלים ג, א): "בברחו מפני אכשלום בנו", שהיתה צרה גדולה ומרה מאד; כי באמת לא שכית כלל ענין כזה, שבנו היוצא מחלציו ירדף אחר אביו ברדיפות כאלו, והבעל-דבר התגרה אז בדוד מאד, ורצה להפילו בדעתו, עד שנאמר אז (שמואל-ב' טו, לב): "ויהי דוד בא עד הראש", ודרשו חכמינו הקדושים (סנהדרין קז): בקש דוד לעבד עבודה זרה. ודוד המלך, עליו השלום, אף-על-פי שזו היתה דרכו מעולם לפרש שיחתו ויצערו בכל עת לפני השם יתברך, שמזה נתיסד כל ספר תהלים, אף-על-פי-כן מחמת תקף מרירות הצרה וחלישות הדעת שהתגבר עליו אז, על-כן לא היה יכול אפלו לפתח פיו לצעק אליו יתברך, עד שהאיר השם יתברך את עיניו, על-ידי הדרך הנפלא הזו, שמצא הרחבה בתוך הצרה בעצמה, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן קצה) על הפסוק (תהלים ד, ב): "בצר הרחבת לי"; הינו שבתוך תקף הצרות גם שם מצא הרחבות, על-ידי זה נצל, עד שהפך את תקף מרירות הצרה בעצמה, שהוא נרדף כל-כף מבנו, גם זה

ה אל תבקש גדולה. לרדוף אחר הסררה: ואל תחמוד כבוד. להמכזב צמורתך. שמתוך כך אמה נראה כמי שעושה שלא לשמה: ששלחנך גדול משלחנם. הוא סכר שמקבל על למודה של תורה:

(נ"א), יותר מלמודך. יותר ממה שלמדת, עשה מעשים טובים וקיים מצוות. **ה אל תבקש גדלה לעצמך ואל תחמוד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנה גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם.**

להשם ולומר מזמור על כך, ותכף שמצא ההרחבות ורצה לומר ולהודות להשם: תברך עליהם, תכף גתרחב לבו ודעתו, והתחיל להתפלל ולצעק כראוי: "הוי"ה מה רבו צרי, רבים קמים עליי" וגו', אף בתקף הצעקה בעצמה התחזק גם-כן בכל פעם לבטח בחסד השם, שזה מה שאמר: "ואתה הוי"ה מגן בעדי" וגו', ועל דרך זו הולכין רב מזמורי תהלים, שמודה להשם: תברך על העבר וצועק על להבא, ובתוף דברי צעקתו ותחנתו, חוזר ומודה, וחוזר וצועק, וחוזר ומודה. ודבר זה מגלה לנו התנא הקדוש עצה נוראה ונפלאה, איך לעבר את זה העולם, אפלו שתהיה לו עניות ודחקות, עד שאין לו פלום רק "פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה", ועם כל זאת "ובתורה אפה עמל", כי אפה מוצא הרחבות בתוף צרותיך ומרירותך ובעניותך, ואפה אינך עוזב את התורה הקדושה, אז תדע, אהובי, בני! "אם אפה עושה פן" (תהלים קכח, ב): "אשריך טוב לך", אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא", והבן למעשה.

ה אל תבקש גדלה לעצמך: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ולא ירצה שום רצון אחר מלבד רצונו יתברך, שזו נקראת שלמות עלית המלכות, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קעז): כשאדם מסתפק ומתרצה ברצון השם יתברך, רק כמו שהוא יתברך רוצה, אזי ממליך מלכותה. ולכן ראה, אהובי, בני, לא לרצות גדלה לעצמך, אלא תמיד תזכר, אשר הגאון והגדלה לחי העולמים. ואז אם תגיע למדרגה זו, לידע שהגדלה שייכת רק להקדוש-ברוך-הוא, אז לא יבלבלך שום דבר, ותמיד תהיה מישב בדעתך. וזה "ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך", כי אנו רואים בדרך כלל, כשאדם לומד תורה, כבר נכנסת בו ישות וגאות, וחושב את עצמו למציאות בפני עצמו, וחושב שכל הכבוד מגיע לו, בדרך למדן, שלומד בסם המנות, כי לא זכה — נעשה לו סם המנות (יומא עב:); ועקר סם המנות, שנדמה לו שכלם צריכים לכבד אותו בשביל תורתו שלמד, ואם לא נותנים לו כבוד — הוא נשבר, וזה הורס לו את החיים. וזה "עשה, ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנה גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם"; הינו שנותן לך עצה, לבל תסתפל על שום בריה שבועולם, אלא עשה ותלמד הרבה, תורה לשמה, לשם אל עולם, "ואל תתאוה לשלחנם של מלכים", מאן מלכי רבנו, הינו שלא תתאוה לשלחנם של שאר תלמידי חכמים, כי מה יש לך עמהם?! ואפלו שאפה רואה, שהם מקבלים כבוד לרב, ואפה נמצא בבזיונות, וסובל עניות ודחקות ושפיכות דמים, עליך לזכור, אשר "שלחנה גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם", כי מה אפה יודע עד כמה אפה חשוב

למעלה בשמים עם התורה שאתה לומד לשמה, כדלמרינן, כל שמעטיו מרוזין מחכמתו, חכמתו לשם אל עולם, ואף שבין כך אתה סובל עניות מתקיימת: ו שהמלכות נקנית בשלשים מעלות. ודחקות, עלבונות ושפיכות דמים ודחיקות, אומן שכמוזים צפרסת שמואל כשצקשו ישראל מלך ודדעת גדולה מאד, ואתה רואה שלאחרים לא ואמר להם דעו כי כך וכך משפט המלך. וכשמחקור

חסר שום דבר: כבוד וממון ושם ופרסום, עליך לזכר, אשר "ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך", ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך פעלתך: ו גדולה תורה יותר מן הפהנה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות,

שהקדוש-ברוך-הוא נאמן לשלם לך בעולם העליון שכר פעלתך שפעלת בזה העולם, שלמדת תורה לשמה, לשם אל עולם, וסבלת עניות ודחיקות, עלבונות ושפיכות דמים, פי בנדיאי הקדוש-ברוך-הוא ישלם לך את שכרך המגיע לך. העקר ראה לברח אליו יתברך, ונתמיד בלמוד התורה הקדושה לשמה, לשם אל עולם, ותבטל את עצמך לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואל תבלבל את עצמך משום ברקה שבעולם, פי מה לך עם אחרים?! פי כל אחד יש לו נקדה אשר אין בתברו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לד); ולכן למה לך להתבלבל מאחרים?! ואם תכניס דבורים אליו לתוך לבה, אזי עולמך תראה בחייד, והבן למעשה.

ו גדולה תורה יותר מן הפהנה ומן המלכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר התנא הקדוש מגלה לנו מעלת למוד התורה הקדושה, שהיא יותר מהפהנה ומהמלכות; פי בדרך כלל אדם רוצה להיות כהן, או מלך, ואינו יודע שלמוד התורה הקדושה יותר חשוב מפהנה ומלכות, פי על-ידי למוד התורה הקדושה כל העולמות נזונין, פי התורה היא חכמתו יתברך, וכשאדם נכנס בתוך חכמתו יתברך, נמצא שגכנס בכיכול בתוכו, וכמוכא (זהר יתרו ז): דהא אורייתא שמא דקדשא בריך הוא הוי. מה שמא דקדשא בריך הוא אתגליף בעשר אמירן, אוף אורייתא אתגליפא בעשר אמירן. אלין עשר אמירן אינון שמא דקדשא בריך הוא ואורייתא כללא שמא חד הוי, שמא קדישא דקדשא בריך הוא ממש. וכאה חולקיה דמאן דזכי בה, מאן דזכי באורייתא, זכי בשמא קדישא. רבי יוסי אמר בקדשא בריך הוא ממש זכי, דהא הוא ושמיה חד הוא, בריך שמיה לעלם ולעלמי עלמין אמן, עין שם. ולכן למוד תורה עולה על הפהנה ועל המלכות.

שהמלכות נקנית בשלשים מעלות: ואלו הן: (א) מלך לא דין. (ב) ולא דנים אותו. (ג) לא מעיד. (ד) ולא מעידים אותו. (ה) לא חולץ. (ו) לא חולצים לאשתו. (ז) לא מיבם. (ח) ולא מיבמין לאשתו. (ט) אין נושאים אלמנתו. (י) מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. (יא) כשמברין אותו כל העם סמוכים על הארץ. (יב) והוא מיסב על הדרגש. (יג) ומוציא למלחמת הרשות. (יד) פורץ לו גדר לעשות לו דרך. (טו) ואין ממחין בידו. (טז) כל העם בוזזין ונותנים לפניו. (יז) נוטל חלק בראש. (יח) לא ירבה לו נשים אלא עד י"ח. (יט) לא ירבה לו כסף וזהב, אלא כדי לתן אפסגיה. (כ) לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרפבתו. (כא) כותבים לו ספר תורה לשמו. (כב) והיא עמו בין במלחמה. (כג) בין ביישיבה. (כד) בין במסבה. (כה) ואין רוכבין על סוסו. (כו) אין יושבין על פסאו. (כז) אין משתמשין בשרכיטו. (כח) אין רואים אותו כשהוא ערם. (כט) ולא כשהוא מסתפר. (ל) ולא כשהוא בבית המרחץ.

הם שלשים דברים עם אותן ששנויות בסנהדרין מלך
 לא דן ולא דנין אותו וכו'. ועשרים וארבע מתנות
 כהונה הן עשר נמקדש וארבע זירושלים ועשר
 נגזולין: באימה ביראה. שאין לזו גזזה עליו,
 והכהנה בעשרים וארבעה, והתורה נקנית
 בארבעים ושמונה דברים. ואלו הן, בתלמוד,

(א) חטאת בהמה. (ב) חטאת העוף.
 (ג) אשם ודאי. (ד) אשם
 תלוי. (ה) זבחי שלמי
 צבור. (ו) לוג שמן של
 מצרע. (ז) מותר העמר.
 (ח) שתי הלחם. (ט) לחם הפנים. (י) שגרי מנחות. ארבע בירושלים: (א) הכזרה. (ב) והכפורים.
 (ג) המורס מן התודה ואיל גזיר. (ד) עורות קדשים. עשר בגבולים: (א) תרומה. (ב) תרומת מעשר.
 (ג) חלה. (ד) ראשית הגז. (ה) מתנות הזרוע, הלחיים והקיבה. (ו) פדיון הבן. (ז) פדיון פטר חמור.
 (ח) שדה אחוזה. (ט) שדה חרמים. (י) גזל הגר.

והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים: צריך שתדע, אהובי, בני! שלכך נקט ארבעים
 ושמונה, כי יש נ' שערי בינה, ומשה רבנו זכה רק למ"ט, שזה סוד (תהלים ח, ו): "ותחסרהו מעט
 מאלקים וכבוד והדר תעטרהו", כמאמרם ז"ל (נדרים לח): "חמשים שערי בינה נבראו בעולם,
 וכלם נתנו למשה חסר אחת, שנאמר (תהלים ח, ו): "ותחסרהו מעט מאלהים". ויהושע שלמד
 ממשה נחסר מפנו אחד, ונשארו מ"ח שערים, וזה מה שלמד יהושע את כלל ישראל. וכל זה
 הם המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. ולכן, אהובי, בני! באפן שאדם רוצה לקנות לעצמו קנין
 תורה, מכרח לקבל על עצמו את המ"ח דברים האלו.

בתלמוד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שרוצה לקנות קנין תורה, צריך לעסק הרבה
 בתלמוד, שהוא כלל תורה שבעל-פה, ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן ריד):
 תלמוד עולה כמספר הקלפה ליליית, פי הקלפה הזו מכניסה באדם יללה ומרירות, בסוד מה
 שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין כד): על הפסוק (איכה ג, ו): "במחשבים הושיבני עולם",
 אמר רבי ירמיה: זה תלמודה של בבל; כי כשאדם נמצא בחשך ואפלה, מחמת הקלפה ליליית
 שמתגברת עליו, העצה היא לתלמוד תלמוד, ואין עוד תרופה נגד היצר הרע כמו לתלמוד
 שהוא גמרא, וזה הקנין הראשון שהתורה נקנית בו — לתלמוד הרבה תלמוד שהוא גמרא. וכבר
 אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין כד): מאי בבל? אמר רבי יוחנן, בלולה במקרא, בלולה במשנה,
 בלולה בתלמוד; ולכן תראה איך שהיצר הרע יניח לאדם לקנות לעצמו את כל המדות טובות,
 אבל העקר שלא ילמד תלמוד, אשר זה פלא על גבי פלא, ומה גם, שיש שדרשו, שיותר קל
 לתלמוד תלמוד מלקנות מדות טובות — זה רק דרש טוב, אבל המציאות מוכיחה, אשר את הכל
 יתן היצר הרע לאדם לקנות, אבל לא לתלמוד שהוא גמרא, שכליל מהכל. ואמר רבנו ז"ל
 (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן א'): היצר הרע מלביש את עצמו במצוות, והעקר הוא מפתח תלמוד
 תורה, כי התורה שזכרת אותו לגמרי, ולכן הוא מענין שתקנים אפלו מצוות, העקר שלא תלמד,
 כי לתלמוד התורה הקדושה, ובפרט לתלמוד גמרא — אין למעלה מזה, וזה הקנין הראשון לקבלת
 התורה — להכניס את עצמו לגמרי בתוך תלמוד, להגות בגמרא יומם ולילה, ועל ידה יכולים
 להגיע לכל המדרגות שבעולם, כי היא תורה שבעל פה, גלוי אלקות, המלכשת בתוך הבריאה,
 וכמוכא (רע"א מהימנא, פנחס רמד:), ורבנן דמתניתין ואמוראין כל תלמודא דלהון על רזין דאורייתא

סִדְרוֹ לִיָּהּ; וְאָמְרוּ (שם ונד.): וּמֵאֲרֵי קִבְלָהּ אֵינּוֹן מֵאֲרֵי תִלְמוּד, כִּי עַל-יְדֵי לְמוּד תִּלְמוּד שֶׁהוּא גִמְרָא בְּדַבְּקוֹת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, יְכוּלִים כְּבָר לְמַצֵּא אֶת הַרְוִיזִין וְסִתְרֵי תוֹרָה שְׁבִתוֹף הַבְּרִיאָה, כִּי כָל הַהֲלָכוֹת הַשְּׂיִכוֹת בְּדוּמָם, אוֹ בְּצוּמָח, אוֹ בְּחִי, אוֹ בְּמִדְבָּר, מְגִלוֹת שֵׁישׁ שְׁמָה הֲלָכוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהֵן חֻכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלָכֵן דִּיקָא מְדִינֵי נְגִלוֹת הַתּוֹרָה, אִם רַק יִכְנִיס אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתוֹךְ הַלְמוּד, כְּבָר יִתְגַּלֶּה **בְּשִׁמְיעַת הָאֲזֵן, בְּעֵרִיכַת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב,** לוֹ עוֹלָם חֲדָשׁ, כִּי יִרְאֶה

אֵיךְ שֶׁבְּכָל פֶּרֶט מִפְּרֻטֵי הַבְּרִיאָה, יֵשׁ שְׁמָה אֱלֻקוֹת, שֶׁהֵן הֲלָכוֹת שְׁבִתוֹרָה. וְלָכֵן הִקְנִיז הָרֵאשׁוֹן מִקְנִינֵי הַתּוֹרָה — קֹדֶם כָּל לְלַמֵּד הַרְבֵּה תִלְמוּד, בְּלֵי שׁוּם חֻכְמוֹת כָּלֵל, וְאִז הוּא יְכוּל לַעֲבֹד עַל הַמְדוֹת שֶׁלוֹ, שֶׁהֵן שָׂאֵר קְנִינֵי הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּשִׁמְיעַת הָאֲזֵן: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנִי! אֲשֶׁר יִסּוּד גְּדוֹל בְּקִנְיֵן הַתּוֹרָה — לְהַטּוֹת אֲזִנּוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל הַחֻכְמַיִם; כִּי בְּדִרְךָ כָּלֵל אָדָם חוֹשֵׁב שֶׁהוּא כְּבָר יוֹדֵעַ, וְלָכֵן מָה עָלַי לְדַעַת יוֹתֵר? אֲבָל מִי שֶׁמוֹכֵן לְהַטּוֹת אֲזִנּוֹ אֶל דְּבָרֵי הַחֻכְמַיִם, אֲזִי תְּמִיד יִשְׁמַע דְּבָרִים חֲדָשִׁים, אֲשֶׁר לֹא שָׁמַע עַד עַכְשָׁיו. וְלָכֵן אֵין עוֹד מַעֲלָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִ"שִׁמְיעַת הָאֲזֵן", כִּי אִם תִּטֶּה אֲזִנֶּיךָ אֶל דְּבָרֵי חֻכְמַיִם, אֲזִי תִלְמַד הַרְבֵּה מְאֹד, וְהָאֲזִנִּים הֵן בְּשֶׁרֶשׁן מְדַרְגָּה עֲלִיוֹנָה מְאֹד, בְּסוּד שֵׁם ס"ג שֶׁהוּא הַבִּינָה, וְזֶה סוּד (אֵיב יב, יא): "אֲזֵן מְלִין תְּבַחֵן", וּמוּבָא (אֲדָרָא זוּטָא הָאֲזִינוּ רַצְד:), שֶׁסּוּד הָאֲזִנִּים הוּא לְמַעֲלָה מְאֹד מְאֹד, כִּי הַכֹּל יוֹרֵד דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְנֹפֵי הַשְּׁמִיעָה קוֹלְטִים אֶת הַקּוֹל, וְכַדִּין אֶתְעַכֵּב תַּמָּן וְאִתְבַּחֵין בֵּין טַב לְבִישׁ, הֵדָא הוּא דְכִתִּיב (אֵיב יב, יא): כִּי "אֲזֵן מְלִין תְּבַחֵן"; וּמֵאֵי טַעְמָא אֲזֵן מְלִין תְּבַחֵן? מִשׁוּם דְּאִתְעַכֵּב קִלָּא בְּהֵוּא נִהְרָא דְנִטִּיפָא בְּעַקִּימוּתָא דְאִוּדְנִין, וְלֹא עֵיל בְּבֵהִילוֹ; כִּי כָל הַתּוֹרָה כְּלָה תְלוּיָהּ בְּאֲזִנִּים, אֵיךְ שֶׁאָדָם מִטֶּה אֲזֵן לְשִׁמְעַ קוּלוֹ יִתְבָּרַךְ, שִׁיּוּצָא בְּכָל יוֹם, וּבְכָל שַׁעֲה, וּבְכָל רְגַע, כְּרוּוִיזִין עֲלֵאֵין מְלַמְעֵלָה, אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲזִנֵי הַצְּדִיקִים. וְלָכֵן מֵאַחַר שֶׁאֲנַחְנוּ אֵינְנוּ זוֹכִים לְשִׁמְעַ אֶת זֶה, עֲלִינוּ לְהַטּוֹת אֲזִנֵינוּ אֶל קוֹל הַצְּדִיקִים, וְלֹא לְנִטּוֹת מִדְּבָרֵיהֶם יִמִּין וּשְׂמָאל, כִּי הַצְּדִיקִים הָאֲמַתִּיִּים מְקַבְּלִים מֵאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן "בְּשִׁמְיעַת הָאֲזֵן" זֶה יִסּוּד גְּדוֹל שֶׁל קִנְיֵן הַתּוֹרָה. וְצְרִיכִים לְשִׁמֵּר מְאֹד, שֶׁלֹּא יִשְׁמִיעַ לְאֲזֵנוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (כְּתוּבוֹת ה:): אֵל יִשְׁמִיעַ אָדָם לְאֲזִנּוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכּוֹת תַּחֲלָה לְאֵיבָרִים; וּמוּבָא (קֶהֱלַת יַעֲקֹב, עֶרֶף אֲזֵן): אֲזִין' רֵאשִׁי תְבוֹת: אִישׁת זְנוּנִים נְחֹשׁ, כִּי דִיקָא עַל הָאֲזִנִּים הַטְּמָאָה מִתְלַבֶּשֶׁת יוֹתֵר, כִּי הִיא מְאֹד מִפְּחַדַת אִם אָדָם יִטֶּה אֲזֵנוֹ לְדְבָרֵי חֻכְמַיִם, וְלָכֵן הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת עַל הָאֲזִנִּים דִּיקָא, לְמַנַּע אֶת הָאָדָם מִלְּהַטּוֹת אֲזֵן קִשְׁבַת לְחֻכְמַיִם. וְזֶה אֲזִין' רֵאשִׁי תְבוֹת: אִזֵּר זְעִיר נְיוּקְבָא, כִּי אִם אָדָם מִטֶּה אֲזֵן קִשְׁבַת לְקוֹל הַחֻכְמַיִם, עַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֵׂה יַחוּד בֵּין קִדְשָׁא בְּרִיף הוּא לְשִׁכְנִתִּיה, שְׁזֶה זְעִיר וְנְיוּקְבָא, שֶׁמְקַבֵּל אֶת הָאִזֵּר הָעֲלִיּוֹן מֵעַתִּיק דְּעַתִּיקִין, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּעֵרִיכַת שְׁפָתַיִם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנִי! אֲשֶׁר חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (חֲלִין פט.) עַל הַפְּסוּק (תְּהִלִּים נח, ב): "הָאֲמָנָם אֵלָם צָדֵק תְּדַבְּרוּן מִיִּשְׂרָאֵל תִּשְׁפֹּטוּ בְּנֵי-אָדָם", מָה אֲמָנוֹתוֹ שֶׁל אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה? יֵשׁים עֲצָמוֹ כְּאֵלָם, יְכוּל אֵף לְדְבָרֵי תּוֹרָה? תִּלְמוּד לומר: צָדֵק תְּדַבְּרוּן; כִּי בְּאֲמַת כָּל הַצְּרוֹת שֶׁהָאָדָם סוֹבֵל בְּזֶה הָעוֹלָם, הֵן רַק מִחֻמַּת הַדְּבוּר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַחֻכְמַיִם מְכַל הָאָדָם (מְשָׁלִי כא, כג): "שִׁמֵּר פִּיו וְלִשׁוֹנוֹ שִׁמֵּר מִצְּרוֹת נִפְשׁוֹ"; כִּי אִם הָאָדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה נִצַּל מְכַל מִינֵי צְרוֹת. כִּי כָל זְמַן שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר, אֵף אֶחָד אֵינוֹ יְכוּל לְתַפְּסֵ אוֹתוֹ, וְכִמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (סְפָר־הַמְדוֹת, אוֹת מְרִיבָה, סִימָן לה): מִי שֶׁהוּא עֲצוּר בְּמְלִין, לֹא יוֹכֵל אוֹתוֹ שׁוּם אָדָם; כִּי כָל זְמַן שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר, הוּא אֵינוֹ נוֹפֵל בַּפֶּח, וְאֵינוֹ מְסַתְּבֵף בְּשׁוּם סְבוּף, אֲבָל

ללמד בהם, מרב החשק והרצון שלו, אזי אינו לומד כלל. ולכן אי אפשר לקנות קנין תורה, אלא על-ידי בינת הלב, שצריך לצמצם את ההתלהבות של הלב, ואף שרואה לפניו כל-כף הרבה, שלא ירצה את הכל בפעם אחת. וכן הוא כשלומד, לא ירצה ללמד בפעם אחת את כל הספר, או כשיש דרוש ארוך מאד מאד, שלא יבהל מזה, אלא ילמד היום קצת ומחר קצת, כמובא (הקדמה ללקוטי-הלכות), כי אסור להבהל כשיש כל-כף הרבה ללמד, אלא יתבונן "בבינת הלב", שיכולים לצמצם את עצמו, ועל-ידי-זה יקנה קנין התורה. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה כא, סימן טו): למה נמשלה תורה בתאנה? שרב האילנות הנית, הגפן, והתמרה נלקטין פאחת, והתאנה נלקטת מעט מעט, כף התורה — היום לומד מעט ולמחר הרבה, לפי שאינה מתלמדת — לא בשנה ולא בשנתיים; וזה עקר "בינת הלב", שאדם צריך לצמצם את התלהבות לבו לא לרצות יותר מדאי, וכף יזכה לקנין התורה; היום ילמד מעט, ומחר ילמד מעט, וכף במשך הזמן יזכה לעבר על כל הספרים שבעולם, והבן למעשה.

באימה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לזכות להגיע לקנין התורה, אלא על-ידי שקונה לעצמו מדת האימה, שהיא מדה יותר מיראה, פי אימה ראשי תבות: יסוד א'בא מ'ברית ה'חיצונים; פי ברגע שאדם דבוק בו יתברך, ומכניס בנדעתו, אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, אזי נופלת עליו אימה, וכלם מפתחים ממנו, פי כשאדם לומד תורה לשמה, לשם אל עולם, ממשיך על עצמו אור וזיו וחיית ודבקות הבורא יתברך שמו, ונופלת אימה על הבריות ממנו. וזה הכבוד שנותנים למי שלומד תורה לשמה, פי מרב הדבקות שיש בו, הוא מברית את החיצונים ממנו,

ברגע שהוא מדבר דבורים של מה בכך, על-ידי-זה הוא נכשל, וכל זה הוא רק בדבורים של הבלי העולם הזה, שאז חבל על כל דבור שמדברים, פי רק יכולים לפל בפח. מה שאין כן בדבורי תורה ובדבורי אמונה, זה עקר קנין התורה — להרבות בדבורים ולדבר לכלם, כמו שפתיב (תהלים קיט, מו): "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש"; ולכן אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא "בעריכת שפתיים", לדבר תמיד דבורי תורה עם כלם, אבל לא לדבר דברים בטלים, שעובר בלאו ובעשה, כמאמר ו"ל (יומא יט): אמר רבא, השח שיחת חלין עובר בעשה, שנאמר: "ודברת בם" — 'בם' ולא בדברים אחרים. רב אחא בר יעקב אמר, עובר בלאו, שנאמר (קהלת א, ח): "כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר"; וזכור כלל זה, אהובי, בני! פי תצטרך את זה לימים הבאים, פי כל אלו שזכו לקנין תורה, היה רק על-ידי שמעטו בדברים של מה בכך, ודברו רק דבורי אמונה והשגחה פרטית, וחזקו אחד את השני, ועל-ידי-זה הצליחו בתייהם, והבן למעשה.

בבינת הלב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להשיג קנין התורה, אלא על-ידי ששם את כל לבו בלמוד התורה. ואמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נט), שלב בר ישראל מלהב מאד, וצריכים לצמצם את ההתלהבות, שלא יצא יותר מהמדה; פי באמת הוא יתברך אור אין סוף, וגם התלהבות הלב הוא בלי סוף, וכמו שהיה חלל הפנוי בעת הבריאה, ששם צמצם הקדוש-ברוך-הוא את האור, כף צריך אדם לצמצם את התלהבות לבו. וכמו-כן הוא בקנין התורה, איך יכולים לזכות להגיע בשלמות לקנין התורה האמתי? על-ידי שמצמצם את התלהבותו, פי בדרך כלל אדם רוצה ללמד הרבה, וכשרואה שלא הולך לו, אזי לא לומד כלום, פי מרובי התשווקה וההתלהבות, שרואה שיש כל-כף הרבה ספרים

ועל-ידי-זה נוֹתְנִים לוֹ אֶת הַכְּבוֹד, וְהֵבֵן שְׁנֵאמַר יוֹס אֲשֶׁר עֲמַדַּת לִפְנֵי ה' אֲלֵהֶיךָ צְחוּרָה. וְלֹכַן
לְמַעֲשֵׂהָ. זְעֵלִי קְרִיין הִיוּ אֲסוּרִין, שְׁמִתוֹךְ קִלוֹת רֵאשׁוּ שֶׁל אֲדָם

בִּירְאָה: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי וְהִרְהוּר לְבוּ הוּא זֶל לִידֵי קְרִי: בְּשִׂמְחָה. לִפְנֵי שְׁאִין
אֲפָשֶׁר לְתַפְסֵי קִנְיֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה מִתּוֹךְ לַעַר אֲלֵא מִתּוֹךְ שְׁמִחָה:

מִדַּת הִירְאָה, לִירָא וְלַפְחַד
מִמְּנוּ יִתְבָּרַךְ. כִּי בְּשִׂעָה **בְּאֵימָה, בִּירְאָה, בַּעֲנֻה, בְּשִׂמְחָה, בְּטְהָרָה, בְּשִׂמּוּשׁ**

שְׁהָאֲדָם לֹמֵד תּוֹרָה, צָרִיף לְצִיר בְּדַעְתּוֹ, כְּבִכּוּל, שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב מִמּוּלוֹ וְשׁוֹנָה,
כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (תָּנָא דְבִי אֲלֵהוּ רַבָּה, פְּרָשָׁה יח, סִימָן א'): כָּל תַּלְמִיד חָכָם שְׂיֹשֵׁב בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ וְקוֹרָא
וְשׁוֹנָה, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב כְּנִגְדּוֹ וְקוֹרָא וְשׁוֹנָה עִמּוֹ, שְׁנֵאֲמַר (אֵיכָה ב, יט): "נִכַּח פְּנֵי ה'";
וּמִסְפָּר שְׁהֵרַב הַקְדוּשׁ מְלִיסְקָא זי"ע, בָּא לְבַקֵּר פְּעַם אֶת רַבּוֹ הָרַב הַקְדוּשׁ בַּעַל "יִשְׂמַח מִשָּׁה"
זי"ע, וְהַדְּלַת הֵיטָה סְגוּרָה וְהֵיטָה אֲמִצָּע הַלֵּילָה, וְשָׁמַע אֵיף הוּא לֹמֵד בְּקוֹל עִם עוֹד אֶחָד, וְחִפָּה
זְמַן רַב, וְהַקְשִׁיב מֵאַחֲרֵי הַדְּלַת. וְאַחֲרֵי-כֵן כְּשִׁפְתַּח הָרַב הַקְדוּשׁ בַּעַל "יִשְׂמַח מִשָּׁה" זי"ע אֶת
הַדְּלַת, וְנִכְנַס תַּלְמִידוֹ הָרַב הַקְדוּשׁ מְלִיסְקָא זי"ע, וְלֹא רָאָה אֶת אֵף אֶחָד, אֲזַר עַז וְשָׂאֵל אֶת רַבּוֹ:
הֲלֹא שְׁמַעְתִּי אֵיף שְׁכְבוּדוֹ לֹמֵד עִם עוֹד אֶחָד, מִי זֶה הֵיטָה? עֲנָה וְאָמַר: הֲלֹא חָכְמִינוּ הַקְדוּשִׁים
אָמְרוּ: הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב כְּנִגְדּוֹ וְשׁוֹנָה עִמּוֹ; וְאָמְרוּ בְּתַמִּימוֹת
וּבְכַשִּׁיטוֹת כְּזוֹ, עַד שֶׁנִּפְלָה יְרָאָה גְדוּלָּה עַל תַּלְמִידוֹ, וּמֵאֵז, בְּכָל פְּעַם שְׂיֹשֵׁב לְלַמֵּד, נִפְלָה עָלָיו
יְרָאָה גְדוּלָּה מְאֹד, כִּי צִיר בְּדַעְתּוֹ, שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב מִמּוּלוֹ וְשׁוֹנָה כְּנִגְדּוֹ. וְזוֹ שְׁלֵמוֹת
קִנְיֵן הַתּוֹרָה — כְּשִׁמְמִשִּׁיף עַל עֲצָמוֹ מִדַּת הִירְאָה, שְׂיֹדַע שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנִגְדּוֹ,
וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בַּעֲנֻה: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר שְׁלֵמוֹת קִנְיֵן הַתּוֹרָה הוּא — לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמְבֹטֵל לְגַמְרֵי
אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, כִּי אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיְמָת, אֲלֵא בְּמִי שְׁמַחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ כְּלֵא,
וּכְמֵאֲמָרָם ו"ל (עֲרוּבִין נד): מֵאֵי דְכְּתִיב (בַּמִּדְבָּר כא, יח): "וּמִמִּדְבָּר מִתְנַה, וּמִמִּתְנַה נִחְלִיאֵל,
וּמִנְחָלִיאֵל בְּמוֹת, וּמִבְּמוֹת הַגִּיא" ? אָמַר לִיָּה: אִם אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ כְּמִדְבָּר זֶה שְׁהַכֵּל דְּשִׁין בּוֹ
— תּוֹרָה נִתְנָה לוֹ בְּמִתְנָה, וְכִינֵן שְׁנִתְנָה לוֹ בְּמִתְנָה — נִחְלוֹ אֵל, שְׁנֵאֲמַר: "וּמִמִּתְנָה נִחְלִיאֵל",
וְכִינֵן שְׁנִחְלוֹ אֵל — עוֹלָה לְגַדְלָה, שְׁנֵאֲמַר: "וּמִנְחָלִיאֵל בְּמוֹת", וְאִם מְגִיס לְבוֹ — הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
מְשִׁפִּילוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "וּמִבְּמוֹת הַגִּיא", וְאִם חוּזֵר בּוֹ — הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְגַבִּיהוּ, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָּה
מ, ד): "כָּל גִּיא יִנְשָׂא" וְאָמְרוּ (תַּעֲנִית ז): לְמָה נִמְשָׁלוּ דְבָרֵי תּוֹרָה לְמִים? דְּכְּתִיב (יִשְׁעִיָּה נה, א):
"הוּי כָּל צָמָא לְכוֹ לְמִים", לֹמַר לָךְ, מַה מִּים מְנִיחִין מְקוּם גְּבִיהַ וְהוֹלְכִין לְמְקוּם נִמְף, אֵיף דְּבָרֵי
תּוֹרָה אֵין מִתְקַיְמִין אֲלֵא בְּמִי שְׂדַעְתּוֹ שְׁפִלָּה; וְאָמְרוּ (סוּטָה כא): אֵין דְּבָרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְמִין, אֲלֵא
בְּמִי שְׂמִשִּׁים עֲצָמוֹ כְּמִי שְׂאִינוּ, שְׁנֵאֲמַר (אֵיּוֹב כח, יב): "וְהַחֲכָמָה מֵאֵין תְּמַצָּא"; כִּי בְּזֶה שְׁהָאֲדָם
מְבֹטֵל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי, וְאֵין לוֹ שׁוּם יִשׁוּת וְגֵאוּת, דִּיקָא הוּא נַעֲשֵׂה כְּלֵי לְקַבֵּל בּוֹ קִנְיֵן תּוֹרָה.
וְלֹכַן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לְבֹטֵל אֶת עֲצָמְךָ לְגַמְרֵי אֲלֵיו יִתְבָּרַךְ, וְתַמִּיד תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר מְרַדְּתָּ נִגְדּוֹ
יִתְבָּרַךְ, וְשִׁמְרָה שְׁלֵא תִכְנַס בְּךָ שׁוּם מַחְשְׁבָה שֶׁל יִשׁוּת וְגֵאוּת עַל זִילְתְּךָ, וְתַהֲיָה בְּטֵל וּמְבֹטֵל לְעֵינֵי
כָּל, וְעַל-יְדֵי-זֶה תִּצְלִיחַ דְּרַבְּךָ תַּמִּיד, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

בְּשִׂמְחָה: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂאֵי אֲפָשֶׁר לְזַכּוֹת לְקִנְיֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מִדַּת הַשְּׂמִיחָה,
כִּי הַשְּׂמִיחָה מְרַחֶבֶת לְאָדָם אֶת הַדַּעַת, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבִּנוּ ו"ל (לְקוּטִי-מִוִּתְרָן, חֶלֶק א', סִימָן
י'); וּכְכֹל שְׁמִתְרַחֶבֶת לְאָדָם הַדַּעַת, כֵּן זֹכָה לְקִנְיֵן הַתּוֹרָה. וְלֹכַן אָנוּ מוֹצְאִים אֲצֵל גְּדוּלֵי עוֹלָם,

בישוב. גרסינן. פירוט, זיטונ הדעת. במיעוט שהיו שמחים מאד בעת שלמדו, ועשו כל מיני סחורה. לאמר מר (עירובין נה. ושם איתא ר' יוחנן) פעלות שבעולם, שיתרחב להם הדעת בעת לא תמנע תורה לא נסחרנים ולא נמגרנים: במיעוט דרך ארץ. שלא יהא מנוי עם בני אדם נשוק: בשלמות. וזכר כלל זה, כי תצטרף אותו זה

חֲכָמִים, בְּדַקְדוּק חֲבָרִים, וּבְפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים, בְּיָשׁוּב, בְּמַקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמִיעוּט סְחוּרָה, בְּמִיעוּט דַּרְךְ אֶרֶץ, בְּמִיעוּט תַּעֲנוּג, בְּמִיעוּט שְׁנָה, בְּמִיעוּט שִׁיחָה, בְּמִיעוּט שְׁחוּק, בְּאַרְךְ אַפִּים, בְּלֵב טוֹב,

התורה הקדושה, כי העצבות והדפאון מורידים את החשק מלמוד התורה. ולכן אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא על-ידי שמחה. ואמרו חכמינו הקדושים (מגלה לב:): אמר רבי יוחנן, כל הקורא בלא נעימה, ושונה בלא זמרה, עליו הפתוב אומר (יחזקאל כ, כה): "חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם"; וכבר כתב השל"ה (מסכת שבועות, פרק מד, מצוה לג), שיהיה תלמוד בשיר — בין במקרא, בין במשנה. ולזה תמצא ספרי המשנה הקדומים פתובים עם הנקוד והטעמים, עין שם. ולכן בין מקרא ובין משנה לומדים בשירה ובזמרה, וזה מרחיב את הדעת. וכבר נוהגים בכל הישיבות ללמד גמרא עם נגון, וכל זה כדי להרחיב את הדעת, לבוא לידי שמחה, שזה עקר קנין התורה, והבן למעשה.

בְּטְהָרָה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה — ללמוד תורה בטְהָרָה. ועקר הטְהָרָה אמרו חכמינו הקדושים (יומא עב:): על הפסוק (תהלים יט, י): "יראת ה' הנייה טְהוֹרָה עומדת לעד", אמר רבי חנינא: זה הלומד תורה בטְהָרָה, מאי היא? נושא אשה ואחר-כך לומד תורה. וביותר צריכים לטבל טבילת עזרא, כי אם אדם לא טוב, אז רוח טמאה שורה עליו, וקשה לו להבין את הלמוד. ואמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות זכירה, סימן יב): מי שאין לו זכרון, יקדש את עצמו בקדושה גדולה. ועל-ידי שרגיל בטְהָרָה ובפרט בטבילת מקוה, בזה זוכה לקנין התורה. והיסוד של טְהָרָה הוא להתחתן בגיל צעיר, שלא יהיו לו שום הרהורים רעים ומחשבות מגנות, אלא יהיה פת בסלו, ואז דיקא יהיה מחו נקי ויזכה לקנין התורה, והבן למעשה.

בְּשִׁמוּשׁ חֲכָמִים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה — לשמש את החכם, וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כב): על-ידי שמוש חכמים, נעשה בשר לגבי העצם שהוא הצדיק, ובזה שמשמשים את החכם, יכולים ללמוד ממנו הרבה יותר מאשר בעת שלומדים אצלו. כמאמרם ז"ל (ברכות ז:): גדול שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר (מלכים ב', ג, יא): "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על-ידי אליהו", למד לא נאמר אלא יצק, מלמד שגדול שמושה יותר מלמודה. ואמרו חכמינו הקדושים (הוריות יב:): אמר להו רב משרשיא לבריה: כי בעיתו מעל ומיגמרי קמי רבייכו, גרסו מתניתא ועלו לקמי רבייכו, וכי יתביתו קמיה חזו לפומיה, דכתיב (ישעיה ל, כ): והיו עיניך ראות את מוריה"; כי בזה שישתכלו ויתבוננו היטב על הרב והחכם שלומד אצלו, על-ידי-זה בעצמו יקבל ממנו הרבה יותר מהלמוד, כי כשמשמשים את החכם והרב, רואים לפניו תורה שלמה. ועצם העבדה שמשמשים אותו, זו שלמות קנין התורה, והבן למעשה.

בה"ש? לומר לה, מה עץ קטן מדליק את הגדול, אף תלמידי תכמים — קטנים מחדדים את הגדולים. והינו דאמר רבי חנינא: הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכלן. ולכן היו כל הצדיקים משתדלים להקים תלמידים רבים, כדי שיתחדד להם מחם, פי התלמידים שואלים, וההכרח לרב לענות, ועל-ידי זה מתחדד את מחו. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ז'), אשר לרב יש מקיפין ופנימיים, וכשמוסר את הפנימי לתלמיד, נכנס המקיף ונעשה אצלו פנימי, וכן בכל פעם. ולכן אם יש לאדם הרבה תלמידים, והוא מלמד אותם, אזי בכל פעם זוכה למקיפין חדשים, כי המקיפין הראשונים נעשו פנימיים, והבן למעשה.

בישוב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא כשהאדם זוכה לישוב את עצמו בזה העולם מה הוא רוצה, פי היסוד בהצלחת האדם הוא, כשעושה לעצמו תכנית, סדר לחיים: סדר לכל שנה, סדר לכל חודש, סדר לכל שבוע, סדר לכל יום ויום, וסדר לכל שעה, ואם אדם מתנהג בצורה כזו, שמיישב את עצמו היטב מה הוא רוצה מעצמו, ואיך הוא רוצה לזכות לנהל את החיים שלו, ואיך הוא רוצה להצליח בתורה, אז הוא יזכה לקנות לעצמו קנין התורה; פי על-ידי "ישוב", שהאדם מיישב את עצמו היטב בכל פרט ופרט בחיים, אזי רק ירויח, כמו סוחר טוב, אם יש לו מנהל חשבונות טוב, ויודע את ההכנסות וההוצאות, ותמיד בודק — האם אין ההוצאות יותר מההכנסות, אזי רק ירויח ויצליח. ולכן אחד מהדברים שזוכים על ידם לקנות קנין התורה, זה דיקא על-ידי ישוב הדעת, לישוב דעתו היטב על כל פרט ופרט, ולעשות לעצמו תכנית מדיקת מה הוא רוצה מעצמו, ורק כך יצליח לקנות קנין התורה, והבן למעשה.

בדקדוק חברים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה הוא דיקא כשקונים לעצמו חבר טוב, וביתר מדקדקים על כל פרט מהלמוד, פי על-ידי כל דקדוק קל שמדקדקים, עולים חדושים נפלאים. וכמעט שרב גדולי עולם, לא זכו להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי ענין זה של דקדוק חברים, שלמדו בחברותא ודקדקו על כל פרט ופרט, וכך יצאו להם חדושים עצומים. ואם בני-אדם היו יודעים מה פועלים בכל דקדוק קל בלמוד, היו עוזרים על כל דבר, פי דברי חכמינו הקדושים בכלל ודברי הראשונים בפרט, אינם מוכנים דבריהם בשטחיות, אלא בכל שמדקדקים יותר, מכל פרט ופרט בדבריהם, מוצאים בהם טעם חדש, וכמאמר ז"ל (ערויבין נד:): למה נמשלו דברי תורה כד? מה דד זה, כל זמן שהתינוק ממשמש בו — מוצא בו חלב, אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן, מוצא בהן טעם. וכבר אמרו המליצים על רש"י הקדוש, שעל כל טפת דיו ישב ז' נקיים, פי דבריו הקדושים ברוח-הקדש נאמרו, וצריכים לדקדק בכל רש"י ורש"י, מה דחקו לפרש כן, ולא יכולהו הרעיון אילו חדושים יצאו לאדם על-ידי-זה, וכן הוא בכל תוספות ותוספות. ואפלו אלו הצדיקים הדבקים באין סוף ברוך הוא, ותמיד רואים רק אמתת מציאותו יתברך, גם הם מדקדקים בכל דברי חכמינו הקדושים, עד שעולים להם גלויים נפלאים בהשגת אלקות, ומגלים נסתרות וסתרי נסתרות, רזין דרזין, מה שגנוז וטמון בכל מאמר מחכמינו הקדושים, והבן למעשה.

ובפלפול התלמידים: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר להגיע לקנין התורה, אלא על-ידי שמעמידים תלמידים הגונים, וכמאמר ז"ל (תענית ז'): אמר רב נחמן בר יצחק: למה נמשלו דברי תורה כעץ? שנאמר (משלי ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים

הלמוד על-פי שגדרו חכמינו הקדושים בדרכי התורה, ולא עמדה לי, באשר נמצאים תמיד אנשים חוטאים ומחטיאים, אשר כל פונתם בתורה רק לשם יְהִרָה, ומנעום מזה, באמרם — טוב שילמד בנך פלפול הגמרא, בו יעלה מעלה מעלה, והוא לתהלה ולתפארת לך ולבניך עד עולם, לפעל כשם הגדולים אשר בארץ. ומלמדים הנצרים לצפצף כעוף המצפצף, ואינו יודע מה. זוהי הנהגת הדור השפל ופחות, ההולכים דרכי עקלקלות, ומפסידין שְׂכָר הגדול המיעד למשנה. כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה, פרשה ו', סימן ג'): אין הגליות מתכנסות, אלא בזכות המשניות, שנאמר (הושע ח, י'): "גם פי יתנו בגוים עתה אקבצם", ולמה נוקא בזכות המשניות? אבל הוא הדבר אשר דברנו, כי התורה היא צורת ישראל, בכך פזור ישראל מיחס לשלא תמצא הלכה ומשנה ברורה במקום אחד, ולכן בלומדם המשנה שבה לפחות סדר הדינים יחד וכו', עין שם; הרי שלף לפניך, כמה האדם צריך לחזר הרבה על למוד משניות, ובפרט בני הנעורים צריכים להיות בקיאים מאד במשניות, וזה יכניס בהם חשק ללמוד תורה. ולכן עקר קנין תורה, זוכים על-ידי למוד הרבה משניות, אשרי מי שיציית ויקיים את זה! והבן למעשה. במעוט סחורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנין התורה, אם האדם עוסק במסחר, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (מסכת פלה רבתי, פרק ח') על הפסוק (דברים ל, יג): "ולא מעבר לים היא", לא תמצא בסוחרים ובתגרין וספנין; וכל אלו שזכו לקנות קנין התורה, התנזרו מפל מיני עסקים שבעולם, וישבו בבית-המדרש ויגעו בתורה, וזרקו כל עסקי העולם הזה אחר גוים, ולא היה אכפת להם שום דבר, ורק כף יכולים לקנות קנין התורה. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (ברכות גז:): מאי דכתיב (משלי ל, לג): "כי מיץ

במקרא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קיום התורה הוא שילמד הרבה מקרא, כי מקרא בעשיה, ובו כלולים כל התרי"ג מצוות, וכל תורה שבעל-פה במשנה ובגמרא מפרשים איה לקים כל מצוה מהתרי"ג מצוות. ולכן צריכים ללמוד הרבה מקרא עם פרוש רש"י, שכל גופי תורה כלולים בו, וכשאדם לומד חמש ורש"י, זה יסוד גדול להבין אחר-כך במשנה ובגמרא. ולכן כדי לזכות לקנין התורה, צריכים להיות בקי במקרא עם פרוש רש"י, והבן למעשה.

במשנה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה — ללמוד הרבה משניות, כי כף אמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין מב:): אמר רבי אחא בר חנינא, אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן: במי אתה מוצא מלחמתה של תורה? במי שיש בידו חבילות של משנה. ופרש האיש האלקי המהר"ל מפראג זי"ע (דרשות מהר"ל, דרוש על התורה): אנחנו בעלי ערוץ השכל, רוצין לקנות התורה ועוזבין המשנה, מפני שבטבע האדם חפץ בתלמוד יותר, שהוא חדוד ופלפול, ובפרט בנערותו הולך אחר שרירות לב, לכך עוזבין המשנה ורצים אחר התלמוד. ולכך בארו חכמים עונשן (סנהדרין צט:): "כי דבר הו"ה בזה" וגו', רבי נתן אומר, כל מי שאינו משגיח על משנה. והן הן מעשה הדור הזה, שאין אחד משגיח על המשנה, בחשבו כי לא יקרא חכם אלא על-ידי התלמוד, שהוא פלפול ומשא ומתן, ולב האדם נמשך אל זה ומניחין המשנה. בודאי על זה נאמר: "כי דבר הו"ה בזה", כי דבר הו"ה הוא הנאמר על גוף המצוה הוא הנשנה במשנה. וזה פי אין למודו אלא בשביל החכמה, שכל אדם מבקש להתחכם בטבע, ואינו מבקש לדעת המצוות בעצמם וכו'. וכבר התחלתי להדריך בני אדם שיתנו ללמוד בגיהם משנה תחלה ליסוד גמור, ואחר-כך כל סדר

וְאִזּוּ מְקַבְּלִים הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.
בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר
 אָדָם צְרִיף לְהַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ בְּתַעֲנוּג
 רוּחָנִיּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה, עַד שֶׁלֹּא יִרְגִישׁ שׁוֹם
 תַּעֲנוּג מִתַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. כִּי מִי שֶׁמְכַנִּיס אֶת
 עַצְמוֹ בְּמַתִּיקוֹת הַתּוֹרָה, כִּכָּר אֵינוֹ רוֹצֵה שׁוֹם
 תַּעֲנוּג אַחֵר, רַק אֶת תַּעֲנוּג הַתּוֹרָה. וְכַעֲזֵן שֶׁגֵּלָה
 לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוֶּהֲבִין, חֵלֶק א', סִימָן קנז): אִם
 יִדְבֹק עַצְמוֹ לְדַבְרֵי הַתּוֹרָה הַיּוֹצֵאִים מִפִּי
 הַצַּדִּיק, תָּמָה אָנִי אִיךָ אֶפְשָׁר אַחֲרֶיךָ לְסַבֵּל
 וְלַחֲפֹץ חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה; וְלִכֵּן עָקַר קִנְיַן הַתּוֹרָה
 — לְהַתְּעַנֵּג בְּתַעֲנוּג הַתּוֹרָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה
 מִמִּילָא יִתְמַעֲטוּ תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְהֵבֵן
 לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט שְׁנָה: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר
 רַבְּנוּ ז"ל אָמַר (לְקוּטֵי-מִוֶּהֲבִין, חֵלֶק א',
 סִימָן רמג), אֲשֶׁר רַבּוּי שְׁנָה מְזִיק לְמַח, וּבְנִדְאִי
 גַם מַעוֹט שְׁנָה מְזִיק לְמַח, אִךְ בְּדֶרֶךְ כָּלֵל
 כְּשֶׁהָאָדָם הוֹלֵךְ בְּטֵל וּמְשַׁעֲמֵם לוֹ, אִזּוּ הוּא
 הוֹלֵךְ לִישָׁן, כִּי הַשְּׁנָה שֶׁהָאָדָם יֵשֵׁן יוֹתֵר מִדְּאִי,
 מוֹכִיחָה עַל יְאוֹשׁ וְדַכְאוֹן, שֶׁמְרַגֵּישׁ שְׂאִין לוֹ
 בְּשֵׁל מַה לְהִיּוֹת עַר. וְלִכֵּן אִי אֶפְשָׁר לְקַנֹּת קִנְיַן
 תּוֹרָה, אֲלֹא עַל-יְדֵי "מַעוֹט שְׁנָה", כִּי בְּזֶה
 שֶׁהָאָדָם רוֹצֵה לְלַמֵּד, וַיֵּשׁ לוֹ חֶשֶׁק עֲצוּם לְקַנֹּת
 קִנְיַן תּוֹרָה, הוּא מִמַּעַט בְּשְׁנָה, לֹא-כֵן מִי
 שְׂמוּאֵס בְּחִיּוֹ, וְנִכְנָס בְּדַכְאוֹן וּבְדַכְדוּף, הוּא
 מְרַבֵּה בְּשְׁנָה. וְכֵן רוֹאִים בְּחוּשׁ, כְּשֶׁהָאָדָם
 מְרוּיַח בְּגִשְׁמִיּוֹת הַזֶּה, אֲזִי אֵין לוֹ זְמַן לִישָׁן, כִּי
 מְרַב שֶׁמְחָה הוּא עֲרָנִי, וְלִכֵּן עַל אַחַת כַּמָּה
 וְכַמָּה בְּאֵין עֲרָף, כְּדֵי לְקַנֹּת קִנְיַן הַתּוֹרָה, הָאָדָם
 צְרִיף לְמַעַט בְּשְׁנָה, וְלְהִיּוֹת תָּמִיד עֲרָנִי, כִּי עַל
 הַתּוֹרָה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים יט, יא): "הִנֵּחֲמִידִים מִזְּהָב
 וּמִפֶּזֶז רֶב" וְגו'; וְלִכֵּן אֲשֶׁרִי מִי שֶׁמְכַנִּיס בְּעַצְמוֹ
 חֲמִידוֹ דְּאוֹרֵייתָא, חֶשֶׁק לְלַמֵּד תּוֹרָה, שְׁעַל-יְדֵי-

זֶה הוּא יִהְיֶה תָּמִיד עֲרָנִי, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט שִׁיחָה: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר
 יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה — לְמַעַט מִכָּל מִינֵי

חֵלֶב יּוֹצֵיא חֲמָאָה, וּמִיָּן אִף יּוֹצֵיא דָם, וּמִיָּן
 אִפִּים יּוֹצֵיא רִיב", בְּמִי אַתָּה מוֹצֵא חֲמָאָה שֶׁל
 תּוֹרָה? בְּמִי שֶׁמְקִיא חֵלֶב שְׁיִנֵּק מִשְׂדֵי אִמּוֹ
 עֲלֶיהָ; כִּי אַחֲרַת הָאָדָם אֵינוֹ יְכוֹל לְקַנֹּת קִנְיַן
 הַתּוֹרָה. וְכֵל גְּדוֹלֵי עוֹלָם הַשְּׁלִיכוּ אַחֲרֵי גַּם כָּל
 הַבְּלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַק עֶסְקוּ בְּתוֹרָה, וְהָיוּ כְּאֵלוֹ
 שְׂזוּכּוֹ, שְׁנִשְׁוֹתֵיהֶם דָּאָגוּ בְּעַבּוּר פְּרִנְסַתָּם, וְהֵבֵן
 לְמַעֲשֵׂה.

בְּמַעוֹט דֶּרֶךְ אֶרֶץ: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי!
 אֲשֶׁר יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא —
 לְהִתְחַבֵּר עִם הָרַב הָאֲמֵת הַמְּלַמֵּדוֹ תּוֹרָה, וְיִהְיֶה
 אִתּוֹ סְמוּךְ וְקָרוֹב מְאֹד, וְלֹא יִדְקָדֵק כָּל-כָּף, כְּמוֹ
 בֶּן שְׂאִינוֹ מְדַקְדֵּק כָּל-כָּף עִם אָבִא, כִּי הֵם
 מְרַגֵּישִׁים אֶת עַצְמָם קְרוֹבִים, שְׁקוֹרִין: הֵימִישׁ.
 וְכִמוֹ שֶׁמְסַפֵּר, אֲשֶׁר אֶצֶל הָרַב הַקְּדוֹשׁ אִישׁ
 הָאֱלֹקִי הַחֹזֵה מְלוּבְּלִין זי"ע, הָיוּ הַתְּלָמִידִים
 עוֹשִׂים רַעַשׁ בְּעַת הַנְּהַגַת הַשְּׁלַחֵן אֶצְלוֹ, כִּי הֵם
 הַרְגִישׁוּ אֶת עַצְמָם כְּמוֹ בֶּן אֶצֶל אָבִא, וְלְהַפִּיף
 אֶצֶל הָרַב הַקְּדוֹשׁ מְרִימְנוּב זי"ע, הָיָה שׁוֹרָה
 פַּחַד וְאִימָה גְּדוֹלָה אֶצֶל הַתְּלָמִידִים, וַיִּשְׁבּוּ
 בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ גְּדוֹל. וּפְעַם הַתּוֹעֲדוֹ שְׁנֵי הַצַּדִּיקִים
 יַחַד, וַיִּשְׁבּוּ בְּרֹאשׁ הַשְּׁלַחֵן, וְתִלְמִידֵי הַחֹזֵה
 מְלוּבְּלִין זי"ע עָשׂוּ רַעַשׁ כְּדֶרֶךְ, וְהַצַּדִּיק
 הַקְּדוֹשׁ מְרִימְנוּב זי"ע, לֹא הָיָה יְכוֹל לְסַבֵּל אֶת
 זֶה, כִּי הִפְרִיעַ לוֹ לְעַבּוֹדָתוֹ וְלְדַבְּקוּתוֹ, וְנָתַן
 דְּפִיקָה עַל הַשְּׁלַחֵן, וְצָעַק: "דֶּרֶךְ אֶרֶץ קִדְמָה
 לְתוֹרָה", עָנָה וְאָמַר לוֹ הָרַב הַקְּדוֹשׁ הַחֹזֵה
 מְלוּבְּלִין זי"ע: הֲלֹא הַתֵּנָא הַקְּדוֹשׁ אוֹמֵר
 "בְּמַעוֹט דֶּרֶךְ אֶרֶץ", כְּאוֹמֵר שֶׁלֹּא יְכוּלִים
 לְהַקְפִּיד עַל הַתְּלָמִידִים, כִּי אַחֲרֶיךָ לֹא יִקְבְּלוּ.
 וְאִזּוּ נִרְגַע הָרַב הַקְּדוֹשׁ מְרִימְנוּב זי"ע. לְמַדִּים
 מִכָּאן, כְּשֶׁהַתְּלָמִידִים הֵם הֵימִישׁ, וְקְרוֹבִים אֶל
 הָרַב, יְכוּלִים לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה כְּמוֹ הַבֵּן
 מֵאָבִיו. וְזֶה אֶחָד מִקִּנְיַנֵּי הַתּוֹרָה — שֶׁלֹּא
 לְהַקְפִּיד כָּל-כָּף עַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כִּי אֵין, חַס
 וְשָׁלוֹם, כְּפִנְתַּת הַתְּלָמִידִים לְזִלְזֵל בְּכַבּוּד רַבָּם,
 אֲלֹא מְרַגֵּישִׁים אֶת עַצְמָם כְּמוֹ בֶּן אֶצֶל אָבִיו,

שיחות של מה בכך, כי היא תאנה גדולה מאד לכל אדם, לפטפט כל מיני דבורים ושיחות, וספורים של מה בכך, ולכן אי אפשר בשום פנים ואופן לקנות קנין התורה, אלא "במעוט שיחה", וכמו שגלה לנו איש האלקי המהר"ל ז"ל (דרך חיים, פרק ו'), כי מרבה דברים מרבה שטות, כי השתיקה היא סימן חכמה, והמרבה שיחה אין בו סימן חכמה, שהשיחה מבטלת פעלת השכל, ולפיכך הדבר הזה שהוא מעוט שיחה, הוא יסוד גדול אל החכמה. וכן גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רלד), כי המחשבה גבוהה מאד, ומי שרוצה להכנס אל עולם המחשבה, צריך לשתק, ואפלו אם ידבר אז דבור הגון, הוא מפסיד המחשבה, כי המחשבה הוא דבר גבה מאד, שאפלו דבור הגון מפסידו. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (מנחות כט.): שתיק! כך עלה במחשבה; שלעלות אל המחשבה צריך לשתק, כי כך יש לאדם זמן להתבונן היטב בכל מה שלומד. ולכן אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא על-ידי מעוט שיחה, והבן למעשה.

במעוט שחוק: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מוכא (רעיא מהימנא, פנחס רלב): אמר רעיא מהימנא והא אוקמוה רבנן עליה טחול שוחק, ואיהו (קהלת ז, ו): "שחק הכסיל", ויבגין דא אוקמוה רבנן דמתניתין: אוי לו למי שהשעה משחקת לו. וקהלת אמר (שם ג): "טוב פעם משחוק"; טוב פעם דכבד דאיהי מרה רצועה דקדשא בריך הוא רצועה לאלקאה בה צדיקיא בעלמא דין במרעין בישין. במכתשין משחוק דשחיק לון בטחון בלכלוכא דהאי עלמא דשוחק לון שעתא בעותרא וכו', עין שם; כי באמת כשהאדם מקבל מכות מרצועתו של הקדוש-ברוך-הוא, הוא שבור ומפחד, ועל-ידי-זה הוא בורח אל חדרי התורה. ורק כך קונים קנין תורה, כששורה עליו יראה גדולה ממנו יתברך, לא-כן אם הוא רשע שהשעה

משחקת לו, אדם כזה אינו יכול לקנות קנין תורה, כי אצלו הכל שחוק. ולכן צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנין תורה, אלא על-ידי "מעוט שחוק", והוא תמיד מפחד ממנו יתברך, ועל אדם כזה נאמר (משלי כח, יד): "אשרי אדם מפחד תמיד", ודרשו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יט, סימן לב): כן היא מדת הצדיקים, אף-על-פי שהקדוש-ברוך-הוא מבטיחן, אין פורקים בינא; ולכן תראה לברח, אהובי, בני, מפל מיני שחוק של התול, כי זה ימנע ממך קנין תורה, והבן למעשה.

בארך אפים: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר לקנות קנין התורה, אלא על-ידי מדת הסבלנות, כי בדרך כלל כשאדם מתחיל ללמד תורה, ומרגיש את הערבות של התורה, הוא כבר רוצה ללמד את כל התורה כלה, וכשרואה שזה לא הולך לו, אזי גרפע לאחוריו. ובאמת מי שרוצה לקנות קנין התורה, ההכרח שתהיה לו סבלנות, אריכת אפים, כי רק כך יכולים להצליח להיות ולטייל בכל המקומות של התורה הקדושה, וכמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה כא, סימן טו) על הפסוק (משלי כז, יח): "ניצר תאנה יאכל פריה", למה נמשלה תורה בתאנה? שרוב האילנות: הנית, הגפן והתמרה נלקטין כאחת, והתאנה נלקטת מעט מעט, כך התורה, היום לומד מעט ולמחר הרבה, לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנתיים. פי ההכרח להגיע אל קנין התורה, רק על-ידי מדת ארך אפים, שהיא הסבלנות, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קנה). וכן אמרו חכמינו הקדושים (דברים רבה, פרשה ח', סימן ג): הטפש הזה נכנס לבית-הכנסת, ורואה אותן שעוסקין בתורה, והוא אומר להם: היאך אדם למד תורה תחלה? אומרים לו: תחלה קורא במגלה, ואחר-כך בספר, ואחר-כך בנביאים, ואחר-כך בכתובים, משהוא גומר את המקרא, שונה בתלמוד,

ואחר-כֵּן בְּהִלְכוֹת, ואחר-כֵּן בְּאֲגוּדוֹת, בִּינֵן שְׁשׁוּמֵעַ כֶּן, אֹמֵר בְּלָבוֹ: אֵימָתִי אֲנִי לֹמֵר כָּל זֹאת?! וְחוֹזֵר מִן הַשַּׁעַר, הוּא בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּי. אָמַר רַבִּי יִנְאִי: לְמָה הִדְבֵּר דּוֹמָה? לְכַפֵּר

שֶׁהוּא תְּלוּי בְּאֹוִיר, טַפֵּשׁ אֹמֵר: מִי יָכוֹל לְהֵבִיאֹו?! וּפְקַח אֹמֵר: לֹא אֲחֵר תִּלְּה אֹתוֹ?! מְבִיא סֵלָם אוֹ קְנָה וּמוֹרִיד אֹתוֹ. כֶּן כָּל מִי שֶׁהוּא טַפֵּשׁ אֹמֵר: אֵימָתִי אֲקַרָּא כָּל הַתּוֹרָה?! וּמִי שֶׁהוּא פֶקַח מֶה הוּא עוֹשֶׂה? שׁוֹנֵה פֶּרֶק אֶחָד בְּכָל יוֹם וְיוֹם, עַד שֶׁמִּסִּים אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: "לֹא

בְּאֲמוּנַת חֲכָמִים, בְּקִבְּלַת הַיִּסּוּרִין, הַמְּפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשְׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו, וְאֵינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעִצְמוֹ, אֶהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמְּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת הַמִּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, וּמְתַרְחֵק מִן

לכף זכות. שֶׁדָּן אֶת חֲזִירוֹ לזכות: וּמַעֲמִידוֹ עַל הָאֵמֶת. רודף אֵמֶת וְשָׁלוֹם עַל הַכֹּל: שׁוֹמֵעַ. כֹּל מֶה שֶׁרָצוּ אֹמֵר לוֹ: וּמוֹסִיף. אֲזַל לֹא לְסַמּוֹר אֶת דַּבְּרֵי רָצוֹ: וְהַמְּכוּיִן אֶת שְׁמוּעָתוֹ. כִּשְׁהוּא מוֹרָה הוֹרָאָה מְכוּיִן בְּאוֹתוֹ עֵינָי שֶׁאֵמַר לוֹ רָצוּ, אֲזַל אֵינוֹ מוֹסִיף דָּבָר לֹמֵר שֶׁכֵּן אֵמַר לוֹ רָצוּ, אֲלֵא אִם כֵּן אֵמַר לוֹ רָצוּ: נ"א, בִּישׁוּב. צִיטָצִיָּה. דַּמְרָצָה יִטְצִיָּה מַרְצָה

נִפְלְאוֹת הִיא", וְאִם נִפְלְאוֹת הִיא, לְפִי שֶׁאֵין אֶתָּה עֲסוּק בָּהּ, הֲגוּי כִּי הַמְּצוּה הַזֹּאת. וְלִכֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְקַנּוֹת קִנְיֵן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מַדַּת "אַרְףֵּ אִפִּים" שֶׁהִיא סִבְלָנוּת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

בְּלֵב טוֹב: צָרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד דְּבָר טוֹב כְּמוֹ "לֵב טוֹב", שֶׁדִּיָּקָא עַל-יְדֵי-זֶה הוּא יָכוֹל לְקַנּוֹת קִנְיֵן תּוֹרָה, כִּי עֲקָר הַשְּׁלֵמוֹת בְּלִמּוּד תּוֹרָה, שִׁיתְּחַבֵּר עִם חֲבָרִים טוֹבִים, אֲבָל לְזֶה צָרִיכִים "לֵב טוֹב", שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַתְּעֵלוֹת בְּתוֹרָה, יִהְיֶה לְבוֹ שְׁלֵם גַּם עִם חֲבָרוֹ, שִׁירְצָה לְרְאוֹת גַּם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל

חֲכָמָה. דָּבָר אֲחֵר, תַּרְצוֹת נוֹדִיטוֹר"א זֵלַע"ז: [בְּמֵיעוּט שִׁיחָה. לִיצְנוּת, שְׁחוּק: בֶּאֱרַךְ אִפִּים. קֶשֶׁה לְכַעֲסוֹ]: בְּקִבְּלַת הַיִּסּוּרִין. כְּדַלְמֵינֵן צִנְרָכוֹת, אֲשֶׁרֵי הַגְּזַר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יְהִי, אִימָתִי, צוּמֵן שְׁתוֹרְתֵךְ תִּלְמַדְנוּ, שֶׁהַקְּצוּ"ה מַצִּיא יִסּוּרֵינִי שֶׁל אֲהַצֵּה לְעוֹסֵק זֶה, לְהַרְצוֹת שִׁכְרוּ לְעוֹלָם הַבָּא: בְּעַרִיכֵת שְׁפָתִים. שֶׁאֵינוֹ מַגְמֵגֵם דַּבְּרֵי תוֹרָה, אֲלֵא חוֹתֵכֵן זֵלְשׁוֹן, וּמוֹנִיאֵן צִפָּה. דֹּאֵין דַּבְּרֵי תוֹרָה מִתְקִימִין אֲלֵא בְּהוֹלָאת הַפֶּה, דְּכַתִּיב כִּי חִיִּים הֵם לְמוֹנִיאֵיהֶם, אֵל תְּקַרֵּי לְמוֹנִיאֵיהֶם, אֲלֵא לְמוֹנִיאֵיהֶם צִפָּה: [בְּבִינַת הַלֵּב. בְּשִׁכְלוֹת הַלֵּב. לֹא

חֲבָרוֹ. וְלִכֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּבֵא מְצִיעָא נט.), שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹנֵא מִי שֶׁמְדַבֵּר אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה מֵא, סִימָן ח'): הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב כָּל מִי שֶׁהוּא טָהוֹר לֵב; וְאָמַר רַבִּינוּ יוֹ"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן קיט): זֶה מְדַרְגָּה גְּדוֹלָה מְאֹד, שֶׁהָאָדָם כָּל-כֶּן חָזֵק, וְאֶפְלוּ הוּא לֹא מַצְלִיחַ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וּבְלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, הוּא שָׁשׁ וְשִׂמְחָה, שֶׁעַל-כֵּן-פָּנִים חֲבָרוּ מַצְלִיחַ, וְזֶה בָּא מִטוֹב לֵב, כִּי בְּדֶרֶךְ כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֵב רַע, כְּשֶׁרוֹאֶה שְׁלוֹ לֹא הוֹלֵךְ, הוּא אֵינוֹ רוֹצֵה שֶׁגַּם לְאֲחֵרִים יֵלֵךְ. וְלִכֵּן כְּדֵי לְקַנּוֹת קִנְיֵן תּוֹרָה, הִתְקַרַח שִׁיְהִיָּה לוֹ "לֵב טוֹב", וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

בְּאֲמוּנַת חֲכָמִים צָרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר שְׁלֵמוֹת קִנְיֵן הַתּוֹרָה זוֹכִים רַק עַל-יְדֵי "אֲמוּנַת חֲכָמִים", כִּי הַחֲכָמִים הֵם אֲשֶׁר מְגַלִּים לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְאִם אָדָם נִפְגַּם בְּאֲמוּנַת חֲכָמִים,

אזי בשום פנים ואפן לא יגיע אל קנני התורה. ורואים אשר אלו שמחציפים פניהם נגד פוסקים גדולים מהדור הקודם, לבסוף נתעקם לבם עליו יתברך, עד שבאים לידי כפירה גמורה. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (מכלתא בשלח): "ויאמינו בהנני"ה ובמשה עבדו", אם במשה האמינו, בהנני"ה לא כל שפן? אלא אי אפשר לבוא לידי אמונה בו יתברך, רק על-ידי משה, שהוא אמונת חכמים. וזה שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא): על-ידי אמונת חכמים יכולים להוציא משפטנו לאור, ויכול להוציא מכל הלמודים משפטי הנהגות ישראל, שזה קנני התורה. אבל תכף-ומיד כשפוגם באמונת חכמים, ולועג על דבריהם, הוא נדון במותרות, ועולים לו עשנים סרוחים במחו, כמאמר ז"ל (ערויבין כא): הלועג על דברי חכמים, נדון בצואה רותחת; שעולים עשנים סרוחים אל המזח, ומערבבים ומבלבלים דעתו, ואזי אינו יכול להוציא משפטי אמת, וזה אשר רואים אברכים צעירים, שלא שמשו כל צרכם, והגאות נכנסה בהם, ואינם מתביישים לדבר על פוסקים מהדור הקודם, וכך עולים מהדור לפני הדור הקודם, וחולקים על דבריהם ומתלווצצים, עד שעולים מעלה מעלה, עד שפופרים לגמרי, כאשר מצוי דבר זה מאד בעתים הללו. ולכן אי אפשר לקנות קנני התורה, אלא כשמסלק מחו ודעתו הפגום, ומתחזק באמונת חכמים.

בקבלת היסורין: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנני התורה, אלא כשמקבל באהבה את היסורין שבאין עליו — הן מעצמו, הן מאחרים, כי אין עוד בית מנוס לברח בעת היסורים, אלא התורה, כמאמר ז"ל (מדרש אגדה): אם ראית שיסורין באין עליך, רויץ לתדרי תורה; ואמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה צד, סימן ה'): אין הקדוש-ברוך-הוא מיחד שמו על ברית כשהוא

חי, אלא על בעלי יסורין. ולכן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לקנות לעצמך קנני תורה, תקבל על עצמך את כל היסורין. ובפרוש אמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה צב, סימן א'): אין לך אדם בלא יסורין, אשריו לאדם שיסורין באין עליו מן התורה; הינו שכל אחד בזה העולם צריך לסבל יסורין, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט), אשר אין עולם הזה כלל, רק או גיהנום או גן-עדן, כי פה בזה העולם זהו הגיהנום, כפי הצרות והיסורין שעוברים על בני-אדם, ולכן אין שום עצה היכן לברח רק אל התורה, וזה המקום הכי בטוח. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סה): כשהאדם סובל יסורין, עליו לברח רק אליו יתברך, ולבטל את עצמו אליו יתברך. והסימן אם קבל את היסורין באהבה, ובטל את עצמו בשלמות אליו יתברך — כשחזור מהבטול ומביא עמו תורה, כי רק עם חדושי תורה יכולים לקרר את הסבל שהאדם סובל. וזה היסוד בקנני תורה — לקבל את היסורין באהבה. וחכמינו הקדושים אמרו (תנחומא יתרו): צריך אדם להיות שמת ביסורין יותר מן הטובה, שאפלו אדם בטובה כל ימיו, לא נמחל לו עברות שבדו, ובמה נמחל לו? ביסורין. ולכן קבל את כל היסורין הבאים עליך, וברח לך לתוך התורה הקדושה, ושם תמצא מרגוע לנפשך, כי התורה מזינה את האדם, ומי שלומד תורה, מרגיש כל מיני טעמים שבעולם, ונתבטלים ממנו כל היסורין, והבן למעשה.

המפיר את מקומו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנני התורה, שהאדם יהא מפיר את מקומו, כי מה אנחנו רואים, אשר היום יש אנשים שחזרו בתשובה, ובנדאי אין מעלה יותר גדולה מזו, כמאמר ז"ל (ברכות לד'): במקום שבעלי תשובה עומדים, שם אין צדיקים גמורים יכולים לעמד; ואמרו

חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מְנַחוֹת קי.): כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֵינּוּ צָרִיךְ — לֹא עוֹלָה וְלֹא חֲטָאָת, וְלֹא מְנַחָה וְלֹא אָשֶׁם, כִּי בְזֻכוֹת הַתּוֹרָה מִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל. עִם כָּל זֹאת, צָרִיךְ אָדָם לֵהִיּוֹת מַפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, אֲפִילוֹ שְׁלוֹמֵד הַרְבֵּה תּוֹרָה, וּמְצַלִּיחַ בַּתּוֹרָה, אַף-עַל-פִּי-כֵן אָסוּר לוֹ לְדַבֵּר גְּדוּלוֹת, וּמְכַל שֶׁכֵּן שְׁלֹא יִהְיֶה לְחַלֵּק עַל גְּדוּלֵי עוֹלָם, וְאֵף שְׂזֻכָּה לְהַצְלִיחַ בַּתּוֹרָה, עִם כָּל זֹאת אָסוּר לְדַבֵּר גְּדוּלוֹת, וּמְכַל שֶׁכֵּן לְחַלֵּק עַל הָרֵאשׁוֹנִים, וְאֲפִלוֹ עַל הָאַחֲרוֹנִים, וְאָסוּר לְהַגִּיד, שְׁתּוֹרָה הִיא וּמִתֵּר לוֹ לְחַלֵּק, אֲלֵא שְׁלֵמוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא — לֵהִיּוֹת מַפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְלֹא כִּמוֹ שְׂנוֹהֵג הַיּוֹם, שְׂאָדָם שְׁעָבַר עַל כָּל הַחֲטָאִים שְׁבַע-עוֹלָם: עֲרִיּוֹת, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, נִשְׁגָּז, וְשָׂאָר זְהָמוֹת, חָלַל שַׁבֵּת, וְאָכַל טְרֵפוֹת וּנְבִלוֹת, וְעָבַר עַל אִסוּרִים דְּאוֹרֵי-תַּא וּדְרַבְנָן וְכוּ' וְכוּ', וְאֵף שְׁחֹזַר בַּתְּשׁוּבָה, אֲשֶׁר מַעֲלֵת בְּעַל תְּשׁוּבָה גְּדוּלָה מְאֹד, עִם כָּל זֹאת עָלִיו לֵהִיּוֹת מַפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְלֹא יֵצֵא לְדַבֵּר בְּגִאָוָה וּבְגִדְלוֹת נִגְדָּ שׁוֹם בְּרִיָּה, וּמְכַל שֶׁכֵּן נִגְדָּ גְּדוּלֵי עוֹלָם, וְאִזּוֹ דִּיקָא יִזְכָּה לְהַצְלִיחַ בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וְהַשְׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד מַעֲלָה בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה, כְּמִי שְׂשִׂמַח בְּחֻלְקוֹ; כִּי עַקֵּר הַהַצְלָחָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה צָרִיךְ לֵהִיּוֹת עַל-יְדֵי שְׂמִחָה, שְׂאָדָם צָרִיךְ תְּמִיד לֵהִיּוֹת בְּשְׂמִחָה, כִּי הַשְׂמִיחָה מְרַחֶבֶת אֶת הַדַּעַת — בֵּין בְּגִשְׂמִיּוֹת וּבֵין בְּרוּחָנִיּוֹת. וּבַפֶּרֶט שְׂרַבְנּוּ ו"ל אָמַר (סִפְרֵ-הַמִּדּוֹת, אוֹת שְׂמִיחָה, סִמָּן ב'): מַחֲמַת שְׂמִיחָה — נִפְתָּח הַלֵּב. וְהִנֵּה בְּדִרְךָ כָּלֵל כְּשְׂאָדָם לומֵד תּוֹרָה, הוּא מְקַנָּא בְּזוּלַת, תְּמִיד נִדְמָה לוֹ שְׂהַזוּלַת מִבֵּין יוֹתֵר, וַיִּמָּה גַם הַחֲדוּשִׁים שְׁלוֹ שְׂמִיחָה — הֵם יוֹתֵר, וּבְעָבוּר זֶה רַבִּים מִתְרַשְׁלִים. אֲבָל כְּשְׂאָדָם שְׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ, וּמִאֲמִין שְׂהַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִהְנֶה מִחֲדוּשִׁיו, וְכֵן אֲפִלוֹ הַמַּעֲט שֶׂהוּא לומֵד, זֶה מְאֹד חָשׁוּב בְּשָׂמִים, זֶה עַקֵּר קִנְיַן הַתּוֹרָה.

וְאָמַר רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֵלֵק א', סִמָּן סא), שְׂאָדָם צָרִיךְ שְׂתִהְיֶה לוֹ אֲמוּנָה בַּחֲדוּשִׁים שְׁלוֹ שֶׂהוּא מִחֲדָשׁ בַּתּוֹרָה, וַיִּדַּע וַיִּאֲמִין, שְׂיִישׁ לְהַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא נַחַת רוּחַ גְּדוֹל מִהַחֲדוּשִׁים שְׁלוֹ, וְכָל הַצְּרוֹת וְהַמַּחֲלָקָת שְׂאָדָם סוֹבֵל, זֶה רַק מַחֲמַת שְׂאֵין לוֹ אֲמוּנָה בַּחֲדוּשִׁי תּוֹרָה שְׁלוֹ. וְלָכֵן הַשְׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ זֶה מִהִיסוּדוֹת שְׁל קִנְיַן הַתּוֹרָה. וְצָרִיךְ שְׂתַדַּע, שְׂעַלְיָךְ רַק לְדַאָּג לְבַרֵּר נִקְדָּתְךָ בַּתּוֹרָה, כְּדֵי שְׂאֲתָה תְּבִין מַה שְׂאֲתָה לומֵד, וְכָל מַה שְׂאֲתָה לומֵד, יִהְיֶה בְּרוּר אֲצִלְךָ כְּשִׂמְלָה הַזֶּה, וְאֲפִלוֹ שְׂאֲתָה מִחֲדָשׁ אֵינָה חֲדוּשָׁ, אוֹ מְבַרֵּר אֵינָה בְּרוּר בְּהֵלְכָה, הַכֹּל צָרִיךְ לֵהִיּוֹת רַק בְּשִׁבְלֵךְ, כְּדֵי שְׂאֲתָה תְּבִין, וְאֲתָה תְּשְׁכִיל, וְאֲתָה תִתְעַלֶּה, שְׂכָל זֶה הוּא בְּכָלֵל שְׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ, שֶׂהוּא יְסוּד גְּדוֹל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדְבָרָיו: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה — לֹא לְדַבֵּר כָּכָל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ, כִּי כָּל הַבְּלִבוֹלִים שְׂבָאִים לְאָדָם, עַד שְׂאֵינוּ יְכוּלִים לְהַתְרַכֵּז בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, זֶה בָּא רַק שְׂאֵינוּ גוֹדֵר אֶת פִּיּוֹ, אֲלֵא מְדַבֵּר כָּכָל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹרְחִים לוֹ הַיָּמִים וְהַשָּׁעוֹת וְהַרְגָּעִים שְׂבִיּוֹם. כִּי אֵין עוֹד דְּבַר הַמְצַמְצֵם אֶת מִחַ הָאָדָם כְּמִי שְׂאֵינוּ עוֹשֶׂה סִיג לְדְבָרָיו, כִּי הַדְּבוּר שְׂאָדָם מְדַבֵּר וּמְפַטֵּט דְּבָרִים בְּטָלִים, זֶה אֲשֶׁר מוֹנֵעַ אוֹתוֹ מִלְּהַשְׁלִים אֶת עֲצָמוֹ בַּתּוֹרָה, וְדוֹק וְתִשְׁכַּח, שְׂעַקֵּר בְּטוּל תּוֹרָה שְׁל הָאָדָם, הוּא רַק מַחֲמַת שְׂאֵינוּ עוֹשֶׂה סִיג לְדְבָרָיו, וְהוּא מְדַבֵּר עִם כָּלֵם דְּבָרִים שְׁל מַה בְּכָף, וּמִמִּילָא בּוֹרַח לוֹ הַזְּמַן הַיָּקָר, וּמֵאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וְאֵינוּ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! שְׂעַקֵּר קִנְיַן הַתּוֹרָה, לְזוֹכוֹת לְכַתְרָה שְׁל תּוֹרָה הוּא, שְׂלֹא יִהְיֶה מַחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ, הֵינּוּ שְׂלֹא יִתְגָּאָה עִם הַלְמוּד שְׁלוֹ, כִּי כָּף אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה א',

הקדושה, וזו שלמות קנין התורה, שהוא לומד מתוך אהבה, שאוהב את הקדוש-ברוך-הוא, שהוא נותן התורה. וכמוכא (זהר בהקדמה יא): למרחם בר נש למאריה רחימו שלים. ומאן איהו רחימו שלים? דא אהבה רבה, דכתיב (בראשית יז, א): "התהלך לפני והנה תמים", שלים ברחימותא, והבן למעשה.

אוהב את הבריות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר להגיע אל קנין התורה — אי אפשר, כי אם על-ידי שאוהב את הבריות, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן צא): סגלה להתמדה, שיזכה להיות מתמיד בלמודו, הוא להזהר לבלי לדבר על שום איש ישראל, כמו כשהפלה היא יפה, אזי האהבה בשלמות, אבל כשיש להפלה איזה חסרון ומום, אזי בודאי אין האהבה בשלמות, כמו-כן התורה נקראת פלה, כמו שפתוב (דברים לג, ד): "תורה צוה לנו משה מורשה", ודרשו חכמינו הקדושים (ברכות נו): אל תקרי מורשה אלא מאורסה, וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, כי ששים רבוא אותיות התורה, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל, וכשיש חסרון באחד מישראל, נמצא שיש חסרון בתורה, שרש נשמות ישראל, ועל-כן בודאי אי אפשר לאהב את התורה בשלמות. אבל כשיזהר מלדבר על בר ישראל, ולבלי למצא שום חסרון בשום ישראל, נמצא שאין בהתורה שום חסרון ומום, אזי בודאי יאהב את התורה מאד, ואזי יתמיד בלמוד התורה מגדל האהבה. וזהו (תהלים יט, ח): "תורת ה' תמימה", הינו כשתורת השם היא תמימה, בלי שום חסרון ומום, דהינו כשנזהרין לבלי לדבר ולבלי למצא שום חסרון בשום ישראל, שהוא אות מהתורה, נמצא שאז תורת השם תמימה, בלי שום חסרון ומום, אזי היא משיבת נפש, כי אז ניקא זוכין לאהבת התורה, ומרגישיין טעם מתיקות התורה, שמשיבה את הנפש, מאחר שאין בה שום

סימן טו): כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבלה טובה הימנו; פי ברגע שאדם מתגאה על זולתו, הוא מאבד את שכלו, כמאמרם ז"ל (פסחים טו): כל המתיהר, אם חכם — חכמתו מסתלקת ממנו. ולכן תלמיד חכם אמתי, שלומד תורה לשם אל עולם, הוא אף פעם "אינו מחזיק טובה לעצמו", אלא יודע שלומד תורה, אשר היא חכמתו יתברך, לקיים את רצונו יתברך, וכן מלמד את התורה לאחרים. פי זה נקרא תורה לשמה, כמאמרם ז"ל (סנהדרין מט): תורה לשמה, זו היא תורה של חסד וכו'; תורה ללמדה, זו היא תורה של חסד; וזה עקר שלמות קנין התורה, שאינו מחזיק טובה לעצמו, פי ברגע שאדם מחזיק טובה לעצמו, הוא מתייהר ומתגאה. ואמרו חכמינו הקדושים (אבות דרבי נתן, פרק יא): כל המגביה עצמו על דברי תורה, למה הוא דומה? לנבלה משלכת בדרך, וכל עובר ושב מניח ידו על חטמו ומתרחק ממנה. לכן ראה, אהובי, בני! לבטל את עצמך לגמרי אליו יתברך, ואל תחזיק טובה לעצמך, והבן למעשה.

אהוב: צריך שתדע, אהובי, בני! שעקר מעלת קנין התורה, כשהאדם נעשה אהוב לכל, שכלם אוהבים אותו, אשר זו שלמות קנין התורה, שמתאהב על הבריות. ולזה זוכים על-ידי שלומדים תורה לשמה, שאז אור התורה בוער בו, ונעשה "אהוב" על הבריות, שכלם מוצאים בו מה שרוצים, ונעשה דגמא חיה לכלם, שזה בעצמו אהוב, שהוא מתאהב על הבריות, והבן למעשה.

אוהב את המקום: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה הוא — לאהב את הקדוש-ברוך-הוא באהבה אמיתית. וכשלומד תורה, הוא לומד מרב אהבה שאוהב אותו יתברך, כי יודע אשר התורה היא חכמתו יתברך, ולכן הוא לומד לשם אל עולם, פי רוצה להפיל בחכמתו יתברך, שזו התורה

תמיד רק כפי הפשט הפשוט, והיה נראה למלמד מאד ישרותו של תלמידו. ובאמת זה בסוד קנני התורה — לא לצאת מפשט הפסוק, וצריכים להתנגע עד מאד להבין פשוטם של דברים, וזה יסוד גדול של קנני התורה, והבן למעשה.

אוהב את התוכחות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנני התורה — לאהב את התוכחות, אם אחד מוכיח אותך, שאינך לומד מספיק — תאהב את התוכחה, וכך תתעלה בקנני התורה. והיו צדיקים גדולים, שהיה להם מוכיח, שתמיד הוכיחם על מעוט עבודתם, ועל-ידי-זה נתעלו ביהוה שאת וביהוה עז בקנני התורה. ומספר על הכהן גדול בעל ה"חפץ חיים" ו"ל, שהיה מוכיח את עצמו בכל יום, ועשה לעצמו חשבון הנפש, איך חלף לו היום, ותמיד היה מחפש להיכן נעלמו לו הרגעים, עד כדי כך היה מוכיח את עצמו. ופעם שמעו אותו לבכות בבכיות עצומות, שהוכיח את עצמו: ישאל מאיר, היכן נעלמו לך חמש דקות?! כל-כך היה נזהר בזמנו היקר, עד שהיה מוכיח את עצמו בכל יום ובכל שעה — להיכן פרח לו הזמן היקר. ובאמת זה יסוד גדול לקנני התורה. וכבר פירשנו, שעקר התוכחה זה בחינת (בראשית לא, מב): "ויכח אמש", הינו שעקר התוכחה, שאדם יסתפל על יום האתמול, איך שפרח לו בלא כלום, ולהפך — מה נשאר לו מיום האתמול; כי זו התוכחה הכי גדולה, שאדם צריך להתבונן על יום האתמול, שהיו לו עשרים וארבע שעות, ואיך בלה בהם, אם זכה והתפלל את התפלות הקבועות: שחרית, מנחה, ערבית, חצות, וקיים את המצוות בשמחה עצומה: ציצית, תפלין, מזוזה, שבת, כשרות וכו' וכו', ולמוד התורה הקדושה: מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכה וכו' וכו', הרי מלא את היום עם טוב אמתי ונצחי, ועליו

חפרון, ואז זוכין להתמדה. ולכן שלמות קנני התורה — לאהב את הבריות, ולא לדבר על שום בריה, והבן למעשה.

אוהב את הצדקות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנני התורה — לעשות צדקה וחסד עם הזולת, והוא — כשרואים שאחד חלש בלמוד התורה הקדושה, מצנה גדולה לעזר לו, פי אין עוד חסד שיכולים לעשות עם עוד יהודי, אשר הוא חלש בלמוד, ועוזרים לו שגם הוא יתעלה בלמוד התורה הקדושה, אשר זו הצדקה הגדולה ביותר, ובשכר זה שלומדים עם הזולת תורה, הקדוש-ברוך-הוא עוזר לו, שבמעוט זמן הוא ישיג את למודו, וממילא לא יחסר לו מהזמן; כי בדרך כלל אדם אינו רוצה ללמד עם השני, מחשש שמא על-ידי-זה יחסר לו, אבל בזה שהוא לומד עם אחרים, על-ידי-זה בזמן קצר גם הוא יבין מה שלא היה יכול להבין במשך זמן רב, כי בזה שלומדים עם אחרים, הקדוש-ברוך-הוא משלם לו שכר חזרה מה שהחסיר. ולכן אשרי מי שמלמד את אחרים, אשר זו הצדקה הכי גדולה שיכולים לעשות לאדם, שהוא עדין חלש בלמוד, ועוזרים לו שגם-כן ידע את הלמוד, הרי זה אחד מיסודות קנני התורה, והבן למעשה.

אוהב את המישרים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנני התורה — ללמד כל דבר על-פי ישרות, ולא יחפש בלמוד את העקמומיות, כי זה יסבך אותו לגמרי, עד שיצא לגמרי מהפרוש הפשוט. ולכן השלמות של קנני התורה — לאהב את המישרים, הינו להבין את הפשט הפשוט, ולא לפלפל פלפולים שרק מעקמים את הפשט הפשוט. וידוע שמהרנ"ת ו"ל כשלמד עם מלמד בהיותו צעיר, והמלמד היה מחדד את התלמידים, וכל אחד שאל שאלות, עד שעקמו את הפשט הפשוט, אף מהרנ"ת ו"ל ענה

שמעתי מה בין זה לזה]: באימה. כדאמרין [וגילו כרעדה, במקום שיש גילה שס תהא רעדה]: בשמוש חכמים. שדוחק ונכנס בכל מקום לשמוע דצריהן ולשמען: בדקדוק חברים. לומד צחורה:

ופלפול התלמידים. שיפלפלו לפניו ויחמוהו. כדאמרין ומתלמידי יותר מכולם: המכיר את מקומו. שעוסק בתורה כל שעה, דמתוך כך מתקיימת תורתו צידו. מקומו קרי לטעמים ולראיות שהוא מנין צהלכה, כדאמרין צנסהדרין כשמלינין את הדין למחר, המחייב אומר מחייב אני במקומי, אותה ראה ואותו טעם עצמו שאמרתי אמש שלא מנאמי ראה אחרת לזכות. וכן המזכה: השמח בחלקו. שאס דואג בעניינו, אינו מכיין צה: סייג לדבריו. שנימוקו עמו. ומציא אמתלאות להעמיד דברי רבו לצני אדם.

[נחת רוח ליוצרו. שמקיים מצות, כדאמרין, מהו ריח ניחוח, נחת רוח לפני שאמרתי

ונעשה רצוני]: ואינו מחזיק טובה לעצמו. שאינו נושא חן בלבו על עצמו על שהרצה תורה, שהרי לכך נוצר: ואינו מגיס לבו בלמודו. הינו שאינו מתגאה בפני הצריות. (אוהב את הצדקות ל"ג): תוכחות. דכתיב, הוכח לחכם ויאהבך. [כל אלו המדות ראיות למתרחק מן הכבוד ואין רודף אחר השררה שצאה לידו ומתרחק ממנה. ומסתבר דהכי הוה ליה למתני, ולא רודף אחר הכבוד מתרחק מן הכבוד]: ומעמידו על האמת. על צוריה של הלכה: על השלום. שאינו מיישב צדין, אלא עושה

פשרה צרנין. [ומתיישב בלמודו]:

להשתדל שהיום יהיה יותר טוב, ואם היה חסר לו אֶתְמוּל מִכָּל זֶה, זו התוכחה הכי גדולה, שזה "ויזכח אמש", שהאֶתְמוּל הוא התוכחה הכי גדולה, שאדם צריך לראות איך עבר לו

יום האֶתְמוּל, ורק כך זוכים לקנות קנין התורה. ולכן אל תבלבל את עצמך משום דבר שבעולם, ואל תסתפל על שום בריה, ואל תתיחס למה שאחרים אומרים ומדברים עליך, רק תסתפל על עצמך, למלא את כל יום ויום עם טוב אֶמְתִּי ונצחי, ודיקא על-די-זוה תקנה קנין התורה בשלמות, וקבן למעשה. ומתרחק מן הכבוד: צריך שתדע,

אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנין התורה אם יש ישויות וגאות, פי אין התורה נאחזת אלא במקום נמוך, כמאמרם I"ל (תנחומא פי תבוא, פְּרָשָׁה ג'): ומה המים אין

מתקיימים לא בגרגיות של פסוף ולא בגרגיות של זָהָב, אלא בשל חרס, כך אין התורה מתקיימת בגסי הרוח, אלא במי שדעתו נמוכה עליו. ואמר רבי אחא (איוב כח, יב): "והחכמה מאין תמצא", מהו מאין? מאותן שעושים עצמן כֶּאֱיִן. וראו בחוש בכל הדורות, כל אלו הצדיקים הלומדים, שלמדו תורה לשמה, היו ענוים ובורחים מן הכבוד כמו שבורחים מאש שורפת, ודיקא על-די-זוה התעלו בקנין התורה, וקבן למעשה.

ולא מגיס לבו בתלמודו: צריך שתדע, אהובי,

בְּנֵי! כְּשֶׁאַדָּם מוֹרָה הוֹרָאָה לְאַחֵרִים
בְּאֶסוּר וְהֵתֵר, וַיּוֹצֵא אֶסוּר, הוּא "אֵינוֹ שְׂמֵחַ
בְּהוֹרָאָה", אֲלֵא מְצֻטְעֵר שֶׁהוּא הַפְּסִיד, וְכוּאֵב
לוֹ מָאד, אֲשֶׁר זֶה דְּבַר גְּדוֹל מָאד, כִּי בְּדַרְךָ כָּלֵל
כְּשֶׁבָאִים לְהִתְדַיֵּן אֲצֵל מוֹרָה הוֹרָאָה שְׁנֵי בְּעֵלֵי
דֵינִים, וְהוּא עוֹמֵד מִצַּד אֶחָד, וַיֵּשׁ מוֹרָה הוֹרָאָה
שְׁעוֹמֵד מִצַּד שְׁנֵי, וְהוּא נֹצֵחַ בְּדִין, אֲשֶׁר בְּדַרְךָ
כָּלֵל הוּא אָדָם שְׂמֵחַ, שְׂנֹצֵחַ אֶת הַמּוֹרָה הוֹרָאָה
הַשְּׁנֵי, כִּי הוּא בָּרַר אֶת הַהֲלָכוֹת יוֹתֵר מִהַשְּׁנֵי,
וְעַל-יְדֵי-זֶה נֹצֵחוֹ, מוֹרָה הוֹרָאָה כְּזֶה הוּא שְׂמֵחַ.
כְּמוֹ-כֵן בְּאֶסוּר וְהֵתֵר, אִם יֵצֵא אֲצֵלוֹ לְפִסְק
הֵתֵר, כִּי הוּא מְצַא צַד הֵתֵר, הֵיחֵד שְׁבָרַר אֶת
הַהֲלָכָה הַיָּטֵב, עִם כָּל זֹאת "אֵינוֹ שְׂמֵחַ
בְּהוֹרָאָה", אֲלֵא הוּא בְּכֹבֵד רֹאשׁ, וְזוֹ מַעֲלָה
גְּדוֹלָה מָאד שֶׁל בְּעַל הוֹרָאָה, שֶׁהוּא תָּמִיד
מְצֻטְעֵר בְּצַעַר זוּלָתוֹ. וּמְצִינּוֹ בְּדוֹד הַמְּלָךְ,
שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סְנֵהֲדָרִין ו'): וְכֵן בְּדוֹד
הוּא אוֹמֵר (שְׁמוּאֵל-ב' ח, טו): "וַיְהִי דָּוִד עוֹשֶׂה
מִשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ", מִשְׁפָּט לְזֶה שֶׁהִחְזִיר
לוֹ אֶת מְמוֹנוֹ, וְצִדְקָה לְזֶה שֶׁשָּׁלַם לוֹ מִתּוֹךְ
בֵּיתוֹ; הֵינּוּ דָּוִד הַמְּלָךְ לֹא הָיָה שְׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה,
אֲלֵא הֲצֻטְעֵר בְּזֶה שֶׁהַפְּסִיד עַל יְדוֹ, וְאַחַר שֶׁזֶה
שֶׁהַפְּסִיד שָׁלַם לְמִי שֶׁפָּסְקוֹ עָלָיו לְשָׁלֵם,
כְּשֶׁהֲלָכוֹ, שָׁלַח דָּוִד מִמְמוֹנוֹ, וְשָׁלַם לְזֶה
שֶׁהַפְּסִיד. כָּל-כֶּף הָיָה נֹזֵהֵר שֶׁלֹּא יֵצְטַעַר אָדָם
עַל יְדוֹ, שֶׁכָּל זֶה בְּכֹלֵל "וַיֵּאֵינוֹ שְׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה",
וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

נוֹשֵׂא בְּעַל עִם חֲבֵרוֹ: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֶהוּבֵי,
בְּנֵי! אֲשֶׁר יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה —
לְעוֹר גַּם לְחֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא עֲדִין חֲלָשׁ בְּלָמוּד,
וְלִסְיֵעַ לוֹ לְהִתְעַלּוֹת גַּם-כֵּן בִּידִיעוֹת הַתּוֹרָה,
הֵינּוּ שֶׁיִּלְמַד עִם הַחֲלָשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶה בְּכֹלֵל נוֹשֵׂא
בְּעַל חֲבֵרוֹ, וְאֵין לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר אֶת הַמְּצִנָּה
הַזֹּאת, אֲשֶׁר הִיא מָאד מָאד יְקָרָה בְּעֵינָיו
יִתְבָּרֵךְ. וַיְמָה גַּם כְּשֶׁלּוֹמְדִים עִם אַחֵר, וּבְכַפְרֵט
שֶׁהוּא חֲלָשׁ, וּמְסִבִּירִים לוֹ, אֲנִי הוּא יָבִין
אַחֲרֵי-כֵן יוֹתֵר טוֹב, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל

בְּנֵי! אֲשֶׁר שְׁלָמוֹת קִנְיָן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁלֹּא יִגִּיס
לְבוֹ בְּזֶה שְׁלּוֹמֵד הַרְבֵּה, וּכְמֵאמָרָם ז"ל (תְּעִינִית
כ:): מַעֲשֵׂה שְׂבָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׂמַעוֹן
מִמְגַּדְל גְּדוֹר מִבֵּית רַבּוֹ, וְהָיָה רְכוּב עַל חַמּוֹר,
וּמְטִיל עַל שֵׁפֶת נֶהָר, וְשִׂמַּח שְׂמִיחָה גְּדוֹלָה,
וְהִיתָה דַעְתּוֹ גְּסָה עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁלְּמַד תּוֹרָה
הַרְבֵּה. גְּזַדְמֵן לוֹ אָדָם אֶחָד, שֶׁהָיָה מְכַעֵר בֵּיתוֹתָר,
אָמַר לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי! וְלֹא הִחְזִיר לוֹ. אָמַר
לוֹ: רִיקָה, כִּמָּה מְכַעֵר אוֹתוֹ הָאִישׁ! שְׂמָא כָּל
בְּנֵי עִירָךְ מְכַעֲרִין כְּמוֹתְךָ? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ,
אֲלֵא לָךְ וְאָמַר לְאִמֵּן שֶׁעֲשֵׂנִי, כִּמָּה מְכַעֵר כְּלִי
זֶה שֶׁעָשִׂיתָ. כִּינֵן שִׂידַע בְּעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, יָרַד מִן
הַחַמּוֹר וְנִשְׁתַּטַּח לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: גַּעֲנִיתִי לָךְ,
מַחֵל לִי! אָמַר לוֹ: אֵינִי מוֹחֵל לָךְ, עַד שֶׁתִּלָּךְ
לְאִמֵּן שֶׁעֲשֵׂנִי, וְאָמַר לוֹ — כִּמָּה מְכַעֵר כְּלִי זֶה
שֶׁעָשִׂיתָ. הִיָּה מְטִיל אַחֲרָיו, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ.
יֵצְאוּ בְּנֵי עִירוֹ לְקִרְאָתוֹ, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ: שָׁלוֹם
עָלֶיךָ רַבִּי רַבִּי, מוֹרֵי מוֹרֵי! אָמַר לָהֶם: לְמִי
אַתֶּם קוֹרִין רַבִּי רַבִּי? אָמְרוּ לוֹ: לְזֶה שֶׁמְטִיל
אַחֲרֶיךָ. אָמַר לָהֶם: אִם זֶה רַבִּי, אַל יָרְבוּ כְּמוֹתוֹ
בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה? אָמַר לָהֶם: כֶּף
וְכֶף עָשָׂה לִי. אָמְרוּ לוֹ: אַף-עַל-פִּי-כֵן מַחֵל לוֹ,
שְׂאָדָם גְּדוֹל בַּתּוֹרָה הוּא. אָמַר לָהֶם: בְּשֶׁבִילְכֶם
הִרְיֵנִי מוֹחֵל לוֹ, וּבְכֹבֵד שֶׁלֹּא יְהֵא רַגִּיל לְעִשׂוֹת
כֶּן. הָרִי שֶׁלָּךְ לְפָנֶיךָ, שְׂאָסוּר שֶׁיְהִיָּה לְבוֹ גַּם
עָלָיו שְׁלּוֹמֵד תּוֹרָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מְבַטֵּל אֶת
כָּלֵם, שְׂזוֹ מְדָה רְעָה מָאד. וְלָכֵן עָקַר קִנְיָן
הַתּוֹרָה הוּא — שֶׁלֹּא יְהִיָּה מְגִיס לְבוֹ בַּתְּלָמוּדוֹ,
כִּי תּוֹרָה לְשִׁמָּה צָרִיכָה לְהִבְיָא אֶת הָאָדָם
לְשִׁפְלוּת אֲמִתִּית, כִּי זֶה הַסִּימָן שְׂאָדָם מִתְקַרֵּב
אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא — בֵּין בְּדַבְּקוֹת
וּבִיחּוּדִים, וּבֵין בְּלָמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה,
כְּשֶׁנּוֹפְלָת עָלָיו תָּמִיד שִׁפְלוּת. אֲבָל אִם, חַס
וְשָׁלוֹם, לְבוֹ גַּם בַּתְּלָמוּדוֹ, סִימָן שֶׁהוּא רַחוּק
מִקִּנְיָן הַתּוֹרָה וּבְדַבְּקוֹת אֲמִתּוֹ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַכֵּל
דְּמִיוֹן גְּדוֹל, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וַיֵּאֵינוֹ שְׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה: צָרִיךְ שֶׁתִּדַע, אֶהוּבֵי,

תלמיד אחד שלמד עמו ארבע-מאות פעם, ולבסוף שכח כל מה שלמד. ונתנו לרב פרידא ארבע-מאות שנין בזכות שלמד עם תלמידו ארבע-מאות פעם. הרי שלך לפניך, איך שצריכים סבלנות עם תלמיד, ולדונו לכה זכות תמיד, וזה מקניני התורה; כי מי שרוצה ללמד עם הזולת, ובפרט רב עם תלמיד, ההכרח שתהיה לו סבלנות, אחרת ראוי שלא יתחיל ללמד עם תלמידים, והבן למעשה.

מעמידו על האמת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אדם הלומד תורה, התורה מעמידתו על האמת. וכמוכא בתקונים (תקון כא): ואין אמת אלא תורה, הדין הוא דכתיב (מלאכי ב, ו): "תורת אמת היתה בפייהו"; ולכן כשהאדם מרגיל את עצמו ללמד תורה, התורה מוליכה אותו על הדרך הנכונה. וכמאמרם ז"ל (חגיגה ג): למה נמשלו דברי תורה לדרך? לומר לה, מה דרך זה מכון את הפרה לתלמידי, להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכונים את לומדיהן מדרכי מיתה לדרך חיים; ולכן אחד מקניני התורה — לידע, שדיקא על-ידי התורה זוכה לעמד על האמת, כי בלי תורה אדם טועה לגמרי. ולכן, אסור לשמע את שום ברירה, אם יסודו אינו מבסס על התורה, כי רק התורה מעמידו על האמת, ובלי תורה הכל שקר. ולכן זכור, אהובי, בני! בכל ופוח ובכל ענין בעולם, שיש לה עם פלוני, צריך שיהיה הכל על-פי התורה, כי בלי תורה אינו כלום, והבן למעשה.

מעמידו על השלום: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה הוא — לחפש רק את השלום, כי התורה הקדושה מכניסה שלום באדם, כי זו שלמות קנין התורה, לחפש תמיד את השלום בין נשמות ישראל, ולהשתדל מאד לתדוש תדושי תורה על השלום. ודעת לנכון, שהשלום צריך להיות שלום של תורה, לא שלום של בשר ודם

(לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קפד): כשאחד מדבר עם חברו ביראת שמים, נעשה אור ישר ואור חוזר, ולפעמים מקדים האור חוזר קדם האור ישר, שהמקבל יש לו מח קטן, ואינו יכול לקבל את דברי חברו, כי קדם שמקבל חברו ממנו, שזהו אור ישר, קדם לזה מקבל הוא מחברו, ואזי האור חוזר קודם לאור ישר, הינו כל אחד מלא דבורים, וכשמדבר עם הזולת, ואפלו שהזולת אינו מבין מה שהוא מדבר, על-כל-פנים הדבורים חוזרים אליו, והוא מתעורר מהדבורים של עצמו. כי כשהדבורים מנחים אצלו, הם כאלו ישנים אצלו, אבל תקף ומיד כשמוציאם, מבינם באפן אחר לגמרי, כמו-כן מי שלומד עם החלש ממנו, שזה בכלל נושא בעל חברו, יוצאת לו טובה גדולה, שאפלו שהחלש אינו מבין כל-כך מה שהוא הסביר לו, על-כל-פנים הוא מבין יותר את הלמוד, מחמת שלמד עמו. ולכן זהו דבר גדול מאד ללמד עם חלש בכשורים, ולעזר לו, ועוד זאת יוצאת לו טובה גדולה בעבורו, והבן למעשה.

מכריעו לכה זכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה, תמיד ללמד זכות על הזולת; כי בדרך כלל למדן היודע ללמד, ורואה חלש, הוא מתנפל עליו, ומכל שפן כששואל אותו הרבה שאלות, ומטריד אותו בכל מיני קשיות. אבל אפלו שנתאות הקשיות קשיות של הבליים, אי אפשר ללמד את הזולת, אלא כשדנים אותו לכה זכות, שהוא אינו מבין. ובפרט מלמד שלומד עם תלמידים, ההכרח לו להיות דן לכה זכות את כל התלמידים שאינם יודעים ואינם מבינים. ולכן אסור למלמד או לראש ישיבה להתפרץ על התלמידים ולבישם על לא דבר, אלא לחזר בפניהם את החמר כמה וכמה פעמים עד שיבינו, וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (ערוכה נד): על רב פרידא, שהיה לו

המלא נגיעות, כי התורה היא חכמתו יתברך, ולכן שלום צריך להיות רק על-פי דעת תורה, ואם אין בשלום תורה — אינו שלום. ומכאן תוכחה לאלו שנוטין דוקא לעשות שלום עם פושעי ישראל, אוכלי טרפות ונבלות, מחללי שבתות בפרהסייה, אשר דינם כעכו"ם, כמו שפסק הרמב"ם (פרק ל' מהלכות תשובה, הלכה טו); ולכן כל אלו שדורשים שלום, צריכים לזכור את דברי הנביא (ירמיה ו, יד): "שלום שלום ואין שלום", והפרוש הוא, שאם השלום אינו מבוסס על תורה — אין שלום. וכמו שכתוב (ישעיה מח, כב): "אין שלום אמר הוי"ה לרשעים", כי שלום ישנו רק כשמשתת על-פי התורה, ובלי תורה אין שלום. ועלינו למסר את נפשנו בעתים הללו על דבר זה, שבאים מסיתים ומדיחים המדברים נגד הקדוש-ברוך-הוא, רחמנא לישזבן, רשעים ארורים, אוכלי בשר השפנים, מומרים להכעיס, חופרי קברים, וזורקים את עצמותיהם ומפזרים אותם על פני האדמה, ועוקרים את נשמות ישראל ממנו יתברך, ורוצים להתערב בין החרדים לדבר השם. ובאים אחר-כך מלאכי המות, שקורים עצמם מלאכי שלום, ורוצים לעשות שלום עם הרשעים, ואומרים: "הרי התורה מדתה שלום, ואי צריכים לעשות עם אלו הפושעים שלום..." ולכן צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין התורה, שהשלום מכרח להיות בנוי רק על-פי התורה. מי ששומר תורה ומצוות, אתו שיך לדבר מענין שלום, ולעשות שלום, אבל אלו הרשעים הארורים, שאינם מתבישים לדבר פתוח נגד הקדוש-ברוך-הוא, עליהם אמר הנביא: "אין שלום אמר הוי"ה לרשעים". וזכור כולל זה, כי שלום זו מלה הנשמעת מאד טוב, וכל אחד צועק: "שלום, שלום", ואין לה מדה יפה מהשלום, עם כל זאת צריכים לדעת, ששלום יכולים לעשות רק עם מי שמאמין בבורא יתברך שמו ולומד תורה, ומקיים את

המצוות, אבל עם אלו הפושעים, אוכלי בשר החזיר, התמורים והגמל, מומרים להכעיס, מהם יש להתרחק בתכלית הרחוק, ורק באופן כזה צריכים ללמד תורה, והבן למעשה. מתנישב לבו בתלמודו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה, בשלומד ומתנישב הלמוד על לבו, כי בדרך כלל כשאין לאדם ישוב הדעת, וכן כשאינו מבין את למודו, הלמוד אינו מתנישב על לבו. ולכן על זה צריכים הרבה רחמים ותחנונים, לבקש ממנו יתברך, שיזכה ללב נקי, כי בשעה שלומד תורה, הוא צריך למסר את עצמו וכל פלו אל למוד התורה הקדושה. וכמאמרם ז"ל (ערויבן נה): "לא בשמים היא" — לא תמצא בגסי רוח, "ולא מעבר לים היא" — לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים. פי לזפות לשלמות קנין התורה, צריכים לראות שהלמוד יהיה מתנישב היטב בלב, כי צריכים לשים את כל לבו בתורה הקדושה, פי אחרת לעולם לא יקנה קנין התורה, והבן למעשה. שואל ומשיב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה — לא להתבייש לשאל כל מה שקשה לו, ואם מתרצים לו את קשיותיו, ואין זה מתנישב לו, שלא יתבייש להשיב על דברי המשיב, כי כף דרכה של תורה — להתפלפל ולא לותר, וכמאמרם ז"ל (קדושין לב:): אפלו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם, עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (במדבר כא, יד): "את זהב בסופה", אל תקרי בסופה אלא בסופה; וזה בכלל שואל את כל שאלותיו, ומשיב ומתנפח אם לא נראה בעיניו התרוץ, וכך היא דרכה של התורה, שיהיה שואל ומשיב, לא להתבייש לשאל, ולא להתבייש להשיב, אם לא נראה לו התרוץ, ורק כך קונים קנין התורה, והבן למעשה.

מקִיף, וַיֵּשׁ שְׁכָל פְּנִימִי, וּכְשֶׁהָאָדָם לּוֹמֵד עִם הַזּוֹלָת, יוֹצֵא הַשְּׁכָל פְּנִימִי, אֶל תּוֹךְ הַתְּלִמִּיד, וְאֶצֶּל הָרַב נִכְנָס שְׁכָלוֹ הַמְּקִיף וְנַעֲשֶׂה פְּנִימִי, וְזוֹכֶה לְמְקִיף חֲדָשׁ. וְכֵן בְּכָל פַּעַם כְּשֶׁלּוֹמֵד עִם תְּלִמִּיד, הוּא מוֹצִיא אֶת הַפְּנִימִי שְׁלוֹ, וְנִכְנָס אֶצְלוֹ מְקִיף חֲדָשׁ; הֵינּוּ פְּנִימִי זֶה שְׁכָל שְׁנִכְנָס בּוֹ בַּפְּנִימִים, וְהוּא מִבֵּין כְּבָר אֶת הַדְּבָר הַיֵּטֵב, עַד שְׁנִכְנָס לְפָנִים שְׁכָלוֹ, אֲבָל יֵשׁ לוֹ הַשְּׂגָה שְׁנוֹקְרָאֵת מְקִיף, שְׁמְקִיף אֶת הַמַּח, וְעֵדִין לֹא נִקְלָט אֶצְלוֹ הַיֵּטֵב, וְלִכֵּן זֶה מְסַבֵּב אֶת הַמַּח שְׁלוֹ, אֲבָל תְּכַף-וּמְיָד כְּשֶׁמְסַבֵּיר אֶת הַלְמוּד, שֶׁהִיא הַשְּׂגָה הַפְּנִימִית שְׁלוֹ — לְתְּלִמִּיד, הֲרִי זֶה נִכְנָס הַמְּקִיף שְׁלוֹ אֶל תּוֹךְ פְּנִימִי, וְזוֹכֶה לְמְקִיף חֲדָשׁ, וְכֵן בְּכָל פַּעַם כְּשֶׁלּוֹמְדִים עִם הַזּוֹלָת. וְלִכֵּן שְׁלֵמוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה, הוּא "הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד", וְכֵן זוֹכֶה בְּכָל פַּעַם לְהַשְּׂגוֹת מְקִיפִים חֲדָשִׁים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁעָקֵר קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא, שְׁהָאָדָם יִקְיִים מֶה שֶׁהוּא לּוֹמֵד, כִּי תִכְלִית הַלְמוּד, כְּדִי שְׁיָבִיאוֹ לְיָדֵי מַעֲשֶׂה, וְזֶה עָקֵר הַשְּׁלֵמוֹת. וְלִכֵּן צִנְגוֹ רַבְּנּוֹ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן כה), אֲשֶׁר צָרִיף לַעֲשׂוֹת מִכָּל מֶה שְׁלּוֹמֵד תְּפִלוֹת, כְּדִי שְׁיִזְכֶּה לְקַיֵּם בְּשְׁלֵמוֹת מֶה שֶׁהוּא לּוֹמֵד, כִּי זֶה עָקֵר תִּכְלִית הַלְמוּד — לְקִיּוֹ, וְעַל זֶה צָרִיכִים הַרְבֵּה לְהַתְּפַלֵּל אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּדִי לְהַמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ קִיּוֹם הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה. **הַמְּחַפִּים אֶת רַבּוֹ:** צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקֵר קִנְיַן הַתּוֹרָה, לְלַמֵּד בְּאִפְּן כְּזֶה, שְׁיִשְׂאֵל תְּמִיד אֶת רַבּוֹ מֶה הוּא לּוֹמֵד, כְּדִי שְׁיָבִין אֶת הַלְמוּד הַיֵּטֵב. וְכִבָּר אָמַר רַבְּנּוֹ ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן נא): אֶת זֶה תִּקְבְּלוּ מִמֶּנִּי, שְׁלֹא יִטְעֶה אֶתְכֶם הָעוֹלָם; כִּי יִכּוֹלִים לְהַטְעוֹת אֶת עֲצָמוֹ מְאֹד, בְּכִלְלִיּוֹת וּבְכַפְרִיּוֹת וּבְכַפְרִי פְּרִטִיּוֹת, וּבְכַפְרֵי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, צָרִיף לְזַכֵּר אֶת הַפְּלֵל שְׁאָמְרוּ תְּכַמְיֵנוּ הַקְּדוּשִׁים:

שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁעָקֵר קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא לְשִׁמְעַ מִכָּל אֶחָד, כִּי זֶה כָּלֵל, אִם רוֹצִים לְהַצְלִיחַ בְּלִמּוּד, תְּמִיד צָרִיכִים לְשִׁמְעַ מִכָּל אֶחָד, הֵינּוּ כָּל אֶחָד מְחַדָּשׁ אִיזוֹ סִבְרָה, וְכִדְאִי לְהַטוֹת אֶזֶן לְכָל אֶחָד, וְזֶה גּוֹרֵם שְׁנִפְתָּח לוֹ פֶּתַח חֲדָשׁ בְּהַשְּׂגַת הַתּוֹרָה, כִּי כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ הַבְּנָה חֲדָשָׁה בַּתּוֹרָה, וְעַל-פִּי מֶה שְׁשׁוֹמְעִים מִהַזּוֹלָת, יִכּוֹלִים לְהִבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר, וְזֶה "שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף", הוּא שׁוֹמֵעַ סִבְרָה נְכוֹנָה, וּמוֹסִיף עַל זֶה כִּיֵּד הַשֵּׁם הַטוֹבָה עָלָיו. וְכַעֲיֵן שְׁאָמַר רַבְּנּוֹ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן רפא), אֲפִלּוֹ אָדָם פְּשׁוּט, אִם יֵשׁב עֲצָמוֹ עַל הַסִּפֵּר, וַיִּסְתַּפֵּל עַל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, יִכּוֹל לְרְאוֹת חֲדָשׁוֹת וְנִפְלְאוֹת, הֵינּוּ עַל-יְדֵי הַסְּתַכְּלוֹתוֹ הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב עַל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, יִתְחִילוּ הָאוֹתִיּוֹת לְהֵאִיר וּלְהַצְטַרֵּף, בְּכַחֲנִיַת אוֹתִיּוֹת בּוֹלְטוֹת וּמַצְטַרְפוֹת, שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה (יוֹמָא עג:), וְאִזִּי יִרְאֶה צְרוּפִים חֲדָשִׁים. וַיִּכּוֹלִין לְרְאוֹת בְּסִפֵּר מֶה שְׁבַעַל הַמְּחַבֵּר לֹא כִּוֵּן לְזֶה כָּלֵל. וְזֶה יִכּוֹל אֲפִלּוֹ אָדָם פְּשׁוּט, כִּי אָדָם גְּדוֹל יִכּוֹל לְרְאוֹת זֹאת בְּלִי יְגִיעָה, רַק אֲפִלּוֹ אָדָם פְּשׁוּט לְגַמְרִי, יִכּוֹל לְהַשִּׁיג וּלְרְאוֹת חֲדָשׁוֹת, אִם יֵשׁב וַיִּסְתַּפֵּל עַל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, אֲף שְׁלֹא יַעֲמִיד הַדְּבָר לְנִסְיוֹן, כִּי יִכּוֹל לְהִיּוֹת, שְׁאִז דּוֹקָא לֹא יִרְאֶה כָּלֵל. אֲף אֲף-עַל-פִּי-כֵן יִכּוֹל לְהַשִּׁיג זֹאת אֲפִלּוֹ אָדָם פְּשׁוּט. וְכֵן שְׁיָד דְּבָר זֶה כְּשֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ חֲדוּשִׁי תּוֹרָה וּסְבִרוֹת נְכוֹנוֹת, וְעַל זֶה הוּא מוֹסִיף מִשְׁלוֹ. וְזֶה עָקֵר קִנְיַן הַתּוֹרָה; אֲשֶׁרִי מִי שְׁשֵׁם לֵב אֶל כָּל מֶה שְׁשׁוֹמֵעַ סְבִרוֹת נְכוֹנוֹת, וּמוֹסִיף מִשְׁלוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עָקֵר קִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא, לְלַמֵּד עַל מְנַת לְלַמֵּד, כִּי בְּזֶה שְׁהָאָדָם לּוֹמֵד עִם אֲחֵרִים, הוּא נִחְפָּם בְּיֹתֵר, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוֹ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן ז), שְׁיֵשׁ שְׁכָל

וְלֹא הִבִּישָׁן לְמַדְ, אֶלָּא כָּל מָה שֶׁקָּשָׁה לוֹ — ז' שֶׁהִיא נוֹתַנַת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ. אוֹכֵל פִּירוֹתֶיהָ יִשְׁאַל אֶת הָרֵב, וְלֹא יִטְעֶה אֶת עַצְמוֹ, וְעַל-יָדֶי- ז' עוֹלָם הַזֶּה וְהַקָּרֵן קִיַּמַּת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא: כִּי חַיִּים זֶה בְּעַצְמוֹ הוּא מַחְפִּים אֶת רַבּוֹ, כְּמֵאֲמָרָם וְ"ל הֵם לְמוֹצֵאֵיהֶם. אֵל תִּקְרִי לְמוֹנֵאִיהֶם, אֵלֹא (תַּעֲנִית ז'): וּמִתְלַמְּדֵי יוֹתֵר מִכֻּלָּם; כִּי הִתְלַמְּדוּ לְמוֹנֵאִיהֶם נִפְהָ עוֹלָם הַזֶּה: וְאוֹמֵר וּשְׁקוּי

מַחְפִּים אֶת הָרֵב, עַל-יָדֶי שֶׁהוּא שׂוֹאֵל אוֹתוֹ כָּל סִפְקוֹתָיו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ. ז' גְּדוּלָּה תוֹרָה, שֶׁהִיא נוֹתַנַת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ד'): כִּי חַיִּים הֵם וְהַמְּכֹון אֶת שְׂמוֹעֵתוֹ:

צָרִיף שֶׁתִּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁעָקַר קִנְיָן הַתוֹרָה, שֶׁתִּמְדֵּי יְכֹון אֵל מָה שֶׁשָּׁמַע מִרַבּוֹ, הוּא יְכוֹל לְהוֹסִיף עַל אֲשֶׁר שָׁמַע מִרַבּוֹ, אֶבֶל לֹא לְגֵרַע; הִינּוּ, כִּי הָרֵב לוֹמֵד עִם הַתְּלַמִּיד, וְדַרְךְ הָרֵב שֶׁהוּא מִבֵּין הָרַבֵּה יוֹתֵר טוֹב מִהַתְּלַמִּיד, כִּי מִחוּ עִמָּךְ עִמָּךְ, וְלִתְלַמִּיד קָשָׁה מְאֹד לְהִבִּין, אֲזִי מִתֵּר לוֹ לְהוֹסִיף עַל מָה שֶׁשָּׁמַע מִרַבּוֹ, וְלִהְסָבִיר אֶת דְּבָרֵי רַבּוֹ, אֶבֶל לְבִטֵּל אֶת דְּבָרֵי רַבּוֹ, אֲסוּר בְּשׁוּם פָּנִים וְאַפֵּן, וּמִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְךְ זֶה — מְצַלִּיחַ בְּלַמּוּדוֹ. וְהַכֵּלֵל הוּא, שֶׁצָּרִיכִים תִּמְדֵּי לְשָׁמַע רַק מָה שֶׁהָרֵב מְלַמֵּד אוֹתוֹ, וְאַסוּר לְגֵרַע מֵאוֹמֶה מִדְּבָרֵי רַבּוֹ, אֶלָּא לְהִסָּבִיר הַיֵּטִב, וְזֶה עָקַר קִנְיָן הַתוֹרָה, וּמִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְךְ זֶה, אֵף פַּעַם לֹא יִטֵּה מִדַּרְךְ הָאֵמֶת; כִּי בְּרַגַע שֶׁהָאָדָם חוֹלֵק עַל רַבּוֹ, הוּא כְּבָר טוֹעֵה, וְלִבְסוּף יִפְרֵשׁ לְגַמְרֵי. וְזֶה מָה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סְנֵהֲדָרִין ק"ג): אָמַר רַב חֲסִידָא, כָּל הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כ"ו, ט): "בְּהִצַּתְם עַל הַרְ"ה", אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הַעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה עִם שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כ"ג, יג): "הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רַבּוֹ בְּנִי יִשְׂרָאֵל אֶת הַרְ"ה", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַפְּא, כָּל הַמְתַּרְעֵם עַל רַבּוֹ, כְּאֵלוֹ מְתַרְעֵם עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ט"ז, ח): "לֹא עֲלִינוּ תִלְנַתִּיכֶם, כִּי עַל הַרְ"ה", אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, כָּל הַמְהַרְהֵר אַחֵר רַבּוֹ, כְּאֵלוֹ מְהַרְהֵר אַחֵר שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כ"א, ה): "וַיִּדְבֹר הָעָם בְּאֵלֵהֶם וּבַמַּעֲשֵׂה", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

וְהָאוֹמֵר דְּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הָא לְמַדְתִּי, שֶׁכָּל הָאוֹמֵר דְּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מִבִּיא גְּאֵלָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (אֶסְתֵּר ב', כ"ב): "וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְכִי": צָרִיף שֶׁתִּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר דְּבָר זֶה אֵינוֹ מִהַמְנַנֵּן שֶׁל הַמ"ח דְּבָרִים, אֶלָּא זֶה סוֹבֵב עַל אֲמוּנַת חֲכָמִים, כִּי אֵלוֹ הַמ"ח דְּבָרִים שֶׁהַתוֹרָה נִקְנִית בָּהֶם, הֵם כְּנִגְדֵי יְמֵי הַסְּפִירָה, שֶׁהָאָדָם סוֹפֵר אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יָמִים, כְּדִי לְקַבֵּל בָּהֶם אֶת הַתוֹרָה, וְלִכֵּן הַיּוֹם הָאֲרָבַעִים וְתִשְׁעָה זֶה נִגְדֵי הַיּוֹסִיף מִשָּׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעֲתוֹ, שֶׁהַסְּפִים עִמּוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמֵאֲמָרָם וְ"ל (שְׁבַת פ"ז), שֶׁזֶה אֲמוּנַת חֲכָמִים, שֶׁצָּרִיכִים לְהֵאֱמִין בְּמִשָּׁה רַבָּנוֹ. וְלִכֵּן הַמ"ח דְּבָרִים שֶׁהַתוֹרָה נִקְנִית בָּהֶם הֵם כְּנִגְדֵי הַמ"ח יָמִים שֶׁסּוֹפְרִים סְפִירַת הַעֲמֵר, כָּל יוֹם יֵשׁ לוֹ מִדֵּה אַחֲרַת מֵהַמ"ח דְּבָרִים שֶׁהַתוֹרָה נִקְנִית בָּהֶם, וְהַדְּבָר הָאֲרָבַעִים וְתִשְׁעָה, שֶׁזֶה נִגְדֵי הַיּוֹסִיף מִשָּׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעֲתוֹ, זֶה סוֹבֵב עַל הָאוֹמֵר דְּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, שֶׁזֶה כָּלֵל הַחֲדוּשֵׁי תוֹרָה שֶׁמְחַדְּשִׁים הַצְּדִיקִים הַקְּדוֹשִׁים בְּכָל יוֹר וְדוֹר, שֶׁזֶה בְּחִינַת גְּבוּאָה וְרוּחַ הַקְּדוֹשׁ, וְלִכֵּן אִם הָאָדָם אוֹמֵר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ — מִבִּיא גְּאֵלָה לְעוֹלָם, שֶׁזֶהוּכָה לְהַגִּיעַ אֵל שְׁעַר נִי, שֶׁהוּא הַבִּינָה, בְּטוֹל אֵל הָאֵין סוּף לְגַמְרֵי, וְזוֹ תִהְיֶה הַגְּאֵלָה, שֶׁיִּתְגַּלֵּה לְכֻלָּם, אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וּמִשָּׁם יוֹצֵאת הַתוֹרָה, הִינּוּ מְשַׁעַר הַחֲמִשִּׁים. אֲשֶׁרִי מִי שֶׁקוֹנֶה לְעַצְמוֹ אֶת הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה, וְאֵז טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

ז' גְּדוּלָּה תוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתַנַת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא: צָרִיף שֶׁתִּדַע, אֶהוּבִי,

לעצמותיך. שיהא משקה ענמותיך נקצר: ואומר
 עץ חיים היא למחזיקים בה. נעולם הנא. ושמה
 תאמר, לחיים הוא זוכה, אצל מי יאמר שיהיה זוכה
 לעושר, שהרי יש לך צני אדם הנידונין בעניות שהמות

בני! אשר אין עוד דבר גדול מתורה, עד כדי
 כך שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן ט):
 נכספתי מאד להמשיך את העולם אל עשיה,
 שיהיה חיוב אצל כל אחד ואחד ללמד כך וכך
 בכל יום, חק ולא יעבר
 וכיוצא. ואמר: שאפלו
 אותן האנשים הרחוקים
 מן הקדשה מאד, שנלכדו
 במצודה רעה, עד
 שרגילין בעברות, חס
 ושלום, רחמנא לצלן,
 רחמנא לישזבן, אף-על-
 פיי-כן הפח של התורה
 גדול כל-כך, עד שישכול
 להוציא אותם מן
 העברות שרגילין בהם,
 חס ושלום, ואם יעשו
 להם חק קבוע וחיוב חזק
 ללמד בכל יום ויום כך
 וכך, יהיה אף שיהיה,
 בודאי יזכו לצאת
 ממצודתם הרעה על-ידי
 התורה, פי כח התורה
 גדול מאד. וכל עקר
 מגמתו וחפצו היה תמיד
 רק לעבודות ועשיות של
 קדשה בלי שום חקמות
 כלל, רק שנעסק תמיד

למצאיהם ולכל בשרו מרפא.

ואומר (שם ג): רפאות תהי

לשרך ושרוי לעצמותיך.

ואומר (שם): עץ חיים היא

למחזיקים בה ותמכיה

מאשר. ואומר (שם א): פי

לוית חן הם לראשך וענקים

לגרגרתך. ואומר (שם ד): תתן

לראשך לוית חן עטרת

תפארת תמגנה. ואומר (שם

ט): כי בי ירבו ימיה ויוסיפו

לך שנות חיים. ואומר (שם ג):

אך ימים בימינה בשמאלה

עשר וכבוד. ואומר (שם): פי

אך ימים ושנות חיים

ושלום יוסיפו לך. ואומר

(שם): דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום:

בעשיות של קדשה בפשיטות, דהינו להרבות בלמוד התורה, ולעשות מצוות הרבה בכל יום
 ולהרבות בתפלה ובתחנונים תמיד. והכל בפשיטות בלי שום חקמות. וגלה לנו רבנו ז"ל סדר
 למוד נפלא מאד, אשר מי שילמד את סדר-הדרך-הלמוד הזה, בקלות יוכל לעבור ולטיל ולהיות
 בכל חלקי התורה הקדושה. וכבר ספר לנו הרבה מאד בענין זה (עין שיחות הר"ן, סימן עו), שטוב
 ללמד במהירות, ולכלי לדקדק הרבה בלמודו, רק ללמד בפשיטות בנריות, ולכלי לבלבל דעתו
 הרבה בשעת למודו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו, ואם לפעמים אינו
 יכול להבין דבר אחד, אל יעמד הרבה שם, ויניח אותו הענין, וילמד יותר להלן, ועל-פירוב
 ידע אחר-כך ממילא מה שלא היה מבין בתחלה, כשילמד פסדר בנריות להלן יותר. ואמר,
 שאין צריכין בלמוד רק האמירה לבד, לומר הדברים פסדר וממילא יבין, ולא יבלבל דעתו

חציצ להס מן החיים, לכן
 נאמר כי לוית חן הם
 לראשך וענקים
 לגרגרותיך. איזהו דבר
 המניח את האדם למנוח חן
 בעיני האנשים, הו אומר זה
 ממון. ושמה תאמר, ממון
 יתנו לך אצל לא יהא מכוזב
 בין האנשים, לכן נאמר
 עטרת תפארת תמגנה.
 ושמה תאמר, אפילו למד שלא
 לשמה זוכה לדברים הללו, לכן
 נאמר אורך ימים בימינה
 (שבת דף סג.). למיימיניס זה,
 שלומדים לשמה, יש לו אורך
 ימים וחיים, ואין צריך לומר
 עושר וכבוד. בשמאלה.
 למשמאלים זה, עושר וכבוד
 יתנו לו, אצל לא חיים ארוכים.
 ושמה תאמר לחיים ועושר
 זוכה אצל לא לשלום, לכן
 נאמר ושלום יוסיפו לך:

בתחלת למודו, שירצה להבין תכף, ומחמת זה ח עטרת. זה העושר: תפארת. זה הנוי: והבנים. יקשה לו הרבה תכף, ולא יבין כלל, רק יבנים ותפארת זנים אנוס: והכח. תפארת צמוריס כח: מחו בלמוד ויאמר כסדר בזריות, וממילא והכבוד. ונגד זקניו כבוד: והחכמה. דוקניס יבין, ואם לא יבין תכף, יבין אחר-כך, ואם טונא איכא הכא, וחד מנייהו לזה שקנה חכמה:

ח רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון בן יוחאי, הנוי, והפח, והעשר, והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר (שם טז): עטרת תפארת שיבה, בדרך צדקה תמצא. ואומר (שם כ): תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה. ואומר (שם יד): עטרת חכמים עשרם. ואומר (שם יז): עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. ואומר (ישעיה כד): וחרפה הלבנה ובושה החמה פי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי ובבניו:

ישארו אילו דברים, שאף-על-פי-כן לא יוכל לעמד על פונתם — מה בכך?! פי מעלת רבוי הלמוד עולה על הכל. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (שבת ג:): לגמר והדר ליסבור, ואף-על-גב דלא ידע מה קאמר, שנאמר (תהלים קיט, כ): "גרוסה נפשי לתאבה", פי על-ידי רבוי הלמוד שילמד במהירות, יזכה ללמד הרבה, ועל-ידי-זה יזכה לעבר כמה פעמים באלו הספרים שלומד, לגמרם ולחזור

ולהתחיל ולגמרם פעם אחר פעם, ועל-ידי-זה ממילא יבין בפעם השנייה והשלישית כל מה שלא היה מבין בתחלה, כל מה שאפשר להבין ולעמד על דבריהם. ודבר הרבה מאד בענין זה, ואי אפשר לבאר דברים אלו בכתב היטב, אבל באמת היא הדרך עצה טובה מאד בענין הלמוד, פי על-ידי-זה יכולים לזכות ללמד הרבה מאד, לגמר כמה וכמה ספרים וגם יזכה להבין הדברים יותר, מאשר היה לומד בדקדוק גדול, פי זה מבלבל מאד מן הלמוד, וכמה בגי-אדם פסקו מלמודם לגמרי, על-ידי רבוי הדקדוקים שלהם, ומאומה לא נשארו בידם. אבל כשירגיל עצמו ללמד במהירות בלי דקדוקים הרבה, התורה תתקיים בידו, ויזכה ללמד הרבה מאד: גמרא ופוסקים כלם, ותנ"ך ומדרשים וספרי הזהר וקבלה, ושאר ספרים כלם. ופעם אחת חשב רבנו ז"ל מה שהאדם צריך ללמד בכל יום, עד שאין היום מספיק, דהינו לגמר בכל שנה ש"ס עם הרי"ף והרא"ש, וארבעה חלקי שלחן-ערוף הגדולים, וכל המדרשים כלם, וכל ספרי הזהר והתקונים וזהר חדש, וכל ספרי קבלה מהאר"ז"ל. גם צריכין ללמד איזה שיעור ביום בקצת עיון. ולכן אשרי מי שזוכה ללמד בכל יום התורה הקדושה שאין למעלה מזה, וזה מזנף את האדם לגמרי, ומדביקו באין סוף ברוך הוא, ומרפא אותו בגשמיות וברוחניות גם יחד, והבין למעשה. ח הנוי והפח והעשר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם: צריך שתדע, אהובי, בני! שהאדם צריך להכניס בעצמו תמיד את אמתת מציאותו ותברך, ולידע אשר הוא יתברך מחיה ומנהיה ומקיים את כל הבריאה בלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם

עצם עצמיות אלקותו יתברך, וככל שהאדם מחדיר בעצמו ידיעות אלו, על-ידי-זה זוכה להיות דבוק בו יתברך, וממתיק את הדינים מעל עצמו ומעל נשמות ישראל. ואלו המדות מאד מועילות לצדיקים. "הנוי"; זה היפי הטבעי שיש לצדיקים, פי מרב התפללותם בו יתברך, על-ידי-זה נמשך עליהם חן, כמאמרם ו"ל (סנה מ:): כל אדם שיש עליו חן, בידוע שהוא ירא שמים.

"והפח"; שהוא גבור המתגבר על יצרו, וכן אינו מתפחד מהרשעים. "והעשר"; שהוא מרבה בצדקה, ועוזר לעניים, ולא למנות ויתומים. "והכבוד"; שהוא מגלה את כבודו יתברך, ומחדיר כבוד בזולת. "והחכמה"; שמגלה לכלם את חכמתו יתברך, מרב דבקותו הוא יודע איך ליעץ לכל בריה איך להתנהג. "והזקנה"; זקן הוא זה שקנה חכמה (קדושין לב:), פי כל מה שמזקין, על-ידי-זה נחפם יותר. "והשיבה"; זה שהגיע כבר לגיל שבעים והחזיק מעמד, מדרגתו גדולה מאד. ולכן שיבה

ט אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קֶסְמָא,

רש"י

ט לי הכסף ולי הזהב. פֶּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ פִּירוּשׁ, לִשְׁנֹחוּ וּלְכַוּדוֹ, וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן לִי שְׁנֵאמַר מִלֵּא כֹל הָאָרֶץ כְּכֹדוֹ: שָׁלוֹם וְהַחֲזֵרְתִי לוֹ שָׁלוֹם.

אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאֵיזָה מְקוֹם אַתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוּלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי, רְצוֹנְךָ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמִקְוָמֵנוּ וְאָנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוָם תּוֹרָה, לְפִי שֶׁבִשְׁעַת פְּטִירְתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלָבָד, שֶׁנֶּאמַר (מְשִׁלִּי ו): בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ, וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ. בְּהִתְהַלֵּכְךָ

לשון שבע, פי הוא מלא ימיו בטוב. "והבנים"; שהוא משאיר אחריו בנים שיכולים לרשת אותו, דבר זה "נאה לצדיקים ונאה לעולם", לצדיקים זה נאה פי זכו לכל המדות האלו, ועכשו מוסרים את זאת לבניהם, ולעולם נאה, פי נשארת מהם ירשה שלמה, פי זו מעלת הצדיקים, שהם משאירים השארה. ולכן צריך שתדע, אהובי, בני! אשר להגיע לדבר זה צריכים להתנגע כל ימי חייו, ולהשתטח בכל יום בפשוט ידים ונגלים, ולבקש ולהתחנן ממנו יתברך, שיזכה לכל אלו המדרגות, שהן קשורות בשבע ספירות היונקות מספירת הבינה. וככל שהאדם מוסר את נפשו בעבורו יתברך, פן זוכה להגיע אל המדות האלו, ובלבד שיהיה בלב אמת, ובלב נכון, ויהיה מוכן ומזמן בכל יום למסור את נפשו על קדוש שמו יתברך, ואז נכון לבו יהיה בטוח שיגיע למדרגה הזו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, וישאיר אחריו השארה נצחית, ויזכה לבנים טובים, שיירשו את מעלתו, והבן למעשה.

ט פֶּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שָׁלוֹם, וְהַחֲזֵרְתִי לוֹ שָׁלוֹם: לְכַאוּרָה, לְמָה הָיָה צָרִיךְ לְהַקְדִּים אֶת הַסְּפוּר הַזֶּה, שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בּוֹ אָדָם, וְנָתַן לוֹ

שְׁלוֹם, וְהַחֲזִיר לוֹ שְׁלוֹם, הִיָּה צָרִיךְ לְכַתֵּב תִּכְף-וּמִיד אֶת הַתְּמַצִּית, "לְפִי שֶׁבִשְׁעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵין מְלוּיָן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֲלֵא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלִבָּד"; וְכֵן מְקַשִּׁים הָעוֹלָם: לָמָּה כָּשָׁה אָדָם אָמַר לוֹ: "רַבִּי, רְצוּנָךְ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ, וְאֵנִי אֶתֵּן לָךְ אֶלֶף אֲלָפִים דִּיגְרִי זָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת", עָנָה לוֹ: "אִם אֶתָּה נוֹתֵן לִי כֹל כֶּסֶף וְזָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דֵר אֲלֵא בְּמִקְוֵם תוֹרָה", הֲלֵא הִיָּה יָכוֹל לְקַחַת אֶת הַכֶּסֶף, וְלִבְנוֹת שָׁם יְשִׁיבוֹת וּבְתֵי חֲנוּף, וְהִיָּה עוֹשֶׂה שָׁם מְקוֹם תוֹרָה? עַל קִשְׂיָא זֶה הִשִּׁיב הַגָּאוֹן

תְּנַחֲה אֶתָּה, בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, בְּקִבְרְךָ. וְהַקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחָךְ, לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תְּהִלִּים קיט): טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלָפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְאוֹמַר (חֲגִי ב): לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נֶאֱמַר יִי צְבָאוֹת:

רַבִּי חַיִּים מְוֹלְאֵינִי זי"ע, שֶׁמְקוֹם תוֹרָה אֵי אֶפְשָׁר לִבְנוֹת, אֲלֵא עַל-יְדֵי מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, כִּי מִי שֵׁשׁ לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, הוּא אֵינוֹ בּוֹנֵה מְקוֹם תוֹרָה, כִּי אֵי אֶפְשָׁר לִבְנוֹת מְקוֹם תוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי שְׁמוֹסְרִים נֶפֶשׁוֹ, וְדַבְרֵי פִי חֲכָם חֵן. וְעַל-פִּי זֶה יוֹבֵן — לָמָּה הִקְדִּים אֶת הַסְּפוּר "פַּעַם אַחַת הִיִּיתִי מִהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ, וּפָגַע בִּי אָדָם אַחֵד, וְנָתַן לִי שְׁלוֹם, וְהַחֲזִירְתִּי לוֹ שְׁלוֹם"? אֲלֵא, כִּי רַבִּי יוֹסִי בֶן קִסְמָא הֵלֵךְ לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁלְהִקִּים מְקוֹם תוֹרָה אֵי אֶפְשָׁר, רַק עַל-יְדֵי מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, וַיְהוּדֵי הַהוֹלֵךְ בְּמְסִירוֹת נֶפֶשׁ, בְּדֶרֶךְ כָּלֵל הוּא בְּטֵל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, לְזוֹאת לְמַד אוֹתָנוּ קִדְּם הַתְּנָא הַקְּדוּשׁ, שֶׁאֵף שֶׁהוּא מוֹסֵר אֶת נֶפֶשׁוֹ בְּעִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, עִם כָּל זֹאת כְּשֶׁבָא לְפָנָיו אָדָם וְנוֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם, הוּא מוֹרִיד אֶת עֲצָמוֹ אֵלָיו, וּמְחִזִּיר לוֹ שְׁלוֹם, שֶׁזֶה עֵקֶר גְּדֻלַּת בֵּר יִשְׂרָאֵל הַדְּבוּק בְּאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, אֵף שֶׁהוּא מוֹכֵן וּמְזַמֵּן בְּכָל עֵת וְרַגַע לְמַסֵּר אֶת נֶפֶשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, עִם כָּל זֹאת יָכוֹל לְהוֹרִיד אֶת עֲצָמוֹ אֶל כָּל אַחֵד, וְלָתֵת לוֹ שְׁלוֹם, כִּי זֶה עֵקֶר הַהִשְׁגָּה שֶׁגִּלָּה לָנוּ רַבֵּנוּ ו'ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרָן, חֵלֶק ב', סִימָן סח), שֶׁזֶה עֵקֶר גְּדֻלַּת הַצְּדִיק, אֵף שֶׁהוּא לְמַעְלָה, בְּטֵל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, צָרִיךְ לְהִיּוֹת גַּם-בֶּן לְמַטָּה, לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל אֶת הַזּוֹלָת. וְאַחֲרֵיכֵן מְסַפֵּר אֶת הַסְּפוּר: "אָמַר לִי: רַבִּי, מֵאִיזָה מְקוֹם אֶתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ: מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אֲנִי. אָמַר לִי: רַבִּי, רְצוּנָךְ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ, וְאֵנִי אֶתֵּן לָךְ אֶלֶף אֲלָפִים דִּיגְרִי זָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, אִם אֶתָּה נוֹתֵן לִי כֹל כֶּסֶף וְזָהָב, וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דֵר אֲלֵא בְּמִקְוֵם תוֹרָה"; כִּי לֹא שִׁיךְ עִם כֶּסֶף וְזָהָב לִבְנוֹת מְקוֹם תוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי מְסִירוֹת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ. וְדַבֵּר זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּיר לְכַנִּי-אָדָם כָּלֵל, אֵיזוֹ מְסִירוֹת נֶפֶשׁ צָרִיךְ לְהַשְׁקִיעַ בְּהַתְּקַרְבוֹת אֶל הַצְּדִיק הָאֵמֶת וְלְהַחֲזִיק בּוֹ, וְכֵן לְעֲשׂוֹת מְקוֹם תוֹרָה, כִּי כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל רוּצָה לְשׁוּב בְּתַשׁוּבָה, אֵי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּזוֹ, אֲלֵא עַל-יְדֵי מְסִירוֹת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, כִּי מִתְּפַשְׁטוֹת עַל כָּל אַחֵד הַמְּנִיעוֹת לְאָרְכוֹ וְלִרְחִיבוֹ, לְמַנֵּעַ וּלְעַכֵּב אוֹתוֹ מִלְהִיּוֹת מְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק, וּמִלְחַזֵּר בְּתַשׁוּבָה. וּבִפְרָט מִי שְׁרוּצָה לִבְנוֹת מְקוֹם תוֹרָה וּתְפִלָּה, מִתְּפַשֵּׁט עָלָיו הַסֵּמ"ךְ-מ"ם בְּכַח גְּדוֹל מְאֹד, וְרוּצָה רַק לְשׁוּב אוֹתוֹ, וּמַעֲלִילִים עָלָיו כָּל מִינֵי עֲלִילוֹת, וְשׁוֹפְכִים אֶת דָּמוֹ בְּכָל מִינֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְחוֹלְקִים עָלָיו, וּמְחַרְפִּים וּמְגַדְּפִים אוֹתוֹ, וּמְעוֹרְרִים מְדַנִּים עָלָיו, עַד שֶׁאֵין שׁוּם עֲצָה אַחֲרָת, אֲלֵא עַל-יְדֵי מְסִירוֹת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ. כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי מוֹהֲרָנ"ת ו'ל (לְקוּטִי-הַלְכוֹת, הַכָּשֵׁר פְּלִים, הַלְכָה ד'; י"ז גִּסָּה, הַלְכָה ד'), שֶׁגִּדֵּל הַתְּפַשְׁטוֹת הַטְּמָאָה וְהַסְּטָרָא אַחֲרָא נֶגְדַּ הַבָּא לְהַכְנִס אֶל הַקְּדוּשָׁה, אֵין לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר

י חמשה קנינים קנה הקב"ה וכו'. ה' קניני כָּלָל, עַד שְׁאֵי אֶפְשֶׁר לְהַפְנִים אֶל הַקְּדוּשָׁה, כִּי אִם ראשית דרכו. שנריאתה קודם העולם, מפני על-ידי מסירות נפש ממש, פשוטו כמשמעו. שכשעלה צמחשנה לפניו לזרוא את עולמו [אמר ובפרט כשבונים מקום חדש, שיהיה שם קבוץ יתקיים] העולם נשזיל התורה: שמים וארץ קנין של יהודים יראים ושלמים, ומקימים קהלה על

טְהַרַת הַקְּדוּשָׁה, בְּלִי שׁוּם פְּשָׁרוֹת כָּלָל, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְגְּגוּ אַבוֹתֵינוּ וְאַבוֹת אַבוֹתֵינוּ מִדֹּר דֹּר, עַד קִבְּלַת הַתּוֹרָה מֵהַר סִינַי, הַמְקַנָּה הוּא כְּשֶׁר בְּתַכְלִית הַפְּשָׁרוֹת, הַחֲנוּךְ הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת,

י חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל

אחד. שהם עמודים של עולם, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ, שנאמר מלאה הארץ קניין, מה להלן שמים וארץ אף כאן שמים וארץ, וכתיב קנין וכו': אברהם

קנין אחד מנין. שנראו הקב"ה לכן להיות קנינו של שיהבנים מקבלים חנוך של יראת שמים, לילך עם פאות וציצית בריש גלי, ולא להתבייש מאף

אחד, וכן הבנות מקבלות חנוך של צניעות, לא להתבייש משום בריה שבעולם, וכן פשרות המאכלים, ובפרט שחיטה כשרה, וכל מה שקהלה קדושה צריכה, צריכים לזכור, שדבר זה בא במסירות נפש הכי גדולה, כי תמיד צץ הסמ"ך-מ"ם בעצמו, ומעבב על-ידי מסירות שמוסר למלכות, וכן מקים מחלקת מבפנים, על-ידי שועלים קטנים מחבלי כרמים, הדיוטות הקופצים בראש, והם גורמים פרוידים. ולכן אי אפשר בשום פנים ואופן להקים קהלה, אלא על-ידי מסירות נפש ממש, פשוטו כמשמעו, ולא לפחד מאלו הרשעים האוררים הקמים, אלא למסר את נפשו כפשוטו ממש, להקים קהלה קדושה על טהרת הקדש, עם מקוה טהרה עם כל ההדורים, ושחיטה כשרה על הצד הטוב והמהדר ביותר, ומהל ירא שמים, וסופרים יראי השם, וחנוך טהור של אמונה ברוחה ומזככת בו יתברך, וקיום מצוות המעשיות דיקא. ולכן התנא הקדוש רבי יוסי בן קסמא גלה זאת דיקא, שאפלו אם יהיה לאדם כל כסף וזהב שבעולם, עדין הבחירה חפשית, ועקר העצה להקים מקום תורה, וכן לגלות את הצדיק האמת — שצריכים למסר את נפשו, פשוטו כמשמעו. וכבר אמר מוהרנ"ת ו"ל בעת חנפת הבית שבנה את הקלויז באומן: בניתי את בית המדרש לא מכספי העשירים, אלא מרצונות העניים; כי מסרו את נפשם בעבור בנין הקלויז, וכל אחד הביא את פרוטותיו האחרונות, ועל-ידי-זה נבנה בית המדרש. וזה שיק בכל דור ודור. וכשהאדם זוכה לדעת, אשר אי אפשר לעבור את זה העולם, אלא על-ידי מסירות נפש, ומה נשאר ממנו — רק מה שלמד תורה, על-ידי-זה יזכה להגיע לשלמות בתכלית השלמות, ובלבד שלא תתיאש, אהובי, בני, והבן למעשה.

י חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו: צריך שתדע, אהובי, בני! שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו בעשר ספירות, והן נחלקות לחמשה פרצופים: כתר, עתיק ואריך. חכמה בינה, אבא ואמא. חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, זעיר אנפין. מלכות, נוקבא דזעיר אנפין. ואלו החמשה קנינים שקנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו: "תורה קנין אחד"; זה נגד הכתר, ומה שנגחלק בין ג' ראשונות הנקראים עתיק, ובין ז' תחתונות הנקראים אריך, כי התורה כלולה מנגלה ונסתר, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. "שמים וארץ"; זה נגד זעיר ונוקבא,

שְׁצַרְיָכִים לְחֻבְרָם יַחַד, וְלָכֵן הֵם קִנְיָן אֶחָד. כִּי זֶה עֵקֶר הַשְּׁלֵמוֹת לְחֻבְרָם יַחַד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ גַּם יַחַד, לַיָּדַע, לְהוֹדִיעַ וּלְהוֹדִיעַ, אֲשֶׁר הַכֹּל זֶה אֵלֶּקוֹת וְאֵלֶּקוֹת זֶה הַכֹּל. "אֲבָרְהָם קִנְיָן אֶחָד";

דברים הנזכרין: ישראל קנין אחד. שנאמר עם זו קנית, ומנין שהעולם מתקיים בשצילן, שנאמר לקדושים אשר צארכן המה ואדירי כל חפני צם, שהם עיקר אדירים של ארץ: מקדש ה' כוננו ידיך. עדיין לא מנינו קנין. אלא מפני שנאמר כאן מקדש. ולהלן הוא אומר ויצאם אל גבול קדשו הר זה קנחה ימינו, מה כאן מקדש צקנין, אף להלן מקדש צקנין. וכמה גמגום יש בצדד. ולפי הענין נראה צעיני שהצרייתא לא נכתבה כתקנה, שהרי צמסכת פסחים צפרק האשה, לא שנינו אלא תורה ושמים וארץ ישראל, ומציא ראייה לשמים וארץ מאותו הפסוק שנאמר בצצרהס קונה שמים וארץ: יא אלא לכבודו. לצצחו: רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו'. לא אמר למילתיה גצי מסכת אצות, אלא צמסכת מכות צאלו הן הלוקין. ולפי שיש צה סיוס נאה, נהגו כל העם לאמרה צסוף כל פרק ופרק. לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה, דאמר מר (סוטה מט.) [עולם אמאי קא מייקיים, אקדושה

קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכַתִּיב (מְשַׁלִּי ח): "יִי קִנְיָנִי רֵאשִׁית דִּרְפוֹ, קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֵז. שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכַתִּיב (יִשְׁעִיָּה סו): כֹּה אָמַר יְיָ הַשְּׁמַיִם כִּסְּאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רִגְלֵי, אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמַר (תְּהִלִּים קד): מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְיָ, כָּל־מַחְכְּמָה עֲשִׂיתָהּ, מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנֶיךָ. אֲבָרְהָם קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכַתִּיב (בְּרֵאשִׁית יד): וַיִּבְרָכְהוּ וַיֹּאמְרוּ, בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת טו): עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתָהּ. וְאוֹמַר (תְּהִלִּים טז): לְקַדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירֵי כָּל חֻפְצֵי בָם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת טו): מִקְדָּשׁ אֲדִנִּי כּוֹנְנִי יְדִידִךָ. וְאוֹמַר (תְּהִלִּים

זֶה נִגְדַּד הַחֻכְמָה, אֲבָא, שְׁהוּא הָרֵאשׁוֹן שְׁחִפֵּר וַיִּגַע וַיִּטְרַח, עַד שְׁנַתְּגַלָּה לוֹ הָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה. וּבִטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שְׁנָה סוֹד חֻכְמָה — כ"ח-מ"ה, אֲבָרְהָם — אב"ר-מ"ה, שְׁבִטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי, וְגַלָּה וּפְרָסָם בְּכֹל הָעוֹלָם כְּלוֹ אֶת אֲמַתָּתוֹ יִתְבַּרַךְ. "יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד"; זֶה נִגְדַּד הַבִּינָה, אֲמָא, עוֹלָם הַתְּשׁוּבָה, וְהֵם הַמְּגַלִּים תְּמִיד אֶת אֲמַתָּתוֹ יִתְבַּרַךְ, כִּי מִי כְּעַמֵּךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ, אֲשֶׁר סוֹבְלִים סָבֵל גְּדוֹל מְכַלֵּל אֲמוֹת הָעוֹלָם, חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין, רְצִיחוֹת וּשְׂמֵדוֹת, מִיתוֹת מְשֻׁנוֹת וְאֲכֻזְרִיּוֹת, נְסִיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן חוֹזְרִים בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה תְּמִיד אֵלָיו יִתְבַּרַךְ. "בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד"; זֶה נִגְדַּד סְפִירַת הַמְּלָכוֹת, כִּי שָׁם נִתְגַּלְתָּה מְלָכוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, כִּי בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ זֶה הָאֲרָמוֹן שֶׁל הַמְּלָךְ. וְהַכֹּל הוּא, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׁהָאֲדָם צָרִיךְ לְהִתְיַגַע

דסידראן] ויהא שמיא רצא לאגדמא. ונקראו אלו פרקי אבות, מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקצלו את התורה זה מזה, כגון משה והושע והזקנים זה מזה עד אנשי כנסת הגדולה ושמאי והלל ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרכי ישרה. כמו כן ראו לכל חכם להזהיר את בני דורו ולהודיעם דרך ישרה:

ו"ל (ספר-המדות, אות נפילה, סימן א'): לפעמים אדם נופל ממדרגתו לעת זקנותו. ולכן צריכים רחמים רבים עד הרגע האחרון, שלא יפל בנקבא דתהומא רבה, ובפרט בעניני ישות וגאות, על זה צריכים לבפות כל ימי חייו, שלא תפנס בו שום מחשבה דקה מן הדקה כאלו הוא כבר משהו,

עח): ויביאם אל גבול קדשו,

הר זה קנתה ימינו: יא כל מה

שברא הקדוש ברוך הוא

בעולמו לא בראו אלא

לכבודו, שנאמר (וייעזיה מג),

כל הנקרא בשמי ולכבודי

בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו. ואומר (שמות טו): יי

ימלך לעלם ועד:

אלא כל ימי חייו צריכים לבקש רחמים רבים, שיזכה להיות בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, ועל-ידי-זה ימשיך על עצמו: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, שהם החמשה קנינים, שקנה הקדוש-ברוך-הוא, שיהיה דבוק בתורה, ויזכה ליחד יחודים קדושים, לקשר שמים וארץ גם יחד, ויגלה ויפרסם את אמתת מציאותו יתברך, כמו שעשה אברהם אבינו, ויאהב את כל בר ישראל כנפשו, ויזכה לקדשת וטהרת המוח, שהוא בגן בית-המקדש, וכמאמרם ו"ל (ברכות לג): כל אדם שיש בו דעה, כאלו נבנה בית-המקדש בימיו. כי שלמות הדעת הוא בגן בית-המקדש, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יג); ועל זה צריכים לבקש רחמים מרבים מדי יום ביומו ולא להפסיק; כי האדם נמצא בזה העולם בספנה גדולה, והסמ"ך-מ"ם רודף אחרי האדם להכשילו בכל פעם בעברות חמורות, רחמנא לישזבן, ולכן אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא תולדות): אין הקדוש-ברוך-הוא מיחד שמו על הצדיקים בחייהן, אלא לאחר מיתתן, שנאמר (תהלים טו, ג): "לקדושים אשר בארץ המה" וגו', אימתי הן קדושים? פשהן קבורים בארץ, שכל זמן שהן חיים אין הקדוש-ברוך-הוא מיחד שמו עליהן, כל-כף למה? שאין הקדוש-ברוך-הוא מאמין בהן, שלא יטעה אותן היצר הרע, וכיון שמתים, הקדוש-ברוך-הוא מיחד שמו עליהן. ולכן, על זה צריכים להתפלל כל ימי חייו, ויהיה מוכן ומזמן למסור את נפשו בכל יום ובכל שעה ובכל רגע בעבורו יתברך, ועל-ידי-זה ימשיך על עצמו את החמשה פרוצופים, שהם כנגד: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה. וזו מדרגת הצדיקים, אשריהם ואשרי חלקם, והבן למעשה. יא כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל מה שאמה רואה בעיניך: דומם, צומח, חי, מדבר, זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא, והכל ברא הקדוש-ברוך-הוא לכבודו, ויש בכל פרט מפרטי הבריאה הארה מהד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. וזה כלל היחודים: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, ולכן הצדיקים זוכים לראות את הד' שמות האלו בכל פרט מפרטי הבריאה, הן בדומם, והן בצומח, והן בחי,

וְהֵן בְּמִדְבַר, וְהֵם זֹכִים לְזַכּוֹת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ. וְזֶה "כָּל מִה שֶׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בָּרָאוּ אֵלָּא לְכַבּוֹדוֹ"; כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה נִבְרָאָה רַק כְּדֵי שִׁיתְגַּלֶּה כְּבוֹדוֹ יִתְבַּרֵךְ, הֵינּוּ שִׁיזְכּוּ לְהַפִּירוֹ יִתְבַּרֵךְ מִכָּל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה. וּמֵבִיא רֵאָיָה מִפְּסוּק: "שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, ז): כֹּל הַנִּקְרָא בְּשָׁמַיִם, זֶה עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שֶׁשָּׁם מִתְגַּלֶּה עֲצָם שְׁמוֹ יִתְבַּרֵךְ בְּלֵי לְבוּשִׁים, "וְלְכַבּוֹדֵי", שֶׁזֶה הַלְּבוּשִׁים,

כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (בבא קמא צא:), דְּרַבֵּי יוֹחָנָן קָרִי לְמֵאֲנֵי מְכַבְּדוֹתָא, כִּי הַלְּבוּשִׁים הֵם כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם, וְכֵן, כְּכִיכּוֹל, אֲצִלוֹ יִתְבַּרֵךְ, הַעוֹלָמוֹת:

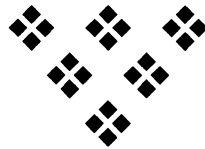
רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשָּׂיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הַרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב): יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

בְּרִיאָה, יִצִּירָה, עֲשִׂיָה, הֵם הַלְּבוּשִׁים שֶׁלוֹ, שֶׁזֶה "בְּרִאתוֹ, יִצְרַתּוֹ אִף עֲשִׂיתּוֹ"; שֶׁהֵם כְּנֶגֶד בְּרִיאָה, יִצִּירָה, עֲשִׂיָה, וְהַכֹּל נִבְרָא רַק כְּדֵי שִׁתְגַּלֶּה מְלֻכוֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ בְּעוֹלָם, שֶׁכֵּלֵם יִדְעוּ אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבַּרֵךְ כָּלֵל, וְהַכֹּל לְכָל אֱלֻקוֹת גָּמוּר הוּא, וְאֶפְלוּ בְּתוֹךְ הַלְּבוּשׁ וְהַהֶעֱלָם וְהַהֶסְתֵּר נִמְצְאוּת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ, שֶׁזֶה "וַאֲמַר (שמות טו, יח): הַיְוִ"ה יִמְלֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד"; שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, זֶה כְּדֵי לְגַלוֹת, שֶׁהוּא יִתְבַּרֵךְ מְלֵךְ וּמְלֻכוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה, וְהֵבִין לְמַעֲשֵׂה.

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשָּׂיָא אוֹמֵר: מִשְׁנָה זֹאת הִיא בְּסוֹף פְּרָק "אֵלֹהֵי הַלּוֹקִי" (מכות כג:), וַיֵּשׁ לֹאֲמַר הַטַּעַם: לְמַה גּוֹמְרִים עִם מִשְׁנָה זֹאת תְּמִיד אַחַר שֶׁמְסִימִים מְסַכֵּת אַבוֹת? אֵלָּא יֵשׁ לֹאֲמַר, כִּי אָדָם חוֹשֵׁב תְּמִיד, אֲשֶׁר לוֹ אֵין תְּקוּנָה, כִּי הַרְבֵּה פְּעָמִים הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת, אֲזִי אוֹמֵר: מֵאַחַר שֶׁאֵינִי יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת, לֹא אֶקְיָם שׁוּם דְּבָר, וּבִאֲמַת זֹאת טְעוֹת גְּדוֹלָה, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נָתַן לָנוּ תְּרִי"ג מִצְוֹת, שֶׁשֶׁ-מֵּאוֹת וּשְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, כְּדֵי שֶׁתְּמִיד יוּכַל אָדָם לְקַיֵּם אֵיזוֹ מִצְוָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה תְּמִיד יִהְיֶה שְׂמֵחַ, וּכְשֶׁעוֹשֶׂה מִצְוָה, זֶה מְכַנֵּס בּוֹ שְׂמֵחָה עֲצוּמָה, כִּי כָּל מִצְוָה הִיא רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ שְׁמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָדָם הַעוֹשֶׂה רְצוֹן הַמְּלֵךְ — מְקַבֵּל פָּרָס, כְּמוֹ-כֵן וְיוֹתֵר מִכֵּן אִם אָדָם מְקַיֵּם אֶפְלוּ רַק מִצְוָה אַחַת — אֵין עֲרָךְ לְשִׁכְרוֹ. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (קדושין ט:): כֹּל הַעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מִיִּטְבִּיבִין לוֹ, וּמֵאַרְיִכִין לוֹ יָמָיו, וְנוֹחַל אֶת הָאָרֶץ; וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סוטה ג:): כֹּל הַעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֵכֵת לְפָנָיו לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח, ח): "וְהִלֵּךְ לְפָנָי צְדָקָךְ". וְזֶה מִה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשָּׂיָא: "רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל", כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל עַם יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּנִים, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (דברים יד, א): "בְּנִים אַתֶּם לַהוְי"ה אֱלֹהֵיכֶם", "לְפִיכֶךָ הַרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת", כְּמוֹ אֲבָא הָאוֹהֵב אֶת הַיְלָדִים, וְרוֹצֵה לְתַת לָהֶם רַק אֶת הַטוֹב, אֲזִי מִשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם הַרְבֵּה טוֹב, כְּדֵי שֶׁאֵם לֹא יוּכַלוּ לְקַיֵּם דְּבָר זֶה, יוּכַלוּ לְקַיֵּם דְּבָר זֶה, וְלָכֵן יֵשׁ לָנוּ תְּרִי"ג מִצְוֹת [שֶׁשֶׁ-מֵּאוֹת וּשְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת], שֶׁכָּל אֶחָד יוּכַל לְתַפְּסַת מִצְוָה אַחַת וְיִהְיֶה חֲזַק בָּזֶה, כִּי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שְׁעוֹשִׂים, מִמְּשִׁיכָה אֹרַח עַל הַנֶּשְׁמָה, וְזֶה מִה שֶׁמְצִינּוּ בְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (שבת קיח:): אַבוּךָ כְּמֵאִי זֶהִיר טְפִי? אָמַר לִיָּה: בְּצִיצִית. וְכֵן אָמַר רַבְּנָנוּ ו"ל (שיחות-ה'ר"ן, סימן רלה), שְׂאִיתָא (עץ חיים, שער מט, פָּרֶק ה', וְכֵן הוּא בְּסִפְרֵי הַגְּלִילוֹתִים, פָּרֶק ד'), שְׂרָאוֹי לְכָל אָדָם שֶׁיִּבְחַר לְעַצְמוֹ מִצְוָה אַחַת, שֶׁבְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה יִדְקָדֵק הַרְבֵּה, וְיִקְיָם אוֹתָהּ הַמִּצְוָה עִם כָּל הַחֲמֻרוֹת וְהַדְּקוּקִים. וְכַעֲזֵן שֶׁמְצִינּוּ בְּגִמְרָא: אַבוּךָ כְּמֵאִי זֶהִיר טְפִי וְכוּ', וְאִף-עַל-פִּי-כֵן גַּם בְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה אֵל יִכְנָס בְּחֻמְרוֹת שֶׁל שְׂגֵעוֹן וּשְׂטוֹת וּמְרָה שְׁחֻרָה, רַק יִדְקָדֵק

אם הוא אינו יכול לקיים את כל המצוות, אלא אדרבה, ראוי לו לשמח עם כל מצוה ומצוה, ואז במשך הזמן יזכה לקיים את כל המצוות. ולכן מסימים את הפרק עם המאמר הזה, כי אחרי שלמדו פרק במוסר ובהנהגות של אבות האמה, ותכנס באדם חלישות — מאחר שאינו יכול לקיים את הכל, אזי הוא לא יעשה שום דבר, לזאת מגלה לו התנא הקדוש, שאפלו אם אין אתה יכול לקיים אלא מצוה אחת — תהיה שמח מאד מאד, ותהיה חזק בזה כל ימי חייך, והבן למעשה.

בה בלי שגעון בכל החמרות, אבל בשאר כל המצוות אין צריכין להחמיר כלל. והלואי שנזכה לקיים את כל מצוות התורה כפשוטן ממש, בלי שום חמרות. וזה מה שהתנא אומר, ש"הקדוש-ברוך-הוא רצה לזכות את נשמות ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", כי אם אדם לא יוכל לקיים מצוה זו, שיקיים מצוה זו, ולא כמו שאומרים הרשעים: אם איני יכול לקיים את כל המצוות, אזי לא אעשה שום מצוה. אלא אדם צריך לדעת, שכל מצוה ומצוה שעושים, חשובה למעלה, ושללא יסתכל

הספר הקדוש הזה נדפס
לעילוי נשמת
הרבנית הצדקת
מרת מלכה ע"ה
בת הגאון הצדיק
רבי חיים שלמה ז"ל
נפטר ח' חשוון תש"ן
ת.נ.צ.ב.ה.

תיקון הפללי

קודם שיתחיל באמירת תהלים יאמר זה:

"לכו נרננה ליהוה, נריעה לעור ישענו: נקדמה פניו בתודה, בזמרות נריע לו: כי אל גדול יהוה, ומלך גדול על כל אלהים":

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

טוב לומר זאת לפני אמירת העשרה מזמורים:

הריני מקשר עצמי באמירת העשרה מזמורים אלו לכל העדיקים האמתיים שבדורנו. ולכל העדיקים האמתים שזכני עפר. קדושים אשר בארץ הקמה. ובפרט לרבנו הקדוש צדיק יסוד עולם נחל נובע מקור חכמה רבנו נחמן בן פיגא. זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

(* ועל דעתם ועל פונתם אני אומר כל אלו העשרה קפיטל תהלים, ובזכותם וכחם אצפה לעורר ולגלות כל העשרה מיני נגינה שנאמר בהם ספר תהלים, שיהם: אשרי, ברכה, משכיל, שיר, נצוח, נגון, תפלה, הודאה, מזמור, הללויה. שיהם שיר פשוט, כפול, משלש, מרבע, שיהם כלולים בשמך המיוחד הגדול והקדוש. ובזכות וכח השני שמות הקדושים האלו במלואם, שיהם אל אלהים (כזה): אל"ף למ"ד, אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם, שיהם עולים במספר תפ"ה, במספר תהלים. בכח אלו השמות תזכני לתקון הברית שהיא תקון הפללי אמן:

טז

א מכתם לדוד, שמרני אל כי חסיתי בך: ב אמרת ליהוה, אדני
אתה, טובתי בל עליך: ג לקדושים אשר בארץ המה, ואדירי, כל
חפצי במ: ד ירבו עצבותם, אחר מהרו, בל אסוף נספיהם מדם,
ובל אשא את שמותם על שפתי: ה יהוה מנת חלקי וכוסי, אתה
תומיך גורלי: ו חבלים נפלו לי בנעמים, אף נחלת שפחה
עלי: ז אברך את יהוה, אשר יעצני, אף לילות יסרוני
כליותי: ח שויתי יהוה לנגדי תמיד, כי מימיני בל אמוט: ט לכן
שמח לבי, ויגל כבודי, אף בשרי ישכן לבטח: י כי לא תעזב נפשי
לשאול, לא תתן חסידך לראות שחת: יא תודיעני ארח חיים,
שבע שמחות את פניך, נעמות בימיך נצח:

לב

א לדוד משכיל, אשרי נשוי פשע, כסוי חטאה: ב אשרי אדם לא
יחשב יהוה לו עון, ואין ברוחו רמיה: ג כי החרשתי, בלו עצמי,
בשאגתי כל היום: ד כי יומם ולילה תכבד עלי ידך, נהפך לשדי,
בחרבני קוץ סלה: ה חטאתי אודיעך, ועוני לא כסיתי, אמרתי,
אודה עלי פשעי ליהוה, ואתה נשאת עון חטאתי סלה: ו על זאת
יתפלל כל חסיד אליך, לעת מצא, רק לשטף מים רבים אליו לא

וַיִּגְעוּ: ז אַתָּה סֵתֵר לִי¹, מִצַּר תִּצְרֵנִי, רָנִי פִּלְט תְּסוּבְּבֵנִי
 סֵלָה: ח אֲשַׁכִּילָךְ, וְאֹרֶךְ בְּדָרְךָ זֶה תִּלְךָ, אִיעֲצָה עֲלֶיךָ עֵינֵי: ט אֶל
 תִּהְיוּ כְּסוּס, כְּפֶרֶד, אִין הָבִין, בְּמִתְג וְרָסֵן עֲדִיו לְבָלוֹם, בַּל קָרֵב
 אֵלֶיךָ: ירְבִים מִכְּאוּבִים לְרָשָׁע, וְהַבּוֹטֵחַ בִּיהוָה חֶסֶד יְסוּבְּבֵנוּ: יא
 שְׂמַחוּ בִיהוָה, וְגִילוּ צְדִיקִים, וְהִרְנִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לֵב:

מא

א לְמַנְעַח מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל, בְּיוֹם רָעָה יִמְלִיטְהוּ
 יְהוָה: ג יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ וַיַּחֲיֵהוּ, וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, וְאֶל תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ
 אֹיְבָיו: ד יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל עֶרֶשׁ דָּוִי, כָּל מִשְׁכָּבוֹ הִפְכֹת
 בְּחַלְיוֹ: ה אֲנִי אֶמְרָתִי, יְהוָה חֲנֻנִי, רַפָּאָה נַפְשִׁי כִי חָטָאתִי
 לָךְ: ו אֹיְבֵי יֹאמְרוּ רַע לִי, מָתִי יָמוֹת וְאָבֵד שְׁמוֹ: ז וְאִם בָּא
 לְרֵאוֹת, שְׂוֹא יִדְבֵר, לְבוֹ יִקְבֹּץ אָוֶן לוֹ, יֵצֵא לַחוּץ יִדְבֵר: ח יַחַד עָלִי
 יִתְלַחֲשׁוּ כָּל שֹׁנְאֵי, עָלִי יַחֲשְׁבוּ רָעָה לִי: ט דְּבַר בְּלִיעֵל יַעֲזוֹק בּוֹ,
 וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא יוֹסִיף לָקוּם: י גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי, אֲשֶׁר בְּטַחַתִּי בּוֹ
 אוֹכֵל לַחֲמִי, הִגְדִּיל עָלִי עֵקֵב: יא וְאַתָּה יְהוָה, חֲנֻנִי וְהַקִּימֵנִי,
 וְאַשְׁלֶמְהָ לָּהֶם: יב בְּזֹאת יִדְעֵתִי כִי חִפְצָתָ בִּי, כִּי לֹא יִרְיַע אֹיְבֵי
 עָלִי: יג וְאֲנִי בְּתַמִּי תַמְכֹת בִּי, וְתַצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: יד בְּרוּךְ
 יְהוָה, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

¹ כַּאֲן צְרִיךְ לְהַפְסִיק מְעַט. (עֵינֵן בְּלִקוּטֵי מוֹהַר"ן חֵלֶק א' סִימָן רי"ג).

אָרְבוּ לְנַפְשֵׁי, יְגוּרוּ עָלַי עֲזִים, לֹא פִשְׁעֵי וְלֹא חַטָּאתַי יְהוּזָה: הַ בְּלִי
עוֹן, יְרוּעוֹן וַיְכוּנְנוּ, עוֹרָה לְקִרְאתִי וּרְאָה: וּוְאַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים
עֲבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הַקִּיצָה לְפָקֵד כָּל הַגּוֹיִם, אֶל תַּחֵן כָּל בְּגֵדֵי
אֶן סָלָה: זִישׁוּבוּ לְעָרֵב, יִהְמוּ כִכְלָב, וַיִּסּוּבְבוּ עִיר: חַ הִנֵּה יִבְיַעוֹן
בְּפִיָּהֶם, חֲרָבוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם, כִּי מִי שָׁמַע: טוֹאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק
לְמוֹ, תִלְעַג לְכָל גּוֹיִם: י עֲזוֹ, אֱלֹיךָ אֲשַׁמְרָה, כִּי אֱלֹהִים
מִשְׁגָּבִי: יא אֱלֹהֵי חֲסֵדִי, יִקְדַּמְנִי, אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרֵי: יב אֶל
תִּהְרָגִם פֶּן יִשְׁכַּחוּ עַמִּי, הִנִּיעֵמוּ בְּחִילְךָ, וְהוֹרִידְמוּ, מִגִּנְנוּ
אֲדָנִי: יג חַטָּאת פִּימוֹ, דְּבַר שִׁפְתֵימוֹ, וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם, וּמֵאֲלָה וּמִכַּחַשׁ
יִסְפְּרוּ: יד כִּלָּה בְּחֶמְהָ, כִּלָּה, וַאֲיַנְמוּ, וַיִּדְעוּ כִּי אֱלֹהִים מִשְׁל בְּיַעֲקֹב
לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סָלָה: טו וַיִּשְׁבוּ לְעָרֵב, יִהְמוּ כִכְלָב, וַיִּסּוּבְבוּ
עִיר: טז טִזְהַמָּה יִנִּיעוֹן לְאָכֹל, אִם לֹא יִשְׁבְּעוּ, וַיִּלִּינוּ: יז וַאֲנִי אֲשִׁיר
עֲזָךְ, וַאֲרִנֵּן לְבַקֵּר חֲסֵדְךָ, כִּי הָיִיתָ מִשְׁגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צָר
לִי: יח עֲזִי, אֱלֹיךָ אֲזַמְרָה, כִּי אֱלֹהִים מִשְׁגָּבִי אֱלֹהֵי חֲסֵדִי:

עז

א לְמַנְעַח עַל יְדוּתוֹן לְאַסָּף מִזְמוֹר: ב קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים, וְאַעֲעֵקָה
קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים, וְהִאֲזִין אֵלַי: ג בְּיוֹם צָרְתִי אֲדָנִי דִרְשָׁתִי, יָדִי לִילָה
נִגְרָה, וְלֹא תִפּוּג, מֵאַנְהָ הַנַּחֵם נַפְשִׁי: ד אֲזַכָּרָה אֱלֹהִים, וְאַהֲמִיָּה,

² בְּאַמְרָךְ אֶל אֱלֹהִים תִּכְוֵן הַמְלִוִי כְּזֶה אֶל"ף לְמ"ד אֶל"ף לְמ"ד ה"י יו"ד מ"ם

אָשִׁיחָה וְתַתְּעִטָּה רוּחִי סֵלָה: ה אַחֲזֹתָ שְׁמֵרוֹת עֵינַי, נִפְעַמְתִּי וְלֹא
אֲדַבֵּר: ו חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם, שָׁנוֹת עוֹלָמִים: ז אֲזַכֵּרָה נְגִינָתִי
בְּלִילָה, עִם לִבִּי אָשִׁיחָה, וַיִּחַפֵּשׂ רוּחִי: ח הִלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדָנִי,
וְלֹא יִסִּיף לְרַעוֹת עוֹד: ט הָאֶפֶס לָנֶצַח חֲסֵדוֹ, גָּמַר אָמַר לְדָר
וְדָר: י הִשְׁכַּח חַנוּת אֵל, אִם קָפַץ בְּאֵף רַחֲמָיו סֵלָה: יא וְאָמַר חֲלוּתִי
הִיא, שָׁנוֹת יָמִין עֲלִיוֹן: יב אֲזַכֹּר מֵעַלְלִי יְהוָה, כִּי אֲזַכֵּרָה מִקֶּדֶם
פְּלֶאֶף: יג וְהִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּה, וּבַעֲלִילוֹתַיִךְ אָשִׁיחָה: יד אֱלֹהִים,
בְּקֹדֶשׁ דְּרָכֶיךָ, מִי אֵל גָּדוֹל בְּאֱלֹהִים: טו אַתָּה הָאֵל עֹשֶׂה פְּלֶא,
הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲזָרָה: טז גָּאֲלֹתָ בְּזֵרוּעַ עַמְּךָ, בְּנִי יַעֲקֹב וַיִּזְסַף
סֵלָה: יז רָאוּךָ מַיִם אֱלֹהִים, רָאוּךָ מַיִם יַחִילוּ, אָף יִרְגְּזוּ
תְּהַמּוֹת: יח זָרְמוּ מַיִם עֲבוֹת, קוֹל נָתַנוּ שְׁחָקִים, אָף חֲצַצִּיף
יִתְהַלְכוּ: יט קוֹל רַעֲמָךְ בַּגְּלָגֶל, הֵאִירוּ בְּרָקִים תֵּבֵל, רָגְזָה וַתִּרְעַשׂ
הָאָרֶץ: כ בָּיִם דְּרָכֶיךָ, וּשְׁבִילֶיךָ בְּמַיִם רַבִּים, וְעַקְבוֹתַיִךְ לֹא
נָדְעוּ: כא נַחִיתָ כְּעֶאֱזָן עַמְּךָ, בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

ע

א תִּפְלָה לְמֹשֶׁה, אִישׁ הָאֱלֹהִים, אֲדָנִי מֵעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדָר
וְדָר: ב בְּטָרֶם הָרִים יִלְדוּ, וַתַּחֲזִלְלִי אֶרֶץ וְתֵבֵל, וַיַּמְעוֹלֶם עַד עוֹלָם
אַתָּה אֵל: ג תָּשָׁב אָנוּשׁ עַד דָּכָא, וַתֹּאמֶר, שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: ד כִּי
אָלַף שָׁנִים בְּעֵינַיִךְ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר, וַאֲשִׁמּוֹרָה
בְּלִילָה: ה זָרְמַתֶּם שִׁנָּה יְהוָה, בְּבִקְרָה כְּחֹצֵר יַחֲלֹף: וּבְבִקְרָה יַעֲזִיב,

וְחָלַף, לְעָרֵב יְמוּלֵל וַיִּבֶשׁ: ז כִּי כָּלִינוּ בְּאַפָּךְ, וּבַחֲמַתְךָ
 נִבְהַלְנוּ: ח שֶׁתָּה עֹנֵתֵינוּ לְנִגְדֶךָ, עֲלִמְנוּ לְמֵאֹר פְּנִיךָ: ט כִּי כָּל יָמֵינוּ
 פָּנוּ בְּעִבְרַתְךָ, כָּלִינוּ שְׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגְהָ: י יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ, בָּהֶם שְׁבָעִים
 שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרֵת שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְרַהֲבָם, עָמַל וְאָוֶן, כִּי גַז חֵישׁ
 וְנִעְפָּה: יא מִי יוֹדֵעַ, עַז אַפָּךְ, וּכְיִרְאֲתָךְ, עִבְרַתְךָ: יב לְמִנּוֹת יָמֵינוּ כֹּן
 הוֹדַעַ, וְנִבְא, לְבַב חֲכָמָה: יג שׁוֹבָה יְהוָה, עַד מָתִי, וְהִנָּחֵם עַל
 עִבְדֶיךָ: יד שְׁבִיעֵנוּ בַּבֶּקֶר, חֲסִדֶךָ, וְנִרְנָנָה, וְנִשְׂמַחָה, בְּכָל
 יָמֵינוּ: טו שְׂמַחְנוּ, כִּימֹת עֲנִיתָנוּ, שְׁנוֹת רְאִינוּ רָעָה: טז יִרְאֵה אֶל
 עִבְדֶיךָ פְּעֻלָּךְ, וְהַדְרִיךְ עַל בְּנֵיהֶם: יז וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ,
 וַמַּעֲשֵׂה יְדֵינוּ, כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וַמַּעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

קה

א הוֹדוּ לַיהוָה, קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ, הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ לוֹ,
 זַמְרוּ לוֹ, שִׁיחוּ בְּכָל נְפִלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדֹשׁוֹ, יִשְׂמַח לֵב
 מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דְּרִשׁוּ יְהוָה, וְעִזּוּ, בְּקִשׁוֹ פָּנָיו תָּמִיד: ה זְכְרוּ
 נְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה, מִפְּתוֹ וּמִשְׁפָּטֵי פִּיו: ו זֶרַע אַבְרָהָם, עֲבָדוּ,
 בְּנֵי יַעֲקֹב, בַּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ
 מִשְׁפָּטָיו: ח זְכֹר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ, דַּבֵּר צְוֶה, לְאַלְפֵי דוֹר: ט אֲשֶׁר כָּרַת
 אֶת אַבְרָהָם, וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב, לְחֵק, לְיִשְׂרָאֵל
 בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר, לָךְ, אֶתָּן אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, חֻבֵּל
 נַחֲלֹתְכֶם: יב בְּהִיוֹתָם מִתִּי מִסְפָּר, כְּמַעֲט, וְגָרִים בָּהֶם: יג וַיִּתְהַלְכוּ

מִגֹּי אֶל גֹּי, מִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: יָד לֹא הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקָם,
וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחִי, וְלִנְבִיאֵי אֵל
תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל הָאָרֶץ, כָּל מִטָּה לֶחֶם שָׁבַר: יז שְׁלַח
לְפָנֵיהֶם אִישׁ, לְעֶבֶד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנָו בְּכָבֵל רִגְלוֹ, בְּרִזָּל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד יֵת, בֵּא דְבַרוּ, אִמְרַת יְהוָה, עֲרַפְתֶּהוּ: כ שְׁלַח מֶלֶךְ,
וַיִּתִּירֶהוּ, מִשָּׁל עַמִּים, וַיִּפְתַּחֲהוּ: כא שָׁמוּ אָדוֹן לְבֵיתוֹ, וּמִשָּׁל בְּכָל
קִנְיָנוֹ: כב לְאַסֵּר שָׂרִיו, בְּנַפְשׁוֹ, וּזְקִנָיו, יַחֲפִם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל
מִצְרַיִם, וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ חָם: כד וַיִּפֹּר אֶת עַמּוֹ מְאֹד, וַיַּעֲצִמְהוּ
מִצְרָיו: כה הִפְךָ לִבְּסָ לְשֵׁנָא עַמּוֹ, לְהִתְנַפֵּל בְּעֶבְדָיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה
עֲבָדוֹ, אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ: כז שָׁמוּ בָם, דְּבָרֵי אֲתוֹתָיו, וּמִפְתִּים
בְּאֶרֶץ חָם: כח שְׁלַח חֲשֹׁךְ, וַיַּחֲשֹׁךְ, וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ: כט הִפְךָ אֶת
מִימֵיהֶם לְדָם, וַיָּמַת אֶת דִּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֶרֶץ עֲפָרָדִיעִים, בְּחֹדְרֵי
מַלְכֵיהֶם: לא אָמַר, וַיָּבֵא עָרֹב, פְּנִים, בְּכָל גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשֵׁמֵיהֶם
בְּרֹד, אִשׁ לְהִבּוֹת בְּאֶרֶץ: לג וַיֵּךְ, גִּפְנִם וּתְאֵנֹתָם, וַיִּשְׁבַּר עֵץ
גְּבוּלָם: לד אָמַר, וַיָּבֵא אֲרָבָה, וַיִּלֶּק, וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֹּאכַל כָּל
עֵשֶׂב בְּאֶרֶץ, וַיֹּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם: לו וַיֵּךְ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ,
רֵאשִׁית לְכָל אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב, וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו
כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם, כִּי נָפַל פַּחַדִּם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ
עָנָו, לְמִסְדָּה, וְאִשׁ, לְהָאִיר לְיִלְהָה: מ שָׂאֵל, וַיָּבֵא שְׁלִיו, וְלֶחֶם שָׁמַיִם,
יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח עוֹר, וַיִּזְוִבוּ מַיִם, הִלְכוּ בַּעֲצוֹת נֹהָר: מב כִּי זָכַר
אֶת דְּבַר קִדְשׁוֹ, אֶת אֲבֹרָתָם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן, בְּרִנְיָה

אֶת בְּחִירָיו: מִד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֻמִּים
 וַיִּרְשׁוּ: מִה בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו, וְתוֹרָתוֹ יִנְעֲרוּ, הַלְלוּהָ:

קלו

א על נְהָרוֹת בְּכָל שָׁם יִשְׁבְּנוּ, גַּם בְּכִינוּ בְּזַכְרָנוּ אֶת צִיּוֹן: ב על
 עָרְבִים בְּתוֹכָהּ, תְּלִינוּ פְּנּוֹתֵינוּ: ג כִּי שָׁם שְׁאַלּוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דְבָרֵי
 שִׁיר, וְתוֹלְלֵינוּ שְׂמֵחָה, שִׁירוּ לָנוּ, מִשִּׁיר צִיּוֹן: ד אִיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר
 יְהוָה, עַל אֲדַמַּת נֶכֶר: ה אִם אֶשְׁכַּחךָ יְרוּשָׁלַיִם, תִּשְׁכַּח
 יְמִינִי: ו תִּדְבַּק לְשׁוֹנֵי לְחֻכֵּי, אִם לֹא אֶזְכְּרֶכִי, אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת
 יְרוּשָׁלַיִם, עַל רֹאשׁ שְׂמֵחָתִי: ז זָכַר יְהוָה לְבִנֵי אֲדוּם, אֵת יוֹם
 יְרוּשָׁלַיִם, הָאֹמְרִים, עָרוּ עָרוּ, עַד הַיְסוּד בָּהּ: ח בַּת בְּכָל הַשְּׂדוּדָה,
 אֲשֶׁרִי שִׁישַׁלֵּם לָךְ, אֶת גְּמוּלָךְ שֶׁגִּמַּלְתְּ לָנוּ: ט אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחֹז וְנִפֵּץ
 אֶת עַלְלִיךָ אֶל הַסַּלַע:

קנ

א הַלְלוּהָ הַלְלוּ אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ, הַלְלוּהוּ בְּרִקִיעַ עֵזוֹ: ב הַלְלוּהוּ
 בְּגִבּוֹרָתוֹ, הַלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדֻלוֹ: ג הַלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר, הַלְלוּהוּ
 בְּנֶבֶל וְכִנּוֹר: ד הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמַחֲזֵל, הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים
 וְעֶגְב: ה הַלְלוּהוּ בְּצִלְעָלֵי שְׁמַע, הַלְלוּהוּ בְּצִלְעָלֵי תְרוּעָה: ו כָּל
 הַנְּשָׁמָה תְהַלֵּל יְהוָה, הַלְלוּהָ:

אחר שסיים תהלים יאמר שלשה פסוקים אלה:

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יי שבות עמו, יגל יעקב ישמח ישראל:
 ותשועת צדיקים מיי, מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם, ויפלטם מרשעים
 ויושיעם פי חסו בו:

זאת התפלה מצאנו באמתחת הכתבים והיא מעט הפמות ורב האיכות:

רבוננו של עולם, עלת העלות וסבת כל הסבות, אנת לעלא, לעלא מן
 כלא, ולית לעלא מנד, דלית מחשבה תפיסא בד כלל, ולד דומיה תהלה,
 ומרמם על כל ברכה ותהלה. אותד אדרש, אותד אבקש שתחתד חתירה
 דרד כבושה מאתד, דרד כל העולמות, עד ההשתלשלות שלי במקום
 שאני עומד, כפי אשר נגלה לד, יודע תעלומות, ובדרד ונתיב הזה תאיר
 עלי אורד, להחזירני בתשובה שלמה לפנוד באמת, כפי רצונד באמת,
 כפי רצון מבחר הברואים, לבלי לחשב במחשבתי שום מחשבת חוץ
 ושום מחשבה ובלבול שהוא נגד רצונד, רק לדבק במחשבות זכות צחות
 וקדושות בעבודתד באמת בהשגתד ובתורתד. הט לבי אל עדותיד, ותן
 לי לב טהור לעבדד באמת. וממצולות ים תוציאני לאור גדול חיש קל
 מהרה. תשועת יהוה כהרף עין, לאור באור החיים כל ימי חיותי על פני
 האדמה. ואזכה לחדש נעורי, הימים שעברו בחשד, להחזירם אל
 הקדשה, ותהיה יציאתי מן העולם כביאתי, בלא חטא. ואזכה לחזות
 בנעם יהוה ולבקר בהיכלו, כלו אומר כבוד, אמן נצח סלה ועד:

